LITUANISTIKOS INSTITUTAS

VACLOVAS BIRŽIŠKA

ALEKSANDRYNAS

SENŲJŲ LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ
RAŠIUSIŲ PRIEŠ 1865 M.
BIOGRAFIJOS
BIBLIOGRAFIJOS
IR BIOBIBLIOGRAFIJOS

III

XIX amžius

Išleido JAV LB
Kultūros Fondas
Leidinys Nr. 10

Čikaga, 1965

INSTITUTE OF LITHUANIAN STUDIES

VACLOVAS BIRŽIŠKA

ALEKSANDRYNAS

BIOGRAPHIES
BIBLIOGRAPHIES
AND BIO-BIBLIOGRAPHIES
OF OLD LITHUANIAN AUTHORS
TO 1865

III

XIX Century

Published by the
Lithuanian - American
Cultural Fund, Inc.

Chicago, 1965

Library of Congress Catalog Card Number: 61-935

Tiražas 1000
Spaudė M. Morkūno spaustuvė
6051 So. Ashland Avenue
Chicago, Illinois 60636

„Aleksandryno" spausdinimo darbą baigiant.

„Aleksandryno" šūkis: visa tai Tau, Lietuva tėvyne mūsų!

„Aleksandryno" visų 3-jų dalių redaktorius ir jo teksto papildytojas pasiekusiųjų jį po brolio Vaclovo mirties išleistų leidinių nurodymu - vyriausias brolis Mykolas mirė savo gimimo dieną 1962 m. Los Angeles miesto ligoninėje, nesulaukęs II-osios „Aleksandryno" dalies, išėjusios iš spaudos tik 1963 m., pasirodymo. Jam mirus, vykdau įgyvendintinas jo paskutinę valią, perimti nebaigtos spausdinti II-osios „Aleksandryno" dalies ir nepradėto spausdinti jo III-osios dalies leidimo tvarkymą ir bendrąjį globojimą; šių abiejų dalių išspausdinimas įvyko jau mano priežiūroje.

Pagaliau ir paskutinioji - III-oji „Aleksandryno" dalis išvysta dienos šviesą ir įrišta knyga apipavidalinta, pasipuošusi išeiginiu drabužiu - kietu drobiniu viršeliu, netrukus bus įduota į rankas gausaus, tikiuosi, būrio prenumeratorių ir skaitytojų, besidominčių lietuvių tautos senovinės kultūros istorija.

„Aleksandrynas", daugelio metų brolio Vaclovo įtempto darbo vaisius, vaizdžiai įrodo, kad lietuvių tautos kultūra XVI-am., XVII-am., XVIII-am. ir XIX am. amžiuje iki 1865-tųjų metų, t. y. iki lietuvių spaudos lotynų kalbos raidėmis uždraudimo periodo pradžios, buvo pasiekusi labai aukštą lygį, ir griauna anuometinius mūsų kaimynų - lenkų ir rusų - pasirodžiusius jų spaudoje tauškalus, kad senovinė Lietuva buvusi „tamsi ir juoda".

Visos „Aleksandryno" išspausdinimo pabaigoje, laikau savo, kaip paskutiniojo dar gyvo Biržiškos, pareiga visos Biržiškų šeimos ir savo vardu pakartotinai tarti nuoširdų lietuvišką ačiū visiems asmenims ir įstaigoms, kurie vienokiu ar kitokiu būdu prisidėjo prie „Aleksandryno" išspausdinimo ir parėmė jo išleidimą: visų pirma Lituanistikos institutui, paskelbusiam „Aleksandryną" pirmuoju savo leidiniu, ir šio Instituto prezidentui prof. dr. Petrui Jonikui, kuris ne tik rūpestingai išlygino „Aleksandryno" kalbą, atsižvelgdamas, kaip kalbininkas - žemaitis, į brolio Vaclovo (taip pat žemaičio) kalbinius polinkius, bet ir kitu nuoširdžiu savo talkininkavimu padėjo įveikti neatsitiktines kliūtis, ne kartą pastojusias „Aleksandrynui" jo leidimo kelią; JAV LB Kultūros Fondui už „Aleksandryno" išleidimą Fondo lėšomis, papildomis atskirų asmenų ir draugijų finansiniais įnašais - aukomis „Aleksandrynui" išleisti; M. Morkūno spaustuvės darbininkams už įdėtas darbo pastangas ir ypač rinkėjui V. Būtėnui už tikrai pavyzdingą „Aleksandryno" teksto rinkimą.

O pačiam „Aleksandrynui" iš visos širdies linkiu dar daugelį metų išlikti lietuvių tautos senosios praeities kultūros švyturiu, iškeltu ant atsparios skęstančiai į nūnonybę toli laiko ardomajai ir griaunamajai jėgai uolos lietuviškose mariose. Šio švyturio šviečianti ugnis apsaugos dažnai klaidžiojančius tamsoje lietuvių tautos kultūrinės praeities tyrinėtojų laivus nuo nukrypimo į klystkelius, kuriuose jau laukia tykojančios jų gyvybės povandeninės uolos, ir nurodys jiems tiesų kelią į istorinės tiesos pažinimo lietuviškąjį uostą.

Per aspera ad astra! Viktoras Biržiška.

Prof. Viktoras Biržiška mirė Čikagoje 1964 m. sausio 27 d., nesulaukęs pasirodymo "Aleksandryno" III dalies, kuriai tačiau, jau sirgdamas, 1963 m. spalio 18 d. parašė šią pratarmę. Prakalbos perrašą žr. šios knygos gale, prieš "Turinį". — *P.J.*

1. Simanas Daukantas

Biografija. Seneliai Jokūbas Daukantas ir Marijona Kalvaitė-Daukantienė. Tėvas Jurgis (gimęs 1759 IV 22 ir miręs apie 1820 ar net 1837 m.), eigulis. Motina Kotryna Odinaitė (gimusi 1757 m. ir mirusi 1847 III 7/19) pirmą kartą buvo ištekėjusi už Stanislovo Jaušiaus, o šiam mirus, už Jurgio Daukanto. 1794 m. sukilimo metu ji su vyru ir trimis dieverimis dalyvavo 1795 m. kautynėse su rusais ties Liepojumi. Gyveno Kalviuose, palaidota Lenkimuose. Daukantai nebuvo bajorai, bet laisvieji valstiečiai. Tačiau, eidamas universitetą, kuriame diplomui gauti buvo privaloma įrodyti savo bajorystę, Simanas Daukantas pats*) pasigamino atitinkamus bajoriškus diplomus, kuriuos 1820 VIII 24/IX 5 patvirtino Vilniaus gubernijos bajorų maršalka Mykolas Romeris su apskrities bajorų atstovais. Nors 1835 m. Petrapilio heroldija ir atsisakė patvirtinti tiek Simano, tiek ir jo brolio Aleksandro bajorystę, tačiau Daukanto tarnybiniame lape jis žymimas kilusiu iš bajorų.

Simanas gimė 1793 m. spalio 28 d.**) Kalviuose, Skuodo vls. (Šliūpas 1883 m. rašė — Kivyliuose, Inlakų par.). Savo 1820 m. kilmės išvade jis pažymėtas krikštytas tik 1796 X 29, bet tame dokumente ir kiti duomenys yra iškreipti, sudarant netikros bajorystės įrodymus. Šiaip būtų neįmanoma, kad jis būtų buvęs 4 metus laikomas nekrikštytas. Ten ir tėvas minimas jau miręs, pagal Janulaitį jis miręs tiktai 1837 m. Pagal Janulaičio paskelbtą krikšto metriką, krikštytas Lenkimų altaristos kun. Simano Lopacinskio 1793 X 29.

---

*) Spėju, kad jam čia gerokai bus padėjęs vilnietis heraldikas Jonas Petras Dworzecki-Bohdanowicz (1773-1840), nuo 1806 m. J. Zavadzkio spaustuvės korektorius, miniatiūristas dailyraštininkas, nevienam padėjęs „įsibajorinti"... Yra tikra, kad Simanas D. jį pažino. *M. B-ka.*

**) Čia V. B-ka buvo pažymėjęs „1793 10 28/11.9", tad palaikęs 10. 28 senojo kalendoriaus data, pamiršęs, kad tik 1795 m. Maskolijai užgriebus Didž. Lietuvos Kunigaikštijos likučius, buvo įvestas senasis kalendorius, tad čia 10.28 tėra naujojo kalendoriaus data, kaip teisingai mano paduodama kauniškėje Enciklopedijoje ir paties Vacl. B-kos bostoniškėje. *M. B-ka.*

Tėvų giminaičiui, Lenkimų, vėliau Truikinų filialistui kunigui Simanui Lopacinskiui (mirusiam 1814 XII 24/1815 I 5) raginant ir materialiai remiant, tėvai apie 1808 m. atidavė Simaną į mokyklą. Pagal Valančių, jis iš pradžių mokėsi Kretingos parapinėje mokykloje (nors Janulaitis tuo abejoja)*), o paskiau stojo į šeširių metų kurso keturklasę Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokyklą, kurią ir pabaigė 1814 m. Jau Kalvarijoje besimokydamas, jis pradeda domėtis tautosakos rinkimu, ir iš to laiko yra išlikęs jo pirmasis rankraštis. Tuo pačiu laiku, kada jis pabaigė mokyklą mirus jo rėmėjui kunigui Lopacinskiui (m. 1814 XII 24), jis, norėdamas tęsti mokslą (keturklasė Kalvarijos mokykla dar nesuteikdavo teisių stoti į universitetą), pėsčias nuvyko į Vilnių ir čia stojo į gimnaziją, kur 1814-1816 m. išėjo trūkstamas dvi klases (1815 VI 29, būdamas V kl. mokinys, pasižymėjo savo rašto darbais per keliamuosius kvotimus) ir 1816 m. stojo į universitetą, į literatūros fakultetą, kuriame studijavo dvejus metus, ligi 1818 m. 1818 m. jo kurso draugai buvo Adomas Mickevičius, Jonas Ježovskis, Tomas Zanas, Juozas Čiulda ir kiti. 1818-1823 m. lankė moralinių bei politinių mokslų fakultetą. Kartu su juo studijavo ir žemaičiai Dobševičius, Čiulda, M. Hriškevičius ir kiti. Nors formalių įrodymų nėra, ar jis priklausė tuo laiku susikūrusiai studentų žemaičių draugijai, tačiau, greičiausia, bus priklausęs. Tam iš dalies duoda įrodymų ir jo 1822 m. parašytas „Darus Žemaicziu ir Lietuwiu", kurį vėliau nurašinėjo Simanas Stanevičius, o Poška ten prirašė savo pastabų.

Jau 1819 m. jis gavo teisių kandidato laipsnį, o 1820 m. laimėjo iš konkurso 50 rublių dovaną. 1821 m. laikė egzaminus magistro laipsniui gauti, bene 1822 m. pristatė tam reikalingą darbą, o teisių magistro diplomą gavo 1825 I 18/31. Kiti paskui apie jį rašė, kad jis vėliau bus gavęs Dorpato universitete ir filosofijos magistro laipsnį. Tačiau to nebuvo — Dorpato universiteto studentų ir diplomantų sąrašuose jo nėra.

---

*) Vilniuje paliktuose savo užrašuose esu pažymėjęs iš ten aptiktos medžiagos Lietuvos mokyklų istorijai, kad Kretingos mokykloje Simanas ne tik mokėsi, bet ir pasižymėjo moksle. Jo draugų tarpe ten minimas ir Feliksas Kantrimas, kuris drauge su Simanu mokėsi ir Kalvarijos mokykloje. Vėliau jį, penkiasdešimtaisiais m. įgijusį liet. kalbos žinovo garsą, gyvenusį Viekšnių par. Tučiuose, lankydavo sendraugis Simanas, kuriam ten esant 1863 m. maskoliai išvežė Kantrimą į Šiaulių kalėjimą, kur šis ir pasimirė. Kajetonas Zabitis-Nezabitauskis irgi sakėsi mokęsis Kalvarijoje (baigė mokyklą Kaune) tuo metu, kai ten dar tebebuvęs daug už jį vyresnis Simanas D. *M. B-ka.*

O ir jo 1851 m. tarnybos lape apie tai nieko nesakoma. Jau baigęs universitetą, jis dar 1823 ir 1824 m. gyveno Vilniuje, kas matyti ir iš Vilniaus Universiteto bibliotekos įrašų apie jam skolintas skaityti knygas.

To meto Vilniaus Universiteto studentų sąjūdyje (filomatuose, filaretuose ir kt.) Daukantas nedalyvavo, tačiau vis dėlto ir jiems buvo žinomas, kadangi 1822 IV 29 kratos metu pas filaretą Lozinskį buvo rastas sąrašas uolesnių universiteto studentų, kurių tarpe pažymėtas ir Daukantas.

1825 m. kovo mėnesį jis buvo išvykęs į užsienį studijų pagilinti. Apie tą kelionę nieko tikro nėra žinoma. Nors kiti (pvz. Šliūpas) vėliau rašė, kad Daukantas buvęs apsilankęs Vokietijoje, Prancūzijoje ir net Anglijoje, tačiau iš jo paties kai kurių pastabų jo istoriniuose darbuose aišku, kad jis tikrai buvo tiktai Karaliaučiuje, kur jį, greičiausia, nukreipė jo profesorius Onacevičius, pats kadaise tame pačiame Karaliaučiaus universitete studijavęs. Kokiomis lėšomis jis į Karaliaučių vyko, ligi šiol nėra aišku, nors galimas daiktas, kad bus gavęs kokią universiteto komandiruotę. Tačiau jei jis užsienyje ir bus buvęs, tai palyginti neilgai, nes jau 1825 m. pabaigoje (XII 20-1826 I 1) jis pradėjo pirmąją savo tarnybą Rygoje generolo gubernatoriaus raštinėje vertėju. Čia jis tarnavo ligi 1834 XI 26/XII 8. Čia tarnaudamas jis pramoko latviškai (nors jau kiek latviškai galėjo mokėti ir iš mažens, augdamas artimiausioje latvių kaimynystėje), Rygos archyvuose kiek rinko istorinę medžiagą, bet šiaip viešai nesireiškė jokiais savo raštais. O ir vėliau, Petrapilyje gyvendamas, jis viską spausdino slapyvardžiais prisidengęs ir, greičiausia, visai ne dėl to, kaip paskiau tat buvo aiškinama, kad norėjęs parodyti esant daug lietuvių rašytojų, bet iš baimės pakenkti savo tarnybai ir šiaip vengdamas viešai rodytis ir veikti, nes anos studentų bylos, o paskiau 1831 m. sukilimo malšinimas labai smarkiai buvo jį paveikę.

1835 m. pradžioje jis išsikėlė į Petrapilį, kur nuo 1835 III 7/19 buvo paskirtas senato I departamento valdininku, o po dvejų metų, nuo 1837 IV 1/13, buvo perkeltas į III departamentą, į Lietuvos Metriką, tos Metrikos vedėjo (Ad. Mickevičiaus ir savo draugo) Pranciškaus Malevskio padėjėju. Metams gaudavo 300 sid. rb algos. 1843 m. antrą pusmetį jis pavadavo Malevskį, šiam išvykus atostogų. Dirbdamas Lietuvos Metrikoje, Daukantas priėjo prie dar visai nepanaudotų istorijos dokumentų, daugelį jų savo reikalams nurašė ir nemaža suteikė ir Teodorui Narbutui, su kuriuo korespondenciją jis buvo užmezgęs jau nuo 1842 m. O į Petrapilį atkėlus su Vilniaus dvasine akademija ir Valančių, užsimezgė artimi saitai ir jų tarpe, ir juodu buvo pradėję čia bendrai kurti atei-

ties planus. Manoma, kad Daukanto įkalbėtas Valančius savo „Žemajtiu Wiskupiste" parašė žemaitiškai. Pats gi Daukantas tuo pačiu laiku ne vien smarkiai pavarė savo istorinius darbus, bet ir šiaip, suradęs rėmėjų, kurie sutiko jo raštus leisti, čia daugiausia visas savo populiarines knygas parašė ir išspausdino. O iš savo istorinių darbų jis čia parašė populiarius „Pasakojimus", paragintas Valančiaus pažado juos išleisti. Savo tuo laiku leidžiamas populiarias knygutes jis spausdino daugiausia Ksavero Konopackio lėšomis.

1850 m. birželio mėn. pabaigoje išvykęs į Lietuvą trijų mėnesių atostogų praleisti, jis, dar šiam terminui nepasibaigus, atsiuntė į Petrapilį prašymą jį dėl ligos atleisti iš tarnybos. 1851 II 4/16 šis jo prašymas buvo patenkintas, ir jis buvo atleistas į pensiją, paskyrus jam 42 rublius metinės pensijos. Apie tą laiką apsigyveno Varniuose. Jo liga, kuria jis savo prašymą motyvavo, buvo tai akių pervargimas nuo nuolatinio knaisijimosi senuose raštuose, be to, ir podagra, kuria jis Petrapilyje pradėjo sirgti. Kita vertus, tuo laiku jau paskyrus Valančių vyskupu, Daukantui atsirado perspektyvos gyventi ir dirbti pas Valančių. Kaip matyti iš paties Valančiaus užrašų, jis mokėjo Daukantui po 22 rublius per mėnesį, o Daukantas turėjo už tai mokyti vyskupą vokiškai, skaityti apakusiems kunigams, vykti į parapijas skundų prieš kunigus tikrinti, taisyti kunigų atsiunčiamus rankraščius, taisyti paties vyskupo ganytojinius laiškus ir kt. Tuo pačiu laiku jis rinko, pasinaudodamas ir kitų kunigų pagalba, tautosaką, tęsė savo žodyno darbą, bet tuo laiku jau beveik nieko nespausdino.

Dėl skirtingo būdo ir padėties tarp Daukanto ir Valančiaus pradėjo kilti nesusipratimai, ir jau 1852 m. Daukantas, susipykęs su Valančiumi, buvo iš Varnių išvykęs, tačiau, Valančiaus įprašytas, vėl grįžo, bet jau 1855 m. visiškai paliko Varnius. Apie to išvykimo priežastis vėliau buvo nemaža rašyta, ir čia buvo išpučiama tariamoji Valančiaus kaltė, nors čia buvo kalta vien abiejų senatvė. Vėliau tik retkarčiais vienu kitu reikalu Daukantas aplankydavo Varnius 1860 ir 1861 m.

Išėjęs Daukantas iš pradžių mėgino gauti darbą pas Tiškevičių, bet negavo, ir nuo 1855 m. apsigyveno pas Petrą Smuglevičių Svirlaukyje (Neu Bergfried), netoli Mintaujos, ir čia išgyveno ligi 1859 m., laikas nuo laiko lankydamas Žemaitijoje savo bičiulį Peliksą Kantrimą Tučiuose, Viekšnių vls., Bocianskį Pavirvytėje, Viekšnių vls., 1857, ir 1860 m. vyskupą Valančių, 1858 m. su Akelaičiu keliavo po Žemaitiją; Lauryną Vambutą ir savo seserį Kauneckienę. 1861 X 14/26 jis apsigyveno Papilėje pas kleboną Igną Vaišvilą (1809-1894 II 14/26). 1863 m. su-

kilimo metu buvo suimtas jo globėjas Vaišvilas ir jo bičiulis Kantrimas (mirė 1864 m. Šiaulių kalėjime). 1864 m. Vaišvilas grįžo, ir 1864 m. lapkričio 24 (gruodžio 6) d. Daukantas ant jo rankų mirė. Palaidotas lapkričio 26 d. s.s., lydint trims moterims, vienam kaimiečiui ir dviem seniam. 1884 m. Vaišvila ant jo kapo padėjo paminklinį akmenį su įrašu: „Ateiwi, minėk sau, jog czion palaidotas Simanas Daukantas pirmas isz tarp mokitu wyru raszytojas senowes weikalu Lietuwos Žemaitijos, kaip ir kitu naudingu knigeliu. Jis per sawo giwenima, it wargo pele, be paliaubos trusejo uienutinei žemaitiszkai raszyti delei naudos wientaucziu. Gime 1793 m. 28 d. Spalinio men. Mire 1864 m. 24 d. lapkriczio. Isztark: Wieszpati důk jam atilsi amžina. Szi akmeni užrito palaidojęs jo kuna klebonas Papiles kn. Waiszwilas". Vaišvilas šį akmenį su parašu buvo iš Rygos atgabenęs. Jau nepriklausomybės laikais virš akmens buvo padėtas kitas, Papilės ūkininko A. Raudonio pagamintas, su kitokiu parašu. Paskiau, jau 1924 m., buvo sudarytas komitetas Daukanto paminklui pastatyti Papilėje. Šį paminklą pagamino skulptorius Vincas Grybas (nužudytas 1941 m., prasidėjus vokiečių karui su bolševikais), o jis buvo atidengtas Papilės prekyvietės aikštėje 1930 IX 1, bet 1939 VII 17 ištikusi smarki audra Papilėje jį smarkiai apdaužė. (*M. B.*: Vėliau restauruotas).

Daukantas visą amžių gyveno viengungis, bet nuolat rūpinosi savo artimiausiais giminaičiais. Jo brolis Aleksandras gimė 1805 m., brolio Simano remiamas išėjo mediciną Vilniaus Universitete, tarnavo Minsko karo ligoninės ordinatorium, paskui buvo Jakutų pulko gydytoju ir mirė Chersone 1841 m. Aleksandro sūnus Jurgis, dėdės Simano padedamas, 1862 m. lankė Telšių pavietinę mokyklą. Sesuo Ona ištekėjo už Juozo Prušinskio. Sesuo Anastazija ištekėjo už Kauneckio. Jos sūnus Leonas Kauneckis, gimęs 1831 m., buvo prasilavinęs ir visus savo vaikus išleido į mokslus: Ferdinandas (1861 V 30-1935 VII 11), Boleslovas ir Platonas Kauneckiai buvo gydytojai, o Valerijonas išėjo Pulavų (Lenkijoje) žemės ūkio institutą, jų sesuo Bronislova ištekėjo už Dambrauskio. Ferdinandas Kauneckis gimė ir augo Kivyliuose, Skuodo vls., gimnaziją ėjo Liepojoje, mediciną studijavo Charkivo ir Dorpato universitetuose 1881-1887 m. ir gydytojo praktika vertėsi Kivyliuose ir Sedoje. Viena Daukanto seserų buvo ištekėjusi už ūkininko Kniuipio iš Skuodo vls. (gal ta pati Prušinskienė, jos pirmam vyrui mirus?), kurio sūnus Mykolas, jau virtęs Knipovičium, 1845 m. pabaigė mediciną Dorpate, o paskiau buvo vyriausiasis Sveaborgo (Suomijoje) karo ligoninės gydytojas, turėdamas jau civilinio generolo laipsnį. Jo sūnus Mykolas, rodos, buvo Abo

(Suomijoje) rusų gubernatorius, o anūkas zoologas Mikalojus Knipovičius (1862-1939) buvo Petrapilio mokslų akademijos narys.

Daukantui mirus, dalis jo rankraščių buvo kunigo Vaišvilo atiduota į privatines rankas, o visa jo biblioteka atiteko jo seserėnui Leonui Kauneckiui Kivyliuose, paskiau šio sūnui daktarui Ferdinandui Kauneckiui, kuris 1911 m. liepos mėn. ją visą atidavė Lietuvių Mokslo Draugijai Vilniuje. Tų knygų tuo laiku ten buvo iš viso 345, jų tarpe nemaža labai didelių retenybių, tiek lietuviškų, tiek lenkiškų, lotyniškų ir kitokių.

Daukanto atvaizdą 1850 m. piešė Vilniaus lietuvis tapytojas Zienkavičius Petrapilyje. Daug vėliau jį surado J. Tumas Ketūnuose pas Jokūbauskius. O pridėtas prie 1898 m. „Medžiagos Daukanto biografijai" atvaizdas 1893 m. buvo pieštas Al. Ratkaus iš pasakojimų, kaip strazdinis Roemerio, ir toks buvo paplitęs mūsų spaudoje.

Raštai. 1) Prižodey arba Trumpas o Tykras Pamokslas diel apsyeima swieta pagal Reykalu Dwasyszku yr Swietyszku surinkty Metuse Pona 1813.

Tai pirmas mums žinomas Daukanto darbas, jo surašytas, jam dar einant Žemaičių Kalvarijos mokyklą. Rankraštis išliko Kivyliuose ir paskiau Lietuvių Mokslo Draugijoje. Spausdintas nebuvo.*)

2) Darbay senuju Lituwiu yr Žemayczių, 1822 m. 883p.

Yra tai dar universitete parašytas pirmas D. Lietuvos istorijos darbas, kurio buvo parengti keli nuorašai. Vienas jų buvo nurašytas, matyti, Simano Stanevičiaus ir Jurgio Plioterio ir papildytas Dionizo Poškos pastabomis. Jis nurašant kalbos požiūriu buvo kiek pakeistas. Šis nuorašas buvo laikomas Jurgio Plioterio bibliotekoje, ir kiti laikė jį paties Plioterio darbu. Jau nepriklausomybės laikais, bermontininkams traukiantis iš Lietuvos ir mėginant išvežti visą Plioterio biblioteką, šauliai ją atmušė ir atidavė valstybinei bibliotekai Kaune, iš kur šis rankraštis pateko į Lietuvos Universiteto biblioteką, o 1929 m. Mykolo**) ir *Vaclovo Biržiškų* buvo spaudai paruoštas ir universiteto bibliotekos lėšomis išleistas: „Darbay senuju Lituwiu yr Zemayczių 1822", Kaunas, 1929 m. 14 nž., 214p. (iš viso 2.000 egz.). Bebaigiant spausdinti, buvo gautas ir kitas to darbo nuorašas, dar bene Leono Uvainio atliktas ir paskiau buvęs J. K. Gintilos bibliotekoje — „Darus Letuwiu er Ziamaitiu suraszy S. Tiewelis 1833" m. 500p. Šis nuorašas, matyti, visai kopijuoja Daukanto rankraštį tokį, kokį šis buvo parašęs. 1929 m. „Darbų" pabaigai pasinaudota ir šiuo rankraščiu.***)

---

*) J. Lebedys, Simonas Stanevičius 1955 p.55: Šis rankraštis S. Daukantui esąs neteisingai priskirtas. *M. B-ka.*

**) Mykolo Biržiškos nedaug čia prisidėta — nebent keliais patarimais broliui Vaclovui. *M. B-ka.*

***) „Darbų" ištraukos *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.350-354. *M. B-ka.*

3) Pasakas Phaedraus. Pagal iszdawimo *K. Kan. Czerski* isz łotinu kalbos perguldę Žaemaitiszkay *M. Žeymys* metusi 1824. 68p.

Rankraštis buvo parašytas 1824 m., bet išleistas 1846 m. K. Konopackio lėšomis: Pasakas Phedro iszgûldę isz łotiniszkos kalbos i zamajtiszką *Motiejus Szauklys*. Petropilie, 1846 m. XXIV 60p.

1881-1884 m. Hugo Weberis norėjo išleisti naują to vertimo leidimą, bet Baranauskas jam nepatarė leisti. Iš viso išversta 108 sakmės.

Ištraukos *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* l.c.p. 365-373 (su rankraščio fotokopijomis).

4) (Giwentoiams Wilniaus gubernios a daugiau ant Groniczios Kurlandies Gubernios pawieta.

..Rasziau Miesti Mintaujo deszimto dieno Aprili Mienesi 1831 Metuosi. Generolas Gubernatorius Lieflandijos Estlandijos ir Kurlandijos. Generołas Porucznikas Baronas Palens.

Generolo Paleno atsišaukimas, įžengiant su savo kariuomene malšinti Žemaitijos sukilimo, išspausdintas lietuviškai ir lenkiškai viename lapelyje. Lietuviško teksto vertėjas nenurodytas, bet kadangi tuo laiku Daukantas tarnavo Rygoje generolo gubernatoriaus raštinėje vertėju, tai, greičiausia, šį atsišaukimą į lietuvių kalbą jis bus išvertęs.

Išspausdino *Vaclovas Biržiška* Rusų valdžios atsišaukimas iš 1831 m. Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.318-319 ir Nežinomuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.70-71.

5) Antiquitates miasta Rygi (apie 1834 m.).

Daukanto Rygoje paruoštas rankraštis. Išliko L.M.D.

6) Pasakas Massiu suraszitas 1835 metuse Apigardosi Kretiu, Pâłongos, Gundenês.

Iš viso 96 pasakos, taip pat mįslės ir keli eilėraščiai (Pabrėžos ir kt.). Rankraštis L.M.D. Išspausdinta Lietuvių Tautoje IV 3 1932 p.116 ir atskirai. Dar 1955 m. Vilniuje, antrašte Žemaičių pasakos, iliustr. J. Naginskaitė, 132p., taip pat 1947 m. žemaičių pasakos, iliustr. V. Banys, 122p.

7) Prasmą Łotinû kałbos, paraszę *K. W. Myle*. Petropilie, 1837 m. 120p.

Yra tai pirmas Daukanto išspausdintas darbas. Daukantas jį skyrė pradžios mokyklų chrestomatija, tačiau rusiškose pradžios mokyklose ji nebuvo vartojama. 1849 m. Daukantas buvo sumanęs ją antru leidimu išspausdinti, ir Valančius jau rūpino jai dvasinę cenzūrą, bet išspausdinta nebuvo.

8) Historyje Žemaytyszka (prieš 1838 m.), 1100p.

Rankraštis buvo išlikęs L.M.D. Volterio, Burbos, Andziulaičio, Miluko ir kitų parūpintas tos istorijos nuorašas, visai pakeitus kalbą, buvo išspausdintas 1891-1896 m. Vienybėje Lietuvninkų ir atskirai dviem knygomis 1893 ir 1897 m.

9) Epitome Historiae Sacrae Auctore *C. F. Lhomond*. Petropoli, 1838 m. 63, 42p.

Čia Daukantas kiek perdirbo S. Stanevičiaus 1823 m. išleistą knygą, davęs jai dar 42p. priedą: Žodrodys toje knigelieie essontiu žodiu. 1849 m. ruošėsi išleisti dar vieną leidimą, ir vyskupas Valančius ją siuntė arkivyskupo Dmochovskio aprobatai.

10) Abeciela Lijtuwiu-Kalnienu ir Žiamajtių kałbos. Petropilie, 1842 m. 80p.

Nors Valančius tvirtino, kad išleista Daukanto lėšomis, tačiau, greičiausia, spausdinta Oginskio lėšomis, nes iš 1500 egzempliorių dar 1920 m. Rietave buvo rasti keli šimtai neišplatintų. P.57-75 eina rusų abėcėlė. P.45-56 įdėta 300 patarlių, kurių tarpe buvo nemaža ir nepadorių, paskiau iš visų egzempliorių išskutamų. 1923 m. *K. Būga* Tautoje ir Žodyje I p.322-327 tas patarles pakartojo. 1849 m. Daukantas buvo gavęs pasaulietinės ir dvasinės cenzūros leidimą ją išleisti antrą kartą, bet neišleido. Taip pat ruošėsi išleisti ir 1857 m.

11) Maldas pri Dijwa pagal Bazniczęs Szwentos Katalikiszkos Rimo iszraszitos. 1842 m. 123 lapai (246 puslapiai).

Daukanto parašyta, bet neišspausdinta maldaknygė. Vysk. Simanas Giedraitis buvo pavedęs ją peržiūrėti kunigams Ginetai ir Pabrėžai... Dvasinė aprobata buvo duota 1842 VI 21 ir pasaulietinė 1847 VI 21. Jas išgavo Ks. Konopackis.

12) Budą Senowęs-Letuwiu Kalnienu ir Žamajtiu iszraszzę Pagał Senowęs Rasztû *Jokyb's Łaukys*, Petropilie, 1845 m. 9, 352, 6 nž. p.

Lenkiškai ištrauką iš čia Jak walczyli dawni litwini išspausdino 1849 m. Podbereskis ir atskirai M. Biržiškos Vilniuje 1921 m. Antras visai sudarkytas originalo leidimas buvo išspausdintas Plymouthe, Pa., 1892 m. VI, 217p. (iš 1892 m. Vienybės Lietuvninkų). Vėliau pakartojo 1935 m. *J. Talmantas* pridėjęs paties Daukanto pastabas iš išlikusio jo rankraščio (XXIXI, 373p.) ir žymia dalimi išlaikęs Daukanto kalbos ir rašybos savybes. Sakalo išleistą talmantinį leidimą 1954 m. Čikagoje pakartojo Vytautas Saulius (XIXXI, 360p.). Būdą vok. išvertė *V. Jungfer* Altlitauen, 1906 m. Porą ištraukų pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 355-361.

13) *S. Daukantas* Dajnes Žiamajtiû pagál Zódiû Dajninikû iszraszytas. Pirmas Pedelis. Petropilie, 1846 m. XVI, 168p.

Paaukojimas Teklei Gadonienei, kuri, greičiausia, bus davusi lėšų šiai knygai išleisti. Dainos rinktos Gondingos krašte — Kretingos, Kurinių, Gargždų, Plungės, Truikinų ir Gaurės parapijose. Dainų iš viso 118. P.165-168 patarlės. 200 patarlių suteikė oficiolas Gineta, kelias dainas Varnių raštininkas Sakalauskas. 4 dainas į anglų kalbą išvertė 1935 m. U. Katzenelenbogenas. Pratarmę pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 362-365.*)

14) Giwatas Didiujû Karwaidû senovês suraszę *Kornelius Nepos*. Iszguldę isz Łotiniszkos i Letuwiszką kâlbą jaunoumenês naudon. *J. Dewinakis*, o apskélbę Ksaweras Kanapackis. Petropîlie, 1846 m. 6, 250p.

---

*) Tai tik dalis Daukanto surinktų ir sužymėtų dainų; drauge su nespausdintomis priskaičiuojama per 800. Iš jų 26 per M. Akelaitį įteiktos O. Kolbergui (Pieśni žmuydzkie napisane podług słów śpiewaków przez Szymona Dowkonta — Lud 42 I 1958 p.435), L.M.D. archyve J. Kuznecovo rastas 63 dainų rinkinys (K. Grigas — Iš lietuvių kultūros istorijos 1958 p.284-285). *M. B-ka.*

Buvo pridėta ir rusiška Konopackio vardu Daukanto parašyta prakalba, kuri tačiau iš visų egzempliorių, išskyrus paties autoriaus egzempliorių, pašalinta. Išversta dar prieš 1838 m. Pratarmę pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 373.

15) Historyje Justino Rimo ciecoriaus isz lotiniszkos kalbos iszguldyta ant lietuwiszko. 1846 m. 400p.

Nespausdintas Daukanto rankraštis, 1846 VII 9 cenzūros leistas spausdinti. Tačiau ir 1857 IV 1 Daukantas abejojęs, ar galėsiąs jį išleisti. Yra tatai vertimas.

16) Rubinatio Peluzęs giwenimas iszgólditas isz Teutonu kałbos i Žámajtiu pagał 12-to ispaudimo Joach. Heinr. *Campe*, 1846 m. 397p.

Jau 1846 VI 9 Konopackis buvo savo vardu gavęs leidimą spausdinti, bet neišspausdino. Ištraukas pateikė *E. Volteris* Ob etnografičeskoj poezdke 1887 p.119. Iš ten „Ontrus wakars" su rankraščio fotokopija pateikta *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* l.c.p. 374-381.

17) Parodimas kajp apinius auginti pagał Naujujû pritirimû, kórius apskélbę, teutoniszkaj *B. A. Grunards* o Iszgóldę į Žiamajtiû kałbą *Jonas Ragaunis*. Petropilie. Isspausta pas Kraju, 1847 m. VIII (9-49) p.

P.39-49 išspausdinta apie 390 patarlių.

18) Pamokimas ape auginimą taboku, kóri iszraszę *D. Strukow* o i Žiamajtiû kałbą iszgóldę *Jonas Girdenis*. Petropilie, 1847 m. 79p.

19) Bittiû knygele taj yra ajszkós pamokimas kajp per Iszmintingą bittiu kawojimą gał daug naudos nusipelnyti. Wissims bitteles mylentims ant géro paraszytą par *D. G. (D.) Settegast*. Petropillie, 1848 m. V, 107p.

Po prakalba pasirašė *S. D. Daukantas*, kiek perdirbęs, pakartojo 1820 m. tos knygutės leidimą.

20) Pamôkimą kajp rinkti medinės siekłás pargóldę isz gudû kałbos i Žiámajtiu kałbą *Jonas Purwys*. Petropillie, 1849 m. 48p.

P.1-18 prakalba.

21) Ugnęs-Knigélę arba trumpą Pamoksłą kas žmóniems wertaj daryti pûłas pirm ugnęs. Iszraszę *Jonas Wangys* ir apskélbę m. 1802. O dabar antrą atveji apskélbę *Antonas Wajnejkis*. Peropillie, 1849 m. 78p.

Po prakalba parašas *S.D.* Čia kiek papildęs, Daukantas pakartojo 1802 m. Karaliaučiuje išspausdintą knygelę, tik pats sugalvojo aną autorių Joną Wangį, kurio 1802 m. leidime visai nebuvo.

22) Pamoksłą ape sodnus arba dajginus waisingû mediû iszraszytą nu *Joan. Herm. Zigras*, iszgółdę isz teutonu kałbos i Zámajtiu *Anton's Žejmys*. Petropilie, 1849 m. 172, Ip.

Išl. Ks. Konopackis.

23) Pasakojimas apej Wejkalus Letuwiû tautos senowie kurį trumpaj apraszia *Simonas Daukontas (Jonas Ejnoras* kiteip), Rasztinikas Pilozopios Magistras metuse 1850. 362p. (galas pirmoses dales).

Valančiaus paragintas grįžti prie istorijos, tik ją labiau išpopuliarinus, 1849-1850 m. Daukantas perdirbo savo istoriją į šiuos „Pasakojimus", kurie tačiau Valančiui nepatiko, ir dėl to jis jų neišleido, kaip buvo pradžioje žadėjęs. Daukantui mirus, Valančiui pareikalavus, kunigas Vaišvilas „Pasakojimų" rankraštį pasiuntė į seminarijos biblioteką. Ten jį 1882 m. nuraši-

nėjo Šliūpas, paskiau Volteris, kuris 1887 m. savo Ob etnografičeskoj poezdke išspausdino plačias ištraukas. 1891 m. Gėgžnas pavogė tą rankraštį iš seminarijos bibliotekos ir persiuntė jį į Prūsus, kur jis buvo 1893 m. iš dalies Jono Kraučiūno išspausdintas, bet nebaigtas. Paskiau jį tęsė spausdinti Jurgis Bielinis, bet, negavęs pabaigos, pats ją prirašė. Rankraštis buvo persiųstas į Ameriką, iš kur jį 1925 m. atgabeno į Kauną Pr. Būčys ir atidavė universiteto bibliotekai. II dalies rankraštis pateko kartu su kitais Daukanto rankraščiais į L.M.D.

24) Siejamoses paszaro-žoles apraszia ant naudos Ziamajtiu ukinyku *Jonas Warnas*, metuse 1854, Wilniuy, 23p.

Yra tai vienintelė Daukanto knyga, išspausdinta Vilniuje, ir kartu paskutinioji jo išspausdinta. Prie tos knygutės Daukantas buvo pridėjęs ir iliustracijas, bet Zavadzkis jų neišspausdino. Nors knygutėje yra padėti 1854 m., bet faktiškai ji tebuvo baigta spausdinti 1855 m.

25) Pamokslas kajp Gires kirsti, sieti ir dijkti diel Alwieno Ukinyko paraszia *Antonas Dagys* metuse 1854. 43, IV p. (104 lapai).

Spaudai parengtas, bet neišspausdintas rankraštis, saugojamas L.M.D. Pabaigoje patarlių rinkinys.

26) Instrukcie del gyrininkistes (apie 1854 m.), 207p.

Daukanto rankraštis L.M.D. Tai Daukanto vertimas.

27) Palągos Petris. Apysaka pagal Campes Robinzoną, 1857 m.

Nors 1857 m. ir buvo tai knygai spausdinti gautas cenzūros leidimas, bet Daukantas dėl lėšų trūkumo jos neišspausdino.

28) Gaspadorius (Pamokymai apie uki, apie arkliųs, galwiju auginima ir gydyma, apie sodnus, apyenes ir bites...) (apie 1857 m.).

Jau apie 1857 m. Daukantas buvo šią knygutę iš lenkų kalbos išvertęs, bet neišspausdino.

29) Paweikslaj ant raszimo gromatu, dokumentu ir t. t. (apie 1860 m.), 90p.

Rankraštis L.M.D. Prie jo buvo pridėti 44 lapai priedo, vardu „Aritmetika", bet 1914-1918 m. karo metu, Lietuvių Mokslo Draugijai keliantis iš vieno buto į kitą, šis priedas dingo.

30) Kaiminęs saugtęs arba Palicijos istatimas diel skarbo walstioniu soliedinosi Gubernijosi arba sritiou (apie 1860 m.), 12 lapų (24p.).

Nebaigtas rankraštis.

31) (Lietuwiszkas žodynas pagal žiamaitiu tarmę) A-Gwildus (apie 1865 m.).

Rankraštis L.M.D. Kitiems žodžiams duoti ir lotyniški aiškinimai.

32) (Lenkiškas žodynas A-Z; apie 1865 m.), 3 tomai, 2260 puslapių.

Užbaigtas žodynas, kur beveik pusei žodžių duotos ir lietuviškos tų žodžių reikšmės.

I t. raidės A-M, II N-P, III R-Ž.

33) Lietuvos Istorija nů seniausių gadynių iki Gediminui D.L.K. Paraszyta 1850 m. *Simano Daukanto* buvusiojo Vilniaus universiteto Philozophijos Magistro. Kninga I. Plymouth, Pa. Kasztu ir Spaustuvėje Jůzo Paukszczio, 1893 m. IV, 483, Ip.

Spaudai paruošta E. Volterio, o A. Burbos nurašyta ir perkoreguota. Atskira knyga atmušta iš Vienybės Lietuvninkų 1892 N1-27, 35-39 ir 1893 N35-52. Antras tomas išspausdintas 1897 m.

34) *Simanas Daukantas* Lietuvos istorija. Pirma dalis (Pirmais iszleidimas). Iszleido J. K. Kauniszkis. Bitėnai, Spausdinta pas M. Jankaus, 1893 m. 96p.

J. Kauniškis tai Jonas Kriaučiūnas, kuris iš Gėgžno pavogto Kauno seminarijos egzemplioriaus ir pradėjo spausdinti Pasakojimą. Bet išspausdino tiktai 96p.

35) Pasakojimas apie Veikalus Lietuviu tautos senovėje, paraszyti per *Simona Daukanta* Philosophijos Magistra 1850 metuose p.97-240.

Yra tai Kriaučiūno pradėto spausdinti veikalo tęsinys. P.238 „Priminime" Juozapas Baltasis (Jurgis Bielinis) rašo, kad jis nupirkęs iš Kriaučiūno tai, ką tas buvo išspausdinęs, ir savo lėšomis leidžiąs sekančią dalį. Bet tiktai p.97-199 eina tęsinys Daukanto Lietuvos istorijos ligi Unijos 1569 m., o p.200-240 jau Bielinis pats parašė ir nuo savęs pridėjo — Penktas Lenku ponijos perijodas (daugiausia apie Karpiškių valstiečių bylas) ir Szestas — Maskoliu perijodas (irgi daugiausia apie Karpiškius).

36) Lietuvos istorija (nů Gedimino D.L.K. iki Lublino unijai) Paraszyta 1850 *Simano Daukanto*. Kninga II, Plymouth, Pa. Kasztu ir Spaustuvėje Jůzo Paukszczio, 1897 m. 531p.

Atmušta iš Vienybės Lietuvninkų 1894 N13-42, 45, 1895 N5-24, 33-45, 1896 N16-53.

37) *Simonas Daukantas* vaikams. Išleido *M. Untulis*. Šiauliai, 1932 m. 41, 3 nž. p.

Daugiausia paimta iš Phaedro pasakų.

38) Simanas *Daukantas*. Žemaičių pasakos. Paruošė *M. Untulis*. Redagavo *B. Babrauskas*. Kaunas, 1941 m. 207p.

Dokumentai. 1) 1793 XI 29 S. Daukanto krikšto metrika. Lietuvišką vertimą išspausdino *A. Janulaitis* S. Daukantas 1913 p.11 (krikštijo Lenkimų altarista kun. Simanas Lopacinskis) (Liet. Tauta II 2 1912 p.250).

2) Be datos. Simano Daukanto laiškas pavyskupiui Simanui Giedraičiui. Išsp. *A. Janulaitis* Mūsų Senovėje I N4/5 1922 p.791-793.

3) 1821 I 4 prof. Aniolo Daugirdo pažymėjimas, kad Daukantas 1818-1819 m. išklausęs pas jį logiką ir išlaikęs egzaminus.

Išsp. *P. Karazija* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.525.

4) 1821 I 8 prof. Znoskos pažymėjimas, kad Daukantas 1818-1819 ir 1819-1820 m. išklausęs pas jį politinės ekonomijos kursą ir pristatęs du darbus.

Išsp. *P. Karazija* l.c.p. 525.

5) 1830 I 14 Aleksandro Daukanto savo ir brolio Simano vardu prašymas Kauno bajorų deputacijai dėl bajorystės dokumentų.

Ištrauką duoda *A. Janulaitis* S.D. 1913 p.16 (išnaša).

6) 1834 XII 19 iš Kretingos J. K. Gintilai rašytas J. A. Pabrėžos laiškas, kuriame minimas ir Daukantas.

Išsp. *K. Sendzikas* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.491-493.

7) 1835 III 20 Pabrėžos laiškas Gintilai ir Daukanto reikalais.

Išsp. *K. Sendzikas* l.c.p. 493-498.

8) 1838 XII 2 spaustuvininko Gintzo pakvitavimas, gavus iš Daukanto 1200 rb asignacijomis už spausdinimą Prasma łotinu kałbos ir Epitome.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 1913 p.21 (pr.).

9) 1840 IX Petronėlės Skšetuskienės laiškas iš Milašaičių Daukantui.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* Medega S. Daukanto biografijai 1898 p.85.

10) 1842 IV 22 Daukanto laiškas iš Petrapilio Teodorui Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 695-697.

11) 1842 V 13 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 698.

12) 1842 VII 15 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 698-704.

13) 1842 VIII 26 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 705-707.

14) 1842 XII 24 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 707-709.

15) 1843 II 11 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 710-713.

16) 1843 m. pradžios T. Narbuto laiškas Daukantui.

17) 1843 VI 29 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 713-729.

18) 1843 VIII 10 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 729-731.

19) 1843 VIII 23 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 731-733.

20) 1843 IX 19 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 733-739.

21) 1843 XI 24 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 741-742.

22) 1843 XII 13 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 739-740.

23) 1844 X 3 Jono Šekeno ir Povilo Buivėno laiškas Daukantui.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 82-83.

24) 1845 II 12 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 747-752.

25) 1845 II 23 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui su žinia apie Onacevičiaus mirtį.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 743-745.

26) 1845 III 5 Kazio Moigio laiškas iš Alantos Daukantui.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* Medega S. Daukanto biografijai p.28-31.

27) 1845 VI 10 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 752-759.

28) 1845 V 15 S. Daukanto laiškas J. K. Gintilai.

Išsp. *A. Dambrauskas* Draugijoje 1919 N4/6 p.253.

29) 1845 X 20 K. Moigio laiškas Daukantui.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 31-36.

30) 1845 m. Teodoros Narbuto laiškas Daukantui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 745-747.
31) 1846 IV 5 Daukanto laiškas iš Petrapilio Valančiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 783-791 (laiškas, prel. Borovskio pavogtas iš Valančiaus archyvo ir atiduotas Vilniaus lenkų Tow. Przyj. Nauk). J. Balčikonio vertimą pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.384-385.
32) 1846 V 6 K. Moigio laiškas Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 40-51.
33) 1846 VI 24 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 760-763. Nevisą J. Balčikonio verstą laišką pateikė *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 382.
34) 1846 VIII 22 Daukanto laiškas iš Petrapilio Andrijauskiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 776.
35) 1846 XI 6 Daukanto laiškas iš Petrapilio Andrijauskiui.
Mini *A. Janulaitis* S. Daukantas p.8.
36) 1846 XII 4 K. Moigio laiškas Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 51-57.
37) 1846 XII 6 Daukanto laiškas Andrijauskiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 777-778.
38) 1847 VIII 2 Daukanto laiškas iš Petrapilio Andrijauskui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 778-779.
39) 1847 XII 14 K. Moigio laiškas iš Ukmergės Daukantui.
Išsp. *K. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 58-68.
40) 1848 IV 15 Daukanto laiškas iš Petrapilio T. Narbutui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 763-773. Nevisą Balčikonio verstą laišką pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys l.c.p.* 382-383.
41) 1848 IV 23 Valančiaus laiškas iš Varnių Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 79-80.
42) 1848 (?) V 2 P. Barkausko laiškas iš Kretingos Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 65-87.
43) 1848 VIII 5 J. A. Pabrėžos laiškas Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 72-75.
44) 1848 XI 10 J. A. Pabrėžos laiškas Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 76-77.
45) 1848 XI 20-XII 3 K. Moigio laiškas Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 69-70.
46) (1848 ?) be datos Pabrėžos laiškas Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 78.
47) 1851 m. sudarytas Daukanto tarnybos lapas.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 793-795.
48) 1851 IV 22 Daukanto laiškas iš Varnių T. Narbutui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 773-774.
49) 1852 V 2 kunigo Daukanto laiškas Simanui Daukantui.
Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* p.81-82.
50) 1851 V 18 T. Narbuto laiškas Daukantui.
Mini Daukantas savo laiške Narbutui 1854 V 15.

51) 1852 IX 15 K. Moigio laiškas Daukantui.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 70-72.

52) 1853 II 1/13 Kajetono Zabičio-Nezabitauskio laiškas iš Varšuvos Daukantui.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje III I 1940 p.144-148.

53) 1853 VI 18/30 vokiškas Daukanto laiškas iš Varnių Pridrikiui Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kurschat* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.414-415 ir *A. Janulaitis* l.c.p. 782-783.

54) 1853 XI 12 Vladislovo Norbuto laiškas Daukantui, rašytas Čainiuose, Kuršėnų par.

Lietuviškai išvertęs, išspausdino *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 8-9.

55) 1854 V 15 Daukanto laiškas iš Varnių Narbutui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 775.

56) 1855 XII 23 vokiškas Daukanto laiškas iš Svirlaukio Pridrikiui Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kurschat* l.c.p. 415-416 ir *A. Janulaitis* l.c.p. 784-785.

57) 1857 IV 1 Daukanto laiškas iš Svirlaukio nežinomam adresatui su autobiografinėmis žiniomis.

Ištraukų pateikė *A. Gerulaitis (J. Jablonskis)* Varpe 1893 N11.

58) Apie 1857 m. Daukanto laiškas Andrijauskiui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 779-781.

59) 1858 VI 25 Daukanto laiškas nežinomam adresatui, siunčiant per jo rankas rankraštį Akelaičiui.

Išsp. *P. Karazija* l.c.p. 525.

60) 1861 X 28 Valančiaus sveikinimas S. Daukanto vardo dienos proga.

Ištr. duoda *J. Šliūpas* Auszra 1883 p.249-254 ir *A. Janulaitis* S. Daukantas 1913 p.19.

61) 1862 I 2 Daukanto testamentas.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 18-19.

62) 1864 m. Daukanto mirimo metrika.

Išsp. *M. Davainis Silvestraitis* l.c.p. 124.

63) Daukanto portretas, kurį 1850 m. Petrapilyje nupiešė J. Zienkavičius.

Literatūra. Kurjer Litewski 1815 N53 (priedas).

L. A. Jucewicz Wiadomości biograficzne o uczonych žmudzinach 1841 (rankraštis; klaidingai jį pavadino Ignu Daukantu).

J. I. Kraszewski Mitologia Słowian i prusko-litewska według Hanusza — Atheneum 1843 II p.26-61.

T. Narbutt Tygodnik Petersburski 1844 N21.

Romuald Podbereski O sposobie prowadzenia wojny u starożytnych litwinów — Rocznik Literacki 1849 p.15-46 (su Smokowskio iliustracijomis).

Wł. (Woicicki) — Biblioteka Warszawska 1850 I p.156-157.

G. H. F. Nesselmann Litauische Volkslieder 1853 p.VIII N13, 17, 35, 37, 50, 64, 72, 74, 111-112, 125, 127, 136, 139, 142-143, 156-160, 169, 175, 180-185, 197, 206-207, 213, 218-219, 224, 235, 264-271, 277-278, 280-283, 294.

297-298, 304, 315-316, 320, 324, 329, 350, 353-354, 356, 358, 360, 371, 382, 385, 400.

A. Schleicher Handbuch der litauischen Sprache 1857 (įdėjo 6 dainas iš Daukanto).

M. Akielewicz Słówko o bogach litewskich — Biblioteka Warszawska 1858 III p.192, 194.

K. N. (Niezabitowski Kajetan) — Gazeta Warszawska 1860 p.32.

Album Academicum der Universitaet Dorpat 1867 p.186 (N4098), 264 (N5981).

L. Greitler Litva a Litvane 1874.

(") Litauische Studien 1875 p.55-123.

(") Beitraege zur litauischen Dialektologie 1885 p.15-70.

(") Budas Senowes Lietuwiu par Symona Daukanta. Excerpirt von L. Geitler — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II H.10 1885 p.181-187, H.XI 1886 p.238-249.

Hugo Weber Žemaitische Uebersetzung d. Phaedrus — Programm d. Gymnasiums zu Eisenach 1881.

A. Bezzenberger Litauische Forschungen 1882 p.95-204.

(") Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H.17 1883) p.23.

(") Die litauische Literatur — Die Kultur der Gegenwart I 9 1908 p.306.

J. Koncewicz Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H.17 1883 p.14-16).

J. S. Kuoksztis (Jonas Šliūpas) Simanas Daukantas — Auszra 1883 N1 p.13-15, N2 p.41-43, N8-10 p.249-254. Iš ten S.D. laišką vysk. Valančiui pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.385-386.

J. Szl. (") Lietuwiu rasztai ir rasztininkai XIX szimtmetyje — Lietuwiszkasis Balsas 1888 N18-19.

Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.32-38, 54-55. (pakartota iš Auszros).

Dr. J. Bs. (Jonas Basanavičius) Daukanto pravardė — Auszra 1885 N6 2/3 p.88-89.

(") Ko Vilniaus universitete mokinta Daukanto laike — Vienybė Liet. 1900 N12 p.140-141.

A. J. B. Žagaras (Antanas Buividas) Telszei — Auszra 1885 N2/3 p.59-60.

A. Kurschat Dowkontiana — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft 1887 II p.414-416.

E. Volter Ob etnografičeskoj poezdke po Litve i Žmudi 1887 p.20, 27 -28, 106-137.

(") Litovskij katichizis N. Daukši 1887 p.XXXV.

(") Litauische Schriftsteller d. XIX Jhrhs. II. Simon Dowkont — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III H.15 1890 p.266-312.

(") Simonas Daukantas (vertė J. Šl. — Šliūpas) — Vienybė Lietuvninkų 1891 N23 p.272-274.

(") Dovkont Simon — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona 20 1893 p.838.
(") Lietuviška Chrestomatija I 1901 p.180-188, II 1903 p.197-205.
(") Dovkont Simon — Novyj Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona 15 1913 p.460-461.
(") S. Daukanto jaunatvės darbai ir raštai — Švietimo Darbas 1920 N8/9 p.45-46, N10 p.30-32, N11 p.74-75.
(") — Lietuva 1922 ir — Vienybė Lietuvninkų 1922 N100.
Dr. (Stasys Matulaitis) Atminimas apie Daukantą — Varpas 1890 N1 p.3-4.
Uola (Rokas Šliūpas) Atminimas apie Papilę — Varpas 1890 N1-4.
S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina I 1893 p.98-104, III/IV p.545-548.
(") Spisok pečatnych trudov Dovkonta — Živaja Starina III 1893 p.408-412.
A. Gerulaitis (Jonas Jablonskis) Simano Daukanto gyvenimas ir raštai — Varpas 1893 N11 (žinios gautos iš M. Gižickio Mintaujoje).
(") Jono Jablonskio Raštai I 1932 (1933) p.28-38.
Rygiškių Jonas (") Lietuvių kalbos sintaksė 1911 p.12, 19, 22, 25, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 40, 41, 42, 45, 51, 52, 56, 60; 61; 62; 64; 75; 87; 89; 90, 91, 94.
M. Joniškis (Motiejus Lozoraitis) S. Daukanto Budas — Varpas 1893 N11 p.168-170.
J. (J. Kriaučiūnas) Daukanto jubiliejus — Varpas 1893 N8.
P. A. (Pranas Mašiotas) Simanas Daukantas — Varpas 1893 N11.
(J. Arnašius) — Tilžės Keleiwis 1893 N93.
A. J. (A. Dambrauskas) Simano Daukanto jubiliejus — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga 1893 N20.
(") Litvanica — Žinyčia 1900 NI p.143-145.
(") Simano Daukanto laiškas vyskupui nominatui Gintilai — Draugija 1919 N4/6 p.252-253.
J. G. (J. Grinius) Apvaikszciojimas jubiliejaus S. Daukanto — Lietuva 1893 N43.
Justinas iš Turčinų (Justinas Zubrickas) Daukanto atminčiai (eil.) — Varpas 1893 N12.
b. p. (Jonas Kriaučiūnas) S. Daukanto jubiliejus — Varpas 1893 N8.
b. p. (M. Davainis Silvestraitis-A. Burba) Medega S. Daukanto biografijai — Garsas Amerikos Lietuviu 1897 N19-32, 38.
(") *Žaltys* Kaunas — Vienybė Liet. 1892 N12 p.137, N14 p.161.
(") Medega S. Daukanto biografijai. Shenandoah, Pa. 1898 p.126 ir Dirva 1898 N1.
(") Simanas Daukantas — Lietuvių Laikraštis 1904 N4.
Z. Wasilewski Promieniści, filareci i zorzanie — Archiwum do dziejów oświaty IX 1897 p.151-152, 199, 202.
Jr. Jonas (Jonas Žilius) Kun. A. Burba 1898 p.15.
Blaivininkas Iškilmingas priminimas Simano Daukanto — Vienybė Lietuvninkų 1898 N44.

W. Porzeziński K istorii form spriaženija v baltijskich jazykach 1901 p.37.
b. p. (Juozas Tumas) Iš vyskupo Valančiaus kronikos — Žinyčia 1901 N3 p.94-95.
(") (") Szymon Dowkont i Maciej Wołonczewski — Kraj 1902 N1.
(") (") Daugiau rūpesčio apie savo rašėjus — Tėvynės Sargas 1902 N1A p.25-26.
(") (") „Apžvalga" ir apžvalgininkai — Krivulė 1925 N4 p.100.
J. P-tis (Juozas Paršaitis) Simanas Daukantas — Vilniaus Kalendorius 1906 metams (1905).
Maironis (Jonas Mačiulis) Lietuvos istorija 1906 p.235.
J. Basanavičius Levas lietuvių pasakose ir dainose — Lietuvių Tauta I 1 1907 p.38, 43, 44, 50-51, 58, II 4 1919 p.504-505.
S. Tijunaitis Lietuvos atgijimas 1911 p.30-31.
J. Totoraitis Lietuvos atgimimo paveikslai — Vadovas 1912 N7 p.236-245.
Mykolas Biržiška (Michał Biržiszka) Ze Žmudzi II — Ogniwo 1904 N21 ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.382-383, 384.*)
(") *(Tėvelis)* Simanas Daukantas — Vilniaus Kalendorius 1912 metams (1911) p.86 ir toliau.
(") Delei L. Ivinskio Aitwaro — Lietuvių Tauta II 3 1911 p.379.
(") S. Daukantas — Vilniaus Kalendorius 1914 metams (1913) p. 86-88.
(") S. Daukantas — Giedros Kalendorius 1914 metams (1913) p.43-48.
(") Patarlės iš Daukanto rinkinio — Liuosoji Valanda 1918 N3(6).
(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.9, 24, 41.
(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.6-7, 12-13, 14, 31-32.
(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53 (iš 1910 m. Visuomenės) ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.212.
(") S. Daukanto sukaktuvės — Lietuva 1924 N268.
(") Iš Barono poezijos 1924 p.98-100.
(") Mūsų raštų istorija I ²1925 p.87-92.
(") Dėl Simano Daukanto paminklo Papilėje — Lietuvos Žinios 1929 N290.
(") Būdas senovės lietuvių ir žemaičių — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1936 p.906-911 ir Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.309 (sutrumpinta).
(") Daukantas Simanas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.137-156.
(") Daukantienė Odinaitė Kotryna — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.158.
(") Daukanto biblioteka — XXVIII Knygų Mėgėjų Metraštis II 1938 p.141-154 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.141-154).

---

*) 1944 m. Lietuvos spaudoje — neatsimenu, kuriame laikraštyje — yra mano str. apie S. Daukantą Kretingos mokykloje ir bene dar kitas mano str. — apie S. Daukantą Žemaičių Kalvarijos mokykloje. Mano buvo dar rengiamas str. apie S. Daukantą Vilniaus gimnazijoje, bet galutinai dar nebuvo parengtas, tad ir nebuvo spausdintas *M. B-ka.*

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 (1942) Vilniuje, p.3, 37, 41 54, 72, 73, 80, 86, 95, 107, 109; [2]1955 Londone II, 37, 43, 48, 62, 66, 92, 102, 111, 122, 139, 140.

(") Senasis Vilniaus Universitetas [2]1955 (apie Aleksandrą Daukantą p.139).

(") Lietuvių Tautos kelias į naująjį gyvenimą I 1952 p.8, 18, 38, 43, 62, 64, 66, 73, 82, 83, 84, 90, 102, 114, 126, 142, 143, 149, 152, 153, 156, 174, 187, 192, 201, 202, 203, 204, 207, 211,213. II 1953 p.25, 26, 28, 40, 59, 63, 83, 84, 86, 100, 166, 182, 187, 190.

A. Janulaitis Simanas Daukantas 1913 p.46 (ir Lietuvių Tauta II 2 1913 p.244-284) su autentišku Daukanto atvaizdu.

(") S. Daukanto laiškai — Mūsų Senovė I N4/5 1922 p.690-795.

(") Simanas Daukantas — Krivulė 1924 N12 p.8-9.

(") M. Akelaičio laiškai — Tauta ir Žodis III 1925 p.291-321.

J. O. S. (J. O. Širvydas) Simanas Daukantas — Vienybė Lietuvninkų 1913 N51.

W. Caland Die vorchristlichen baltischen Totengebraeuche — Archiv f. Religionswissenschaft VII 1914 p.476-477, 479, 482, 489-490, 510, 512.

A. P. (A. Pogodin) Dovkont Simon — Enciklopedičeskij Slovar' Granata XVIII p.513-514.

Gk. (P. Bugailiškis) S. Daukantas — Lietuvos Žinios 1914 N183.

K. B. Simanas Daukantas — Rygos Garsas 1914 N97-99.

Staje Naginskas Istorikas S. Daukantas — Lietuvos Žinios 1915 N31.

Al. M. Simanas Daukantas — Vilties priedas 1915 N1-3 p.13-24.

Ernst Fraenkel Baltoslavica 1921 p.46, 49, 54, 59, 74.

(") Der praedikative Instrumental im Slavischen und Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XL 1925 H1/2 p.86, 94.

(") Zur baltoslavischen Grammatik — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIII 1925 p.50-52, 61, 63.

(") Syntax der litauischen Kasus — Tauta ir Žodis IV 1926 p.132, 143, 148, 165, 166, 167, 169, 175, 178, 184, 186, V 1928 p.2, 5, 6; 8; ir kt.

(") Litauische Beitraege — Indogermanische Forschungen XLV 1927 p.84, 85, 88.

(") Sytnax der litauischen Postpositionen 1929 p.3, 8, 19, 21, 24, 31, 33, 34, 40, 41, 43-47, 49-52, 56, 58, 60, 62, 63, 65, 70, 74, 78, 80, 85, 89, 104, 107, 109, 110, 112, 114, 115, 117, 121, 126, 130, 133, 136, 137, 140, 145, 148, 164-165, 170, 173-174, 176, 180- 182, 185-188, 193-194, 198-200, 205, 213-214, 216-218, 221-222, 225, 227, 229-230, 237, 240, 242, 244, 247, 257, 260, 262, 266, 268, 271, 277, 279-282, 284, 286-292.

(") Bedeutungsveraenderungen von Woertern der heutigen litauischen Schriftsprache — Ztschr. f. slav. Philologie VI 1929 p.85-104.

(") Sprachliches und Sachliches aus dem Gebiete des Baltischen — Woerter und Sachen XII 1929 p.186, 188-194, 196.

(") Baltica — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LVIII 1931 p.273-283.

(") Kreuzung einheimischer und fremder Synonymen aehnlicher Lautung im Baltischen — Ztschr. f. slav. Philologie VIII 1931 p.412-427.

(") Letticismen in Daukants Wortschatz — Filologu Biedribas Raksti XI 1931 p.32-63.

(") Lietuviškos etimologijos — Archivum Philologicum II 1931 p.60-64, 66, 67.

(") Lituanica — Indogermanische Forschungen XLIX 1931 p.52, 53, 58, 205, 206, 211, 213, 216, 218, 219.

(") Baltische und slavische Etymologien — Ztschr. f. slav. Philologie XI 1934 p.38, 41-42, 44, 46.

(") Das litauische Imperfekt und seine Umschreibung im Žemaitischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LXIII 1936 p.100-106, 108, 112.

(") Sprachliche Untersuchung des Katechismus von 1595. 1947 p.88, 92, 121, 122, 134.

(") Zur Bedeutungsentwicklung litauischer Woerter — Ztschr. f. Phonetik VIII 1954 H1/2 p.46, 53, 55, 56.

F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten II 1922 p.IX, 45, 53, 57, 72, 99, 108-109, 244, 255).

(") Die Flexion der *n*-Staemme im Baltischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIX 1932 p.240, 241, 253, 265.

J. Šaulys Daukantiana — Mūsų Senovė N4/5 1922 p.622-624.

J. Gerullis Herkunft der Dative Sing. der *i*-Staemme im Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XXXVIII 1922 H.1/2 p.66-68.

F. Nieminen Der urindogermanische Ausgang *-ai* im Baltischen 1922 p.20, 30, 54.

G. Rutenbergas Simanas Daukantas 1922 p.64 (ir atskirai rusų kalba; rusišką tekstą lietuviškai Rutenbergui išvertė Justas Baltrušaitis).

K. Būga Lietuvių trobesiai Daukanto aprašymu — Tauta ir Žodis I 1923 p.93-100.

(") Kalbos mažmožiai — Vairas 1914 N9 p.18, N11 p.19.

(") Simano Daukanto rinkimo patarlės — Tauta ir Žodis 1923 p.322-327.

(") Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.IX, XXXVI-XXXVII, LVII-LVIII.

Pr. Baltiejus Pirmųjų rašytojų nuopelnai mūsų tautos atgijime — Kultūra 1924 N4 p.147.

Ragnar Oeller Simanas Daukantas Litauens foerste Nationalhistoriker — Finsk Tidskrift 1926 IV-VI p.385-390 (ir atskirai Helsinki 1926).

Eduard Hermann Litauische Studien 1926 p.137-139, 205-206, 230, 357.

(") Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goett. Gesellschaft d. Wissensch. 1929 H I p.77, 84.

J. Norkus Lietuvių literatūros nagrinėjimai 1928 p.52-58.

A. Milukas Prie vyskupo Valančiaus ir S. Daukanto bibliografijos — Spaudos laisvės sukaktuvės 1929 p.30-38 (ir Vysk. Valančiaus darbai 1925 p.38-40).

M. Hornowska Rękopisy biblioteki Krasińskich 1930 p.90-91 (N3663;

Daukanto — Hornowskos neteisingai pavadinto Bowkąt — atliktas 1648 m. Kojelavičiaus Nomenclatoro nuorašas).*)

E. Hofmann Ausdrucksverstaerkung im Balto-Slavischen 1930 p.55, 78, 91, 94.

H. B. (Henrikas Blazas ?) Simanas Daukantas Pąpilėje — Naujas Žodis 1930 N10 p.370-371.

I. Malinauskas Paminklas Simanui Daukantui — Švietimo Darbas 1930 N10 p.1035-1039.

P. Ruseckas Istorikas S. Daukantas ir lietuvių praeities pažinimas — Trimitas 1930 N37-38.

(") Mūsų įžymieji žmonės 1934 p.58-70.

P. Šležas Apie S. Daukanto Darbus senųjų lietuvių — Židinys XII 1930 N12 p.490-492.

A. Merkelis Du garsingieji žemaičiai 1931 p.1-27.

K. Alminauskis Vysk. A. Baranausko laiškai H. Weberiui — Archivum Philologicum III 1927 p.76, 78-79.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.18, 19, 75, 81, 111-113, 140, 171, 176.

A. Daugeliškietis Simanas Daukantas — Lietuvos Aidas 1933 N246.

P. Sūdžius Vargo pelė, 1934 m. 32p.

(") Simanas Daukantas (prie J. Talmanto 1935 m. išleisto „Būdo" p.XII-XXVI).

J. Balys A Short Review of the Collections of Lithuanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.14-15.

(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.214-215.

J. Puzinas Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen 1935 p.14, 27-28, 62, 101.

U. Katzennelenbogen The Daina 1935 p.39, 61, 66, 67, 81-82.

J. Ambrozevičius Simanas Daukantas lietuvių tautinės sąmonės evoliucijoje — Židinys 1936 N2 p.129-139.

Z. Ivinskis Simanas Daukantas ir Lietuvos istorija — Naujoji Romuva 1936 NII p.247-250.

(") Lietuvių kultūros istorikas Simanas Daukantas — Naujoji Romuva 1936 N12 p.275-278.

V. Maciūnas Šis tas apie jauną Daukantą ir jo gadynę — Naujoji Romuva 1936 N49-52 p.1011-1014.

(") Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje — Darbai ir Dienos VIII 1939.

(") Lietuvybė XIX a pradžioje — Vairas 1936 N2/11.

(") Tautinis auklėjimas ir istorija — Židinys 1937 N2 p.183-187.

(") K. Nezabitauskio-Zabičio laiškai—Mūsų Senovė III 1 1940 p.144-148.

(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.107, 108, 109.

---

*) Tai bus Daukanto paskolintas Teod. Narbutui ir iš jo nebeatgautas egzempliorius (ž. apie tai D. laiškus Narbutui), Narbutui mirus patekęs Krasinskių bibliotekon. *M. B-ka.*

(") *V. Mc.* Daukanto veikalų literatūrinė vertė — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.366.

V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.7-8, 27, 47-48.

Vincas Laurinaitis S. Daukanto „Darbai Lietuwiu ir Zemaicziu" ir to veikalo reikšmė — Darbai ir Dienos V 1936 p.235-303 (ir atskirai: S. Daukanto jaunatvės kūryba, 1936 m. 72p.).

A. Tarvydas Apie žemaičių šaulį a. a. Ferdinandą Kauneckį — Trimitas 1936 N24.

Vaclovas Biržiška Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.1508-1509.

(") Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.70-71.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.103-104, 105-106, 108, 109, 111, 112-113, 114.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.49.

(") Vyskupo Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.24-25, 28, 63-65, 66.

(") *Vc. B.* Simanas Daukantas — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p. 365, 366-367.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.60, 76, 83, 101, 109, 125, 182; II 1957 p.12, 19, 46, 134, 171, 172, 176.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.54, 64, 69.

(") Lietuvių kalbos istorija — Naujienos 1951 N221.

(") Lietuvių kalbos istorija 1951 p.121, 173, 174.

St. Anglickas Žemaičių pasisakymai — Žemaičiai 1938 p.9-13.

P. Karazija Keli dokumentai Daukanto biografijai — Mūsų Senovė II 3 1938 p.325.

P. Sendzikas J. A. Pabrėžos laiškai kun. J. K. Gintilai — Mūsų Senovė 938 II 3 p.489-490.

(") Vysk. M. Valančiaus pastabų žiupsnelis — Mūsų Senovė III 1 1940 p.184.

V. Žemaitis S. Daukanto ir M. Valančiaus kūryba — Jaunoji Lietuva 1938 N11 p.614-617.

A. Kalnius Daukanto pažiūros į kalbos ir tautos santykius — Židinys 1939 N11 p.515-528.

J. Šniaukšta S. Daukantas — Vargo pelė — Žemaičių Prietelius 1939 N50.

Ant. Vengris Pagrindinės poetiškos kalbos ypatybės Daukanto „Būde" — Židinys 1938 N4 p.448-452.

A. Kościałkowski Dowkont Szymon — Polski Słownik Biograficzny V 1939 p.253.

Vyt. Širvydas Juozas Širvydas 1941 p.404-405.

K. Gečys Katalikiškoji Lietuva 1940 p.240-241.

A. Brueckner Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.586.

P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.45-49.

V. Jungfer Litauen 1948 p.230-231.

J. Žiugžda Simanas Daukantas — Tiesa 1953 N257 (3240).

Simanas Daukatnas Rinktiniai raštai (Z. Zinkevičiaus ir M. Lukšienės paaiškinti) 1955.

J. G. (J. Girnius) Daukanto tautinis vaidmuo, D. kaip istorikas — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.366.

K. Boruta Sunkūs paminklai (skulptūros dirbtuvės padvarėje) — Pergalė 1957 N3.

M. Biržiška Falsifikuoti dokumentai K. Borutos „dokumentinėje apysakoje" apie skulptorių V. Grybą ir S. Daukanto paminklą Papilėje — Lietuvių Dienos 1957 m. birželio mėn. p.10-11.

Jonas Matusas Daukanto kontroversiniai bruožai — Aidai 1957 N6 (101) p.241-247.

A. Žirgulys Daukanto raštų tekstai — Iš Simano Daukanto raštų 1952 p.20-26.

M. Lukšienė Simonas Daukantas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.463-479.

K. Korsakas XIX a pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-238.

K. Grigas Simanas Daukantas — lietuvių tautosakos rinkėjas, leidėjas ir vertintojas — Iš lietuvių kultūros istorijos 1958 p.270-286 (p.310-311 S. Daukantas, kak sobiratel' ,izdatel' i cenitel' litovskogo fol'klora).

A. Zalenskas Kai prabyla senoji romantika — Švyturys 1957 N21 p.17-18.

K. Korsakas Simanas Daukantas — K. Korsakas, Prieš amžinąjį priešą. 1945 p.61-98.

J. Lebedys Simano Daukanto biblioteka — Lietuvių literatūros instituto darbai I 1947 p.51-72.

O. Miciūtė Sim. Daukanto rankraštinis palikimas — ten pat p.117-217.

Z. Kondratas Daukantas Vilniaus universitete — Iš Vilniaus universiteto istorijos 1955 p.22-29.

J. Repšys Visuomeninės-politinės S. Daukanto pažiūros — Pergalė 1960 N12 p.116-126.

2. Pranas Tydigas

Biografija. Gimė 1793 XII 1 Lockau ties Seeburgu. Gimnazijos mokslus ėjo Reselyje ir Varšuvoje. Varšuvoje išėjo ir universitetą. Jį baigęs, stojo į Pultusko katalikų dvasinę seminariją. Ją baigęs ir įšventintas kunigu (1818 m. ?), išsikėlė į Frauenburgo vyskupiją ir 1824 m. buvo paskirtas Drangovskynės ties Tilže katalikų parapijos klebonu. Čia dirbo apie dvidešimt metų, kartu aptarnaudamas katalikus ir Įsrutyje, Gumbinėje, Pilkalnyje, Ragainėje, Stalupėnuose. Būdamas vienintelis mokąs lietuviškai vietos katalikų kunigas, jis ypač globojo lietuvius katalikus Mažojoje Lietuvoje. 1842 m. buvo iškeltas į Vormedytę, o 1853 m. paskirtas Frauenburgo kapitulos nariu. Bet ir Frauenburge gyvendamas, jis vis rūpinosi Drangovskynės lietuviais, ir daugiausia Frauenburgo vyskupo Hohenzollerno palaikytomis pastangomis Drangovskynės katalikai 1857 m. gavo vienklasę, paskiau ir dviklasę katalikų mokyklą. Mirė Frauenburge 1861 m. birželio mėn. 24 d.

Raštai. 1) Mazas Katekizmas krikszczioniszkas katalikiszkas, arba trumpas Pamokslas ape Tikkejimą, ape krikszczioniszka Pasielgimą ir apie S. Sakramentus. Sudėtas per Kunigą *Fr. Tiedigą* prabaszcziu pirm Drangowskynes, o dabar Wormdittos, 1844 m. 108p.

2) Tayp turite melstis arba Katilikiszka maldu knyga... Lituwininkams Katilikams ant giero iszdûta nûg wieni kunigo Wiskupistes Warmios. Gumbinnen, 1856 m. 16 nž., 642p.

Nors pačioje toje, Drangovskynės lietuviams katalikams skiriamoje, maldaknygėje nepažymėta jos sudarytojo pavardė, tačiau, greičiausia, bus ją parašęs tas pats kunigas Tydigas, kuris kaip tik tuo metu rūpinosi Draugovskynės lietuviškos katalikų mokyklos įkūrimu. Antrąjį tos maldaknygės leidimą 1873 m. parūpino kun. Zabermanas.

Literatūra. *R. Thimm* Aus Tilsits Vergangenheit II 1888, 232-235.
J. Kopp Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.224-226.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.49.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.145.

3. Bonaventūra Butkevičius

Biografija. Gimė 1794 VI 16 (pagal Pr. Augustaitį vyresnįjį — VII 16) Kretingoje. Jo tėvas buvęs jėzuitų klierikas, motina Kretingos žydė Marciejevskaitė, tikroji vėlesniojo Augustavo sufragano Marciejevskio sesuo (P.A. jį vadina iš bajorų kilusiu kunigu). Butkevičius mokėsi Kretingos parapinėje mokykloje, nuo 1811 m. tarnavo, paskiau stojo į Seinų liciejų, kurį pabaigė 1817 m. 1817-1818 m. mokėsi Tikocino dvasinėje seminarijoje, į Seinus ir Tikociną pasiųstas savo dėdės Marciejevskio, kuris ir vėliau jį protegavo ir stūmė į priekį. 1818 m. studijavo Varšuvos universitete, o 1819 XII 8 buvo vysk. Golaševskio įšventintas Augustavo vyskupijos kunigu ir tuojau pradėjo greitai kilti karjeroje, tam 1821 VII 23 Varšupoje gavęs teologijos magistro laipsnį. Tik įšventintas, tuojau buvo paskirtas Augustavo vysk. Golaševskio sekretorium, 1820 m. vysk. Čiževskio sekretorium, 1822 m. naujai sudarytos Augustavo kapitulos kanauninku. Nuo 1823 X buvo paskirtas valdinės religinių konfesijų ir švietimo komisijos referentu Varšuvoje. 1825 m. Lomžos klebonas, 1826 m. Suvalkų klebonas ir Augustavo kapitulos prelatas. 1829 m. Augustavo vyskupijos oficiolas ir Naumiesčio klebonas, kuriuo jis buvo ligi 1855 m., Naumiestyje visiškai negyvendamas ir parapiją valdydamas per administratorius.

1842-1861 m. Varšuvos dvasinės akademijos rektorius. Jam pačiam prašant, 1843 m. akademija be disertacijos suteikė jam teologijos daktaro laipsnį. Dėstė vien pastoralinę teologiją. 1846 m. Butkevičius pats įteikė carui Mikalojui I memorandumą apie katalikų bažnyčios būklę Lenkijoje; jame palaikė rusų valdžios prieš katalikų bažnyčią nukreiptą liniją. Ryšium su tuo memorandumu ir jo visa ankstyvesne katalikų bažnyčiai kenksminga veikla rusų valdžia, įvertindama jo nuopelnus Rusijai, 1848 m. jį pristatė popiežiui kandidatu į Seinų vyskupijos vyskupus, numatydama jį vėliau pravesti į Varšuvos arkivyskupus. Tačiau popiežius, nežiūrėdamas Rusijos atstovo prie Vatikano Butenevo didelio spaudimo, Butkevičiaus kandidatūrą atmetė. Rusijos valdžios patariamas, Butkevičius 1850 VIII 24 nuvyko į Romą, norėdamas ten pat savo kandidatūrą paremti ir pasiteisinti dėl jam daromų Romoje priekaištų, kurių svar-

biausias buvęs pataikavimas Rusijos valdžiai. Romoje jis praleido trejus metus, veltui stengdamasis gauti vyskupo titulą, nors, jam ten dar esant, mirė Seinų vyskupijos valdytojas Blockis, ir, valdžios spaudžiama, Seinų vyskupijos kapitula 1851 II 28 vienbalsiai išrinko Butkevičių Seinų vyskupijos administratorium. Romoje jam pavyko gauti audienciją pas popiežių Pijų IX, kuris jam į akis pasakė jo niekados vyskupu neskirsiąs. Tačiau jo ambicijai patenkinti ir Rusijos valdžiai suteikti nereikšmingą satisfakciją 1852 m. popiežius suteikė Butkevičiui apaštalinio protonotaro titulą. Kiti, rašydami apie Butkevičiaus lankymąsi Romoje, tvirtino, kad jis ten net buvęs kalinamas šv. Angelo kalėjime; bet atrodo, kad to nebuvo.

Trejus metus praleidęs Romoje, Butkevičius grįžo į Varšuvos akademiją ir nuo 1853 m. spalio 30 d. pradėjo faktiškai valdyti Seinų vyskupiją, nuo 1853 m. kartu eidamas ir Varšuvos švietimo komisijos nario pareigas. Bet 1856 m. spalio mėn. jis atsisakė nuo Seinų vyskupijos administravimo. Tą žygį jis aiškino tuo, kad jis nenorėjęs padėti valdžiai sekuliarizuoti bažnytinių turtų, nors iš tikrųjų valdžia, nusavindama bažnyčios žemes, ir ėjo tuo keliu, kurį jai pats Butkevičius buvo anksčiau nurodęs. Jis liko vien tarnauti akademijoje, kur paskaitų visiškai neskaitė, faktiškai ir pačios akademijos nevaldė, tame darbe pavaduojamas kitų, bet gavo akademijoje visą išlaikymą ir vyskupijos administratoriaus algą, du kartus didesnę už tą, kurią gaudavo kitų vyskupijų administratoriai.

1861 m. jis pasitraukė ir iš akademijos ir buvo iš pradžių Lomžos klebonas, paskiau Suvalkų, Prienų, nuo 1861 III 19 Vilkaviškio klebonas ir vis laukė, ar nebūsiąs kur nors vyskupu paskirtas. Kai 1864 m. Seinų vyskupijos vyskupu buvo paskirtas Konstantas Ireniejus Lubenskis, Butkevičius davė jam savo vyskupijos administravimo laikų apyskaitą, tuojau savavaliai pametė Vilkaviškio parapiją ir apsigyveno Varšuvoje. Ten jis virto vietinės rusų administracijos (kunigaikščio Čerkaskio) informatorium apie Seinų vyskupijos bažnytinius reikalus ir jos kunigų politinį ištikimumą ir nusistatymą. Jo informacijomis atsirėmęs, kunigaikštis Čerkaskis nepatvirtino daugelio vysk. Lubenskio paskyrimų. Kada, atimdama bažnytines žemes, rusų valdžia pasiteiravo Butkevičiaus, ar klebonams užteksią 1200 rb metinės algos, o vikarams 600 rb, tai Butkevičius patarė klebonams mokėti tiktai 300 rb, o vikarams 150 rb. Norėdamas nutraukti bažnyčiai kenksmingą Butkevičiaus veikimą Varšuvoje, vysk. Lubenskis pasiuntė jam reikalavimą grįžti į savo parapiją, bet šis vis delsė ir grįžo tik tada, kada Liubenskis tuo pačiu reikalu ofi-

cialiai kreipėsi per kunigaikštį Čerkaskį. 1870 m. valdžia patvirtino jį Seinų prelatu dekanu. Butkevičius mirė Prienuose 1871 m. cholera.

Raštai. 1) Vyskupo Strašinskio nekrologas — Pamiętnik Religijno-Moralny 1847.

2) 1853 X 30 Butkevičiaus ganytojinis laiškas, jo paskelbtas atskirai lenkiškai ir lietuviškai.

Tai buvęs pirmasis Seinų vyskupijoje paskelbtas ganytojinis laiškas ne vien lenkiškai, kaip anksčiau, bet ir lietuviškai. Jo lietuvišką tekstą parašė pats Butkevičius ir, be kito ko, jį pasiuntė ir vysk. Valančiui, kartu atsiprašydamas, kad jį parašęs ne gražia žemaičių kalba, bet sudarkyta suvalkiečių tarme.

3) (Atsiminimai).

Jie buvo surašyti lenkiškai laiško forma dvarininkei Elvirai Florianavičienei. Jų dalis, pavadinta Iz zapisok polskago episkopa Butkevičia, rusiškai išversta, buvo išspausdinta žurnale Russkij Archiv 1875 N7 p.321-353, N8 p.427-451.

Iš tų atsiminimų dar: a) *Butkevič* Rektor Varšavskoj Duchovnoj Akademii: Drogocennoe vospominanie w moej žizni o predstavlenii, kotorago ja imel sčastje udostoitsia u Vsemilostivejšago moego Gosudaria Imperatora v S. Petersburge — Čtenija 1870 I p.248-253; b) Vospominanija episkopa Butkeviča o vtorženie francuzov v Rossiju v 1812 godu. Perevel s polskoj rukopisi *E. I. Gilus* — Russkaja Starina 1875 XIV p.595-616, 1877 XIX p.650. Lietuviškas K. Kepalo vertimas išspausdintas Mūsų Žinyne 1921 N1 p.129-139: *Prelotas Butkevičius* Napoleonas Lietuvoje 1812; c) Vospominanija prelata Butkeviča Vozstanie v Varšave, Carstve Polskom v 1830-1831 g. Perevel s polskoj rukopisi E. Gilus — Russkaja Starina 1878 XXII p.591-615.

Dokumentai. 1) 1849 V 31 (VI 12) Nesselrodės laiškas Rusijos atstovui Romoje Butenevui Butkevičiaus kandidatūros į vyskupus reikalu.

Ištraukų duoda *A. Boudou* Stolica Święta a Rosja II 1930 p.14.

2) 1851 IV 25 Butkevičiaus laiškas iš Romos Seinų kapitulai su padėka už jo išrinkimą administratorium.

Išsp. *P. A.* Vadove 1910 N19 p.269.

3) 1851 IX 14 Butkevičiaus laiškas jo kandidatūros į vyskupus reikalu.

Ištr. duoda *A. Boudou* l.c. II p.14.

4) 1852 IV 12 (24) vysk. Holovinskio raštas popiežiui Pijui IX Butkevičiaus kandidatūros reikalu.

Ištraukų duoda *A. Boudou* l.c. II p.13.

5) 1853 X 13 Butkevičiaus pasiaiškinimas dėl bažnytinės valdžios jam daromų priekaištų.

6) 1855 I 22 Butkevičiaus laiškas vysk. Valančiui, siunčiant jam savo ganytojinį laišką.

Išsp. *J. Stakauskas* Židinyje 1939 N1 p.63-64.

Literatūra. — Pamiętnik Religijno-Moralny XXV 1853 p.613 (išspausdintas lenkiškas Butkevičiaus ganytojinio laiško tekstas).

Iz zapisok polskago episkopa Butkevičia — Russkij Archiv 1876 N7 p.321-353, N8 p.427-451.

Kun. P. A. (Pranas Augustaitis) Vygrių ir Seinų diecezijos istorija — Vadovas 1910 N17 p.76, 78, 79, N18 p.182, N19 p.208, 269, 272, 274, N20 p.373, 376, 378, 379, 380.

(") Seinų diecezijos administratorius, pralotas Bonaventūra Butkevičius — Vadovas V 1910 p.263-268 (N13 p.74-75).

(Roger Łubieński) Konstanty Ireneusz Łubieński Biskup Sejneński 1898 p.221-223.

A. Boudou Stolica Święta a Rosja II 1930 p.12-17 (vertimas iš prancūziško originalo Le Saint Siège et la Russie II 1925).

Vaclovas Biržiška Butkevičius Bonaventūra — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p.1212-1213.

(") Butkevičius Bonoventūra — Lietuvių Enciklopedija III 1954 p. 382-383.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.50.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.113.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.60.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.32-33, 35-36.

J. Totoraitis Sūduvos-Suvalkijos istorija 1938 p.388-389, 546, 548-550, 626.

J. Stakauskas Valančiaus lietuvybės klausimas — Židinys 1939 N1 p.63-64.

E. Maliszewski Bibliografia pamiętników polskich 1928 p.110 (N967), 164 (N714) 190 (N2045).

4. Kalikstas Kasakauskis

Biografija. Lenkiškai savo pavardę rašė Kossakowski, bet savo lietuviškuose rašiniuose vadina save jau Kassakauskiu. Gimė 1794 m. Šilalės parapijoje (J. Tumas nurodo Didkiemį). Bonifaco ir Magdalenos Mižutavičiūtės sūnus. 1808-1814 m. mokėsi Kražių gimnazijoje (1811 m. buvo II klasėje, 1814 m. iš V klasės buvo pakeltas į VI). 1814 m. iš VI gimnazijos klasės stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurioje mokėsi ligi 1818 m., kada buvo įšventintas kunigu. 1819-1825 IX 4 buvo vikaras Salantuose. 1825 m. tolimesnių studijų išsikėlė į Vilnių, kur nuo 1826 m. studijavo moraliniame fakultete. Čia 1831 IV 22 už disertaciją „De perfectione christiana" gavo magistro (ne daktaro, kaip rašė J. Tumas) laipsnį. Vilniuje gyvendamas, nuo 1826 m. buvo universitetinės šv. Jono bažnyčios mansionorius. 1828 II 28 vysk. J. A. Giedraitis jį paskyrė, vietoje kun. Vizgirdos, Žemaičių vyskupijos dvasiniu atstovu Vilniaus teismo įstaigose.

1831 m. išsikėlė iš Vilniaus ir buvo paskirtas Kaltinėnų klebonu. 1833 m. pakeltas Žemaičių konsistorijos asesorium ir Varnių dvasinės seminarijos provizorium. 1834 m. prelatas kustošius ir katedros altarista, 1835 -1838 m. Žemaičių vyskupijos oficiolas, 1841 m. Varnių kapitulos prokuratorius, 1846 m. kapitulos kustošius. 1836 m. Kaltinėnų parapiją pakeitė Akmenės parapija.

T. Dobševičiaus teigimu, Kasakauskis buvęs įvestas į kapitulą atsverti J. Rupeikos įtakai, tačiau po kiek laiko Rupeika jį nugalėjo; tuomet Kasakauskiui teko atsisakyti oficiolo pareigų, ir nuo 1838 m. jis jau nuolatos gyveno Akmenėje, tik laikas nuo laiko atvažiuodamas į Varnius į kapitulos posėdžius, o kai vyskupijos centras buvo perkeltas iš Varnių į Kauną, tai važinėdamas į Kauną. Mirė Akmenėje 1866 m. gegužės mėn. 25 d. (n. s. birželio 6 d.).

Su parapiečiais nesugyveno, ir taip jų buvo nemėgiamas, kad, jam mirus, jie atsisakė prisidėti prie pastatymo jam antkapinio paminklo. Tačiau rusų administracijos akyse jis turėjo labai gerą vardą, ir dėl to net nebuvo baudžiamas už tai, kad 1863 IV 21/V 3, sukilėlių būrio vado Stanevičiaus priverstas, paskaitė Akmenės bažnyčioje sukilėlių mani-

festą. Administracija jį laikė taip sau patikimu žmogumi, jog, planuodama pašalinti vyskupą Valančių, buvo Kasakauskį numačiusi vyskupijos valdytoju.

Raštai. 1) De perfectione christiana (Vilniuje), 1831.

Magistro disertacija, parašyta ir išspausdinta ne 1803 m., kaip rašė K. Estreicheris ir Encyklopedia Kościelna, ir ne 1830 m., kaip rašė J. Tumas. Kasakauskis savo disertaciją dedikavo vysk. J. A. Giedraičiui.

2) Grammatyka języka żmudzkiego przez *X. Kalixta Kossakowskiego.* Kałbrieda ležuwio žiamaytyszko. (Vilniuje), 1832 m. XIII, 156, 4p.

Dedikuota vysk. Simanui Giedraičiui.

3) Gyrtibe yr błajwiste. Apraszi Kunigs Prałots *Kassakauskis.* (Vilniuje), 1859 m. 24p.

4) Pasaka apej pasznekesi tarp welnia yr szimkoriu po atsyžadieima Katalyku nu gieryma ariełkas paraszi Kunigs Prałots *Kassakauskis.* (Vilniuje), 1861 m. 55p.

Antrasis tos pačios knygutės leidimas pasirodė 1862 m.

5) Iszguldims apej Sakramenta Pakutas arba spawiednes szwentos paraszits par Kuniga Prałota *Kassakauski.* (Vilniuje), 1862 m 56p.

6) Iszguldims pawinasczju krykszczjonu katalyku apraszits par Kuniga Prałota *Kassakauski* Klebona Akmenes. (Vilniuje), 1864 m. 104p.

7) Iszguldimai Szwentu Ewangeliu. Dalis antra. (Vilniuje), 1869 m. 426p.

Vysk. Valančiui pavedus, Kasakauskis buvo išvertęs Białobrzeskio pamokslų antrąjį tomą, kuris Vilniaus generolo gubernatoriaus raštinės buvo išspausdintas rusų raidėmis, nors pats vertimas buvo atliktas lotynų raidėmis.

8) Z dziełka pod tytułem „Žemaicziu Wiskupiste" (apie 1866 m.).

Nespausdintos Kasakauskio kalbinės pastabos apie Valančiaus „Žemaitiu Wiskupiste".

9) Życie ks. Józefa Jaime missyonarza apostolskiego w Indyach. Z francuskiego przełożył i poświęcił alumnom Wornieńskiego Seminaryum *X.K. Kossakowski...* Vilniuje, 1852 m. 185p.

Išleido savo lėšomis kun. *Jeronimas Račkauskis.*

Dokumentai. 1) 1852 XII 22 knygininkui Zavadzkiui rašytas J. Račkauskio laiškas, kuriame jis sako, kad Życie Jaime jis esąs tik išleidęs, o ne parašęs, kaip pažymėta Zavadzkio kataloge.

2) 1859 V 9 Kasakauskio laiškas iš Akmenės vysk. Valančiui apie jo parašytą Girtybę ir blajwistę.

Laiškas nespausdintas.

3) 1861 III 3 Kasakauskio laiškas iš Akmenės vysk. Valančiui apie „Pasakos apej pasznekesi" spausdinimą.

Laiškas nespausdintas.

4) 1863 IV 25 Šiaulių ispravniko pranešimas Kauno gubernatoriui apie sukilėlius Akmenėje ir apie Kasakauskį.

Nespausdintas

5) 1865 X 15 Kasakauskio laiškas vysk. Valančiui apie Białobrzeskio veikalo vertimą.

Ištr. duoda *Vaclovas Biržiška* XXVII Knygų Mėgėjų Metraštyje I 1933 p.157.

Literatūra. *L. Jucewicz* Wiadomości biograficzne o uczonych žmudzinach, 1841 (rankraštis).

M. Wolonczewskis žemajtiu Wiskupiste II 1848 p.78 (²1897 p.162).

F. M. S. (Sobieszczański) — Encyklop. Orgelbranda XV 1864 p.668.

J. Karłowicz O języku litewskim 1874 p.167-171.

Kossakowski Kalikst — Encyklopedya Powszechna XV 1864.

T. Dobszewicz Wspomnienia z czasów, które przežyłem 1883 p.138-139.

J. Koncewicz Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.13-14.

M. Valančius Užrašai — Tėv. Sargas 1900 N1 p.31.

A. Milovidov Archivnye materialy Muravjovskago muzeja I 1913 p.403 -405 (N364).

Mykolas Biržiška Kossakowski Kalikst — Wielka Encyklopedja Powszechna Illustrowana XXXIX 1905 p.138.

(") Mūsų raštų istorija ²1925 p.46.

(") Anuo metu 1938 p.35.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.65.

(Juozas Tumas) b. p. Daugiau rūpesnio apie savo rašėjus — Tėvynės Sargas 1902 NI A p.26.

(") E. Kasakauskis — Tiesos Kelias 1926 N73 p.145-152 (su atvaizdu) ir Raštai XI 1929. p.263-286.

Vaclovas Biržiška Białobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas į lietuvių kalba XIXVII Knygos Mėgėjų Metraštis I 1933 p.156-158.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.107, 115.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.50.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.44, 133.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.56.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.24, 41, 75, 76.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja — Archivum Philologicum VI 1937 p.44-46.

L. Abramowicz Cztery wieki drukarstwa w Wilnie 1929 p.107.

J. Vaišnora ir *P. Jonikas* Kasakauskas Kalikstas — Lietuvių Enciklopedija XI 1957 p.127.

5. Zigfridas Gustavas Ostermejeris

Biografija. Zigfrido ir Marijos Andersonaitės Ostermejerių sūnus. Gimė Viliūnuose 1795 IV 25. 1814 IV 30 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete (Willuhnen Pruss. theol. cult.), bet, matyti, universiteto nebaigęs, išėjo precentoriaus padėjėju į Laukišką. Čia apie 1816 m. vedė Enrietą Geyeraitę. 1819 III 8 išėjo precentorium į Plyviškę, o 1830 IV 24 buvo perkeltas taip pat precentorium į Trempus, kur mirė 1832 m. kovo mėn. 6 d. Turėjo sūnus: 1817 m. gimusį ir 1825 II 10 mirusį Joną Rudolfą Konradą, 1822 XII 16 gimusį ir vėliau emigravusį į JAV Zigfridą Gustavą Lebrechtą ir Karolį.

Raštai. (Buvo L. Rėzos bendradarbis, renkant lietuviškas dainas). Gyvendamas Laukiškoje, o gal vėliau ir Plyviškėje, rinko lietuviškas dainas. Bent tris jųjų (N43, 61, 83) Rėza įsidėjo į savo 1825 m. dainyną. Be to, iš Rėzos rankraštinio palikimo *Mykolas Biržiška* L. Rėzos Dainose II 1937 išspausdino dvi Zigfrido Gustavo Ostermejerio Rėzai atsiųstas dainas (N91, 98) ir dvi giesmes, matyti, jo paties išverstas: Morgenlied zur Begruessung Reformation-Jubilfest (Ateik tu, Szwiesa Diewiszka) (N196) ir Das Te Deum (Tawęs mes garbinam, Diewe, ir iszkeliam) (N200). Taip pat visai galimas daiktas, kad bent dalis dainų, tiek Rėzos dainyne, tiek jo rankraštiniame palikime pažymėtų esant užrašytų Plyviškėje, buvo Rėzai pateikta ne Zigfrido Ostermejerio, ligi 1821 m. Plyviškės kunigo, bet Zigfrido Gustavo Ostermejerio (sūnaus), 1819-1830 m. buvusio ten precentorium.

Literatūra *L. Rhesa* Dainos 1825 p.158-159, 216-219, 296-299.
P. R. Ostermeyer Die Ostermeyer — Altpr. Monatsschrift XL 1903 p. 572-573 (ir atskirai 1903 p.24-25).
(") Verstreute Nachrichten ueber die Ostermeyer 1904 p.7.
G. Erler Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.709.
Mykolas Biržiška Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.68-69.
(") L. Rėzos dainos I 1935 N43, 61, 83, II 1937 N91, 98, 196, 200.
B. Koerner-K. Tiesler Deutsches Geschlechterbuch, Band 68. Ostpreussisches Geschlechterbuch, Band II 1930 p.10-11.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.50.
K. Gdt. (K. Gudaitis) Ostermejeris 5. Zigfridas Gustavas — Lietuvių Enciklopedija XXI 1960 p.236.

6. Juozas Čiulda

Biografija. Gimė 1796 m. Plungės parapijoje. Mato Čiuldos sūnus. Mokėsi dominikonų mokykloje Žemaičių Kalvarijoje. Iš jos 1816 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją. 1818 IX 2 buvo komandiruotas vyskupijos stipendininku į vyriausiąją Vilniaus dvasinę seminariją, kurią pabaigė 1822 VII 1 teologijos magistro laipsniu. Tuo pačiu laiku klausė paskaitas ir moralinių bei politinių mokslų fakultete (teisės ir istorijos), kuriame jo draugai buvo, be kitų, Simanas Daukantas, Maurikis Hriškevičius, A. Mickevičius, T. Zanas, Andrius Dobševičius ir kt. 1822 IV 29 per kratą pas Lozinskį rastame žymių studentų sąraše buvo ir jo pavardė. 1822 m. kunigu įšventintas buvo paskirtas vikaru į Švėkšną. 1823 VIII 22 Vilniaus Universiteto vadovybė prašė vysk. J. A. Giedraitį paskirti Čiuldą Kauno bajorų mokyklos kapelionu. 1823 VIII 31 J. A. Giedraitis savo sutikimą davė, ir Čiulda kapelionavo Kaune ligi 1827 m., kada jis buvo paskirtas Šiaulių vikaru. 1831-1832 m. Čiulda kapelionavo Troškūnų mokykloje, paskiau vėl Kaune. 1835 m. rugsėjo mėn. savo prašymu jis buvo iš Kauno kapeliono pareigų atleistas. 1835-1841 m. Čiulda buvo Darsūniškio kuratas. 1846 m. gyveno Vilniuje, jokių pareigų neidamas. 1847-1849 m. buvo privatinis kapelionas Lopacinskio dvare Kairėnuose ties Vilniumi, nuo 1850 m. ligi mirties kapelionavo to paties Lopacinskio dvare Sarijoje, Siebiežo dekanate, kartu eidamas ir Rasytės vikaro pareigas. Mirė Sarijoje 1861 m. gegužės 30 d. (n. s. birželio 11 d.). Buvo surinkęs gana didelę biblioteką, kurios dalį jis 1858 m. atidavė Vilniaus archeologinei komisijai, o likusioji dalis, jam mirus, buvo pasiųsta į Varšuvą, kur sudarė vienos Varšuvos viešosios bibliotekos pagrindą.

Raštai. 1) Krótkie pomysły o prawidłach gramatycznych języka Żmudzkiego oraz uwagi nad mitologią litewską, 1855 m. 176p.

Šį savo rankraštį Čiulda buvo pasiuntęs vysk. Valančiui, kuris jį perdavė spaustuvininkui Adomui Zavadzkiui spausdinti, tačiau šis delsė, nespausdino, ir pagaliau rankraštis buvo grąžintas autoriui. 1858 m. Čiulda rankraštį dovanojo Vilniaus archeologinei komisijai, o vėliau šis pateko į Jono Karlavičiaus rankas.

2) *Ks. J. Czułdo* Nauka obyczajów chreścijańskich.

Rankraštis buvo Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekoje.

3) (Rinkinys Čiuldos lietuviškų eilėraščių, tiek originalių, tiek ir iš lenkų kalbos verstų).

Apie šį rinkinį žinią pateikia *S. Baltramaitis* žurnale Živaja Starina IV 1894 p.546, atsirėmęs Jono Karlavičiaus informacija, tačiau savo studijoje apie lietuvių kalbą Karlavičius tokio rankraščio nemini.

Dokumentai. 1) 1823 VIII 22 Vilniaus Universiteto rektoriaus raštas vysk. J. A. Giedraičiui, prašant paskirti Čiuldą Kauno mokyklos kapelionu.

Nespausdintas.

2) 1835 IX 5 vysk. Klongevičiaus raštas Vilniaus mokslo apygardos globėjui, kad vietoje savo noru pasitraukusio iš Kauno mokyklos kapeliono pareigų Čiuldos skiriamas pranciškonas Pranas Zaremba.

Nespausdintas.

3) 1855 XII 29 J. Čiuldos laiškas vysk. M. Valančiui su trumpa autobiografija.

Laiškas nespausdintas, buvo Vilniaus lenkų mokslo draugijos bibliotekoje.

4) 1858 II 2 J. Čiuldos laiškas Vilniaus archeologinei komisijai, siunčiant jai savo rankraštį ir dalį lietuviškų knygų.

Laiškas nespausdintas, buvo Vilniaus lenkų mokslo draugijos bibliotekoje.

Literatūra. *J. Karłowicz* O języku litewskim 1874 p.226 (Rozprawy i sprawozdania Wydziału fil. Akademii Umiejętności II 1875 p.360).

Z. Wasilewski Promieniści, filareci i zorzanie — Archivum do dziejów lit. i ośw. IX 1897 p.202.

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.546.

J. Bieliński Uniwersytet Wileński I 1899/1900 p.109.

A. Janulaitis S. Daukantas 1913 p.13 (prierašas).

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53 (iš 1910-1911 m. Visuomenės, pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.212-213).

(") Daukantas Simanas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.141.

(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.97, [2]1955 p.126.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 208.

Vaclovas Biržiška Čiulda Juozas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1936 p.1237-1238 ir IX p.1923; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.195.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.114.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46.

W. Worotyński Seminarjum Główne w Wilnie II 1938 p.260-261.

V. Maciūnas Lituanistinis sąjūdis 1939 p.156.

7. Juozas Zenevičius

Biografija. Gimė apie 1797 m. rytų Lietuvoje. Mokėsi, greičiausia, Vilniaus dvasinėje seminarijoje. Kunigu įšventintas apie 1825 m. ir tuojau buvo paskirtas Pabiržės vikaru, kur išbuvo ligi 1843 m. 1844 m. iškeltas vikaru į Pasvalį, 1847 m. kapelionu į Pakalnę. 1851-1855 m. buvo Naujadvario filialistas, 1856-1857 m. Pasvalio parapijos administratorius. Matyti, iš čia stojo į Palėvenės dominikonų vienuolyną, kur ir mirė 1858 m. balandžio mėn. 10 (n. s. 22) d. Tačiau, nors jau nuo 1859 m. Žemaičių vyskupijos direktoriumai jo, kaip mirusio, nebemini, M. Valančius savo atsiminimuose jį ir vėl nurodo Naujamiesčio administratorium, kuris 1863 m. buvęs ištremtas į Sibirą ir vėliau grįžęs į Kuršą. Čia, matyti, Valančius jį supainiojo su kuriuo kitu asmeniu, nes jau 1862 m. Naujadvario filialistu buvo Peliksas Mazulevičius.

Raštai. Katekizą Kataliku lenkiszkaj iszspaudino 1852 metosi Kunegas Juozapas *Želwowicz*, o dabar lietuwiszkay iszguldie Kunegas *Juozapas Zenewicze*. (Vilniuje), 1854 m. IV, 120p.

Norėdamas neseniai įjungtą į žemaičių vyskupiją rytų Lietuvą aprūpinti lietuviškais katekizmais, jau 1852 m. vyskupas Valančius pavedė kun. Zenevičiui išversti lietuviškai (ne žemaitiškai) Juozo Želvio lenkiškai išspausdintą katekizmą. Zenevičius darbą kiek užtęsė ir tai pats aiškino vysk. Valančiui tuo, kad pavasarį buvęs sugriautas jo senas gyvenamasis namas ir reikėję statyti naują, paskiau reikėję dalyvauti atlaiduose ir vyskupo vizitacijoje, o be to, dėl siaučiančios dezinterijos jis buvęs nuolatos šaukiamas prie ligonių. Katekizmas buvo išspausdintas paties vysk. Valančiaus lėšomis.

Dokumentai. 1) 1852 X 24 J. Zenevičiaus laiškas iš Naujadvario vysk. Valančiui su pasiaiškinimais dėl vertimo užtęsimo.

Nespausdintas.

2) 1853 V 20 vysk. Valančiaus laiškas Zavadzkiui, siunčiant jam katekizmą spausdinti.

Laiškas nespausdintas.

3) 1853 VI 16 Zavadzkiui rašytas vysk. Valančiaus laiškas, kuriame jis priimąs Zavadzkio pasiūlytąsias spausdinimo sąlygas.

Nespausdintas.

Literatūra. *Valančius* Margumynai — Žinyčia 1900 NI p.30 ir Pastabos pačiam sau 1929 p.70.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personal-pronomina 1933 p.39, 55, 56, 57, 102.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.110.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.40.

8. Edvardas Karolis Samuelis Gizevijus

Biografija. Kilimo iš suvokietėjusių Prūsijos mozūrų Gižyckių (J. Šliūpas laiko jį lietuviu), kurie jau nuo pirmosios XVII a. pusės vartojo pavardę „Gisevius" nors pvz. vienas jų jau 1812 m. įsimatrikuliavo vardu Gisevius, o 1814 m. jau Gižyckiu. XVIII-XIX a. Mozūruose buvo bent šešetas kunigų Gižyckių. Ligi XVIII a. buvo bent penkios Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavusių „Gisevius" kartos: 1638 IV 9 Povilas Gisevius Licensis (iš Luko) ir antrą kartą 1640 VII 12 pavadinimu Gisovius, įrašytas čia pat įsimatrikuliavusių aristokratų vaikų tarnu; iš tos pat, matyti, šeimos buvo kilęs 1648 VII 24 įsimatrikuliavęs Ernestas (Olecensis) ir Jonas (Margrabova Borussus), įsimatrikuliavęs 1657 II 13 ir pakartotinai 1665 II 23, o gal ir 1667 m. įsimatrikuliavęs Bremeno Gymnasium Illustre Pridrikis Gisevius (Regiomontanus). Bene Ernesto sūnus, taip pat Ernestas (Olec. Prus.) įsimatrikuliavo 1686 m. Gal šio Ernesto vaikai buvo: 1705 IX 26 įsimatrikuliavęs Samuelis (Cichen), greičiausia, Edvardo Karolio Samuelio prosenolis; 1707 IV 12 Jonas (Czichen.), 1712 XII 5 Martynas (Cziha) ir 1716 XII 24 Gotfridas (Czihen.). Ernesto brolio sūnus galėjo būti 1709 IV 5 įsimatrikuliavęs Jeronimas (Margrabowa). Gal Samueliui gimė 1745 V 13 įsimatrikuliavęs Samuelis Gotfridas (Angeburg. Boruss. Theolog.) ir 1749 IV 26 Jonas Jokūbas Angensburg. Boruss.). Bene Samuelio brolio Martyno vaikai buvo įsimatrikuliavę: 1742 XI 4 Povilas (Wilitzka Borus.), 1742 X 16 Martynas (Wilitzka Boruss., 1749 VIII 8 ordinuotas adjunktu Kutnoje), 1751 III 24 Jonas (Wilitzka ad Margrabowam, 1760 II 29 ordinuotas diakonu Letzene). Samuelio brolio Jono ar Gotfrido sūnus galėjo būti 1745 V 13 įsimatrikuliavęs Juozas (Widminnen Bor. theol., 1753 X 1 ordinuotas diakonu Vidminuose) ir 1753 V 11 Andrius Teofilis (Widmina Pruss., 1763 XI 4 ordinuotas diakono adjunktu Rheine, R. Prūsijoje). Bene Samuelio Gotfrido sūnus buvo irgi Samuelis Gotfridas, Edvardo tėvas, įsimatrikuliavęs 1782 IX 26, buvęs vėliau teisėju ir miręs 1819 XI 13, o, greičiausia, šio broliai buvo 1784 II 18 įsimatrikuliavęs Jonas Samuelis (1804 IX 2 ordinuotas kunigu Theerwine) ir Timotiejus (1759 VI 1 ordinuotas diakonu Ostrokoluose, paskiau virtęs

žymiu Prūsijos bažnytiniu veikėju). Galiausiai, vieno „vidminiečių" Gizevijų sūnus buvo 1788 IX 25 įsimatrikuliavęs Mykolas Benjaminas (Widminen ad Angenburg, iur. cult.).

Edvardas Karolis Samuelis, paveldėjęs ir vieną tradicinį šeimos vardą Samuelį, bet vartojęs tik vieną Edvardą, buvo sūnus Samuelio, Prūsijos teisėjo Seinuose tuo laiku, kai po 1795 m. Užnemunė buvo patekusi po Prūsijos valdžia. Motina Šubertaitė, kun. Šuberto iš Milkeno duktė. Edvardas gimė Luke (Lycke) 1798 XI 11 tuo laiku, kada jo têvai važiavo iš Vloclavko į Seinus per Luką. Ligi 1801 m. gyveno Seinuose. 1801 m. mirus jo motinai, jis kartu su seserim Vilhelmina buvo pavestas konsistorijos tarėjo Timotiejaus Gizevijaus globai. Tėvui antrą kartą vedus Benkendorfaitę iš Gumbinės, Edvardas grįžo pas tėvą į Seinus, kur jo pamotė buvo pirmutinė jo mokytoja. Matyti, Seinuose gyvendamas, Edvardas jau kiek ir lietuviškai pramoko ir ilgainiui ypač pamėgo lietuvių kalbą. 1807 m. Napoleonui įsteigus Varšuvos kunigaikštystę ir Seinams su visa Užnemune jai atitekus, tėvas Samuelis nustojo savo tarnybos Seinuose ir, išgyvenęs Seinuose daug nesmagumų, su visa šeima išsikėlė į svainio Benkendorfo dvarą Čostkovą. Čia Gizevijai gyveno apie trejus metus ir čia pas pamotės brolį Edvardas mokėsi geografijos, istorijos ir paišybos. Nuo to laiko tapyba virto antruoju Edvardo pomėgiu. 1809 m. Benkendorfui pardavus Čostkovą, visa Gizevijų šeima išsikėlė į Mažąją Lietuvą, į Miellaukius, kur tėvas gavo teisėjo vietą. Edvardas buvo atiduotas į Gumbinės mokyklą. Vienerius metus jis mokėsi privatinėje mokykloje, paskiau gimnazijoje. Gimnazistu jis išgyveno 1812 metus, kada per Gumbinę persirito didžioji Napoleono armija, kartu su sustojusiu kuriam laikui Gumbinėje Napoleonu. Po kiek laiko per tą pačią Gumbinę jau traukė sumuštos prancūzų armijos liekanos. 1813 m., teturėdamas 15 metų, Edvardas, bendro ūpo pagautas, stojo į Prūsijos landšturmą, bet dėl silpnos sveikatos iš kariuomenės greitai buvo atleistas, ir po to Gumbinėje tęsė karo sutrukdytą mokslą.

Gimnaziją pabaigęs, Gizevijus 1817 XI 13 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teisių fakultete. 1819 m. tėvui mirus, Edvardas, negaudamas iš šeimos lėšų, turėjo verstis privatinėmis pamokomis; tai neigiamai atsiliepė jo universitetinėms studijoms. Ir šiaip neturėdamas patraukimo prie korporantų gyvenimo ir nepatenkintas teisių fakulteto studijomis, jis, prisiklausęs paskaitų iš įvairių humanitarinių mokslų sričių, nutarė eiti pedagogo keliu. Universiteto nebaigęs, jis 1821-1825 m. privačiai mokytojavo vienoje Karaliaučiaus šeimoje, o 1825 IV 1 Tilžės magistratas jį išrinko Tilžės vargdienių mokyklos inspektorium.

Tilžėje apsigyvenęs, jis visą savo laisvalaikį skyrė lietuvių kalbos, tautosakos, istorijos ir papročių studijoms. Taip pat tobulinosi muzikoje; tai jam buvo reikalinga ir lietuvių dainų melodijoms užrašyti. Dirbo toliau ir tapybos srityje. 1825 m. jis pradėjo dirbti ir Tilžės gimnazijos pagalbiniu mokytoju, dėstydamas lietuvių kalbą, kurios mokymas buvo čia daugiausia jo pastangomis įvestas. Jis buvo pirmasis tos gimnazijos lietuvių kalbos mokytojas, nuo 1843 m. pakeltas ordinariniu mokytoju. Kada 1844 m. Gumbinės mokyklų patarėjas Rettigas lietuvių kalbą pašalino ir Gizevijus dėl to pasiskundė Prūsijos karaliui, tai šis ją ne tik grąžino. bet ir pačiam Gizevijui suteikė pašalpą lietuvių kalboje pasitobulinti.

1870 XI 11 jis šventė 50 m. savo pedagoginio darbo sukaktį, o 1876 IV 1 išėjo į pensiją, iš Tilžės magistrato gaudamas kasmet 10 talerių. Bet ir tuomet jis nemetė nei plunksnos, nei teptuko. Tuo laiku jis ir nutapė savo reikšmingiausius paveikslus — iš viso jis jų nutapė apie 150; jų paroda buvo suruošta Tilžėje net 1929 m. Savo paveiksluose jis daugiausia vaizdavo lietuvių liaudies buitį, užfiksavo greitai išnykusius lietuvių liaudies kostiumus. Dar gimnazijoje dirbdamas, jis nuo 1845 V 1 gavo metines atostogas specialiai lietuvių kalboje pasitobulinti. Joms 1846 V 1 pasibaigus, jis nuo tų pačių metų lapkričio 1 d. gavo dar vienerių metų atostogas tam pačiam tikslui. 1875 m. buvo gimnazijoje perėmęs ir dainavimo pamokas, bet, tais pačiais metais gavęs pusmetines atostogas, jis jau daugiau į gimnaziją nebegrįžo. 1876 m. Velykų metu išėjęs į pensiją, savo lietuvių kalbos pamokas atidavė buvusiam savo mokiniui J. Schiekoppui, kuris vėliau ir jo biografiją išspausdino. 1879 m. Gizevijus buvo vienas Tilžės Litauische Litterarische Gesellschaft steigėjų, tik jos darbe jam beveik neteko dalyvauti, nes 1880 m. gegužės 9 d. jis Tilžėje mirė.

Jam mirus, jo seserėnas Schrago atidavė jo paveikslus (per 100), korespondenciją ir rankraščius Karaliaučiaus Prūsijos muziejui.

Raštai. *1) E. Gisevius* Rombinus — Preuss. Prov. Blaetter XVIII 1837 p.3 ir tol.

2) Scenen aus dem Volksleben der Litthauer — Preuss. Prov. Blaetter XX 1838 p.301-308, 385-416.

Nuo p.302 „Linnu Pabaigtuves" su vienos vokiškai išverstos dainos gaida, p.305 gaida Imk stiklele; p.396 gaida Last uns trinken, p.409 gaida: Bernytis i Krige joja, p.411-412 gaida: Zelnierukkai wandrawo...

Pridėtos ir lietuvių dainų gaidos. Iš čia Linnu Pabaigtuwes (Flachs Fest), be gaidų, pakartojo *J. Schiekopp* (J.S.), E. Gisevius 1881 p.100-135.

3) *Kelauninkas (E. Gisevius)* Neringa. Die Strand-Riesin. Nach einer littauischen Volksage — Preuss. Prov. Blaetter XIX 1838 p.372-380.

Pasirašyta: Tilsit 1 III 1838.

4) *Kelauninkas* Die heidnischen Schlossberge in der Umgegend der Rombinus — Preuss. Prov. Blaetter XIX 1839 p.97-112, 252-267, 400-410, 444-450, 553-560, XXIII. 1840 p.44-54, 164-172, 422-441 (Schupinnen, Wilmanntinnen, Tilsitsch Pryssen, Neujoff (Skalwe), Ragaine, Der Kaukarus).

Pasirašyta: Tilsit, den Maerz 1840.

5) *Kelauninkas* Hochzeitsgebraeuche der Ragainener — Preuss. Prov. Blaetter Neue Folge I 1843 p.274-286.

Su vokišku kelių lietuvių svotbinių dainų vertimu.

6) *Kelauninkas* Das Fest der Laima (Nach einer litthauïschen Volkssage) — Preuss. Prov. Blaeter N.F. II 1844 p.417-421.

7) Achtzehn Dainos. Mitgetteilt und uebersetzt von *E. Gisevius* — Neue Preuss. Prov. Blaetter I 1846 p.241-254.

Lietuvių dainų tekstas su vokišku vertimu. Nors Gizevijus buvo redakcijai atsiuntęs ir tų dainų melodijas, bet jos visos buvo išspausdintos be gaidų. Visas tas dainas pakartojo *G.H.F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853. 10 užrašyta Bitėnuose, 3 Kraupiške, 2 Bundėliuose, 1 Priekulėje ir 2 Piktupėnuose.

8) Eine litauische Ballade — Neue Preuss. Prov. Blaetter III 1847 p.367-374.

Tai *Valiūno* Birutė, išspausdinta su vokišku Gizevijaus vertimu, bet autorius nepažymėtas.

9) Beschreibung einer Littauisch-Tilsenischen Heimfuehrung von *E. Gisevius* — Neue Preuss. Prov. Blaetter IV 1847 p.144-152, 209-217.

9a) Stein mit raetselbafter Inschrift in Gielgudischken — Neue Preuss. Blaetter V 1848 p.59 ir tol.

10) Litauischer Volksgesang — Neue Preuss. Prov. Blaetter V 1848 p.58 -75, 88-94, 344-359, VI 1848 p.16-25, 190-205.

46 *Budriaus* pateiktų dainų rinkinys, išspausdintas kartu su vokiškais Gizevijaus vertimais.

11) Der Kauk-Stein. Eine littauische Volksage — Neue Preuss. Prov. Blaetter VII 1849 p.457-463.

Užrašyta „im Dorfe Kallehnen an der Jura".

12) Farbige Zeichnungen der heidnischen Schlossberge u. Opferplaetze in einem Teke d. Tilsiter u. Ragniter Kreise und d. Nachbarkreise von *Eduard Gisevius*, Tilsit 1849.

Gizevijaus piešinių albumas, buvęs Karaliaučiaus Prūsijos muziejuje.

12a) Die Sage von Kaukstein — Neue Preuss. Prov. Blaetter XIII 1849 p.469-471.

13) Laume-Laime — Neue Preuss. Prov. Blaetter IX 1850 p.399-400.

14) Welijimas — Neue Preuss. Prov. Blaetter VIII 1849 p.410-411.

Budriaus lietuviškas tekstas su vokišku Gizevijaus vertimu.

15) Dreiundzwanzig Dainos gesammelt von *E. Gisevius*, zum Druck befordet von *G.H.F. Nesselmann* — Neue Preuss. Prov. Blaetter X 1850 p. 323-339.

N56-78 lietuviškų dainų tekstas su vokišku vertimu. Pakartojo *G.H.F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853.

16) Littauische Volkssagen. Von *E. Gisevius* — Neue Preuss. Prov. Blaetter X 1850 p.241-249, 397 ir tol.

Die Fuerstentochter und Priesterin.

17) Volksagen von den „Schlossbergen" im Jura-Gebiete — Neue Preuss. Prov. Blaetter, Dritte Folge III 1859 p.37-52, 101-108, IV 1859 p.164-214.

18) Einige alte Steinplatte — Neue Preuss. Prov. Blaetter III Folge XI 1866 p.118-120 (Altpr. Monatsschrift III).

19) (Padėjo *F. Beckeriui*, šiam ruošiant savo Der kleine Littauer, 1866). Čia p.147 išspausdinta E. Gizevijaus Mysle, Balsai Warpu ir Szaipelyste.

20) Einige bei Guburt und Kindtaufe noch vor ettlichen Decennien uebliche Gebraeuche der Littauer — Neue Preuss. Prov. Blaetter, Dritte Folge (Altpr. Monatsschrift III) XI 1866 p.253-262.

20a) (Otto Glagau savo 1869 m. išleistą knygą Litauen und die Litauer parašė, atsirėmęs vien Gizevijaus suteikta medžiaga, nors knygoje to ir nepažymėjo).

21) Erinnerung an eine seltene Jagd auf dem Teiche bei Splitter — Altpr. Monatsschrift VII 1870 p.502-514.

22) Dr. Adolpho Richterio Iszdyka Suglaudimas isz Dr. Airy's Noturos Gydymo. 1878 m. 70p.

Nors šiame grynai reklaminiame leidinyje vertėjo pavardė ir nepadėta, tačiau *A. Bezzenbergeris* savo egzemplioriuje buvo pažymėjęs, kad tai Gizevijaus vertimas. Kitas leidimas pasirodė 1879 m.

23) Eine historische Daina? von *Ed. Gisevius, Anderson und Hugo Weber* nebst Nachtrag mit Bemerkungen von *C. Jaunius* — Alpr. Monatsschrift XVI 1879 p.421-442.

Eilėraščio „Oi tu sesele mano, kur tu pasydeyei", *A. Bezzenbergerio* Altpr. Monatsschrift XV 1878 p. 642-646 paskelbto ir jo palaikyto senovine lietuvių istorine daina, nagrinėjimas, kur visi keturi recenzentai sutartinai pasisakė, kad tai nėra autentiška senovinė daina, bet XIX a. pradžioje parašytas nežinomo autoriaus eilėraštis.

24) Aufruf zur Bildung einer literarischen Gesellschaft. (Tilžė) 1879 m. 2p.

Atsišaukimas kurti Litauische Litterarische Gesellschaft, išspausdintas atskiru lapeliu ir vėliau pakartotas žurnale Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I Bd. 1883 p.2. Jį Gizevijus pasirašė greta A. Bezzenbergerio, Hoppe, Jacoby, Mannhardto, Miklosicho, Nesselmanno, Passargės, Potto, Schmidto, Toeppeno, Voelkelio, Zieglerio ir kt.

25) (246 Gizevijaus užrašytų lietuviškų dainų rinkinys).

Gizevijui mirus, rankraštis buvo atitekęs Tilžės Lit. Lit. Gesellschaft bibliotekai.

26) *(J. Schiekopp)* E. Gisevius. Tilsit 1881 m. 188p.

P.1-102 yra išspausdinta paties Gizevijaus parašyta autobiografija. P.106-188 pakartoti kai kurie jo raštai ir vokiški Gizevijaus eilėraščiai. Šią knygutę sutrumpinta forma išspausdino Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 (H.1 1881 p.138-160 ir Altpr. Monatsschrift XVII 1880 p.550-572). Naujas pilnas leidimas buvo išspausdintas 1930 m. Lietuviškas *J. Šliūpo*

vertimas išspausdintas Vienybėje Lietuvninkų 1891 N24, 34-36, tik čia žymiai sutrumpintas.

27) *E. Gisevius* Litauische Sagen — Sitzungsberichte d. Altertumsgesellschaft Prusia XVI 1891 p.76-90.

Išspausdinti šie padavimai: Sage von Gillander Schlossberg, Der Schlossberg bei Gillanden, Sage von Wartulischker Schlossberg, Die Apste, Sage aus dem Jura-Gebiet.

28) (E. Gizevijaus raštai, 1900).

Lietuviškas vertimas ėjo 1899 m. N44-47 Keleiwio Drauge (Tilžės Keleiwio priede) ir Keleiwio (Konzerwatywu Draugystes Laiszko priedo) atskiriamu priedu.

Dokumentai. 1858 m. Vilniaus astronomo Gusevo laiškas iš M. Lietuvos Vilniaus archeol. kom. apie pasimatymą su Gizevijum.

Ištr. duoda Biblioteka Warszawska 1858 III p.227-228.

1868 IX Gizevijaus laiškas, rašytas adresatui O. Glagau.

Ištr. duoda *M. Frieberg* Bilder aus Ostpreussen II p.67.

Literatūra. *G. H. F. Nesselmann* Litauische Volkslieder 1853 N2, 10, 34, 55, 70, 79, 81, 82, 86, 90, 102, 103, 133, 137, 144, 187, 188, 210, 227, 229, 236 -238, 284-285, 290, 307, 308, 310-311, 334, 338, 345-346, 351, 366, 374, 385, 387, 394, 402.

Biblioteka Warszawska 1858 III p.227-228 (Vilniaus arch. komisijos protokolo santrauka).

F. Becker Der kleine Littauer. 1866 m. VI. 147p.

O. Glagau Litauen und die Litauer 1869 p.154-160.

(") E. Gisevius der Litauer Freund — Der Kultur Kaempfer — Zeitschrift f. oeffentliche Agenlegenheit IV 1883 N78 p.19-35.

Dr. Bujack-Dr. Berent (Gizevijaus paminėjimas) — Sitzungsberichte d. Altertumsgesellschaft Prussia XVI 1879-1880 p.102-104, 112.

Bericht ueber Umfang d. Giseviuschen Vermaechtnisses und d. Correspondenz — Altpr. Monatsschrift XVIII 1881 p.500.

A. Thomas Der Szarkaberg und die Gisevius'schen Volkssagen — Altpr. Monatsschrift XIX 1882 p.237-242.

(") Rombinus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.111-113.

J. S. (J. Schiekopp) E. Gisevius — Altpr. Monatsschrift XVII 1880 p. 550-572 ir Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 (H.1. 1881) p.138-160.

(") E. Gisevius 1881 m. 188p. (²1930).

(") E. Gisevius — Vienybė Lietuvninkų 1891 N24 p.290-291, N34 p. 408-409, N35 p.419-420, N36 p.430-431 (išvertė *J. Šliūpas).*

Chr. Bartsch Ueber das littauische Volkslied oder die Daina — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.189.

M. Friedeberg Bilder aus Ostpreussen II 1886 p.66-67.

H. Poelmann Geschichte d. Koenigl. Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift zu dem 300j. Jubilaeum d. Gymnasiums zu Tilsit 1886 p.25-26, 31.

A.Thim Aus Tilsits Vergangenheit II 1883 p.249-253.

b. p. (A. Kuršaitis) Gisevius — Lietuwininku Užtarytojas — Kelejwjo Draugas 1899 N30-43.
(") Zur Geschichte der Gesellschaft — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 1911 p.464-465.
E. Volter Gisevius Eduard — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona VIII 1892 p.663.
(") Gisevius Eduard — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XIII 1913 p.479.
Birsztonas (J. Basanavičius) Pranašystė vieno vokieczio — Tėv. Sargas 1899 N6 p.14-15.
E. Machholz Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evang. Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde XXVIII 1909 p.228.
J. Šliūpas Mažoji arba Prūsiškoji Lietuva 1910 p.17.
G. Erler Die Matrikel d. Albertus Universitaet I 1910 p.388, 413, 499, 551, II 1911/1912 p.38, 152, 245, 260, 275, 292, 396, 398, 430, 440, 443, 577, 581, 605, 722.
A. Krebs E. Gisevius — Ost- und Westpreussen I 1912-1913 p.93-94.
Probočių Anūkas (Ansas Bruožis) Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.69-72.
(") Mažosios Lietuvos mokyklos 1935 p.16, 39 (Mūsų Žinynas 1923 N11 p.364).
Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.73, 79.
Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija [2]1925 p.111-113.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.15, 149, 214.
Erlebnisse eines ostpreussischen Malers und Heimatforschers in Preussisch-Litauen — Koenigsberg. Hartung. Zeitung 1929 N301.
A. Rohde E. Gisevius 1798-1880. Ein ostpreussischer Maler und Heimatforscher — Ostdeutsche Monatshefte X 1929 p.586-589 (su trijų Gizevijaus paveikslų kopijomis).
Schwarz E. Gisevius und seine Verdienste um das Memelgebiet — Tilsiter Zeitung 1929 N229.
W. Rotscheid Ost- und Westpreussen als Studenten am Gymnasium Illustre zu Bremen — Altpreussische Geschlechterkunde IV 1930 p.10.
A. R. Niemi Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimas*) — Mūsų Tautosaka VI 1932 p.84-86.
Vydūnas (Vilius Storosta) Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.322, 324, 329.
(") Eduard Gisevius — Unsere Stimme 1951 N1 p.17-23.
E. Wermke Bibliographie d. Geschichte v. Ost- und Westpreussen 1933 N6228, 6263, 6275, 6276, 6279, 6285, 6286, 13721, 13724.
V. Jungferis Lietuvių indėlis vokiečių kultūron — Židinys 1934 N1 p.40.
C. Engel Aus ostpreussischer Vorzeit 1935 p.152 (Gizevijaus paveikslo „Klaipėdietė" kopija).

*) Kun. A. Sabaliausko išversta iš suomių kalbos. *M. B-ka.*

J. Balys A Short Review of the Collection of Lithuanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.6.

(")Lietuvių tautosakos skaitymai 1948 II p.60, 79, 81, 213, 223.

(")Tautosaka Maž. Lietuvoje — Aidai 1948 N18 p.347.

H. Oron Verzeichnis der Wehranlagen Ostpreussens — Prussia 32 I 1938 p.188.

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.83.

H. Forstreuter Gisevius Eduard — Altpreussische Biographie I 1941 (1939 Lief. B.7) p.215.

Vaclovas Biržiška Gisevius Edvardas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.72-74; Gisevijus Eduardas Karolis Samuelis — Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.286-287.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.65, II 1957 p.40.

P. Jonikas Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš „Aušrą" — Mūsų Senovė III 1940 p.20.

J. Kantrimas (Petras Jonikas) Lietuvių kalbos gyvatos raida Maž. Lietuvoje — Aidai 1948 N18 p.371.

V. Bajoras Lietuvių kalba aukštesnėse ir aukštose mokyklose — Krivulė 1948 p.56.

9. Dominikas Budrikas

Biografija. Gimė 1798 m. Žemaitijoje. Seminariją, matyti, bus baigęs Vilniuje, nes visą savo gyvenimą dirbo Vilniaus vyskupijoje. Kunigu įšventintas 1829 m. (pagal J. Tumą — 1828 m.) ir tuojau paskirtas vikaru į Žaslius. 1842-1844 m. buvo vikaru Kėdainiuose, 1845-1846 m. Vandžiogaloj, 1848-1849 m. Šašuoliuose ir Žirmūnuose. 1850-1854 m. buvo Vilniaus dominikonų vienuolyne, bene bausmei ten uždarytas. 1855-1856 m. vikaras Labanore. 1857-1860 m. mansionorius Vilniuje. 1860 m. vikaras Paberžėje. 1863 m. emeritas be vietos, nuo 1864 m. mansionorius Svyriuose, 1869 m. ten pat vikaras, nuo 1871 m. vikaras Vilniaus vyskupijos Zablotėje (ne Zabolocke, Radomo dekanate, kaip rašė J. Tumas). Faktas, kad per 44 kunigo darbo metus jis nė karto aukščiau vikaro nepakilo, rodos, jog vyskupijoje jis neturėjo gero vardo ir net, matyti, kartais buvo baudžiamas uždarymu vienuolyne. Greičiausia, kaip ir daugelis ano laiko plunksna besiverčiančių lietuvių kunigų, jis buvo per daug linkęs prie alkoholinių gėrimų. Su tuo galėjo būti susijęs ir pasirinkimas jo rašto darbams kovos su alkoholizmu temos, kas, jo nuomone, galėjo paveikti teigiamai jo dvasinę vyresnybę, tačiau nepaveikė.

Mirė Zablotėje 1873 m. balandžio mėn. 17 (n.s. 29) d.

Raštai. 1) Namu Križius arba kajp rejkie suditi yr misliti apey gierima ariełkas .Par *Z. N.* Lenkiszkaj paraszitas, o dabarczio ant liežuwi lietuwiszkaj pardietas. (Vilniuje) 1859 m. 4, 86, 1 nž. p.

Išspausdino M. Orgelbrandas Vilniuje Sirkino spaustuvėje.

Po „Prakalbieimu" pasirašė kun. *Dominikas Budrikas.* Tą patį veikalėlį buvo išvertęs ir Gabrielius Beržanskis, bet šis vertimas buvo likęs rankraščiu.

2-5) (Keturios lietuviškos knygutės, 1856).

Sužinojęs, kad keturios jo parašytos lietuviškos knygutės, kurias jis buvo pasiuntęs kun. Jeronimui Račkauskiui susipažinti, Račkauskio yra grąžintos Zavadzkiui su Račkauskio atsiliepimu, kad tai esančios labiau moralinio ir pamokomo turinio knygutės, bet ne tikybinės, ir kad jas išspausdinusi spaustuvė iš to turėsianti maža naudos, Budrikas 1856 II 29 parašė spaustuvininkui Adomui Zavadzkiui laišką, kuriame įrodinėjo, kad lietuviams esančios reikalingos ne vien tikybinės knygos, kurių jie apsčiai turį, bet ir tokios, kurios galėtų moraliai jų protą apšviesti. Galimas daiktas, kad viena tų

keturių knygučių bus buvęs anas Namu Križius (tų savo knygučių Budrikas laiške neįvardijo). Kitų trijų knygučių nežinome. Kadangi tuo laiku Zavadzkis ir stengėsi daryti kliūtis lietuviškoms pasaulietinio turinio knygoms plėstis, tai, galimas daiktas, dėl to jis, pasinaudojęs Račkauskio opinija, tų knygučių neišspausdino, ir jų rankraščiai dingo.

Dokumentai. 1856 II 29 Budriko laiškas A. Zavadzkiui.
Nespausdintas.

Literatūra. *J. Tumas* Pirmoji blaivybės literatūra — Santūra 1926 N1 (ir Raštai XI 1929 p.50-51, su itšrauka iš Namu Križiaus prakalbos).
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.12, 41, 52, 131, 171.
Vaclovas Biržiška Budrikas Dominikas — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p.943-944 ir IX 1941 p.1522-1523; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.317.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.187, 188.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.56.

10. Karolis Edvardas Cigleris

Biografija. Vokiškai jo pavardė buvo rašoma Ziegler. Sūnus Jono Gotfrido Zieglerio, kuris nuo 1788 IV 18 buvo Kretingalės kunigas. Gimė Kretingalėje 1798 m. 1818 m. pabaigė Tilžės gimnaziją ir 1818 X 23 įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultete. Baigęs universitetą, 1828 IV buvo ordinuotas kunigu ir 1829-1831 m. buvo kunigu Juodkrantėje. Paskiau Rusnėje, Vėluvoje ir Ragainėje. Ragainėje buvo ir superintendentu. Buvo vienas Tilžės Litauische Litterarische Gesellschaft iniciatorių. Mirė Ragainėje 1881 m. gegužės 22 d.

Turėjo brolį, taip pat Kretingalėje 1790 IV 18 gimusį Joną Vilhelmą Augustą, 1807 IV 3 įsimatrikuliavusį Karaliaučiaus universitete, 1831 -1842 m. kunigą Juodlaukiuose, bet įsivėlusį į bylą ir atleistą 1842 m., o po to gyvenusį Bertuliškiuose, Klaipėdos aps., kur mirė 1864 IV. Šis bendradarbiavo Tils. Wochenblatt, Memel. Woch., Memeler Anzeiger (1858-1864).

Raštai. 1) (Buvo vienas G. H. F. Nesselmanno 1851 m. Woerterbuch der littauischen Sprache bendradarbių, bet ir vėliau rinko medžiagą lietuvių žodynui).

2) (1856 m. L. F. Neiso Ewangeliszkoms Miszknygoms išvertė keletą pamokslų).

3) Litauische Woerter die in d. Nesselmann'schen Woerterbuch nicht vorfinden sind — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1879 p.15-21.

Pirmajame M.L.L.G. sąsiuvinyje išspausdino nemažą Nesselmano žodyno papildymą.

4) Nusidawimai Szwento Kentejimo ir Mukos Jezaus Kristaus... Szita Knygeles Pons Kunigs *Cigleris* isz Weliawos sutaiso... o dabbar pirma Karta lietuwiszkoj Kalboje, kaipo Kunigs *Dengelis* isz Mielaukiu tat Perstatęs i lietuwiszką Kalbą. (Tilžėje) 1880 m. 78p.

Ne visai čia aišku, ar Cigleris čia parašė lietuviškai, o Dengelis jo lietuvišką tekstą kiek ištaisė, ar Cigleris parašė vokiškai, o Dengelis tai lietuviškai išvertė.

Literatūra. *R. Jacoby* Bemerkungen zum Vocabular von Ziegler — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 3 1883 p.129-138.

H. Poehlmann Geschichte d. Gymnasiums zu Tilsit 1886 p.40.

Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.246-247.

E. Machholz Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" XXXVII 1909 p.178.

G. Erler Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.685, 723.

A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.53.

Vaclovas Biržiška Cigleris Karolis Edvardas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.539; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.24.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51.

J. Sembritzki Beitraege zur Ostpr. Literaturkunde — Altpr. Monatsschrift XLIII 1906 p.601-602.

11. Simanas Tadas Stanevičius

Biografija. Gimė 1799 m. spalio 26 d. (tą dieną jis buvo pakrikštytas, tai gal gimė viena dviem dienom anksčiau) Kanapėnuose, Viduklės vls., Raseinių aps. (kiti Kanapėnai yra Kelmės vls.). Pagal nepatikimą L. Jucevičiaus žinią, gimęs 1790 m. Kanapėnai į Stanevičių rankas pateko jau XVI a. pabaigoje: 1586 I 11 Petras, Kazimiero sūnus, Stanevičius nusipirko iš Lemperto Juškevičiaus Kanapėnų dalį. Simano Tado prosenelis Danielius Stanevičius turėjo sūnų Juozą, Simano senelį, kuris dar 1796 m. buvo gyvas ir tituluojamas poručiku, tai, greičiausia, jaunas būdamas, bus tarnavęs kariuomenėje. Juozo brolis Anupras buvo vedęs Kristiną Zabitaitę, gal Kiprijono Juozo Zabičio tetą, tai tarp Simano ir Kajetono Zabičio buvo ne vien universitete atsiradę draugiški, bet ir giminystės saitai. Juozas turėjo sūnų Stanislovą, Simano Tado tėvą, ir, rodos, Simaną. Stanislovas gimė apie 1763 m. ir mirė 1808 III 31; buvo vedęs Barborą Rimkevičiūtę, Simano Tado motiną. Simano Tado dėdė Simanas Stanevičius jau pasenęs tebebuvo dar gyvas 1843 X 26. Simano Tado senelio Juozo žmona, jos vyrui mirus, taigi po 1796 m., ištekėjo už Simano Jurgelevičiaus (gal tai bus buvusi antroji Juozo žmona — Simano Stanevičiaus vyresniojo motina ir Stanislovo pamotė), iš kurio turėjo sūnų, vėlesnįjį kun. Juozą Jurgelevičių, ilgus metus buvusį Seredžiaus klebonu ir mirusį 1876 XI 6. Stanislovas ir Barbora Stanevičiai, be Simano Tado, turėjo dar už jį vyresnę dukterį Barborą, apie 1784 -1785 m. gimusią Kanapėnuose, ištekėjusią vėliau už Kmitos ir mirusią 1810 X 28, ir 1803 V 8 gimusį sūnų Stanislovą. Šis vedęs turėjo sūnus: Simano Tado broliavaikius — Julijoną Apoloną, Romaną Kornelijų ir Teodorą Marcelijų. Dar nepaaiškėjo, kokia šios Stanevičių šeimos giminystė buvo su 1796 m. minima Marijona Stanevičiūte Rupeikiene, Juozo Rupeikos žmona ir, matyti, kun. Juozo Rupeikos motina. Gal ji buvo Simano Tado tėvo, Stanislovo, sesuo, ir tuomet kun. Juozas Rupeika būtų Simanui Stanevičiui pusbrolis. Tuo pačiu laiku, kada Simanas Tadas studijavo Vilniaus Universitete, ten pat fizikos fakultete studijavo ir kitas Simanas Stanevičius, Motiejaus sūnus, taigi iš kitų Stanevičių šeimos.

Simanas Tadas mokėsi Kražių gimnazijoje (Jucevičius, rašydamas apie jį dar tuo laiku, kada jis buvo gyvas, mini ir Raseinius, bet ten jis, greičiausia, tik ruošėsi į gimnaziją), į kurią stojo bene 1813 m., nes 1814 m. buvo jau antroje klasėje*), 1817-1819 m. IV klasėje, 1819-1820 m. V klasėje ir 1820-1821 m. VI klasėje. Visą gimnazijos kursą, o ypač paskutines klases, jis ėjo vienu geriausių mokinių ir 1820 VI 29-30, kaip geriausias V klasės mokinys, buvo įrašytas į gimnazijos aukso knygą. Tuo pačiu laiku iš trečios klasės į tą pačią aukso knygą buvo įrašytas Adomas Pracišauskas ir Simano Tado vėlesnysis artimas universitetinis draugas Pranas Zatorskis. Gimnaziją Simanas pabaigė 1821 VI 30.**)

Nors visi rašiusieji apie Simaną Stanevičių pabrėždavo, kad gimnazijoje jis buvęs ypatingai susidraugavęs su Jurgiu ir Kazimieru Plioteriais, su kuriais drauge gimnaziją pabaigęs ir į universitetą stojęs, tačiau, Stanevičiui baigiant gimnaziją, Jurgis Plioteris teturėjo 11 metų, tad Stanevičius bus buvęs tik naujųjų Plioteriukų korepetitorius, o Plioteriai iš Kražių stojo ne į Vilniaus Universitetą, bet dar į Vilniaus gimnaziją, kurioje 1823-1824 m. Jurgis Plioteris tebuvo IV klasėje ir tik 1825 m. stojo į universitetą. Kita vertus, neturėdamas universitetinėms studijoms lėšų, St. neturėjo iš ko, gimnaziją pabaigęs, tuojau vykti į universitetą: mat, tėvas buvo jau miręs, brolis dar per jaunas, kad galėtų savarankiškai ūkį vesti, tad ūkiu rūpintis teko vienai motinai, ir ji iš Kanapėnų negalėjo nieko Simanui duoti. Jam gimnaziją pabaigus, gimnazijos vadovybė pasiūlė jam, kaip geriausiam savo mokiniui, bent kurį laiką pasilikti prie gimnazijos mokinių prižiūrėtoju (vadinamu „dozorca uczniów"), ir jis dar ištisus 1821-1822 mokslo metus gyveno Kražiuose. Vizituodamas 1822 m. Kražių gimnaziją, vizitatorius J. Chodzka ypač rekomendavo universiteto vadovybei Stanevičių, tik pabrėždamas, kad studijoms universitete jis neturįs lėšų. Ir tatai 1822 m. rudenį, kada jo mokiniai Kražiuose Jurgis ir Kazimieras Plioteriai tėvų buvo iškelti į Vilniaus gimnaziją, su jais kartu ir Stanevičius nuvyko į Vilnių, ir, toliau juos globodamas ir korepetuodamas, jau galėjo stoti į universitetą.

Vilniuje jis stojo į literatūros ir meno fakultetą. 1823-1824 m. gyveno viename bute su Pranu Zatorskiu. Vilniuje nedideliame tautiškai susiprantančių lietuvių studentų būrelyje jis greitai virto jų intelektualiniu

---

*) Pasak *J. Lebedžio* (Simonas Stanevičius p.64), St. 1815-1816 ir gal 1816-1817 m. nebuvęs Kražiuose. *M. B-ka.*

**) Su juo drauge baigė Aleksandras Plioteris, Jurgio ir Kazimiero vyresnysis brolis. *M. B-ka.*

vadovu ir, sprendžiant iš jo ano laiko raštų, jų tarpe jis vaidino kiek panašų vaidmenį, kokį filaretų-filomatų tarpe tuo laiku vaidino Tomas Zanas ir Adomas Mickevičius. Beveik tikra, kad čia buvo susidariusi atskira lietuvių studentų ir gal ir nestudentų kuopelė, ir bene šio būrelio įkurtuvėms Stanevičius 1823 m. rugpiūčio 3 d. parašė pirmąjį Vilniaus lietuvių studentų himną — „Žemaičių šlovę". 1823 m. Stanevičius buvo jau įsirašęs į fizikos fakultetą, bet tuojau grįžo atgal į literatūros fakultetą. Universitetą jis pabaigė filosofijos (kiti rašo — filologijos) magistru, nors pats save lietuviškai vadino „mokslynyku lyteraturas yr gražiuju prytirimu", tad lyg ir literatūros bei meno magistru.

1826 m. universitetą pabaigęs filosofijos kandidato laipsniu, jis dar kurį laiką liko Vilniuje, bene toliau globodamas Plioterį (bent 1829 m. tebebuvo Vilniuje), bet nemėgino stoti į kokią valdinę tarnybą. Tiesa, 1838 m. rankraštyje jis pasirašė „kolegijos sekretorium", tačiau tas laipsnis, greičiausia, buvo susijęs ne su kokia tarnyba, bet su gavimu universiteto ar magistro diplomo; nebent vėliau, gyvendamas Raseiniuose su Plioteriu, jis buvo laikomas Jurgio Plioterio, tuo laiku bajorų vado, raštinės kokiu valdininku. Tarnybos jis neieškojo, greičiausia, ir dėl savo silpnos sveikatos, gal ir dėl tuo jau laiku pasireiškiančios plaučių džiovos, kuri jį vėliau, nė penkiasdešimt metų amžiaus nepasiekusį, nuvarė į kapus.

Plioteriams mokslą pabaigus, jis kartu su jais išvyko į vakarų Žemaitiją ir apsigyveno Jurgio Plioterio 1820 m. paveldėtame dvare Gedminaičiuose, versdamasis literatūros darbu, nors vėliau savo parašytųjų darbų jis jau neturėjo progos išspausdinti; be to, jis buvo ir Jurgio Plioterio bibliotekos bibliotekininkas. Jo gyvenimo laiko tarpą ligi 1831 m. rašiusieji apie jį „Aušroje" Mečislovas Davainis Silvestraitis ir juo pasekęs J. Šliūpas ir kiti, ligi mūsų laikų, buvo apipynę daugeliu visai klaidingų informacijų. Pvz. nors jis niekados nei seminarijoje nėra buvęs, nei teologijos niekur neklausė, bet dažniausiai buvo vadinamas kunigu ir net Vilniaus seminarijos rektorium (tuo laiku seminarijas tvarkė ne rektoriai, bet regensai), supainioję jį su kun. Jonu Stanevičium, kuris tikrai nuo 1829 m. per keletą metų buvo Vilniaus seminarijos regensas, nuo 1833 m. Vilniaus kanauninkas (mirė 1844 VII 15). To kunigo atvaizdas Šiaulių muziejuje buvo laikomas Simano Stanevičiaus portretu. Tie patys, nesupratę paties Stanevičiaus į lietuvių kalbą išversto magistro laipsnio pavadinimo, jį laikė net Vilniaus Universiteto profesorium. O sekdami J. Šliūpu, A. Milukas, Jr. Jonas (J. Žilius) ir kiti net visas tas klaidingas informacijas buvo į vieną vietą suplakę, paversdami jį ir kunigu, ir Varnių seminarijos rektorium, ir universiteto profesorium (S. Tijūnaitis

„Lietuvos atgijime" — Vilniaus Universiteto rektorium ir Vilniaus seminarijos rektorium). Gi tikrai jis visą savo gyvenimą buvo susijęs su Jurgiu Plioteriu, o šiam mirus — su Kazimieru Plioteriu: buvo jų mokytojas jiems gimnazijas einant Kražiuose ir Vilniuje, su jais kartu paliko Vilnių, o kai 1831 ar 1832 m. dar visai jaunas, vos 21 metus pabaigęs Jurgis Plioteris buvo išrinktas Raseinių apskrities bajorų vadu ir dėl to turėjo nuolatos gyventi Raseiniuose, su juo kartu Raseiniuose apsigyveno ir Stanevičius, matyti, sąmoningai pastatytas dar jauno, nepatyrusio maršalkos savotišku mentorium.

Keletą metų Raseiniuose išgyvenęs, bajorų tarpe Stanevičius buvo įgijęs nesveiko proto žmogaus reputaciją, nes per ištisas naktis skaitė knygas, rašė savo rašinius ir skleidė lietuvių kalbos pamėgimą. Apie 1834 -1835 m. jis Raseiniuose gyveno viename name su Aleksandru Fromu, kurį bene ruošė į mokyklą ir kuriam, dar vaikui, įkvėpė lietuvybės meilę, vėliau Fromą pavertusią pirmuoju mūsų dramininku. Raseiniuose Stanevičius gyveno ligi Jurgio Plioterio mirties, t. y. ligi 1836 m. sausio 24 d. Jurgis Plioteris savo testamentu užrašė Stanevičiui savo gražią, pirmąją grynai lituanistinę biblioteką, kurią pasiėmęs, Stanevičius su ja išsikėlė į Stemplius pas Jurgio Plioterio brolį Kazimierą, irgi Stanevičiaus mokinį, ir čia, vadinamas Kazimiero Plioterio bibliotekininku, gyveno dar keliolika metų, visas dienas praleisdamas tarp knygų ir raštų, bet nesiryždamas nieko spausdinti. Buvo nevedęs.

Džiova pamažėl naikino jo organizmą, ir 1848 m. vasario 27 d. (naujuoju kalendoriumi, kovo 10 d.) jis, džiovos nugalėtas, Stempliuose mirė ir po dviejų dienų, vasario 29 (kovo 12 d.) tuometinio Švėkšnos vikaro kun. Otono Praniauskio palydėtas, buvo palaidotas Švėkšnos kapinėse. Praniauskis per trumpą savo vikaravimo Švėkšnoje laiką taip spėjo susibičiuliauti su Stanevičium, kad tas jam prieš mirtį dovanojo savo turėtą Daukšos postilės egzempliorių, iš kurio Stanevičius 1823 m. darė savo atspaudus. Stanevičiaus mirimo vieta ir laikas, taip pat ir jo gimimo laikas greitai buvo pamiršti, ir mums paaiškėjo tiktai praėjus 90 metų nuo jo mirties. 1897 m. J. Šliūpas laikė, kad St. miręs 1846 m., 1885 m. M. Davainis Silvestraitis jį numarino dar prieš 1831 m. ir dar tardavo, kad visi Stanevičiaus rankraščiai buvę Biliūnuose pas Pilsudskius, o po 1863 m. šiam dvarui patekus į maskoliaus Daraškovskio rankas, šis juos sudeginęs. Tačiau Stanevičius niekados Biliūnuose negyveno, jo rankraščiai buvo likę Stempliuose ir tiktai ilgainiui pateko į vieno kito asmens rankas, o kai kurie ir į naujausių laikų lietuviškus rinkinius. Tiktai juodraš-

čių ir dokumentų liekanos galėjo būti sudegintos 1941 m., kada bolševikai visa, ką rado Stempliuose ar Gedminaičiuose, sunaikino.

Raštai. 1)*) Apey darima walge ysz kiarpiu Islandu. Pagal datiryma *Teodora Brandenburga*... Pârdieja ysz lânkyszka *S. S. Žemaytys*. (Vilniuje) 1823 m. 24p.

Vilniaus generolo gubernatoriaus Rimskio Korsakovo pavedamas, Stanevičius tai buvo išvertęs iš lenkų kalbos, o K. Nezabitauskis savo rankraštiniame Spis dzieł litewskich 1829 m. nurodo, kad vertęs S. Stanevičius kartu su K. Nezabitauskiu. Lenkiškas originalas buvo išspausdintas lenkiškame Vilniaus žurnale Dziennik Wileński 1822 II p.446-461, o taip pat ir Dzieje Dobroczynności 1822 III p.705-718. Stanevičiaus ir Nezabitauskio vertimas valdžios įsakymu buvo išplatintas per klebonus ir bajorų maršalkas.

Dėl neaiškaus antraštinio lapo skaitmenyje „1823" paskutinės trejukės bibliografai iš to vieno leidimo buvo padarę du 1823 ir 1825 m., nors iš tikro tebuvo vienas 1823 m. leidimas.

2) *Mikalojus Daukša)* Wyjątek z kazań Żmudzkich. (Vilniuje) 1823 m. 25p.

S. Stanevičiaus išspausdinta ištrauka iš 1599 m. Daukšos postilės — Sakimas ant Diewo užgimimo ir dvi Daukšos prakalbos.

3) (Mikalojus Daukša) (Wyjątek z kazań Żmudzkich). 1823 m. 16p.

Taip pat Simano Stanevičiaus išleistas ir kitas rinkinėlis, su kitomis ištraukomis iš Daukšos postilės, išleistas be antraštinio lapo, bet, matyti, tais pačiais 1823 metais.

4) *(Ch. Lhomond)* Historyia szwenta ysz łotinyszka ližuwia pardieta ant žemaytyszka par *Symona Stanewicze* žemayty, (Vilniuje) 1823 m. 83, 1 nž. p.

P.73-83 pridėtas lietuviškas lenkiškas žodynėlis. 1838 m., kiek perdirbęs, S. Daukantas išleido antrą leidimą (Epitome historiae sacrae), o 1849 m. ruošė ir trečią leidimą, bet jo neišleido.

5) Trumpas pamokimas kałbos lituwyszkos arba žemaytyszkos... (Vilniuje) 1829 m. 4, VII, 57, 1 nž. p.

Yra tai pakartota 1737 m. Grammatica brevis linguae lithuanicae seu samogiticae, kurią čia Stanevičius kiek perdirbo, be kita ko, pašalindamas dviskaitą. Po prakalba padėtas parašas: Raszita Wyjlniuje Metuse 1827 mienesia Kowas Dieno 8 *Simonas Stanewicze*. Prakalboje, be kita ko, Stanevičius pateikia nedidelį sąrašą gražiausia lietuvių kalba parašytų lietuviškų knygų. Šios gramatikos lotynišką ir lenkišką prakalbą pakartojo *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 p.458-465. Lietuvišką prakalbą

---

*) V. B-ka tardavo, kad 1823 m. išleistą J. Chlodzkos „Jono isz Swislczes" vertimą atlikęs ne kun. J. Rupeika, kaip šis prakalboje sakosi, bet Sim. Stanevičius (V. B-kos rankr. Nežinomieji senieji lietuvių raštai ir rašytojai p.27, Aleksandryno II t. str. apie Rupeiką, Lietuviškoji Enciklopedija 1934 III p.530, Lietuvių Enciklopedija 1961 XXVI p.132). *M. B-ka.*

kartoja *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.323-326.

6) Daynas Žemayczių surynktas yr yssdutas par Symona Stanevicze. (Vilniuje) 1829 m. 64p.

„Pratarymas" pasirašytas: „Metuse 1829 spalie Mienese dinoj 10 Wylnuje". Įdėta 30 dainų, Stanevičiaus atrinktų iš didesnio jo užrašytų dainų rinkinio. Dainos jo rinktos apie Viduklę. Pirmą akstiną dainas rinkti jam davęs 1824 m. prof. Loboika. Daugumą tų dainų pakartojo *G. F. Nesselmannas* 1849, 1851 ir 1853 m., iš dalies ir *A. Schleicheris* 1856 m. Nesselmannas šį rinkinėlį kėlė net aukščiau už Rėzos dainas. 6 dainas iš to rinkinio į anglų kalbą išvertė *U. Katzenelenbogenas*, 1935 m. „Dainų" pratarmę ir 2 dainas kartoja *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 318-319.

Daynas Žemayczių ir Pážimes žemaytyszkas gaydas, su J. Lebedžio ir Jadvygos Čiurlionytės paaiškinimais, 1954 m. Vilniuje išleistos bendru leidiniu, 222p.

7) Szeszes pasakas *Symona Stanewiczes Žemaycze* yr antras szeszes Kryźźa Donałayczia Lituwynynka Prusa. (Vilniuje) 1829 m., IX, 27, 2 nž. p.

Po prakalba padėtas parašas: „J .J. W. Lituwys no Szwentos Upes kraszta... raszyta Wylkmergiey M. 1828 birželia dinoj 27". Nėra visai aišku, ar tas J. J. W. Lituwys yra tas pats Stanevičius, kuris, greta Stanevičiaus Žemaičio ir Donelaičio Prūso, norėjo dar padėti ir Lietuvį, nes prakalboje (gal būti, tyčia, kad skaitytoją suklaidintų) pažymėta, kad nėra žinios, ar Stanevičius ir daugiau rašąs. Tačiau, jei tai ne Stanevičius, tai šiuo tarpu sunku būtų pasakyti, kas tas J. J. W. Lituwys galėjo būti. Be šešių, iš Rėzos paimtų, Donelaičio sakmių, Stanevičius čia įdėjo ne šešis, bet septynis savo parašytus eilėraščius: 6 pasakėčias (Arklys ir meszka, Lapy ir Jodwarnys, Lapy yr žansys, Žmogus yr Lawas, Aytoray, Erelys, karalus paukszczių yr gudriby karaluka; septintas eilėraštis — anoji 1823 m. Szłowy Žemayczių). Šis rinkinys, be Donelaičio pasakėčių, pirmą kartą buvo cenzūrai pristatytas 1828 VIII 3, ir tuomet, be Stanevičiaus pasakėčių ir „Šlovės", turėjo dar ir aštuntą, mums nežinomą eilėraštį, kurio, matyti, cenzūra nepraleido, nes Stanevičius jo nebepakartojo. Šią knygutę išcenzūravo Juozas Volodzka, kuris ir patį cenzūros užrašą lietuviškai padėjo.**)

Vėliau, šiam leidiniui iš apyvartos išnykus, kai kurių čia išspausdintų eilėraščių autorystė buvo ginčijama. „Arklį ir mešką" aušrininkai priskirdavo čia Poškai, čia Stanevičiui, kun. Miežiniui, arba laikė jį liaudies kūriniu. „Šlovė žemaičių" Aušroje buvo išspausdinta Mikalojaus Gadliausko eilėraščiu.

1940 m. M. Biržiška išvertė „žemaičių šlovę" lenkiškai ir išspausdino Vilniaus lietuvių dienraštyje Nowe Słowo N60, antrašte Oda žmudzka. „Šlovę" ir 2 pasakėčias kartoja *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos anto-

---

**) Jei V. B-kos prielaida, kad Chodzkos „Joną isz Swisłoczes" S. St. išvertęs, būtų tikra, tai gal pridėtų ten perdirbinį iš Poškos — dainą „Vos aušra užšvit, vištos praded kargti" bus irgi S. St. parašęs. Gal tuomet ir į „Szeszes pasakas" nepraleistas eilėraštis bus kaip tik toji daina. *M. B-ka.*

logijoje 1951 p.181-184; „Šlovę" ir 3 pasakėčias — *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 311-314 (prakalba p.315-316). Prieš tai dar 1948 m. Kaune išspausdintos Pasakėčios 49p. (5-16 J. Lebedžio Simonas Stanevyčia).

8) Pàžimes žemaytyszkas gaydas prydiétynas pry, Daynu Žemayczių surynktu yr yszdůtu par *Symona Staniewicze*. (Rygoje) 1833 m. IV, 30p.

Su S. Stanevičiaus prakalba, pasirašyta „1829 XII 24 Wylniuje". Tai Ferdinando Ivanavičiaus parašytos 30 Stanevičiaus dainų gaidos.

9) Moksłas skajtima dieł mažu waijku su moksłu krikszczioniszku yszduts su pritarimu wiresnibys dwasyszkos Wylniuje 1838 Kyrmelu Menesiej 23 dyjno 42p.

Yra tai senasis „Moksłas skajtima", tiktai čia pakeista kalba, rašyba ir sutvarkymas. Spėjama, kad šį elementorių perredagavęs S. Stanevičius. Iš to elementoriaus „Moksłą krykszczioniszką" pakartojo *R. Gauthiot* Mém. de la Soc. Ling. 1904 p.111-130.

10) Nekrolog. Jerzy Hrabia Plater — Kuryer Litewski 1836 N35 p. 301-302.

Nors šio nekrologo autorius ir nėra pasirašęs, tačiau jį neabejotinai parašė S. Stanevičius.

11) Wyjaśnienie Mythologii Litewskiej, zawartej w dziełach Hartknocha, Stryjkowskiego, Łasickiego, tudzież w słownikach litewskich Szyrwida, Ruhiga i Mielckiego. Przez Szymona Staniewicza Kolleg. Sekretarza (apie 1838 m.) 272p.

S. Stanevičiaus rankraštis, buvęs Prekerio rankose, paskiau pas jo dukterį Rimkevičienę Liepojoje, iš kurios gavo M. Davainis Silvestraitis. Pagaliau pateko į L. M. Draugiją.

12) (Lietuvių-lenkų kalbų žodynas, ligi raidės L, apie 1848 m.).

Nebaigtas žodyno rankraštis, apėmęs apie 8,000 žodžių, buvo likęs Gedminaičiuose, bet paskiau dingo.

13) (Lietuvių kalbos gramatika; apie 1848 m.).

Rankraštis, taip pat dingęs.

14) (Vienas S. Daukanto Darbu senuju Lituwiu yr Žemayczių 1822 m. nuorašų, išlikusių Plioterių bibliotekoje, buvo iš dalies S. Stanevičiaus nurašytas ir kiek jo paties ranka ištaisytas, padedant prie pataisytų vietų Stanevičiaus inicialus S. S.).

Iš to rankraščio 1927-1928 m. buvo pakartoti patys Darbay.

15) (M. Balinskio paruoštam jo Starożytna Polska leidinio III tomui — W. Xt. Litewskie — 1846 m. S. Stanevičius teikė medžiagą apie Žemaitiją).

Šio veikalo p.504 Balinskis reiškia S. Stanevičiui savo ypatingą padėką.

Dokumentai. 1) 1799 XI 26 Simano Stanevičiaus krikšto metrika.

1933 m. iš Viduklės bažnyčios metrikų knygų su klaidomis paskelbė Naujojoje Romuvoje N111 p.167 E. Diringas. 1937 m. iš Kauno Metropolijos Archyvo išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 p.170-171.

2) 1822 m. vizitatoriaus J. Chodzkos pranešimas apie Kražių gimnaziją, pažymėjus ir S. Stanevičių.

Čartoriskių muziejaus rankraštis. Spausdintas nebuvo.

3) 1824 III 30 prof. Loboikos laiškas Rumiancevui apie tai, kad Stanevičius ėmęsis užrašinėti lietuviškas dainas.

Išsp. *V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.311-312. Ištr. duoda *A. A. Kočubinskij* Načalnye gody russkago slavianovedenija 1887 p.207.

4) 1826 II 7 S. Stanevičiaus laiškas D. Poškai su paraginimu parašyti elegiją caro Aleksandro I mirčiai paminėti.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 171.

5) 1836 IV 16 S. Stanevičiaus iš Raseinių T. Narbutui rašytas laiškas, kuriame tarp kito ko jam praneša ir apie Jurgio Plioterio mirtį.

Laiškas nespausdintas, kadaise buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

Ištr. duoda *A. Janulaitis* S. Daukantas 1913 p.21 (išnaša).

6) 1836 IX 10 S. Stanevičiaus laiškas T. Narbutui.

Nespausdintas. Buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

7) 1836 X 10 S. Stanevičiaus laiškas T. Narbutui.

Nespausdintas. Buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

8) 1840 III 13 L. A. Jucevičiaus J. I. Kraševskiui rašytas laiškas, kuriame lietuvių kalbos pavyzdžiu rekomenduoja S. Stanevičiaus eilėraščius.

Buvo J. I. Kraševskio archyve Lvive.

9) 1846 VI 24 S. Daukanto rašytas T. Narbutui laiškas, kuriame reiškia nusistebėjimą, kad S. Stanevičius nesutikęs išversti Narbutui lietuviškų patarlių.

Išsp. *A. Janulaitis* Mūsų Senovėje I N4/5 1922 p.772.

10) 1846 m. S. Daukanto rašytas M. Valančiui laiškas, kuriame tarp kito ko rašo apie Stanevičiaus 1829 m. išleistą 1737 m. Universitas.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c.p. 789.

11) 1848 m. S. Stanevičiaus mirimo metrika.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje III 1 1940 p.173.

Literatūra. *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.247.

Kuryer Litewski 1820 N91 (Dodatek), 1821 N93 (Dodatek).

L. A. Jucewicz Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich, tłumaczone na język litewski 1837 p.21.

(") Wiadomości biograficzne o uczonych Żmudzinach 1841 (rankraštis).

(") Litwa 1846 p.10.

F. Zatorski Witold nad Worksłą 1844 p.VIII.

M. Baliński Starożytna Polska III 1846 p.504-506.

F.G.H. Nesselmann Drei Dainos — Neue Preuss. Prov. Blaetter VIII 1849 p.411-416 (S. Stanevičiaus surinktos dainos).

(") Acht Dainos aus d. Sammlung von S. Stanewicz — Neue Preuss. Prov. Blaetter XII 1851 p.240-251.

(") Litauische Volkslieder 1853 p.VII ir N27, 45, 46, 59, 61, 89, 105, 117, 129, 141, 149, 163, 172, 189, 203, 234, 239-243, 256, 279, 281, 342, 347, 360, 364, 370, 390.

A. Schleicher Litauisches Lesebuch 1856 p.20-27.

(") Litauische Maerchen 1857.

F. Nowakowski Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.165.

F.M.S. (F. Sobieszczański) Staniewicz Szymon — Encyklopedya Powszechna XXIII 1866 p.954.

(M. Davainis Silvestraitis) Veversys Apie Dionizą Poszką — Auszra 1884 N1/3 p.15-16 (su „Arklio ir meškos" tekstu).

(") Gedminaičiuose — Auszra 1883 N6 p.165.

(") *Vyturys* Raseiniai — Auszra 1885 N9 p.285-286.

(") *Žaltys* Isz Lietuvos — Vienybė Lietuvninkų 1892 N37 p.438.

(") *44* Liepoja — Vienybė Lietuvninkų 1893 N32 p.381.

(Jonas Šliūpas) J. Szl. Arklis ir Meszka — Auszra 1884 N1/3 p.102 N5/6 p.188.

(") *Lietuvos Mylėtojas* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p. 31-32.

(") Lietuvybės praeitė, dabartis ir ateitis 1897 p.10 (iš Lietuwiszkojo Balso 1888 m. N18 p.138).

Gdl. (M. Gadliauskas) Žemaicziu Szlowe — Auszra 1885 N5/6 p.201-202 (Stanevičiaus eilėraštį pateikė kaip savo parašytą).

Kun. Tam. (Juozas Tamulevičius) (Dėl Arklio ir Meszkos autoriaus) — Auszra 1884 N12 (priskiria Stankevičiui).

A. A. Kočubinskij Načalnye gody russkago slavianovedenija 1887-1888 p.207.

E. Wolter Litauische Schriften und Schrifsteller des 19. Jhrhs. (Ugianski, Zelvovicz, S. Stanevicz) — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (H.17 1892) p.458-465.

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.102.

J. Lautenbach Očerki iz istorii litovsko-latyšskago narodnago tvorčestva 1896 p.32.

Jr. Jonas (Jonas Žilius) Lietuviški dainiai pradžios XIX šimtmečio 1899 p.49-53.

A. Milukas Lietuviškas Albumas II 1900 p.35 nž.

R. Gauthiot Un texte lituanien en dialecte žémajte — Mémoire de la Société Linguistique XIII 1905-06 p.116-130, 187-201.

Maironis (Jonas Mačiulis) Lietuvos istorija 1906 p.228 (ir [4]1926 p.225 vis Stanevičių vadina kunigu).

J. Basanavičius Levas lietuvių pasakose bei dainose — Lietuvių Tauta I 1 1906 p.57 (pakartojo sakmę Žmogus ir Levas), II 4 1919 p.504.

S. Tijūnaitis Lietuvos atgijimas 1911 p.29.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu — Visuomenė 1911 N6 p.238-246 (atskirai 1921 p.9, 11, 18, 19, 42, 48, 52, 53, 54, 57-63 ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.216-233).

(") Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.343, 349.

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.13, 48, 137-138.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 73, 83, 122, 123, 126, 142, 143, 145, 153, 188, 203.

(") Mūsų raštų istorija [2]1925 p.45-46, 64, 72-73.

(") *M. B-ka* Oda žmudzka Szymona Staniewicza 1823 — Nowe Słowo 1940 N60.
J. Totoraitis Lietuvos atgimimo paveikslai. S. Stanevičius — Vadovas 1912 N45 p.161-162.
Pakartojo visas klaidingas „Aušros" informacijas apie S. Stanevičių.
J. Kurczewski Kościół Zamkowy III 1916 p.458-459, 487-488 (apie Joną Stanevičių).
E. Fraenkel Baltoslavica 1921 p.37.
(") Syntax d. litauischen Postpositionen 1929 p.82, 106, 160.
A. Janulaitis S. Daukantas 1913 p.21.
(") Simano Daukanto laiškai — Mūsų Senovė I N4/5 1922 p.772, 789.
P. Gaučys ir V. Kamantauskas Chrestomatija prieš „Aušros" gadynės dainių 1924 p.45-54 (pakartoti 7 Stanevičiaus eilėraščiai).
V. Kamantauskas Dėl S. Stanevičiaus gimtinės — Židinys 1926 N3 p. 187-188 (sekdamas Volteriu, supainiojo Stanevičių su Želviu).
A. Iešmanta Poška, Stanevičius, Valiūnas, Strazdas ir jų raštai 1930 p.25-28, 56-61.
Vaclovas Biržiška Lietuviškųjų knygų istorijos bruožai I 1930 p.104-105.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.104-105, 107.
(") S. Stanevičiaus biografijai medžiaga — Mūsų Senovė II 1 1937 p.170-171.
(") S. Stanevičiaus mirimo metrika — Mūsų Senovė IV 1 1940 p.173.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.170, 171, II 1957 p. 43, 125, 165, 182, 184.
L. Kuodys „Žemaičių šlovė" ir „Jaunystės giesmė" — Vairas 1932 N 7/8 p.320-330.
A. R. Niemi Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai — Mūsų Tautosaka VI 1932 p.94-96 (neteisingai taria, kad Simanas ir Emerikas Stanevičiai esąs vienas ir tas pats asmuo).
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.23, 39, 41.
E. Diringas Surasti S. Stanevičiaus metrikai — Naujoji Romuva 1933 N111 p.166.
Jonas Beržanskis Rašytojo S. Stanevičiaus gimimo metrikai — Naujoji Romuva 1933 N114 p.234 (atitaiso Diringo paklaidas).
U. Katzenelenbogen The Daina 1935 p.39, 54, 62, 67, 68, 71, 73, 77-78.
J. Balys A Short Review of the Collection of Lithuanian Folklore — Tautosakos Darbai I 1935 p.14.
(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.214.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1935 p.5, 6, 27, 35.
P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomsios kalbos idėja — Archivum Philologicum VI 1937 p.44.
V. Maciūnas Lituanistinis sąjūdis 1939 (Darbai ir Dienos) p.66-67, 69, 71-73, 75, 95-97, 105, 125, 128, 134-135, 138-143, 145, 149-150, 154-156, 164, 201-202, 205-208, 211, 223, 238, 255. 260, 281, 291, 292, 298, 311, 315-317 (anoniminė S. Stanevičiaus biografija).

(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.107-108.
(") Tautos gyvatos giesmė — Aidai 1950 N5 p.353-368.
J. Wichert-Kajriuksztisowa Antologja poezji litewskiej 1939 p.19 (lenkiškas „Arklio ir meškos" vertimas).
E. Hermann Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wiss. Phil. -hist. Klasse 1929 H.1 p.78.
A. Brueckner Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.347.
P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.42-44.
Jonas Rugis Švėkšnos praeitis 1950 p.35.
A. Sprindis Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905 1957 p.36-38.
V. Jungfer Litauen 1948 p.223-224.
Simanas Stanevičius Pasakėčios 1948 49 p. (p.5-16 *J. Lebedys* Simonas Stanevyčia).
(") Dainos žemaičių 1954 222p. (p.167-183 *J. Lebedys* S. Stanevičiaus „Dainos žemaičių", p.184-188 *J. Čiurlionytė* žemaičių melodijos, p.189-221 Paaiškinimai).
J. Lebedys Simonas Stanevičius 1955 m. 332p.
(") Simonas Stanevičius — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.419-433.
(") Simonas Stanevyčia — Pergalė 1948 N4 p.75-87.
K. Korsakas Simonas Stanevyčia — *K. Korsakas* Literatūra ir kritika 1949 p.136-146.
J. Riškus Simonas Stanevičius (Poškos, Strazdo ir S. Stanevičiaus tekstai) 1956 p.29-31.
K. Korsakas XIX a. pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

12. Kajetonas Rokas Zabitis

Biografija. Kaip ir brolis Kiprijonas, savo pavardę subajorino į Niezabitowskį. Gimė 1800 VII 17 (ar VIII 17. Janulaitis tuo požiūriu painiojasi, būtent, jis rašo, kad N. krikštytas VII 18, o gimęs VIII 17, taigi jeigu krikštytas VII 18, tai gimė VII 17, ne VIII 17, o jei gimė VIII 17, tai krikštytas VIII 18, o ne VII 18). Pagal „Trets dwejetas łaksztu", gimė VIII 8. Gimė Baidotuose (ne gretimuose Kulaliuose, Kuliuose, Kulituose ar Kulokuose, kaip rašė senieji Zabičio biografai, ar net Kalakače, kaip nurodoma jo 1876 m. nekrologe). Tėvai Stanislovas ir Kotryna Petrauskaitė Zabičiai (ne Nezabitauskiai). Mokėsi ne Žem. Kalvarijoje pas dominikonus, kaip rašė Janulaitis, bet Kauno gimnazijoje (1818 m. buvo IV klasėje): tuo laiku buvo du Kajetonai Nezabitauskiai, kurių vienas mokėsi Kražiuose, o kitas Kaune. A. A. Kryński W. Enc. Ill. rašo, kad pradžioje jis mokęsis Kalvarijoje, o paskiau Kaune.*) Mokėsi savo brolio iš kitos motinos kun. Kiprijono Zabičio lėšomis (Jucevičius neteisingai Kiprijoną vadino Kajetono dėde). Broliu sekdamas, jau mokykloje pasivadino Niezabitowskiu ir net bajorišką „Liubič" ženklą pats pasirinko.

1821 X 12 stojo į Vilniaus Universiteto moralinių mokslų (teisių) fakultetą ir jame studijavo ligi 1824 m. Lankydamas universitetą, užmezgė artimus santykius su kitais lietuviais studentais ir nestudentais, dirbančiais lietuvių literatūros srityje, ypač su D. Poška, kuris 1830 m. testamentu jam užrašė visus savo rankraščius, kurių tačiau, matyti, šis ir negavo. 1823 m. kanclerio Rumiancevo pavedamas, vienas, ir kartu su profesorium Loboika, keliavo po Žemaitiją, tyrinėdamas lietuvių kalbos tarmes ir rinkdamas senienas. Savo keliais raštais ir darbais įtikęs Rumiancevui ir jo gerai atestuotas, be to, prasidėjus Vilniaus studentų persekiojimams, norėdamas palikti Lietuvą, jis 1825 m. išsikėlė į Varšuvą.

---

*) A. Janulaitis nėra apsirikęs, nes pats Kajetonas, 1853 II 1/13 iš Varšuvos kreipdamasis į Sim. Daukantą, sakosi šis buvęs kolega niegdyś ławki szkolnej w ś. Kalwarji. Tad K.N. mokslus pradėjo Žem. Kalvarijoje, o baigė Kaune, kaip teisingai rašo A. A. Kryński. *M. B-ka.*

Varšuvoje iš pradžių jis buvo švietimo ministerijos adjunktas, paskiau cenzūros skyriaus sekretorius, vėliau cenzūros referentas. Vėliau buvo vadinamas teisių magistru, bet, greičiausia, to laipsnio neturėjo, ir Loboika 1827 II 12 rašė Leleveliui, kad Zabičiui seniai buvęs pripažintas aktualiojo studento laipsnis (dejstvitelnyj student). Varšuvos cenzūros skyrių pavertus cenzūros komitetu, Zabitis jame tarnavo vyresniuoju cenzorium, vėliau cenzūros raštinės viršininku. 1857 m. (pagal Krynskį, 1847 m.) išėjo į pensiją, pasilikdamas gyventi Varšuvoje. Būdamas cenzorium, gero vardo lenkų literatūros sferose neturėjo, nes daug kur rodęs per didelį uolumą ir davęs progos paplisti apie jo cenzūravimą visai eilei anekdotų.

Palikęs Lietuvą, ir toliau dirbo literatūrinį darbą, bet spausdino tiktai savo lenkiškus raštus, nieko bendro su lituanistika neturėjusius, ne ką ir lenkų literatūrai bedavusius. Tuo laiku parašytus savo lituanistinius darbus visus paliko rankraščiais. 1830 III 2 „Kuryer Warszawski" jį vadina Krokuvos mokslo draugijos nariu. 1859 m. Zabitis aplankė Lietuvą ir tos kelionės įspūdžius ruošėsi aprašyti, tačiau jų niekur neišspausdino. Mirė Varšuvoje 1876 m. balandžio 11 d. (pagal Bibl. Warsz. 1876 II p.436 — ne balandžio 11, bet 18 d.).

Raštai. 1) Surinkimas Dasiekimu par Mokintus Žmonius apey bites... Kunigo *Kluko*... ysdrukawotas... ant ležuwio Letuwiszkay-Žemaytiszko par Kuniga *Cypriana Juozapo Niezabitawski*... pargulditas. (Vilniuje) 1823 m. 8, 75, 6p.

Nors čia vertėju yra padėtas ne Kajetonas, bet Kiprijonas Zabitis, bet ir pats Kajetonas savo 1842 V 1 rašytame Višnevskiui laiške rašo, kad šią knygutę išvertęs Kajetonas, kuris tiek antraštiniame lape, tiek po prakalba padėjo savo brolio Kiprijono vardą iš dėkingumo už tą pagalbą, kurią šis jam teikė mokslus einant. Greičiausia, Kiprijonas ir davė lėšų knygutei išleisti. Bielinskis teigia, kad ši knygutė buvusi išleista ir prancūziškai, pavadinimu Différentes observations sur les abeilles (1827 m.) Bet su šiuo prancūzišku leidimu Zabitis, greičiausia, nieko bendro neturėjo, nes ji galėjo būti išversta tiesiog iš Kluko. Ištraukas ir kalbines pastabas pateikė *J. Koncevičius* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 1899 p.396-404.

2) Krótki spis niektórych starożytnych zabytków snaydujących się w zbiorze... Dionizego Paszkiewicza.. przez *Kajetana Niezabitowskiego* — Dzienik Wileński 1823 II Czerwiec p.157-161.

3) Naujas Mokslas skaytima diel mažu wayku Žiemayczių yr Lietuwiu... par *Kajetona Niezabitawski*. (Vilniuje), 1824 m. 38p., 5 tabelės paveikslėlių.

Elementorius su iliustracijomis, po kuriomis yra kažin kokio raižytojo *Bikso* parašas. Pagal *Galaunę*, šios iliustracijos buvusios atmuštos kun. *Čerskio* raižykloje Salantuose. Tačiau tuo laiku, kada tos iliustracijos buvo spausdinamos, Čerskis dar nebuvo Salantų klebonu, taigi ir raižyklos dar nebuvo

tenai įsitaisęs. Greičiausia, tos iliustracijos buvo atmuštos Vilniuje. Elementoriaus pabaigoje yra išspausdinta pirmoji lietuviškųjų knygų bibliografija: Surinkimas wysokiu rasztu Lietuwyszku, Žemaytyszku yr Prusyszkay Lietuwyszku, teypogi kitu rasztininku duodanczíu žine apey ta liežuwi.

Išspausdinta 3.000 egz. 1860 m. *M. Akelaitis* buvo paruošęs antrą to elementoriaus leidimą, bet, priverstas bėgti iš Lietuvos, jo išspausdinti nesuspėjo. *D. Poška* ruošėsi elementorių išleisti lenkiškai išverstą. Sako, už tą elementorių Zabitis iš caro Aleksandro I gavęs brilianto žiedą.

Kalendoriuje 1860 metams *L. Ivinskis*, autoriaus neminėdamas, pakartojo Zabičio bibliografiją, pridėjęs tik kiek nereikšmingų priedų. *L. P. (Leonas Potockis)* III dalyje savo Pamiętniki Kamertona irgi pakartojo tą pačią bibliografiją, bet ją išspausdino lyg savo paties sudarytą. *Janulaitis* savo monografijoje apie Zabičius visai neteisingai buvo linkęs visą tą elementorių priskirti ne Kajetonui, bet Kiprijonui Zabičiui.

4) Wiadomość o literaturze Litewsko-Žmudzkiej czyli zbiór rozmaitych dzieł Litewsko-Žmudzkich i Prusko-Litewskich... zebrana przez *K. Niezabitowskiego* Žmudzina — Dziennik Wileński 1824 t.I p.381-389, 543-546, II p.112, 231-232.

Yra tai kiek išplėstas to apties Zabičio lietuviškas Surinkimas wysokiu Rasztu. Zabitis buvo paruošęs ir šio darbo perdirbinį — Spis dzieł litewskich, žmudzkich i prusko-litewskich. Wyjątek z artykułu o Literaturze i Bibliografji Litewsko-Žmudzkiej. Warszawa 1829 m. 14p. Šis Zabičio rankraštis buvo Rapperswilio muziejuje, o iš ten vėliau buvo patekęs į Varšuvos tautinį muziejų. Šiam rankraščiui spausdinti buvo duotas ir cenzūros leidimas, bet jis išspausdintas nebuvo.

5) Apey darima walge isz kiarpiu Islandu. Pagal datirima *Teodora Brandenburga* Pardieja ysz lankyszka *S. S. Žemaytys*. (Vilniuje) 1823 m. 24p.

Nors čia vertėju padėtas vienas *S. Stanevičius (S. S. Žemaytys)*, bet savo Spis dzieł Kajetonas Zabitis rašo, kad išvertęs Stanevičius su Kajetonu Zabičiu.

6) Apey daržus waysinius (arba sodus).

Savo 1824 m. „Surinkimo" pabaigoje Zabitis rašo: „dar asz jum prižadu paraszity Apey daržus". Bet atrodo, kad jis to pažado nebus ištesėjęs.

7) (Rašinys apie lietuvių mitologiją).

1823 m. tokio turinio pranešimą Zabitis skaitė per viešą egzaminą universitete. Šis jo rankraštis vėliau buvęs pas D. Pošką.

8) Žodininkas Letuwiszkaj Žemajtiszkas yr Lenkiszkai yszrožitas — Słownik Litewsko-Žmujdzko-Polski. Tom I od Lit. A. do J. włącznie przes *Kajetana Niezabitowskiego* Zaczęty w Wilnie w r. 1823, 6, 278, 12, 2p.

Rankraštis, kuris dar 1934 m. buvo Varšuvos universiteto bibliotekoje. Apima apie 18.000 žodžių. Pagal S. Baltramaitį, lietuviškoji dalis baigusis žodžiu „kantupiti".

9) Grammatyka Žmudzko-litewska z uwzględnieniem innych narzeczy litevskich, 1837.

Pirmosios redakcijos rankraštis buvęs paruoštas dar 1823 m. XIX a. pabaigoje (1894 m.) jis buvo Povilo Matulionio rankose. Gal tai yra tos pačios

Uwagi nad początkami grammatycznemi języka litewsko-żmudzkiego, kurias ir pats Zabitis viename savo laiške mini.

10) Historya Litwy i Żmudzi, 1829.

Spausdinta nebuvo. Gal tai yra tas pats *P. Zatorskio* minimas 1844 m. Rzut oka na kolej dziejów i języka litewsko-żmudzkiego. Išliko 3 dalių rankraštis su 14p. priedu: Spis dzieł litewsko-żmudzkich i prusko-litewskich.

11) (K. Zabičio pastabos prie *Poškos* Rozmyślania wieśniaka rolnika, kurias Zabitis buvo ir spaudai pateikęs — Dziennik Warszawski 1829 N45 -46). Jo pastabos yra pažymėtos parašu *K. N. Żmudzin.*

12) *(Biskup Woronicz)* Dziennik nabożeństwa dla użytku prawowiernych chrześcijan rzymsko-katolickiego kościoła. (Varšuva) 1825.

Savo laiške Višnevskiui Zabitis nurodo, kad šią maldaknygę jis pats parašęs, tik prakalbą pridėjęs Woronicz, tai spaustuvininko Gluecksbergo sūnus, to tikrai nežinodamas, ir visą knygą išspausdino Woronicziaus vardu. Buvo dar 1832, 1833, 1836 ir 1847 m. leidimai.

13) Rys życia i wybór pism Króla Stanisława Leszczyńskiego. (Varšuva) 1828 m. 402, XIXVp.

Parūpino Zabitis, o išspausdino Senewaldas, padėjęs Brzezinos firmą.

14) Arwed Gyllenstierna powieść historyczna wyjęta z dzieł *Van der Velde.* (Varšuva) 1827 m. I: 246p., II: 246p.

K. Zabičio vertimas.

15) Rozrywki z historyi naturalnej czyli rozmowy matki z dziećmi, obejmujące początkowe wiadomości z tej nauki. (Varšuva 1829), 103, 2p.

Išleido Gluecksbergas.

16) *H. G. Moke* Bitwa pod Nawarynem tłumaczył Kajetan Niezabitowski. (Varšuva 1829), 192p.

17) Tygodnik Polski (1832 m. ?) N1-10.

Iš viso pasirodė tiktai 10 numerių. Redagavo Zabitis, leido Kaminskis.

18) *Paweł de Kock* Poczciwy koleżka, 1834 m. I-IV t.

Vertė Zabitis.

19-22) Kalendarz powszechny. (Varšuva) 1835, 1836, 1837, 1838 m.

Redagavo K. Zabitis.

23-35) Nowy kalendarz powszechny na rok 1838-1850.

Redagavo K. Zabitis.

36) Godziny nabożnego rozmyślania. (Leipzige) 1836 ir (Varšuvoje) 1837 m.

Parašyta sekant de St. Quen 1825-1827 m. Išleido Senewaldas.

37) *(S. Leszczyński)* Filozof chrzescijański. Przełożył *K. Niezabitowski.* (Varšuva) 1836 m.

38) Wybór kazań ś. p. *Wiatora* Kapucyna. 1840 m. I-IVt.

39) Cztery dramaty. Pierwszy: Rozamunda. (Vilniuje) 1841 m. 274, 8p.

40) Cztery dramaty. Drugi: Barbara. (Vilniuje) 1844 m. 242, 2p.

41) (Kartu su P. Zatorskiu pateikė Oskarui Kolbergui lenkiškus lietuvių dainų vertimus, kuriuos šis išspausdino Dzwon Literacki III 1846 p. 93-107, 9 dainos).

42) K. N. Słowko do tryumwiratu krytycznego z nad brzegów Krożenty — Gazeta Warszawska 1856 N301.

43) (Ivinskio kalendorių recenzija) — Gazeta Warszawska 1856 N310.

44) *Kajetan Niezabitowski* Korespondencja ze Žmudzi. Literaci žmujdzcy — Gazeta Warszawska 1859 N294 (?).

45) *K. N.* (Valančiaus Žemaičių vyskupystės Hriškevičiaus vertimo recenzija) — Gazeta Warszawska 1860 N32.

Dokumentai. 1) 1800 VIII krikšto metrika.

Išsp. *A. Janulaitis* K. Zabitis 1931 p.6.

2) 1824 III 14 K. Zabičio laiškas D. Poškai.

Mini Poška savo Rozmyślania.

3) 1824 III 30 J. Loboikos laiškas Rumiancevui apie Zabitį.

Ištr. duoda *A. A. Kočubinskij* Načalnye gody 1887-1888 p.207 ir *V. Maciūnas* Lituanistinis sąjūdis 1939 p.311-312.

4) 1825 III 24 J. Leleveliui rašytas J. Loboikos laiškas, kuriame minimas ir Zabitis.

Ištr. duoda *V. Maciūnas* l.c.p. 311.

5) 1826 IX 29 J. Leleveliui rašytas D. Poškos laiškas, kuriame taip pat minimas Zabitis.

Išsp. *M. Brensztejn* D. Paszkiewicz 1934 p.81-84.

6) 1827 II 12 Leleveliui rašytas Loboikos laiškas, kuriame Loboika rašė, kad Zabičiui jau buvęs pripažintas aktualiojo studento laipsnis.

Nespausdintas.

7) 1830 II 5 D. Poškos testamentas su užrašu Zabičiui.

Išsp. *M. Brensztejn* l.c.p. 38-43(42).

8) 1842 V 1 M. Višnevskiui rašytas K. Zabičio laiškas, kuriame jis surašo visus savo raštus.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje IV 1 1940 p.144-148.

9) 1846 VIII 14/26 J. K. Kraševskiui rašytas M. Balinskio laiškas, kuriame siūlo Kraševskiui pakviesti Zabitį Kraševskio Lietuvos istorijos rankraščio lietuviškų žodžių koreguoti.

Laiškas buvo Kraševskio archyve Lvive.

10) 1853 II 1/13 K. Zabičio laiškas S. Daukantui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje IV 1 1940 p.144-148.

11) 1856 XI 13/15 Zabičio laiškas Zavadzkiui.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje IV 1 1940 p.149.

12) 1858 V 14/26 M. Akelaičio laiškas Kirkorui apie jo ir Zabičio akciją prieš Mikuckį.

Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.302.

13) 1876 m. K. Zabičio nekrologas.

Išsp. Tygodnik Illustrowany 1876 N33 p.149.

Literatūra. *P. Koeppen* O proischoždenii, jazyke i literature litovskich narodov 1827 p.249-250, 252.

(D. Poška) Rozmyślania wieśniaka rolnika 1829 p.42-43.

Kuryer Warszawski 1830 N64 (III 2).

Malte Brun-L. Chodźko Tableau de la Pologne 1830 p.366.

L. A. Jucewicz Wiadomości biograficzne o uczonych žmudzinach, 1841 (rankraštis).

(L. Rogalski) Magazyn Powszechne 1837 p.229.

O. Kolberg O pieśniach litewskich — Dzwon Literacki III 1846 p.93.

M. Baliński Starožytna Polska III 1846 p.507.

Trets dwejetas łaksztu ape Žamajtiu niekniekius 1851 (cituoja *J. Jablonskis)*.

Listy z nad brzegów Kroženty — Gazeta Warszawska 1857 N131, 1858 N83, N342.

M. S. (Sobieszczański) Niezabitowski Kajetan — Encyklopedya Powszechna Orgelbranda XIX 1865 p.447-448.

L. P. (L. Potocki) Pamiętniki Kamertona III 1869 p.228.

T. Tripplin Dziennik podróży po Litwie i Žmudzi II 1858 p.17 (neteisingai K. Zabičiui priskiria Wycieczki po Litwie žurnale Biblioteka Warszawska, kurias 1857 m. išspausdino Ferdinandas Novakovskis).

Tygodnik Illustrowany 1876 N33 p.105.

Biblioteka Warszawska 1876 II p.436 (nekrologas).

A. Sozański Ciekawe szczegóły z literatury 1884 p.84.

A. A. Kočubinskij Načalnye gody russkago slavianovedenija 1887-1888 p.207.

A. Gerulaitis (Jonas Jablonskis) Du Niezabitauskiu Varpas 1893 N12 (ir J. Jablonskio raštai I 1932).

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.103.

J. Koncewicz Kajetan Niezabitowski — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV (H.22 1897) 1899 p.395-404.

E. Volter Nezabitovskij Kaetan — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XIX 1897.

A.A.K. (Antoni Kryński) Niezabitowski Kajetan — Wielka Encyklopedja Powszechna Illustrowana, serja II t. I 1903 p.1003.

T. Žychliński Złota księga szlachty polskiej XXV 1903 p.75.

J. Gabrys (J. Paršaitis) J. K. Niezabitowski — Tėvynė 1909 N45-46.

J. Bieliński Uniwersytet Wileński II 1899/1900 p.130.

P. Augustaitis Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim 1911 p.65.

Czarnik Niezabitowski o Korzeniowskim — Pamiętnik literacki 1911.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.9, 11, 18, 41, 42-43, 48, 50, 54, 57 (iš 1910-1911 m. Visuomenės). Pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.198-199, 213.

(") Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.344.

(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.45.

(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.41, 95.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 73, 83, 188, 189, 203, 206, 210.

M. Brensztejn D. Paszkiewicz 1934 p.38-43, 81-84.

A. Lewak Zbiory biblioteki Rapperswilskiej 1929 p.157 (N440).

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.18, 46, 47.

A. Janulaitis Kiprijonas Juozas Nezabitauskis 1931 p.6.
(") M. Akelaičio laiškai — Tauta ir Žodis III 1925 p.302.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.27, 53.
V. Maciūnas Krokuvos bibliotekose pasirausus — Vairas 1935 XIV p. 172-179.
(") K. Nezabitauskio-Zabičio laiškai — Mūsų Senovė IV 1 1940 p. 138-149 (Zabičio laiškas Daukantui pateiktas *Vaclovo Biržiškos).*
(") Lituanistinis sąjūdis 1939 p.66, 73-74, 95-96, 125, 153-155, 190, 202, 205-206, 222-225.
(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.107, 108.
(") *(V. M.)* Nezabitauskis 2. Kajetonas Rokas — Lietuvių Enciklopedija XIX 1960 p.299-301.
P. Jonikas Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.53-54.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.51-52.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.105, 106.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija 1953 p.20, 21, 22, 31, II 1957 p. 43, 44, 45, 113, 124-125, 182, 184.
P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.32-33, 38.
M. Lukšienė Literatūros vystymosi sąlygos 1795-1831 m. periode — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.320, 323, 324, 330, 331.
V. Žukas K. Nezabitauskis - Lietuvių bibliografijos pradininkas — Vilniaus Universiteto Mokslo Darbai (istorijos-filologijos mokslų serija 4) 1958.

13. Jokūbas Ašmonas

Biografija. Seneliai Jokūbas Ašmonas ir Marė Kondrataitė Ašmonienė, tėvai Kristupas ir Marė Ašmonaitė Ašmonai.

Gimė 1800 XI 2 Lankupiuose, Priekulės par. Tėvų ūkį užleidęs jaunesniam broliui, pats virto „maldininku", Klimkaus Grigelaičio sekėju („klimkėnu"). Keliaudamas po Mažąją Lietuvą ir aplankydamas nekartą ir Didž. Lietuvą, visur laikė vadinamuosius maldininkų „surinkimus" ir propagavo misininkų darbą. Mirė 1862 m. gegužės mėn. 2 d.

Jo sesuo Marė (gimusi 1836 m. ir mirusi 1907 III 18) ištekėjo už kun. Anskio Storostos (gimusio 1837 m. ir mirusio 1903 IX 29). Jų sūnus Albertas, rašytojas ir muzikas Vilius Vydūnas (g. 1868 III 22 ir mirė 1953 II 20) ir Jurgis (1872 XI 11-1937 XI 14).

Raštai. 1) *(Janis Piklaps isz Ramucziu)* Isz nabasztininko Lietuwininku Zodzio Sakytojo *Jokubo Aszmono* isz Lankupiu Priekules Parapijoj Prusu Lietuwoje, 1850-1860 — tůse paliktuju surinkimiszkuju Rasztu, uzraszytuju per jo paties Brolio Sunu, *Martiną Aszmoną* isz Wensku, weliau Graudyszůse. b.m. (apie 1866). Klaipėdoje, 124p.

Yra čia įdėtos kelios Ašmono vadinamosios „gromatos" su 1862, 1863, 1864 m. datomis, taigi, matyti, kad tai yra ne tų gromatų pagaminimo metų datos, nes Ašmonas 1862 m. buvo jau miręs, bet jų nurašymo. Vieną tų „gromatų" su 1863 m. data pakartojo *V. Gaigalaitis* Ewangeliszki surinkimai p. 27-35. Dvi giesmes iš šio rinkinio pakartojo Keleiwis 1884 N22, 23, 25.

2) Isz Palikimo nabasztininko Jokubo Aszmono — Keleiwis 1884 N22, 23, 25.

3) (Pagal A. B. Klaipėdiškį p.59, J. Piklapis iš Melašių po 1877 m. pakartojo Meškaičio raštų rinkinį ir kartu J. Ašmono 3 gromatas, greičiausia, tas pačias).

Literatūra. Keli Paminklo Zodziai ant Atsiminimo nabasztininko Brolio A... isz L... suraszyti (Klaipėda) 1862 m. 112p. (per Ašmonos laidotuves pasakytas pamokslas ir dvi ta proga parašytos giesmės).

Gaigalaitis V. Ewengeliszki Surinkimai Lietuwoje 1904 (viršelyje 1905) p.24-35.

A. B. Klaipėdiškis (A. B. Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.57, 59.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.52.

(") Ašmonas Jokūbas — Lietuviškoji Enciklopedija I 1933 p.1369; Ašmons Jokūbas — Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.337.

A. Krausas Kai kurie daktaro Vydūno gyvenimo bruožai — Lietuvių Žodis (Detmoldas) 1948 N12.

14. Kazimieras Kristupas Daukša

Biografija. Gimė 1800 m. (1820 m. turėjo 20 metų) Naciūnuose, Pabiržės vls., Biržų aps. Tėvas Motiejus. Mokėsi Kėdainių apskrities mokykloje (gimnazijoje; 1819 m. I klasėje, 1819-1820 m. II kl., 1820 VII perėjo į III klasę, 1822 VII 2 perkeltas į IV klasę, kur mokėsi ligi 1824 m. pavasario, — vienos klasės kursas buvo einamas dvejus metus). Nuo 1830 m. buvo Biržų evangelikų reformatų mokyklos mokytojas ir evangelikų bažnyčios vargonininkas (kantorius). 1837 m. dalyvavo evangelikų sinode Biržuose. Mirė apie 1858 m. Turėjo sūnus Edvardą Jokūbą ir Vladą Emilį.

Raštai. 1) (Lietuviškai lenkiškas žodynas).

Ištraukas iš to rankraštinio žodyno pateikė *A. Kašarauskis* savo rankraštinėje Lituanicoj p.41-59 (Wyrazy wyjęte z rękopismiennego słownika Litewskiego na polski Kazimierza Krzysztofa Daukszy, nauczyciela parafjalnej szkoły w Biržach). 1866 m. jį savo rankose turėjo S. Mikuckis. Galimas daiktas, kad vėliau šis rankraštis dingo pas jo sūnų Edvardą Jokūbą.

2) Kalbamoklė (gramatika) Liežuvio Lietuviško. 53, 57p.

Lietuviškai lenkiška gramatika, rankraščiu dingusi ir surasta 1955 m. Vilniuje. Lietuviškas tekstas turi 53 lapus, lenkiškas 57. Rašyta biržėnų tarme.

Literatūra. *E. Volter* (Geitlerio Beitraege recenzija) — Archiv f. slav. Philologie IX 1886 p.686.

Spis Synodów Jednoty Litewskiej — Monumenta Reformationis IV 1 1913 p.28.

K. Būga Medžiaga lietuvių kalbos žodynui ir šnektoms tirti — Tauta ir Žodis I 1923 p.344-345.

(") Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.IX.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I 21925 p.125.

(") Jokūbas Daukša — Tauta ir Žodis IV 1926 p.283-284 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.112-114).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

Biržų gimnazija 1931 p.17-19.

Vaclovas Biržiška Daukša Kazimieras Kristupas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.167; (Daukšys) Kazimieras Kristupas — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.368.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.52.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46.

15. Pranas Zatorskis

Biografija. Gimė 1800 m. Raseinių aps., Kelmės vls. Mokėsi Kražių gimnazijoje (1817-1818 m. buvo I klasėje, 1819-1820 m. III klasėje, kai tuo pačiu laiku ten besimokąs Simanas Stanevičius buvo V klasėje). 1820-1823 m. mokėsi Kauno gimnazijoje. 1823 X 21 Kauno mokyklos mokytojas Zigmantas Bartoševičius parašė į Vilnių prof. J. Leleveliui laišką, kuriuo jam rekomendavo keturis savo buvusius mokinius, stojančius į universitetą ir prieš tai trejus metus lankiusius Kauno mokyklą: Adolfą Pšeciševskį, brolius Juozą ir Antaną Šemetas ir Praną Zatorskį. 1823-1824 m. Zatorskis, viename bute su Simanu Stanevičium gyvendamas, lankė Vilniaus Universiteto literatūros ir meno fakultetą. 1826 m. baigė drauge su S. St. universitetą aktualiojo studento vardu. 1830 IX 30 jis gavo leidimą laisvu klausytoju lankyti universiteto analizinės geometrijos, algebros, visuotinės istorijos, statistikos, iškalbingumo, poezijos, prancūzų literatūros ir kalbos paskaitas.

1830-1832 m. jis mokytojavo įvairiose Vilniaus mokslo apygardos mokyklose. Nuo 1832 m. išsikėlė į Varšuvos mokslo apygardą ir ten mokytojavo įvairiose gimnazijose. Keletą metų prieš mirtį buvo Siedlcų gimnazijos mokytojas. Mirė Varšuvoje 1849 XI 5.

Raštai. 1) Polowanie. Poema opisowe w 4 pieśniach oraz ulotne wiersze. Wilno 1829 m. 107p.

2) Tryolety — Dziennik Wileński 1830 p.31-32.

3) Odpowiedź oycu — Dziennik Wileński 1930 p.158-160.

4) Oda do J. W. Chrapowickiego, półkownika woysk polskich z okoliczności granych jego staraniem koncertów na zysk ubogich przez amatorów — Dziennik Wileński 1830 p.193-195.

5) Do JP Józefy Przeciszewskiey z okoliczności granych na skrzypcach koncertów na dochód Towarzystwa Dobroczynności, w gronie amatorów — Dziennik Wileński 1830 p.195-196.

6) Sonet — Dziennik Wileński 1830 p.196.

7) Do Cesi — Dziennik Wileński 1830 p.197-200.

8) Do Adolfiny w dzień imienin — Dziennik Wileński p.201-202.

9) Do JP Józefy Przeciszewskiey — Dziennik Wileński 1830 p.202-203.

10) Żal — Dziennik Wileński 1830 p.203.

11) Powaby nas gubią — Dziennik Wileński 1830 p.203, 209.

12) Pożegnanie — Dziennik Wileński 1830 p.314.

13) Pojedynek rozbrojony — Dziennik Wileński 1830 p.316.

14) Przechodzień (z francuskiego) — Dziennik Wileński 1830 p.318.

15) Więzień (z francuskiego) — Dziennik Wileński 1830 p.319.

16) Tryolety — Wilno 1830 m. 102, VIIIp.

Šiam rinkinėlyje jis daugiausia pakartojo anuos Dziennik Wileński žurnale išspausdintus eilėraščius.

17) Elogja w czasie pogrzebu na zgon Aleksandra. Wilno 1825 m. 16p.

18) Wiersz o dobroczynności. Wilno 1832 m. 4 nž., 8p.

19) *J. Kajdanow* Rys krótki chronologiczny historyi powszechnej. Przetłumaczył *Fr. Zatorski.* Wilno 1832 m. VIII, 118p.

Buvo dar 6 leidimai: Varšuvoje 1834, 1835, 1838, 1850, 1854 ir Siedlcuose paties Zatorskio lėšomis 1845 m.

20) Siedmioro dziatek. Warszawa 1834 m. V, 94p.

21) Ogródek. Wiersz. Wilno 1833 m. 8p.

22) Pisma liryczne i religijne. Warszawa I 1833 m. 176p.

Be kitų, dvi „dūmos": p.1-9 *Pojata,* p.10-12 *Ziwibund.*

23) *Pienia liryczne przez F. Zatorskiego* (Część Druga). Warszawa. Nakładem Autora. 1855 m. XIXIII, 170, 4 nž. p.

P.135-167 Z. čia įdėjo: Pieśni narodowe litewskie i sławiańskie; p.135-159 15 lietuviškų dainų lenkiški vertimai su trumpa įžanga apie lietuviškas dainas.

24) Nowy Abelard czyli pierwsza miłość. Warszawa 1835 m. 72p.

25) Warszawski Karnawał. Warszawa 1836.

26) *Witold nad Worksłą. Pieśni ludu z nad dolnego Niemna, przekład z litewskiego podług zbioru Rhesa Fr. Zatorskiego* z uwagami nad Żmudzią i z dołączeniem muzyki rodowej przy towarzyszeniu fortepjanu. W Warszawie. Nakładem autora. 1844 m. 222, XXXIV, 5 nž. p., 1 tab. gaidų.

Kajetono Nezabitauskio cenzūra. P.1-38 įdėta: Witold nad Worksłą czyli wyprawa tatarów w końcu XIV wieku. Poema historyczne. P.39-222 Pieśni z dolnego Niemna (68 lenkiški Rėzos rinkinio dainų vertimai). Po tawa nu musu atsitolinimo ir Królowa Baltyku. P.V-VI Objaśnienia. P.VII-XI O Żmudzi, p.XI-XIX O pieśniach żmudzkich, p.XX-XXV lietuviškas tekstas su lenkišku vertimu — Aplankymas ysztekiejos (!) dukters. Gaidos: Ko ludit sessytes, Dukte mano Simonene, Iszeit, pareit (iš viso 3).

27) Znicz nad Niewiażą. Poemat. I Siedlce 1845 m. 241p., II Warszawa 250p.

28) Skarbiec dla dzieci. Warszawa 1845 m. 80p.

29) Poezye religijno-moralne ku pamięci nadzwyczajnego wezbrania Wisły w miesiącu lipcu. 1844. Przez *Fr. Zatorskiego* 1845 m. 105p.

30) (1846 m. kartu su Kajetonu Nezabitauskiu-Zabičiu išvertė Oskarui Kolbergui *keletą lietuviškų dainų,* kurias Kolbergas išspausdino žurnale Dzwon Literacki III 1846 p.93-107 (9 dainos).

Dokumentai. 1) 1823 X 21 Kauno mokyklos mokytojo Zigmanto Bartoševičiaus laiškas Joakimui Leleveliui su rekomendacija, be kitų, ir Pranui Zatorskiui.

Nespausdintas. Buvo Lelevelio korespondencijoje Krokuvos Jogailaičių universitete, paskiau atiduotoje Vilniaus Universitetui.

2) 1824 m. Vilniaus Universiteto įrašas apie Zatorskį.

Nespausdintas.

3) 1830 IX 30 Vilniaus Universiteto leidimas Zatorskiui laisvu klausytoju lankyti paskaitas.

Nespausdintas.

Literatūra. Kuryer Litewski 1820 N91.

Pielgrzym 1844 IV p.40-108.

Przegląd Naukowy 1846 N23 p.683-689 N24 p.727-734.

A. Polujański Wędrówki po gubernii Augustowskiej 1850 p.441-443 (pateikia iš Zatorskio lenkišką kai kurių lietuvių dainų vertimą).

F. S. (Sobieszczański) Zatorski Franciszek — Encyklopedja Orgelbranda XXVIII 1868 p.358 ir tas pats 1904 m. XVIt.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53 (iš Visuomenės), pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.212.

(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.86.

(" Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.97, [2]1955 p.125-126.

J. Lebedys Simonas Stanevičius 1955 p.147-148.

16. Motiejus Valančius

Biografija. Gimė 1801 II 16 (n. s. 28) Medsėdžiuose-Nasrėnuose (metrikoje — Villa Nastrany, Volteris ir kiti rašė Nastrėnuose), Kretingos aps., Salantų vls. II 17/29 krikštytas Kalnalio bažnyčioje vien Motiejaus vardu. Antras vardas — Kazimieras, kuri nuo savo vyskupavimo pradžios Valančius nuolatos vartojo greta Motiejaus, atsirado daug vėliau, tik jo falsifikuotoje metrikoje kartu su Volončevskio pavarde ir tėvų bajorybe. J. Tumas (Pastabos pačiam sau p.11) spėja, kad metrika buvusi subajorinta ne tada, kai jis stojo į Kalvarijos mokyklą, bet taisantis būti vyskupu. Tačiau į Kalvarijos mokyklą galima buvo stoti ir be metrikos: ten nereikalauta iš mokinių, kad jie būtų, kad ir vien dokumentuose, bajorai, ir tuo laiku daugelyje gimnazijų mokinių sąrašuose prie daugelio vaikų buvo nurodoma, kad jie nesą bajorai, ir dėl to jų niekas iš mokyklų nešalino. Taip pat labai abejotina, ar ruošdamasis užimti aukščiausią Lietuvos bažnytinėje hierarchijoje vietą, Valančius būtų galvojęs apie metrikos klastojimą tada, kai nei bažnytiniai kanonai, nei rusų įstatymai nereikalavo, kad kandidatai į vyskupus būtų bajorai. Bet jau stojant į Vilniaus vyriausiąją seminariją, kuri buvo speciali teologinė mokykla universiteto ribose, ir ypač baigiant, buvo laikomasi tų pačių reikalavimų, kaip ir visame universitete, o ten negalima buvo gauti baigimo diplomo, nepristačius kad ir fiktyvinių bajorystės įrodymų. Ten ir S. Daukantas tuo laiku turėjo pats susifabrikuoti bajorišką diplomą, net ant pergamino jo paties surašytą. Tuomet, matyti, ir Valančiui teko pasirūpinti netikra metrika. Kartą tokia pasinaudojęs, jis ir toliau, kur reikalas buvo, tą pačią metriką vartojo. Jo bylai dėl skyrimo vyskupu iškilus, toji pat metrika, kur yra ir neteisingi gimimo metai (1799 XII 29), ir neteisinga tėvų bajorystė, buvo ir į Vatikaną pasiųsta ir ligi šiol yra saugojama Vatikano archyve. Panašiomis aplinkybėmis ir jo brolis Peliksas Justinas, stodamas į Dorpato universitetą, turėjo susibajorinti, tik netaisė savo tikros metrikos, bet tiesiog nusipirko svetimą, ir tuo būdu universitete buvo ne Valančius ar Volončevskis, bet Justinas Bohdzievičius.

Valančiaus tėvas Mykolas (Martyno ir Joanos sūnus) gimė 1752 m. ir mirė 1828 XII 13. Motina Ona Stankaitė (ar Stonkaitė, Stankūnai-

tė), įvairūs rašytojai tai įvairiai rašo: Šliūpas ją pavertė Stanevičiute, o pats M. Valančius lenkiškai ją užrašė „z Stankiewiczów", taigi Stankevičiūtė, bet, greičiausia, toji Stankaitė buvo tokia pat Stankevičiūtė, kaip Valančius „Volončevskis". Ji gimė Kulupėnuose, Kartenos par., 1770 II 21 ir mirė Varniuose 1859 XII 24. Ištekėjo 1795 m. Abudu tėvai buvo valstiečiai. Tėvo brolis Motiejus (jo garbei ir būsimasis vyskupas gavo savo vardą) Valančius-Volončevskis buvo kunigas ir ilgus metus Milašaičių filialistas. Mykolas ir Ona Valančiai, be Motiejaus, turėjo dar sūnų, kurių Mykolas Julijonas gimė 1797 XII 29 ir mirė 1859 III 30 Kretingoje. Šis 1817 XII buvo Kalvarijos mokyklos mokinys, o 1820 m. stojęs į bernardinų ordiną, gavo Julijono vardą. Trečias sūnus, Peliksas Justinas, gimė Medsėdžiuose 1808 V 30 ir, kaip jau sakyta, 1832 m. (mokėsi Kalvarijoj, Moziriuje, Slucke) stojęs į Dorpato universiteto medicinos fakultetą gimusio 1807 XII 12 Bohdzievičiaus vardu, jis tą fakultetą tuo pačiu vardu 1840 m. pabaigė, bet čia pat Dorpate 1840 II 23 mirė. Be trijų sūnų, seniai Valančiai turėjo ir dvi dukras: 1796 I 6 gimusią ir 1865 XII 27 mirusią Klaišiuose Marijoną (ją A. Alekna neteisingai vadina Marcijona), kuri pirmą kartą buvo ištekėjusi už Viskantos, o šiam mirus, už Jono Rudavičiaus. Antroji duktė, Petronelė, gimusi 1805 XII 18 ir mirusi Palukštyje ties Varniais 1867 I 3, pirmą kartą ištekėjusi už Kazimiero Bagdanavičiaus, o šiam mirus, už Simano Barškiečio, su visa šeima virtusiu Beresnevičium. Vieni laiko kunigus Povilą ir Antaną Beresnevičius jos sūnumis, bet J. Tumas tik svainiais, jos vyro broliais.

Ligi 1816 m. Motiejus gyveno pas tėvus Medsėdžiuose-Nasrėnuose (vėliau ši sodyba visai išnyko). Greičiausia, brolio kun. Motiejaus paraginti, 1816 VIII 30 tėvai atidavė Motieją į Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokyklą (Šliūpas neteisingai pateikia čia 1815 m.), kuri tuo laiku konkuravo su Kražių mokykla, tačiau, sprendžiant iš Valančiaus paliktų atsiminimų iš tos mokyklos gyvenimo, savo mokytojų sudėtimi ji negalėjo lygintis su kražiške. Nors į mokyklą jis stojo iš karto ne Valančiumi, bet Volončevskiu, bet tam nereikėjo nei metrikos klastoti, nes pati mokyklos vadovybė, esant norui, kiekvieną pavardę „subajorindavo". Motiejus stojo iš karto į antrąją klasę, taigi, matyti, jau stodamas, buvo kiek pasiruošęs namie ar pas dėdę kunigą. 1818 m. mokyklai pridėjus dvi klases (ligi šešių), ji visur prilygo ir kitoms mokykloms, kurios duodavo jas baigusiems teisę stoti į aukštąją mokyklą. Nei vienoje klasėje neužkliuvęs, bet ir iš kitų mokinių niekuo neišsiskyręs, 1821 m. Valančius pabaigė 6 klases.

Metus praleidęs namie ar pas dėdę, jis 1822 X 1 stojo į Varnių dvasinę seminariją ir lygiai po dvejų metų, 1824 X 1, iš Varnių buvo pasiųstas į Vilniaus vyriausiąją seminariją, kurią 1828 m. pabaigė teologijos kandidato laipsniu, o 1828 V 16, jau 28 metų amžiaus, Vilniaus katedroje vysk. Tado Kundzyčio buvo įšventintas kunigu. 1828 VI 30 gavo ir teologijos magistro laipsnį. Tai, kad jis buvo įšventintas Vilniuje, o ne savo vyskupijoje, rodo, jog jau gal savo studijų metu vyriausiojoje seminarijoje jis buvo išsikėlęs iš Žemaičių į Vilniaus vyskupiją. Todėl, ir kunigu įsišventinęs, jis į Žemaitiją negrįžo, bet liko Vilniaus vyskupijoje ir nuo 1828 IX 1 (Volteris neteisingai rašo, kad nuo 1829 m.) buvo paskirtas Moziriaus pavietinės mokyklos tikybos mokytoju ir kapelionu (T. Dobševičius neteisingai vietoje Moziriaus nurodo Chalupeničius). Tik paskyrimą gavęs, Valančius tenai tuojau išvyko, ir jau 1828 IX 28 Moziriuje parašė savo pirmuosius lenkiškus pamokslus. Nors jis Moziriuje išgyveno šešerius metus ir čia pergyveno sunkiuosius 1831 metus, bet, be kelių ten jo parašytų lenkiškų pamokslų rinkinėlių, apie jo darbą Moziriuje neturime jokių kitų žinių. Atrodo, kad ten jis tik buvo iš kitų niekuo nesiskirįąs eilinis jaunas kapelionas. Nustumtas į tolimą Lietuvos rytų užkampį, ten ir toliau likęs, jis būtų galėjęs visiškai dingti eilinių kunigų masėje. Jau tas vienas faktas, kad, baigęs aukštąją mokyklą teologijos magistro laipsniu, jis taip ilgai buvo savo dvasinės vyresnybės laikomas toje pačioje kuklioje kapeliono vietoje, turėjo jam aiškiai rodyti, jog jis, mužikų vaikas, niekados neturės Vilniaus kapituloje gero vardo ir bus visada provincijoje laikomas. Jei jis anksčiau bus išsikėlęs į Vilniaus vyskupiją, kad čia būtų labiau akyse tiems, kurie iš Vilniaus nustatydavo Lietuvos bažnytinės politikos gaires, tai dabar turėjo įsitikinti, kad jis buvo padaręs klaidą: nors Žemaičių vyskupija duodavo daug mažiau negu Vilniaus įvairių bažnytinių įžymybių, bet šiaip mokėjo labiau branginti kiekvieną gabesnę pajėgą ir visiškai nežiūrėjo savo kunigų kilmės. Juk tuo laiku jau daugumas Žemaičių vyskupijos kunigų buvo kilusių ne iš bajorų, bet iš valstiečių, tik prisidengusių bajoriškomis kaukėmis. Žinodamas, kad ir kiti iš Žemaičių vyskupijos kilusieji buvę vyriausiosios Vilniaus seminarijos auklėtiniai jau spėjo savo vyskupijoje padaryti daug didesnę karjerą, Valančius sumanė kreiptis į vysk. J. A. Giedraitį, prašydamas priimti jį atgal į Žemaičių vyskupiją. Vyskupas tuojau jį numatė Kražių gimnazijos kapelionu, ir jau 1834 II 26 kreipėsi į Vilniaus mokslo apygardos globėją, prašydamas jo tarpininkavimo perkelti Valančių iš Moziriaus į Kražius. Prasidėjo įprastas maskoliškas biurokratinis susirašinėjimas. 1834 IV 7 Minsko mokyklų direktorius Kut-

nevičius, kurio žinioje buvo Moziriaus gimnazija, apibūdino Valančių gabiu ir uoliu mokytoju, iš kurio tačiau būtų galima daugiau reikalauti. 1834 IV 17 Minsko vicegubernatorius Kartaševskis pasiuntė Vilniaus mokslo apygardos globėjui savo Valančiaus apibūdinimą, kuriame nurodo, kad nei civiliniu, nei politiniu požiūriu nebuvę pastebėta ką neleistino jį padarius, kad esąs patikimų pažiūrų ir 1831 m. sukilime nedalyvavęs. 1834 V 24 tas pat Kartaševskis pranešė vysk. Giedraičiui duodąs savo sutikimą Valančiui iškelti į Kražius. 1834 m. liepos mėn. Valančius per Minską išvažiavo į Kražius.

Valančius Kražiuose praleido, kaip ir Moziriuje, lygiai šešerius metus, nuo 1834 m. ligi 1840 m. Pagal Šliūpą, tuo laiku Kražių gimnazijos direktorius buvo Bernhoffas. Valančius čia buvo kapelionas, tikybos mokytojas ir turtingos, dar jėzuitų laikais surinktos bibliotekos bibliotekininkas; paskutiniaisiais veikimo metais (1843) ši biblioteka turėjo 3940 tomų, ir tai daugiausia senų leidinių, skiriamų ne mokiniams, bet mokytojams ir mokslininkams. Be tiesioginių savo pareigų gimnazijoje, Valančius savo kražiškiu laiko tarpu rimtai studijavo teologijos mokslus, kas matyti ir iš jo gausių pastabų, padarytų išlikusiose ligi mūsų laikų tos bibliotekos knygose, kur jis trumpais, bet griežtais sakiniais savo paskaitytos knygos pabaigoje apibūdindavo daugelio teologinių ir neteologinių knygų turinį, keldamas jų teigiamas ir neigiamas savybes ir polemizuodamas su kitatikiais. Būdamas gabus pedagogas, jis greitai laimėjo savo mokinių pasitikėjimą ir turėjo jiems didelę įtaką: jie maloniai prisimindavo tuos laikus, kai jiems teko būti Valančiaus mokiniais Kražiuose (pvz. Andrius Ugenskis ir kt.). Kražiuose Valančių pažino ir platesnioji aplinka, net ir į literatūrą jis pateko: 1836 II 5 Kražių gimnazijos mokytojas Peliksas Maruševskis parašė jo garbei lenkišką eilėraštį, kurį 1841 m. L. A. Jucevičius išspausdino savo išleistame rinkinyje „Linksmine". Kražiuose Valančius pradėjo rinkti duomenis ir savo Žemaičių vyskupijos istorijai, kuriai čia apsčiai rado medžiagos, o gal ir kitiems vėlesniems savo raštams. Bet svarbiausia čia buvo tai, kad jis buvo visų akyse. Netoli, Varniuose, dirbanti Žemaičių vyskupijos kurija galėjo sekti kiekvieną jo žingsnį, o per ją, dėl jos nuolatinių santykių su Vilniumi, ir Vilniui jis jau nebebuvo svetimas (pagal J. Račkauskį, V., dar Kražiuose būdamas, 1836 m. gavo teologijos magistro laipsnį). Kai tik Vilniuje kilo sumanymas įstatyti jį dvasinės akademijos dėstytoju (Šliūpas šią aukštąją mokyklą vadina vyriausia seminarija, nors ši jau 1831 m. buvo likviduota ir paversta Vilniaus dvasine akademija), 1840 V 10 Rusijos vidaus reikalų ministeris Stroganovas patvirtino Valančių akademijos adjunktu pasto-

ralinei teologijai ir biblinei archeologijai dėstyti. 1840 m. birželio mėn. akademijos rektorius Fijalkovskis pranešė tai Valančiui ir kartu šaukė jį tuojau po šv. Petro atvykti į Vilnių priesaikos duoti.

Darbas akademijoje atvėrė Valančiui duris į platesnį pasaulį, nes jis čia dirbo kartu su visa eile asmenų, kurie vėliau suvaidino žymų vaidmenį katalikų hierarchijoje ne tik Lietuvoje, bet ir Rusijoje. Vilniuje dirbdamas, Valančius pasiruošė ir daktaratui. 1842 VI 19, prieš pat akademijos iškėlimą į Petrapilį, jis gavo teologijos daktaro laipsnį. Jo disertacijos tema nėra užfiksuota ir nebuvo išspausdinta.

1842 m. rugpiūčio mėnesį akademiją iškeliant į Petrapilį, Valančius, kartu su profesoriais Borovskiu, Jakubielskiu ir Bogienskiu, paliko Vilnių ir apsigyveno Rusijos sostinėje. Petrapilyje gyvendamas, jis užmezgė santykius su dvasinėmis katalikų bažnyčios viršūnėmis ir su rusų aukštesniąja administracija, kurios priežiūroje buvo katalikų bažnyčia. Ypač jis susiartino su akademijos rektorium kun. Ignu Holovinskiu, kuris turėjo jam didelės įtakos. Rusų administracija laikė Holovinskį Rusijai atsidavusiu asmeniu, nors iš tikrųjų jis buvo slaptasis Vatikano patikėtinis, kurio nuomonės neatsiklausęs, Vatikanas nedarė nei vieno žingsnio savo santykiuose su Rusijos vyriausybe. Tiek dėl savo kilmės, tiek ir dėl nutrūkusių santykių tarp Rusijos ir Vatikano, nesitikėdamas aukščiau bažnytinėje hierarchijoje pakilti, Valančius, tik atvažiavęs į Petrapilį, pradėjo vesti savo asmeninius užrašus, juose rūpestingai sužymėdamas visą medžiagą, liečiančią Rusijos katalikų bažnyčios teisių suvaržymą ir persekiojimus, karčiai kartais pašiepdamas vyriausybės tuo reikalu žygius, aiškiai pabrėždamas savo opozicinį Rusijos valdžiai nusistatymą ir visiškai patikimą katalikų bažnyčiai nuotaiką. Toks jo nusistatymas, be abejo, buvo gerai žinomas ir Holovinskiui, kuris irgi, prisidengdamas išorinio lojalumo vyriausybei kauke, taip pat, kaip ir Valančius, į visus tuos reikalus žiūrėjo. Tat jam teigiamai Valančių išskirdavo iš kunigų karjeristų, kurių buvo tame pačiame Petrapilyje. Bet, savo tikrąsias nuotaikas sugebėdamas nuslėpti, Valančius rusų administracijos buvo laikomas ne tik jai nepavojingu, bet ir visiškai patikimu žmogumi.

Petrapilyje Valančius arčiau suėjo ir su ten gyvenančiu Simanu Daukantu, kuris labiausiai paveikė Valančiaus lietuvišką nusistatymą. Nors Vilniuje Valančius ir studijavo tuo laiku, kada ten buvo prasidėjęs tikrai tautinis lietuvių sąjūdis, tačiau, matyti, jis neturėjo didesnių ir artimesnių santykių su to sąjūdžio veikla, nors ir yra išlikusių pėdsakų, rodančių, kad tam tikras kontaktas tarp anų veikėjų ir Valančiaus yra buvęs. Tačiau Valančiui neilgai teteko naudotis ta Daukanto bičiulyste, nes, nega-

lėdamas priprasti prie nesveiko Petrapilio klimato, jis 1844 m. pabaigoje pradėjo čia rimtai sirgti (pagal Šliūpą, jį čia „priepuolis apopleksijos kuo nenugabeno į kapą"). Nesitikėdamas čia atsigauti, jis atsisakė iš profesoriaus pareigų ir 1845 m. gegužės mėn. grįžo į Žemaitiją.

Čia jis porą mėnesių praleido, jokio paskyrimo negaudamas. Tačiau tuo pačiu laiku, Rusijos administracijai reikalaujant, visose katalikų vyskupijose buvo vykdoma dvasinių seminarijų reforma, atimant jas iš rankų kunigų misijonorių, kurie prieš tai daugumą seminarijų tvarkė ir valdė, iš dalies ir iš priklausomumo vietos vyskupams, atiduodant jas į dvasinės katalikų akademijos auklėtinių rankas, nes profesoriais teturėjo būti skiriami baigę akademiją. Iš esmės reforma dvasinėms seminarijoms buvo naudinga, bet sukeldavo vietos vyskupų ir vyskupijų valdytojų pasipriešinimą, taip pat ir vietinių kapitulų nepasitenkinimą labiausiai dėl to, kad buvo vykdoma nekanoniškomis formomis — neatsiklausus sutikimo popiežiaus, su kuriuo tuo laiku rusų valdžia buvo nutraukusi santykius.

Pareikalauta reformuoti ir Varnių seminariją. Nors ligi reformos jos dėstytojų tarpe buvo tik du kunigai misijonoriai, o visi kiti buvo pasaulietiniai kunigai, bet ir jie nebuvo aukštųjų teologinių mokslų išėję, tai buvo nusistatyta ir juos visus atleisti. Dar vysk. Simanas Giedraitis buvo naujuosius seminarijos etatus sudaręs ir pateikęs juos valdžiai patvirtinti. Jam mirus, šį projektą palaikė valdžios pastatytas vyskupijos valdytojas kun. Jonas Krizostomas Gintila. Valdžia to projekto neaprobavo, ir pavedė kun. Holovinskiui visą reformą įgyvendinti. Tas iš savo pusės kandidatu į reformuotos seminarijos rektorius numatė Valančių. 1845 IX 4 valdžia jį patvirtino rektorium (pirmuoju Varnių seminarijos rektorium, nes ligi to laiko seminarijas valdė ne rektoriai, bet regensai). Atrodo, kad, jau iš Petrapilio išvykdamas, Valančius žinojo, jog jis būsiąs į tą vietą pastatytas. Paskirtas rektorium, jis perėmė reformą į savo rankas. Sunkiausias jo uždavinys buvo sudaryti tokį seminarijos dėstytojų kadrą, kad šis atitiktų tuos vyriausybės reikalavimus, kurie dabar buvo numatyti dvasinėms seminarijoms, kad jis kiek galima mažiau tepažeistų tradicines vyskupų teises savarankiškai valdyti savo vyskupijų seminarijas ir būtų vyriausybei priimtinas. J. K. Gintilai seminarijos inspektorium siūlant savo seserėną Igną Kulvinskį, Valančius numatė, kad, jį priėmęs, turės tik seminarijos ribose slaptą Gintilos patikėtinį ir bendros darbo nuotaikos drumstėją, tad nesutiko jo palaikyti, ir jo vietoje, dar iš senojo seminarijos dėstytojų kadro, pravedė kun. Tadą Juzumą, vienintelį iš senosios seminarijos profesorių, kuris Valančiui buvo priimtinas. Visi kiti profesoriai buvo paskirti iš dvasinę akademiją baigusiųjų: Sukevičius,

Stulginskis ir Aleksandras Beresnevičius (pastarasis buvo paskirtas profesorium, nors dėl jauno amžiaus dar nebuvo kunigu įšventintas ir turėjo diakono laipsnį). Dėl šių paskyrimų santykiai tarp Gintilos ir Valančiaus visiškai pairo. Bet, seminariją organizuodamas ir stengdamasis pakelti jos moralinį ir pedagoginį lygį, Valančius galėjo ramia sąžine visai savarankiškai elgtis Gintilos nepaisydamas, nes šis nebuvo teisėtas vyskupijos valdytojas, tik rusų valdžios pastatytas. Savo reformą Valančius taip diplomatiškai įvykdė, jog ir rusų administracija buvo visais patenkinta, o ir Vatikanas ne tik jam jokių priekaištų nedarė, bet ir jį atestavo visiškai bažnyčiai atsidavusiu kunigu. Buvo tai pirmasis savarankiškas Valančiaus organizacinis darbas, kuriame išryškėjo ir jo dideli diplomatiniai gabumai, kuriuos jis panaudodavo ne sau pačiam iškelti, bet viešajai gerovei.

Vėliau rašęs jo nekrologą kun. Jeronimas Račkauskis jo seminarijos valdymo laikus labai teigiamai apibūdino, pabrėždamas, kad. V. pašalinęs visas tas negeroves, kurios čia buvo atsiradusios kunigų misijonorių valdymo laikais.

Tuo tarpu, iš pradžių neoficialiai, prasidėjo derybos tarp rusų vyriausybės ir Vatikano konkordato sudarymo klausimu. Kartu kilo reikalas paskirti į vakuojančias katedras popiežiaus patvirtintus vyskupus, nes daugumas tiek pačios Rusijos, tiek jos okupuotų Lietuvos ir Lenkijos teritorijų vyskupijų jau iš seno buvo valdomos įvairių rusų vyriausybės paskirtų vadinamųjų „nominatų", kurių paprastai Vatikanas visai nepripažindavo ir jiems jokių teisių vyskupijas valdyti neteikdavo. Viena antros apie tai neinformuodamos, abi pusės pavedė kun. Holovinskiui sudaryti sąrašus kandidatų į vyskupus ir sufraganus. Be kitų kandidatų, Holovinskis numatė ir Valančių, 1846 VI 27 (ši data nustatoma iš Valančiaus užrašų) tuo reikalu slaptai jį aplankė Varniuose ir ten aptarė su juo jo kandidatūros galimumus. Būdinga, kad nuo tos dienos ir Valančiaus užrašų-dienoraščio tonas visiškai pasikeitė: būsimuoju vyskupu besijausdamas, jis daugiau į dienoraštį neįrašo nieko, kas galėtų jį rusų administracijos akyse kompromituoti. Nors ir toliau jis žemaitiškai rašo prie pabaigos jau einančią Žemaičių vyskupystės istoriją, bet šiaip formaliai rodo daug mažesnį susidomėjimą grynai lietuviškais dalykais, ir, pavyzdžiui, iškilus klausimui pakeisti seminarijoje lenkiškai sakomus pamokslus žemaitiškais, kovą dėl seminarijos sulietuvinimo užleidžia tam pačiam Gintilai, kuris iš dalies tai ir laimėjo. Čia, matyti, Valančius nenorėjo prolenkiškai nusistačiusio Holovinskio akyse savo lietuviškumą pabrėžti. Vėliau jis smarkiai kritikavo tą patį Holovinskį už tai, kad tas, likęs arki-

vyskupu, nei vieno karto nevizitavo savo arkivyskupijos. Kartu Valančius turėjo galvoje ir kitus aukštosios dvasininkijos ir pasaulietinės diduomenės atstovus, kurių balsas anais laikais Vatikano sferose nemaža svėrė.

1847 VIII 3 sudarius konkordatą tarp Vatikano ir Rusijos, šalia kitų kandidatų į vyskupus, Holovinskio inspiruota Rusijos vyriausybė pristatė ir Valančių, bet kandidatu tik į Žemaičių vyskupijos sufraganus. Nors vyriausybė ir nelaikė Valančiaus taip sau atsidavusiu asmenim, kaip Gintila, Rava, Butkevičius, Rupeika ir kiti, bet ji tikėjosi, pastačiusi jį sufraganu, legalizuosianti ir Gintilos padėtį, nes jis buvo valdžios nominuotas Žemaičių vyskupijos valdytoju. Tačiau Vatikanas ne tik jo nepatvirtino, bet ir visiškai ignoravo. Bet popiežius, patvirtinęs eilę kandidatų, rusų valdžios pristatytų į vyskupus iš tokių, kurie ir Vatikanui buvo priimtini, nepatvirtino nei Valančiaus Žemaičių sufraganu, nei Vaitkevičiaus Minsko sufraganu, motyvuodamas tuo, kad nesą galima skirti sufraganų ten, kur nėra popiežiaus patvirtintų vyskupų (Minsko vyskupija tuo laiku buvo visai tokioje pat būklėje kaip ir Žemaičių, valdoma rusų pastatyto Ravos). Tokiu būdu popiežius norėjo Rusijos vyriausybę priversti pristatyti kandidatus ir toms vyskupijoms, kurios buvo valdomos vyriausybės pastatytų asmenų. Šį nepatvirtinimą rusų vyriausybė išsiaiškino ta prasme, kad abudu kandidatai esą Vatikanui nepriimtini dėl savo politinio ištikimumo valdžiai, ir dėl to ji pati į juos pradėjo žiūrėti, kaip į ypatingai brangius sau kandidatus, nors iš tikrųjų abudu kandidatai buvo visiškai Vatikanui priimtini; tai buvo tik savotiška diplomatinė kova, kurios objektais virto du niekuo nedėti, nežymūs provincijos kunigai. Savo dvasinės vyriausybės „nuskriaustiems" kandidatams paguosti Rusijos caras abudu „nuskriaustuosius" papuošė, kad ir nežymiais, ordinais.

Tačiau, šį kartą norėdama rimtai sutvarkyti savo santykius su Vatikanu ir legaliai organizuoti tiek Minsko, tiek ir Žemaičių vyskupiją, kuri konkordato nuostatais buvo išplėsta į visą Kauno guberniją, taigi du kartus padidinta, Holovinskio patariama Rusijos vyriausybė abiem vyskupijom vėl pristatė eilę naujų kandidatų, jau ne į sufraganus, bet į vyskupus, pirmoj eilėj pastačiusi sau labiausiai priimtinus kandidatus, o pabaigoje pridėjusi dar ir Valančių su Vaitkevičium. Didžiausiam jos nusistebėjimui abudu kandidatai, tik prieš tai nepatvirtinti sufraganais, dabar buvo patvirtinti vyskupais, pralenkę visus kitus valdžiai daug malonesnius kandidatus. Protestuoti nebuvo galima, nes vis dėlto ir jie buvo valdžios kandidatai.

1849 m. pradžioje popiežius Pijus IX atliko Valančiaus, kaip kandidato į vyskupus, ištyrimą (scrutinium), ir tuo reikalu V. buvo pakviestas į Petrapilį, o 1849 IX 16 Pijus IX prekonanizavo Žemaičių vyskupu. Bula atėjo į Petrapilį 1849 XII 31, ir 1850 I 4 rusų caras Mikalojus I tą paskyrimą patvirtino. Gavęs apie tai žinią, Valančius 1850 II 15 išvažiavo iš Varnių į Petrapilį ir ten 1850 II 24, asistuojant vyskupui Žilinskiui ir pavyskupiui Holovinskiui (tik prieš tai pavyskupiu paskirtam), buvo konsekruotas. 1850 III 5 jis gavo audienciją pas carą ir III 26 išvyko į Varnius, pakeliui teikdamas sutvirtinimo sakramentus Jamburge, Tartu, Mintaujoje, Joniškyje ir Šiauliuose. 1850 IV 9 (Šliūpas neteisingai pateikia VI 9) atvykęs į Varnius, tuojau atliko iškilmingą ingresą, tuo pradėjęs savo tiek Lietuvai reikšmingą 25 metų vyskupo darbą. Ingreso metu prie katedros jį sveikino B. Smigelskis.

Jo vyskupavimo 1850-1862 m. laiko tarpas buvo tikrai kuriamasis jo darbo etapas. Paėmęs vyskupiją, kuri 16 metų gyveno be teisėto valdytojo, o ir prieš tai ne visada buvo tinkamai tvarkoma (pvz. vysk. J. A. Giedraičio pirmatakas Steponas Giedraitis, nuolatos Varšuvoje gyvendamas, tebuvo retas savo vyskupijoje svečias, o nuolatos sergąs Juozapas Arnulpas Giedraitis vyskupijos valdymą užleisdavo savo padėjėjams), ir, be to, gavęs vyskupiją dvigubai didesnę, negu turėjo visi jo pirmatakai, nes nuo pat jo vyskupavimo pradžios ji apėmė visą buvusią Kauno询 guberniją ir dar Kuršo katalikus, Valančius visų pirma turėjo daug darbo ir vargo, kol pavyko pašalinti čia anksčiau įsigalėjusias negeroves ir bažnytiškai vyskupiją sutvarkyti. Seminarijos rektorium pastatęs jauną, bet gabų Aleksandrą Beresnevičių (po kelerių metų jo neteko, kai rusų administracija pakaltino rektorių už netinkamą rusų kalbos ir literatūros dėstymo pastatymą), iškeldamas ir į priekį prastumdamas jaunus, gabius kunigus, iš kurių ilgainiui susilaukė savo geriausiųjų padėjėjų (Jeronimą Račkauskį, Otoną Praniauskį, Juozapą Silvestrą Dovydaitį, Justiną Dovydaitį ir kitus), Valančius ryžosi vyskupiją reorganizuoti visais požiūriais.

Visų pirma, jam teko kreipti dėmesį į pačius kunigus, kurių daugelis, kietai nevaldomi, pakriko ir lengvai galėjo stabdyti visus geriausius vyskupo sumanymus. Po truputį jis šalino pasenusius ir prie jo reikalavimų neprisitaikančius kunigus, juos pakeisdamas savaisiais seminarijos ir akademijos auklėtiniais. Kartu jis stengėsi ir senųjų kultūrinį lygį pakelti, ragindamas juos skaityti tikybines knygas, organizuodamas dekanatines bibliotekas ir, per vyskupijos raštinę, platindamas įvairias tikybines knygas. Deja, jis iš dalies tuo būdu stiprino ir jų lenkiškumą,

nes visos tos jo platinamos knygos buvo lenkiškos. Tačiau, jis kartu visomis priemonėmis skatino ir kunigų kūrybą lietuvių tikybinės literatūros srityje, kiekvieną šioje srityje nors kiek pasidarbavusį kunigą tuojau prastumdamas į priekį, suteikdamas jam kiek aukštesnę ir geresnę vietą. Tuo būdu vyskupijoje net buvo susidariusi nuomonė, kad, norint Valančiaus akyse iškilti, esą būtina parašyti kokią populiarią lietuvišką tikybinę knygutę. Norėdamas į vieną darnų organizmą sulieti dvi skirtingų tradicijų ir bažnytinių papročių vyskupijos dalis (Žemaičių ir Vilniaus), jis visoje vyskupijoje suvienodino visą bažnytinę santvarką ir, kilnodamas kunigus iš vienos vyskupijos dalies į kitą, sudarė vieningai veikiančią savo padėjėjų organizaciją, kuri vėliau jam žymiai palengvino ir kitų jo darbų ir sumanymų vykdymą. Tie, kurie nenorėjo prie jo reikalavimų prisiderinti, turėjo noroms nenoroms keltis į kitas vyskupijas arba eiti į emeritus ar mažų altarijų altaristas.

Kreipdamas ypatingą dėmesį į religinį liaudies auklėjimą ir tai laikydamas vyriausiuoju savo, vyskupo, uždaviniu, Valančius nuolatos vizituodavo atskiras savo vyskupijos dalis ir per tas vizitacijas palaikydavo nuolatinį, tiesioginį kontaktą su tikinčiųjų mase, ko jie jau seniai nebuvo bematę. Tos vizitacijos, turint galvoje ano laiko susisiekimo netobulumus, kartais skaudžiai ir jo sveikatai atsiliepdavo, net būdavo ir jo gyvybei pavojingos, taip kad, pavyzdžiui, 1855 VIII 14, važiuodamas iš Vadaktų į Baisogalą, Kiršino upės tiltui įlūžus, jis kuo neprigėrė kartu su jį lydėjusiu prelatu Bytautu.

Tuo pačiu laiku jis atstato griūvančias bažnyčias ir organizuoja naujų statymą (jo laikais buvo pastatytos 25 naujos mūro bažnyčios ir 20 naujų medinių, o būtų jų pastatyta ir daug daugiau, jei ne valdžios trūkdymai, dėl kurių po 1863 m. sukilimo apskritai daugiau nebebuvo duodama leidimų ne tik naujoms bažnyčioms statyti, bet ir senoms remontuoti). Tačiau, neturėdamas architektūros meno pajautimo, jis maža tekreipė dėmesio į tų naujai statomų bažnyčių architektūrą, ir jo laikais atsirado ir tokių bažnyčių, kurios meniškai ne tik Lietuvos nepagražino, bet ir ligi mūsų laikų savo nemeniškumu rėžė akis.

Daugybe savo parašomų ganytojinių laiškų, skiriamų tiek visai vyskupijai, tiek ir atskiroms parapijoms (tokie parapiniai laiškai buvo visiška tuo laiku naujiena, kurios Lietuva nepažino nuo pat krikščionybės įvedimo Lietuvoje), jis stengėsi tuojau reaguoti į kiekvieną pastebėtą negerovę.

Besistengdamas pakelti liaudies kultūrinį lygmenį, Valančius kreipė ypatingą dėmesį į jos švietimą, ir, plėsdamas labai kukliuose rėmuose pra-

dėtą savo pirmatakų darbą, sukūrė plačiausią parapinių mokyklų tinklą, kuris ligi to laiko, kai rusų administracija jį likvidavo, apėmė daugumą vyskupijos vaikų ir sudarė paties Valančiaus visai savarankiškai valdomą savotišką „švietimo ministeriją". Susirūpinęs suaugusiųjų knygų skaitymu ir lavinimuosi, jis per 10 pirmųjų savo veikimo metų pasiekė to, kad daugelyje Lietuvos vietovių analfabetizmas buvo jau visiškai išnykęs. Tuo buvo pasiektas savotiškas rekordas ne tik Lietuvoje, ne tik visoje rusų okupuotoje vakarų srityje — Lenkijoje, Latvijoje ir Estijoje, jau nekalbant apie tais laikais visai puslaukinę Rusiją, bet iš dalies ir Vakarų Europoje. Bet ir šiame darbe buvo vienas minusas: susirūpinęs kiekybe, kūrimu kiek galima didesnio parapinių mokyklų skaičiaus ir patraukimu į jas kiek galima daugiau vaikų, jis maža tekreipė dėmesio į tų mokyklų kokybę — visai nežiūrėjo, kuria kalba tose mokyklose darbas eina, ir dėl to daugelyje vietų, ypačiai rytinėje vyskupijos dalyje, prijungtoje iš buvusios Vilniaus vyskupijos, kiti, senųjų tradicijų, kunigai per parapijos mokyklas ir toliau varė lenkinimo darbą. Buvo ir tokių vietovių, kur kaip tik Valančiaus laikais lenkinimo darbas net smarkiai buvo pažengęs, nes lietuvių liaudies vaikai daug kur buvo lenkiškai, ne lietuviškai mokomi. Savo darbe nenumatydamas jokių specifiškai lietuviškų tautinių uždavinių, bet turėdamas galvoje faktą, kad visa beveik jo valdomos vyskupijos liaudis lietuviškai tekalbėjo, jis ir pats, savo plunksna, stengėsi užkišti svarbiausias tikybinės lietuvių literatūros spragas savo parašytomis vaikams ir suaugusiems skiriamomis tikybinėmis lietuviškomis knygutėmis, kartu suragindamas to darbo imtis ir daugelį kunigų, tam reikalui nešykštėdamas ir savo lėšų: visas savo parašytąsias ir daugelį svetimų lietuviškų knygų jis išspausdino savo lėšomis ir dažniausiai nemokamai jas išplatindavo. Norėdamas tų knygų platinimą palengvinti, jis suragino Vilniaus spaustuvininką ir knygininką Zavadzkį įkurti Varniuose savo Vilniaus knygyno filiją. Kai tas, 1853 m. liepos mėn. ją įkūręs, per tą knygyną sumanė platinti vien lenkiškas knygas, tuo būdu norėdamas sustiprinti Žemaitijos lenkiškumą, tai Valančiaus švietimo sekcijos padėjėjai (Jeronimas Račkauskis ir Laurynas Ivinskis) privertė Zavadzkį perkelti jo knygyno veikimo svorio centrą į lietuviškas knygas. Ir tuo būdu per 14 metų, praėjusių nuo Valančiaus vyskupavimo ligi lietuvių spaudos uždraudimo, lietuviškosios katalikų religinės literatūros srityje buvo padaryta ne mažiau, kaip per praėjusius 300 metų nuo pirmųjų lietuviškų knygų pasirodymo Didžiojoje Lietuvoje. Šiame balanse labai žymi vieta priklausė paties Valančiaus parašytoms knygoms ir knygutėms, kurių daugumas buvo nuolatos naujais

leidimais kartojamos, ne tik prieš spaudos uždraudimą, bet ir spaudą leidus. Nelaikydamas savo, vyskupo, reikalu rūpintis pasaulietinio turinio knygomis (spaudos draudimo metu jis ir tuo klausimu savo nusistatymą pakeitė), jis vis dėlto ir šioje srityje nemaža padėjo S. Daukantui ir ypač L. Ivinskiui, iš dalies dar M. Akelaičiui ir kitiems. Santykių atšalimas tarp Valančiaus ir Daukanto ir jųdviejų išsiskyrimo priežastis, kaip dabar paaiškėjo iš naujai surastos korespondencijos, be kitko, ir su spaustuvininku Zavadzkiu, įvyko ne dėl pakitėjusių Valančiaus pažiūrų į lietuviškuosius dalykus, bet dėl dviejų pagyvenusių asmenų nesugebėjimo susigyventi, ypač kai Daukantas nenorėjo suprasti, kad tarp jauno kunigo, gyvenusio Petrapilyje, ir tarp vyskupo, valdančio didžiulę vyskupiją ir tuo būdu užimančio pirmąją Lietuvos šviesuomenėje vietą, vis dėlto yra žymus skirtumas. Valančius visur savo autoritetu ir santykiais stengėsi paremti jų iniciatyvą, nors ne visados sėkmingai. Pvz. jam nepavyko gauti leidimo leisti Ivinskio sumanytąjį „Ajtwarą", ar Akelaičio „Pakeleiwingą", nors pastarąjį jis buvo apsiėmęs ne tik cenzūruoti, bet ir redaguoti.

Nors jo laikais iškilusi blaivybės akcija buvo pradėta ne jo iniciatyva, bet jis, susipažinęs su pirmomis jos užuomazgomis, paėmė į savo rankas jos organizavimą visoje vyskupijoje ir taip ją išplėtė, jog per keletą metų jo vyskupija liko vienintelis blaivus kraštas visoje Europoje. Nuo 1859 m. jo blaivybės gromatų buvo skaitoma ir Seinų vyskupijoje, ir ten blaivybė buvo kiek paplitusi. Kad ir buvo šio darbo organizacijoje trūkumų, dėl kurių buvo galima abejoti, ar ilgai tas staigus prablaivėjimas krašte išsilaikys, tačiau blaivybė ne dėl tų trūkumų visai pairo, o dėl įsimaišymo rusų valdžios, kuri, visas blaivybės brolijas uždariusi, sugriovė tuos atramos punktus, kuriais rėmėsi visa blaivybės akcija.

Ligi 1861 m. veikdamas dar baudžiavai Lietuvoje siaučiant, Valančius visomis sau prieinamomis priemonėmis stengėsi švelninti įvairius iš tų santykių kylančius nenormalumus, šalinti visus labiausiai į akis krintančius dvarininkų nusikaltimus valstiečiams, nors čia jis galėjo tik tada įsimaišyti, kai buvo įsipynęs ir religinis momentas, pvz. kada baudžiauninkai buvo verčiami eiti dirbti sekmadieniais ar šventadieniais. Atrodo, kad ypač Valančiaus valdymo laikais atsiradęs didelis vietinių švenčių skaičius savo pagrinde turėjo ir socialinį motyvą: baudžiavos išvargintiems valstiečiams vyskupas bus stengęsis duoti kiek galima daugiau poilsio dienų.

Su dvarininkais Valančių siejo tiktai aukštoji jo, vyskupo, padėtis. Dvarininkai juo nepasitikėdavo ir vis negalėdavo susigyventi su mintimi,

kad visuomeniniu požiūriu aukščiausią vietą vyskupijoje, kuri buvusios Respublikos laikais jos nešiotojams suteikdavo vieną garbingiausiųjų vietų valstybės senate, dabar užima mužikų sūnus, ir tai po to, kai prieš jį beveik 80 metų vyskupiją valdė Giedraičiai, kunigaikščiai ar bent pretenduoją į kunigaikščių titulą. Savo išoriniu lenkiškumu, santykiuose su dvarininkais vartodamas vien lenkų kalbą ir to lenkiškumo laikydamasis visuose savo susirašinėjimuose, jis stengėsi tą sulenkėjusios bajorijos nepasitikėjimą išsklaidyti. To jis siekė ir laiškais, palaikydamas tariamai nuoširdžius santykius su diduomene, erzindamas jų lenkiškas ambicijas, kurias stengėsi panaudoti bažnyčios gerovei, plačiai paskleisdamas žinias apie kiekvieną jų kad ir menkutį darbelį, jei jis tik bažnyčiai buvo kiek naudingas, pagaliau paslaptyje išlaikydamas visus tuos dvarininkų nusikaltimus valstiečiams ir apskritai dorovei, apie kuriuos jam nuolat pranešdavo vietos klebonai ir kuriuos jis stengėsi likviduoti, jų į viešumą nekeldamas. Tačiau nuolatinis jo maišymasis į dvarininkų santykius su valstiečiais ir ypač blaivybės akcija, kuri smarkiai palietė materialinius dvarininkų reikalus, kai daugelio jų pagrindinės pajamos ėjo kaip tyčia iš varyklų (bravarų) duodamo pelno, Valančiaus santykiams su dvarininkais ir apskritai su bajorų visuomene atimdavo nuoširdumo pobūdį, — abidvi šali viena antra nepasitikėdavo. Tas nepasitikėjimas ypačiai padidėjo, kai, baudžiavas panaikinus, Valančius visą bažnyčios veiklą pasuko laisvų valstiečių kryptimi, nes nuo to laiko ir materialinė bažnyčių ir kunigų padėtis priklausė jau ne nuo dvarininkų, bet nuo valstiečių. Nepasitikėjimą didino ir vedanti prie sukilimo politinė bajorijos veikla, kuri greitu laiku apėmė visą Lietuvą, bet kuriai nuo pat pradžios Valančius nuoširdžiai nepritarė, nemanydamas, kad ji būtų galėjusi ką nors teigiama Lietuvai duoti.

Valančiaus vyskupavimo pradžioje jo visai korektiški santykiai su rusų administracija, žiūrėjusia pradžioje į jį, kaip į savo žmogų, kaip į rusų valdžiai atsidavusį vyskupą, kuris valdysiąs vyskupiją administracijos nurodomas, kaip kad prieš jį valdė Gintila ir iš dalies vyskupas Simanas Giedraitis, greitai pradėjo irti, ir tai ne vien dėl blaivybės akcijos, kuri palietė ne vien dvarininkų ir smuklininkų, bet ir iždo pajamas, bet ir dėl nuolatos didėjančio veržimosi į Lietuvą pravoslavų rusiškumo, kas kiekviename žingsnyje keldavo konfliktus su katalikų darbu Lietuvoje. Tačiau ligi 1863 m. sukilimo, dažniausiai, panaudojus savo diplomatinius sugebėjimus ir iš dalies savo senas pažintis Petrapilio sferose, Valančiui pavykdavo tuos konfliktus labiau ar mažiau patenkinamai išspręsti.

Visą tą platų darbą Valančiui teko organizuoti vienam, nes kad ir

turėjo jis nemaža jaunų, gabių savo sumanymų vykdytojų, bet nė vienas jų negalėjo veikti savarankiškai ar formaliai vyskupą pavaduoti. Tiesa, 1858 IX 27 Aleksandras Beresnevičius buvo paskirtas Žemaičių vyskupo sufraganu, bet po dvejų metų jis buvo pakviestas į Petrapilį, kur gavo dvasinės akademijos rektoriaus pareigas. O kaip tik tuo laiku vyskupą užgulė dar vienas sunkus uždavinys — baudžiavas panaikinus, perauklėti daugelį iš bajorų kilusių kunigų, kurie ir vėliau dar ilgai vis tesiorientavo į dvarus ir apskritai į bajorus. Dėl to atsirasdavo eilė naujų konfliktų ir su kunigais, ir su dvarininkais.

Lenkuojančiai Lietuvos visuomenės daliai ruošiantis sukilimui ir daugelyje Lietuvos bažnyčių pradėjus organizuoti politines lenkiškas manifestacijas, administracija ėmė Valančių kaltinti už nesugebėjimą suvaldyti tose manifestacijose dalyvavusių kunigų, ir dėl to 1861 m. lapkričio mėn. pradžioje vyskupas buvo pakviestas į Petrapilį aiškintis. Ten jis ir užtruko ligi 1861 XII 29.

Sukilimui įsiliepsnojus, savaime sustojo visas kūrybinis Valančiaus darbas. Tuo laiku jam teko vaidinti vaidmenį, kuris iš dalies vyskupui kaip ir netiko, bet ir pačiam Valančiui nebuvo nei lengvas, nei malonus. Plataus horizonto politikas, jis jau nuo pat sukilimo pradžios manė, kad kraštui šis nieko teigiamo negalėsiąs duoti, nes neturįs jokių šansų laimėti. Ir dėl to jis šio atžvilgiu visą laiką buvo neigiamai nusistatęs. Tuo pasinaudodama, administracija buvo privertusi Valančių prieš jo paties norą keletą kartų viešai — pamokslais ir atskirais raštais — pasmerkti sukilimą ir pačius sukilėlius, nors juo labiau turėjo būti smerkiami ir patys sukilimo malšinimo metodai. Dėl tokios savo pozicijos smerkiamas pačių sukilėlių ir juos palaikančios visuomenės dalies, net pačiuose Varniuose kiek nuo jų ir nukentėjęs, Valančius didžiausio sukilimo įkarščio metu, 1863 VII, net buvo priverstas kurį laiką pasitraukti į Pakuršį — į tą patį Joniškį, kuriame 1831 m. sukilimo metu ilgai išsėdėjo vysk. Simanas Giedraitis, savo atsišaukimais sukilimą „ramindamas". Tuo laiku V. aplankė Latvijos katalikus Bauskėje, Fridrichštate, Dvietėje, Bebroje ir Alūkstoje. Tačiau, turėdamas galvoje, kad žymesnioji vyskupijos tikinčiųjų dalis daugiau ar mažiau buvo tiesiogiai ar netiesiogiai įtraukta į sukilimo sūkurį, Valančius negalėjo ir pozityviai nebūti su sukilimu susijęs: kitiems jauniems kunigams jis patylomis suteikdavo leidimą eiti į sukilėlių būrius kapelionais. Taip pat, kaip vyskupas, bet ir kaip lietuvis, jis negalėjo nesistengti gelbėti tiems, ypačiai kunigams, kurie dėl sukilimo jau buvo patekę į maskolių rankas ir kuriems grėsė mirtis, katorga ar ištrėmimas, ypač nuo to laiko, kai, Muravjovui pradėjus žiau-

riausiomis priemonėmis sukilimą malšinti, beveik visi katalikų kunigai buvo laikomi sukilimo rėmėjais. Valančiui atiteko sunki misija suimtuosius tiek užtarti prieš vietos karo viršininkus, tiek prieš patį Muravjovą, gelbėti tuos, kuriuos dar buvo galima išgelbėti, ir tam reikalui panaudoti ne tik savo senuosius santykius su aukštesniąja rusų administracija, bet ir naujai įgytą įtaką Muravjovui ar pagaliau panaudojant ir svarbiausiąjį maskoliams argumentą — papirkimą. Nors daugiau nei šimtas kunigų už santykius su sukilimu užmokėjo savo galvomis arba ilgamečiu kalėjimu ir ištrėmimu į Sibirą ar į tolimąsias Rusijos vietas, vis dėlto nemaža kunigų ir pasauliečių Valančiui pavyko beveik iš kilpos ištraukti arba visai valdžios akyse nubaltinti taip, kad už savo santykius su sukilimu jie sumokėjo tik tam tikrą nedidelę administracinę baudą, o kiti kunigai net buvo savo senose vietose palikti. Bet tas nuolatinis įvairių valdžios įtariamų ir jos laikomų politiškai nepatikimais asmenų užtarinėjimas griovė ir valdžios pasitikėjimą politiniu Valančiaus lojalumu.

Sukilimą numalšinusi, rusų valdžia visu frontu puolė Lietuvoje visa, kas jai atrodė jos politikai priešiška, visų pirma katalikų bažnyčią ir visa tai, kas su ja tuo ar kitu būdu buvo susiję. Uždaromos ar paverčiamos cerkvėmis katalikų bažnyčios, likviduojami vienuolynai ir vienuolių ordinų likučiai, kalinami arba ištremiami kunigai, į dvasines seminarijas neleidžiama naujų klierikų, proteguojami visi rusų valdžiai ištikimi kunigai, be valdžios leidimo draudžiama kilnoti kunigus iš vienos parapijos į kitą ir kiekvienam kunigų paskyrimui reikalaujamas valdžios sutikimas, draudžiama be kiekvienam kartui policijos duodamo leidimo kunigams išvykti iš savo parapijos ribų, draudžiama statyti naujas ar taisyti senas bažnyčias, bandoma į katalikų bažnyčios pamaldas įvesti rusų kalbą, o į lietuviškuosius raštus įvesti rusų raides, draudžiant kartu spausdinti juos senomis, lotynų raidėmis; mokyklų katalikai verčiami caro šventėmis eiti į pravoslavų cerkves, uždaromos visos parapinės mokyklos ir bažnytinės brolijos, jų tarpe ir blaivybės brolijos, draudžiamos katalikų bažnyčios viešosios apeigos ir viešosios eisenos, draudžiama statyti kryžius už kapinių ribų ir t.t. ir t.t. Visa tai įvedama greta visiško suvaržymo ir aprėžimo gyventojų kitų teisių. Tokiu būdu valdžiai atakuojant katalikų bažnyčią visais frontais, Valančiui teko sustabdyti visą tą savo kuriamąjį darbą, kurį jis dirbo praėjusiu laikotarpiu.

Nors ir toliau susirašinėjimais ir tam tikrais bandymais aplenkti tuos visus uždraudimus jis mėgino vieną kitą smūgį sušvelninti ar paralyžuoti, tačiau retai kada jam tat pavykdavo, juo labiau, kad ir jis pats dabar buvo pastatytas nuolat budinčios policijos akivaizdoje, nes vys-

kupijos centras, kad jį būtų lengviau sekti ir prižiūrėti, iš Varnių buvo perkeltas į Kauną, ir nuo 1864 XI 6 Valančius apsigyveno Kaune. Nuo to laiko jam buvo uždrausta iš Kauno išvažiuoti, ir jis tuo būdu nustojo tiesioginio kontakto su savo vyskupija, lygiai kaip jis nustojo atviro kontakto su Vatikanu ir kitais vyskupais, nes visas jo susirašinėjimas buvo policijos sekamas. Nors tuo laiku iš Petrapilio į Žemaičių vyskupiją grįžo sufraganas Beresnevičius, bet ir jis greitai buvo nuo Valančiaus atskirtas, ir apsigyveno Mintaujoje.

Kadangi Valančius buvo nuolat skundžiamas įvairių valdžios agentų, tai pas jį buvo padaryta krata, ir jis pats paliktas atviroje policijos priežiūroje. 1864 m. pabaigoje valdžia nusistatė ištremti ir Valančių, kaip tai anksčiau jau buvo padaryta su daugeliu kitų vyskupų. Tačiau pasklidus apie tai gandui vyskupijoje, vienu laiku staiga į Kauną suvažiavo tūkstančiai kaimiečių vežimų, kuriais atvyko norintieji atsisveikinti su mylimu vyskupu. Tokia rami manifestacija taip paveikė apie tai sužinojusį generolą gubernatorių, kad jis nuo Valančiaus ištrėmimo atsisakė, pabijojęs dėl to galimų rimtų politinių pasėkų.*)

Visa tai savotiškai paveikė ir Valančių. Matydamas, kad griežtai pakitėjusiomis politinėmis sąlygomis visas jo seniau varomas visuomeninis ir tikybinis darbas vis tiek turės sustoti ir kad jo diplomatijos metodai dabar niekur negalės nuvesti, jis, kaip ir daugelis kitų, rankų nenuleido, bet stojo su rusų valdžia į griežtą kovą, kurią jis nuo to laiko vedė ne mažesne energija, kaip kad anksčiau dirbo savo kuriamąjį darbą. Iš anksto numatydamas, kad už tokią savo veiklą jis gali tik susilaukti ištrėmimo ar kalėjimo, ko jau ir už daug kuklesnį veikimą buvo susilaukę kiti vyskupai, jis mėgino ir atvirai kitiems rusų valdžios potvarkiams priešintis. Norėdamas savo veikimą suderinti su kaimynine Seinų vyskupija ir painstruktuoti dar jauną ir kovose neįgudusį jos vyskupą Lubenskį, kuris jau buvo suspėjęs padaryti net kiek stambių klaidų, Valančius 1868 m. liepos mėnesį slaptai su juo susiėjo Panemunėje.

Nustojęs galimumo atviru žodžiu kreiptis į savo vyskupijos žmones, jis ieško naujų kelių su jais sueiti į kontaktą. Pats dar neseniai smerkęs sukilėlius ir sukilimą ir kiekvieną prieš valdžią nukreiptą veiksmą, dabar savo parašytais, slaptai Prūsuose išspausdintais ir paskiau jo sudarytos organizacijos paskleistais raštais ragino žmones priešintis, kad ir be ginklo, kiekvienam bažnyčiai ir kraštui žalingam darbui. Kad tie raginimai

---

*) Dar 1860 m. rugpiūčio 31 d. Petrapilyje ministeriai tarėsi Valančių ištremti dėl jo kovos su degtine, nes ta kova mažino valdžios pajamas. *M. B-ka.*

pasiektų žmones, jis, apie 1866 m. pasiuntęs į Mažąją Lietuvą 5.000 rublių, 1867-1868 m. organizavo slaptą lietuviškų knygučių spausdinimą, jų gabenimą per sieną (viena veikliausiųjų jo „paštininkių" buvusi Aniutė Jankūnaitė iš Skapiškio) ir platinimą Lietuvoje. Visų pirma pats griebėsi plunksnos ir parašė eilę politinių tikybinių brošiūrų, kurios apskritai buvo pirmosios lietuviškos politinio turinio knygos. Tuose raštuose jis atvirai ragino žmones priešintis maskolių valdžiai. Masiškai visoje Lietuvoje paskleistos, tos brošiūros ištisiems dešimtmečiams, net ir Valančiui mirus, Lietuvos liaudyje sukėlė tokią nuotaiką, dėl kurios visi rusų valdžios potvarkiai Lietuvoje nepasiekdavo ir mažos dalelės to, ko norėta jais laimėti.

Tiek rusų valdžios agentams, tiek ir kunigams karjeristams, norėjusiems, policijos parama atsirėmus, iškilti bažnytinėje hierarchijoje, tokį vyskupo veikimą demaskavus, Valančius, vienatvės, ligų ir senatvės kamuojamas, kas dieną laukė suėmimo ar ištrėmimo. Bet ir tokiu laiku plunksnos iš rankų neišleisdavo. Tuo tarpu administracija mėgino vyskupą galutinai nukamuoti smulkiomis administracinėmis baudomis. Jau 1865 X 15 Kauno gubernatorius uždėjo vysk. Valančiui 500 rublių baudą už leidimą statyti vieną bažnyčią Zarasų aps. 1865 I 25 Muravjovas įsakė nubausti Valančių 100 rb bauda už nusikaltimą taisyklėms, valdžios nustatytoms skiriant mokyklų kapelionus, ir kartu įsakė atleisti iš pareigų Ukmergės bajorų mokyklos kapelioną Gabševičių. 1865 II 16 generolas gubernatorius nubaudė vyskupą 1000 rb bauda už įdėjimą į rubricelę vienos cenzūros išbrauktos vietos. Tą patį mėnesį vyskupui buvo uždėta dar ir 200 rublių pabauda už Raseinių ir Šiaulių labdaros draugijų aukų knygų aprobavimą. 1865 II 26 Kauno gubernatorius pranešė Valančiui, kad už Bartoševskio ir kitų įšventinimą kunigais generolas gubernatorius uždėjęs vyskupui vėl 200 rublių pabaudos. Kadangi vyskupas šių pinigų iždui nesumokėjo, tai Telšių ispravnikas juos išieškojo iš Valančiaus valdomo apie Varnius ūkio. 1865 V 22 vėl nauja 1000 rublių generolo gubernatoriaus uždėta bauda už tai, kad vyskupas aplankęs Kauno auklėjimo įstaigą. Jau 1865 VII 7 tie pinigai buvo pasiųsti į iždą. 1865 XII 3 dar 500 rublių bauda už leidimą 1862 m. pastatyti vieną koplyčią Drūkšių parapijoje. Pinigai buvo išreikalauti 1866 V 8. Nuolatos dažnėjant reikalui bausti vyskupą, 1866 XII 30 Kauno gubernatorius pasiūlė generolui gubernatoriui vyskupą ištremti iš Lietuvos, o 1867 VIII 8 Kauno vicegubernatorius Lvovas rašė generolui gubernatoriui, kad vyskupui Valančiui nė vieno valdžios patvarkymo ir įsakymo nepriimant be protesto ar pasipriešinimo, nesą prasmės jį bausti piniginėmis baudomis,

kurias jis sumokąs ne savo pinigais, ir kad dėl to tikslingiausia būtų jį visai iš Lietuvos pašalinti. Bet vis dėlto jis buvo paliktas ir toliau vis kamuojamas baudomis. 1870 III 23 Kauno gubernatorius Obolenskij prašė generolą gubernatorių už maldos už carą rusiško teksto pašalinimą iš rubricelės uždėti vyskupui 500 rublių baudos. Tais pačiais metais vyskupas buvo nubaustas 100 rb už tai, kad konsistorijos susirašinėjimas buvo vedamas lenkų kalba. 1870 XI 11 vėl 500 rublių bauda už perkėlimą, negavus valdžios leidimo, kunigo Dominiko Alšauskio iš Barstyčių į Žemaičių Kalvariją. Tačiau šį kartą Valančiui pavyko pasiaiškinti, ir bauda buvo panaikinta.

Bet ir tokiu sunkiu laiku Valančius neapribojo savo veiklos vien politiniu bažnytiniu veikimu. Ligi spaudos draudimo paskelbimo lietuvių literatūroje pasireiškęs vien savo parašytais tikybiniais raštais (išimtį tesudarė viena jo „Žemaitiu Wiskupiste"), dabar jis tuo požiūriu savo nusistatymą kiek pakeitė. Neverčiamas paisyti nei rusų administracijos ir jos cenzūros, nes viską spausdino Mažojoje Lieutvoje, nei lenkų dvarininkų opinijos, jis susirūpino jau ir pasaulietine lietuvių literatūra, ir, spaudos draudimui veikiant, parašė šioje srityje visą eilę knygučių, plačiai liaudyje paplitusių ir liaudies pamėgtų. Tai „Paaugusių žmonių knygelė", „Vaikų knygelė" (pirmoji vaikams skiriama ir lietuvių kalba išleista knygutė), „Palangos Juzė", „Pasakojimas Antano tretininko" (ji buvo išspausdinta jau Valančiui mirus). Visa tai buvo parašyta jam jau senatvės susilaukus, bet kaip tyčia tose knygutėse tos senatvės nuotaikos visai nejaučiama. Pagal J. Račkauskį, Valančius 1874 m. buvo išvykęs į užsienį sveikatos taisyti.

Vis dėlto, administracijos paliktas neliestas ligi savo mirties, bet jau, ligų kankinamas, negalėdamas aprėpti visų plačių savo uždavinių, jis taip ir negavo pasinaudoti savo sufragano pagalba. Beresnevičius gavo leidimą palikti Mintaują, ir atvyko į Kauną tik Valančiui mirus. Savo šeimyninės ligos — kepenų — nukamuotas, Valančius vos besuspėjo atšvęsti savo vyskupavimo 25 metų sukaktį ir mirė Kaune 1875 m. gegužės 17 (naujuoju stiliumi 29) d. Po keturių dienų, gegužės 21 (birželio 3) d., buvo palaidotas Kauno katedroje.

Raštai. 1) Kazania. 1828 m. 133p.

Yra tai pirmasis žinomas Valančiaus darbas, rašytas Moziriuje 1828 IX 28. Rankraštis buvo LMDr.

2) Moje zabawy. Oddziału kaznodziejskiego część druga. 1830 m. 134-197p.

Tai antroji dalis rankraščio, kurio pirmoji dalis buvo parašyta 1828 m. (133p.?)

3) (1841 VII 3 L. A. Jucevičius rašė J. K. Kraševskiui, kad savo ruošiamam rinkiniui Ofiarnik religijny jis gavęs straipsnį iš kun. Volončevskio. 1842 V 28 laiške jis praneša, kad šis rinkinys jau esąs paruoštas ir būsiąs išspausdintas prieš Naujuosius Metus. Bet, atrodo, kad jis išspausdintas nebuvo, tai ir nežinia, kokį straipsnį Valančius bus parašęs).

4) Punktay sakimu nu adwenta iki gawienes par kuniga *Kastatina Szyrwida* senowe iszduoti, dabar darbu ir łobiu kuniga *Leona Montwida*... isz nauja iszspausti. Vilniuje 1845 m. 11, 252p.

Nors antraštiniame lape ir pažymėta, kad paruošęs Montvydas ir prakalba pasirašyta esanti Sedoje, kur Montvydas tuo laiku buvo klebonu, bet iš tikrųjų Montvydas tiktai davė lėšas knygai išspausdinti, o darbą spaudai paruošė S. Daukanto paragintas Valančius. Jis parašė ir prakalbą, kurios žinias apie Sirvydą paskiau žodis į žodį jis pakartojo savo Žemaičių Vyskupystėje. Tačiau šis leidimas tėra tiktai sudarkytas visa eile įmaišytų skolinių iš lenkų kalbos; daug tobulesnis buvo senasis Sirvydo leidimas.

5) Directorium horarum canonicarum pro Dioecesi Telsensi in annum MDCCCXLVII. Vilniuje. 128p.

Nors kasmetinės rubricelės sudarymas visada (kiekvienoje vyskupijoje) buvo seminarijos rektoriaus (anksčiau prefekto) privilegija ir kartu pelnas iš jų pardavimo kunigams, tačiau pirmaisiais savo rektoriavimo seminarijoje metais Valančius jų nerašė, nes nominatas Gintila, supykęs, kad jam nepavyko į seminariją pravesti savo seserėno Igno Kulvinskio, tą darbą buvo iš Valančiaus atėmęs ir pavedęs buv. seminarijos prof. Mikalojui Kaminskiui. Bet jau bent nuo 1846 m. jas sudaro Valančius, kuris ir tokiame trafaretiniame kalendoriuje sugebėjo įnešti savo individualų atspalvį, surašydamas pabaigoje spausdinamą mirusiųjų kunigų sąrašą tokiu būdu, jog lotyniškas apibūdinimas, kad tas ar kitas kunigas miręs, kiekvienam visai kita forma yra parašytas.

6) Directorium horarum canonicarum... in annum MDCCCXLVIII. Vilniuje 1847.

Sudarė Valančius.

7) *(Benediktas Klongevičius)* Litanije apej Szwenta Petra Apasztoła... darbarcziuo žemajtiszkaj iszguldita ir antru atweju iszspausdinta. 1847 m. 32p.

Pirmasis šios litanijos vertimas pasirodė 1842 m. ir buvo išverstas mums nežinomo vertėjo, tačiau visai galimas daiktas, kad paties autoriaus Klongevičiaus-Klungio. Valančius šią litaniją buvo išvertęs žemaitiškai ir 1847 II 1 jai išspausdinti buvo gavęs Gintilos aprobatą, bet kažin kodėl neišspausdino. Rankraštis išliko. Nors ir jame nėra nurodyta, kas išvertė, tačiau visas rankraštis yra paties Valančiaus ranka parašytas.

8) Directorium horarum canonicarum... in annum MDCCCXLIX. Vilniuje 1848 m. 86p.

9) Žemajtiu Wiskupiste. Aprasze *K. Motiejus Wołonczewskis.* Vilniuje 1848 m. I dalis VI, 337p.; II dalis 274p.

Dvasinės cenzūros išbrauktą § 114 (Didziuns Przeciszewskiuns nedoribe) iš išlikusio ligi 1915 m. Vilniaus viešojoje bibliotekoje originalaus Valančiaus rankraščio išsp. *Mykolas Biržiška* Lietuvių Tautoje II 1 1911 m. p.113-132. Naują, kalbos požiūriu visiškai sudarkytą leidimą 1897 m. Shenandoah, Pa., paskelbė kun. *V. Matulaitis*. Jau prieš 1860 m. *Maurikis Hriškevičius* buvo išvertęs į lenkų kalbą, bet tas jo vertimas buvo išspausdintas Krokuvoje tiktai 1898 m. *J. Bielinskis* turėjęs rankose ir pirmojo tomo kitą lenkišką vertimą. Galimas daiktas, kad tai tas pats kun. *Vincento Prialgauskio* jaunesniojo rankraštis Katedra Żmudzka (vertimas iš Valančiaus; 1862 m.), kuris visai nebuvo išspausdintas. Šis rankraštis iš Bielinskio bibliotekos buvo patekęs į Wróblewskio biblioteką Vilniuje. Bet ir Krasinskių bibliotekoje Varšuvoje buvo nežinomo vertėjo „Ž.W." dalies vertimas. *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 2 1889 m. tvirtino, niekuo to tvirtinimo nepamatavęs, kad „Žemaičių Vyskupystė" iš pradžių buvusi parašyta lenkiškai. Bet tai, matyti, paties Volterio sufabrikuota žinia, nors ir Zabitis savo laiške S. Daukantui 1853 II 1/13 taip pat buvo įsitikinęs, kad Valančius tai lenkiškai parašęs, o paskiau išvertęs žemaitiškai. *Mykolas Biržiška* taria, kad, 1842-1845 m. sueidamas su Valančiumi Petrapilyje, S. Daukantas ir įkalbėjęs Valančių šį savo darbą leisti lietuviškai. Volteris taip pat tvirtina, kad šį darbą Valančius buvo pradėjęs rašyti dar klieriku būdamas, tačiau tuo tenka abejoti, nes tuo laiku jam dar nebūtų buvę prieinami šaltiniai, kuriais remdamasis jis galėjo tą darbą rašyti. Parašyta Valančiui teberektoriaujant seminarijoje.

10) Directorium horarum canonicarum... in annum MDCCCL. 1849 m. 119p.

Tai paskutinioji paties Valančiaus paruošta žemaičių vyskupijos rubricelė. Valančiui pradėjus vyskupauti, toliau rubriceles surašydavo seminarijos rektoriai — pirmasis po Valančiaus Aleksandras Beresnevičius ir kiti.

11) List pasterski *Macieja Wołonczewskiego*. Vilniuje 1850 m. 71p.

P.4-29 išspausdintas greta lenkiškas ir lietuviškas Valančiaus ganytojinio laiško tekstas, jam pradedant eiti vyskupo pareigas. P.31-71 greta lenkiškas ir lotyniškas popiežiaus bulos tekstas apie Valančiaus paskyrimą vyskupu. *J. Tumas* (Tėvynės Sarge 1900 N2/3 p.9-19 ir Pastabose pačiam sau 1929 p.38-43), kartodamas lietuvišką laiško tekstą, tvirtina, kad Valančius jį, greičiausia, bus parašęs tik lenkiškai, o lietuviškai jam jau kas kitas išvertęs. Bet vargu ar savo tuometinėje aplinkoje Valančius būtų galėjęs rasti kitą asmenį, kuris būtų sugebėjęs geriau už jį patį tai atlikti. Lenkišką tekstą išsp. Pamiętnik Religijno-Moralny XIX 1851 p.595 ir tol.

12) Pamokims apej Sakramęnta Dirmawones. (Vilniuje) 1850 m. 12p.

Valančiaus parašas yra knygutės pabaigoje. Valančiaus lėšomis išspausdinta 10.000 egzempliorių. Spausdinimą prižiūrėjo Vilniaus seminarijos rektorius kun. *A. Kikutis (Kitkevičius)* ir tos pačios seminarijos profesorius kanauninkas *Stankevičius*.

13) *(Ignas Holovinskis)* Garbingiausiam Jo milestay Motiejuy *Wołonczewskiuy* Wiskupuy Pasweikinimas 1851 XI 2.

Holovinskio ganytojinis laiškas Valančiui, lenkiškai parašytas, bet paties Valančiaus išverstas žemaitiškai, tik neišspausdintas. Galimas daiktas,

kad jis nuorašais bus buvęs į parapijas išsiuntinėtas. Lenkiškas originalas ir Valančiaus ranka rašytas vertimas buvo saugojami Valančiaus archyve.

14) *Tamosiaus isz Kempis*. Apej sekima Jezaus Krištaus kningas kietures. Iszgulditas par... Kuniga Wiskupa Žemajcziu *Motiejaus Kazimiera Wołonczewski*. Iszduotas par Kuniga *Jokima Moncewicze*. (Vilniuje) 1852 m. 326, 9p.

Kun. Moncevičiaus lėšomis išleista 3.000 egzempliorių (pagal Valančių — 5.000). Korektūrą atliko Vilniuje kun. *Vincentas Prialgauskas jaunesnysis*. Be pakeitimų pakartota 1875 m. su 1861 m. kontrafakcija. 1926 m. Kaune pasirodė naujas, kun. *Mykolo Vaitkaus* perredaguotas leidimas.

15) Istorija Szwęnta Senoje Istatima. Nu sutwerima pasaules lig užgimima Kristaus Wieszpaties, (Vilniuje) 1852 m. 132p.

Valančiaus parašas yra padėtas po prakalba. Valančius savo lėšomis išleido 10.000 egzempliorių. Latviškas šios knygos vertimas, 1857 m. Valančiaus lėšomis išleistas (4.000 egz.), rodos, buvo kun. *A. Lukšos* atliktas (antras leidimas pasirodė 1890 m., trečias 1891 m. kartu su Nauju Įstatymu). 1865 II 4 Muravjovo įsakymu ši knyga buvo uždrausta. Kiti leidimai — 1855, 1858, 1860 ir 1905 m. (Tilžėje). Su 1860 m. kontrafakcija pasirodė 1875 m. Originalo rankraštis ligi 1915 m. buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

16) Žine kaip rejk atlikti spawiednę isz wisa amžiaus (Vilniuje) 1852 m. 39p.

Parašė ir savo lėšomis išsp. 10.000 egzempliorių Valančius. Tais pačiais metais pasirodė ir antras leidimas, o trečias 1857 m. Originalo rankraštis ligi 1915 m. buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje. Korektūrą atliko ir spausdinimą prižiūrėjo kun. *Abelevičius*. Kadangi cenzorius ekskunigis Petkevičius ilgai nepraleido, tai jį Valančius įskundė gen. Bibikovui.

17) Žiwatas Jezaus Kristaus Wieszpaties musu. (Vilniuje) 1853 m. 266, 6p.

Valančiaus parašas padėtas po prakalba. Paties Valančiaus žiniomis, buvo išsp. 45.000 egzempliorių, kuriuos dovanojęs spaustuvininkui žydui, bet oficialinėmis žiniomis — tik 14.000 egzempliorių. Latviškas vertimas (Muhsa Kunga un Pestitaja Jesus Kristus daihwoschana) pasirodė 1859 m. (pagal Valančių — 1857 m.). Lietuviškajame leidinyje pridėta 13 raižinių atskiruose lapuose.

18) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Par keleta metu piemenistes mano... Warniuse 1854 metu Bałandzio mienesio 15 dienoje.

Valančiaus ganytojinis laiškas dėl kalbų „apej wajnas, sumiszimus, nepakajus". Iš išlikusio rankraščio pirmą kartą išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.115-116.

19) Szwętos Giesmes diel krikszczioniu kataliku suraszitas ir iszspaustas. (Vilniuje) 1855 m. 696p.

Senąsias kantičkas rusų cenzūrai uždraudus kartoti, Valančius jas kiek ištaisė, pašalinęs, be kito ko, ir visa, kas cenzūrai netiko. Antras to paties pavadinimo leidimas pasirodė 1856 m., trečias taip pat 1856 m., ketvirtas 1860 m. ir penktas 1861 m., nors tuo pačiu laiku jau ėjo ir Valančiaus perredaguotos senosios kantičkos.

20) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* P. Gubernatorius atlejdo pas mani žine... Warniuose 1856 Spaliu mienesio...

Valančiaus ganytojinis laiškas Kartenos parapiečiams apie paprotį pakaruokliams kirsti galvas. Pirmą kartą iš išlikusio rankraščio išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.117-118.

21) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Su didziausiu sopulu szirdies mano girdziu... Warniuose 1856 Rugpjuczio 21 dienoj.

Ganytojinis Valančiaus laiškas apie meškininkus. Iš išlikusio rankraščio pirmą kartą išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 116-117, bet buvo, kiek nuo teksto atsitolinus, išsp. Tėvynės Sarge 1900 N12 p.9-11.

22) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Wieszpats Diewas dawe Moyžesziuj ant kałno Synai suraszytus ant tobliczių akmenio prisakimus sawo... Warniuse 1857 Gruodžio m. 5 d.

Ganytojinis Valančiaus laiškas dėl paplitusių Lietuvoje vagysčių ir plėšikavimų. Iš išlikusio rankraščio pirmą kartą išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 118-119, anksčiau spausdintas Tėvynės Sarge 1900 N12 p.11-12.

23) Apej brostwas błajwistes arba nusiturieima. (Vilniuje) 1858 m. 16p.

Savo lėšomis Valančius išsp. 40.000 egzempliorių(oficialiai teparodyta 10.000 egzempliorių). Knygelė administracijos buvo uždrausta, bet dar 1859 m. pusiau legaliai buvo išsp. antras leidimas Vilniuje, o trečias leidimas 1860 m. Klaipėdoje, taip pat ketvirtas ir penktas leid. 1861 m.

24) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Jau parbiega isz kałno nug wiresnibes rasztay... Warniuse 1858 Mete mieniasia Sausio 11 dienoy.

Ganytojinis Valančiaus laiškas apie valstiečių būties palengvinimą. Pirmą kartą iš išlikusio rankraščio išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.301-302, anksčiau spausdinta Tėvynės Sarge 1900 N12 p.12-13.

25) Kantyczkos arba kningos giesmiu diel Diewabajmingu Žiamajcziu suprastinaj partajsita. (Vilniuje) 1858 m. 736p.

Valančiaus pataisytos ir perredaguotos senosios *Valmiko* kantičkos, taip pat kiek ištaisytos paties Valančiaus Szwentos giesmes. 1860 m. leidime buvo pažymėta *„par Motieju Wolonczewski* Žemajcziu Wiskupa parwejzieta ir isznauje iszspausta". Naujų šių Valančiaus kantičkų leidimų buvo daugiau nei 30: 1860, 1862 (du leidimai), 1863 ir 1864; su 1859 m. kontrafakcija 1867 m.; su 1860 m. kontrafakcija 1869, 1872, 1874, 1878 m.; su 1861 m. kontrafakcija 1872 m.; su 1862 m. kontrafakcija 1873, 1875, 1891, 1892 (du leidimai), 1894 (du leidimai), 1895, 1897, 1904 m.; su 1863 m. kontrafakcija 1868, 1885, 1890 m.; su 1864 m. kontrafakcija 1870, 1872 m. Dar 1905 m., trys 1906 ir 1909 m. Be to, maskolių raidėmis 1865 m.

26) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Ar numanot wajkaj mano... 1858 m. dienoj 24 mienesia Groude.

Vadinamoji pirmoji blaivybės gromata. Kaip ir daugumas kitų blaivybės gromatų, greičiausia, Valančiaus tik taisyta, bet parašyta *Juozapo Silvestro Dovydaičio*, nes, matyti, visos gromatos, kurias Dovydaitis išspausdino savo Sziauleniszkiame Senelyje, bus jo paties ir rašytos. Išsp. *Dovydaitis* Sziauleniszkiame Senelyje II 1861 p.13-15, pakartojo *J. Tumas* Valančiaus Blaivybės gromatos 1915 p.34-38 ir Šiaulėniškis Senelis 1925 p.61-62, taip

pat ir *K. Gieczys* Bractwa trzeźwości 1935 p.185-188 (su savo vertimu į lenkų kalbą).

27) Žiwataj Szwętuju tu Kuriu wardajs žemajczej Uz wis gieb wadintis. Ejlu abecielas surasziti ir iszspausti. (Vilniuje) 1858 m. 280p.

Valančiaus pavardė yra padėta po prakalba. Antras nekontrafakcinis leidimas pasirodė 1861 m. Su 1863 m. kontrafakcija 1870, 1872, 1878, 1881, 1883, 1885, 1892 m. Be to, dar vienas leidimas pasirodė 1901 m. Shenadoah, Pa., XVI, 160p.

28) Rozmaite wiadomości zebrane (1859 m.), 180, 12p.

Valančiaus užrašų rankraštis, kurio medžiagos dalį, lietuviškai *J. Tumo* verstą, nuo 1899 m. spausdino Tėvynės Sargas ir Dirva-Žinynas. Paskiau kartu su kita Valančiaus atsiminimų medžiaga visa tai 1929 m. *J. Tumas* išleido pavadinimu Pastabos pačiam sau. Keletą autentiškų ištraukų buvo paskelbęs *A. Dambrauskas* žurnale Kwartalnik Teologiczny 1902 N3/4 p. LXXXVII-XC. Smulkų viso rankraščio turinį ir kai kurias J. Tumo praleistas vietas išvertė ir pateikė *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje III 1 1940 p.70-94.

29) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Jau dwei metai sukako... Warniuse 1860 metu rugpjuczio mieniesia 9 dieno.

Vadinamoji antroji blaivybės gromata. Matyti, irgi Dovydaičio rašyta. Išsp. *J. A. Dovydaitis* Sziauleniszkis Senelis II 1861, taip pat *J. Tumas* Valančiaus blaivybės gromatos 1915 p.38-42 (su IX 9 data), *J. Tumas* Šiaulėniškis Senelis 1925 p.75-76, *A. Alekna* Vyskupas M. Valančius 1923 p.103-105, ir *K. Gieczys* Bractwa trzeźwości 1935 p.189-192 (pridėjęs ir lenkišką vertimą), dar *A. Dailidė* (D. Tumėnas) Tėv. Sarge 1896 N6 p.24-26.

30) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Paszłowintas Wieszpats Diewas Izraelaus... 1860 metais Spalu meniesie Warniusie.

Vadinamoji trečioji blaivybės gromata, taip pat, matyti, Dovydaičio rašyta. Išsp. *J. S. Dovydaitis* Sziauleniszkiame Senelyje II 1861, *J. Tumas* Valančiaus blaivybės gromatose p.42-45 (datos nepadėjęs) ir Šiaulėniškiame Senelyje 1925 p.88-89, *K. Gieczys* Bractwa trzeźwości 1935 p.192-194 (su lenkišku vertimu).

31) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Jau kietwirti metaj Užstojo... 1861 X 28.

Vadinamoji ketvirtoji blaivybės gromata, rašyta Veiviržėnų parapijai, irgi, matyti, *Dovydaičio* parašyta ir jo išsp. Sziauleniszkiame Senelyje III 1864 p.18-22. Taip pat pakartojo *J. Tumas* Valančiaus blaivybės gromatose 1915 p.46-50 ir savo išleistame Šiaulėniškiame Senelyje 1925 p.110-111, *K. Gieczys* Bractwa trzeźwości 1935 p.194-197 (su lenkišku vertimu) ir *Mrc.* Naujojoje Romuvoje 1935 N21/22 p.470. Išsp. ir Tėvynės Sargas 1901 N 2/3 p.23-24 (su 1861 X 13 data).

32) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Jau tat kietwirti metaj kaj milesta Diewo Augszcziausiojo ...Warniusi 1861 m. Spalu menesia 13 dienoj.

Vadinamoji šeštoji blaivybės gromata, kurios nepateikia Dovydaitis, taigi ne jo ji rašyta. Pakartojo *K. Gieczys* Bractwa 1935 p.201-203 (su lenkišku vertimu). Kiek skirtinga nuo Gečio teksto pateko į Tėvynės Sargą 1901 N2/3 B p.23-24. Yra tai laiškas Veiviržėnų parapijai.

33) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Jau treji metaj sukaka 1861 I 24.

Gromata Skapiškio ir Kamajų parapiečiams. Tokia pat gromata veivirženiškiams su 1861 V 28 data. Išsp. *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1902 N2/3 B p.33-34 ir Valančiaus blaivybės gromatose 1915 p.64 ir 67.

34) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Nors wisada szirdingaj pri jusu atsilipam... Kauni 1861 Kowa 8 dienoj, 2p.

Lietuviškai ir lenkiškai (greta) Valančiaus parašytas atsišaukimas baudžiavos panaikinimo reikalu. Spaudinys.

35) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Pri apskelbimo iszluosawima jusu siuncziau gromata mana pas jums. 1861 V 29.

Antrasis Valančiaus ganytojinis laiškas baudžiavos panaikinimo reikalu. Originalas ne Valančiaus ranka rašytas, bet ant 1861 IV 17 gubernatoriaus rašto, davusio akstiną šiam laiškui, yra padėta lenkiška Valančiaus rezoliucija, kokio turinio laiškas turįs būti žemaitiškai parašytas. Matyti, parašė, Valančiaus nurodymais sekdamas, *J. S. Dovydaitis*, nes jį ir savo Sziaulesniszkiame Senelyje II 1861 pakartojo (taip pat ir *J. Tumas* Šiaulėniškiame Senelyje 1925 p.93-95).

36) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Priesz Welikas keleta wiru isz jusu apigardas... 5 Maja 1861.

Valančiaus ganytojinis laiškas Grūšlaukio parapiečiams apie jų neištesėtus pažadus aprūpinti vikarą. Iš išlikusio rankraščio pirmą kartą išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.304-305.

37) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Wajkaj mano numanau jusu rejkała ...18 III 1861.

Valančiaus ganytojinis laiškas Brunavo parapiečiams dėl kun. Miežinio. Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 306-307. Ištrauką (su lenkišku vertimu) duoda *K. Gieczys* Bractwa trzeźwości p.204.

38) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Ateja manesp žinia... 1862 V 5.

Vadinamoji devintoji blaivybės gromata (Grinkiškio parapiečiams). Parašyta, matyti, *J. S. Dovydaičio,* kuris pakartojo Gyvenime Stepo Raudnosio (1895 p.48); taip pat ir *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1903 N3/4 B p.1-2, Valančiaus blaivybės gromatose 1915 p.62-64 ir Šiaulėniškiame Senelyje 1925 p.172-173, dar *K. Gieczys* Bractwa p.207-208 (su lenkišku vertimu).

39) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Be parstojo rupindamos apej dwasiszka jusu pena... Warniuse 1862 Siekia 12 dienoj.

Vadinamoji penktoji blaivybės gromata. Gečys teigia, kad parašęs pats Valančius, nes yra išlikęs Valančiaus ranka rašytas originalas. Tačiau, kadangi ir šią gromatą *J. S. Dovydaitis* pakartojo III dalyje savo Sziauleniszkio Senelio p.22-23, tai galimas daiktas, kad ir anas originalas bus ne Valančiaus, bet Dovydaičio rašytas. Pakartojo *J. Tumas* Valančiaus blaivybės gromatose p.50-54, Šiaulėniškiame Senelyje 1925 p.112-113 ir Tėv. Sarge 1903 N3/4 B p.7-8, taip pat *K. Gieczys* Bractwa 1935 p.197-200 (su lenkišku vertimu).

40) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Pernaj jus lankydamas. 1862 IX 4.

Valančiaus ganytojinis laiškas blaivybės reikalais, rašytas Kupiškio parapiečiams. Greičiausia, taip pat *Dovydaičio* rašytas, nes įdėtas jo Gyvenime Stepo Raudnosio (1895 p.49). Pakartojo *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1903 N3/4 p.5-6, Valančiaus blaivybės gromatose p.72-75, Šiauléniškiame Senelyje p.173-175, dar *K. Gieczys* l.c.p. p.208-210 (su lenkišku vertimu).

41) Prade ir iszsipletimas kataliku tikieima. Vilniuje 1863 m. 310p.

Po prakalba yra Valančiaus parašas. Antras leidimas pasirodė 1864 m., trečias, *A. Aleknos* taisytas, 1906 m. Shanandoah, Pa. 235p.

42) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Tikrai atmenat dar wajkaj mano ...1862 V 5.

Vadinamoji aštunta blaivybės gromata, rašyta Plungės parapiečiams. Ir ją, greičiausia, bus parašęs Dovydaitis, įsidėjęs ją savo Gyvenime Stepo Raudnosio (1895 p.46). Pakartojo *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1903 N3/4 B p. 3-4, Valančiaus blaivybės gromatose p.69-72 ir Šiauléniškiame Senelyje 1925 p.171-172, taip pat *K. Gieczys* l.c.p. 205-206 (su lenkišku vertimu).

43) (Pranešimas popiežiui apie Žemaičių vyskupijos buitį, 1862).

Negavęs leidimo pats į Romą nuvykti, Valančius per vyskupą Borovskį pasiuntė į Romą platų pranešimą apie Žemaičių vyskupiją. Turinį atpasakojo *A. Alekna* Vyskupas Valančius 1923 p.34-36.

44) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Pradžioj sumiszima musu szalij siuncziau pas jumis gromata... Warniusi 1863 m. Rugsieje 6 dienoj, 2p.

Greta rusiškai ir lietuviškai išspausdintas Valančiaus atsišaukimas prieš sukilimą. Į rusų kalbą išversta *Justino Dovydaičio.* Norėdamas priversti Valančių šį atsišaukimą paskelbti, Muravjovas buvo pasiuntęs į Varnius savo patikėtinį valdininką Nikotiną. Valančiaus parašytas tekstas buvo pasiųstas į Vilnių ir ten Muravjovo įsakymu buvo visiškai pertaisytas ir išleistas Valančiaus vardu, jam tų pakeitimų prieš spausdinant nei neparodžius. Pakartojo *E. Volteris* Ob etnografičeskoj poezdke 1887 p.107-111, *A. Alekna* Mūsų Senovėje 1921 II p.46-48 ir Valančiui skirtoje monografijoje 1923 p.150-151.

45) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Kasdiena girdzem ir rasztuos skajtom, jog musu kraszte nepakajus ir sumiszimas užstoja. 1863.

Nukreiptas prieš sukilimą Valančiaus atsišaukimas, matyti, parašytas *J. S. Dovydaičio,* nes šis jį išspausdino Sziauleniszkiame Senelyje III 1864 p.14-15. Pakartojo *J. Tumas* Šiauléniškiame Senelyje 1925 p.108-109, *A. Alekna* Mūsų Senovėje 1921 II p.39-40 ir Vyskupas Valančius 1923 p.142-143.

46) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Tituwenu parapijoniu... aweles sawo mejlingaj swejkinu... Daejo maniep žinia... Rasziau Warniusi 1864 I 28.

Ganytojinis Valančiaus laiškas Tytuvėnų parapijai apie ten pasirodžiusius tikybinius šarlatanus.

47) Dawatku kninga arba Istatimas ir Małdas isirasziusiuju i treti zokana S. Prąciszkaus. (Vilniuje) 1864 m. 491p.

Vieneriais 1864 m. pasirodė du leidimai. 1867 m. pasirodė leidimas su 1864 m. kontrafakcija ir dar vienas 1902 m. Shenandoah, Pa.

48) Nu... Wiskupa Žemajcziu Rietawos (ir kitų dekanatų) Dziakonuy ...Kas isz musu ne datire sunkiu tu nełajmiu... Warniuse 1864 metuose Bałandzia 15 dienoj.

Valančiaus atsišaukimas, nukreiptas prieš kurstomuosius atsišaukimus ir išsiuntinėtas nuorašais dekanams. Pakartojo *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.304-305.

49) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* Tame łajkie wisokiu nełajmiu... Warniusi Rugsieja mienesia 13 dienoj 1864 metu.

Valančiaus ganytojinis laiškas vien kunigams, stiprinąs juos įvairiose nelaimėse. Išsp. *J. Stakauskas* Tiesos Kelyje 1938 N7/8 p.511-512 (neteisingai padėta IX 14 data).

50) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis* sawo sumiszusias aweles mejlingai swejkiname. — Ne tiktaj mes, bet ir wisa Europa... (1864).

Valančiaus raštas dėl sukilimo. Išliko vien rusiškas jo tekstas, kurį lietuviškai išvertė *A. Alekna* Mūsų Senovėje 1921 N2 p.48-49 ir Vyskupas Valančius 1923 p.152-153.

51) Trumpas Katekizmas Auszciausei Kraszto wiresnibej lijpant paraszitas. (Vilniuje) 1865 m. 118, 1 nž.p.

Valančiaus iš lenkų kalbos išverstas ir lietuvių raidėmis parašytas, bet Vilniaus mokslo apygardos išleistas rusų raidėmis, išspausdinus 10.000 egz. Du kiti leidimai, taip pat rusų raidėmis, pasirodė 1891 ir 1896 m.

52) Wiskupo žemajcziu *Motiejaus Wałanczewski* piemeniszkas žodis sakytas Katedros Bažniczio m. Kauny menesie Bałandie Metuose 1866 — Wajkaj mana, Łąjke septiniolikos metu rupindamas apie iszganima dusziu ...2p.

Valdžios reikalavimu Valančiaus parašytas pamokslas, generolo gubernatoriaus raštinės žymiai pakeistas ir papildytas, išverstas rusiškai ir valdžios išspausdintas dviem tekstais (lietuviškasis tekstas rusų raidėmis) ir be Valančiaus žinios per policiją paskleistas, nors iš tikrųjų pats Valančius šį pamokslą pasakė visai nesilaikydamas valdiško teksto. Lietuviškos transkripcijos lietuviškąjį tekstą išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovė II 3 1922 p.378-380 ir *A. Alekna* Vyskupas Valančius 1923 p.170-171 (lietuviškąjį tekstą pats kiek pakeitė).

53) Brolej Katalikaj, jums noriu par gromata kielis žodžius pasakiti. (Tilžėje 1867?), 4p.

Nelegaliai išspausdintas ir nelegaliai paskleistas Valančiaus atsišaukimas dėl rusų šaukimo emigruoti į Rusijos rytus. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.50-52 (priskiria 1869 m.).

54) *Motiejus Kazimieras Wołonczewskis*... Giwentojams Balniku parapijos paswejkinima ir pałajminima siuncziu... Pasakisu jums tikra tejsibe... Kauni 1867 Kowa 8 dienoj.

Ganytojinis Valančiaus laiškas balninkiečiams dėl klebono Opulskio. Visas laiškas rašytas paties Valančiaus ranka. Pirmą kartą paskelbė *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.305-306.

55) Patarles Žemajcziu. (Tilžėje 1867), 52p.

Antraštiniame lape nėra nurodytas nei autorius, nei spausdinimo vieta. Tačiau išleido Valančius, nors *A. Baranauskas* (laiške Hugo Weberiui) spėjo, kad Valančius ne pats tas patarles rinkęs, bet išrankiojęs iš *Miežinio* žodyno rankraščio, kuris buvo jo rankose ir kuriame yra visos (1200) patarlės, kurios šiame rinkinyje išspausdintos. Bet galėjo būti ir atvirkščiai: Mie-

žinis, kuris savo žodyną keletą dešimčių metų ruošė, galėjo savo žodynui pasinaudoti Valančiaus rankraščiu. Išspausdinta 3.000 egzempliorių.

56) *Joteiko* Paaugusiu žmoniu kningele. (Berlynas, 1868), 146, 11p.

Parašyta 1865 m. Joteikos slapyvardžiu prisidengęs, Valančius išspausdino 3.000 egzempliorių. Kiti leidimai: 1902 m. (Tilžėje, 104p.), 1906, 1907, 1920, 1930 (*A. Merkelio* perredaguotas leidimas su *K. Buivydo* iliustracijomis) ir *J. Balčikonio* Valančiaus raštai 1931 p.99-246.

57) Wajku kningele. Su abrozdelejs. (Tilžėje, 1868) 2, 100p., 16 spalvotų paveikslėlių.

Knygutėje nenurodyta nei spausdinimo vieta, nei leidimo metai. Valančius ją parašė 1864 m. ir pats nurodo, kad tais pačiais metais ir išspausdinęs. Išspausdinta 5.000 egzemliorių. *E. Volteris* neteisingai tvirtino, kad ir išspausdinta 1864 m. Kiti leidimai: 1891 (Tilžėje su 1864 m. kontrafakcija), 1905 (Bitėnuose, 63p.) ir 1907 m. Vėliau *L. Kuodžio* leidimas 1928 m. su *K. Šimonio* iliustracijomis ir *J. Balčikonio* Valančiaus raštuose 1931 p.1-98.

58) Giwenimaj Szwentuju Diewa. (Tilžėje) 1868 m. 292p.

Valančius parašė 1866 m. Yra tai antroji Žiwatu Szwentuju dalis. Savo lėšomis Valančius išspausdino 5.000 egzempliorių. Buvo bent du skirtingi leidimai — vienas 292p. ir kitas 289p.

59) Gromata apskrita Szwento Tewo musu Popeziaus Piusa IX pas sawo aweles. Apie sieławartus bažniczios szwentos. (Tilžėje, 1868), 34p.

Nenurodyta nei spausdinimo vieta, nei metai. Išspausdinta 3.000 egzempliorių. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.5-10.

60) Isz Tamsybes wed tiktaj kelis Teysybes. Nauja Pasaka. Tilzej 1868 m. 21p.

Kiti leidimai 1889 ir 1892 m. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.64-75.

61) Perspieimas apej Szwentą Wierą įpatingaj apej Bažniczią Jezaus Kristaus. Tilzeje 1868 m. 24p.

Išspausdinta 3.000 egzempliorių. Kiti leidimai: 1889 (su 1869 m. kontrafakcija) ir 1892 m. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.34-49.

62) Szniakesis Katalika su nekataliku. (Tilžėje 1868), 19p.

Knygutėje nenurodyta nei metai, nei spausdinimo vieta. Pakartojo Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga 1894 N1 p.21-22 ir *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.53-63.

63) Apej Brostwas su Istatimajs tretioje Zokana Szwenta Dominika... Tilžėje 1869 m. 156, 1 nž.p.

Parašyta 1868 m. Iš karto pasirodė du kiek skirtingi leidimai — vienas 1, 156p., kitas 157p.

64) Litanie apej wisus Szwentus Muczelninkus, su rejkalingoms małdomis. (Tilžėje 1869) 16p.

Nenurodyta nei vieta, nei leidimo metai. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.87-94.

65) Palągos Juze. Wilniuje 1863 (Klaipėdoje 1869) 112p.

Parašyta 1869 m. Kiti leidimai: 1873 (su 1863 m. kontrafakcija), 1874 (taip pat), 1878 (praplėstas leidimas, su 1863 m. kontrafakcija), apie 1882 (su 1863 m. kontrafakcija), 1902 (132p.), 1906 m. (Vilniuje). Naujausias *J. Balčikonio* leidimas Valančiaus raštuose p.274-364. Greta kito teksto čia įdėta ir visa eilė dainų ir eilėraščių, kurių kiti (pvz. Daina apie Papilės mūšį), galimas daiktas, bus paties Valančiaus parašyti: Iszoko oželis, Giesme apie szw. Kazimierą. Paklausykit wisi manęs (apie Papilės mūšį), Augin tėvas tris dukreles, Džiaukites žmones, džiaukites Szateikiai, Siunte mane motinele, Palik swejka mylimoji, Kieme waikui užgimus, Pawargeliu daina, Giesme apie szw. Mateusza, Rutu darželyj žyd puikios žoleles, Giesme apej szw. Motieju Apasztola, Perleidau metu apie szimta koki, Gerai Diewe padarei, kad jaunystę sutverei, Oi broliukai negerai, Kada pradiesiu dainuoti, Rolio dirbolio, Girtuoklio daina, Pilkasis Cyrulelis, Blezdingele.

Palik sveika mylimoji *J. Aisčio* ir *A. Vaičiulaičio* pakartota Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.184-186.

66) Prajautimas. (Tilžėje 1869) 19p.

Nei vieta, nei metai, kaip ir beveik visose politinėse Valančiaus brošiūrose, nenurodyti. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.23-33.

67) Wargai Bažniczios Kataliku Lietuwoj ir Žemajcziusi su pawelijimu Wirausibiu par Kuniga Zabermana. Tilžėj 1869 m. 19p.

Parašyta Valančiaus, tik pradžia buvo kun. Zabermano, kuris ir spausdino visus nelegalius Valančiaus raštus, pridėta, ir tai, greičiausia, be Valančiaus žinios, nes ne visai derinasi su Valančiaus nusistatymu. Išspausdinta 3.000. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant p.76-86. Rusišką vertimą išsp. Moskovskij Sbornik 1887 p.124-138.

68) Wisas psalmes S. Dowida Karalaus. Wilnuje 1864 (Tilžėje 1869?) 199p.

1864 m. proza išversta Valančiaus. Volteris tvirtino, kad esą išspausdinta 1874 m. Valančiaus lėšomis atmušta 4.000 egzempliorių.

69) Ape atpuskus Jubileiszkus arba Beleusza su pawelijimu Wieriausibiu par Kuniga *Jona Zabermana*. Tilžėj 1869 m. 21p.

Parašyta ne Zabermano, bet Valančiaus. Išspausdino 3.000 egz. Pakartojo *J. Tumas* Maskoliams katalikus persekiojant 1929 p.95-105.

70) Psalmes arba Giesmes Dowida Karalaus ir pranaszo. Wilnuje 1863 (Tilžėje 1872), 418p.

1871 m. Valančiaus sueiliuotas vertimas anksčiau proza jo išverstų psalmių. Išleista mažo pailgo formato.

71) Mokslas Rima Kataliku. Suraszytas ir Iszspaustas diel paaugusiu žmoniu. Wilnuje 1863 (Tilžėje 1873?) 340p.

Nors Valančius savo užrašuose ir tvirtina, kad jis tik 1873 m. išvertęs bet atrodo, kad išspausdinta dar prieš 1873 m., ir tik antras leidimas pasirodęs 1873 m., o kiti 1874 ir 1882 m. Su 1879 m. kontrafakcija pasirodė 1833 m., o spaudą leidus — 1905 m.

72) Pamiętnik domowy. 1873 m. 323p.

Rankraštis. Kartu su ištraukomis iš Rozmaite wiadomości ir iš kitų rankraščių spausdino lietuviškai išvertęs *J. Tumas* nuo 1899 m. Tėvynės Sar-

ge, Žinyčioje, Dirvoj-Žinyne ir 1929 Pastabose pačiam sau. *Vaclovas Biržiška* iš vyskupo Valančiaus Pamiętnik domowy Mūsų Senovėje II 2 1938 p.237 -246 pateikia smulkų viso rankraščio turinį ir lietuviškai išverstas dvi J. Tumo neišverstas ištraukas.

73) Wiadomość o cznynnościach pasterskich (apie 1873).

Rankraštis, iš kurio kai kurias lietuviškai išverstas ištraukas pateikė *J. Tumas* Pastabos pačiam sau 1929 m.

74) Wiadomości zewsząd zebrane (apie 1873).

Ir iš šio rankraščio kai kurias vietas *J. Tumas* išvertė ir išspausdino Pastabose pačiam sau 1929.

75) Broma atwerta ing wiecznasti (apie 1873).

Pats Valančius buvo visiškai perdirbęs senąją Alšauskio Bromą atwertą ing wiecznasti, bet neišspausdino.

76) Garbinimas Szwencziausios Szirdies Diewa musu Jezaus Kristaus. Wilnuoje 1863 (Tilžėje 1874), 48p.

1873 m. Valančiaus išversta iš lenkų kalbos.

77) Givenimas Szwencziauses Panos Marijos. Wilniuje 1855 (Tilžėje 1874), 123p.

Valančiaus parašyta 1870 m. Išspausdinta 5.000 egzempliorių. Kiti leidimai su 1855 m. kontrafakcija pasirodė 1880, 1882, 1884 m., su 1864 m. kontrafakcija 1894, 1896, 1904 m., su 1846 m. kontrafakcija 1896 m. Du leidimai Tilžėje 1905 ir 1906, dar 1907 m.

78) Asz *Motiejus Wolonczewskis* wisiems katalikams paszwentinima ir palajminima siunczių. — Per kiaura amžiu sawa darbuodamas... 1875.

Vadinamoji testamentinė Valančiaus gromata, kurią prieš mirtį Valančius paliko savo parašytą vieną lietuviškai, kitą lenkiškai (į dvasininkus). Lietuvišką tekstą išsp. Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga 1894 N10, o lenkiškos gromatos lietuviškas vertimas ten pat buvo išsp. 1894 m. N12. Lietuvišką pakartojo *J. Tumas* Valančiaus blaivybės gromatose 1915 p.77-85 ir Pastabose pačiam sau 1929 p.166-169. Santrauką duoda *A. Alekna* Vyskupas Valančius 1923 p.273-274. Ištrauką pateikia *K. Gečys* Bractwa 1935 p.215-216 (su lenkišku vertimu). Išsp. ir *K.P.T.* (kun. Pranas Turauskas) 1911 m. 9p.

79) (Istorije Szwenta Senoje ir Naujoje Ystatima Nu sutwierima pasaules lig smerties Kristaus Wieszpaties. Wilnuj 1860 (Tilžėj 1883), 135p.

Nors čia ir yra padėta prakalba su Valančiaus parašu, tačiau knygos tokiu vardu Valančius nebuvo parašęs. Šioje knygoje leidėjas, matyti, sujungė į vieną Valančiaus Istorije Senoje Istatima su ištraukomis iš Žiwato Jezaus. O gal tai yra *Ivinskio* knygutė, kurią jis tokia antrašte buvo parašęs, bet gyvas būdamas neišspausdino. Kiti leidimai: su 1860 m. kontrafakcija 1883 m. du leidimai, 1896 m. rusų raidėmis, su 1863 m. Valančiaus padėta aprobata, 1899 m. Philadelphijoje, 1905 ir 1907 m. Tilžėje, 1906 m. Chicagoje, 1907 m. Philadephijoje ir 1907 m. Mahanoy City, Pa.

80) Pasakojimas Antano Tretininko. Pasarsze *Motiejus Valanczauskas* Vyskupas Žiamaicziu. Plymouth, Pa. 1891 m. 87p.

Valančius parašė 1872 m., bet pats neišspausdino. Rankraštis vėliau buvo patekęs į E. Volterio rankas. Pirmąją šio darbo ištrauką jis išspausdino

savo 1887 m. išleistoje Ob etnografičeskoj poezdke po Litve i Žmudi p.21-24, iš kur, matyti, paėmė Kalendorius 1889 metams p.21-37, ir pats platesnę ištrauką pateikė Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft 1889 Heft 12 (B. III 1893) p.105-116. Paskiau Volteris davė visą rankraštį persiųsti į Ameriką, kur, pakeitus rašybą ir kalbą, „Pasakojimas" buvo tuometinio redaktoriaus *J. Andziulaičio* išsp. Vienybėje Lietuvninkų 1890 N39-53 ir iš čia atmuštas atskira knyga Brooklyne 1901 m. 99p. Paskiau vėl spausdinama Žvaigždėje 1901 N3-13 ir iš čia atmušta atskira knyga Brooklyne 1901 m. 99p. Dar buvo vienas leidimas Vilniuje 1906 m. (112p.), *J. Balčikonio* Valančiaus raštuose 1931 p.365-402, o iš ten, pakeista rašyba, Meerbecke, Vak. Vokietijoje, 1948 m. (68p.).

81) I. Keletas žodžių apie Rymo Popiežiaus neklaidingumą. II. Gromatos amžiną atilsį Vyskupo *Motiejaus Volonczausko* Visiems Katalikams Žemaičių vyskupystės. Vilniuje (Tilžėje) 1894 m. 52p.

Kitas leidimas pasirodė Tilžėje 1904 m.

82) Matytinis del brolių ir sėserų brolijos blaivystės per Szw. Tėva popiežiu Piusa IX Katalikams visos pasaules įstatytas, po prieglobsta S. Marijos paduotas, ir katalikams Lietuvos Žemaičių vyskupystės par *Motieju Volonczauskį* vyskupą įvestos. 1895 (Tilžėje), 24p.

Tai nėra koks atskiras Valančiaus parašytas rašinys, bet kompiliacija ir savarankiškas kai kurių Valančiaus blaivybės raštų papildymas.

83) *M. Wołonczewski* Biskupstwo Žmujdzkie. Kraków. 1898 m. XIV, 247p.

Maurikio Hriškevičiaus vertimas, dar prieš 1860 m. atliktas. Prakalba *Stanislovo Smolkos*. Hriškevičius čia pridėjo kiek ir savo pataisų bei papildymų.

84) Paskutinis Ganytojo Raštas Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančausko. Ryga 1911 m. 9p.

85) *Kun. J. Tumo-Vaižganto* Žemaičių Vyskupo *Motiejaus III Kazimiero Valančiaus-Valančiausko* Blaivybės Gromatos. Rygoje 1915 m. 86p.

Be kitų, čia, lietuviškai išverstos, yr aįdėtos ir šios lenkiškos gromatos kunigams: 1858 XI 11, 1859 III 7, 1860 I 30, 1860 III 18, 1860 m. pabaigos, taip pat lietuviškas vertimas lenkiškos gromatos dvarininkams 1859 III 14, 1862 XIII 12.

86) *Motiejus Valančius* Maskoliams katalikus persekiojant. Surinko ir paaiškino *J. Tumas*. Kaunas, 1929 m. 124, 1p.

Kartu surinktos visos politinės tikybinės Valančiaus parašytos brošiūros.

87) *Motiejus Valančius* Pastabos pačiam sau. Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos surinko ir savo pastabas pridėjo *J. Tumas*. Klaipėda 1929 m. 190, 1p. Wiadomości rozmaite, Pamiętnik domowy ir kitų Valančiaus rankraščių vertimai.

88) *Valančiaus* raštai. Redagavo ir žodynėlį pridėjo *J. Balčikonis*. Kaunas 1931 m. VIII, 487p.

Apima: Vaikų knygelę, Paaugusių žmonių knygelę, Palangos Juzę ir Antano Tretininko Pasakojimus.

89) Ak Tu Diewe Wisagalis.

Valančiaus eilėraštis apie blaivybę. Išsp. Tėvynės Sargas 1901 N2/3 B p.21-22 ir *J. Tumas* Valančiaus Blaivybės Gromatos 1915 m. 33p.

90) Apie teisybę (De Justitia).

Šią apysakėlę mini *J. Tumas* Tėv. Sarge 1900 N2/3 išlikusiuose Valančiaus rankraščiuose.

Dokumentai. Tūkstančiai Valančiaus veiklą nušviečiančių dokumentų buvo surinkti vadinamajame Valančiaus archyve Kauno metropolijos bendrajame archyve. Jie ten buvo įrišti į keletą dešimčių didžiulių tomų, kiekviename po keletą šimtų puslapių, bet, skubotai tą darbą atliekant, patys dokumentai nebuvo sutvarkyti ir susisteminti, tad tuo būdu daugelis paskirų dokumentų, liečiančių tą patį klausimą, buvo išmėtyta po skirtingus tomus. Dar prieš Pirmąjį Pasaulinį karą, kada apskritai tie dokumentai sudarydavo didžiules krūvas nesutvarkytų bylų, iš ten tų dokumentų dalį vienas lenkas, Kauno kunigas (Petras Barauskis) slaptai išnešė ir atidavė Vilniaus lenkų mokslo mėgėjų draugijos bibliotekai. Šį archyvo naikinimą tuojau sustabdė vyskupas Karevičius, kai tik tapo Žemaičių vyskupu. Jis tai ir įsakė visas bylas įrišti į atskirus tomus ir niekam neleido Valančiaus bylų skolinti išneštinai. 1940-1941 m. pirmosios Lietuvos okupacijos metu, kai buvo įvesta civilinė metrikacija, Valančiaus archyvas, kartu su visu metropolijos archyvu, buvo perkeltas į Vilnių, kur sudarė centrinį metrikacijos archyvą. Koks buvo jo vėlesnis likimas, dar nepaaiškėjo. Labai daug Valančiaus veiklą liečiančios dokumentinės medžiagos prieš Pirmąjį Pasaulinį karą buvo Vilniaus centriniame archyve (tuo laiku Vilniaus generolo gubernatoriaus archyve) ir ji buvo ten išlikusi ligi 1939 m. rudens. Vėliau kelis kartus tiek pirmosios bolševikų okupacijos metu, tiek vokiečių okupacijos laikais tą archyvą kraustant iš Vilniaus į Minską ir atgal ir žymiai archyvo daliai ilgai begulint tiesiog atvirame ore, be abejo, bus dingę nemaža ir valančinės medžiagos. Medžiaga, buvusi vadinamajame Vilniaus Muravjovo muziejuje, kurį daugiausia sudarė dokumentai, susiję su Muravjovo veikimu Lietuvoje 1863-1864 m. sukilimo metu, 1915 m. buvo išvežta į Rusiją ir ten ar visiškai bus dingusi, ar ligi šiol pūva kurio muziejaus ar bibliotekos rūsiuose. Taip pat dingo žymiausia dalis Pirmojo Pasaulinio karo metu išvežtų į Rusiją, į Orlą, Vilniaus apygardos žandarmerijos dokumentų, kuriuos patys buvusieji cariniai žandarai netrukdomai naikino per visus 1917 ir 1918 metus, ir tik jų nedidelės liekanos buvo išgelbėtos nuo sunaikinimo, atgabentos į Maskvą ir iš dalies nukopijuotos. Tų nuorašų dalis vėliau buvo atvežta į Lietuvą ir dalimis buvo paskelbta arba sunaudota kitiems rašiniams apie Valančių J. Tumo redaguotoje Mūsų Senovėje (jos pirmajame tome). Dalis Valančių liečiančių Kauno gubernatoriaus raštinės bylų buvo saugojama Kauno valstybiniame centriniame arcyhve. Plati Valančiaus korespondencija yra išsklaidyta po įvairias bibliotekas ir archyvus ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje (daugiausia Lenkijoje, kur paskutinio pasaulinio karo metu, be abejo, bus daug jos žuvę, o esamoji Romoje ir Vatikane tik paskutiniuoju laiku buvo pradėta lietuvių mokslininkų tyrinėti), taip pat ir privatinėse rankose. Tik labai nedidelė tos korespondencijos dalis buvo spaudoje paskelbta, o daugumas liko rankraščiais (pvz. be galo įdomi ypač Valančiaus literatūriniam darbui nušviesti jo korespondencija su spaustuvininku Zavadzkiu Vilniuje — laiškai paties Valančiaus rašyti 1852 XI 30, 1853 IV 10, 1853 V 20, 1853

VI 16, 1853 X 30, 1853 XI 18, 1854 V 4, 1854 V 22, 1855 III 4, 1858 XII 8, 1861 III 16). Vien suinventarizuoti visai Valančiaus dokumentinei medžiagai reikėtų ištisų tomų; tačiau tai turėtų sudaryti visiškai atskirą darbą, juo labiau, kad didžiausioji tos medžiagos dalis liečia bendrąją 1850-1875 m. Lietuvos istoriją.

Tikrąją ir falsifikuotą Valančiaus metriką paskelbė *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1900 N1 p.24-25, Pastabose pačiam sau 1929 p.10 ir *A. Alekna* Vyskupas Valančius 1923 p.6.

Čia pateikiamas sąrašas kelių dokumentų, susiradusių jau karo metu ir liečiančių Valančiaus perkėlimą iš Moziriaus į Žemaitiją ir jo paskyrimą Vilniaus dvasinę akademiją.

1) 1834 II 26 vyskupo J. A. Giedraičio iš Alsėdžių raštas Vilniaus mokslo apygardos globėjui, prašant sutikimo Valančiui perkelti iš Moziriaus į Kražius.

2) 1834 IV 7 Minsko gubernijos mokyklų direktoriaus Kutnevičiaus raštas Minsko vicegubernatoriui, kad, nors iš Valančiaus, kaip iš mokytojo, galima būtų ir daugiau reikalauti, bet apskritai jis esąs gabus ir uolus mokytojas.

3) 1834 IV 17 Minsko vicegubernatoriaus Kartaševskio Valančiaus apibūdinimas, kad jis ir politiniu, ir civiliniu atžvilgiu esąs patikimas asmuo.

4) 1834 V 24 to paties Kartaševskio raštas iš Vitebsko vysk. Giedraičiui, jog jis sutinkąs, kad Valančius būtų perkeltas iš Moziriaus į Kražius.

5) 1840 VI Vilniaus dvasinės akademijos rektoriaus Fijalkovskio rašytas Valančiui laiškas, kuriame jam praneša apie jo paskyrimą akademijos adjunktu ir šaukia jį tuojau po šv. Petro atvykti į Vilnių priesaikos duoti.

A. Milovidov Archivnye materialy Moravjovskago Muzeja I 1913 p. 14-17 (N17), p.22 (N23) ir p.39 (N55) išspausdinti šie dokumentai:

6) 1862 II 6 Vilniaus generolo gubernatoriaus Nazimovo laiškas Valančiui apie kunigų dalyvavimą Panevėžio bažnytinėse manifestacijose.

7) 1862 II 17 Valančiaus atsakymas Nazimovui apie Panevėžio įvykius.

8) 1862 III 21 Nazimovo Valančiui rašytas laiškas, kuriame jis praneša negalįs V-čiui duoti paso kelionei į užsienius.

9) 1863 VIII 21 Valančiaus raštą Aleksandrui II, lietuviškai išverstą, išsp. *A. Alekna* Mūsų Senovėje 1921 N2 p.44-45.

Be to, Lietuvos Praeityje I 1940 p.296-302 *K. Sendzikas* išsp. šiuos Valančiaus laiškus Gintilai: 1840 IX 28, 1841 II 4, 1845 I 29, 1846 I 26, 1849 II 3, 1849 II 24, 1850 III 18.

Literatūra. *(T. Dobševičius) D. Ejtwid* — Tygodnik Petersburski 1848 N43 p.309.

(") Wspomnienia z czasów, które przežyłem 1883 p.168-170.

B. Smigielskis Kritika vysk. Valančiaus Žemaičių vyskupystės (parašyta 1849 II) — Draugija 1911 N55/56 p.268-275, N57 p.19-27, N58 p.135-142, N59 p.299-303.

(") Atsiminimai apie Žemaičių vyskupystę — Draugija 1912 N63 p. 233-243, N64 p.342-346, N65 p.37-41, N66/67 p.141-146, N68 p.256-264, N70 p.111-115.

Pamiętnik Religijno-Moralny XX 1851 p.545.
(M. Akelaitis) — Kuryer Wileński 1861 N4.
Jerzy Iwaszkiewicz O doktoracie Wołonczewskiego — Pamiętnik Religijno-Moralny III 1859.
K. N. (Kajetonas Nezabitauskis-Zabitis) — Gazeta Warszawska 1862 N32.
Zamečanija na proekt obščeobrazovatel'nych učebnych zavedenij II 1862 p.85-117, 424-427.
K. Kossakowski Z dziełka pod tytułem „Žemaitiu Wiskupiste" (rankraštis prieš 1866 m.).
A. Bortkevičius 1872 sausio 20 Akrostikas Žemaičių vyskupui (išsp. Tėv. Sargas 1899 N3 p.58).
J. Karłowicz O języku litewskim 1875 p.223-224.
Jul. B. (Bartoszewicz) Encyklop. Powszechna Orgelbranda XXVII 1867 p.777-779.
Ks. J. Raczkowski Z Kowna (apie 25 metų vyskupavimo sukaktį) — Przegląd Katolicki 1875 N12 p.188-189.
(") Życiorys Biskupa Macieja Wołonczewskiego — Przegląd Katolicki 1875 N35 p.345-349, N36 p.361-364, N37 p.387 (lietuvišką vertimą išsp. Tėvynės Sargas 1901 N2/3 p.5-19).
W. Korotyński Biskup Maciej Wołonczewski — Tygodnik Illustrowany 1875 p.392-393.
Biskup Maciej Wołonczewski — Kłosy 1875 N52 p.17-18.
Biskup Maciej Wołonczewski — Kalendarz Ungra na 1877 r. p.17.
A. Bezzenberger Litauische Forschungen 1882 p.91-92 (prierašas).
(") Die litauische Literatur — Die Kultur der Gegenwart I 9 1908 p.366.
J. Koncewicz Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H.7 1883) p.15, 17, 20.
E. Volter Litovskij Katichizis N. Daukši 1886 p.XXXIII-XXXVI.
(") Ob etnografičeskoj poezdke po Litve i Žmudi 1887 p.21-24, 106-115, 120-121.
(") Litauische Schriftsteller d.19. Jahrh. I. Mathaeus Wolonczewski — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 2 (H.14) 1889 p.102-116 (su ištraukomis iš Antano Tretininko: Bicziulej, Budris ir pripuoleij).
(") Volončevskis M. K. — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona VII 1892 p.83-84.
(") Volončevskij M. K. — Novyj Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XI 1912 p.461-462.
(") Lietuviška Chrestomatija I 1901 (Bicziulej).
J. Choliwzewski Złota książeczka, Poznań 1896 p.20, 22.
Moskovskij Sbornik 1887 p.124-136.
Sbornik statej pod red. Solkoviča II 1887 p.288-292.
A. Hasselblatt Album Academiae Dorpatensis 1889 p.224 N3122.
b. p. (Jonas Kriaučiūnas?) Gyvenimas a. a. vyskupo M. Volonczevskio — Szviesa 1890 N5 p.146-155, N6 p.167-179.

J. S. Kůksztis (J. Šliūpas) Simanas Daukantas — Auszra 1883 N2 p. 42-43, N3/10 p.249 ir tol.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.34-35, 52-74.

M. Valančius Gromata Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga 1894 N10, Antra gromata N17, Pasznekesis kataliko su pravoslavu N21-22.

Antanas Žemaitis (Jonas Jablonskis) (Kritika) — Varpas 1894 N4 p.60-61 ir Raštai IV 1935 p.47-50 — Waiku kningeles recenzija.

Rygiškių Jonas (") Lietuvių kalbos sintaksė 1911 p.20, 25, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 54, 55; 56; 57; 60; 61; 63; 74; 89, 91, 92, 93, 94.

Tas pats (Jurgis Bielinis) Praneszimas — Vienybė Lietuvninkų 1895 N48 p.574.

(") 1900 knįga paaukota atminimui sukaktuvių 1900 p.62-66.

J. Chociszewski Złotu książeczka. Poznań 1896 p.20, 22.

Antanas Dailidė (D. Tumėnas) Gromatos vyskupo M. Valančiaus — Tėvynės Sargas 1897 N6 p.22-26, 28 (vertimai iš lenkų gromatų: 1858 X 11, 1860 I 30, 1859 III 7, 1860 III 18, 1860 IX, N7 p.1-3 1861 X).

b. p. (Rogier Łubieński) Konstanty Ireneusz Łubieński, biskup Sejneński 1898 p.206-207, 237, 340-341.

M.D.S. (M. Davainis Silvestraitis) Medžiaga S. Daukanto biografijai 1898 p.79-81 (M. Valančiaus laiškas Daukantui 1848 IV 23 ir V. Narbuto laiškas Valančiui 1853 XI 12).

(") Vyskupas Motiejus Valančius — Lietuvių Laikraštis 1905 N6/7 p.74-75.

A. Mosolov Vilenskie očerki 1898 p.59-60, 194-195.

M. R. Witanowski Wisła 1899 p.288-290 (rec. Biskupstwo Žmudzkie, 1898).

J. Bieliński Uniwersytet Wileński 1899/1900 I p.114, III p.493-495 (vien klaidos ir nesąmonės).

A. Leskien Schallnachahmungen und Schallverba im Litauischen — Indogermanische Forschungen XIV 1902 p.165-212.

(") Litauisches Lesebuch 1919 p.97-99 (ištraukos iš Palangos Juzės), 1902 N1 p.46-54, N3/3 p.24-34.

(J. Tumas) Valančiaus užrašai — Tėvynės Sargas 1899 N11 p.7-13 (Atminimas apie moksla Kalvarijoje), N12 p.2-10 (Abrozdas Szv. Paneles), p. 10-12 (Atsitikimas Skapiškyje), 1900 N1 (Metrika p.24-26, Varnių miestelis p.27-33, Brolija p.33-36), N2-3 p.2-24 (Margumynai), N4 p.14-23, N6/7 p.15-22, N8 p.19-25, N9 p.18-24, N10-11 p.3-7, N12 p.9-14, 31-40, 1901 N1 B p.28-35, N6/10 B p.60-69 (Kronika), 1902 N1-3 B, N9 B (Kronika, Paaugusių žmonių knygelė), 1902 N1 p.46-54, N2/3 p.24-34, 1903 N3/4 B p.1-10 (Gromata prieš girtybę).

(") *M. Valančiaus* Margumynai — Žinyčia 1900 NL p.23-33 (Kunigai, nukoroti iš priežasties maišto 1862 (? vietoje 1863), N2 p.32-51 (Trumpa Kauno bažnyčių istorija), 1901 N3 p.p.25-29 (Sąrašas dvasiškujų, ėmusių dalyvavimą 1830 ir 1831 m. sukilime ir Iš Kronikos).

(") *b. p.* 100 metų sukaktuvės (1801-1901) Žemaičių vyskupo Motiejaus III Valančiaus — Žinyčia 1900 N3 p.1-7.

(") Šimtametinės sukaktuvės Vyskupo Valančiaus — Tėvynės Sargas 1901 N2/3 B, p.1-26.

(") *b. p.* Daugiau rūpesčio apie savo rašėjus — Tėvynės Sargas 1902 N1 A p.25-26.

(") Biskup Maciej Wołonczewski — Kraj (Życie i sztuka) 1902 N1 (su Jono Zenkavičiaus piešto Valančiaus atvaizdo kopija).

(") *M. Valančius* Iš kronikos — Dirva-Žinynas 1903 Sausis p.107-115 (Pralotas G. Bilevičius. Šnipukai. Nelaimingi pietūs. Kunigas Juozas Rupeika. Pralotas Fijalkauskis. Arkivyskupas Holovinskis. Arkivyskupas Žilinskis. Apskelbimas N.P.S.M.P. Pasiuntinis Chigis. Vyskupas Lipskis. Vyskupas Kahnas. 1857 metai. Geresni laikai prie Aleksandro II. Kreivas pranašavimas. Paskvylis ant vyskupo M. Valančiaus), 1903 Sausis p.115-116.

(") Žemaičių vyskupo M. Valančiaus Blaivybės gromatos. Ryga 1915 m. 86p.

(") Vyskupo M. Valančiaus akcija 1855 m. — Mūsų Senovė I 2 1921 p.6.

(") *Vaižgantas* Kelionė į vyskupą Valančių — Mūsų Senovė I 2 1921 p.11-17.

(") Valančiaus rašytojo bruožai — Lietuvis 1924 N21-23; Lietuva 1925 N119.

(") Vyskupo M. Valančiaus darbai vis liaudies naudai — Sargyba 1925 N10 p.6-8.

(") Vyskupo M. Valančiaus Pastabos pačiam sau 1929 m. 191p. (Tėvynės Sarge, Žinyčioje, Dirvoje, Žinyne išspausdintoji medžiaga iš vysk. M. Valančiaus rankraščių, čia susisteminta ir papildyta J. Tumo pastabomis).

(") Vyskupo M. Valančiaus Maskoliams katalikus persekiojant 1929 m. 124p.

(") J. A. Pabrėža — Raštai XI 1929 p.72-75 (du Pabrėžos laiškai M. Valančiui).

(") Paminklas vyskupui M. Valančiui Kaune — Raštai XIX 1933 p.268-272.

A. Dambrauskas Š. P. Ks. M. Wołonczewski — Rzymsko Katolicki Kalendarz na r. 1901 p.58-65 (lietuviškas vertimas pakartotas Užgesusiuose žiburiuose 1930 p.202-219); lietuviško vertimo ištrauka — Tėv. Sarge 1901 N2/3 B p.3).

(") Przyczynek do biografji biskupa M. Wołonczewskiego — Kwartalnik Teologiczny 1902 N3/4 p.LXXXVII-XC (autentiškos ištraukos iš Valančiaus Kronikos).

(") *Ks. A. D.* Wołonczewski Maciej — Encyklopedja Kościelna XXXII 1913 p.260-266.

(") *A. J.* Iš M. Valančiaus santykių su vokiečių filologais — Ateitis 1917 N6 p.169-170 (1872 IV 4 Kuršaičio vokiškas laiškas Valančiui, 1872 IV 13 Valančiaus lotyniškas atsakymas Kuršaičiui, 1873 V 28 lenkiška M. Valančiaus rekomendacija L. Geitleriui).

(") *Pr. A. D.* Iš vyskupo M. Valančiaus laiškų — Draugija 1919 N7/8 p.331 (Valančiaus laiškas J. K. Gintilai).

(") *Adomas Jakštas* Apie lietuviškus Šventraščio vertimus — Žinyčia 1902 N4/5 p.32.

M. Volonczauskas Iš raštų — Katalikas 1901 N7 (Piemeniszkas rasztas), N7 (Geroji Onelė), N8 (Senelis), N10 (Augustinas Kruczius).

N. Kornilov Russkoe delo v Severo-Zapadnom Krae 1901 p.359.

A. Milukas Atsiszaukimas jubilieinio M. Valančiaus komiteto — Žvaigždė N5.

V. Dembskis Ar vyskupas Valančius nebuvo vyliugu lietuvystės. Chicago 1901 m. 37p.

D.T.B. (Dominikas Tamošius Račkauskas) Akiwi szmoteliai isz giwenimo kunigo Wolonczewskio — Saulė 1901 N23-24.

(Vincas Mickevičius) Pilkis M. Valančiaus paminėjimas — Ūkininkas 1901 N12 p.109-110.

(") *V. Kapsukas* Žemaičių vyskupas M. Valančius — Varpas 1901 N12 p.133-135.

Selimas (A. Kaupas) Kalba „Palangos Juzės" — Dirva Žinynas 1903 Liepos p.170-177.

J. P-tis (J. Paršaitis) M. Valančius — Vilniaus Kalendorius 1906 metams.

Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki V 1906 p.20, (N.57, 59), 22 (N.88), 34 (N237).

Kun. P. A. (P. Augustaitis) Vygrių ir Seinų diec. istorija — Vadovas 1910 N19 p.270.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu (Iš 1910-1911 m. Visuomenės) 1921 p.33, 34, 36, 54 ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.186, 188, 189, 193 ir kt.

Michał Biržiszka (") Że Żmudzi II — Ogniwo 1904 N21 ir pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.383-384.

(") Pirmoji byla dėl lietuviškų raštų — Visuomenė 1910 N2 p.88-94 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.165-172).

(") Prie M. Valančiaus „Žemaičių Vyskupystės" — Lietuvių Tauta II 1911 p.131-132 (paskelbė išbrauktą dvasinės cenzūros § 114; pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.373-374).

(") Deliai Ivinskio „Aitvaro" — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.375-380 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.33-350).

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.74-75, 90-93 (dainos apie Papilės mūšį tekstas).

(") Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.92-97.

(") Daukantas Simanas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.147, 152, 153.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.44, 45, 48, 88, 89, 94, 95, ^{2}1955 p.II 21, 52, 54, 58, 93, 104, 114, 115, 121, 122.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.4, 38, 39, 57, 58, 61, 62, 63, 64, 66, 71, 74, 81, 82, 84, 85, 104, 107, 114, 142, 149, 152, 154, 155, 164, 174, 181, 195, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 213, 220.

K. Jurgelionis Chamas mūsų literatūroje — Laisvoji Mintis 1911 N20 p.470-473.

S. Tijūnaitis Lietuvos atgijimas 1911 p.33-34, 70-72.

J. Daubaras (J. Grajauskas) Vysk. A. Baranauskas 1911 p.23, 25, 27-28.

A. Janulaitis Dar apie M. Valančiaus palikimą — Lietuvos Žinios 1912 N51.
(") Simanas Daukantas 1913 p.22, 26, 27, 32-36, 38, 39.
A. Grużewski Kościół ewangelicko reformowany w Kielmach 1912 p. 121 (prierašas).
J. Totoraitis Lietuvos atgimimo paveikslai (III 7 Vyskupas Valančius) — Vadovas 1913 N46 p.167-168.
Anykščių Stasys (Recenzuojamas K. P. T. Paskutinis Ganytojo raštas) — Draugija 1912 N71/72 p.290.
S. Čiurlionienė Vyskupo M. Valančiaus auklėjimo principai — Viltis 1913 N3 (ir Iš mūsų literatūros 1913 p.66-83).
K. Grinius Apie spaudos uždraudimo veikėjus — Lietuvos Žinios 1914 N87.
M. Brensztejn Bractwa trzeźwości na Litwie — Rocznik Tow. Przyjaciół Nauk VI 1915-1918 p.50-89.
W. Przyborowski Dzieje 1863 r. V 1919 p.318-320.
Pr. Jaznas Vysk. M. Valančius — Moksleivis 1918 N65 p.1-8.
Antanas Alekna Vyskupas Valančius ir tikybos mokinimas gimnazijose — Ateitis 1917 N12 p.353-362.
(") M. Valančius kaip vyskupas — Ganytojas 1920 N5 p.132-140, N6 p.168-174, N7 p.199-209.
(") Žemaičių seminarija vyskupo Valančiaus laikais — Ganytojas 1921 N1 p.10-18.
(") Pamokslų cenzūra Rusijos imperijoje — Ganytojas 1921 N5 p. 131-140.
(") Rusijos vyriausybė ir kunigų skyrimas Žemaičių vyskupijoje Valančiaus laikais — Ganytojas 1921 N8 p.232-244, N9 p.258-268.
(") Bažnyčių ir kryžių statymas ir taisymas Žemaičių vyskupijoje Vyskupo Valančiaus laikais — Ganytojas 1921 N11 p.321-334.
(") Dvasiškijos važinėjimai ir bilietai vyskupo Valančiaus laikais — Ganytojas 1922 N1 p.3-97.
(") Rusų kalba pamaldos vyskupo Valančiaus laikais — Ganytojas 1922 N12 p.347-352.
(") Vyskupas Valančius kaipo rašytojas ir lietuviškos raštijos palaikytojas — Draugija 1920 N5/6 p.200-213.
(") Vyskupas Valančius ir Kuršo katalikai — Draugija 1920 N3/4.
(") Vyskupas Valančius ir 1863 metai — Mūsų Senovė I 1 1921 p.22-33.
(") Vyskupas Motiejus Valančius. Klaipėda 1923 m. 283p.
(") Vyskupas Valančius — Tiesos Kelias 1935 N6 p.335-339.
Vaclovas Biržiška Lietuvių Golgota — Mūsų Žinynas 1921 N2 p.108-109.
(") Vyskupo Valančiaus bylos — Mūsų Senovė I 1 1921 p.6-21, I 3 1922 p.369-383.
(") Lietuvos mokyklos reformos bandymai 1860 m. pradžioje — Švietimo Darbas 1921 N5/6 p.79-80.
(") Lietuvių politinės brošiūros 60-ųjų metų gale — Švietimo Darbas 1922 N3/6 p.406-415.

(") Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas į lietuvių kalbą — XIXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.156-158.

(") Du Valančiai — Krivulė 1925 N9.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.99, 100, 102, 109, 111-112, 113, 114, 115, 116, 117.

(") Daugiaveidis Valančius — Literatūros Naujienos 1935 N11.

(") Nespausdintieji vyskupo Valančiaus ganytojiški laiškai — Mūsų Senovė II 1 1937 p.113-119, II 2 1938 p.301-306.

(") Iš vyskupo Valančiaus „Pamiętnik domowy" — Mūsų Senovė II 2 1938 p.355-374.

(") Iš vyskupo Valančiaus veiklos — Mūsų Senovė II 2 1938 p.355-374.

(") Vyskupo Valančiaus „Rozmaite wiadomości" — Mūsų Senovė III 1 1940 p.70-94.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.52-53.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.19, 22, 61, 157, 171, 176, 191, 193; II 1957 p.25, 45, 46, 60-62, 99, 110, 111, 112, 113, 124, 127, 128, 129, 133, 179, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191.

(") Vyskupo Motiejaus Valančiaus biografijos bruožai — Aidai 1951 N8 p.346-356, N9 p.408-419, N10 p.455-463 (ir atskirai 1951 m. 98p.).

(") Daukantas Simanas — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.364.

Ernest Fraenkel Baltoslavica 1921 p.50, 53, 59, 72, 73, 74.

(") Der praedikative Instrumental im Slavischen und Baltischen — Archiv. f. slav. Philologie XIL H.1/2 1925 p.89, 94, 102.

(") Litauische Beitraege — Indogermanische Forchungen XLV 1927 p.74, 87, 88, 90.

(") Syntax der litauischen Kasus — Tauta ir Žodis IV 1926 p.134, 181.

(") Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.25, 28, 33, 34, 40, 43, 58, 92, 101, 158, 185, 199-200, 202-203, 205, 214-215, 219, 220, 233, 244, 262.

(") Das litauische Imperfekt und seine Umschreibung im Žemaitischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung 1926 p.101, 104, 106, 108, 109.

(") Sprachliche Untersuchung d. Katechismus von 1598. 1947 p.35, 42, 92.

(") Zur Bedeutungsentwicklung litauischer Woerter — Ztschr. f. Phonetik VIII 1954 H.3/6 p.55, 58.

F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten II) 1922 p.IX, 96, 103, 165, 200, 244, 422.

J. Gerullis Herkunft der Dative Sing. der i- Staemme im Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XIXXVIII H.1/2 1922 p.66-67.

K. Būga Kalbos mažmožiai — Vairas 1914 N9 p.18.

(") Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.XXXVI-XXXVII.

N. Petkus Kieno dvasia — Žvaigždė 1923 N10-11 (iš čia Vyskupo Valančiaus įtaka — Aušros 40 metų sukaktuvės 1925 p.201-211).

M. Niedermann Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.68.

Pr. Baltiejus Pirmųjų rašytojų nuopelnai mūsų tautos atgijime — Kultūra 1924 N4 p.147-148.

A. Senn Lautnachahmende Bildungen in den Schriften von M. Valančius — Tauta ir Žodis II 1924 p.456-462.
V. Zajančkauskas M. Valančius — Vilniaus Kalendorius 1926 metams (1925) p.38-46.
A. Kripaitis Vyskupo Valančiaus sukaktuvės 1875-1925 — Sargyba 1925 N10.
A. Kizevičius Vyskupas Valančius — tautos darbininkas — Sargyba 1925 N10 p.9-12.
J. Štuopis Valančiaus „Žiwataj Szwentuju" kurybiškuoju atžvilgiu — Židinys 1925 N6/7 p.112-141.
(") Vyskupo Valančiaus „Antano Tretininko pasakojimas" — Židinys 1932 N4 p.332-342, N5/6 p.422-436.
E. Hermann Litauische Studien 1926 p.139-141, 206, 230, 357.
(") Die litauische Gemeinsprache als Problem d. allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten der Goetting. Ges. d. Wissensch. Phil.-hist. Klasse 1929 p.78, 79, 84.
(P. Ruseckas) Knygnešys I 1926 p.6-9 ir kt.
L. Didžiulienė Ką aš beatmenu 1926 p.178-179.
J. Norkus Lietuvių literatūros nagrinėjimai 1928 p.58-72.
Lg. Šermukšnis Vyskupas Valančius — tautos blaivintojas — Sargyba 1929 N6 p.179-180.
A. Milukas Vyskupo M. Valančiaus darbas — Spaudos laisvės sukaktuvės 1929 p.1-30.
(") Draudžiamosios spaudos sukaktis — 30 metų spaudą atgavus I 1935 p.19-28.
(") Prie vyskupo Valančiaus ir Daukanto bibliografijos — ten pat p.30-38.
(") Valančius ir mūsų kultūros palaikytojai — ten pat p.41-53.
(") Vyskupo Valančiaus darbai 1925 m. 63p. (p.1-53 pakartota Spaudos laisvės sukaktuvėse).
J. Matusas (Sadauskas) Blaivybės brolijos Lietuvoje — Tiesos Kelias 1928 I N4 p.194-202.
(") Vyskupas Valančius — tikras mūsų tautos vadas — Sargyba 1933 N18/19 p.226-228.
(") Blaivybė — Lietuviškoji Enciklopedija III 1935 p.1368-1369.
(") M. Valančius kaip Lietuvos istorikas — Senovė IV 1938 p.3-24.
(") M. Valančius — Vairas XIV 1937 N7/8 p.268-272.
A. Boudou Stolica apostolska a Rosja II 1930 p.17 ir kt.
J. Juodaitis Vyskupo Valančiaus Blaivybės Brolija. Telšiai 1930 m. 30p.
E. Hofmann Ausdrucksverstaerkung im Balto-Slavischen 1930 p.56, 76.
(") Kultur und Sprachgeist in den Monatsnamen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung B. LX 1938 p.56-57 (valančiniai mėnesių pavadinimai).
S. Slaugonis Vyskupas M. Valančius-liaudies švietėjas — Sėjos Baras 1930 N2, 3-5.
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.14, 29, 40, 41, 43, 57, 74, 75, 81, 105, 111, 112, 136, 137, 142.

M. Hornowska Rękopisy biblioteki Krasińskich 1930 p.89-90 (N3645).
P. Ruseckas Mūsų įžymieji žmonės I 1934 p.78-143.
(") Baudžiava I 1936 p.34, 40, 41-43, 77, 121-123, 144, 145, 185, 246-256.
A. Merkelis Du garsingieji žemaičiai 1931 p.29-63.
V. Maciūnas M. Valančius „Giwenimai Szwentuju Diewo" stilius — Vairas XIV 1935 p.273-306.
(") Vyskupo M. Valančiaus laiškai A. Baranauskui — Mūsų Senovė II 2 1938 p.314-315 (laiškai 1865 I 8, III 14 ir IV 29).
(") Mūsų senesniosios didaktinės beletristikos šablonas — Židinys XXVII 1938 N5/6 p.717-718.
(") Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.110.
A. Merkelis Juozas Tumas-Vaižgantas 1934 p.12-13.
J. Ambrazevičius Gyvasis Valančius — Naujoji Romuva 1935 N37/38 p.659-661.
K. Gieczys Bractwa trzeźwości w djecezji Žmudzkiej w latach 1858-1864. 1935 m. XI, 223p.
(") Katalikiškoji Lietuva 1946 p.116, 130-132, 134, 143-147, 149-150, 153, 154, 182-189, 190-192 (A. Vaičiulaitis), 241-243.
V. Bičiūnas Vyskupas-kovotojas dėl lietuvybės — Trimitas 1935 N20.
Kun. B. Juodaitis Vyskupo Valančiaus Blaivybės Brolija 1935 m. 20p.
K. Binkis Motiejus Valančius 1935 m. 63p.
V. Knyva M. Valančius ir jo darbai — Moksleivis 1935 N5.
J. Kossu Aleksandravičius Didysis žemaitis — Šviesos Keliai 1935 N5.
b. p. Vyskupas Motiejus Valančius. Šiauliai 1935 m. 63p.
(") Valančius ir nūdienė mūsų proza — Literatūros Naujienos 1935 N11.
N. Nespausdinti laiškai iš Valančiaus archyvo — Literatūros Naujienos 1935 N11.
Mrc. Valančiaus pamokslas žemaičiams — Naujoji Romuva 1935 N21/22 p.470.
Z. Kuzmickas Valančius politikas-auklėtojas — Vairas 1935 N7/8 p. 257-267.
(") Kovojanti lietuvių mokykla ir vysk. Valančius — Tautos Mokykla 1935 N13/14 p.295-297.
Ant. Rinkūnas Pedagoginės sistemos vyskupo Valančiaus raštuose — Lietuvos Mokykla 1935 N5.
J. Mariliūnas Didis lietuvis-šviesus vyskupas — Pavasaris 1935 N9.
A. Nezabitauskas Vyskupo Valančiaus atsiminimai — Vairas 1935 N6 p.221-223.
J. Puzinas Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen 1935 p.14, 28.
J. Balys A Short Review of the Collection of Lithuanian Folk-lore — Tautosakos Darbai I 1935 p.15.
(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.39, 73, 218.
J. P-lis (J. Paleckis) Ir sukilimo metu Valančius rašė savo veikalus — Literatūros Naujienos 1936 N16-17.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.870-883.

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.27, 48-50, 57-58.
M. Stonys Vyskupas Valančius švietėjas — Žemaičių Prietelis 1935 N20.
(") Vysk. K. M. Valančius — Mūsų Kraštas 1935 N20.
P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja — Archivum Philologicum VI 1937 p.64-66.
(") Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš Aušrą — Mūsų Senovė III 1 1940 p.19, 36, 49-50.
Pts. Senieji kauniečiai pasakoja apie vyskupą M. Valančių — Lietuvos Mokykla 1937 N4.
N. Beniševičius Valančius ir žydai — Apžvalga 1937 N5.
Petras Būtėnas Ištiktukai — beforminiai emociniai veiksmažodžiai — Athenaeum VIII 1937 p.64-66 (ištiktukai Valančiaus raštuose).
Kun. M. Veitas Atsimnimai iš 1863 m. — Mūsų Senovė II 2 1938 p.108 ir tol.
P. Šležas Bažnyčios ir valstybės santykiai Žemaičių vyskupystėje vyskupo Valančiaus laikais (1850-1875 m.) — Židinys 1938 N7 p.47-59 ir Krikščionybė Lietuvoje 1938 p.178-190).
Petras Aikšnoras Vysk. M. Valančius — Studentų Žodis 1938 N9 p.209.
J. Stakauskas Valančiaus laikų lietuviškasis darbas — Tiesos Kelias 1938 N3, 4, 7/8.
(") Valančiaus lietuvybės klausimas — Židinys XXIX 1939 N1 p.43-66.
K. Sendzikas J. A. Pabrėžos laiškai J. K. Gintilai — Mūsų Senovė II 4 1939 p.662.
(") Vyskupo Valančiaus pastabų žiupsnelis — Mūsų Senovė III 1 1940 p.184-186.
(") M. Valančiaus laiškai nominatui J. K. Gintilai — Lietuvos Praeitis 1940 p.296-302.
L. Janowski Słownik bio-bibliograficzny 1939 p.498-499.
P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.49-54.
A. Vilainis Žmogus, kuris amžinai keliavo. 2 sąs. 1950 p.55-58.
V. Jungfer Litauen 1948 p.231-235.
Z. Ivinskis Vatikano archyvai aruodas lietuvių kultūros istorijai — Aidai 1950 N3 p.113.
V. Žemaitis S. Daukanto ir M. Valančiaus kūryba — Jaunoji Lietuva 1938 N11 p.614-617.
V. Didžbalis Valančiaus Paaugusių žmonių knygelė — Jaunoji Lietuva 1940 N9 p.451-456.
A. Miškinis Mužikų vyskupą prisiminus — Lietuvos Aidas 1940 N289.
A. Brueckner Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.586.
A. Sprindis Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905. 1957 p.49.
Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 (Valančius minimas L. Gineičio p.138, 146, 547, 567, M. Lukšienės p.352, 435, 440, 441, 444, 445, 447, 449, 452, 454, 465, 468, 494, 499, 500, 501).
B. Pranskus Motiejus Valančius — Lietuvių literatūros istorija II (kapitalizmo epocha) 1958 p.43-51, dar 10, 11, 14, 34, 38, 41, 42, 88, 107, 110, 179.

K. Korsakas Prieš amžinąjį priešą 1945 p.99-114.
K. Umbrazas M. Valančiaus literatūrinis palikimas — Literatūra ir Menas 1951 birž. 10.

17. Jurgis Meškaitis

Biografija. Savo pavardę lietuviškai rašė Meškatis. Gimė 1801 m. balandžio 11 d. Kaukaruose prie Ragainės, tėvų ūkyje. Jo tėvas 1808 m. žuvo kare. Jurgį, kiek paaugusį, paėmė globoti kun. Malkevičius (Malkwitzas), nuo 1818 m. buvęs Ragainės klebonu, nuo 1832 m. vyskupu (superintendentu). Malkevičiaus parama jis buvo priimtas į Karalienės (prie Tilžės) mokytojų seminariją. Ją pabaigęs, nuo 1823 m. buvo paskirtas Aukštųjų Eisulių Ragainės aps. pradžios mokyklos mokytoju. Čia išmokytojavęs 49 metus ir 3 mėnesius, 1872 m. išėjo į pensiją, ir, gyvendamas čia Ragainėje, čia pas dukterį, ūkyje ties Ragaine, jis keletą paskutiniųjų savo gyvenimo metų vien tik rašė įvairias lietuviškas tikybines brošiūras ir giesmes. Mirė 1876 m. sausio 1 d.

Raštai. 1) Deszimtas Susikalbejimas apie Pirmparagavimą Amzinos Giwatos. (Tilžėje apie 1842) 16p.

Sekantis leidimas pasirodė apie 1872 m.

2) (Buvo vienas A. Schleicherio bendradarbių, šiam renkant medžiagą savo žodynui ir gramatikai).

3) (Bendradarbiavo su G. H. J. Nesselmannu, šiam ruošiant savo 1851 m. išleistą žodyną).

4) *A. E. Preuss* Nusidawimai Szwento Raszto seno ir naujo Testamento. (Tilžėje) 1851.

Išvertė J. Meškaitis. 1855 m. pasirodė antras leidimas, žymiai papildytas J. F. Veidto ir E. Šesnako.

5-12 Mazos Rytu ir Wakaru Prusu Kalendros Ant Meto 1853 ...Perwerstos nů *Jurgio Meszkatczo* Obereisulůs. (Tilžėje) 1852.

Šį J. Reylenderio leidžiamą kalendorių Meškaitis redagavo aštuonerius metus. Paskutinis jo suredaguotas kalendorius pasirodė 1858 m. (1859 metams). Tuose kalendoriuose Meškaitis išspausdino daugybę savo parašytų pasakojimų ir *J. M.* raidėmis pasirašytų giesmių.

13) Wieszpats ateis Dangaus Debesyse su didele Szlowe ir Mace Swieta sudyti... nů *Jurgio Meszkatcze* perwerstas. (Barmuose) 1859 m. 15p.

1874 m. pasirodė antras, kiek perdirbtas, leidimas, 1882 m. trečias, 1887 m. ketvirtas.

14) Apie Girtůklystes dywina Nauda. Tai skaitąs ant jo ir daboja saw pacziam ir Kitiems. (Tilžėje) 1866 m. 12p.

Su Jurgio Meškaičio daina Ak Girtůklei apdumokit. Kiti leidimai pasirodė 1896 ir 1899 m.

15-20) Prusiszkos Kalendros ant Meto 1872. Lietuwininkams ant Naudos sutaisytos ir raszytos nů *Jurgio Meszkatczo* Mokytojo Obereisullej Ragainės Parapijoj. (Tilžėje) 1871 m. 88p.

1870 ar 1871 m. J. Meškaitis perėmė iš J. Urbono ar iš Erdmono Šesnako „Prusizku Kalendru" redagavimą. Suredagavo kalendorių 1872, 1873, 1874, 1875 ir 1876 metams.

21-22) Lietuwiszkos Kalendros metui 1872. (Tilzėje) 1871 m. 96p.

Dvejus metus Meškaitis redagavo ir šias Kalendras.

23) Kasdieniszkos Ranku Knygos gerose ir piktose Dienose... Podraug Apdumojimai ir Maldos ant Szwenczių... nů *Jono Pridrikio Sztarkio*. (Tilžėje 1871) XXIV, 546p.

Po prakalba vertėju pasirašė J. Meškaitis 1871 III 21, bet jau 1868 m. jis skelbėsi Keleiwyje, kad tą knygą jis esąs išvertęs ir jai išleisti ieškojęs leidėjo. Penktas šios knygos leidimas pasirodė 1918 m.

24) Kasdieniszkos Maldu Knygeles Neszczioms, Pagimdanczioms ir Szeszaunigkiems — ant nůbazna Apdumojimo krikszczioniszkoms Moterims iszdůtos nů *Jono Pridrikio Sztarkio*. (Tilžėje) 1871 m. 110p.

Pasirodė kartu su Ranku Knygomis ir taip pat J. Meškaičio išverstos.

25) Eryczu du. Paweikslas pagal Dievo Zodi wissiems Krikszczonims ant nobazno Apdumojimo Isz wokiszkos Kalbos perwerstos nů *Jurgio Meszkatczo*. (Tilžėje apie 1872 m.) 28p.

A. Bruožis priskiria tą knygutę laikui tarp 1856 ir 1877 m., S. Baltramaitis 1875 m., bet knygutė pasirodė ne vėliau kaip 1872 m., nes jau skelbiama Kalendrose 1872-3 metams. 1906 m. pasirodė K. Jurkšaičio perdirbtas tos knygutės vertimas.

26) Naujas pagerintas mokslas Punktus daryti. (Tilžėje apie 1872 m.).

Nors čia Meškaičio pavardė ir nepadėta, tačiau manoma, kad jis bus ją parašęs ir išleidęs.

Buvo jos keletas leidimų. Naujausias pasirodė 1909 m.

27) Raszymas wieno kelaujanczio zydo isz Senowes Czeso Mete 33 po Uzgimimo Jezaus Kristaus. Isz wokiszkos Kalbos perwerstas nů *Jurgio Meszkatczo*. (Tilžėje 1872) 36p.

28) Iszgelbejims isz didzios Priegados. (Tilžėje apie 1873) 10p.

29) Nusidawimas wargingo Szepelio. Perwerstas nů *Jurgio Meszkatczo*. (Tilžėje) 1875 m. 20p.

30) Szendien. Wiernas ir labai reikalingas Paraginimas wisą sawo Gywasties Czesą ant tikros kriksczioniszkos Nobaznystes wertai wartoti. Nů *Jurgio Meszkatczo* perwerstos. (Tilžėje apie 1875 m.) 24p.

31) Iszganytojo Tuzgenimas prie Zmoniu Szirdziu Wokiszkoj Kalboje suraszitos nů... *Jurgio Gosnerio*... Į lietuwiszką Kalbą perwerstas nů *Jurgio Meszkatczo* (Tilžėje) 1875 m. 55p.

Buvo du leidimai.

32)Alleluja. Pagal Zodzius 148, 149 ir 150 Psalmo. (Tilžėje apie 1875) 8p.

33) Asz ne turu czeso. (Tilžėje) 1875 m. 20p.

34) Cze tikt esam czesiszkay, Bet tėn busim amzinay. (Tilžėje apie 1875) 24p.

35) Meldzems dar Syki skaityk. (Tilžėje apie 1875) 12p.

36) Miernystes Zegnone iszguldyta per piktus Pasekimus Nemiernystes. (Tilžėje apie 1875) 20p.

37) Per welay. Dejawimo Balsai Pekloje per welay Pabudusio Griekininko. (Tilžėje apie 1875) 8p.

38) Sugrizims pas Tewa. (Tilžėje apie 1875) 7, 1p.

39) Ar tu esi gataws?... Nů *J. C. Ryle.* (Tilžėje 1877) 10p.

40) Nusidawimas arba Regejimas wieno nobazno Tarno. (Tilžėje apie 1875) 12p.

Greičiausia, versta J. Meškaičio.

41) Susikalbėjimas prie Stalo. (Tilžėje apie 1875) 10p.

42) Jezus Griekininku Prietelis... nů *Teodoro Kardelo Jurgio Woltersdorfo.* (Tilžėje apie 1875) 8p.

43) Apdumojimas Wisiems iszganyti pastoti norintiems. (Tilžėje apie 1875) 8p.

44) (Paliko rankraštį 971 iš vokiečių kalbos verstos giesmės).

Greičiausia, dalį tų giesmių pats Meškaitis bus sunaudojęs savo spausdintuose rašiniuose, ypač kalendoriuose. Nemaža jų vėliau buvo išspausdinta Keleiwyje nuo 1880 m.

Literatūra. *G. H. F. Nesselmann* Woerterbuch der Littauischen Sprache 1851 p.VIII.

A. Schleicher Litauisches Lesebuch 1857 p.VII.

Ant Atsiminimo wieno Lietuwos Raszejo — Keleiwis 1882 N32 p.216.

Pagalba 1905 N17.

A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.28, 42, 59, 86, 87.

Probočių Anūkas (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.72.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.81.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.53.

A. Mž. (Mažiulis) Meškaitis Jurgis — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.274.

18. Pridrikis Kelkis

Biografija. Savo pavardę vokiškai rašė Kelch. Gimė 1801 VI 10. Mokėsi Karalienės (prie Tilžės) mokytojų seminarijoje. Ją baigęs, buvo parapinės mokyklos mokytojas Įsėje, o nuo 1850 m. ligi 1867 m. Kretingalėje. 1868 m. dėl amžiaus atsisakė šių pareigų ir apsigyveno pas savo žentą Kisinuose, Dovilų par.

Priklausė vadinamajam „jurkūniškių" maldininkų susirinkimui, bet neliko svetimas ir dar kukliam anų laikų lietuviškajam darbui Mažojoje Lietuvoje, pats rašė peticijas ir rinko joms parašus dėl grąžinimo į pradžios mokyklas tikybos dėstymo lietuvių kalba.

Mirė 1877 m. vasario 19 d. Kisinuose.

Bene jo giminaitis buvo ir Pridrikis Vilhelmas Hermanas Kelch, Vargų kunigo sūnus, gimęs 1816 X 28 Varguose ties Karaliaučiumi, 1834-1841 m. Karaliaučiaus universitete studijavęs teologiją, 1845 m. tas studijas tęsęs Dorpato universitete ir nuo 1846 m. kunigas Latvijoje, nuo 1852 m. ligi mirties 1869 VI 8 Tukume (ten pat, Latvijoje).

Raštai. 1) Zmogaus Szirdis ar Baznyczia Diewo ar darbo wieta Szetono? (Klaipėdoje) 1831 m. 48p.

Nors šiame leidinyje Kelkio pavardė ir nėra padėta, bet paprastai šis jam priskiriamas. Kiti leidimai pasirodė 1872, 1876, 1879, 1889, 1892, 1895, 1902, 1903, 1906 m. (du leidimai). Visų leidimų buvo ne mažiau kaip 12.

2-44) Nusidawimai apie Ewangelijos Praplatinimą tarp Žydu ir Pagonu. 1832-1874 m.

Periodinis leidinys, kuris ilgą laiką neteisingai buvo laikomas pirmuoju lietuvišku periodiniu leidiniu, nors jo pirmame numeryje pats Kelkis paminėjo jau 1823 ir 1824 m. leistą savo pirmataką. Kelkis jį pradėjo leisti Klaipėdoje 1832 m., bet, čia išleidęs du numerius, nuo 1832 m. N3 ligi 1836 m. pabaigos leido Tilžėje, o nuo 1837 m. N1 Karaliaučiuje. Laikraštis iš pradžių ėjo po vieną kartą per mėnesį, bet jau nuo 1833 m. dažniausiai jis ėjo po 3-4 kartus per metus, o vėlesniais metais kartais pasirodydavo tik po vieną numerį per metus. Kelkis redagavo ligi 1875 m., nors nuo to laiko, kai jis išsikėlė į Kisinus, oficialiais redaktoriais minimi kiti asmenys (pvz. 1869 m. kun. Neisas). Nuo 1875 m. laikraščio redagavimą perėmė P. Kuršaitis, kuris jau ir anksčiau padėdavo Kelkiui, taisydamas kalbą ir korektūrą. Pirmaisiais Nusidawimu metais Kelkis neduodavo jokios originalios me-

džiagos, viską versdamas iš vokiečių kalbos, tik kartais pateikdamas vieną kitą savo parašytą giesmę. Bet vėliau tos originaliosios medžiagos buvo jau kiek daugiau, nors kitų bendradarbių parašų visai neteko ten užtikti.

Pirmaisiais Nusidawimu leidimo metais jų prenumeratorių skaičius buvo tiek pakilęs ir net prašokęs analoginio vokiško laikraščio prenumeratorių skaičių, kad 1832 m. daugumas numerių buvo antrą kartą išspausdinta, ir tai net kiek ir turinį pakeitus.

45) (Klaipedos nudegims) Keleiwis 1854 N41.

Šį Kelkio Keleivyje išspausdintą straipsnį pakartojo Aleksandras *Kuršaitis* savo Lesebuch II 1912 p.100-102.

46) Giesmeles apie Ewangelijos Prasiplatinimą. Tilžėje 1861 m. 106, 2p.

Čia yra pakartotos 126 giesmės, kurios anksčiau buvo išspausdintos įvairių metų Nusidawimuose. Antras leidimas pasirodė 1863 m. su 134 giesmėmis, trečias 1866 m., ketvirtas 1879 m.

47) *J. Rambakas* Apmastymai wisu Kentejimu Kristaus. 1866 m. (Priekulėje), 684, 72, 2p.

Išvertė Kelkis, P. Šrederio padedamas. Antrasis leidimas pasirodė 1886 m.

48) *E. Miller* ir kt. Miszios isz Szwentu Gromatu, 1867 m. (Priekulėje) 4, 578p.

Visą knygą išvertė P. Šrederis, o Kelkis tedavė keletą pamokslų. Tą pačią knygą sudarant, dalyvavo ir Lapatis iš Lauknų. Antrasis leidimas pasirodė 1886 m.

49) Pamokslas apie Neszimą Kryziaus Kristaus. 1867 m. (Priekulėje) 56, 4p.

Vertė Kelkis. Kitas leidimas pasirodė 1901 m.

50) Salomons bey Sulamyte. Miszios *F. W. Krumakario*. 1870 m. (Tilžėje) 282p.

Vertė Kelkis.

51) Naujos Karo giesmes isz Prancuzu Karo. 1871 m. (Priekulė).

Ne visai aišku, katras šią knygutę išleido — *P.* Kelkis ar *J.* Kelkis. Galimas daiktas, kad paskutinysis, kadangi Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 1911 p.635 autorių pažymi „J. F. Kelch".

52) Keliones Attests tikro Krikszczionies, 1874 (Klaipėdoje) 8p.

Pasirodė keli leidimai. Sutaisė Kelkis.

53-55) Pasiuntinystes Laiszkelis. Tilžėje 1875-1876 m.

Nuo Nusidawimu redagavimo pasitraukęs, Kelkis pradėjo redaguoti šį misijų laikraštėlį ir redagavo jį ligi mirties.

56) (1876 m. Kelkis perredagavo ir iš naujo pertvarkė antrąją K. Mertikaičio Wisokiu nauju Giesmiu — Psalmyno — dalį).

57) Krikszczioniszkos Kalendros ant Meto 1877. (Klaipėdoje) 32, 64p.

Pačiose Kalendrose pažymėta, kad jos „sutaisytos senojo Precenterio Kelch". Kitas, 1856-1857 m. ėjusias Kriksczczioniszkas Kalendras redagavo Neisas.

58) Koks yra Žmogaus Mirims. 1877 (Klaipėdoje) 16p.

Kiti leidimai pasirodė 1881, 1899, 1910 m. Prie šios knygutės yra pridėtos ir kelios Kelkio giesmės. A. Bruožis spėja, kad visa knygutė būsianti Kelkio paruošta.

59) (1877 m. perredagavo ir naujomis giesmėmis papildė ir du Pagerintų Giesmių Knygų leidimus).

Pagal R. Schwedę, jis perredagavęs tik 1880 m. leidimą, kuris pasirodė jam jau mirus.

60) (Buvo vienas bendradarbių, A. Schleicheriui ruošiant 1856-1857 m. žodyną ir gramatiką ir Pridrikiui Kuršaičiui ruošiant 1870 ir 1883 m. žodynus).

61) Lietuwininkai — Saulėteka 1900 N9.

Kelkio eilėraštis, kurį iš išlikusio rankraščio Saulėtekoje išspausdino A. Bruožis.

62) Wiernas Kretingos Zmogus — Saulėteka 1900 N9/11.

Taip pat iš išlikusio rankraščio išspausdintas Kelkio eilėraštis, kurį pakartojo *Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* 1920 p.56-69.

Literatūra. *A. Schleicher* Litauisches Lesebuch I 1856 p. VII-VIII.

Pasiuntinystes Laiszkelis 1877 N3.

Veversis (M. Davainis Silvestraitis) Isz Lietuvos — Auszra 1884 N1/3 p.80-88 (J. Šliūpo prierašas).

Th. Kallmeyer Die evangelische Kirche und Prediger Kurlands 1890 p.336.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.134-135, 223 (medžiaga vien iš Aušros).

R. Schwede Zur Geschichte der litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (X/VI 1891) p.403-404.

V. Gaigalaitis Ewangeliszki surinkimai Lietuwoje 1904 p.14, 52.

A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.16, 19, 20, 47, 57, 58, 87,

(") (") Prūsų lietuvių laikraščiai — Draugija 1914 N89/90 p. 69-73.

Probočių Anūkas (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.54-59 (su atvaizdu).

J. Tijunaitis Lietuvos atgijimas 1911 p.31-32.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 d. 1921 p.72.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.115-116.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.137, 155, 206.

E. Hermann Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wissensch. Phil.-hist. Klasse 1929 H.1 p.74.

Vaclovas Biržiška Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.56.

(") Iš mūsų laikraščių praeities 1932 p.15-16 (su atvaizdu).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.53.

(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18.

(" Seniausias lietuviškas laikraštis ir jo redaktorius N. P. Ostermejeris — Žingsniai 1947 N10 p.34-35.

(") Senųjų lietuviškųjų knygų istorija I 1953 p.123, 125; II 1957 p.41, 200.

Janis Sprogis Pietismas ir dwasiszki surinkimai Mažojoje Lietuvoje — Jagomasto Lietuwiszkos Kalendros m. 1939 (1938) p.4.

V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.81-82.

Jn. Vaidelys 60 metų nuo pirmojo lietuviško laikraščio įsteigėjo mirties — Naujoji Romuva 1937 N11 p.258-259.

K. Gudaitis Kelkis Fridrichas — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p. 340-341.

M. Lukšienė Literatūros vystymosi sąlygos 1831-1861 m. periode — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.455.

19. Kristijonas Reimanas

Biografija. Gimė 1801 m. liepos 4 d. Benuliuose, Enciūnų par. Mokėsi Karalienės mokytojų seminarijoje. Jau 1823 m. buvo Šilutėje pradžios mokyklos mokytojas, paskiau nuo 1831 m. buvo perkeltas precentorium į Verdainę, o nuo 1835 m. sausio 19 d. į Mielkiemį.

Raštai. (Buvo vienas Liudo Rėzos bendradarbių, renkant lietuviškas dainas, ir jam buvo pasiuntęs nedidelį penkių dainų rinkinėlį, tačiau šis Rėzos rankraštiniame palikime neišliko, tai šiuo tarpu negalima nustatyti, ar Rėza jomis savo 1825 m. išspausdintam dainynui bus pasinaudojęs).

Literatūra. *W. Schroeder* Geschichte der Kirche zu Melkehmen — Preuss. Prov. Blaetter XV 1835 p.334.

F. Tetzner Dainos 1897 p.31.

Mykolas Biržiška Lietuvių dainų literatūros istorija I 1919 p.69.

(") L. Rėzos dainos II 1937 p.IX.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.137, 155, 206.

20. Maurikis Hriškevičius

Biografija. Gimė Šiauliuose 1801 m. Mokėsi Kėdainių gimnazijoje. 1818-1823 m. vienu laiku su Simanu Daukantu ėjo Vilniuje moralinių -politinių mokslų fakultetą. 1822 IV 29 per kratą pas Lozinskį rastame sąraše ir jis minimas įžymių studentų tarpe. Paskiau ilgą laiką gyveno Šiauliuose, ten būdamas buvusios Šiaulių ekonomijos, tuo laiku jau Zubovams priklausiusios, iždininku. Mirė Liachavoje, Raseinių aps. Bene jo brolis buvo Parolotu Žmujdzina išradėjas Aleksandras Hriškevičius. Dar Mikalojaus I metu, t. y. prieš 1855 m., savo baudžiauninkus atleidinėjo iš baudžiavos.

Raštai. 1) Šiaulių ekonomijos pirmiau karaliaus stalo dvarų istorinis aprašymas nuo jos pradžios lig pusės XIX šimtmečio, su aprašymu Antano Tyzenhauzo darbų, su jo paveikslu ir faksimile. 1850 m. parašė *Maurikis Hryszkiewiczius* (iš lenkiško rankraščio 1905 m. vertė *Mečislovas Dovojna Silvestravičius):* Rys historyczny dóbr niegdyś stołowych królewskich Ekonomji Szawelskiej od jej początku do połowy XIX w. skreślił Maurycy Hryszkiewicz, 463p.

Rankraštis buvo lenkų mokslų draugijos bibliotekoje Vilniuje. Lietuvišką Davainio Silvestraičio vertimą išsp. *J. Tumas* Mūsų Senovėje kn. 4/5 1922 p.809-865. Tumas, tai spausdindamas, kaip pats prakalboje pasisako, taisė Davainio Silvestraičio vertimą, neturėdamas rankose lenkiškojo Hriškevičiaus originalo, taigi jo išspausdintasis tekstas daug kur galėjo ir nutolti nuo originalo. Be to, rankraštis buvo toli gražu ne visas išspausdintas ir neužbaigtas, Mūsų Senovės leidimui sustojus. Kaip informuoja Biblioteka Warszawska 1859 IV p.798-799, šis darbas jau 1859 m. buvęs pabaigtas rašyti.

2) Biskupstwo Žmujdzkie opisał *Ks. Biskup Maciej Wołonczewski.* Ze Žmujdzkiego na język polski przełożył i niektóre przypisy historyczne dodał *M. Hryszkiewicz.* Z przedmową *Stanisława Smolki.* Kraków. 1898 m., XIV, 247p.

Hriškevičius buvo išvertęs jau ligi 1860 m., nes jį mini 1860 m. Biblioteka Warszawska ir Gazeta Warszawska.

Literatūra. *Z. Wasilewski* Promieniści, filareci, zorzanie — Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty IX 1897 p.202.

Lietuvių Laikraštis 1905 N8 (Vien. Liet. 1905 N9 p.101).

K. N. (Niezabitowski) (Hriškevičiaus verstos Valančiaus Vyskupystės recenzija) — Gazeta Warszawska 1860 N32.

Biblioteka Warszawska 1859 IV p.798-799, 1860 I p.769.

J. Žilius — Tėvynė 1898 p.216-217.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53 (iš 1910 Visuomenės ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.212).

(") Simanas Daukantas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.140.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.94, [2]1955 p.122.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 195.

V. Mc. (Vincas Maciūnas) Kaj. Nezabitausko-Zabičio laiškai — Mūsų Senovė III N1 1940 p.138.

Vaclovas Biržiška Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1954 p.30.

(") Hriškevičius Maurikis — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p. 317 -318 (iš Lietuviškosios Enciklopedijos).

(") (Lietuvos) aviacija (intarpas apie Aleksandrą Hriškevičių — iš Lietuviškosios Enciklopedijos I 1932) — Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.499.

21. Rapolas Jasikevičius

Biografija. Gimė 1801 m. 1821 m. stojo į Paparčių dominikonų naujokyną. 1823 m. mokėsi teologijos Raseinių vienuolyne, 1824 m. Zabialuose. Kunigu buvo įšventintas apie 1825 m. 1825-1826 m. buvo mokytojas Naugardėlio dominikonų gimnazijos I klasėje. 1827-1828 m. Vilniuje buvo teologijos studentas, tačiau ne vyriausiojoje seminarijoje, bet, matyti, taip pat Vilniaus vienuolyne. 1829 m. buvo Merkinės vienuolyne, 1833-1834 m. Raseiniuose ir 1841-1861 VIII 30 Palėvenėje. Nuo 1870 m. ligi mirties buvo Žemaičių Kalvarijos vienuolyno prioras. Mirė Žemaičių Kalvarijoje 1879 m.

Raštai. 1) Pamoksłaj pagał Ewanelios szwentos žodžiu... suraszyti par Kunegu *Rapoła Jassykewicze* domininkonu. (Vilniuje) 1855 m. 200p.

Tai buvo pirmoji šių pamokslų dalis.

2) Prideristes krykscioniszkos par kłausimus yr atsakymus... Paraszitas par Kunegu *Rapołu Jassykewicziu* Dominikonu. (Vilniuje) 1856 m. 82, 2p.

3) Pamokslaj ant didžiuju szwincziu... Par *Rapołu Jassykiewicze* dominikoniu. Untra dalis. (Vilniuje) 1857 m. 344p.

4) Pamokslaj unt nekuriu szwincziu... par *Rapoła Jassykiewicziu* Dominikoniu paraszyti. (Vilniuje) 1859 m. 127, 1p.

Paaukojimas vysk. Valančiui. Šios trys pamokslų rinkinio dalys, jau spausdintos draudimo laikų pradžioje, buvo rusų valdžios kurį laiką pripažintos oficialiniu pamokslų rinkiniu, iš kurio kunigai turėjo skaityti savo pamokslus. Tik pačiai valdžiai išleidus rusų raidėmis Bialobrzeskio pamokslų vertimą, Jasikevičiaus knygos buvo išimtos iš oficialinės apyvartos.

Dokumentai. 1-3) 1855 VIII 20, 1855 VIII 24 ir 1855 VIII 28 trys vysk. Valančiui rašyti Jasikevičiaus laiškai, kuriuose jis prašė aprobuoti jam pateiktus pamokslų rankraščius.

Spausdinti nebuvo.

Literatūra. *b. p. (J. Tumas)* Daugiau rūpesčio apie savo rašėjus — Tėvynės Sargas 1902 N1 A p.26.

Wołyniak (M. Giżycki) Wiadomość o dominikanach prowincyi litewskiej 1917 p.110.

F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten II) 1922 p.2, 53-54, 78, 89, 100, 103, 172, 256, 325, 400.

E. Hermann Litauische Studien 1926 p.141-142, 206.

E. Fraenkel Syntax d. litauischen Postpositionen 1929 p.4.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1923 p.12, 22, 24, 25, 39, 58 59, 60, 70, 71, 79, 80, 103, 104, 113, 114, 130, 131, 134, 135, 136, 140, 142, 146, 162, 173.

Vaclovas Biržiška Jasikevičius Rapolas — Lietuviškoji Enciklopedjia X 1942 p.517; Lietuvių Enciklopedija IX 1956.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.114.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.53.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.133.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.69.

22. Karolis Bruno Rimavičius

Biografija. Gimė 1801 m. (taip pažymėta vienuolyno sąraše, nors rubricelėje 1875 metams neteisingai nurodoma, kad jis miręs 1874 m., turėdamas 66 metus, t. y. lyg jis būtų gimęs 1808 m.). Mykolo Rimavičiaus sūnus. 1824 m. stojo į karmelitų ordiną, pakeitęs savo krikšto vardą Karolį vienuolišku Bruno. Apie 1837 m. įšventintas kunigu. Maždaug nuo 1839 m. ligi 1865 m. buvo Kolainių vienuolyne. Šį vienuolyną maskoliams uždarius, buvo paskirtas vikaru į Vaiguvą, o nuo 1866 m. ligi mirties buvo filialistas Pakėvėje. Mirė Pakėvėje 1874 m. spalio 11 (n. s. 23) d.

Raštai. 1) Balius ubagu — Ivinskio Kalendoriuje 1858 metams. Parašyta dar prieš 1846 m., nes šio eilėraščio tekstą, autoriaus neminėdamas, K. Moigis 1846 XII pasiuntė Simanui Daukantui. *K. Gieczys* Bractwa p.150 neteisingai šį eilėraštį priskiria A. Baranauskui. Balių kartoja *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.186-187.

2) Dumojimas Praszczioka (isz Góreckio), Trins užkłausimai (isz Góreckio), Małda wisosie rejkałuose krykszczionims.

Trys eilėraščiai, išlikę LMD rankraščiais su B. Rimavičiaus parašu „1863 Sijkia 30 d." ir pastaba, kad jie skiriami Ivinskio kalendoriui; tačiau Ivinskis jau nebesuspėjo prieš spaudos uždraudimą jų išspausdinti.

Literatūra.
Veversis (M. Davainis Silvestraitis) Isz Lietuvos — Auszra 1884 N1/3 p.85.
V. (") Isz Lietuvos — Auszra 1884 N12 p.410.
M. D. S. (") Medžiaga S. Daukanto biografijai 1898 p.53-65.
Wołyniak (M. Giżycki) Z przeszłości karmelitów I 1918 p.52-53.
Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.107.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 4 1936 p.264.
K. Gieczys Bractva trzeźwości 1935 p.150.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.

23. Kazimieras Skrodzkis

Biografija. Gimė 1801 m. Joniškio par. (bent taip įrašyta Padubysio mokykloje, nors rubricelėse jo amžius nevienodai įvairiais metais pateikiamas, ir tuo būdu, pagal rubriceles, jis galėtų būti gimęs ir 1794, ir 1797, ir 1802 m.) Igno Skrodzkio sūnus. 1821 IX 1-1822 m. mokėsi Joniškio parapinėje mokykloje, 1822-1828 m. Padubysio mokykloje (1823 m. buvo II klasėje, 1824 m. III klasėje, 1827/1828 m. IV klasėje). 1828 -1830 m. buvo Varnių dvasinėje seminarijoje. Ją baigęs, 1830 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas Kulių vikaru.

1835-1848 m. buvo Kulių altarista, nuo 1849 m. ten pat klebonas. 1864 V 13 pas jį buvo padaryta krata, o paskiau jis buvo suimtas dėl neteisingo įskundimo, jog jis begydydamas apnuodijęs malūnininko žmoną, dar ir papirkęs tardytoją, o sukilimo metu aprengęs ir į sukilimą išleidęs savo brolio sūnų. Tačiau skundikui prisipažinus, kad jis jį sąmoningai apšmeižęs, Skrodzkis iš kalėjimo buvo išleistas. Greitai po to jis atsisakė klebono ir Rietavo dekano pareigų ir nuo 1865 m. liko Kulių altarista. Dėl politinio nepatikimumo turėjo sumokėti 178 rublius ir 23 3/4 kapeikų baudos ir ligi mirties buvo policijos priežiūroje. Kuliuose gyvendamas daugiau kaip 40 metų, jis daugiausia laiko skyrė vaikams mokyti, ir ilgainiui buvo pasiekęs to, kad Kulių parapijoje visai neliko beraščių. Mirė Kuliuose 1874 m. gegužės 2 d. Jo pranešimu, 1860 m. jo tvarkomame Rietavo dekanate buvo 16 parapinių mokyklų su 750 mokinių, o mokančių skaityti dekanate buvo apie 25.230.

Raštai. Trumps katekizmas arba pamuokims dieł priguldima jaunumenes žemajtiu kataliku prie naudinga atpildima spawiednes... par Kunega *Kazimiera Skrodzki* Klebona Kuliu paraszitas. (Vilniuje) 1869 m. 111, 1 nž. p.

Savo lėšomis Skrodzkis išspausdino 8.000 egzempliorių. Antras leidimas pasirodė 1863 m. (su 1859 m. kontrafakcija), trečias 1904 m. Tilžėje. Originalo rankraštis ligi 1915 m. buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

Dokumentai. 1) 1856 I 15 L. Ivinskio laiškas spaustuvininkui Zavadzkiui, kuriam jis siunčia Skrodzkio katekizmo rankraštį ir Skrodzkio vardu prašo pranešti, kuriomis sąlygomis jis galėtų tą rankraštį išspausdinti.

2) 1856 V 16 Ivinskio antras laiškas Zavadzkiui tuo pačiu reikalu.

3) 1856 VII 4 Zavadzkiui rašytas K. Skrodzkio laiškas, kuriame jis praneša sutinkąs su Zavadzkio pasiūlytomis sąlygomis.

4) 1856 XII 15 Skrodzkio laiškas Zavadzkiui su klausimu, kodėl jam nesiunčiama katekizmo korektūra.

5) 1863 V 15 vysk. Valančiui rašytas Skrodzkio laiškas, kuriame praneša, kad valdžia uždariusi Kulių parapinę mokyklą.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 3 p.188.

6) 1864 VI 6 Valančiui rašytas lietuviškas K. Skrodzkio laiškas, kuriame prašo jį užtarti, nes žydai, kurių jis nenorėjęs įsileisti į Kulius, kad jie ten nepristeigtų smuklių, jį neteisingai įskundę žandarmerijai.

Laiškai 1-4 ir 6 nespausdinti.

Literatūra. *E. Volteris* Litovskij katichizis Daukši 1886 p.171-172.

Kornilov Russkoe delo v Severo-Zapadnom krae 1901 p.346-347 (I 1908 p.477-478).

Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki V 1906 p.23 (N102).

J. Tumas Kun. K. Skrodzkis — Rygos Garsas 1913 N89-92.

(") Broliai Juzumai ir K. Skrodzkis 1924 p.57-88.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ²1925 p.104.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.29, 43, 130, 131, 171.

V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.58.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.210, II 3 1936 p.187-188.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.66.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.53.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.114.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.110-111, 188.

24. Kazimieras Prialgauskis

Biografija. Gimė apie 1801 m. (1820 m. turėjo 19 metų) Raseinių aps. Mato Prialgauskio sūnus. Mokėsi Kražių gimnazijoje (1820-1821 m. buvo II klasėje, 1821-1822 m. III klasėje, 1822-1823 m. IV klasėje). Greičiausia, tiesiog iš gimnazijos stojo į pijorų ordiną, nors gal kurį laiką prieš tai buvo ir Varnių dvasinėje seminarijoje. Žemesniuosius teologijos mokslus išėjęs vienuolyne, paskiau stojo į Vilniaus dvasinę akademiją. Tenai studijavo jau 1832-1833 m. ir, greičiausia, ją kiek vėliau baigė. Kunigu įšventintas 1840 m.

Palikęs ordiną, buvo paskirtas vikaru į Švėkšną, kur buvo ligi 1843 m. 1843 m. trumpai buvo vikaras Veiviržėnuose ir tų pačių metų pabaigoje buvo perkeltas vikaru į Mosėdį. 1843 m. gavo iš vysk. Simano Giedraičio leidimą ruoštis egzaminams ir rašyti disertaciją teologijos kandidato laipsniui gauti, nors vargu ar tą laipsnį jis bus gavęs, nes jau nuo 1842 m. dvasinė akademija buvo iš Vilniaus iškelta į Petrapilį. Mosėdyje Prialgauskis buvo vikaras ligi 1850 m. Vysk. Valančiui pradėjus vyskupiją valdyti, pagaliau pakilo hierarchijoje ir Prialgauskis: ligi 1850 m. buvęs tik vikaras, antroje tų metų pusėje buvo paskirtas Pandėlio administratorium, o nuo 1853 m. ten pat klebonu. Mirė Pandėlyje 1856 m. sasario 9 (n. s. 21) d.

Raštai. 1) Spasabay wedyma giera yr krykszczioniszka giwenima... prancuzyszkay paraszity, wo dabarcziou ant žemaytyszka ležuwy iszguldity yr antra tiek padauginty par Kunego *Kazimiera Pryałgawski.* (Vilniuje) 1844 (1845) m. 247, 3p.

„Pratarimas" pasirašytas: „Szwiekszno Metuse 1843 Mienesia Gieguzies 8 diena". Knygutėje yra du antraštiniai lapai; vienas su 1844, kitas su 1845 m. data. Kažin kodėl dvasinė aprobata čia buvo gauta ne Žemaičių, bet Vilniaus vyskupijoje. Galimas daiktas, kad Prialgauskis šią knygutę išvertė ir išleido paragintas Simano Stanevičiaus, kuris tuo laiku ir gyveno apie Švėkšną.

2) Naujes Ałtorius arba Surynkimas Parsergieimu yr Małdu... Par Kunega *Kazimiera Pryałgawski,* kamendoriu Mosiede Bažniczes. (Vilniuje) 1847 m. XXII, 572p.

Yra tai naujas, du kartus padidintas 1775 m. Nowenos leidimas, kuriam prie 34 spausdintų iš seno leidimo puslapių Prialgauskis pridėjo dar savo prirašytus 54 lapus.

Yra tai platus perdirbinys senojo Auksa Altoriaus. Antras leidmias pasirodė 1859 m., trečias 1861 m. Spaudos draudimo mętu pasirodė ne mažiau kaip dvidešimt kontrafakcinių leidimų: su 1860 m. kontrafakcija apie 1868 m., su 1861 m. kontrafakcija 1872 m., su 1863 m. kontrafakcija apie 1865, 1867, 1870, 1872, 1875, 1879, 1882 (du įvairūs), su 1864 m. kontrakacija 1868, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1877, 1878, 1879, 1880 m. Po 1882 m. jis jau nebekartojamas, nes atsirado e.iė kitų, konkurencinių maldaknygių.

3) Nowena Szwenta Antona. (Vilniuje) 1850 m. 215p.

Dokumentai. 1) 1843 XI 4 vysk. Simanui Giedraičiui rašytas Kazimiero Prialgauskio raštas, kuriame prašo jam leisti laikyti egzaminus, reikalingus teologijos kandidato laipsniui gauti.

2) 1843 XII 11 vysk. Simano Giedraičio leidimas jam ruoštis anam laipsniui.

3) 1850 VII 28 K. Prialgauskio laiškas Adomui Zavadzkiui Nowenos spausdinimo reikalu.

Visi trys laiškai nebuvo paskelbti.

Literatūra. Kuryer Litewski 1822 N99.
Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic 1853 p.106.
Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I 21925 p.104.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.105, 188.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109, 111.
Prialgauskas 4. Kazimieras (1814-1856 II 9) — Lietuvių Enciklopedija XXIV 1961 p.12.

25. Tadas Lichodiejauskis

Biografija. Gimė 1802 m. (įvairiose rubricelėse rodomas gimęs ir 1796, 1801, 1804 m.) Kimbariškėje, Antalieptės par. ir vls., Ukmergės aps. (dokumentuose ši vieta kartais vadinama ir Kindariškiais ir Kimbarais). Mato Lichodziejauskio sūnus (kartais tėvas kitų vadinamas Mykolu).

1819 m. stojo į Troškūnų bernardinų mokyklą, kur kartu su juo mokėsi Aloizas Kareiva, Anupras Sirvydas, Mateušas Markevičius ir kiti. 1820-1821 m. mokėsi II klasėje, kur po egzaminų mokyklos vadovybė ji įvertino pažangiu (celujący) mokiniu. 1821-1822 m. buvo III klasėje, 1822-1823 m. IV klasėje, 1823-1824 m. V klasėje. Perėjęs į IV klasę, buvo paskirtas ir mokinių prižiūrėtoju, kuriuo buvo, kol mokyklą pabaigė. 1825 m. stojo į Vilniaus misijonorių vedamą dvasinę seminariją ir kartu ligi 1830 m. studijavo ir vyriausiojoje Vilniaus seminarijoje, kur jo studijų draugai buvo A. Kikutis-Kitkevičius, T. Dobševičius, iš dalies ir M. Valančius. (Worotyński, Seminaryum Glówne 1938 vyriausios seminarijos klausytojų tarpe jo nenurodo). Vyriausiąją seminariją baigė teologijos magistro laipsniu ir tais pačiais 1830 m. buvo įšventintas kunigu.

1830 m. jis buvo paskirtas Pabiržės vikaru ir čia dirbo apie 10 metų. 1842-1845 m. buvo Vidžių administratorius, nuo 1846 m. Pabiržės kuratas, paskiau ir klebonas. Maždaug nuo 1833 m. ligi 1863 m. kartu mokytojavo ir savo prižiūrimoje Pabiržės parapinėje mokykloje. 1863 VII 29-30 sukilėliai paėmė iš jo 8 arklius ir iš šeimininkės 450 rublių. 1866 V 26 už įrašymą narių į valdžios uždraustas bažnytines brolijas buvo Kauno gubernatoriaus nubaustas 100 rublių pinigine bauda. Savo vikarų buvo nemėgiamas, ir vienas jų, poetas Antanas Vienažindys, viename savo eilėraštyje (Kožnas vienas gan per dienas jieško laimės savo...) apie jį buvo parašęs: „O Pabiržės piktadėjas (niekadėjas) paskandint ketina" (čia piktadėjas kaip ir vertimas jo sulenkintos pavardės — Lichodziejewski).

Mirė Pabiržėje 1890 m. liepos mėn. 31 d. (naujuoju stiliumi, rugpiūčio 12 d.).

Raštai. Gayłus atminimas giwenima Kunega Mateusza Markiewicziaus, Klebona bažniczios Biržiu... nuog Kuniga T. Lichodziejauskia... (Vilniuje) 1841 m. 22p.

Spausdintas pamokslas, Lichodiejauskio pasakytas per jo Troškūnų mokyklos ir Vilniaus vyriausiosios seminarijos draugo laidotuves.

Dokumentai. 1) 1863 III 3 Lichodiejauskio raštas vysk. Valančiui apie Pabiržės parapinę mokyklą.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 2 p.512.

2) 1863 XII Lichodiejauskiui rašytas Valančiaus laiškas, kuriame duoda jam nurodymų, kaip vietoje uždraustų parapinių mokyklų organizuoti privatines mokyklas.

Literatūra. *A. Vienožinskis* Dainos 1894 p.39.

J. Bieliński Universytet Wileński I 1899/1900 p.111.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.56 (iš 1910 m. Visuomenės ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.216).

Vytautas Steponaitis Medžiaga 1863-64 m. sukilimo istorijai — Karo Arcyhvas II 1925 p.72.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.15.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.623, II 2 1936 p.512.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.

26. Emerikas Stanevičius

Biografija. Ferdinando Stanevičiaus sūnus. Gimė 1802 m. (1823 XI 24 pasisakė turįs 21 metus) Naujamiesčio par., Upytės aps. (taigi vėlesniosios Panevėžio aps.) Birželėse. Ligi 1817 m. mokėsi Dotnuvoje bernardinų mokykloje, iš kurios 1817 m. išsikėlė į Vilniaus gimnazijos III klasę. 1820 m. baigęs čia šešias klases (su pažymėjimu „celujący"), 1820 IX stojo į Vilniaus Universitetą, į fizikos matematikos fakultetą, o nuo 1822 IX 15 perėjo į literatūros fakultetą. Priklausė tuo laiku susiorganizavusiai studentų filaretų draugijai ir buvo vadinamosios „amarantinės" grupės sekretorius. Prasidėjus filaretų persekiojimams, ir jis buvo tardomas. 1866 m. rašydamas apie jį Orgelbrando enciklopedijoje, Sobieszczanskis sako, kad gyvenęs ir miręs Vilniuje. Taigi 1866 m. jau bus miręs. Tačiau jis dalyvavo 1831 m. sukilime. 1832-1838 m. emigracijoje Prancūzijoje. Paskiau Šveicarijoje ligi 1859 m.

Ne tik studentu būdamas bendradarbiavo Vilniaus lenkų žurnaluose savo literatūriniais rašiniais, bet ir gimnazistas, Vilniaus gimnazijos mokytojo Igno Šidlauskio paragintas, rinko lietuviškas dainas ir žurnale „Tygodnik Wileński" 1819, 1820 ir 1821, 1822 m. paskelbė tų dainų kartu su, matyti, savo lenkišku vertimu. Jose buvo keletas ir ne liaudies, bet literatūrinių eilėraščių, jų tarpe ir tų, kurie gal priskirtini kun. Tadui Jurevičiui.

Raštai. 1) *Emeryk Staniewicz* Słowik apolog (sielanka) — Tygodnik Wileński 1819 VII p.245-248.

2) *Emeryk Staniewicz* Śpiewy Ludu Litewskiego — Tygodnik Wileński 1819 VIII N153 p.377-380.

Lietuviškas tekstas su lenkišku vertimu dainų: Stowi žirgialis kiemi pabałnotas ir Tinay par girio dizus wieszkiałelis.

3) *Emeryk Staniewicz* Śpiewy Ludu Litewskiego — Tygodnik Wileński 1820 IX N155 p.56-58, N157 p.118-121, N159 p.177-178.

Įdėtos dainos III-VII, taip pat lietuviškas tekstas su lenkišku vertimu: Mano brola žirgas mažas; Biarnialey, biarnialey, kur iusu wałnastis? eykit pas Francuzus, tinay aną rasti; Paniałaytia miłek mani; Kaip pas Matutie buwau; Iszauszt pawasaris, tay linksmas dienas (greičiausia, Jurevičiaus eilėraštis).

Emeryk Staniewicz Śpiewy Ludu Litewskiego — Tygodnik Wileński 1821 X p.9-15, 187-192.

Įdėtos VIII-XIII dainos: Ant kałno rugiai; Kregždutele, łakunele; Po tawo no musu atsitolinimo (ne liaudies daina, tik to eilėraščio autorius dar nėra galutinai paaiškėjęs; galimas daiktas, kad tai irgi bus Jurevičiaus eilėraštis); Widuj łauko; Užaugino mane motinele; Pro ruteliu darželi.

5) *Emeryk Staniewicz* Śpiewy Ludu Litewskiego — Tygodnik Wileński T. III (XI) 1822 p.58-62.

Ir čia, kaip ir kitur, Stanevičius pateikia, greta lietuviško teksto, taip pat ir savo, matyti, lenkišką vertimą. Čia paskelbtos paskutinės dvi dainos — XIV ir XV: Oj diewułajti, negalu; Atjoji biarnialis per łaukiali.

6) (Sobieszczanskis nurodo, kad, be šių dainų ir kai kurių jo eilėraščių lenkų kalba Vilniaus žurnaluose, jis dar „zostawił niektóre pisma w języku litewskim").

Dokumentai. 1) 1820-1821 m. Vilniaus Universiteto studentų sąrašas, kuriame yra duomenų ir apie Stanevičių.

Nespausdintas. Rankraštis Archivum Kuratorji Wileńskiej N212.

2) 1823 II 1 Jono Čečetos laiškas Adomui Mickevičiui su žiniomis ir apie Stanevičių.

Ištraukos: *A. Łucki* Towarzystwo Filomatów 1924 p.381.

3) 1823 XI 24 Punkta zapytań uczniowi Wileńskiego Uniwersytetu Emerykowi Staniewiczowi z polecenia senatora Nowosilcewa dane.

Rankraštis Vilniaus Universiteto bibliotekoje.

4) 1824 V 13 Novosilcevo raportas, be kitų, ir apie Stanevičių.

Ištraukų duoda *A. Krechowiecki* Prawdy i bajki 1911 p.50.

Literatūra. Kurjer Litewski 1820 N79.

F. M. S. (Franciszek Sobieszczański) Staniewicz Emeryk — Encyklopedja powszechna Orgelbranda XXIII 1866 p.954.

Dr. Szeliga (J. Bieliński) Proces filaretów — Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty VI 1890 p.244.

Z. Wasilewski Promieniści, filareci, zorzanie — Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty IX 1897 p.201.

A. Krechowiecki Prawdy i bajki 1911 p.50.

Fr. Augustaitis Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyzmie polskim 1911 p.57-60; tas pats Pr. A. Lietuviškieji elementai ankstyvesniajame lenkų romantizme 1921 p.41-43, 59-60, 90.

E. Pietraszkiewiczówna Dzieje filomatów 1912 p.138.

Mykolas Biržiška Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.61, 117.

(") Lietuvių literatūra Vilniaus uinversiteto metu 1921 p.13, 54, 57 (iš 1910 m. Visuomenės) ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.205, 212, 213, 216.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.142.

A. Łucki Towarzystwo filomatów 1924 p.381.

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių lirteratūra 1936 p.32-33.

V. Maciūnas Mūsų literatūra tautos tarnyboj — Aidai 1948 N12 p.108.

J. Lebedys Simonas Stanevičius 1955 p.116-118.

27. Juozapas Korsakas

Biografija. Gimė apie 1802 m. Mokėsi pradžioje (1820-21) Vilniaus Universiteto medicinos fakultete, paskiau Vilniaus dvasinėje seminarijoje ir Vilniaus dvasinėje akademijoje, kurią bene 1835 m. pabaigė teologijos kandidato laipsniu. 1835 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas Tabariškių vikaru (ten buvo ir 1837 m.). 1847 m. vikaras Valkininke, 1850 m. Butrimonyse, 1853-1861 m. Šalčininkuose. 1864 m. buvo Vilniaus regul. kanauninkų vienuolyne, šį uždarius, paskirtas į Šalčininkėlius. 1866 m., būdamas Šalčininkėlių filialistu, buvo areštuotas, 1866 V išvežtas į Vilnių ir uždarytas vienuolyne. 1866 X 1 buvo išleistas, leidus jam grįžti į Šalčininkus, bet greitai vėl buvo uždarytas į vienuolyną. Jo mirimo metai nežinomi.

Raštai. 1) Pieśń do wódki (Wódeczko nasza kochana Jak to smutno żyć bez ciebie...; ir lietuviškai).

1837 m. Korsakas pasiuntė šį eilėraštį į dvasinę akademiją L. A. Jucevičiui, kartu su savo lietuvišku vertimu, prašydamas Jucevičių tą vertimą ištaisyti, o jei Korsako vertimas atrodytų Jucevičiui netinkamas, tai iš naujo išversti. Šį vertimą kartu su Korsako laišku akademijos rektorius konfiskavo ir Jucevičiui neįteikė.

2) Krótki opis zburzenia Jerozolimy, Poema w 3 pieśniach. (Vilniuje) 1837 m. III, 32p.

Cenzūrai ir spaudai įteikė Jucevičius.

3) Poezye. (Vilniuje) 1842.

Gal tai yra tos pačios Moje miłe zabawy, kurias jau 1837 m. Jucevičius perleido per Vilniaus cenzūrą, bet kurias akademijos rektorius Osinskis buvo iš spaustuvininko Neimano atėmęs.

Dokumentai. 1837 IV 1 vysk. Klongevičiui rašytas dvasinės akademijos rektoriaus Aloizo Osinskio raštas, kuriame praneša, kad, tikrindamas akademijos studento Jucevičiaus korespondenciją, radęs ir keletą Jucevičiui rašytų Korsako laiškų su žiniomis apie Korsako raštą.

Nespausdintas.

Literatūra. *E. Estreicher* Bibliografia polska XIX stulecia II 1874 p.434.

Z. Wasilewski Filareci, promieniści, zorzanie — Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty IX 1897 p.202.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.57.
(") Korsakas Juozapas — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p.463.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.425-426.

28. Jonas Kurmavičius

Biografija. Gimė apie 1802 m. Daubaruose, Pikelių par. (ši data pažymėta Žem. Kalvarijos mokyklos sąraše; pagal Vilniaus rubriceles, gimęs 1797 m., pagal Žemaičių rubriceles — gimė apie 1783 ar a. 1794, 1796, 1797, 1798 m.). 1816 m. stojo į Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokyklą ir čia dar 1824 m. buvo VI klasėje (bene jo brolis Juozas Kurmavičius tuo pačiu laiku buvo V klasėje). Iš čia stojo į Vilniaus misijonorių dvasinę seminariją, kur 1825 II vadinamas dar auditor philosophiae. Kunigu įšventintas 1827 m. Vėlesniose Žemaičių vyskupijos rubricelėse (į tą vyskupiją jis iš Vilniaus perėjo nuo 1850 m., kai prie jos buvo prijungta žymi rytų Lietuvos dalis ir Kuršo katalikai) jis minimas kunigu nuo 1817 m., kas prieštarauja neabejotinoms jo mokyklos lankymo ir gimimo datoms, nes jis negalėjo būti įšventintas, turėdamas 15 metų. Jis pats 1843 m. rašė, kad jau 15 metų gyvenąs Lietuvoje, taigi nuo 1827 -1828 m. Šiuo požiūriu senosios Žemaičių vyskupijos rubricelės, palyginti su Vilniaus vyskupijos irgi ne visados tiksliomis rubricelėmis, tėra daug mažiau tikslios, ir pvz. tą patį Kurmavičių viena Žemaičių vyskupijos rubricelė mini kunigu net nuo pat jo gimimo.

Kunigu įšventintas, iš pradžių buvo paskirtas vikaru į Užpalius, 1830-1833 m. buvo vikaras Vabalninke, 1834-1845 m. Karsakiškio altarista, nuo 1846 m. Šenbergo (Skaiskalnio) klebonas Latvijoje. Šenberge dirbdamas, pastatė ir Jaunas Jelgavas (Fridrichštato) koplyčią. Mirė Šenberge 1858 m. gegužės mėn. 18 (n. s. 30) d.; palaidotas Šenbergo bažnyčios šventoriuje.

Raštai. 1) Jeneralnas rokundas sumenes arba Trumpas parbiegimas Prysakimu Pona Diewa ir Bažniczes Szw... Isz Lękiszka Ležuwie ant Letuwyszka parwersta par *K. J. K.* Altarista Karsakines Bazniczes, 1843 (Vilniuje) 83p.

Slapyraidės K. J. K. reiškia čia — *K*unigas *J*okūbas *K*urmavičius.

2) *K. J. K.* Atsižegnojimas ir barne Mikoła su Ariełka — Ivinskio Kalendorius 1860 metams.

Paprastai šis Atsižegnojimas buvo priskiriamas kun. Ambraziejui Kašarauskiui; tačiau jo vartojamos slapyraidės buvo ne K. J. K., bet K. A. K.

čia, greičiausia, turime to paties Kurmavičiaus rašinį, jau jam mirus išspausdintą iš likusio rankraščio.

Dokumentai. 1) 1850 VIII 5 Jokūbo Kurmavičiaus raštas iš Šenbergo dekanui Landsbergiui apie mišrios moterystės atvejį.

Ištraukų duoda *A. Alekna* Draugijoje 1920 N3/4 111-112 p.120.

2) 1852 I 28 J. Kurmavičiaus raštas vysk. Valančiui parapinės mokyklos reikalu.

Ištraukų duoda *A. Alekna* l.c.p. 124.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.128.

M. Veitas (Atsiminimai, kurių Kurmavičių liečianti dalis nespausdinta).

A. Alekna Vyskupas Valančius ir Kuršo katalikai — Draugija 1920 N3/4 p.111-112, 120, 124.

(") Vyskupas Valančius 1922 p.40, 44-45.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.15, 89, 171.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.115.

(") *Vc. B. (Vaclovas Biržiška)* Kurmavičius Jonas — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.401.

29. Hiacintas Milevičius

Biografija. Gimė apie 1802 m. 1819 m. stojo į Paparčių dominikonų vienuolyną, o 1820 m. priimtas į dominikonų ordiną. Čia iš pradžių buvo klieriku, 1821 m. mokėsi literatūros, 1823 m. teologijos Zabialuose. 1824 m. iš Zabialų buvo perkeltas į Gardiną, kur 1824-1825 m. buvo apskrities mokyklos (prie gimnazijos) mokytojas. 1826-1827 m. buvo teologijos studentas Vilniuje, tik ne visai aišku kur — vyriausiojoje seminarijoje, universitete ar dominikonų konvente; greičiausia, pastarajame. 1829 m. Oršos dviklasės mokyklos mokytojas. 1830-1853 m. su pertraukomis (pvz. 1839 m. buvo vicekuratas Kronštadte) gyveno Paparčių vienuolyne, kur ir mirė 1853 m.

Raštai. Iszraszas ape iszbiegusis wayskawusis pamentontius służba žalnieriszka. 1825 (Vilniuje) 4p.

Gardine gyvendamas, iš rusų kalbos į lietuvių kalbą išvertė oficialinį įsakymą apie karinius dezertyrus. 1832 m. panašų įsakymą išvertė Žadauskis.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic 1853 p.58.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.62.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.106.
Milevičius Hiacintas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.461.

30. Juozapas Simforijonas Mieleška

Biografija. Krikštytas 1804 VI 2 vieno Juozo vardu, taigi bus gimęs gegužės mėn. pabaigoje ar birželio 1 d. Antrą, Simforijono, vardą gavo stodamas į vienuolyną. Kai kuriose rubricelėse jis neteisingai rašomas gimęs 1802 m. Gimė Mažeikių vls., Knabikų kaime (Lietuvos apgyventos vietos 1925 p.147 tą kaimą neteisingai pavadino Knobikais), tuo laiku priklausiusiam Viekšnių par., Leckavos filijai (dabar Leckavos par.). Tėvai Juozas ir Petronelė Galminaitė Mieleškos.

Mokėsi pas dominikonus Žemaičių Kalvarijoje. 1821 m. buvo naujokas Paparčių vienuolyne, 1822 m. buvo priimtas į dominikonų ordiną Simforijono vardu, 1823-1824 m. klierikas Vilniuje (vadinamas filosofijos studentu, bet tikriausiai mokėsi ne universitete ir ne vyriausiojoje seminarijoje, bet vienuolyne). 1825-1826 m., dar būdamas klieriku, mokytojavo Rygos dominikonų mokykloje. 1827-1829 m. Zabialų dominikonų vienuolyne studijavo teologiją ten veikusiame teologijos kurse. 1828 m. buvo įšventintas kunigu.

1830-1831 m. buvo Agluonos vienuolyne ir kartu buvo Putnos (? Putnensis) kuratas. Nuo 1832 m. gyveno Rygos vienuolyne. Gerai mokėdamas latviškai, jis buvo latvių pamokslininkas ne tik Rygoje, bet ir Alvidėje, Alšvangoje, Lėnuose ir kitur ir plačiai dirbo latvių katalikų literatūros srityje, tačiau knygą paskelbė ir lietuviškai. J. K. Gintilai renkant savo pagarsėjusią biblioteką Alsėdžiuose, Mieleška jam tarpininkavo, perkant knygas pas Kimmelį Rygoje.

Apsirgęs ir stabo ištiktas, jis 1868 m. liepos mėn. vieno kaimyno buvo atvežtas iš Rygos į Knabikus, kur sesers Šidlauskienės globoje mirė 1868 m. rugpiūčio 9 (n. s. 21) d. ir po trijų dienų buvo palaidotas Leckavoje. Mirė tais pačiais metais, kada rusų administracija uždarė Rygos vienuolyną, kuriame jis gyveno 35 metus.

Raštai. 1) Knigele apej zinias draugistes nuosituriejimo arba Pamokimas, kaip girtibe pamesti ir nuo ariełkos gierimo atsipratinti. Žiamajcziu kałboj diel anu duszes ir kuna gieribes paraszita per Kuniga *Simforiona Mieleszka,* zokonika Szwenta Dominika. Petropilie 1846 m. 36p.

Pirmoji blaivybės reikalais lietuviškai išleista knygutė. Išversta kun. *Mykolo Juškevičiaus* į latvių kalbą; vertimas buvo taip pat Petrapilyje išspausdintas 1849 m. (Gromatjinja...). Kadangi Mieleškos knygutė buvo išleista Petrapilyje, kur tuo laiku visas savo parašytas knygutes spausdino ir S. Daukantas, tai kurį laiką neteisingai buvo spėjama, kad ir tai bus Daukanto, pasivadinusio Mieleškos slapyvardžiu, darbas arba jo vertimas Mieleškos latviško originalo.

2) Preeksch Latweeschu kattoleem sagahdata imkem winnu wallode... no *S. Mieleschko*... Rankraštis buvo Vilniaus vieš. bibliotekoje.

3) Sinn'a teem, kas mihl'o Deewa wahrdus. Riga. 1848 m. I lapas.

4) Swehtas Kattolískas Baznizas Glithums. Riga. 1863 m. 132p.

Antras leidimas pasirodė Mintaujoje (Jelgavoje) 1889 m.

5) S.S.S.D.Ce.P.R.K.D. Desimts wehra nemschanas preeksch tahdeem, kas noskumschanas un behdas paleek. Riga. 1863 m. 24p.

6) Spreddiki us wissahm gadda sweht deenahm... Riga. 1849 m. 6, 386p.

Antras leidimas pasirodė 1866 m.

7) Spreddikis jauna gadda deena. Riga. 1848 m. 5p.

8) *Mieleschko* Kristigi peenahkumi jeb Kathkisme. Riga. 1840 m. 156, 3p.

Lekzions pirma. Atwentsswehdeena. Rankraštis buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

9) Iskaisitas dohmas. Riga. 1845 m. 38p.

10) Zeeniga freestera *Tohma no Kempenes*. Jelgawa. 1836 m. VIII, 299, 12p.

Tomo a Kempis vertimas. Antras leidimas pasirodė 1889 m.

11) *Mielischko* Stundas pahr Deewa Mahtes Jumprawas Marias beswainigu eenemschanu. Riga. 1840 m. 20p.

12) Peespeests grehzineeks us atgreeschanahs. Riga. 1840 m. 39p.

1837 m. Mieleškos versta iš lenkų kalbos. Rankraštis buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje. Antras leidimas pasirodė 1863 m., trečias Tartu mieste 1891 m.

13) Rohschu Kronis, jeb muhsa Kunga Jesus Kristus pagohdinaschanas un Marias Winn'a Mahtes Slawehschanas wihse. Riga. 1843 m. 158p.

Antras leidimas pasirodė 1852 m., trečias 1859 m., ketvirtas 1861 m., penktas 1868 m., naujausias 1908 m.

14) Krusta Zelsch Jaunisdeweem. 1861 m. 46p.

Čia Mieleška papildė senuosius latviškus leidimus, kurių ligi 1832 m. buvo keturi.

15) Kristigs zella gahjejs uz debbes-walstibu. Riga. 1872 m. 92p.

J. Mieleškos versta iš lenkų kalbos.

Dokumentai 1) Krikšto ir mirimo metrika.

Krikšto metriką lotyniškai ir mirimo metriką, lietuviškai išverstą iš rusų kalbos, išsp. *J. Tumas* Tiesos Kelyje 1932 N7/8 ir Raštuose XIX 1933 p.270-273.

2) 1852 XI 30 Mieleškos laiškas vysk. Valančiui, siunčiant jam Rohschu kroni (Rožančių).

3) 1853 II 22 M. Valančiaus laiškas Mieleškai su padėka už Rožančių, kurį žada išplatinti ir kartu reiškia pageidavimą turėti Mielešką savo vyskupijoje.

4) 1853 m. 1853 m. Kuršo katalikų klebonams skiriamas Valančiaus bendraraštis, kuriame jie raginami platinti Mieleškos Rohschu kroni.

5) 1868 VII 19 Kauno gubernatoriaus raštas Šiaulių ispravnikui, kad Mieleškai esąs duotas leidimas šešiems mėnesiams atostogų atvykti į Laižuvos parapiją.

Dokumentai N2-5 nespausdinti.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.35.

G. Manteuffel Bibliographische Motiz ueber lettische Scrhiften — Magazin d. Lettischen Literarischen Gesellschaft B. XVII 2 St. 1883 p.196.

Žaltys (M. Davainis Silvestraitis) Latvių atsigaivinimas — Vienybė Lietuvninkų 1892 N23 p.271.

Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki II 1897 p.18 (N58, 59, 60, 61, 62).

Wołyniak (M. Giżycki) Wiadomość o dominikanach prowincyi litewskiej I 1917 p.204.

J. Missinsch Latweeschu Rakstneezibas Rahditajs I 1924 N47, 623, 677, 707, 716, 948, 999, 1393, 1604, 1690, 1724, 3462.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.104.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

J. Tumas Juozapas Simforijonas Mieleška — Tiesos Kelias 1932 N7/8 p.448-451 (su atvaizdu) ir Vaižganto raštai IX 1933 p.270-277 (be atvaizdo).

(") Kunigai lietuviai rašę latviškai — Tiesos Kelias 1932 N9 p.646.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109.

S. Mtl. (Step. Matulis) Mieleška 1. Simforijonas Juozapas — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.368.

31. Kajetonas Aleknavičius

Biografija. Save vadino Olechnovičium. Gimė 1804 m. rugpiūčio mėn. 10 d. (kiti neteisingai nurodo 1803 m., J. Tumas 1808 m., kai kurios rubricelės ir V. Mykolaitis 1807 m.) Terespolyje, Palėvenės par. (oficialinėmis 1830 m. žiniomis, Utenos par.). „Lietuvos apgyventos vietos" Terespolį nurodo Papilio, Veliuonos, Vandžiogalos, Gudžiūnų, Sintautų ir Kybartų parapijose, bet jų nežino nei Utenos, nei Palėvenės (vėliau Kupiškio) parapijose: matyti, šiai vietovei vardas buvo pakeistas ar grąžintas senasis tikrai lietuviškas dar prieš 1922 m., kada buvo surašoma „Lietuvos apgyventų vietų" medžiaga.

Tėvai Jokūbas ir Elzbieta Januškevičiūtė Aleknavičiai. Jie laikė save bajorais ir savo bajorystei įrodyti Kajetonas buvo pristatęs krikšto metriką ir 1827 XII 10 bajorų deputacijos dekreto kopiją.

Kajetonas mokėsi Troškūnų apskrities mokykloje, iš kurios 1827 XII 10 stojo į lateraninių kanauninkų noviciatą, bet ir 1830 m. nebuvo profesijos priėmęs. 1830-1832 m. studijavo vyriausiojoje Vilniaus dvasinėje seminarijoje, kurią 1832 m. pabaigęs, gavo teologijos kandidato laipsnį. Tais pačiais 1832 m. buvo įšventintas kunigu. Nuo 1832 m. buvo vikaras Obeliuose, 1840 m. buvo perkeltas vikaru į Semeliškę. 1842-1848 m. vikaravo Strūnaityje. 1848 m. buvo paskirtas Merkinės parapijos kuratu, o nuo tų pačių metų gegužės 29 d. Merkinės klebonu. 1856 XI 19 arkivyskupas Žilinskis jį pakėlė nešalinamuoju klebonu. Vis dėlto 1867 I 12 jis buvo iš Merkinės iškeltas į Asavą (pagal J. Tumą — Lydos aps., nes tai negalėjęs būti Biržų Asavas, kadangi 1850 m. šis nepriklausė Vilniaus vyskupijai). Tačiau ir vyriausybė buvo pareikalavusi jį iškelti iš Merkinės dėl įskundimo, kad dalyvavęs 1863-1864 m. sukilime. Greičiausia, jis buvo iškeltas dėl to, kad jis nemokėjo ir nenorėjo įtikti kūnu ir dūšia rusų valdžiai atsidavusiai tuo laiku Vilniaus vyskupiją valdančiai karjeristų pralotų, tikriau — quasi pralotų, klikai. 1871 m. jis buvo pakeltas Asavo klebonu ir ten mirė 1874 m. lapkričio 20 d. (gruodžio 2 d. naujuoju stiliumi).

Raštai. 1) Elementarius arba lengwus moksłas skaytit Raszto Szwento Lietuwiszkay del wayku Lietuwniku Par Kunigu *K. Olechnowicziu.* Ape rey-

kała ir wiežliwa apsiejma Kalbiasyes paraszitųs. (Vilniuje) 1846 m. 70, 2p.

Du trečdalius darbo sudaro pasikalbėjimai ir vos tik trečią dalį elementorius. Antrasis leidimas pasirodė 1858 m. 1908 m. *J. Tumas* buvo paruošęs spaudai ir trečią, perredaguotą leidimą, kurį buvo įteikęs spausdinti Šv. Kazimiero Draugijai Kaune, bet ši jo neišleido.

2) Pasakos, pritikimaj, weselos ir giesmes. Par Kuniga *K. Olechnowicziu* Plebona Merkines suderinimays lietuwiszkay paraszitos. (Vilniuje) 1861 m. 142 (144)p.

Antrą leidimą 1904 m. paruošė Čikagoje *M. Valaskas*, tik be lenkiškos prakalbos, trečią 1907 m. *J. Tumas* Vilniuje, tik lietuviškai išvertęs lenkišką prakalbą, pakeitęs paskirų „pasakų" tvarką ir, daug ką betaisydamas, pakeitęs turinį ir kalbą. Šis leidimas visiškai nutolo nuo originalo. Dalį prakalbos išvertė į vokiečių kalbą *J. Koncevičius* Mitteilugen d. Lit. Lit. Gesellschaft III p.116-117. Tumiškai pateiktas dvi giesmes kartoja *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.187-188, iš 1861 m. leidinio žodį į skaitytoją ir kelias giesmes *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijoje I (feodalizmo epochoje) 1957 p.437-446.

Dokumentai. 1) 1830 I 18/30 kun. Dominiko Petrulevičiaus pranešimas vysk. Klongevičiui apie Antakalnio lateraninių kanauninkų noviciato vizitaciją su žiniomis, be kitų, ir apie Aleknavičių.

Nespausdintas (Vilniaus konsistorijos byla N377).

2) 1867 III 20 Trakų karo viršininko pranešimas, kad valdžia pareikalavusi A. iškelti iš Merkinės.

Ištrauką duoda *P. Kubicki* II 2 1936 p.743.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.55.

J. Koncevičius Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H. VII 1883) p.18.

(") Der Tod und die Schafschere — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (H. XIV 1889) p.116-117.

J. Szl. (Jonas Šliūpas) Lietuwiu rasztai ir rasztininkai XIX szimtmetyje — Lietuwiszkasis Balsas 1888 N21 p.162.

Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p. 74-81 (pateikė tik lietuviškai išverstą lenkišką Aleknavičiaus prakalbą. Apie A. gyvenimą „nieko nėra visatinai žinoma").

A. Mierzyński Romowe 1899 p.58-60 (iš Pasakų išvertė ištrauką apie Giltinę).

R-čių Jonas-J. Reitelaitis Elementoriai XIX šimtmetyje — Vadovas 1914 N76 p.223-224.

J. Basanavičius Levas lietuvių pasakose bei dainose — Lietuvių Tauta II 4 1919 p.506.

P. Gaučys ir *V. Kamantauskas* Chrestomatija prieš Aušros gadynės dainių 1924 p.107-109 (pakartotas vienas eilėraštis).

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.107.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.59, 62, 212.

J. Tumas Aleknavičius Kajetonas — Raštai XIX 1933 p.290-291 (šis straipsnis, Vaclovo Biržiškos papildytas ir pertaisytas, buvo prieš tai išsp. Lietuviškojoje Enciklopedijoje I 1932 p.215-216 ir IX 1941 p.1519. Raštuose jis išsp. iš J. Tumo rankraščio taip, kaip jo paties buvo parašyta). Iš 1932 m. enciklopedijos 1953 m. pakartota Lietuvių Enciklopedijoje I p.93.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.71, 77.

V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.25-30, 34-35.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.743.

V. Maciūnas Mūsų senesniosios didaktinės beletristikos šablonas—Židinys XXVII 1938 N5/6 p.709-710.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.125.

P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.57-58.

M. Lukšienė Kajetonas Aleknavičius — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.518-524.

(J. Kruopas) XIX a. pirmosios pusės literatūros... kalbinės ypatybės — *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.231.

32. Enrikas Balevičius

Biografija. Petro Balevičiaus (Baliūno?) sūnus. Gimė 1804 m. Utenos par. 1817 m. stojo į Troškūnų mokyklą (1820 m. buvo III klasėje „celujący" — pasižymėjęs, 1820-1821 m. IV klasėje, 1821-1822 m. V klasėje, 1822-1824 m. VI klasėje). 1820-1824 m. kartu buvo ir mokinių prižiūrėtojas. Mokyklą pabaigęs, stojo į Vilniaus dvasinę seminariją(kitų nurodoma, kad įšventintas tiktai 1831 m.). Vyriausiojoje seminarijoje studijavo ligi 1831 m., nors Worotynskis (Seminaryum Główne 1938) jo vyriausiosios seminarijos studentų tarpe ir nenurodo, tačiau J Bielınskis laiko jį tos seminarijos studentu. Vyriausiąją seminariją pabaigė 1831 m. teologijos kandidato laipsniu.

Matyt, nuo 1831 m. ligi 1835 m. bus buvęs kai kuriose parapijose vikaru. 1836 m. jis jau yra Jūžintų administratorius, o 1839 m. paskirtas Ukmergės klebonu, kuriuo buvo ligi mirties, lygiai 40 metų. Nuo 1844 m. kartu yra ir Ukmergės dekanas.

Karjeristas, nesugyvenamo būdo, buvo nemėgiamas tiek parapiečių, tiek ir savo dekanato kunigų, ir 1850 m. įjungus Ukmergės dekanatą į Žemaičių vyskupiją, jau tų pačių metų gegužės mėn. visi Ukmergės dekanato kunigai buvo padavę vysk. Valančiui kolektyvinį skundą prieš Balevičių. Tačiau, šį skundą ištyręs, Valančius pasitenkino tik vienu Balevičiui pareikštu įspėjimu.

1861 VI 4 Balevičius pasipriešino bažnytinei lenkų patriotinei manifestacijai Ukmergės bažnyčioje ir rusų administracijai pranešė pavardes tų asmenų, kurie bažnyčioje giedojo patriotinį lenkų himną. Už tai vėliau jį boikotavo vietinė bajorų visuomenė. 1863-1864 m. sukilimo metu jis griežtai stojo prieš sukilimą ir pasireiškė aiškiu rusų administracijos šalininku. Todėl, kai Valančius savo politikos sumetimais 1864 m. vasario mėn. pasiuntė į Vilnių kunigų delegaciją pareikšti Muravjovui ištikimumą caro valdžiai, jis tos delegacijos priekyje pastatė Balevičių. Už tai vėliau iš rusų valdžios B. gavo medalį „za usmirenie polskago miateža".

Mirė Ukmergėje 1879 m kovo 10 (n. s. 22) d.

Raštai. Kialawedis apwaykszcziajuncziem paminkła Izganytojaus musu Jezaus Pona kielu Jerozolimsku... ant kałnu Werkewsku... Iždoutas par Ku-

nigu *Petru Bartnikowsku,* STM., Plebonu Werkowsku, isz ižguldima Letuwiszka par Kunigu Henrika *Balewiczu* S.T.K., Plebonu Wiłkomiersku... (Vilniuje) 1857 m. 72p.

Antras lietuviškas leidimas su 1870 m. kontrafakcija pasirodė 1890 m. ir tam pačiam leidimui 1905 m. buvo pakeistas tiktai viršelis, o knygelė buvo paleista kaip ir naujas leidimas.

Trečias leidimas pasirodė tais pačiais 1905 m. jau legaliai pas Zavadzkį Vilniuje. 1864 m. kun. Pikturna šią knygutę „išvertė" iš lietuviško vertimo žemaitiškai.

Dokumentai. 1) 1861 VI 6 Balevičiaus raportas vysk. Valančiui apie 1861 VI 4 lenkų manifestaciją Ukmergės bažnyčioje.

Ištraukų duoda *A. Alekna* Mūsų Senovėje I 1 p.32.

2) 1865? XII 22 lietuviškas Balevičiaus raportas vysk. Valančiui apie Troškūnų vienuolių išvežimą ir kitus bažnytinius reikalus.

3) 1865 XII 31 lietuviškas Balevičiaus „Danieszimas" Valančiui apie išvežtuosius kunigus.

Dokumentai N2-3 nespausdinti.

4) 1865 V 16 Balevičiaus telegrama Valančiui apie Ukmergės pijorų bažnyčios pavertimą cerkve.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* p.134.

Literatūra. *J. Bieliński* Uniwersytet Wileński I 1899/1900 p.108.

A. Alekna Vyskupas Valančius ir 1863 metai — Mūsų Senovė I 1 1921 p.32.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.56 (iš 1910-1911 m. Visuomenės, pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.216).

Vaclovas Biržiška Balevičius Enrikas — Lietuviškoji Enciklopedija II 1933 p.833; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.92.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.76.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.71, 168.

Vytautas Steponaitis Medžiaga 1863-64 m. sukilimo istorijai — Karo Archyvas II 1925 p.141.

Elenchus omnium ecclesiarum pro A.D. 1940 p.69.

33. Antanas Tatarė

Biografija. Tėvas Laurynas Totoraitis (Totorius), kilęs iš Galinių kaimo, Griškabūdžio vls., ir motina Kotryna Totoraitienė turėjo 50 margų žemės Rygiškiuose, Griškabūdžio vls. Turėjo, be Antano, dar tris sūnus, kurių Kazimieras mirė 1846 II 23, Juozapas mirė tą pačią dieną, o Jonas buvo neregys ir silpnaprotis.

Antanas gimė Rygiškiuose 1805 m. gegužės 17 d. Skaityti mokėsi Griškabūdyje pas kažin kokį Pranciškų, paskiau Naumiesčio pradžios mokykloje. 1828 m. stojo į Seinų šešių skyrių vaivadinę mokyklą (A. Polujanskis neteisingai teigia, kad T. mokęsis Marijampolėje). Ją lankė ligi 1830-1831 m. sukilimo pradžios. Sukilimui tik prasidėjus, mokykla buvo uždaryta, ir Tatarė, nenorėdamas tarnauti lenkų kariuomenėje, dar IV klasės mokykloje nebaigęs, slaptai perėjo sieną ir pasislėpė Prūsuose. Mokykloje buvo vadinamas Tatar (tad Totorius), bet, grįžęs iš Prūsų ir vengdamas atsakingumo už slaptą pasišalinimą į užsienį, pasivadino Tatare ir grįžo ne į tėviškę, bet į Bocianovą, tuo laiku Kalvarijos, vėliau Vilkaviškio aps. (tai, matyti, dabartinis Bučinavas, Alvito vls., Vilkaviškio aps.), kur prisirašė prie valsčiaus. Čia vertėsi vietos dvarininkų ir ūkininkų vaikų mokymu. 1832 V 14 išlaikė egzaminus į 1826 m. Seinuose įsteigtą dvasinę seminariją. 1833 I buvo pakeltas subdiakonu, 1833 XII diakonu, o 1834 VII 13 Zambrave buvo vysk. Manugevičiaus įšventintas kunigu, prieš porą mėnesių, 1834 IV 8, atleistas nuo kareiviavimo prievolės.

Buvo iš karto paskirtas vikaru į Balbieriškį, po dvejų metų (1836?) į Ilguvą, vėl po dvejų metų (1838?) į Lukšius ir čia jau vikaravo ligi 1854 m. 1855 m. buvo paskirtas Sintautų klebonu. Lukšiuose gyvendamas, buvo čia įkūręs parapinę mokyklą, kurioje pats keletą metų vaikus mokė. Jis prikalbino Zyplių savininką Barkauską čia pastatyti mūro mokyklą. Tiek Lukšiuose, tiek vėliau ir Sintautuose gyvendamas, gabesniuosius savo mokinius pats ruošė į dvasinę seminariją (vienas tokių jo mokinių buvo spaudos draudimo metu daug nusipelnęs kovoje dėl spaudos kun. Martynas Sidaravičius). Sintautuose iš pradžių mokykloje temokė tikybos. Taip pat Lukšiuose ir Sintautuose buvo įtaisęs prieglaudas pa-

liegėliams. 1855 m. gavęs Sintautų parapiją, Tatarė apie 1860 m. atnaujino bažnyčią ir pats jai nupiešė keletą paveikslų (vieną paveikslą buvo nutapęs ir Lukšių bažnyčiai). Sintautuose įtaisė maumedžių daigyną ir vynmedžių ūkį. Pagaliau ragino ūkininkus keltis į viensėdžius, ir keletas kaimų pirmieji šioje apylinkėje išsiskirstė viensėdžiais.

1863 m sukilimui prasidėjus, Tatarė jį aktyviai palaikė. Rusų administracijai įskųstas, jis 1863 VII 19 buvo iškrėstas, būdamas Zyplių dvare. Nors per kratą nieko įtartino nesurasta, tačiau jis buvo suimtas ir išgabentas į Šakius. Jau VII 22 tardymo komisija pradėjo jį tardyti. Apkaltinimui nesuradusi užtenkamai medžiagos, komisija ruošėsi jį iš kalėjimo paleisti. Bet tuo tarpu sukilėliai Sintautuose pakorė šaltyšių Furmaną, kuris buvo įtartas įskundęs Tatarę. Tai taip pablogino Tatarės padėtį, jog jis ne tik nebuvo išleistas, bet net buvo perkeltas į Kauno kalėjimą. Vis dėlto, dėl kaltinamosios medžiagos trūkumo, 1863 X 12 Kauno karo teismas paliko jį tiktai įtariamą, kad dalyvavęs sukilime, bet 1863 XI 12 administracija nutarė jį ištremti į Horodiščę, Penzos gubernijoje. Ten jis buvo išlaikytas ištremtas ligi 1871 m.

Jau 1867 m. Sintautų parapiečiai buvo padavę prašymą jiems grąžinti kleboną, o ir Lenkijos vietininko (caro namiestniko) raštinė 1869 III 1 (13) buvo pranešusi, kad jam leidžiama grįžti, bet jis vis nebuvo išleidžiamas. Jo ištrėmimo metu Sintautų parapija nebuvo jam atimta, bet joje buvo pastatytas administratorius kun. J Vasiukevičius, kuriam Seinų vyskupas Lubenskis buvo uždėjęs prievolę iš parapijos pajamų siųsti Tatarei kas metai po 800 auksinų, iš kurių šis ištrėmime ir gyveno, vos vienerius metus iš rusų valdžios gaudamas pašalpos po 6 rublius per mėnesį.

Amnestuotas tebuvo 1871 m. Jis galėjo grįžti į tuos pačius Sintautus, bet pats savo noru apsigyveno Lomžoje, kur buvo paskirtas emeritu ir gaudavo po 90 rublių metams. Pagal P. Kubickį (I 3 p.327), 1872 I 12, t. y. tik grįžęs iš ištrėmimo, buvęs paskirtas Tikocino vikaru, bet tų pareigų jis nepradėjo eiti, ir prisiglaudė Lomžos benediktinių vienuolyne. Keletą metų prieš mirtį jis buvo suparalyžuotas. Mirė Lomžoje 1889 m. gruodžio 25 d (naujuoju stilium). Ten pat, Lomžoje, ir palaidotas.

Raštai. 1) **Žyburys rankoje duszios krykszczioniszkos kielaujanczios ing amžyna szczesliwa giwenima. (Suvalkuose) 1848 m. 6, 378, 4p.**

Yra tai vertimas iš lenkų kalbos Lampka w ręku dusz chreścijańskich. Prakalba lenkiškai ir lietuviškai. Tatarės pavardė padėta po lenkiška prakalba. Spaudai paruošė jau 1846 m.

2) Pamoksłaj iszminties ir tejsibes iszguldineti priliginimajs gałwocziu wisu amziu dei Lietuwos wajkelu. (Suvalkuose) 1851 m. 149 (161) (168)p.

Įdėta 116 pasakėčių, verstų iš Ezopo, Krasickio, Lofontaine, Trembeckio, Naruševičiaus, Krilovo ir kai kurių kitų. Yra ir originaliai Tatarės parašytų. Paruoštą rankraštį Tatarė buvo pasiuntęs cenzūrai į Varšuvą, bet ši atsisakė cenzūruoti, nes, esą, neturinti lietuviškai mokančio cenzoriaus (nors kaip tik tuo laiku tenai cenzūroje dirbo Kajetonas Žabitis-Nezabitauskis). Tuomet Tatarė rankraštį pasiuntė Kauno bernardinų vienuolyno kapelionui kun. Enrikui Veiseliui, prašydamas gauti vysk. Valančiaus aprobatą, kurią 1850 XI 7 Valančius ir davė. Nors M. Gustaitis ir taria, kad buvęs ir 1836 m. pirmasis leidimas, bet iš susirašinėjimo dėl 1851 m. leidimo cenzūravimo aiškiai matyti, kad buvo cenzūruojamas pirmojo leidimo rankraštis, o ne senasis išspausdintas leidimas. Taip pat nebuvo ir 1856 m. leidimo, kaip tvirtino Gustaitis ir Lietuvos Mylėtojas (Šliūpas). Kitas, sudarkytas, leidimas buvo išspausdintas 1887 m. New Yorke, paskiau ir 1899 m. Čikagoje. Tas pats 1899 m. leidimas 1906 m. buvo paleistas nauju viršeliu. 4 pasakėčias kartoja *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.399-404.

3) Tiesiausies kieles ing Dangaus Karalyste Deszimti Prysakimu Wieszpaties... Paraszyta 1849... Iszspaustas Suwałkuose 1853 m. 265, 2p.

Su dviem lenkiškom ir viena lietuviška prakalba. Nors po prakalba padėtas Tatarės parašas 1849 XII 5 Lukšiuose, bet išlikęs Krokuvos universiteto bibliotekoje rankraštis turi 1846 m. datą. Varšuvos cenzūrai atsisakius cenzūruoti, Tatarė per kun. Veiselį buvo pristatęs vysk. Valančiaus aprobatai, bet šis, aprobavęs Pamokslus iszminties, šią knygutę atsisakė aprobuoti, tuo atsakymu motyvų nenurodydamas. Dėl to knygutė buvo išspausdinta be aprobatos.

4) Pamokslai gražių žmonių. Kun. A. Totoriaus (Atspausta iš Dirvos). Shenandoah, Pa. 1900 m. II, 95p.

Tatarės autentiška antraštė buvo: Pamoksłai gražiu žmoniu gieriems ju waikielems papasakoti idant juos apszwiesztie ir iszczesliwais padaritie tame ir ateinanczeme giwenime. Ispausti Suwałkuose 1849. Spaudai paruoštas rankraštis paties Tatarės nebuvo išleistas. Jį 1887 m. Sintautuose užtiko *E. Volteris* ir pasiuntė į Ameriką, kur jį vėliau kun. A. Milukas „ištaisė" (faktiškai visai sudarkė) ir, apleidęs keturioliktą, nebaigtą apysakaitę Kwaiszių, 1900 m. išspausdino. Antrasis leidimas pasirodė 1905 m.

5) (Tatarės parašytas eiliuotas įrašas, iškaltas 1855 m. mirusio Jono Bratkovskio antkapyje: Walszczionis mieli, waykelej mano, Wieszpats jus mili, Diewas jus gano...).

Pakartojo *M. Gustaitis* Kun. A. Tatarė p.21 ir *J. Basanavičius* Autobiografijoje — Lietuvių Tautoje V 1935 p.15 (prierašas).

6) (Aštuonių lietuviškų apysakaičių rinkinys).

Rankraštis su apysakaitėmis: Du studentay, Tris galwijey, Szunes, wisoki žweris ir galwijey, Netobułas žmogus, Isz ko dideli ponay, Nedbołastis iszkadliwa, Kwayłas tikieimas, Pinigai gałwažudiej. Pirmas tris pakartojo *M. Gustaitis* l.c.p. 86-90, o visas kitas Pamokslai gražiu žmoniu. Taigi, matyti, tai ir yra dalis „Pamokslų gražių žmonių" rankraščio.

7) (*Tomo isz Kempes* Apie Jezaus Kristaus sekimą).

Tatarės vertimas, dar Tatarei gyvam esant, dingęs. Tačiau M. Gustaitis spėja, ar nebus tai Sidaravičiaus su Kušeliauskiu 1875 m. (su 1861 m. kontrafakcija) išleistas Ape sekima Jezaus Kristaus, kurio vertėju buvo laikomas J. Antanavičius.

8) Iszmintis ira uzslepta rasztuose kaipo skarbas žemeje užkastas randasi. (Lukšiuose 1843 VIII 7) 16p.

Rankraštis. Jį buvo suradęs kun. *J. Skinkis*. Ją mini *J. Totoraitis* prieraše prie *R-čių Jono (Reitelaičio)* straipsnio Vadove 1914 N74/75 p.133 ir *M. Gustaitis* l.c.p. 94.

9) (Krasickio ir kitų lenkų poetų vertimai ir originaliniai Tatarės eilėraščiai).

Kun. P. A. (P. Augustaitis) Seinų vyskupijos bažnyčių monografijoje Vadove spėja, kad, 1907 m. degant Sintautų bažnyčiai, tie visi Tatarės rankraščiai bus sudegę. Tačiau tai galėjo būti tik originalinis „Pamokslų išminties ir teisybės" rankraštis.

10) (Lietuviškų Tatarės mišraus turinio rašinių — vertimų ir originalinių — rinkinys).

1913 II 4 kun. S. Smolenskis buvo M. Gustaitį painformavęs, kad tokį rankraštį jis turėjęs savo rankose. Ar tai tik nebus tas pats rinkinys, kuris 1892 m. pateko į Krokuvos univ. biblioteką, tokiu pavadinimu: 1845 *Ks. Tatare* Super decem praecepta in lingua lithuanica.

11) (Lenkiškų Tatarės eilėraščių rinkinys).

Mini *J. Totoraitis* Vadove 1914 N74/75 p.133 ir *M. Gustaitis* l.c.p. 94.

12) (1843 m. Lukšiuose rašytas lenkiškas pamokslas apie sąžinės sąskaitą. 16p.).

Ar nebus tai tik lenkiškas tekstas, tais pačiais metais tokio pat didumo parašytos Iszminties (N8). Mini *J. Totoraitis* l.c.p. 133 ir *M. Gustaitis* l.c.p. 94.

13) (Eilėraščiai Pan Bóg przykazał ir Z powinszowaniem Nowego 1869 Roku).

1869 I 1 Tatarė tuos eilėraščius pasiuntė kun. Vasiukevičiui į Sintautus.

Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 76-80.

Dokumentai. 1) 1832 V 14 Tatarės priėmimo į Seinų seminariją aktas.

Išsp. *M. Gustaitis* Kun. A. Tatarė 1911 p.91.

2) 1832 IX 15 kun. J. Andruškevičiaus pažymėjimas apie Tatarės elgesį.

Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 92-93.

3) 1833 XII 30 seminarijos rektoriaus Žibanavičiaus raštas Tatarės pakėlimo diakonu reikalu.

Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 93.

4) 1834 IV 11 ištrauka iš Seinų seminarijos klierikų sąrašo, kuriame pateikiamos žinios apie Tatarę.

Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 91.

5) 1850 XI 16 vysk. Valančiui rašytas Kauno benediktinių vienuolyno kapeliono kun. Enriko Veiselio raštas, kuriame prašo aprobuoti Tatarės

rankraščius Pamokslus išminties ir teisybės ir Tiesiausią Kelią.
Nespausdintas.
6) 1850 XII 7 M. Valančiaus raštas, kuriame duoda aprobatą Pamokslams, bet atsisako aprobuoti Tiesiausią Kelią.
Nespausdintas.
7) 1851 II 5 Suvalkų spaustuvininko Milevskio laiškas Tatarei į Lukšius apie sąlygas jo knygai spausdinti.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 63.
8) 1863 VII 19 Virbalio karo viršininko pranešimas apie Tatarės suėmimą Zypliuose.
Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 3 p.321.
9) 1863 XI 12 Kauno karo teismo sprendimas Tatarės byloje.
Ištraukų duoda *P. Kubicki* l.c.p. 321-322.
10) 1864 IX 30 Tatarės laiškas iš Horodiščės kun. Vasiukevičiui.
Ištrauką duoda *M. Gustaitis* l.c.p. 64.
11) 1864 XII 2 Tatarės laiškas iš Horodiščės tam pačiam apie savo gyvenimą ištrėmime ir apie jo parūpinamus paveikslus Sintautų bažnyčiai.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 64-65.
12) 1865 I 10 kun. Vasiukevičiaus laiškas Tatarei su pinigais ir kitomis dovanomis.
Ištrauką duoda *M. Gustaitis* l.c.p. 65.
13) 1865 II 20 Tatarės laiškas tam pačiam su nurodymais, kaip rūpintis jo paliktais Sintautuose šilkaverpiais ir kitais ūkiniais klausimais.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 65-66.
14) 1865 IV 6 kun. Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Ištrauką duoda *M. Gustaitis* l.c.p. 66.
15) 1865 V 6 Tatarės laiškas tam pačiam.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 66-67.
16) 1865 VI 8 kun. Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 67.
17) 1865 VII 25 Tatarės laiškas tam pačiam su eile klausimų, liečiančių Sintautus.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 67-68.
18) 1865 XII 6 kun. Juozo Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 68.
19) 1865 XIII 15 Tatarės laiškas tam pačiam.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 68-69.
20) 1866 IV 7 Tatarės laiškas tam pačiam su kun. J. Krzywickio prierašu.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 70.
21) 1866 V 5 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 71.
22) 1866 V 25 Tatarės laiškas tam pačiam.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 70-71.
23) 1866 VIII 8 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 72.
24) 1866 IX 20 Tatarės laiškas tamp pačiam.

Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 72.
25) 1866 XI 15 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 72.
26) 1866 XII 15 Tatarės laiškas tam pačiam.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 72-73.
27) 1867 IV 2 Vasiukevičiaus laiškas ir siuntinys Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 74.
28) 1867 V 1 tam pačiam rašytas Tatarės laiškas, kuriame tarp kito ko praneša apie tremtinio kun. Antano Bialobžeskio (mirė vasario 28 d.) mirimą Horodiščėje.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 74-75.
29) 1867 VIII 27 Vasiukevičiaus laiškas su 187 rublių priedu Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 75-76.
30) 1867 X 1/13 Tatarės laiškas tam pačiam.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 75-76.
31) 1867 XI 28 (XII 10) Lenkijos vietininko (namiestniko) raštas Vilniaus generolui gubernatoriui apie Sintautų parapiečių prašymą paleisti Tatarę.
Išsp. *P. Kubicki* l.c.p. 322.
32) 1868 IX 17 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini M. Gustaitis l.c.p. 76.
33) 1869 I 1 Tatarės laiškas Vasiukevičiui su pridėtais lenkiškais Tatarės eilėraščiais Pan Bóg przykazał ir Powinszowanie Nowego Roku.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 76-80.
34) 1869 II 4/16 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 81.
35) 1869 XI 1 Tatarės laiškas Vasiukevičiui.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 91-92.
36) 1869 XII 7/19 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei su pridėtais 180 rb.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 82.
37) 1870 I 10/22 Tatarės rusiškas laiškelis Vasiukevičiui.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 82-83.
38) 1871 VI 18/30 Vasiukevičiaus laiškas Tatarei.
Mini *M. Gustaitis* l.c.p. 83.
39) 1871 VII 18/30 rusiškas Tatarės laiškelis Vasiukevičiui.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 83.
40) 1871 XI 14/26 Vasiukevičiui rašytas rusiškas Tatarės laiškelis, kuriame praneša, kad jam jau leista grįžti į tėvynę, ir prašo atsiųsti kelionei pinigų.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 83.
41) Be metų (1872) II 21 Tatarės laiškas iš Lomžos Vasiukevičiui.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 83-85 (lietuviškas vertimas p.38).
42) 1890 I 2 iš Lomžos Vasiukevičiui rašytas Juozo Butanovičiaus laiškas, kuriame praneša apie Tatarės mirtį.
Išsp. *M. Gustaitis* l.c.p. 85.

Literatūra. *A. Połujański* Wędrówki po gubernii Augustowskiej 1830 p.375-376, 449-450.

F. M. S. (Sobieszczański) Encyklopedja powszechna Orgelbranda XXII 1867 p.22.

Lietuvos Vaikas (J. Radziukynas) Isz Lomžos redybos — Auszra 1886 N3 p.93-94.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.48-49 (kartoja iš Lietuwiszkojo Balso 1888 N20 p.154-155 ir iš 1886 m. Auszros).

Przewodnik Bibliograficzny 1892 N7 p.108-109 (žinia apie Krokuvos rankraštį).

Jurgis (J. Matulevičius) Moksliškas senų raštų perspausdinimas — Žinyčia 1902 N4/5 p.13-21.

Ks. Vanagėlis (K. Sakalauskas) Kun. Antanas Totorius — Šaltinis 1907 N17.

K. Grinius Keletas dokumentų iš Seinų vyskupystės historijos — Lietuvių Tauta I 3 1909 p.381.

Kun. P. A. (Pranas Augustaitis I) Seinų vyskupijos bažnyčių monografija — Vadovas 1911 N34 p.160-167.

J. Totoraitis Lietuvos atgimimo paveikslai (III 19 Kun. A. Tatarė) — Vadovas 1912 N48 p.368-369.

(") Sūduvos-Suvalkijos istorija 1938 p.522, 524, 653, 663-664, 670, 671.

M. Gustaitis Kunigas Antanas Tatarė. Jo gyvenimas ir charakteristika 1913 p.48 (iš Lietuvių Tautos II 2 1913 p.202-224).

(") Antroji laida (pirmieji 48 puslapiai tie patys, kaip ir pirmame leidime) 1915 m. 94, 2 nž. p.

R-čių Jonas (J. Reitelaitis) Kun. Antanas Tatarė — Vadovas 1914 N 74/75 p.126-136 (su *J. Totoraičio* prierašais).

J. Basanavičius Levas lietuvių pasakose ir dainose — Lietuvių Tauta II 4 1919 p.505-506, 328.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.104-106.

(") Lietuvių tautos kelias I 1952 p.62, 210.

P. Kubicki Bojownicy kapłani I 3 1933 p.326-327, II 3 1936 p.321-322.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.12, 13, 49, 50, 102, 103, 131, 135, 137, 166, 172.

J. Basanavičius Autobiografija — Lietuvių Tauta V 1935 p.15 (prierašas).

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.46-47, 58-59.

Julius Butėnas Antanas Tatarė — Naujoji Romuva 1939 N51/52 p.952.

J. Kudirka A. Tatarė — Lietuvos Aidas 1938 N793.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.54-55.

P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.56-57.

M. Lukšienė Antanas Tatarė — Lietuvių literatūros istorija (feodalizmo epocha) 1957 p.495-499.

(J. Kruopas) XIX a. pirmosios pusės (literatūros...) kalbinės ypatybės — *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.232.

34. Karolis Vilhelmas Otonas Glogau

Biografija. Jono Pridrikio Glogau sūnus, gimė Gilijoje 1805 XI 14. Mokėsi Tilžės gimnazijoje, kurią pabaigė 1825 m. Tų pačių metų balandžio 18 d. įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultete (Car. Guilelm. O. Glogau Tilsen). Baigęs universitetą, 1830 XII 10 buvo ordinuotas kunigu ir paskirtas į Kintus. 1832 m. buvo perkeltas į Labguvą antruoju lietuvių kunigu ir vokiečių diakonu, kuriuo buvo ligi 1840 m. 1846 m. perkeltas į Tilžę taip pat lietuvių kunigu, o 1849 m. buvo pakeltas Tilžės superintendentu. Mirė Tilžėje 1875 m.

Buvo vedęs Frideriką Reichelytę. Turėjo sūnų Gustavą, žinomą filosofą, Zuericho, Hallės ir Kielio universitetų profesorių, kuris gimė Laukiškoje 1844 VI 5, 1863 m. pabaigė Tilžės gimnaziją ir mirė Laurijone, Graikijoje, 1895 III 22.

Raštai. 1) Fuenf Dainos mitgeteilt von Pfarrer Glogau — Neue Preuss. Prov. Blaetter VIII 1849 p.416-420.

Penkių lietuviškų dainų tekstas užrašytas Tilžės apylinkėje, su vokišku vertimu. Pakartojo *G. H. F. Nesselmann* Littauische Volkslieder 1853.

2) Litauischer Volksgesang. Bemerkungen zu Band VIII von Pfarrer *Glogau* — Neue Preuss. Prov. Blaetter X 1850 p.321-322.

3) *Dr. Mertino Luteraus* mažasis Katgismas trumpay iszguldytas. Isz wokiszkos kalbos lietuwiszkay perstatytas per *C. W. O. Glogau* Tilžes Wyskupa. (Tilžėje) 1855 m. 48p.

Ligi 1920 m. pasirodė 15 leidimų. Buvo vartojamas pradžios mokyklų vadovėliu.

4) 64 Giesmes Szuilems isz Giesmju Knygu iszskirtos, o lietuwiszkay iszleistos per *C. W. O. Glogau,* Tilzes Wyskupa. (Tilžėje) 1855 m. 96p.

Antrasis leidimas pasirodė 1856 m. Pradedant trečiuoju, 1858 m., leidimu, giesmių skaičius buvo padidintas ligi 80 ir atitinkamai buvo pakeista antraštė (80 Giesmes). IV leidimas pasirodė 1860 m., V 1862, VI 1866, IX 1881 ir t.t. 1924 m. pasirodė 16 leidimas. Ir šis giesmynėlis buvo pradžios mokyklose vartojamas.

5) Du kartu keturis deszimt ir asztůni Szwento Raszto Nusidawimai, trumpesnis suglaudimas *Preusso* Szwento Raszto Nusidawimu nů *Woikio* sutaisytos, o lietuwiszkay iszleistos per *C. W. O. Glogau.* (Tilžėje 1859) IV, 100p.

Trečias leidimas pasirodė 1861 m., šeštas 1872 m., po to buvo dar keletas leidimų.

6) Setzt die biblische Versoehnungslehre einen durch die Suende im Gott entstandenen Gegensatz und Gerechtigkeit notwendig voraus? Von *C. W. O. Glogau,* littauischen Pfarrer zu Labiau — Preuss. Provinzial-Kirchenblatt I 1839 p.189-197.

7) (Buvo vienas A. Schleicherio bendradarbių, šiam ruošiant savo žodyną ir gramatiką).

8) (G. H. F. Nesselmannui pateikė 30 lankų lietuviškų posakių ir žodžių, jo pradėtų rinkti tik ėmus kunigo pareigas eiti. Tą medžiagą Nesselmannas sunaudojo savo 1851 m. išleistam žodynui).

Literatūra. *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.104.

G. H. F. Nesselmann Woerterbuch der Littauischen Sprache 1851 p.VII.

(") Littauische Volkslieder 1853 N101, 147, 236, 257, 386.

(") Zur Kritik des litauischen Volksliedes — Neue Preuss. Prov. Blaetter XIII 1854 p.184.

A. Schleicher Litauische Grammatik I 1857 p.VI.

H. Poehlmann Geschichte des Koenigl. Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift zu dem 300jaehr. Jubilaeum 1886 p.41, 48.

R. Schwede Zur Geschichte der litauischen Gesangbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (Heft XVI 1891) p.406.

E. Machholz Die in der Schlosskirche zu Koenigsberg ordinierten evangelischen Geistlichen — Vierteljahresschrift f. Wappen-, Siegel- und Familienkunde „Herold" — XXVII 1909 p.220.

G. Erler Die Matrikel der Albertus Universitaet II 1911/1912 p.751.

J. Kopp Geschichte des Landkreises Tilsit 1918 p.203.

A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.18, 25, 26, 42.

Probočių Anūkas (Ansas Bruožis) Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.68-69.

(") Mažosios Lietuvos mokyklos — Mūsų Žinynas N12 p.509-510.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.79.

W. Sahm Labiau 1642-1942, 1942 p.311.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.139.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.155.

E. Hermann Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wissensch. Phil.-Hist. Klasse 1929 H I p.74.

Vaclovas Biržiška Glogau K. V. O. — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.179; Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.330.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.55.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.125, II 1957 p.145.

35. Pridrikis Bekeris (Becker)

Biografija. Gimė 1805 XII 21 Mažuosiuose arba Naujuosiuose Pamelečiuose prie Tilžės. Ligi 1824 m. mokėsi Tilžės gimnazijoje, 1824-1829 Karalienės mokytojų seminarijoje. Nuo 1830 m. buvo pradžios mokyklos mokytojas Tilžėje, nuo 1839 m. — Tilžės realinės gimnazijos mokytojas. 1859 V I dėl ligos išėjo į pensiją su metine 200 talerių pensija. Apsigyveno Lobeliuose prie Ragainės. Domėjosi lietuvių kalba ir tautosaka, rinko lietuviškas dainas, pasakas, padavimus apie Tilžę, Opstainį, Ragainę.

Mirė Ragainėje 1890 m. sausio 1 d.

Raštai. 1) Wilde Veilchen, 1835.

1866 m. buvo paruošęs naują leidimą Veilchen vom Memelufer.

2) Littauische und Preussische Volkssagen von *F. Becker, C. Roose* und *J. G. Tiele.* (Karaliaučiuje) 1847 m. VI, 146, 2p.

3) Linksminkimes. (Tilžėje apie 1861 m.) 2p. (Bukim linksmi, džiaukimes kol gywi mes esam).

Atskirame lapelyje išspausdintas Bekerio lietuviškas Gaudeamus igitur vertimas. Spausdinimo metai nėra nurodyti. A. Bruožis teigia, kad išspausdinta apie 1842-1845 m., Harrasowitzo antikvariatinis katalogas duoda 1870 m., bet, greičiausia, išspausdinta apie 1861 m.

4) Poetische Maerchen und Sagen, 1847-1850.

P. Bekerio, C. Roosės ir J. G. Thielės rankraštis, buvęs Berlyno valstybinėje bibliotekoje, kuriame yra ir 10 Bekerio pateiktų pasakų ir dainų, jo surinktų apie Tilžę, Opstainį ir Ragainę ir jo vokiškai išverstų. Bene bus tai spaudai paruošta, bet neišspausdinta antroji N2 dalis.

5) Balladen und poetische Erzaehlungen. (Tilžėje) 1846 m. 108p.

Rinkinys sudarytas kartu su J. G. Thiele.

6) Taschenbuechlein und Lieder fuer Schuetzengilden. (Karaliaučiuje) 1847 (Bekerio kartu su J. G. Thiele).

6a) *F. Becker* Der Stein an der Jura (Littauische Sage) — Neue Preuss. Prov. Blaetter IV 1847 p.159-160.

(") Knoten (Sage) — Neue Preuss. Prov. Blaetter IV 1847 p.160-162.

7) (Ost- und Westpreussische Musen Almanach 1856 m. išspausdino jo penkis vokiškus eilėraščius, 1857 m. taip pat penkis, 1858 m. keturis ir 1861 m. vieną).

8) Geschichte Friedrich's des Grossen. Volksbuch. (Berlyne) 1851 m. 132p.

9) Bittere Erfahrung eines Tilsiter Buergers, von ihm selbst eigenhaendig unterschrieben. (Tilžėje) 1857 m. 8p.

Anonimiškai Bekerio išleista brošiūra.

10) Die hollaendische Muetze — Memeler Anzeiger 1858.

Pakartota iš Musen Almanach 1857.

11) Litauisches Gloeckenlied — Memeler Anzeiger 1858.

12) Friedrichslied in drei Abschnitten: der Junge Koenig Friedrich der Held; der Alte Fritz. Ein vaterlaendisches Heldengedicht. (Berlyne) 1860 m. XII, 228p.

13) Funke des Liedes — Memeler Anzeiger 1861.

14) Deutsches Antwort — Memeler Anzeiger 1861.

15) Spaetherbst — Memeler Anzeiger 1861.

Pakartota iš Musen Almanach 1859.

16) Der kleine Littauer von F. Becker. (Tilžėje) 1866 m. VIII, 218p.

Trumpa lietuvių kalbos gramatika ir skaitymai, kuriuos sudaryti Bekeriui padėjo J. Urbonas, E. Gizevijus, M. Leiberis, Kr. Kalvaitis. Čia įdėta ir Bekerio: Du kaimynai (p.194), Griežlė ir žmogus (p.188), p.189-200 200 lietuviškų patarlių, paimtų, daugiausia iš Milkės-Ruigio žodyno.

17) Die neuen und alten Masse, miteinander verglichen und alphabetisch geordnet fuer Schule und Haus. (Tilžėje) 1870 m. 8p.

18-26) Savo Der kleine Littauer pabaigoje (p.218) jis surašo dar ir šiuos savo parašytus raštus: Geister Schlachtgesaenge (80) fuer deutsche Herzen; Amor und Flora — 2000 Blumenbedeutungen; Der Schatten d. Stuhles Petri; Lichtkugeln und Schwaermel (1000 Singgedichte); Feststraeusse kindlicher Liebe (400 Gelegenheitsgedichte); Gott allein in Ehre; Schone das Schoene (antras leidimas); Der wilde Fritz; Deutsche Sprachlehre.

Literatūra. Neue Preuss. Prov. Blaetter III 1847 p.70-79.

M. Knaake Geschichte des Koenigl. Realgymnasiums in Tilsit p.41, 99.

J. Bolte Eine Maerchendichtung von Cornelius Roose — Altpr. Monatsschrift XXXIV 1898 p.144-158.

J. Sembritzki Beitraege zur ostpreussischen Literaturkunde — Altpr. Monatsschrift XLII 1906 p.393-394.

A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.78.

Vaclovas Biržiška Becker Pridrikas — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.236, VII 1939 p.1526; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.326.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.55.

Adam Becker Friedrich — Altpreussische Biographie, 2. Lieferung 1937 p.38.

36. Antanas Kikutis

Biografija. Save vadino Kitkevičium. Gimė 1805 m. Unčiūnų ar Mediniškių k., Šašuolių par. Tėvas Ignas Kikutis, miręs Šašuoliuose 1837 II 13(25). Jau subajorinęs savo pavardę į Kitkevičių, Antanas 1817 -1824 m. mokėsi Troškūnų mokykloje. Čia mokyklą baigęs, 1825 XI 1 stojo į Vilniaus dvasinę seminariją, kur mokėsi ligi 1827 IX 1, kada stojo į Vilniaus Universiteto politinių ir moralinių mokslų fakulteto teologijos skyrių. Nors J. Bielinskis jį laiko vyriausiosios Vilniaus dvasinės seminarijos studentu, tačiau A. Worotynskio paskelbtų tos seminarijos klausytojų tarpe Kikučio nėra; tai, matyti, jis ten ir nebus studijavęs.

Universitete jis buvo Klongevičiaus, Skydelio, Sosnovskio ir kitų studentas. 1830 VI 28, t. y. prieš pat universiteto likvidavimą, jis šį pabaigė teologijos magistro laipsniu. 1842 m., jau Vilniaus dvasinėje seminarijoje, jis gavo ir teologijos daktaro laipsnį (pagal Kuktą, 1843 m.). Kunigu buvo įšventintas dar prieš baigdamas universitetą, 1830 VI 5, nors 1853 m. „Spisok rimsko-katoličeskich lic" rodo, kad jis buvęs įšventintas 1827 m.; bet tuomet jis teturėjo 22 metus, taigi dar negalėjo būti įšventintas, nors dvasinę seminariją jau buvo baigęs. J. Šaulys neteisingai teigia, kad buvęs įšventintas 1829 m.

1830 VI 25 jis buvo paskirtas vikaru į Benekainis; nuo 1831 X 21 vikaras Maišiagaloj, nuo 1832 X 22 Šašuoliuose. Nuo 1883 I 17 Svisločiaus gimnazijos kapelionas ir tikybos mokytojas. 1839 VIII 16 buvo pakviestas Vilniaus dvasinės akademijos profesorium. Čia kurį laiką profesoriavo kartu su M. Valančiumi. Iškėlus dvasinę akademiją į Petrapilį, Kikutis liko Vilniuje ir nuo 1843 m. buvo paskirtas Vilniaus dvasinės seminarijos regensu. Tais pačiais metais seminariją perorganizavus naujais pagrindais, jis buvo paskirtas einančiu seminarijos rektoriaus pareigas, kuriose jis buvo ligi 1851 m., t. y. maždaug tuo pačiu laiku, kada ir Valančius buvo Varnių seminarijos rektorium. Kartu, nuo 1847 XII 20, Kikutis buvo ir Nemenčinės klebonas. Penketą metų prieš tai, 1842 VIII 20, per įvykusį gaisrą, visas Nemenčinės miestelis išdegė, sudegė ir bažnyčia, tai Kikučio svarbiausias rūpestis buvo tos bažnyčios atstatymas. Nors ir prieš Kikučio paskyrimą buvo jau parūpinta tam at-

statymui kiek medžiagos ir pinigų, bet jam nepavyko statybą pabaigti 1854 IX 8 naujoji bažnyčia buvo pašventinta ir 1855 IX 8 konsekruota. Tuo tarpu 1851 m. Kikutis buvo atleistas iš seminarijos rektoriaus pareigų ir liko vien Nemenčinės klebonu, bet neilgai, nes 1857 m. gegužės 25 (n. s. birželio 6) d. čia pat, Nemenčinėje, mirė.

1848 m. jo vardinių proga buvo bene Kanuto Ruseckio nupieštas jo atvaizdas, kurį jam buvo užsakę Kikučio globojami seminarijos klierikai.

Raštai. 1) Hymny Ojców Świętych i wielkich w Kościele mężów, z Brewiarza i Mszału przełożył *X. A. Kitkiewicz*. Z Rektora Wileńskiego Rzymsko-Katolickiego Seminarjum, Pleban Niemenczyński. (Vilniuje) 1848 m. LXXI, 242, 4p.

Paaukojimas prelatui Žilinskiui. P.XI-XVIII įdėta Kazimiero Sarbiewskio biografija. P. LXIV-LXXI O przekładzie litewskim i nieco o tym języku. P.I-226 81 giesmės lenkiški vertimai. P.227-242 16 giesmių lietuviški vertimai, pavadinti *Hymny litewskie*. Pakeitus paginaciją ir uždėjus atskirą, tuščią viršelį, be atskiro antraštinio lapo, šie lietuviški vertimai buvo išleisti ir atskira 16 puslapių knygute, atmušta iš to paties rinkinio, kaip ir visa knyga. Pelną iš visos tos knygos pardavinėjimo autorius paskyrė Nemenčinės bažnyčiai atstatyti. Tų lietuviškų giesmių tarpe buvo: Dienoj, kurioj Traice szwinta... Jau saules matom žiburi... Tikras Diewe! Tawi meldziam ir kt.

2) Chrystus Syn Boży, Król świata... (Vilniuje) 1851 m. 122, Xp.

3) Konferencje w czasie wielkanocnych rekolekcyi, 1846.

Šis Kikučio darbas, rodos, išspausdintas nebuvo, bet 1877 m. jo rankraštis pateko į Krokuvos universiteto biblioteką. Gal tai yra tos pačios, 1877 m. Krokuvoje išspausdintos Konferencje zawierające w sobie wyjaśnienie ułożonych artykułów religji chrześcijańsko-katolickich przez *Ks Antoniego Kitkiewicza* rektora Seminarjum Wileńskiego miane. Z rękopisów pośmiertnych zebrane i do druku podane przez. *X. J. G. N.* p.186.

4) (Greičiausia, būdamas Vilniaus seminarijos rektorium, jis 1844-1850 m. surašydavo ir Vilniaus vyskupijos rubriceles).

5) (Kun. J. Kutka tvirtina, kad Kikutis išvertęs lenkiškai ir Strazdo Pulkim ant kelių. Tačiau pirmą kartą tai išvertė kun. Laurynas Bortkevičius).

Dokumentai. 1) 1848 I 28 A. Kitkaus*) laiškas Valančiui su pridėtais Kitkaus „Himnams" užsiprenumeruoti prenumeratos lapais.

2) 1848 V 28 Kitkaus laiškas Valančiui, siunčiant jam 43 „Himnų" egzempliorius išdalinti juos užsisakiusiems klierikams ir kartu Borovskio Pisma Mężów Apostolskich prenumeratos 100 lapų.

---

*) Brolis Vaclovas šiame dokumentų skyriuje Kikučio vietoje visur vartoja Kitkų, kaip kad buvo prigiję mūsų spaudoje (J. Šaulys, M. Biržiška ir kiti), kol kun. J. Kutka nustatė tikrą Kitkevičiaus pavardę — Kikutį. *M. B-ka.*

3) 1849 II 23 Kitkaus laiškas Valančiui, siunčiant jam 25 egzemplio-rius Borovskio knygos, kurios pelnas skiriamas Nemenčinės bažnyčiai atstatyti.

4) 1849 V 8 Kitkaus laiškas Valančiui su padėka už pardavimą 25 Borovskio knygos egzempliorių. Džiaugiasi sužinojęs, kad Valančius greitu laiku būsiąs paskirtas vyskupu.

5) 1849 X 5 Kitkaus laiškas Valančiui su padėka už naujai parduotos Borovskio knygos 10 egzempliorių ir už atsiųstus „Žemaičių vyskupystės" 10 egzempliorių.

6) 1850 II 4 Kitkaus laiškas Valančiui, siunčiant jam dar 15 Borovskio knygos egzempliorių. Kartu jis praneša Valančiui, kad jam nepavykę parduoti nei vieno „Žemaičių vyskupystės" egzemplioriaus, nes „neturime čia tokių lietuvių, kurie lengvai ją galėtų suprasti". Siūlosi tarpininkauti išrašant Pouget knygą papiginta kaina.

7) 1850 VII 9 Kitkaus laiškas Valančiui, siunčiant jo aprobatai kun. Kazimiero Soročinskio išverstą į latvių kalbą Sudroschana. Apsiima, gavęs aprobatą, išrūpinti ir pasaulietinės cenzūros leidimą jai išspausdinti. 1850 VII 28 Valančius šį rankraštį pasiuntė Lėno bažnyčios administratoriui kun. Thielo, pavesdamas jam šį rankraštį atidžiai peržiūrėti, nes pats Valančius, nemokėdamas latviškai, turėsiąs pasiremti Thielo nuomone. Gal tai yra ta pati Soročinskio knyga, kuri 1853 m. buvo išspausdinta, vardu Sawada bohde (Missinš II N.5466).

8) 1850 XII 29 Valančiui rašytas Kitkaus laiškas, kuriame praneša, kad iš Valančiaus gavęs 46 rublius perduoti kun. Stankovičiui sumokėti už spausdinimą Valančiaus knygutės Apej Sakramenta Dirmawones.

9-12) 1851 I 15, I 17, I 22, I 26 Kitkaus laiškai Valančiui, persiunčiant jam 8000 egzempliorių (keturiais pundais po 2000 egzempliorių) Valančiaus išspausdintos knygutės Apej Sakramenta Dirmawones.

13) 1851 III 2 Valančiui rašytas Kitkaus laiškas, kuriame, atsakydamas į 1851 II 20 Valančiaus rašytą laišką, praneša, kad, siunčiant aną Valančiaus knygutę, jam jokių išlaidų nesusidarę.

Visi šie 13 laiškų nebuvo spausdinti.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.42.

X. A. L. Akt konsekracyi kościoła Niemenczyńskiego 1856 p.17-18.

J. Koncevičius Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1 (H. 17 1883) p.15-16.

J. Mažagėtas (Jurgis Šaulys) Kun. Antanas Kitkus — Varpas 1898 N8 p.182-184.

J. Bieliński Uniwersytet Wileński I 1899/1900 p.110.

J. Kukta Kunigas Antanas Kikutis (Kitkevičius) — Vairas 1914 N6 p.19 (su Kikučio atvaizdu).

Mykolas Biržiška Iš Dionizo Poškos raštų — Lietuvių Tauta II 2 1914 p.371 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.326).

(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.56 (iš 1910 m. Visuomenės ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.216).

(") Mūsų raštų istorija I ²1925 p.108.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 212.
(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.81, 89; [2]1955 p.114-115.
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.15.
P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.564.
L. Janowski Słównik bio-bibliograficzny 1939 p.199.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.55.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1954 p.13, 38.
P. Čepėnas Kikutis Antanas — Lietuvių Enciklopedija XI 1957 p.457-458.

37. Leonas Rogalskis

Biografija. Senelis Juozas Rogalskis (mirė 1811 m.). Tėvas Vincentas R. gyveno Vilniuje, dalyvavo 1812 m. kare. Tėvo brolis Tomas Rogalskis (mirė 1814). Be Leono, Vincentas Rogalskis turėjo vyresnį sūnų Adomą (g. 1800, m. 1843) ir jaunesnį Igną, mirusį Varšuvoje 1869 I 2.

Leonas Rogalskis gimė Vilniuje 1806 I 7. Mokėsi Vilniaus gimnazijoje (1819-1820 m. VI kl.) ir, dar būdamas gimnazistas, bendradarbiavo „Tygodnik Wileński", spausdindamas čia lietuviškų dainų vertimus. Jau gimnazistas priklausė filaretams. 1822 m. buvo Vilniaus Universiteto fizinio fakulteto studentas. 1825-1826 m. Vilniaus Universiteto laisvasis klausytojas. Baigęs universitetą, buvo Vilniaus Universiteto sekretorius. Kadangi į Varšuvą išsikėlė 1835 m., tai galimas daiktas, kad sekretoriavo ir katroj dviejų akademijų, įkurtų Vilniuje po universiteto uždarymo.

Į Varšuvą išsikėlęs, jis gavo tarnybą Lenkijos vietininko sudarytoje tardymo komisijoje, kurioje buvo jos sekretorius. Jam, be kita ko, buvo pavesta iš 1829-1831 m. laikraščių išrankioti žinias apie įvairių Lenkijos žymių asmenų dalyvavimą viešajame Lenkijos gyvenime ir ypač sukilime. 1836 II 20/III 3 jis sudarė tokį smulkų pranešimą, kuriame, lyg donoso forma, įvardijo visus, tarp kito ko, ir Varšuvos mokslo draugijos narius, tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvavusius sukilime. Paskiau buvo ir Lenkijos edukacinės komisijos sekretorius, sekmadienio mokyklos vedėjas ir meno mokyklos istorijos mokytojas.

Nuo 1850 m. išėjęs į emeritūrą, toliau vertėsi vien literatūros darbu. Mirė 1878 III 17 Mokotove, ties Varšuva, dideliame varge.

Raštai. 1) Piosnka pospólstwa litewskiego przełožona po polsku przez Leona *Rogalskiego* — Tygodnik Wileński 1819 VIII t. p.254-256.

Lenkiškas vertimas dainos Sędziała w borze śliczna dziewczyna. Kartu trumpos žinios apie lietuviškas dainas su trimis lietuviško teksto eilutėmis. Kadangi, tai spausdinant, Rogalskis teturėjo 13 metų, tai galimas daiktas, kad ne jis pats tai išvertė ir padavė spaudai, bet gal kuris iš veikusių tuomet ir universitete studijavusių lietuvių studentų.

2) Piosnka weselna ludu litewskiego przełožona na polski przez *Leona*

Rogalskiego — Tygodnik Vileński V 1820 p.381.
Įdėtas lietuviškas tekstas „Ko liudi užalinia" su lenkišku Rogalskio vertimu.

3) O początkach, języku i literaturze narodów litewskich przez *Piotra Keppena*. Przekład *Leona Rogalskiego* — Dziennik Wileński 1828 Hist. i Lit. V p.3-30, 195, 226, 249-264, 427-443.

Versdamas Keppeno straipsnį, Rogalskis papildė tiek žiniomis, surinktomis tiesiogiai iš Vilniaus Universiteto bibliotekos, tiek ir gautomis iš D. Poškos ir iš Nezabitauskio-Zabičio bibliografijos.

4) Pieśń estońska. Przekład *Leona Rogalskiego* — Dziennik Wileński IX 1820 p.276.

5) *Kaidanow* Historya powszechna. Przkład *L. Rogalskiego*, 1826.

6) *Konstantinow* Historja państwa rosyjskiego. Przekład *L. Rogalskiego*, 1827.

7) (1835-1840 redagavo Varšuvoje Magazyn powszechny).

8) (1835-1839 redagavo Gluecksbergo enciklopediją).

9) Historja biblijna dla dzieci, 1836.

Antras leidimas pasirodė 1851 m.

10) *Thiers* Historya zgromadzeń prawodawczych. Przekład *L. Rogalskiego*, 1845-1847. 4 tomai.

11) *L. Rogalski* Dzieje krzyżaków, 1846.

12) *L. Rogalski* Dzieje panowania Jana Sobieskiego, 1847.

13) *C. Cantu* Historya powszechna. Przekład *L. Rogalskiego*. 1850-1858 m. 9 tomai.

14) *A. Guillois* Katecheta na kazalnicy. Tł. *L. Rogalski*. 1860 m. VII, 431p.

15) Dzieje księstw naddunajskich. 1861 m. 812p.

16) *L. Rogalski* Dzieje narodu polskiego — Przyjaciel Dzieci 1861, 1862, 1863. Atskirai išsp. 1864 m. 400p.

17) *L. Rogalski* Obraz historyi powszechnej. Z niemieckiego przerobione. ^{2}1861 m. 4t.

18) *L. Rogalski* Żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa. 1863 m. 59p.

19) *Parisis* Jesus Chrystus jest Bogiem. Przekład *L. Rogalskiego*. 1864 m. 113p.

20) (Nuo 1864 m. vienas Encyklopedja Orgelbranda redaktorių).

21) (1864 m. redagavo Dzień Polski).

22) (1864 m. ir vėliau bendradarbiavo Przyjaciel Dzieci).

24) (1864 m. užbaigė savo Rys dziejów literatury polskiej).

25) Świat duchów 1869 I-II p.380-384.

26) *L. Rogalski* Historya literatury polskiej 1871 I-II p.585-804.

Literatūra. Kurjer Litewski 1820 N79.

J. Bartoszewicz Nowa epocha literatury historycznej polskiej — Biblioteka Warszawska 1852 III p.268-269, 273-283.

Skimborowicz — Tygodnik Illustrowany 1878 I.

Biblioteka Warszawska 1878 II p.172 (nekrologas).

Dr. Szeliga (Bieliński) Proces filaretów w Wilnie — Arch. do Dziejów Oświaty i Literatury VI 1890 p.204-205, 244.

Z. Wasilewski Filareci, Promieniści, Zorzanie — Arch. do Dziejów Oświaty i Literatury IX 1897 p.200-203.

A. Kraushar Warszawskie Tow. Przyjaciół Nauk VIII 1906 p.310-312.

P. Augustaitis Pierwiastki ludowe we wczesnym romantyzmie polskim 1911 p.32, 60, 65 (Lietuvybės elementai lenkų romantizme 1921).

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu — Visuomenė 1911 (atskirai 1921 p.47, 53, 54 ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.198, 212, 213, 216, 217).

(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.46-47.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.40, 86, 91; [2]1955 p.47, 110, 117-118.

G. Korbut Literatura polska III 1930 p.519-520.

S. Pigoń Pokłosie Mickiewiczowskie — Twórczość 1947 III p.59.

38. Pridrikis Kuršaitis

Biografija. Pradžios mokyklos mokytojo (collaborator) Mykolo ir Bušės Brukiminaitės Kuršaičių sūnus Pridrikis gimė 1806 IV 24* Noragėliuose prie Gastų, Tilžės Pakalnės aps. (Jablonskis neteisingai rašė, kad Kuršaitis gimęs IV 11), kur tuo metu jo tėvas buvo parapijos mokyklos mokytojo padėjėjas. Paskiau tėvas buvo Seikviečių mokyklos mokytojas, bet gaudavo tokį mažą atlyginimą, kad negalėjo duoti mokslo nei vienam savo aštuonių vaikų, kurių Pridrikis buvo vyriausias.

Pradžios mokyklą Pridrikis pradėjo lankyti Noragėliuose pas tėvą. 1822 kovo mėn. Joneikiškių (Naujosios) vysk. Jonas Kristijonas Mejeris (gimęs 1764 m. ir miręs 1831 m.) paėmė Kuršaitį į Joneikiškius ir pavedė mokyti savo vaikus bei padėti jam ūkio raštinėje. Gyvenimas pas Mejerį nustatė viso tolimesnio Kuršaičio gyvenimo kryptį. Mejeris ne tik jam padėjo žengti pirmuosius savarankiškus gyvenimo žingsnius, bet ir pats būdamas šioks toks rašytojas, jau išleidęs vokiečių kalba eilę pasaulietinių ir tikybinių raštų, jis ir Kuršaityje išjudino rašytojo gyslelę. Būdamas visų savo vyskupijos pradžios mokyklų globėjas, Mejeris be didelio vargo nuo 1824 VII 13 įtaisė vos 18 metų teturintį ir nei sistemingo, nei specialinio mokslo neišėjusį Kuršaitį antruoju Naujosios pradžios mokyklos mokytoju, nors, kaip matėm, Kuršaitis dar jokio cenzo neturėjo. 1826 m. jis buvo perkeltas antruoju mokytoju į Gastas (Heinrichswalde), nes ir ši mokykla buvo Mejerio žinioje. Čia jis gaudavo vos 70 dolerių (talerių) per metus algos. 1830 m. Kalthofo Prūsų Olandų vls. dvaro valdytojo Wittalskio rekomendacija jis buvo paskirtas jau savarankišku Kalthofo mokyklos mokytoju ir kartu apsiėmė mokyti ir Wittalskio vaikus.

Bemokytojaudamas jis ir pats lavinosi ir galiausiai, sutaupęs 100 dolerių, ryžosi lemiamam žygiui. Jau sulaukęs 28 metų amžiaus, jis 1834 m. atsisakė nuo tarnybos ir stojo į Elbingo gimnazijos antrąją klasę. Nors ir dabar jam daug laiko atimdavo privatinės pamokos, nes tik iš jų

) 1806 IV 26 — Vc. B. (Vaclovas Biržiška) Kuršaitis Fridrichas — Lietuviu Enciklopedija XIII 1958 p.408.** ***M. B-ka.

jis galėjo išsilaikyti (Mejeris jau buvo miręs, o kitų globėjų ir rėmėjų jis neturėjo), jis lengvai sugebėjo pralenkti visus savo klasės draugus, ir po dvejų metų, išbuvęs vienerius metus sekundėj ir 1½ metų primoj (tad priešpaskutinėj ir paskutinėj klasėj), 1836 IX 29 gavo brandos atestatą.

1836 IX 29 jis stojo į Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultetą. Čia į jį tuojau atkreipė dėmesį prof. Liudas Rėza, kuris, pats jaunystėje daug vargo patyręs, gerai suprato Kuršaičio padėtį ir paėmė jį į savo namus tarnu, kad jam, ieškant kito darbo, nereikėtų nereikalingai gaišinti laiko. Nesudėtingos ir nesunkios Kuršaičio pareigos viengungio Rėzos namuose neapkrovė Kuršaičio nereikalingu darbu ir netrukdė jam normaliai lankyti universitetą.

Universitete Kuršaitis lengvai prasimušė į pirmąsias vietas. 1841 m. jis išlaikė pirmuosius egzaminus, o 1843 m. antruosius ir šį kartą prasimušė į pirmą visų egzaminuojamųjų vietą. Dar Rėzos įvestas į universiteto lietuvių seminarą ir ten greitai likęs Rėzos padėjėju, Rėzai mirus, jis 1841 VIII buvo paskirtas, dar pats universiteto nebaigęs, to seminaro vedėju, už ką jam buvo mokama 50 dolerių metams. Juo jis buvo 40 metų, ligi 1883 m.

Dar Rėzai esant gyvam, priverstas dėl ligos nutraukti mokslą universitete, jis nuo 1839 VII 1 ligi 1841 X 1 buvo Karaliaučiaus Tragheimo mokyklos mokytojas. Pasitaisęs jis 1841 VI atliko bandomąjį pamokslą, o 1841 IX 7 atliko kunigo egzaminus, nors jau nuo 1838 m., dar būdamas studentas, jis sekmadieniais pradėjo sakyti lietuviškus pamokslus Karaliaučiaus tvirtovės bažnyčioje Karaliaučiuje tarnavusiems lietuviams kareiviams, už tai jokio atlyginimo negaudamas. 1842 XI 6 jis pradėjo sakyti pamokslus Karaliaučiaus rūmų bažnyčioje, o nuo 1844 I 12 jis buvo paskirtas pirmu nuolatiniu lietuvių kareivių kapelionu su 450 dolerių alga metams. Universitetą baigęs, jis 1844 III 15 buvo ir oficialiai ordinuotas kunigu. Nuo to laiko jis tarpais išvykdavo sakyti lietuviškų pamokslų lietuviams kareiviams į Berlyną ir kitur, kur būdavo daugiau kareivių lietuvių.

Nuo to laiko ligi pat mirties jo darbas ėjo keliomis sritimis. Jis dirbo kunigu, lietuvių seminaro prie Karaliaučiaus universiteto vedėju ir literatu bei mokslininku. O ir jo literatūrinis darbas ėjo ne viena kuria kryptimi, bet trimis: moksliniai darbai, susiję daugiausia su lietuvių kalbos tyrinėjimu, lietuviškos tikybinės literatūros gaminimas (įskaitant ir naujo oficialaus giesmyno paruošimą bei naują Biblijos vertimo redakciją) ir publicistinis darbas, redaguojant „Keleiwį". Tarp kito ko,

1870-1871 m. karo su prancūzais metu jis buvo gavęs leidimą nemokamai siuntinėti „Keleivį" kareiviams lietuviams.

Ligi 1865 m. lietuviškame seminare docentaudamas lektoriaus titulu, jis 1865 m. gavo karališkojo profesoriaus titulą,, o 1871 m. buvo pakeltas aktualiuoju ekstraordinariniu profesorium su 300 dolerių metinio atlyginimo vietoje anksčiau gaunamų 50 dolerių. Tarp kitko, 1867 m. universitete jis skaitė apie Donelaičio „Metus".

Savo lietuvių kalbos žodyną ruošdamas, jis 1872, 1874 ir 1875 m. lietuvių kalbos studijų reikalais aplankė ir Didžiąją Lietuvą. Jau 1846 m. dalyvaudamas K. A. Jordano sušauktoje Ragainės konferencijoje vokiškai lietuviško žodyno reikalu, jis buvo apsiėmęs parengti savo dalį.

1874 m. jis buvo statomas lietuvių kandidatu iš Tilžės Lankos apygardos į Berlyno parlamentą, bet iš 7.000 balsų tegavo 30; 1871 m. kandidatuodamas iš Labguvos-Vėluvos apygardos, iš 11.000 balsų gavo 711; 1879 m. pastatęs savo kandidatūrą iš Klaipėdos-Šilutės apygardos, negavo nei vieno balso.

1848 m. jis vedė Laurą Henenfeldtaitę, bet vaikų neturėjo. Jo žmonos tėvas buvo Prūsijos kirasirų karininkas (mirė 1828 m.). Žmonos motina Luizė Rogallaitė Henenfeldtienė gimė 1782 m. ir mirė 1874 m. Žmonos brolis generolas Henenfeldtas mirė Dresdene 1888 m.

1875 IV 24 Karaliaučiaus universiteto filosofijos fakultetas už jo nuopelnus lietuvių kalbotyrai jam suteikė daktaro honoris causa laipsnį, o 1882 m. Prahos čekų mokslų akademija jį išrinko savo garbės nariu.

Vasaras Kuršaitis praleisdavo Juodkrantėje ir čia mirė 1884 m. rugpiūčio 23 d., bet jo kūnas buvo atgabentas į Karaliaučių, kur jis buvo palaidotas rugpiūčio 27 d.

Vienas jo brolių, Liudvikas, gyveno Detuvoje, kur mirė 1876 m. Šis turėjo sūnų kalbininką Aleksandrą Kuršaitį. Gi kitas brolis Danielius Kurschat 1857 m. išleido knygą „Die Stadt Schirwindt (Chronik)".

Raštai. 1) (Pirmuoju Kuršaičio literatūriniu darbu tenka laikyti Pridrikio Kelkio redaguojamų Nusidawimu apie Ewangelijos Praplatinimą tarp Žydu ir Pagonu koregavimą ir taisymą, kurį jis dirbo eilę metų).

2) Pagerintos Giesmju Knygos, kuriosa brangiausios senos ir naujos giesmes suraszytos... podraug su Maldu Knygomis... Isz naujo perweizdetos per *F. K.* (Karaliaučiuje) 1841 m. 8, 790p.

Tai yra pirmas Kuršaičio perredaguotas oficialinis giesmynas. Šis leidinys nestereotipinis, nes spaustuvėje buvo paliktas neišbarstytas ir iš jo, naujų korektūrų nedarant, buvo atmušti vėliau keli leidimai, kuriuose dėl to ir atsirado daugybė naujų klaidų, juo labiau, kad kartais, ištisiems rinkinio puslapiams subyrant, jie buvo iš naujo surenkami, neskaitant korektūrų. Tai 1865 m. Kuršaitis šias Giesmiu Knygas iš naujo perkoregavo, ir tais pačiais

metais iš tos redakcijos buvo išlietas stereotipas, iš kurio buvo atmušti vėl keli naujai leidimai. Nuo p.617 Pagerintų Giesmių Knygų neatskiriamu priedu eina Kleino Maldų Knygos, kurioms buvo duotas atskiras antraštinis lapas, ir ten Kuršaitis, jų redaktorius, taip pat pažymėtas raidėmis *F. K.*

3) *(D. Weiss)* Dr. Mertino Luteraus mazasis Katgismas taip dawadnay ir aiszkey suguldytas, jog jame wissas Pamokslas apie Krikszczioniszka Wiera randasi. (Karaliučiuje) 1841 m. 140, Ip.

Šios Weisso parašytos knygutės jau 1832 m. buvo išleistas nežinomo vertėjo lietuviškas vertimas, bet tas vertimas buvo labai menkas, ir Kuršaitis dėl to knygutę iš naujo išvertė. Kadangi prakalboje prie savo 1843 m. Beitraege Kuršaitis ne visai aiškiai šį savo darbą apibūdino, tai iš jos vienos lietuvių bibliografai buvo padarę dvi skirtingas knygas: šią ir 1839 m. Wieros Knygeles. Antras Kuršaičio vertimo leidimas pasirodė 1845 m., trečias 1865 m.

4) Tekel, tai yr: Swere tawę Swarczeis ir perlengwą iszrado. Miszia Mirusiuju Szwenteje wokiszkay laikyta Kunigo *E. F. Ball,* kurę į lietuwiszką Kalbą iszwerte *Fridrikis Kurszatis,* ant Kunigu Uredo iszmokįtas, Lietuwininkams Karaliaucziuje žodį apsakąsis. (Karaliaučiuje) 1843 m. IV, 13p.

Kuršaičio prakalba pasirašyta 1843 IX 6. 1873 m. Plonaus Miszknygų leidimui buvo pridėtas ir antras šios knygutės leidimas.

5) Beitraege zur Kunde der littauischen Sprache von *Friedrich Kurschat,* Cand. des Pred. Amts, acad. Lector der littauischen Sprache und Dirigenten des litt. Seminars bei der Universitaet zu Koenigsberg. Erstes Heft. Deutsch-littauische Phraseologie der Praepositionen. Eine ergaenzende Beilage zum Ruhig-Mielckeschen Woerterbuch. (Karaliaučiuje) 1843 m. 62p.

Prakalba pasirašyta 1843 m. sausio mėn. Antra dalis pasirodė 1845 m. (ž. N44).

6) Dainos oder Litthauische Volkslieder. Gesammelt... von L. J. Rhesa... Neue Auflage durchgesehen, berichtigt und verbessert von *Friedrich Kurschat,* Candidaten des Predigtamtes... (Berlynas) 1843 m. VIII, 246p., 8 tabelės.

Čia Kuršaitis tik kiek pakeitė Rėzos dainų tvarką ir ištaisė rašybą. Kuršaičio ranka taisytas Rėzos dainų egzempliorius buvo Tartu universiteto bibliotekoje.

7) *Boetticher* Brangwyn's tikra Namu Sloga... (Karaliaučiuje) 1844.

Knygutė buvo Kuršaičio išversta.

8) Brangwyn's, smarkiausias Neprietelis Zmoniu. (Karaliaučiuje, apie 1844).

Blaivininkų draugijos atsišaukimas, greičiausia, Kuršaičio parašytas.

9) Nobasztininko auksztojo Kunigo *Kristijono Skriweriaus* Duszios Skarbnyczia, kurrioje randamos brangios ir kasztaunos Miszios apie Duszios Wertybę... Tąję isz wokiszkos Kalbos į lietuwiszkąję iszwerte *Fridrikis Kurszatis,* Lietuwininku Kunigs Karaliaucziuje. Pirmasis Dalykelis. (Karaliaučiuje) 1844 m. 80p.

Kuršaičio prakalba pasirašyta 1844 VI. Antroji dalis, berods, išspausdinta nebuvo; nors Kuršaitis ją buvo paruošęs, bet leidėjas buvo pasiryžęs ją išspausdinti tik tuo atveju, jei pirmoji dalis bus išparduota.

10) Brolei Lietuwininkai. (Karaliaučiuje). 1848 12 Decemberi, 2p.

Kuršaičio parašytas politinis atsišaukimas, davęs progos organizuoti Mažosios Lietuvos lietuvių konservatyvų partiją. Pakartojo *A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis)* Mūsų Žinyne II 1922 p.104-107.

11-43) Keleiwis isz Karaliaucziaus Broliams Lietuwininkams Žines parnesząs. (Karaliaučiuje) 1849-1880.

Pirmąją mintį leisti lietuviams valdinį laikraštį Kuršaičiui buvo pakišęs 1844 VIII 10 Petrapilio slavistas Preisas. 1848 m. revoliucijai įsisiūbavus, generolas von Plehwė pasiūlė Kuršaičiui leisti savaitinį lietuvišką laikraštį. Kuršaitis tą pasiūlymą priėmė, ir iš Prūsijos vyriausybės gaudavo 450 markių metinės subsidijos, skiriamos iš sumų, asignuojamų stipendijoms lietuvių mokiniams Tilžės gimnazijoje ir lietuviams studentams Karaliaučiaus universitete. Keleiwį Kuršaitis leido ir redagavo ligi 1880 III 30, paskutiniaisiais metais pavaduojamas redakcijoje jaunesniųjų pradžios mokyklų mokytojų. Keleiwis, sustojęs eiti, vėl buvo greitai atnaujintas Adomo Einario, kuris jau tais pačiais 1880 metais pradėjo leisti Naująjį Keleiwį, o šis 1883 m. virto Tilžės Keleiwiu. Tuomet 1883 m. Einaris jį vėl atgaivino, tačiau jau ne savarankišku laikraščiu, bet atskiru Konzerwatywu Draugystes Laiszko priedu — Keleiwiu.

Ligi 1866 m. Kuršaitis visą Keleiwį pats vienas prirašydavo. Kiek ištraukų iš Keleiwio pateikia Aleksandras *Kuršaitis* savo Litauisches Lesebuch I 1911 p.56-72 ir II 1912 p.83-118. Ištraukos pateikiamos iš 1850-1856 m. Keleiwio.

44) Beitraege zur Kunde der littauischen Sprache *von Friedrich* Kurchat, littauischen Prediger, acad. Lector der litt. Sprache. (Karaliaučiuje) 1849 m. VII, 212p.

Prakalba pasirašyta 1848 VI. Pirmoji dalis pasirodė 1843 m. (ž. N5).

45) *Jono Bunyono* Szwentasis Karawimas, kaip tąjį Jezus Kristus, szłowingasis Gywasties Ercikis priesz Welnią, baisingąjį Tamsybes Kunigaiksztį, del Zmogaus Duszios karauja. Tą isz Naujo perweizdejo ir pertaise *Fridrikis Kurszatis,* Lietuwininku Kunigs Karalauczuje, 1852 m. 8, 264p.

Iš naujo versta jau 1812 m. pirmą kartą nežinomo vertėjo lietuviškai išverstoji knyga. Kuršaičiui ją išversti pavedė Tilžės knygininkas Wehemeyeris.

46) (Litauische Erbauungs- und Volkschriften. Karaliaučiuje, 1852).

Viename savo rašte Kuršaitis nurodo, kad jis tokius raštus buvęs paskelbęs, bet neaišku, kurį savo raštų jis tuo vokišku apibendrinamu vardu pavadino.

47) Augsburgiszkas Wieros Iszpazinimas Ewangeliszkosios Baznyczios... Tąjį ant Karaliszkojo Paliepimo naujey perweizdejo ir iszdrukawodino *Fridrikis Kurszatis,* Lietuwininku Kunigs Karaliaucziuje, (Karaliaučiuje) 1853 m. XII, 79, 1p.

Kuršaičio prakalba pasirašyta 1853 m. rugsėjo mėn. Pirmas, ne Kuršaičio, vertimas pasirodė 1830 m. Buvo ir vienas vėlesnysis Kuršaičio vertimo leidimas.

48) Suglaudimas Giesmju ant wartojimo ewangeliszkose Prusu Szuilesa bey Szuil-Mokįtoju Szuilesa, kurios iszskirtos per Karaliszką Prowincos

Szuil-Draugyste Karaliaucziuje sutarime su Karaliszkoje Konsistorije bey Karaliszkomsioms Regierungoms. (Gumbinėje) 1853 m. 56, 16p.

64 giesmės, paruoštos Kuršaičio dar prieš tai, kai panašų leidinį mokykloms 1855 m. paruošė Glogau. Nuo 1857 m. šios 64 giesmės sudarė Kuršaičio paruoštų „Pagerintų giesmių knygų" trečią dalį. Pabaigoje pridėta 16 puslapių litografuotų gaidų.

49) Traukiamieji Perkszmelei. Tůsius isz Wokiszko iszwerte *Fridrikis Kurszatis*, Lietuwininku Kunigs Karaliaucziuje. (Karaliaučiuje) 1853 m. 100p.

Kiekviename puslapyje yra įdėta ištrauka iš Biblijos ir giesmelė. Viskas išspausdinta 100 atskirų kortelių. Tai vadinamosios „Burtikės".

50) Giesmju bey Maldu Knygos Karaliszkojo Prusu Waisko. (Karaliaučiuje) 1854 m. LIV, 154p.

Be maldaknygės, čia įdėtas ir 150 giesmių giesmynėlis. Iš jų Kuršaitis 87 giesmes naujai parašė, o kitas ėmė ir iš kitų giesmynų. Antrasis leidimas pasirodė 1862 m., nors jau 1857 m. visos šios 150 giesmių buvo įtrauktos į trečią oficialiojo giesmyno dalį.

51) Trecziojí Dalis Giesmju Knygu kuriose randasi geroks skaitlius nauju Krikszczioniszku Giesmju. Tases isz vokiszkos Kalbos szwezey iszwersdamas sutaise *F. Kurszatis* Lietuwininku Kunįgs Karaliaucziuje. Suglaudims wisu szwiezuju Giesmju, kuris zalnieriszkosa Giesmju Knygose bey tarp anu 64 Giesmju szuilems priskirtuju randasi. (Karaliaučiuje) 1857 m. 94p.

Apima 98 giesmes, kurias sudarė Kuršaičio kareiviams ir mokykloms skiriami giesmynėliai.

52) Bybeles, Tai esti Wissas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento... Isz naujo perweizdetas ir szesztą Kartą iszspaustas. (Berlynas) 1858 m. 4, 917p.

Tai yra pirmas Kuršaičio perredaguotas Biblijos vertimas. Iš jo buvo atskirai atmuštas dviem leidimais (637, 3 ir 4, 275p.) Naujas Testamentas ir Psalmai Dowido (75p.). 1865 m. Kuršaitis vėl iš pagrindų šį savo leidimą ištaisė, lygindamas jį su 1735, 1755, 1816 ir 1824 m. leidimais, su graikišku tekstu ir su vokiškais vertimais. Iš to leidimo dar keletą kartų, iš dalies ligi mūsų laikų Biblija vis buvo britiškosios Biblijos draugijos kartojama.

53) *Kurchat* Zur Geschichte der littauischen Bibel — Evangelishes Gemeindeblatt 1864 N33 p.153-155, N34 p.157-158, N35 p.161-162, N36 p.165-166.

Kuršaitis čia daugiausia rašo apie savo įneštas į Biblijos vertimą atmainas.

54) Woerterbuch der littauischen Sprache von *Friedrich Kurschat*. Erster Theil (I Band A-K). Deutsch-littauisches Woerterbuch. (Halėje) 1870 XIX, 733, 1p.

Žodynui medžiagą rinkti Kuršaitis buvo pradėjęs dar 1848 m. Žodynas buvo išleistas lėšomis, kurių dalį suteikė Prūsijos ministerija, o kitą Austrijos kulto ministerija. Medžiagą žodynui Kuršaitis gavo, be kitų, ir iš Jacobio, Zippelio, Kuršaičio brolio, Pridrikio Kelkio, Lappačio. Antrasis pirmosios dalies tomas pasirodė 1874 m., o antroji dalis (lietuviškai vokiškoji) 1883 m. Šis pirmasis tomas apėmė raides nuo A ligi K.

55) Woerterbuch der littauischen Sprache... Erster Theil. Zweiter Band L-Z. (Halėje) 1873 m. XII, 830p.

56) Nusidawimai apie Ewangelijos Praplatinimą tarp Żydu ir Pagonu. (Karaliaučiuje) 1875-1880.

P. Kelkiui pasitraukus nuo Nusidawimu redagavimo, juos 1875 m. perėmė Kuršaitis ir redagavo ligi 1880 m.

57) Grammatik der littauischen Sprache von Dr. *Frierdich Kurchat*, Professor zu Koenigsberg Pr. (Halėje) 1876 m. XXIV, 475p., 1 žemėlapis.

P.12-355 eina pirmoji dalis, p.356-442 antroji dalis: Syntax oder Satzlehre; p.443-450 Etwas ueber litauische Volkspoesie (25 dainos su gaidomis ir vokišku vertimu; jas pats Kuršaitis buvo užrašęs Tilžės apylinkėse taip, kaip pats girdėjo vaikas būdamas). Pabaigoje pridėtas lietuvių kalbos ploto žemėlapis.

58) *Gellert* Giesmė (Ant Diewo ne ant kito ko, Wienat nusitikesiu) 1879.

Išsp. *M. J. A. Voelkel* Litauisches Elementarbuch 1879 p.70-71. Po giesme yra padėtas parašas *Kurchat.* Gal būti, kad ši giesmė buvo paimta iš kurio kito Kuršaičio leidimo.

59) Woerterbuch der littauischen Sprache von *Friedrich Kurchat* A. o. Professor, dirigenten des littauischen Seminar a. d. Universitaet zu Koenigsberg und evangelisch-littauischen Prediger. Zweiter Theil. Littauisch-Deutsches Woerterbuch. (Halėje) 1883 m. XIII, 529, 1 nž. p.

Prakalboje ir 1882 IX pasirašytame pagynos žodyje Kuršaitis pasisako šiuo savo darbu baigiąs savo literatūrinę veiklą. Ir tikrai, daugiau jis jau nieko neišspausdino ir kitais metais pasimirė.

Dokumentai. 1) 1839 XII 29 Preiso laiškas M. S. Kutorgai iš Karaliaučiaus apie Rėzą ir Kuršaitį, iš kurio Preisas mokėsi lietuviškai.

Išsp. *V. Lamanskij* Živaja Starina 1890 S. 3/4 p.126-130.

2) 1844 VIII 10 to paties Preiso laiškas Kuršaičiui.

Išsp. *V. Lamanskij* l.c. 1891 N3/4 ir *E. Volteris* Mitteilungen der Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 p.488-489.

3) 1845 III 30 paties Kuršaičio autobiografija, parašyta prieš pakeliant jį kunigu.

Lietuviškas vertimas išsp. Tilžės Keleiwyje 1889 N1, 3 ir 5.

4) 1853 VI 11/23 Simano Daukanto laiškas Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kuršaitis* Mitteilungen der Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p. 414-415.

5) 1855 XI 23 Simano Daukanto laiškas Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kuršaitis* l.c.p. 415-416.

6) 1863 XI 22 Anso R. iš Detuvos rašytas laiškas P. Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kuršaitis* l.c. II (H. XI 1886) p.332-334.

7) 1872 IV 2 vokiškas P. Kuršaičio laiškas vysk. Valančiui.

Išsp. *A. Dambrauskas* Ateityje 1917 N6 p.170.

8) 1872 IV 3 (15) vysk. Valančiaus atsakymas Kuršaičiui.

Išsp. *A. Dambrauskas* l.c.p. 171.

9) 1874 IX 16 (28) lietuviškas Kuršaičio laiškas Antanui Baranauskui.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje III 1 1940 p.149-150.

10) 1874 X 5 (17) lietuviškas Kuršaičio laiškas A. Baranauskui.

Išsp. *V. Maciūnas* l.c.p. 150-151.

11) 1875 IV 24 Karaliaučiaus universiteto filosofijos fakulteto nutarimas suteikti Kuršaičiui daktaro honoris causa laipsnį.

Išsp. Altpr. Monatsschrift XII 1875 p.379 (pilnas nutarimo tekstas).

12) 1875 VII 17/29 lietuviškas Kuršaičio laiškas A. Baranauskui.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovė III 1940 p.151-152.

13) 1876 VIII 25/IX 6 H. Weberiui rašytas A. Baranausko laiškas, kuriame kalbama ir apie Kuršaitį.

Išsp. *K. Alminauskis* Archivum Philologicum II 1931 p.70-71.

14)1876 IX 10 (22) lietuviškas Kuršaičio laiškas Baranauskui.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovė III I 1940 p.152-153.

15) 1877 I Ertmono Dieselio iš Pagėgių laiškas Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kuršaitis* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II (H.XI 1886) p.326-329.

16) 1878 V 24 Petro Kosgalbio iš Vilkaviškių laiškas P. Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kuršaitis* Festschrift d. Gymnasiums zu Tilsit 1886 p.19-25 ir ištraukas Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.325-326.

17) 1878 VI 20 Jurgio Presso iš Bogėnų laiškas P. Kuršaičiui.

Išsp. *A. Kuršaitis* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1886 p.329-332.

Literatūra. *L. Rhesa* Kurzgefasste Nachrichten 1834 p.130-131 (apie kun. Mejerį).

K. A. Jordan Ueber litt. Woerterbuecher — Neue Preuss. Prov. Blaetter II 1846 p.146-148.

Jacoby Altpr. Monatsschrift VI 1870 p.160-164 (žodyno recenzija).

J. Schmidt Ztschr. f. vergl. Sprachforschung 1870 (žodyno recenzija).

G. H. F. Nesselmann Ztschr. f. Deutshce Philologie 1870 (žodyno recenzija).

M. J. A. Voelker Der Tonwandel in der litauischen Deklination 1873 p.4-5.

A. Bezzenberger Altpr. Monatsschrift XII 1875 p.345-350.

(") Goetting. Gelehrte Anzeiger 1885 N23 p.905-948.

(") Die litauische Literatur — Die Kultur der Gegenwart I 9 1908 p.366-367.

Altpr. Monatsschrift XII 1875 p.349 (daktaro diplomo tekstas).

A. Brueckner Archiv f. slavische Philologie II 1877 p.661-668, IV 1879, VIII 1885 p.304-307.

M. Stankiewicz W sprawie gromadzenia materjałów do dziejów piśmiennictwa litewskiego — Pamiętnik II Zjazdu Historyków polskich p.1-3 (atskiras atmušas).

J. B. (Jonas Basanavičius) Fr. Kurszaitis — Auszra 1883 N4 p.102-104, 1884 N9 p.318.

F. Kurschat — Evangelisches Gemeindeblatt 1884 N35.

b. p. (Adomas Einaris) Apie nabasztininką F. Kurszatį — Keleiwis N42-43.

Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.125-130 (žodyno recenzija).

b. p. (A. Kuršaitis) Trumpas apraszymas amziaus begio F. Kurszaiczio — Tilzes Keleiwis 1884 N39, 1886 N25, 1889 N3, 5, 7.

(") Proben litauischer Briefe — Festschrift d. Gymnasiums zu Tilsit 1886 p.17-26.

(") Proben litauischer Briefe — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1886 p.325-354.

(") Litauisches Lesebuch I 1911 p.50-79, II 1912 p.88-118 (ištraukos iš Keleiwio).

(") Dowkontiana — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p. 414-416.

(") Aus ungluecklicher Zeit (Luizės Hahnenfeldtienės atsiminimai) — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 5 (Heft 29) 1907 p.394-406.

Priczkus Kurszaitis — Lietuwiszkas Polytiszkas Laiszkas 1884 N25-26.

A. Vytautas (Mikalojus Akelaitis) Słówko o Kurszacie jako badaczu języka litewskiego — Kraj 1885 N5.

J. Karłowicz Badacz litewszczyzny — Kraj 1885 N7.

Isz Amziaus Begio Fridricho Kurszaczio — Tilžės Keleiwis 1889 N1, 3, 5.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.45-47, (iš Liet. Balso 1888 N20 p.154).

V. Lamanskij Pisma Preissa k M. S. Kutorge, I. I. Greznevskomu, P. P. Šafariku i drugim — Živaja Starina 1890 s 3/4 p.126-129, 1891 N3/4.

E. Volteris Literaturbericht — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 p.488-489.

(") Kuršat Fridrich — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona XVII 1896 p.113-114.

R. Schwede Zur Geschichte der litauischen Gesaengbuecher — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (Heft XVI 1891) p.403, 405-406.

H. Prutz Die Koenigliche Albertus Universitaet im XIX Jahrhundert 1894 p.320-321.

O. Wiedemann Handbuch der litauischen Sprache 1897 p.147-200 (ištraukos iš Kuršaičio taisyto Naujo Testamento vertimo).

V. Gaigalaitis Ewangeliszki surinkimai Lietuvoje 1904 p.21, 52.

J. J. (Jonas Jablonskis) F. Kuršaitis — Vilniaus Žinios 1906 N88 (ir Raštai I 1932 p.135-140).

J. Tijunaitis Lietuvos atgijimas 1911 p.32-33.

A. Doritsch Beitraege zur litauischen Dialektologie 1911 (1912) p.XIII, XVIII- XIX, XXXIII.

A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių laikraščiai — Draugija 1914 N89-90 p.70, 74-75.

(") Prūsų lietuvių raštija 1913 p.15-16, 18-19, 25, 39-40, 46, 51, 54, 55, 56, 69, 70, 77.

Probočių Anūkas (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.61-64 (su atvaizdu).

A. B. Klaipėdiškis (") Mažosios Lietuvos politikos veidrodis — Mūsų Žinynas II 1922 p.104-107.

(") Mažosios Lietuvos mokyklos — Mūsų Žinynas 1923 N12 p.509.

A. J. (Aleksandras Dambrauskas) Iš vokiečių filologų santykių su vyskupu Valančiumi — Ateitis 1917 N7 p.170-171.

A. Leskien Litauisches Lesebuch 1919 p.26 (daina iš Kuršaičio gramatikos), 89-90 (ištraukos iš 1865 m. Biblijos vertimo), p.90-94 (trys giesmės iš 1854 m. giesmyno), p.105-106 (iš 1865 m. Biblijos), p.109-110 (iš 1865 m. Biblijos).

J. Stikliorius F. Kurschat und seine Bedeutung fuer Sprache und Charakter der Preussischen Littauer — Litauische Warte 1920 N3 p.99-111.

(") St. Kuršaitis — Prūsų Lietuvos Kalendros 1921 metams p.49-58.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.72.

F. Specht A. Baranowski. Litauische Mundarten II. Grammatische Einleitung 1922 p.24, 27, 34-39, 41, 46, 53-54, 60, 63, 67, 97, 107, 166, 169, 175, 187, 191, 202, 204, 214, 236-237, 255, 256, 264, 326, 331-333, 338, 351, 362, 372, 379, 381, 384, 386, 398-399, 403, 409, 410, 412, 429, 436, 441, 443, 451, 453.

(") Die Flexion der *n*-Staemme im Litauischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIX 1932 p.226, 243, 244.

J. Gerullis Herkunft der Dative Sing. der *ė*- Staemme im Baltischen — Archiv f. slav. Philologie XXXVIII H. 1/2 1922 p.67, 74, 78.

(") Litauische Dialektstudien 1930 p.XXII, XXIV, XXVI ir kt.

M. Niedermann Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.40, 56-59, 62, 67, 74-75, 77-78, 81, 83, 85-86.

(") Gli inizi della linguistica lituana — Studi Baltici I 1931 p.43-49.

K. Būga Kalbos mažmožiai — Vairas 1914 N9 p.18.

(") Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.XXXVI-XXXVII, XLI-XLII.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.113-115.

(") L. Rėzos dainos I 1935 p.XIII.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.4, 27, 213.

E. Hermann Litauische Studien 1926 p.143-144, 206-207, 217, 358.

(") Die litauische Gemeinsprache — Nachrichten d. Goetting. Ges. d. Wissensch. Phil.-Hist. Klasse 1929 H 1 p.86.

E. Fraenkel Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.12, 17, 100, 139, 161, 284.

E. Hofmann Ausdrucksverstaerkung im Balto-Slavischen 1930 p.37, 78.

Vaclovas Biržiška Lietuviškų knygų istorijos bruožai I 1930 p.56, 71, 106-107.

(") Iš mūsų laikraščių praeities 1932 p.18-31.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.14, 46, 123-125, 128; II 1957 p.40-41, 145, 200.

(") Biblija lietuvių kalba — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p. 822-823; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.471.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.55-56.

Vc. B. (Vaclovas Biržiška) Kuršaitis Fridrichas — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.408-410.

P. Skardžius Die slavischen Lehnwoerter im Altlitauischen — Tauta ir Žodis VII 1931 p.35 ir kt.

K. Alminauskis Vyskupo A. Baranausko laiškai H. Weberiui — Archivum Philologicum II 1931 p.70-71.

A. R. Niemi Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimas — Mūsų Tautosaka VI 1932 p.86-87 (kun. A. Sabaliausko versta iš suomių kalbos).

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.67 (prierašas).

Vydūnas (Vilius Storosta) Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.327-329.

K. Šakenis Aušra ir jos gadynė 1933 p.6-8.

St. Nagmantas (S. Naginskas) Fričkus Kuršaitis — Naujoji Romuva 1934 N202 p.829.

V. Kaupas Die Presse Litauens 1934 p.104-105.

U. Katzenelenbogen The daina 1935 p.42.

Petras Jonikas F. Kuršaitis — Vairas XIII 1935 N1 p.73-77.

(") Mažosios Lietuvos rašto kalba — Židinys 1935 N12 p.516-517.

(") Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.47.

(") Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš Aušrą — Mūsų Senovė III 1 1940 p.21.

(") Iš lietuvių kalbos rašybos istorijos — Archivum Philologicum VIII 1939 p.24, 29.

(") Lietuvių kalbos istorija 1952 p.126-127, 161, 168, 192-193, 198.

P. Jk. (Petras Jonikas) Kuršaitis Fridrichas (kalbiniai darbai) — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.410-411.

V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.82-83.

V. Maciūnas F. Kuršaičio laiškai A. Baranauskui — Mūsų Senovė III 1 1940 p.149-153.

Lehnerdt Kurschat Friedrich — Altpreussische Biographie I 1941 p.376.

A. Senn Didieji lietuvių kalbininkai — Studentų Žodis 1942 N9 p.173-174.

J. Vanagaitis Kovos keliais 1938 p.56-57.

39. Laurynas Ivinskis

Biografija. Sūnus Augustino Ivinskio, kuris nuomojo ūkį Bambalų kaime ties Kolainiais, Užvenčio par. Motina Kristina Zerškauskytė ar Dziežkauskytė.

Tikroji Lauryno Ivinskio gimimo data dar nėra išaiškinta. Jo antkapyje nurodyta, kad jis gimęs 1811 m., o mirimo metrikoje pažymėta, kad miręs 1881 VII 17, turėdamas 75 metus, taigi būtų gimęs apie 1806 m.; o 1832 m. Šiaulių bajorų knygoje pažymėta, kad Ivinskis turįs 24 metus, taigi gimęs 1808 m., ir tuomet mirdamas būtų turėjęs ne 75 metus, bet 73 metus ar net 70 metų. Tos bajorų knygos užrašas atrodo labiausiai patikimas, ir, greičiausiai, jis bus gimęs 1808 m. Toje pačioje bajorų knygoje pažymėta, kad jis turėjęs brolius Pilypą ir Peliksą, apie kuriuos nėra jokių kitų žinių, ir seserį Teklę, su kuria jis vėliau susirašinėjo (išliko jos 1865 X 13 laiškas).

Mokėsi Kolainių gimnazijoje, bet, matyti, dėl 1831 m. sukilimo jos nebaigė*). Kiek pas tėvus pagyvenęs, ruošėsi privačiai mokytojauti, ir jau 1840 IX 20 padavė prašymą Šiaulių bajorų mokyklos vedėjui, kad jam būtų leista laikyti namų mokytojo egzaminą. 1841 I 6 ten egzaminus išlaikė, o 1847 VI gavo iš Kauno gimnazijos miesto mokyklos mokytojo teises.

Trumpai privačiai mokytojavęs pas Iliničių Pavirvytyje prie Tryškių, jau nuo 1842 m. dirbo Rietave pradžioje parapinėje mokykloje mokytoju, paskiau ligi 1851 II Rietavo žemės ūkio mokykloje. 1851 VII 25, pakeliui sustodamas Telšiuose, Juozapave, Tučiuose (pas Kantrimą), išvyko į Šiaulių aps., kur kiek ilgiau sustojo pas Paulavičių Pavirvytyje. 1851 XII 11 išvyko į Naciūnus, Kėdainių aps., pas Šiukštą, kur apsiėmė už 120 rublių metinio atlyginimo mokyti jo 8 metų sūnų. Iš čia 1853 IX išsikėlė į Zabieliškio dvarą mokytoju pas Matildą Zabielienę. Nuo 1854 IV jis vėl skiriamas Rietavo agronomijos mokyklos mokytoju. Iš Rietavo dažnai lankėsi ir Varniuose, kur padėdavo kiek ir Zavadzkio knygyno

---

*) Ten mokėsi ir mūsų senelis Leonardas Biržiška (1809-1902), į 1831 m. sukilimą išėjęs (drauge su kitais kolainiečiais). *M. B-ka.*

Varnių filijoje pardavinėti knygas, bet visą tą savo rietavinį laikotarpį daugiausia sunaudodavo savo kalendorių ruošimo ir leidimo reikalui ir kitiems savo literatūros darbams. Zavadzkis, perėmęs iš Ivinskio kalendorių leidimą, su juo už tų kalendorių redagavimą atsiskaitydavo ne pinigais, bet knygomis ir įvairiais Ivinskio gamtos darbams reikalingais instrumentais. Tuo pačiu laiku Ivinskis lankė ir rytų Lietuvą, rinkdamas vis medžiagą įvairiems savo rašomiems iš gamtos mokslų darbams. 1862 m. Vilniaus archeologijos komisija išrinko jį nariu korespondentu. Iš Rietavo Ivinskis buvo išsikėlęs į Joniškėlį pas Karpį ir ten mokytojavo. Bet 1864 m. mėginant primesti rusų raides lietuvių raštams, vysk. Valančiaus rekomenduotas, Ivinskis nuo 1864 X 20 buvo rusų administracijos pašauktas į Kauną prie įvairių lietuviškų tikybinių knygų transkribavimo rusų raidėmis. Jis ten dirbo ligi 1866 V 1. Nors jam ir buvo pažadėtas aukštokas atlyginimas, bet jis sumokėtas nebuvo, ir dėl to, greičiausia, Ivinskis nuo 1866 V 1 nuo to darbo atsisakė, iš Kauno išvyko ir kurį laiką mokytojavo Joniškėlyje (mokė ir Gabrielę Petkevičiūtę-Bitę. *M. B -ka*).

A. 1867 m. metė valdinę tarnybą su pensija 30 rb metams. 1872-1875 m. Kauno gubernijos bajorų vado Mikalojaus Zubovo pakviestas, Ivinskis gyveno Šiauliuose didžiadvaryje, padėdamas čia kiek ir Zubovo sekretoriui Aleksandrui Morui. Iš čia paskiau išsikėlė į Rietavą, kur, tarp kito ko, 1878 m. vedė vargonininko mokyklą. Prieš tai kurį laiką mokytojavo Plungėje. 1873 m. aplankė Vienos parodą, kuriai davė ir savo, vėliau dingusių, eksponatų. 1880 m. per Šiaulius nuvyko į Rietavo gyvulininkystės parodą, bet grįždamas apsirgo, ir jau be sąmonės buvo iš vežimo iškeltas Milvyduose pas Kazimierą Rodovičiūtę (L. Jucevičiaus mokinė, vėliau gyvenusi Viekšnių par. Santekliuose ir ligi mirties gražiai atsiliepusi apie Iv. *M. B-ka*). Jis mirė 1881 VII 17 ir VII 19 palaidotas Kuršėnuose.

Raštai. 1) (O pisowni Języka Litewskiego. Apie 1841).

Rankraštis buvo pas P. Kriaučiūną ir iš jo pateko į LMDr.

2-18) Metu skajtlius ukiszkas ant metu Wieszpaties 1846 Wilniuj 1846 m. 32p.; 1847 (Kalendorius arba metu skajtlius ukiszkas) 1847 m. 39p.; ant 1848, 1848 m. 35p.; ant 1849-1848 m. 40p.; ant 1850-1849 m. 44p.; ant 1851-1850 m. 56p.; ant 1852-1851 m. 48p.; ant 1855-1856 m. 41, 1p.; ant 1856-1856 m. 64p.; ant 1857-1856 m. 48p.; ant 1858-1857 m. 48p.; ant 1859 -1858/1859 m. 60, 2p.; ant 1860-60 m. 68p.; ant 1861-1861 m. 63, 1p.; ant 1862-1862 m. 56p.; ant 1863-1862 m. 44p.; ant 1864-1863 m. 43, 1p.; ant 1865-1864 m. (spaudai paruoštas, dėl cenzūros nebuvo išspausdintas).

Mintis leisti lietuviškus kalendorius Ivinskiui atsirado tada, kai jis 1842 m. gavo iš Zavadzkio nusipirkti lenkišką Kalendarz Gospodarski. Pirmam kalendoriui išleisti jis pasiskolino kiek pinigų iš Ireniejaus Oginskio. Jis pats tuos kalendorius leido ligi 1851 m., nors jie ne tik jam neduodavo pelno, bet atnešdavo nuostolių, nes Zavadzkis, juos spausdindamas Vilniuje, sąmoningai užtęsdavo jų spausdinimą, kad jie nedarytų konkurencijos jo leidžiamiems lenkiškiems kalendoriams, kuriais anksčiau apsirūpinę žmonės daugiausia jau nepirkdavo Ivinskio kalendorių. Kalendorius 1853 metams neišėjo dėl to, kad cenzorius ekskunigas Antanas Petkevičius nepraleido didesnės dalies „Pridėjimų".

Po metų Zavadzkis, numatydamas iš to gerą pelną, apsiėmė pats tuos kalendorius leisti, su Ivinskiu atsilygindamas ne pinigais, bet tam tikru kalendorių skaičiumi, ir tik 1859 m. davė jam išmokėtinai septyneriems metams 150 rb. Turėdamas gerą platinimo aparatą ir ypač įkūręs Varniuose savo knygyno filiją, Zavadzkis pakėlė kalendorių tiražą ligi 3000 egzempliorių. Ir tuos jau savo leidžiamus kalendorius jis laiku išleisdavo dar rudenį. Kartais jie būdavo taip greitai išperkami, kad dar prieš Naujuosius Metus tekdavo juos ir antrą kartą naujai spausdinti. Nesuvaržytas materialinių rūpesčių dėl galimumo savo kalendorius spausdinti, Ivinskis tuo laiku, kai juos leido Zavadzkis, žymiai patobulino ir jų turinį, pritraukęs į kalendorių visą eilę naujų bendradarbių ir laikas nuo laiko juose spausdindamas ir seniai jau mirusių lietuvių rašytojų raštų (Poškos, Gailevičiaus ir kt.)*)

19) (Jau 1848 m. Ivinskis buvo pasiuntęs Zavadzkiui spausdinti savo rankraštį — Pasakas, bet paskiau jį atsiėmė ir tas pasakas dalimis savo kalendoriuje spausdino).

20) Szwenta ir pagirta roda deł iszmintingu, gražiu ir Diewobajmingu žmoniu, kurie su rupeszciu kłausineje kielo in amžina ir i szczesliwa giwenima, o didelej bijos prapulties duszios sawo. Paraszyta metuase 1849 nog užgimimo Chrystusa Pona. 462p.

Rankraštis LMDr. Nors jame ir nėra padėta autoriaus pavardė, bet galimas daiktas, kad tai yra Ivinskio drbas, nes tas pats rankraštis yra parašytas jo ranka.

21) L. Ivinskis — Istorija Senowes ir Naujoja Istatima. Dalis I Senowes Istatimas. 1850 m. 8, XXVIII, 459p. Dalis II Naujas Istatimas. XVI, 620p.

Rankraštis buvo LMDr. iš Kriaučiūno. Šį rankraštį Ivinskis dedikavo vysk. M. Valančiui 1853 m. Valančiaus vardinių proga.

22) Wiresnibe Ritawa Walscziaus diel žinios žmoniu wisokia stona. (1850 m.), 8p.

---

*) Nebe Lietuvoje, bet tremtyje galutinai baigdamas savo Aleksandryną, V. B-ka nebeturėjo Ivinskio kalendorių, tad nebegavo detalių čia pateikti jų turiniui. *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.410 kartoja 14 priežodžių ir patarlių iš 1851 m. kalendoriaus p.42, 8 p.411 — 3 klausimus su atsakymais iš 1860 m. kalendoriaus. *M. B-ka.*

kymą Rietavo valsčiuje ir miestelyje. Tai, matyti, yra vertimas iš lenkiškos Oginskio sudarytos instrukcijos.

23) Sudna diena Parasze angliszkoje kalboje Edwardas Youngas. 1852

Jau 1852 m. Ivinskis pasiuntė Zavadzkiui spausdinti savo vertimą (matyti, iš lenkiško vertimo) Youngo „Sūdnos dienos", bet šis jos neišspausdino. Pirmą kartą iš išlikusio Ivinskio rankraščio ji buvo išspausdinta Tėvynėje 1897 N1-9 ir iš čia atmušta atskiru leidiniu Shenandoah, Pa., 1897 m., 56p. Tačiau tekstą čia „taisė" J. Žilinskas, ir tuo būdu sudarkė visą Ivinskio vertimą. Dar iš 1862 m. kalendoriaus p.48-50 jos pabaigą pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.408-409.

24) Robinzonas Kruzoe (1852 m.).

Jau 1852 m. šis Ivinskio vertimas buvo paruoštas, ir jis jį ruošėsi išleisti, bet dėl pinigų trūkumo neišleido. Paskiau rankraštis ligi II Pasaulinio karo buvo Kauno tarpdiecezinės seminarijos bibliotekoje.

25) Schmidt Genawejte. Pasaka wiena tarp gražiausiuju. Isz lenkiszka iszguldita par *Ł. Iwiński.* Wilnuoja 1858 (1859) m. 187p.

Rankraštis buvo užbaigtas dar 1855 m. Versta iš lenkiško vertimo. Kitas dar prieš spaudos uždraudimą leidimas buvo išspausdintas 1863 m. Spaudos draudimo metu buvo kartojama pakeistomis antraštėmis — Gyvenimas Genavaitės, Istorija apie Genavaitę. 1895 m. išspausdinta Garse Amerikos Lietuvių ir atskirai Plymouth, Pa., 200p. (kartu su Boleslovu) ir 1904 m. Bitėnuose pas Jankų 1899 m. 152p., 1903 m. 139p., 1904 m. 124p., 1905 m., 1896 m. (su 1879 m. kontrafakcija), Tilžėje 1905 m. 109p., Rygoje 1905 m. 133p. Spaudą leidus — Bitėnuose 1906 m. 102p., 1907 m. 112p., 1908 m., Plymouth, Pa., 1906 m. 225p., Tilžėje 1909 m. 102p. 1908 m. Jankus ją išleido Bitėnuose, vardu — Amžiaus aprašymas Genovaitės, 48p.

26) Boleslawas. Antra dalis Genowefos.

Boleslavas Ivinskio buvo parašytas maždaug tuo pačiu laiku, kaip ir Genovaitė. Pirmą kartą buvo išspausdinta Vienybėje Lietuvninkų 1889 N33-44 ir iš ten atskira knyga 1889 Plymouth, Pa., 197p.

27) Ajtwaras. N1 Wilnius 1 Sausis 1857 metu. Metaj I. Kožnas Numeras iszejna Subatos dienomis. Gał iszraszidintė kožnoje Pawieto pacztoje mokant isz kałna paroditu prejki.

Ivinskio sumanytas leisti laikraštis, kuriam jis buvo sudaręs ir programą, tačiau neišliko žinių, kad jis būtų daręs kokių pastangų jam išleisti. Išliko vien buvęs pas P. Kriaučiūną ir paskiau patekęs į LMDr. pirmo pavyzdžio numerio projektas.

28) Patentas Brotctwos Szwencziausios Szyrdies Jezuso. Wilno. 1858 m. 2p.

Parašytas Ivinskio, kurio ranka rašytas šio Patento rankraštis buvo LMDr.

29) Naktys Edwardo Youngo. Lietuwiszkai sudejo Laurynas Iwinskis (apie 1858 m.).

Ivinskiui gyvam esant nepavyko šio vertimo išspausdinti. Pirmą kartą buvo spausdinama Tėvynėje 1898 p.18-22, 61-64, 94-97, 161-163, Jr. Jonui -Žiliui kalbą „ištaisius". Skyrium spausdinta 1898 m. Shenandoah, Pa., 21p.

30) (Milton — Pragaiszintas Rojus).

Šis vertimas L. Ivinskio buvo spaudai paruoštas ir 1863 m. buvo net išgautas cenzūros leidimas, bet dėl užėjusio spaudos uždraudimo išspausdintas nebuvo.

31) Pasaules Apraszas trumpaj iszguldytas isz Lanku į Lietuwiu kalbą. 1863 m. 126p.

Rankraštis iš P. Kriaučiūno buvo LMDr. Nebuvo spausdintas, nes 1864 IX 3 cenzūra pareikalavo, kad rankraštis būtų parašytas rusų raidėmis.

32) Wadowas i Dangaus Karaliste. Apie 1863 m.

Rankraštis buvo P. Kriaučiūno rankose.

33) Pasakas isz Raszta Szwenta iszimtas. Apie 1863 m. 1054p.

Rankraštis.

34) Abecele žemajtiszkaj lietuwiszka. Iszdota par isakima Jo Milestas — Murawjewa. Wilniuje 1864 m. 42 ir 59p.

Ivinskio su Krečinskiu rusų raidėmis surašyta ir išleista dviem leidimais, nes pirmame leidime Ivinskis, matyti, sąmoningai, vietoj „graiku vieros" įrašė „grieku viera". Kitame leidime tai buvo pakeista ir taip pat nuimtas viršelis su Muravjovo vardu.

Ivinskio ranka surašytas rankraštis su rusiška Valančiaus aprobata 1864 V 26 buvo LMDr.: Abecieła Letuwiu ir Žemajtiu kałbos.

35) Euangelies ant Nedelios dienun Wilniuje. 1865 m. 161p.

Ivinskis transkribavo rusų raidėmis, iš dalies ir išvertė. Administracija 1865 VI 7 pasiuntė Valančiui aprobuoti rusų raidėmis transkribuotas 1848 m. Ewangelijas. Bet Valančius atsisakė, nes esą ten labai daug klaidų. Ir pats jis pasiūlė pavesti Ivinskiui transkribuoti atitinkamas vietas iš Giedraičio Naujo Testamento vertimo. Ir tai jis aprobavo 1868 VII 6.

36-39) Miesiaceslov choziajstvennyj na Leto Christovo 1866 Vilna 1865, Na 1866 Vilna. 1866 m. 109, 2p. Russko litovskij mesiaceslov na 1867. Vilna 1867 m. 72, 2p. Kalendorius arba Meskajtlus ukiszkas na 1870 g. 1869 m. 24p.

Visus tuos keturis kalendorius sudarė Ivinskis su Krečinskiu rusų raidėmis.

40) P. Ščebalskij-Siparis Kratkaja istorija Rossii. 1866 m.

Sipario verstą Ščebalskio rusų istoriją taisė Ivinskis. Atskirai nebuvo spausdinta, bet dalimis spausdinta rusų raidėmis anuose miesiaceslovuose.

41-45) Kalendorius ukiszkas Kataliku Ziamajcziu ant meto 1870 (Tilžėje 1869 m.) 24, 1p.; Kalendorius ukiszkas nuog užgimima Wieszpaties 1874 (Tilžėje 1873 m.) 28p.; Kalendorius arba Metskajtlus ukiszkas 1876 (Tilžėje 1875 m.) 48p., 1877 (Tilžėje 1876 m.) 48p; 1879 (Tilžėje 1878 m.) 28p.

Zabermano išleisti kalendoriai, kuriuos sudarė L. Ivinskis.

46) Prižodej ir Minsles surinktos par L. Iwinski. 1870 m. 160p.

Ivinskio rankraštis, buvęs rusų geografinėje draugijoje Petrapilyje. Ši draugija 1870 XII 30 už šį rankraštį davė Ivinskiui mažą sidabrinį medalį.

47) (Du dideli mįslių rankraščiai buvo Ivinskio pasiųsti geografinei draugijai).

48) Prigiimtumene turente sawieje dalikus Žemies žolinu ir giwunum su parodimu anun wartojimo. Spis minerałów, roślin i tworów żyjących

(zwierzęcych). Suteikta par L. Iwiński. Dalis I. Žemienina, Minerały. Fossilia. Krokuwa-Cracaviae-Kraków-Krakau. Apie 1870 m. 61p.

Rankraštis Krokuvos akademijos bibliotekoje.

49) Garbie Wieszpatem Jezuj ir wisu Szwęncziausy Marijej. Apie 1873 m. 255, 6p.

Ivinskio rankraštis.

50) Spis roślin nienatrafionych dotąd na Žmudzi, o rosnących na Podolu, Wołyniu i Ukrainie. 1874 m.

700 augalų sąrašas, kurį Ivinskis buvo pridėjęs prie savo laiško Antanui Moro 1874 III 13.

51) Pasauga kiekwieno giwo sutwierimo, turenczio jautruma, taj ira pamokinimaj kajp rejke pasigailetinaj apsieiti su aszwinejs ir kitajs giwolejs, idant anus pagirtinu budu wartoti. 1876 m.

1875 II 9 Ivinskis šią Pasaugą buvo pristatęs Raseinių gyvulių globos draugijai, kuri buvo nusistačiusi tai išspausdinti, ir sumokėjo Ivinskiui 30 rublių honoraro. 1876 m. buvo jau pradėta spausdinti, bet teišspausdinus 8p., cenzūra sustabdė. 1877 m. Bagdonas Oginskis dar mėgino Petrapilyje gauti leidimą šiai knygai išspausdinti, bet negavo, nors kreipėsi tiesiog į vidaus reikalų ministerį Ignatjevą.

52) Kalendorius ukiszkasis ant metu nuog uzgimimo Vieszpaties 1878. Paraszitas par Laurinon Ivinski. 1877. Tipografija F. Suščinskago, S. Petersburg, 47p.

Išspausdinta P. Vileišio rūpesčiu. Rusų cenzūra pareikalavo, kad nebūtų vartojamos specifiškai lenkiškos raidės ł, w, ź, ą, ę; tačiau Ivinskis reikalavo, kad antraštiniame lape jo vardas nebūtų dedamas, jei neleis raidės ł. Kitame savo laiške, skirtame cenzūrai, jis nurodė reikalą konkuruoti su prūsiniais kalendoriais, paliekant lenkiškas raides, nes jos esančios vartojamos ir prūsiniuose kalendoriuose. Iš viso išspausdinta 1200 egz. Spauda atsiėjo 330 rublių.

53) (1877 m. Rietavo žemės ūkio parodoje Ivinskis buvo išstatęs 12 tabelių visų Lietuvos miškų grybų ir taip pat Prodomus horti juxta Endlicheri systema).

Šis Apraszimas gribu 1876 m. iš Šiaulių parodos pateko į Krokuvą. Juodraštį turėjo M. Davainis Silvestraitis.

54) (1878 m. Šiaulių žemės ūkio parodoje Ivinskis buvo išstatęs Šiaulių ekonomijos herbus, tą patį Raseinių parodos botanikos sodo projektą ir Lietuvos miškų grybų atvaizdus. — *M. B-ka:* Lietuvių Mokslo Draugijoje buvo Ivinskio grybų atvaizdų, kurių kitoje pusėje ir atskiruose lapeliuose dar ir dainų, eilėraščių).

55) (Apie žemetras. Saraszas minerologiszku daliku Žemaitijos).

Rankraštis buvo pas P. Kriaučiūną.

56) Nomenklatura zoologiszka.

Rankraštis buvo likęs Ivinskio palikime.

57) Budas gidimo žmoniu ir gywuliu ligu.

Likęs Ivinskio palikime rankraštis, kurio ištraukas jis spausdino savo kalendoriuose.

Naudingi persergejimaj del žmoniu apsiejimuose su ju giwolejs.

Likęs Ivinskio palikime rankraštis.

59) (Rinkinys apie 1000 lietuviškų ir žemaitiškų priežodžių).

Šį rankraštį turėjo P. Kriaučiūnas, paskiau jis buvo dr. K. Griniaus rankose.

60) (Rinkinys kelių šimtų mįslių).

Šį rankraštį turėjo P. Kriaučiūnas, paskui dr. K. Grinius.

61) (Ivinskio užrašytų dainų rinkinys).

Rankraštis buvo pas P. Kriaučiūną.

62) (Kelių parapijų vietovardžių ir žmonių pavardžių sąrašas).

Rankraštis buvo pas P. Kriaučiūną.

63) Nekurie wardai botaniszki.

Augalų sąrašai su piešiniais. Rankraštis buvo pas P. Kriaučiūną.

64) (Lenkiškas rankraštis, kuriame buvo aprašyta 16 žemaitiškų šokių).

Rankraštis buvo pas P. Kriaučiūną.

65) (Lenkiškai, lietuviškai žemaitiškas žodynas, 628 puslapiai).

Raidės A, B, C buvo rusų geografijos draugijoje, O, S, Y buvo pas Kriaučiūną, o kitos raidės pas Oginskį.

66) (Žemaitiškų žodžių rinkinys iš Viekšnių ir Žvingių parapijų buvo pas Kašarauskį. Ištraukas iš to Kašarauskio žodyno paskelbė K. Būga Tautoje ir Žodyje I 1923 p.344-352).

67) Smetonas — Ivinskio eilėraštis, spausdintas jo 1862 m. kalendoriuje p.47-48.

Iš ten šį eilėraštį išsp. *J. Šliūpas* Liet. rasztai ir rasztininkai 1890 p.42 -43 ir *J. Tumas* L. Ivinskyje 1924 p.50, 1951 m. *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje p.189-190 (Smetonė), 1957 m. *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) p.405-406 (Smetona).

68) (Ivinskio palikime, patekusiame P. Kriaučiūnui, buvo ir įvairių jo originaliai parašytų ir verstų iš lenkų kalbos eilėraščių. Tačiau jų žymiausioji dalis dingo).

Dokumentai. 1) 1832 m. Šiaulių bajorų maršalkos raštinės pažymėjimas apie Ivinskio kilmę ir šeimą.

Ištraukų išsp. *J. Tumas* L. Ivinskis 1924 p.18.

1a) 1840 IX 20 L. Ivinskio prašymas Šiaulių bajorų mokyklos vedėjui Zarankevičiui, kad jam būtų leista laikyti namų mokytojo egzaminą.

Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.270-271.

2) 1845 XI 16 L. Ivinskio duotas J. Oginskiui pakvitavimas, kad jis kalendoriaus spausdinimo reikalui gavęs iš šio 60 rb, už kuriuos jis jam turėsiąs duoti 200 egzempliorių kalendoriaus, o likusią sumą sumokėti pinigais.

Išsp. *J. Tumas* l.c. p.24.

2a) Apie 1846 m. du Ivinskio rašyti prašymai Oginskiui, kad jį paskirtų Rietavo parapijos mokyklos mokytoju. Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.271-272.

3) 1846 I 1 L. Ivinskio duotas kažkokiam štabrotmistrui Tauragėje pakvitavimas, kad algos sąskaita jis iš šio gavęs 115 rb sidabro.

Išsp. *K.Grinius* l.c.p .272.

3a) 1850 I 24 Ivinskio laiškas iš Rietavo Zavadzkiui varniškio knygyno reikalu.

Nespausdintas.

4) 1850 X 16 iš Rietavo Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame rašo, kad iš Oginskio paskolinęs tiktai 90 rb, nes šis imąs 12%.

Nespausdintas.

5) 1851 VI 27 Ivinskio laiškas bene Oginskiui su prašymu atsiskaityti už kalendorius.

Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.272-273.

6) 1851 X 6 iš Pavirvyčio Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame prašo greičiau baigti kalendoriaus spausdinimą, nes tuomet jam nereikėtų verstis privatiniu mokytojavimu, juo labiau, kad kalendoriai jam padarę 450 rb nuostolių.

Nespausdintas.

7) 1851 XII 11 Ivinskio laiškas Zavadzkiui su žinia apie savo išsikėlimą į Naciūnus, Kėdainių aps.

Nespausdintas.

8) 1852 IV 2 Ivinskio laiškas Zavadzkiui, kad norėjęs kalendorių išleisti ligi birželio mėnesio, bet turėjęs darbą nutraukti.

Nespausdintas.

9) 1853 IV 2 Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame praneša norįs išspausdinti Telšių aps. žemėlapį.

Nespausdintas.

10) 1853 VI 2 iš Naciūnų Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame praneša norįs kalendoriaus tiražą pakelti ligi 8.000 egzempliorių, kad galima būtų jį ir Užnemunėje platinti.

Nespausdintas.

11) 1853 VII 6 Ivinskio laiškas iš Naciūnų Zavadzkiui Telšių aps. žemėlapio klausimu, nes jis norįs tą žemėlapį duoti kalendoriaus priedu.

Nespausdintas.

12) 1853 VIII 14 iš Naciūnų Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame praneša pasiuntęs jam per Šniukštienę Sūdnos dienos rankraštį.

Nespausdintas.

13) 1853 X 23 Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame praneša išsikeliąs iš Naciūnų.

Nespausdintas.

14) 1853 XI 15 iš Zabieliškių Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame nusiskundžia negaunąs nei kalendoriaus, nei atsakymo į laiškus.

Nespausdintas.

15) 1854 IV 1 Ivinskiui rašytas Kauno gimnazijos direktoriaus raštas, kuriame jis praneša, kad Ivinskis skiriamas Rietavo mokyklos mokytoju.

Nespausdintas.

16) 1854 V 21 Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame prašo grąžinti jam rankraščius.

Nespausdintas.

17) 1854 VI 2 Ivinskio laiškas.

Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908.

18) 1854 VIII 6 Ivinskio laiškas iš Rietavo Zavadzkiui su pakartotinu prašymu grąžinti jam Sūdnos dienos rankraštį.

Nespausdintas.

19) 1854 VIII 7 Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame praneša, kad Telšių aps. žemėlapį esąs jam jau pasiuntęs.

Nespausdintas.

20) 1854 VIII 27 iš Rietavo Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame rašo norįs išversti Youngą rusiškai ir pasiųsti jį Petrapilio cenzūrai, kad tuo būdu priverstų ją leisti išspausdinti ir lietuvišką vertimą.

Nespausdintas.

21) 1854 X 8 Ivinskis iš Rietavo nusiskundžia Zavadzkiui, kad šis nepridėjęs prie kalendoriaus Ivinskio paruošto Telšių aps. žemėlapio.

Nespausdintas.

22) 1855 I 1 Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame siūlo knygas į Žemaitiją siųsti per vežikus žydus.

Nespausdintas.

22a) 1855 I 11 Ivinskio laiškas iš Rietavo Zavadzkiui tuo pat reikalu ir kitais.

Nespausdintas.

23) 1855 VIII 17 iš Varnių Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame siūlo korektorium paimti Kobilinskį.

Nespausdintas.

24) 1856 I 15 Ivinskis siunčia Zavadzkiui Skrodzkio katekizmo rankraštį ir Skrodzkio vardu prašo pranešti sąlygas, kuriomis Zavadzkis apsiimtų tą katekizmą spausdinti.

Nespausdintas.

25) 1856 V 16 Ivinskio pakartotinis laiškas Zavadzkiui Skrodzkio katekizmo reikalu.

Nespausdintas.

26) 1856 V 18 Ivinskio laiškas iš Rietavo Zavadzkiui žemėlapio spausdinimo reikalu.

Nespausdintas.

27) 1856 VIII 14 ir 30 Ivinskio laiškai Zavadzkiui Aitwaro leidimo reikalu.

Nespausdintas.

27a) 1856 XI 13/25 Kajetono Zabičio-Nezabitauskio laiškas iš Varšuvos Zavadzkiui su prašymu persiųsti Ivinskiui Gazeta Warszawska su Ivinskio kalendorių recenzija.

Nespausdintas.

28) 1856 XII 11 Ivinskio laiškas iš Rietavo Zavadzkiui to paties Aitwaro reikalu.

Nespausdintas.

29) 1858 V 13 Ivinskio laiškas Valančiui.

Išsp. *Vac. Biržiška* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.499.

29a) 1859 X 24 Ivinskio raštas mokyklų valdybai su pridėtomis 70 kp už blankus.

Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tauta I 2 p.273.

30) 1860 III 15 Ivinskio laiškas kažkokiam p. Pranciškui.
Išsp. *Vac. Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.343-345.

31) 1860 IV 15 Ivinskio pasirašytas žemaičių kalba Vladislovui Narutavičiui duotas pažymėjimas apie Rietavo mokyklos baigimą.
Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tauta I 2 1908 p.274; *J. Tumas* L. Ivinskis 1920 p.20.

32) 1860 VII 18 Ivinskio laiškas iš Pušaloto Felicijonui Karpiui.
Išsp. *J. Tumas* l.c.p. 25-26.

33) 1861 I 20 Ivinskio laiškas iš Rietavo Zavadzkiui, kad išspausdintų antrą kalendoriaus 1861 metams leidimą, nes pirmasis jau visas išparduotas.
Nespausdintas.

34) 1861 II 26 lenkiškas Andriaus Ugenskio laiškas Ivinskiui.
Lietuviškas vertimas išspausdintas Vienybėje Lietuvninkų 1892 N27 p. 320-321.

35) 1861 VI 2 Zavadzkiui rašytas Ivinskio laiškas, kuriame siūlo kalendoriaus 1862 metams leisti 10.000 egz. ir pakelti jo kainą iš 15 kp į 20 kp, kas duotų 1500 rb gryno pelno, kurio jis pageidautų gauti 500 rb ir būtų laimingas, jei būtų galėjęs gauti nuolatinį honorarą 350 ar bent 200 rb.
Nespausdintas.

36) 1861 VI 2 Ivinskio laiškas Zavadzkiui, kad niekam neleistų versti kalendoriaus žinių.
Nespausdintas.

37) 1861 VI 21 Ivinskis rašo Zavadzkiui, kad, birželio mėn. apsilankęs Rietave, radęs beveik visą kalendoriaus II leidimą neišparduotą.
Nespausdintas.

38) 1862 II 24 Ivinskio laiškas A. Kašarauskiui.
Išsp. *Vac. Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.342 ir Nežinomuose tekstuose p.94.

39) 1862 VII 2 A. Bielensteino laiškas Ivinskiui.
Išsp. *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje III 2 1923 p.467.

40) 1863 II 24 kun. Rimkevičiaus laiškas iš Pašvitinio Ivinskiui.
Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.274-276.

41) 1865 IX 29 Ivinskio laiškas Mykolui Oginskiui.
Išsp. *J. Tumas* L. Ivinskis 1924 p.21.

42) 1865 X 13 Ivinskio sesers Teklės laiškas broliui.
Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.277.

42a) 1865 XI 27 Ivinskio prašymas duoti jam iš mokyklų valdybos pažymėjimą.
Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 279.

43) 1866 V 7 Ivinskio sąskaita Kornilovui 729 rb ir 25 kp už transkribavimą.
Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 279-280. Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 40-41.

43a) 1867 V 15 iš Ukmergės rašytas Ivinskio prašymas Panevėžio karo viršininkui išduoti jam naują biletą teisei lankyti Panevėžio aps.
Išsp. *K. Grinius* l.c.

44) 1868 VI 2 Ivinskio laiškas iš Smilgių G. Petkevičaitės motinai.
Išsp. *Vac. Biržiška* Mūsų Senovėje II 3 1938 p.499.

45) 1869 I 20 Ivinskio laiškas iš Renavo Vilniaus mokslo apygardos globėjui.
Išsp. *E. Volteris* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.266-267.
46) 1869 V 20 Ivinskio laiškas Vilniaus mokslo apygardos globėjui.
Išsp. *E. Volteris* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.268. Ištraukų duoda *J. Tumas* L. Ivinskis 1924 p.38.
46a) 1869 VI 16 Ivinskio laiškas Vilniaus mokslo apygardos globėjui.
Išsp. *E. Volteris* l.c.p. 267.
46b) 1869 VII 25 Ivinskio laiškas iš Kalvarijos Renavo mokytojui Rimeikai.
Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 279.
47) 1869 X 12 V. Baublevičiaus iš Šiaulių laiškas Ivinskiui su rekomendacija Kuznecovui.
Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.282-283.
48) 1870 IV 9 Juozapo Pocevičiaus žemaitiškas laiškas Ivinskiui su eilėraščiu.
Išsp. *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje III 2 1923 p.468-469.
49) 1870 Ivinskio laiškas baronui Rennei.
Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.283.
50) 1872 XII 11 Ivinskio laiškas iš Šiaulių Mykolui Oginskiui.
Išsp. *J. Tumas* l.c.p. 42-43.
51) 1873 I 22 Ivinskio laiškas iš Šiaulių Oginskiui.
Išsp., lietuviškai išvertęs, *J. Tumas* l.c.p. 57-58.
52) 1873 IV 17 Ivinskio laiškas Oginskiui.
Išsp. *J. Tumas* l.c.p. 43-44.
53) 1874 III 13 Ivinskio laiškas Antanui*) Morui.
Lietuviškai išverstų ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 36.
53a) Apie 1877 m. Ivinskio laiškas kažkokiam teisėjui jo kalendoriaus spausdinimo reikalu.
Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 287-288.
54) 1877 IV 12 Krečinskio laiškas iš Telšių Ivinskiui.
Išsp. *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje III 2 1923 p.468.
55) 1877 V. 6 Ivinskio laiškas baronui Rennei.
Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje II 1 1908.
56) 1877 VIII 26 Ivinskio laiškas Oginskiui.
Išsp. *J. Tumas l.c.*
57) 1877 XI 6 Ivinskio laiškas P. Vileišiui.
Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 283-284. Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 44.
58) 1877 VIII 26 Ivinskio laiškas iš Plungės Oginskiui.
Išsp. *J. Tumas* l.c.p. 47.
58a) 1878 I 23 Ivinskio laiškas iš Rietavo į Kauną savo pensijos reikalu.
Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 284.
59) 1878 II 11 Aleksandro Moro laiškas Rychardui apie Ivinskį.

---

*) Antanas Moro (Moras) g. 1846 m. (miręs 1917 m.), o jo tėvas buvo Aleksandras (1813-1898 m.). *M. B-ka.*

Išsp. *Vac. Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.342-343.

59a) 1878 III 16 Ivinskio laiškas nežinomam asmeniui apie jo vedamą Rietavo vargonininkų mokyklą.

Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 288-289.

60) 1878 III 25 Ivinskio laiškas iš Rietavo apie rusiškų raidžių netinkamumą.

Išsp. *K. Grinius* l.c.p. 285, 286. Ištraukų duoda *J. Tumas* l.c.p. 46-47.

61) 1881 VII 19 Kuršėnų bažnyčioje surašyta Ivinskio mirimo metrika.

Lietuvišką vertimą išsp. *J. Tumas* l.c.p. 17-18.

Literatūra. *F. Nowakowski* Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.166.

Kiwdul z K. Z nad Mastupia — Kurjer Wileński 1861 N4.

Przyjaciel Domowy 1862.

Žurnal Ministerstva Narodnago Prosveščenija 1864 VI p.800.

Izvestija Russkago Geografičeskago Obščestva 1870 VI p.257, 361.

Otčet Retovskago Otdelenija Rossijskago Obščestva pokrovitelstva životnych za 1875 god. 1876 p.15-16, 33.

Z. Gloger Trzecia wystawa rolnicza w Szawlach — Biblioteka Warszawska 1879 IV p.149.

(") Wystawa rolniczo-przemysłowa w Retowie — Bibl. Warsz. 1878 IV p.482.

J. Bs. (Jonas Basanavičius) L. Iwinskio literatiszkas palikimas — Auszra 1883 N3 p.82.

(") Levas lietuvių pasakose ir dainose — Lietuvių Tauta I 1 1907 p.46.

(") Iš L. Ivinskio korespondencijos — Lietuvių Tauta III 2 1923 p. 466-469.

(M. Davainis Silvestraitis) V. (apie Ivinskį) — Auszra 1883 N2 p.50-51.

(") *Žaltys* Kaunas — Vienybė Lietuvninkų 1892 N7 p.7-9.

(") (") Laiszkas Andriejaus Ugianskio pas L. Ivinskį — Vienybė Lietuvninkų 1892 N27 p.320-322.

(Stasys Raila) S. R. Isz Lietuvos — Auszra 1883 N2 p.50-51.

(") (") Isz Lietuvos — Auszra 1883 N3 p.82-83.

(Jonas Šliūpas) J. Szl. Lietuwiu rasztai ir rasztininkai XIX szimtmetyje — Lietuwiszkasis Balsas 1888 N18 p.146-147.

(") *Lietuvos Mylėtojas* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p. 39-45.

(Silvestras Gimžauskas) Isz priežasties Ivinskio mirimo — Juokaunos dainos 1892 p.18 (pakartota Apszvietoje 1892 N3 p.231).

E. Volteris Die litauischen Schriftsteller des 19. Jhrhs. — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III H. XVII 1892 p.453-455.

(") Prie L. Ivinskio biografijos — Lietuvių Tauta I 2 1908 p.265-268.

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina 1894 1 sąs. p.545-548.

(Vincas Kudirka) V. K. Tėvynės Varpai — Varpas 1896 N11 (ir Raštai II 1909 p.336).

(Juozas Tumas) Iš vyskupo M. Valančiaus „Kronikos" — Žinyčia 1901 N3 p.95.

(") Du kunigaikščio I. Oginskio laiškai I. Laurynui Ivinskiui — Mūsų Senovė I 1 1921 p.177 ir tol.
(") Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. L. Ivinskis 1924 p.17-67.
(") Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir Broliai Juškos 1924 p.24.
(") Lietuvių literatūra rusų raidėmis 1924 p.46.
(") M. Valančiaus Pastabos pačiam sau 1929 p.131.
K. Grinius Kaip papildyti „Lietuvišką bibliografiją" Baltramaičio — Vilniaus Žinios 1905 N87.
(") Medžiaga L. Ivinskio biografijai — Lietuvių Tauta I 2 1908 p. 269-289 ir skyrium 1908 m. 23p.
Kornilov Russkoe delo v Severo-Zapodnom Krae I 1908 p.447-448.
S. Tijunaitis Lietuvos atgijimas 1911 p.34.
J. Czubek Katalog rękopismów Polskiej Akademii Umiejętności. Dodatek I 1912 p.51.
(J. O. Širvydas) Iš Ivinskio žodyno (kai kurių 1852 m. žodyno žodžių angliškas vertimas) — Vienybė Lietuvninkų 1913 N49-50.
Mykolas Biržiška Delei Ivinskio Aitwaro — Lietuvių Tauta 1914 II 3 p.375-383 (pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p. 333-350).
(") Iš D. Poškos raštų — Lietuvių Tauta 1914 II 3p. 329-375 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos 1931 p.261-323, 332).
(")Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.97-100.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.53, 62, 142, 152, 250-207; II 1953 p. 7, 11, 44, 187.
Mikas Damys Ivinskio Kalendoriai — Moksleivis 1915 N37 p.9-13.
A. Alekna Ivinskio „Aitvaro" programa — Draugija 1919 N7/8 p. 329-331.
N. Ivanauskis Laurynas Ivinskis — Mūsų Senovė I 3 1922 p.339-346.
Vaclovas Biržiška Rietavo agronomijos mokyklos programa — Mūsų Senovė 1922 I N4/5 1922 p.685-688.
(") Žemaitiškoji knyga —Gubos 1927 p.110, 114, 115, 116, 117.
(") Lauryno Ivinskio laiškai — Tauta ir Žodis VII 1931 p.341-344 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.93-96).
(") Iš mūsų laikraščių praeities 1932 p.10.
(") L. Ivinskio laiškai — Mūsų Senovė II 3 1938 p.498-499.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.56.
(") Vyskupo Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.65, 67-68.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.22, 23, 31, II 1957 p.187.
J. Gerullis Herkunft der Dative Singularis der i-Staemme im Baltischen -- Archiv f. slav. Philologie XXXVIII H 1/2 1922 p.66-67.
F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten II) 1922 p.96, 103, 422.
K. Būga L. Ivinskio žodžių rinkinys — Tauta ir Žodis I 1923 p.349-352.
M. Niedermann Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.89.
A. Janulaitis M. Akelaičio laiškai — Tauta ir Žodis IV 1926 p.439.

A. Salys Ivinskis ir priesaga -insk- — Švietimo Darbas 1926 p.932-933.
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina 1933 p.22, 23, 41, 76, 84, 85.
J. Balys A Short Review of the Collection of Lithuanian Folk-lore — Tautosakos Darbai I 1935 p.15.
(") Lietuvių Tautosakos skaitymai II 1948 p.218.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.45, 56, 57, 47-56.
P. Ruseckas Baudžiava I 1936 p.140-141, 143.
P. Jonikas Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.54-56.
G. Petkevičaitė L. Ivinskis mano pirmasis mokytojas — Mokslo Dienos 1937 N4.
L. Kalvelis Tautosaka iš Kossarzewskio Lituanicos — Tautosakos Darbai III 1937 p.109.
V. Jakutis L. Ivinskio rašinys „Apej piena, isz ko ira sudietas ir ano atskirima nuog swiesta" — Pieno ir Gyvulių Ūkis 1938 N6 p.214-217.
K. Sendzikas Tarpdiecezinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai — Bibliografijos Žinios 1940 N1 p.27.
A. Brueckner Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.586.
P. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.55.
V. Jungfer Litauen 1948 p.238-239.
Vladas Abramavičius Laurynas Ivinskis ir knygų leidėjas Juozapas Zavadzkis — Vilnis 1951 N132-138 (pakartota iš vilniečių Pergalės 1945 IV. 61-83)*)
Vl. Kulbokas Ivinskis Laurynas — Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.198-199.**)
M. Lukšienė Laurynas Ivinskis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.487-493.
B. Pranskus Literatūra reakcijos metu po 1863 metų sukilimo — Lietuvių literatūros istorija II (kapitalizmo epocha) 1958 p.69.
J. Būtėnas Šimtas metų L. Ivinskio kalendoriams — Pergalė 1946 N6 p.89-92.
(") Laurynas Ivinskis ir jo kalendoriai — Lietuvių literatūra I 1954 p.100-105.

---

*) Vl. Abramavičius naudojasi ir pateikia ištraukų iš Zavadzkiui rašytų L. Ivinskio laiškų, kurie iš Vilniaus Zavadzkių leidyklos pateko į Tado Wróblewskio biblioteką, 1940 m. virtusią LTSR Mokslų Akademijos biblioteka. 1941-1944 m. tąja pat korespondencija naudojosi Myk. ir Vacl. Biržiškos, darydamiesi iš ten nuorašų, iš dalies čia panaudotų. *M. B-ka.*

**) Ligi 1944 m. Šiaulių muziejuje buvo laikomi lenkų kalba surašyti Aleksandro Moro atsiminimai, kuriuose keli puslapiai yra skirti L. Ivinskiui, su kuriuo A. M. draugavo. Ivinskianą esu iš ten pasižymėjęs, bet tas liko Lietuvoje. *M. B-ka.*

40. Karolis Nerlichas

Biografija. Nemunėlio Radviliškio evangelikų reformatų kun. Samuelio Nerlicho sūnus. Gimė 1808 m. rugsėjo 4 d., greičiausia, Nemunėlio Radviliškyje. 1821-1824 mokėsi Kėdainių gimnazijoje (1821-1822 m. buvo I klasėje, 1822 VII 2 pakeltas į II, 1823 m. į III ir 1824 m. į IV klasę). Maskoliams uždarius Kėdainių gimnaziją, 1825-1826 m. mokėsi Ukmergės aps. mokykloje. Čia mokyklą baigęs, 1826 m. stojo į Vilniaus Universiteto literatūros fakultetą, o 1828 m. išsikėlė į Dorpato (Tartu) universiteto teologijos fakultetą, kuriame studijavo Lietuvos evangelikų sinodo stipendininku. Šį fakultetą 1833 m. išklausė ir 1835 m. gavo tikrojo studento laipsnį.

1835 m. buvo paskirtas evangelikų reformatų kunigu į Biržus, 1845 m. perkeltas į Kėdainius, kur, greta kunigo pareigų, buvo dar Kėdainių mokyklos vokiečių ir lotynų kalbos mokytojas. M. Davainis Silvestraitis tvirtino (jį pakartojo ir J. Šliūpas), kad toje mokykloje Nerlichas dėstęs ir lietuvių kalbą. Tačiau šis teigimas yra abejotinas, nes tuo laiku, be parapinių mokyklų, lietuvių kalba niekur kitur nebuvo dėstoma. Galimas daiktas, kad Nerlichas dėstė ne lietuvių kalbą, bet evangelikų vaikams dėstė lietuviškai tikybą.

Nuo 1825 m. jis dalyvavo visuose evangelikų sinoduose. 1850 m. buvo išrinktas ir Gudijos vicesuperintendentu, bet tas pareigas ėjo, pasilikdamas Kėdainiuose gyventi. Mirė Kėdainiuose 1860 m. kovo 31 d. (balandžio 12 d.). Buvo vedęs Juozapą Statkauskaitę, kuri, jam mirus, antrą kartą ištekėjo už Paulavičiaus iš Svitaniškės prie Kėdainų. Nerlicho duktė buvo ištekėjusi už Kognovickio.

Raštai. (Parašė nebaigtą plačią lietuvių kalbos gramatiką, kuri, jam mirus, dingo).

2) (Summa arba trumpas Iszguldimas Ewangeliu. Mintaujoje, 1863 m. 268p., got. raidėmis).

Šį naują Summos leidimą (senieji pasirodė 1653 ir 1781 m.) buvo spaudai paruošęs ir perredagavęs Karolio tėvas Samuelis Nerlichas. Paskiau ją kiek vėl perredagavo Karolis Nerlichas, bet nei tėvas, nei sūnus nesuspėjo,

gyvi būdami, jos išleisti. Ji buvo išspausdinta, rodos, kun. Aleksandro Močiulskio rūpesčiu.

3) (Karoliui Nerlichui buvo priskiriamas ir 1845 m. Kancyonalo paruošimas spaudai. Bet ir jį buvo perredagavęs Samuelis Nerlichas, o Karolis gal kiek dar pataisė ir paskiau išleido).

4) Pamoksłay ir Kozones ape smerti. (Mintaujoje) 1864 m. 64p. Pačiame leidinyje nenurodyta, kas tuos pamokslus parašęs, bet jie paprastai laikomi Karolio Nerlicho raštu, išleistu jau jam mirus taip pat kun. Aleksandro Močiulskio rūpesčiu.

Literatūra. Album Academicum der Kaiserlichen Universitaet Dorpat 1867 p.116 (2564).

Vieversis (M. Davainis Silvestraitis) Isz Lietuvos (apie K. Nerlichą) — Auszra 1883 N7 p.215-216.

A. Hasselblatt Album Academicum Dorpatense 1889 p.184 N2564.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.50.

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina 1894 IV p.546.

Spis Synodów Jednoty Litewskiej — Monumenta Reformationis IV 1 1913.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.125.

(")Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.56.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.20, 21, 22, 25, 47.

Nerlichas (Nerlich) 1. Karolis — Lietuvių Enciklopedija XX 1960 p.221.

41. Anupras Jasevičius

Biografija. (J. Tumas Tėvynės Sarge 1900 N4/5 tikina, kad jo pavardė — Jasaitis). Gimė 1809 m. Žostautuose, Pernaravos vls., tėvų ūkyje (J. Tumas taria, kad tai galėję būti Paliepiai, Betygalos vls., ar Pakarklis, Butkiškės vls.). Tėvas Juozas Jasevičius mirė cholera 1831 m., motina mirė 1832 m. Brolis Antanas buvo išėjęs į 1831 m. sukilimą.

Pradžioje Anupras mokėsi pas kaimo mokytoją, paskiau pas kun. Bagdonavičių Ariogaloje. Vėliau Dotnuvos bernardinų mokykloje, iš kurios stojo į Varnių dvasinę seminariją (1831 m. sukilimo metu buvo dar klierikas). Seminariją baigęs, 1833 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas vikaru į Vilkiją. 1844 m. Ariogalos administratorius, o nuo 1847 III 14 ten klebonas, nuo 1854 m. ir dekanas.

1863 m. sukilimo metu, į Ariogalą atvykusiems sukilėliams reikalaujant, paskaitė bažnyčioje sukilimo manifestą. Už tai 1863 III 22 buvo suimtas, uždarytas Kauno kalėjime ir 1863 VI 1 kariuomenės teismo Kaune nuteistas 8 metus kalėti Sibiro katorgoje. 1863 VI 22 šio sprendimo konfirmacija už valstiečių kurstymą eiti į sukilimą sprendimas buvo kiek pakeistas, būtent, Jasevičius buvo nuteistas, atėmus jam kunigo laipsnį, ištremti 6 metams į Sibiro sunkiuosius darbus.

1863 VII 13 jis buvo iš Kauno kalėjimo perkeltas į Vilnių ir VII 19 išvežtas į Usoljės (prie Angaros upės) sunkiuosius darbus — salyklas (M. Valančius neteisingai nurodė Birską Ufos gubernijoj). Kai 1867 m. ištremti į Sibirą už sukilimą kunigai iš įvairių Sibiro vietovių buvo sutraukti į Tunką ir į Akatujį, Jacevičius, kuriam kunigo laipsnis buvo atimtas ir dėl to Sibiro administracijos nebuvo kunigu laikomas, buvo išgabentas į Kamionką, Idino seniūnijoj. Čia jis su kitu tremtiniu įsitaisė kepyklą ir iš jos pelnėsi kuklų pragyvenimą. Tačiau po metų, 1868 m., ir jis buvo iškeltas į Tunką.

Paskelbus 1874 m. manifestą, jam buvo leista apsigyventi Spaske, Tambovo gubernijoj. Čia jis gyveno 10 metų. Po 1883 N15 manifesto padavė prašymą, kad leistų grįžti. 1884 m. pradžioje gavo leidimą apsigyventi Alūkstoje pas kun. Juozą Tamulevičių (Dovydaitį), kuris pas

save buvo įsitaisęs kaip ir prieglaudą grįžtantiems iš ištrėmimo Lietuvos kunigams, kuriems nebuvo leidžiama apsigyventi Lietuvoje. Alūksta priklausė Kuršo gubernijai, taigi nebuvo Lietuvoje, bet Pabaltijo krašte. Praėjus vos 10 dienų nuo sugrįžimo, Jasevičius Alūkstoje pasimirė. Pagal „Žinyčią" (1900 m. N1 p.25), jis miręs 1884 m. vasario 13 d., kitur nurodoma 1884 XII 31, tačiau tikra, kad jis buvo palaidotas 1884 m. vasario 6 (18) d., taigi miręs keletą dienų prieš tai — vasario 2 ar 3 (naujuoju stilium, vasario 14-15 d.). Turėjo brolį Tadą, kuris pas J. buvo šeimininkas (gaspadorius) klebonijoje, o brolį ištrėmus, gyveno savo namuose Ariogaloje, kur ir pasimirė (pagal Tėvynės Sargą 1899 N11 p.21, nuo vasario 3 d.).

Raštai. 1) (Eilėraščiai).

Apie 20 metų gyvendamas Ariogaloje, jis dar prieš 1863 m. sukilimą buvo prirašęs daugybę lietuviškų eilėraščių, kuriuos jis pasirašydavo Anupru Žemaičiu, Ariogalos Kerdžium, Josvainių Peštuku ir kitaip. Tačiau jų niekur nespausdino, nes ir neturėjo kur spausdinti. Vežamas į ištrėmimą, savo rankraščius suspėjo palikti savo geram bičiuliui, Pernaravos filialistui kun. Antanui Zastarskiui (gimusiam 1800 m. ir mirusiam 1868 VIII 21), kuris, kol buvo gyvas, ir materialiai jį sušelpdavo, siųsdamas jam į Sibirą pinigų. Zastarskiui mirus, rankraščiai pateko į rankas Veliuonos klebono Novickio, kuris kitų buvo kaltinamas ir pats prisipažindavo, kad Jasevičiaus rankraščius sunaikinęs. Bet tikrai jie sunaikinti nebuvo, bet iš Novickio juos gavo Josvainių klebonas kun. Samuelis Paškevičius, vėliau atidavęs Kauno dvasinės seminarijos bibliotekai. Jie buvo sudarę penkis didžiulius tomus. Prieš Pirmąjį Pasaulinį karą juos iš ten buvo pasiėmęs J. Tumas, išvežęs į Rygą, o iš ten į Rusiją. Po karo grįždamas į Lietuvą, jis juos pametė Rusijoje, ir ten jie dingo.

2) Iszginimas ir Sugrižimas.

Kun. Jasevičiaus lietuviškai parašyti atsiminimai iš ištrėmimo į Sibirą. Ir juos buvo iš seminarijos bibliotekos pasiėmęs J. Tumas ir pažadėjęs (T. S. 1899 N11 p.20) spausdinti, buvo pasiuntęs į Tilžę, kur jie irgi, matyti, dingo. Tačiau 1937 m. Kauno metropolijos dvasinės seminarijos bibliotekoje, skirtoj išmesti makulatūroj, tos bibliotekos bibliotekininkas Sendzikas užtiko antrojo to rankraščio egzemplioriaus dalį (gal būti, pirmutinį tų atsiminimų juodraštį), kuri pradedama išvežimu iš Lietuvos, apima aprašymą jo gyvenimo ištrėmime Sibire ir baigiasi jo grįžimu į Spaską. Šitą dalį, ligi jo grįžimo iš Sibiro, išspausdino *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.78-92, II 2 1938 m. p.262-276, II 3 1938 p.418-433, II 4 1939 p.595-603 ir III 1 1940 p.94-110. Visas rankraštis pakartotas raidė į raidę taip, kaip jis buvo A. Jasevičiaus parašytas, tik pabaiga, aprašanti gyvenimą Spaske, buvo ten pat III 1 tome trumpai atpasakota. Taip pat nebuvo pakartotas rankraščio pradžioje įrašytas eilėraštis: Debesise saule giesu ir nusmuku...

3) (Išlikę eilėraščiai).

Dalis jau ištrėmime parašytų eilėraščių išliko kai kuriuose Jasevičiaus laiškuose kun. Samueliui Paškevičiui: Su didžiausiu už tai jausmu 1876 VI 7, Fijolka ir rožė 1876 VI 24, Mieliausis Geradiejau 1876 XI 3, Tunka ir Irkutas 1876 XII 20, Kalėda 1878 I 12, Mieliausias Samueliau 1879 VIII 20, Vilkas ir lapė 1882, Tunkos kapai 1882 IX 5, Teofiliau kelk 1883 III 1, Dėkui Diewui, dėkui Tau 1884 I 24, Pelė su vaikais. Juos *J. Tumas* išspausdino Tėvynės Sarge 1899-1900 m. ir Raštose XI 1929 m. Iš ten (iš Tunkos ir Irkuto) ištraukas pateikia *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.190-191.

Dokumentai. 1) 1863 III 22 Kauno karo viršininko pranešimas tardymo komisijai apie Jasevičiaus suėmimą.

Ištr. duoda *P. Kubicki* Bajownicy kapłani II 2 1936 p.344.

2) 1863 VII 13 Kauno gub. valdybos pranešimas Vilniaus gub. valdybai apie J. persiuntimą į Vilnių.

Ištr. duoda *P. Kubicki* l.c. II 2 p.345.

3) 1867 III 13 Irkucko gubernatoriaus raštas Kauno gubernatoriui apie atsiųstus iš vyskupijos pinigus ir J. titulavimą kunigu.

Ištr. duoda *P. Kubicki* l.c. II 2 p.346.

4) 1867 V 7 Kauno gubernijos valdybos raštas vysk. Valančiui su reikalavimu pasiaiškinti dėl siunčiamų Jasevičiui į Sibirą pinigų ir dėl titulavimo jo kunigu, kai valdžia jam kunigo laipsnį atėmusi.

Nespausdintas.

5) 1867 V 7 Valančiaus atsakymas.

Ištr. duoda *P. Kubicki* l.c. II 2 p.346.

6) 1876 VI 7 iš Spasko kun. Samueliui Paškevičiui rašytas Jasevičiaus laiškas, pasirašytas Anupro Žemaičio, su eilėraščiu — Su didžiausiu už tai jausmu.

Išsp. *J. Tumas* Tėvynės Sarge 1899 N11 p.22-25 ir Raštuose XI 1929 p.124-127. Visi laiškai nuo N6 ligi N28 rašyti kun. Paškevičiui.

7) 1876 VI 24 Jasevičiaus laiškas su eilėraščiais — Mieliausis Geradejau ir Fijolka ir rožė.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1899 N11 p.25-29 ir Raštuose XI p.127-131.

1876 VI 29 Jasevičiaus laiškas, pasirašytas Anupro Žemaičio.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1899 N12 p.27-30 ir Raštuose XI p.132-133.

9) 1876 X 8 Jasevičiaus laiškas, pasirašytas Anupro Žemaičio.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1901 N1 p.70-76 ir Raštuose XI p.133-137.

10) 1876 XI 3 Jasevičiaus laiškas su eilėraščiais — Mieliausis Geradejau ir Pelė su vaikais.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1899 N12 p.31-34 ir Raštuose XI p.137-138.

11) 1876 XII 15 Jasevičiaus laiškas.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N1 p.76-79.

12) 1876 XII 20 Jasevičiaus laiškas su eilėraščiu Tunka ir Irkutas.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N2/3 p.48-52 ir Raštuose XI p.139-144.

13) 1877 I 30 Jasevičiaus laiškas.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N2/3 p.52-53.

14) 1877 II 20 Jasevičiaus laiškas.

Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N2/3 p.53-55.
15) 1877 III 1 Jasevičiaus laiškas.
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N2/3 p.55.
16) 1878 I 12 (sijkio) Jasevičiaus laiškas su eilėraščiu Kalėda (parašas A. Ž.).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N4/5 p.53-54 ir Raštuose XI p.144-146.
17) 1879 I 5 Jasevičiaus laiškas.
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N4/5 p.55-56.
18) 1879 I 28 Jasevičiaus laiškas.
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N4/5 p.56-58.
19) 1879 VI 1 Jasevičiaus laiškas.
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N4/5 p.58-59.
20) 1879 VIII 20 Jasevičiaus eiliuotas laiškas Mieliausis Samueliau (K. A. Žemaitis).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N4/5 p.59-60 ir Raštuose XI p.146-147.
21) 1879 X 29 Jasevičiaus laiškas (vienintelis lenkiškai rašytas, nes visi kiti rašyti lietuviškai).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N4/5 p.60-61 (J. Tumo lietuviškai išverstas).
22) 1879 XI 20 Jasevičiaus laiškas (Anupras Žemaitis).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.27-28.
23) 1882 III 21 Jasevičiaus laiškas su eilėraščiu Kalakutai (pasirašė Josvainių Peštukas).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.29-30 (eilėraštis nebuvo čia išspausdintas, nes esąs prastesnis už kitas sakmes).
24) 1882 m. Jasevičiaus laiškas su eilėraščiu — Vilkas ir lapė. Minimas čia ir kitas, neišlikęs laiškas su eilėraščiu — Višta, Antis, Gaidis ir Žąsinas.
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.30-31 ir Raštuose XI p.147-148.
25) 1882 IX 5 Jasevičiaus laiškas su eilėraščiu — Tunkos kapai (Kun. Anupras, Josvainių Pesztukas).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.31-35 ir Raštuose XI p.148-153.
26) 1883 III 2 Jasevičiaus laiškas su eilėraščiu — Teofiliau kelk (K. Anupras Dėdelis). Šis eilėraštis buvo jo skiriamas Teofiliui Jucevičiui.
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.35-37 ir Raštuose XI p.153-155.
27) 1883 VII 17 Jasevičiaus laiškas (Nelaimingas Dėdelis Anupras).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.37-38 ir Raštuose XI p.155.
28) 1884 I 24 Jasevičiaus laiškas iš Alūkstos su eilėraščiu — Dėkui Diewe, dėkui Tau, Asz Ilukształoj sėdžiu sau (K. Anupras).
Išsp. *J. Tumas* T. S. 1900 N6/7 p.38-39 ir Raštuose XI p.155-156.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.117.
Przegląd Katolicki 1884 N15 p.253-254 (nekrologas, gal būti, kun. J. Tamulevičiaus parašytas).
J. Szl. (Jonas Šliūpas) Auszra 1884 N7/8 p.277 (žinia iš Przegląd Katolicki).
Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.50.

B. p. (J. Tumas) Užmirštas poeta — lietuvis kun. Anupras Jusevičė — Tėvynės Sargas 1899 N11 p.20-21.
(") Ištremtojo laiškai iš Spasko — Tėvynės Sargas 1899 N11 p.22-29, N12 p.27-34, 1900 N1 p.70-79, N2-3 p.43-55, N4/5 p.53-61, N6/7 p.27-39.
(") Anupras Jasevičius — Tiesos Kelias 1928 N12.
(") Anupras Jasevičius — Raštai XI 1929 p.117-156.
M. Valančius Pastabos pačiam sau 1929 p.61 (iš Žinyčios 1900 N1 p.35. Su J. Tumo prierašais).
(") Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.25.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.344-347.
Vaclovas Biržiška Kun. A. Jasevičiaus Iszginimas ir Sugrižimas — Mūsų Senovė II 1 1937 p.78-92, II 2 1938 p.262-276, II 3 1938 p.418-433, II 4 1939 p.595-603, III 1 1940 p.94-110.
(") Jasevičius Anupras — Lietuviškoji Enciklopedija X 1942 p.512 -514; Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.321-322.*)
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.56.
Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.
B. Pranskus Literatūra reakcijos metu po 1863 metų sukilimo — Lietuvių literatūros istorija II (kapitalizmo epocha) 1858 p.66-68.

*) Ten yra kiek skirtumų nuo Aleksandryno teksto: pas kun. Paškevičių likę kun. J. septyni (ne penki) tremtyje rašyti tomai, kurių penkis kun. Tumas pražudęs Rusijoje. Vieną T. išspausdino Tėvynės Sarge (laiškai iš Spasko). Antrasis tomelis (Iszginimas ir sugrižimas), T. pasiųstas į Tilžę, žuvo. *M. B-ka.*

42. Juozas Juškevičius

Biografija. Gimė apie 1809 m. Vilniaus vyskupijos kunigas. 1863 m. išėjo į sukilimą. Buvo ištremtas į Samarą, iš kur per Sibirą pabėgo į Braziliją. 1869 m. iš Brazilijos išsikėlė į Jungtines Amerikos Valstybes. Ten 1869-1877 m. organizavo net tris katalikų parapijas, bet visos trys atiteko lenkams: 1869 m. Čikagoje įkūrė lenkišką šv. Stanislovo parapiją. 1871 m. gavęs iš čia pasitraukti, 1872-1873 m. buvo Watertowne, 1874 m. Winonoje, Minnesotos valstybėje, 1874-1876 m. Shamokine, Pa., suorganizavo lietuviškai lenkišką šv. Vaitiekaus parapiją. Čia išbuvo dvejus metus. Už sakymą lietuviams lietuviškų pamokslų lenkai išdaužė klebonijos langus. Tuomet Juškevičius 1876 m. pasitraukė į Nanticoke, Pa., kur vėl įkūrė parapiją lenkams.

Mirė Čikagoje apie 1879 m., turėdamas 70 metų amžiaus. Palaidotas Čikagos lenkų kapinėse, bet dėl nekultūringo lenkų elgesio teko jo kūną perkelti į vokiečių šv. Bonifaco kapines.

Raštai. Metas Losku arba Jubileuszas nug Tewa Szwentojo Piuszo Deszimtojo pasakits. (Vilniuje?) 1852 m.

Šiaip tos knygutės antraštę paduoda Tilžės Lit. Lit. Gesellschaft knygų katalogas, autorium laikydamas J. Juškevičių, vardą pažymėdamas tik viena raide. Taigi tą knygutę galėjo parašyti ir gimęs 1819 m., kunigu įšventintas 1843 m. vėlesnysis Kaunatavos filialistas Jurgis Juškevičius arba 1833 -1835 m. buvęs Vilniaus dvasinės akademijos studentas pijoras Jonas Krizostomas Juškevičius. Tačiau atrodo patikimiausia versija, kad tai bus kun. Juozo Juškevičiaus darbas.

Literatūra. Directorium horarum canonicarum pro dioecesi Telsensi 1859 p.131 (Jurgis Juškevičius).

Acta Academiae Petropolitanae 1885 p.48 (Jonas Krizostomas Juškevičius).

Jr. Jonas (J. Žilinskis) Lietuviai Amerikoje — Tėvynė 1898 p.42.

A. Milukas Pirmieji lietuviai profesionalai 1929 p.15-16.

(") Amerikos lietuvių kronika 1931 p.5, 6, 8, 9.
(") Spaudos laisvės ir Amerikos lietuvių organizuotės sukaktuvės 1929 p.435-437.
(") Amerikos lietuviai XIX šimtmetyje 1938 p.32-33.
W. Kruszka Historja Polska w Ameryce.
Vyt. Širvydas Juozas O. Širvydas 1941 p.117-118.
A. Kučas Juškevičius Juozas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.183.

43. Tadas Juzumas

Biografija. Savo pavardę rašė Juzumowicze. Tėvas Juozas Juzumas gimė 1776 m. ir mirė 1855 XII 2 (14), palaidotas Ketūnų (6 km nuo Sedos ir 15,5 km nuo Pievėnų) bažnyčios šventoriuje. Ant jo antkapio padėtas parašas: „Cze ils Juozapas Juzumawicze tieus trijun kunegun".

Tadas Juzumas gimė 1810 m. (Girštautas duoda 1809 m., bet jau mokyklos sąrašuose yra pridėti 1810 m.; kita vertus, dėl savo jauno amžiaus jis dvejus metus laukė įšventinimo ir tebuvo įšventintas kunigu 1834 m., o jei būtų gimęs 1809 m., tai jis galėjo būti įšventintas jau 1833 m.). Gimė Rubikių k., Sedos vls. („Lietuvos apgyventos vietos" žino Rubikius tik Obelių ir Anykščių valsčiuose, o Sedos vls. Rubikius tarmiškai užrašė Rubekais).

Jau pasivadinęs Juzumovičium, Tadas mokėsi Sedos parapijos mokykloje ir 1821-1829 m. Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokykloje (1823 m. buvo I klasėje, lankydamas II klasę dar vadinamas valstiečiu, 1823 -1824 m. II klasėje, 1827-1829 m. III klasėje). Į Kalvarijos mokyklą stojo tais pačiais metais, kada ją pabaigė M. Valančius. 1829 m. mokyklą pabaigęs, dar kurį laiką čia liko mokinių prižiūrėtoju ir kalbų mokytis. Bet jau tais pačiais 1829 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurią baigė 1832 m. Būdamas per jaunas, kad galėtų būti įšventintas kunigu, jis dar dvejus metus mokytojavo Sedos parapinėje mokykloje.

1834 m. kunigu įšventintas, jis buvo paskirtas Ylakių vikaru, bet jau 1835 m. stojo į Vilniaus dvasinę akademiją ir ją baigė 1838 m. (kiti rašo, kad 1839 m.) teologijos kandidato laipsniu. 1842 VI 17 ten pat gavo ir teologijos magistro laipsnį. Tik akademiją baigęs, tuojau buvo paskirtas kunigų misijonorių vedamos Varnių dvasinės seminarijos lotynų kalbos mokytoju ir Varnių katedros vikaru. Kai 1843 m. valdžios reikalavimu pradėta dvasinės seminarijos reformuoti, jas atimant iš misijonorių rankų, 1843 XII 18 pavyskupis Simanas Giedraitis jį pristatė ir vyriausybė patvirtino seminarijos bažnytinės istorijos ir lotynų kalbos profesorium ir seminarijos prokuratorium; be to, 1845 m. jis dėstė dar bažnytinę teisę ir giedojimą. Kai 1845 m. seminarija turėjo būti iš pagrin-

dų perreformuota, tai mirusį Simaną Giedraitį pakeitęs vadinamasis nominatas Jonas Krizostomas Gintila į seminarijos inspektorius bandė pravesti savo seserėną kun. Igną Kulvinskį, bet paskirtas seminarijos rektorium M. Valančius Kulvinskio nepanorėjo, ir 1845 IX 3 Tadą Juzumą įstatė seminarijos inspektorium ir moralinės teologijos profesorium. 1849 IX 3 Kauno gubernatorius davė sutikimą Tadą Juzumą paskirti ir Josvainių klebonu, kurio pareigos buvo suderinamos su seminarijos profesoriaus pareigomis.

Šešerius metus išprofesoriavęs, Juzumas sunkiai apsirgo ir mirė Varniuose 1851 m. birželio 2 (14). Pasitikėjęs neteisinga Girštauto pateikta data, J. Tumas atkakliai gynė savo tvirtinimą, kad Juzumas miręs ne 1851 m., bet 1854 m. birželio 2 d. Bet jau rubricelėje 1852 metams Tadas pažymėtas miręs 1851 m. Kita vertus, ir seminarijos rektorius A. Beresnevičius jau 1851 VI 3, t. y. praėjus tik vienai dienai nuo J. mirties, pranešė vysk. Valančiui apie Juzumo mirtį. Galiausiai, jei Juzumas nebūtų 1851 m. miręs, tai ir Valančius nebūtų dar tais pačiais 1851 m. pasiūlęs į Juzumo vietą kun. Rajunčiaus; o kai administracija šio nepatvirtino, tai 1851 XI 24 pristatė naują kandidatą, Antaną Juzumą, kuris jau 1852 m., t. y. tuo laiku, kada, pagal J. Tumą, Tadas buvęs dar gyvas ir dėstęs moralinę teologiją, buvo paskirtas tos pačios moralinės teologijos profesorium. Tado broliais laikomi Antanas, Vincentas ir Juozas (pasivadinęs Girštautu), tačiau yra abejonių, ar jie buvo jo broliai, o ne Tamuliai-Tamulevičiai.

Raštai. 1) Senas auksa Ałtorius arba Surinkimas ivairiu małdu yr giesmiu. (Vilniuje) 1848 m. 22, 526, 6p.

Paruošė Tadas Juzumas kartu su Jeronimu Račkauskiu, tik nėra žinios, katras jų kurią darbo dalį atliko. Maldaknygė buvo pakartota ne mažiau kaip 40 kartų (spaudos draudimo metu galėjo būti ir mums dar nepaaiškėjusių leidimų): 1849, 1850, 1851 (du leidimai), 1852, 1853 (du leidimai), 1854, 1856, 1858, 1859, 1860, 1861 (keturi leidimai), 1864 (du leidimai), legalinis 1879 m. leidimas Vilniuje; kontrafakciniai leidimai: su 1853 m. kontrafakcija penki, su 1863 m. kontrafakcija šeši, su 1864 m. kontrafakcija vienas — 1865, 1868, 1870, 1872, 1874, 1876 (du leidimai), 1881, 1886, 1890 m. Po 1890 m. ši maldaknygė buvo sulieta su Nauju Altorium ir virto Senu ir nauju Aukso Altorium.

2) Didesis elementorius ir katekizmas arba trumpas moksłas wieros krikszczioniszkos paraszitas par *Kun. Tadausza Juzumowicze.* (Vilniuje) 1855 m. 64p.

Antras leidimas pasirodė 1860 m. Yra tai vienintelė knygutė, kur Tadas Juzumas antraštėje yra parodytas autorium. Pagal Girštautą, išleidęs Antanas Juzumas, kuris, šio elementoriaus leidimo reikalu susirašinėdamas su

spaustuvininku Zavadzkiu, vadina jį savo rankraščiu ("mój rękopism"). Išspausdinta 3.000 egzempliorių. Visai galimas daiktas, kad katekizminė elementoriaus dalis buvo parašyta Tado Juzumo, o elementorinė Antano Juzumo.

3) (Paskutine Wałąnda giwenimo žmogaus ant szio swieta... parasze kunigas *Wincentas Juzumowicze*. (Vilniuje) 1856 m. 216p.

Atsirėmęs tradicija ir šios ir kitų trijų (4, 5, 6) knygučių palyginimu su Didžiuoju elementoriumi (2), J. Tumas kaltina Vincentą Juzumą nuplagijavus jas iš Tado Juzumo. Pats Vincentas savo korespondencijoje su Zavadzkiu visus tuos raštus vadina savo darbais. Greičiausia, Vincentas ne sąmoningai pasisavino Tado darbus, bet tik rašydamas pasinaudojo Tado Juzumo moralinės teologijos paskaitų užrašais.

4) (Kiali i dangu... iszgulde... *Wincentas Juzumowicze*. (Vilniuje) 1857 m. 40p.).

Antras leidimas pasirodė 1861 m. Ir šį darbą J. Tumas priskiria Tadui Juzumui, nors Vincentas minėtoje korespondencijoje vadina tai savo darbu.

5) (Apłankimas parapijos per jos klebona... paraszitas par... *Wincenta Juzumowicze*. (Vilniuje) 1860 m. 236p.).

Nors ne tik pats Vincentas tai savo darbu vadino, bet ir vysk. Valančius savo 1860 I 25 bendraraštyje vadina Aplankimo autorium Vincentą Juzumą, tačiau J. Tumas mano, kad tai esąs Tado Juzumo darbas.

6) (Giwenimas žmogaus krikszcionies... paraszitas par... *Wincenta Juzumowicze*. (Vilniuje) 1861 m. 191p.).

Tais pačiais metais pasirodė du skirtingi leidimai. J. Tumas priskiria Tadui Juzumui.

7) (P. Girštautas rašo, kad Tadas Juzumas rankraščiais palikęs pamokslų, omilijų, laidojimo prakalbą).

Dokumentai. 1) 1843 XII 18 pavyskupio Simano Giedraičio raštas, kuriuo Tadas Juzumas skiriamas Varnių seminarijos profesorium.

2) 1851 VI 3 Varnių seminarijos rektoriaus kun. Aleksandro Beresnevičiaus pranešimas vysk. Valančiui apie Tado Juzumo mirtį.

Abudu dokumentai nespausdinti.

Literatūra. *St. Grzebski* Nekrolog ks. Tadeusza Juzumowicze — Tygodnik Petersburski 1851 N.72.

b. p. (Polikarpas Girštautas, tas pat Juozas Juzumas) Pomnik K. T. Juzumowicza — Tygodnik Illustrowany VIII 1863 N207 p.349 (su antkapio atvaizdu).

(K. Kasz.) K. Kaszewski — Enc. Powszechna Orgelbranda XIII 1863 p.569 (Tadą pavertė Tamošium).

Kalvis (Kazys Grinius) Keletas žodžių apie nekuriuos lietuvius raštininkus — Varpas 1901 N9 p.105-106 (Juzumą vadino ne Tadu, bet Tamošium).

(Juozas Tumas) Bugienis Prie mūsų bibliografijos — Varpas 1902 N1 p.22.

(") Mūsų veikėjai — rašytojai Juzumai — Vairas 1915 N2-6.

(") Broliai Juzumai ir K. Skrodzkis 1924 p.25-36 (su Tado Juzumo paminklo atvaizdu).

Mykolas Biržiška Dėliai Ivinskio „Aitvaro" — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.379 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.343-344).
(") Mūsų raštų istorija [2]1925 p.102-104.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.
(") Senasis Vilniaus universitetas [2]1955 p.115.
M. Valančius Pastabos pačiam sau 1929 p.24-26 (iš Žinyčios 1900 N1 p. 25; su J. Tumo prierašu).
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.58.
P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.67.
Ign. Končius žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika — Soter 1937 N2 (25) p.26.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.56-57.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.112-114.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.27, 28.
Juzumas (Juzumavičius) Tadas — Lietuvių Ecniklopedija X 1957 p.187.

44. Jurgis Plioteris

Biografija. Gimė 1810 m. liepos mėn. Gedminaičiuose, apie Švėkšną. Tėvas grapas Jurgis Plioteris, buvęs Livonijos generalinis karužas, motina Karolina Giedraitytė, vysk. Juozapo Arnulpo Giedraičio giminaitė.

Pradžioje Jurgis mokėsi namie, paskiau Kražių gimnazijoje, kartu savo broliu Kazimieru. Kražiuose jų abiejų globėjas ir jų mokslo prižiūrėtojas buvo Simanas Stanevičius. 1820 m. mirus Jurgio tėvui Jurgiui, paveldėjo Gedminaičių dvarą. 1822 m.*), kartu su Stanevičium, išsikėlė į Vilnių, kur 1823-1824 m. buvo Vilniaus gimnazijos (prie universiteto) IV klasės mokiniu, 1825 m. V klasėje. Bene tik tais pačiais metais stojo į Vilniaus Universitetą ir 1828 m. kartu su savo broliu Kazimieru gavo literatūros ir meno fakulteto aktualiojo studento laipsnį. Paskiau kurį laiką studijavo Rygoje ir Karaliaučiuje, kur ypač susiartino su Liudu Rėza ir, jo raginamas, specialiai studijavo lietuvių kalbą. Buvo sudaręs gražią ir tuo laiku Lietuvoje vienintelę lituanistinių ir lietuviškų knygų biblioteką, 1900 m. perkeltą į Švėkšną, 1910 m. į Veprius; 1919 m. bermontininkai buvo jau ją begabeną į Vokietiją, bet mūsų šauliai ją atėmė ir perdavė Valstybės Centrinei Bibliotekai, kuri ją iš savininkų, gyvenančių Vienoje, atpirko ir jos didesnę dalį atidavė Kauno Universiteto bibliotekai.

Ruošėsi kurti Švėkšnos parapijoje valstiečiams pradžios mokyklas Bellio-Lancasterio principu ir pats joms buvo paruošęs atitinkamas tabeles lietuvišku tekstu. Skleidė valstiečių tarpe lietuviškas maldaknyges ir kitas lietuviškas knygeles. Buvo sudaręs ir senųjų Lietuvos pilių atvaizdų kolekciją, kurią buvo besiruošiąs litografuoti.

Išrinktas Raseinių aps. bajorų vadu, ten išsikėlė kartu su sekretoriaujančiu pas jį Simanu Stanevičium, bet ten pat mirė jau 1836 m. sausio 24 d. (naujuoju stiliumi vasario 5 d.). Palaidotas Švėkšnoje. Buvo vedęs. Turėjo sūnų Teodorą, kuris paveldėjo Gedminaičius.

---

*) Pasak J. Lebedį (Simonas Stanevičius p.131), Pl., 1822-23 m. Kražiuose baigęs III klasę, persikėlė į Vilnių. *M. B-ka.*

Raštai. 1) (Rėzos paragintas, buvo sudaręs lietuvių kalbos gramatikos dalį, specialiai palietęs kirčiavimo klausimą. Šis jo darbas neišliko).

2) (Savo sumanytoms kurti lietuviškoms pradžios mokykloms pats buvo paruošęs atitinkamas, Bellio-Lancasterio sistemai pritaikytas, lietuviškas tabeles).

3) (Beveik visi apie jį rašiusieji tvirtino, kad jis parašęs lietuviškai Lietuvos istoriją. Tačiau jie čia klydo, jam priskirdami po jo mirties ilgus metus buvusiame jo dvare saugojamus Simano Daukanto 1822 m. parašytus Darbus Lietuwiu yr Zemaicziu, kuriuos iš dalies buvo nurašęs pats Plioteris, iš dalies Stanevičius ir net Poška. Bet pats Plioteris tos istorijos nerašė).

4) *J. Plioteris* Apie Žemaitijos seniūnus. Sulietuvino *Dr. J. Šl.* — Mūsų Žinynas 1921 N3 p.202-207.

Yra tai dr. Šliūpo verstas iš lenkų kalbos Jurgio Plioterio rankraštis*).

Dokumentai. 1836 IV 16 S. Stanevičiaus laiškas iš Raseinių T. Narbutui apie Plioterį.

Ištrauką duodą *Vac. Biržiška* Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.104; *A. Janulaitis* S. Daukantas 1913 p.21.

Literatūra. Kuryer Litewski 1825 N77.

(S. Stanevičius) (Plioterio nekrologas) — Kuryer Litewski 1836 N35.

L. Jucewicz Wyjątki z nowoczesnych poetów 1837 p.28-29.

(") Wiadomości biograficzne o uczonych žmudzinach 1841 (rankraštis).

(") Litwa 1846 p.15.

Ferdynand Nowakowski Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.166.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.50.

A. Janulaitis S. Daukantas 1913 p.21.

Mykolas Biržiška Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.18, 53 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 m. p.168, 212).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 135.

(") Senasis Vilniaus Universitetas ^{2}1955 p.123.

V. Maciūnas Keturi Mažosios Lietuvos didieji — Aidai 1948 N18 p.363.

Vaclovas Biržiška Dar dėl Žemaitijos seniūnų — Mūsų Žinynas 1922 N2 p.377-379.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.103-104.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.57.

Jonas Rugis Švėkšnos praeitis 1950 p.34-35.

J. Lebedys Simonas Stanevičius 1955 p.131-137.

Plateriai 7. Jurgis — Lietuvių Enciklopedija XXIII 1961 p.99-100.

*) 1959 m. Lietuvos valstybinės bibliotekos rankraštyne rasta du nežinomi J. Plioterio raštai: 1) Lenkiškai sužymėta Medžiaga lietuvių kalbos ir literatūros istorijai, 100 lapų ir 2) lietuviškai Trumpa žinia apie tą iszdawimą lietuwiszkos Biblijos Londone, 18 puslapių *(K. Papečkys* Rasti nežinomi J. Plioterio rankraščiai — Literatūra ir Menas 1959 N44).

45. Juozapas Dėdinas

Biografija. Vadino save Dydynskiu. Gimė apie 1810 m. Drauge su kun. Antanu Tatare ėjo mokslus Seinų dvasinėje seminarijoje (Tatarė seminarijoje buvo 1832-1834 m.). Apie 1834 m. buvo įšventintas kunigu ir dirbo Seinų vyskupijoje. Mirė po 1856 m.

Raštai. Moksłas Lietuwiszko skajtimo ir Katechizmas arba Moksłas Krykszczioniszkas apie Artykułus Wieros Szwentos Katalikiszkos per Kuniga *Juozapa Dydynski* paraszytas. (Vilniuje) 1852 m. 101p.

Dvasinė aprobata duota 1849 VII 3. 1856 VIII 6/18 laiške Zavadzkiui Pranas Marcinskis-Martynaitis nurodo, kad šis elementorius buvęs rašytas ne Dėdino- Dydynskio, bet paties Marcinskio, kuris, ruošdamas šį elementorių, tik skaitęs jį Dėdinui, norėdamas patikrinti, ar nebus padaręs kokių klaidų katekizminėje elementoriaus dalyje. Dėdinas šiame elementoriuje nėra parašęs nė vieno žodžio, tik buvo davęs lėšų šiam elementoriui išleisti. Dydynskio pavardė elementoriaus antraštiniame lape atsiradusi be paties Dėdino žinios, nes ją padėjo kitas kunigas, kuriam elementorius buvo duotas nurašyti ir išsiųsti į Vilnių spausdinti. Šis nurašinėtojas, nieko neatsiklausęs, išbraukė Marcinskio pavardę ir jos vietoje įdėjo Dydynskį. Gavęs vėliau išspausdintą elementorių, pats Dėdinas ištrindavo savo pavardę iš visų į jo rankas patekusių egzempliorių, bet daugumoje ta pavardė liko. 1856 m. ruošdamas naują to elementoriaus leidimą (kuris nebuvo išspausdintas), Marcinskis, iš dėkingumo už suteikimą lėšų tam elementoriui, norėjo po katekizmine dalimi palikti Dėdino pavardę.

Dokumentai. 1856 VIII 6/18 Zavadzkiui rašytas Marcinskio laiškas, kuriame yra aprašyta visa to elementoriaus istorija.

Laiškas nespausdintas.

Literatūra. *R-čių Jonas (Jonas Reitelaitis)* Elementoriai XIX amžiuje — Vadovas 1914 N76 p.222-223.

M. Gustaitis Kun. Antanas Tatarė — Lietuvių Tauta II 1909 p.209-210.

Vaclovas Biržiška Didinskis Juozapas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.641; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.503.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.57.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.110, 125.

46. Ignas Kulvinskis

Biografija. Gimė apie 1810 m. Degiuose, Sedos vls. Jono Krizostomo Gintilos sesers, taigi Gintilaitės Kulvinskienės sūnus. 1820 m. stojo į Žemaičių Kalvarijos dominikonų mokyklą, kurioje per ketverius metus, ligi 1824 m., vos II kl. tepasiekė. Iš jos stojo į Varnių dvasinę seminariją, o iš ten į Vilniaus dvasinę akademiją, kurioje studijavo 1837 -1840 m. Akademiją pabaigė teologijos kandidato laipsniu, o 1841 m. įgijo ir teologijos magistro laipsnį.

Kunigu įšventintas jau 1834 m. Nuo 1841 m. buvo Šiluvos viceklebonu. 1843 m. buvo paskirtas dar nereformuotos Varnių seminarijos profesorium. Reformuojant seminariją, vysk. Simanas Giedraitis 1843 XII 10 buvo jį pristatęs tvirtinti homiletikos ir rusų kalbos profesorium, o Giedraičiui mirus, valdžios paskirtas vyskupiją valdyti J. K. Gintila pristatė jį dar ir seminarijos inspektorium. Tačiau seminarijos rektorium paskirtas M. Valančius nepanorėjo seminarijoje turėti „rūgštaus ir pasipūtusio" Kulvinskio, ir šis 1845 IX 3 buvo iš seminarijos profesorių atleistas. Geresnės parapijos belaukdamas, jis iš pradžių Varniuose liko vyskupijos egzaminatorium, o nuo 1849 m. buvo paskirtas Švėkšnos klebonu, paskiau ir dekanu. Mirė Švėkšnoje 1863 m. balandžio 6 (n. s. 18) d.

Raštai. (A. Janikavičiui išvertus Mokslą krykszczioniszką, išspausdintą 1845 m., J. K. Gintila pavedė tuo laiku buvusiam seminarijos profesorium I. Kulvinskiui vertimą ištaisyti ir perredaguoti. Kiek to darbo atliko pats Kulvinskis, o kiek jo prie to darbo pritraukti Juozas Rimkevičius ir Eligijus Mantvila, dabar neįmanoma nustatyti).

Literatūra. *M. Valančius* Pastabos pačiam sau 1929 p.23-26, 31.
(") Iš kronikos — Tėvynės Sargas 1901 N1 B p.31, 33-34.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.57.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.27.
Vc. B. (Vaclovas Biržiška) Kulvinskis Ignas — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.342.

47. Mauras Pucas

Biografija. Gimė apie 1810 m. Žiliuose, Ragainės aps. Matyti, bus pabaigęs Karalienės mokytojų seminariją, ir apie 1835 m. buvo paskirtas pradžios mokyklos mokytoju. Dirbo įvairiose Mažosios Lietuvos pradžios mokyklose. 1843 m. buvo paskirtas Žilių, Ragainės apskrities mokyklos mokytoju. Lietuvių tarpe savo vien mokyklos sienų nesilaikančia veikla greitai įsigijo didelę įtaką, ir dėl to ir Prūsijos vyriausybės atstovai bandė jį suvilioti savo agentu — agitatorium, bet jis, būdamas griežtas demokratas, tais revoliuciniais metais stojo kovoti kaip tyčia prieš vyriausybę, ir virto Tilžės vokiečių demokratų vado W. Sommerfeldo padėjėju ir dešiniąja ranka. Sommerfeldui 1849 m. pradėjus leisti vokišką demokratinį laikraštį „Dorfzeitung fuer Preussen", Pucas ėmėsi redaguoti jo lietuvišką priedą. Ir tuojau Prūsijos administracija pradėjo jį persekioti.

1849 m. jis buvo pakaltintas tuo, kad be pateisinamų priežasčių metęs mokyklą ir išvykęs į Tilžę kaip tik tuo metu, kada ten buvo išrinktas į seimą demokratų kandidatas Temme. Paskiau buvo kaltinamas raginęs žmones mokesčių nemokėti. Galiausiai buvo kartu su Sommerfeldu pašauktas atsakyti už tai, kad 1849 V 10 sušaukęs viešą susirinkimą Žiliuose, ten pats kalbėjęs lietuviškai ir vertęs į lietuvių kalbą Sommerfeldo vokišką prakalbą, kurioje Sommerfeldas neva raginęs žmones nedalyvauti rinkimuose. Tačiau 1850 III 27 ši byla prieš Pucą buvo numarinta. 1851 II 8 jis buvo pašauktas į Ragainės teismą už tai, kad 1850 V 26 laikęs Žiliuose tikybinį susirinkimą po atviru dangumi; bet vėl buvo išteisintas. Tačiau jo, nesiribojanti vien lietuviško laikraščio redagavimu, politinė veikla vertė valdžios atstovus ieškoti vis naujų priekabių, kad tik juo nusikratytų.

Dar anoms byloms einant, jis buvo laikinai nušalintas iš Žilių mokytojo vietos, o paskiau jam buvo pasiūlyta išsikelti į Zekenburkio (Seckenburgo) mokyklą, Lankos apskrityje. Kai jis nuo to pasiūlymo atsisakė, tai buvo visai atleistas iš mokytojo pareigų. Tuomet jis pradėjo

verstis privatinėmis pamokomis, bet ir tas 1850 m. pabaigoje jam buvo uždrausta.

Nuo 1850 m. birželio mėn. jis pradėjo sakyti pamokslus Tilžėj laisvame evangelikų susirinkime. Šiam suvažiavimui pakvietus mokytą teologą E. Herrendoerferį, Pucas čia liko vien lietuvių pamokslininku. Tačiau valdžiai nuolatos persekiojant ir jo nuo 1851 m. redaguojamą „Lietuwiszką Prielaiszką", 1851 m. liepos mėn. jis kartu su visa savo gausia šeima emigravo į Jungtines Amerikos Valstybes. Ten tais pačiais 1851 m. mirė jo žmona ir jaunesnioji duktė. Dar 1852 m. jis rašinėjo korespondencijas iš Amerikos, tačiau po 1852 m. jo ryšiai su Mažąja Lietuva nutrūko. Kartu nutrūko ir žinios apie jį.

Raštai. 1) Lietuwiszkas Prielaiszkas, 1849.

W. Sommerfeldo nuo 1849 I 1 Tilžėje leidžiamo vokiško Dorfzeitung fuer Preussen lietuviškas, Puco redaguojamas priedas. Vokiškas Dorfzeitung ėjo Tilžėje 1849-1850 m., paskiau buvo perkeltas į Karaliaučių, bet jo lietuviškas Prielaiszkas ėjo tik 1849 m. Tai buvo pirmas lietuviškas demokratinis laikraštis Mažojoje Lietuvoje.

2) Lietuwiszkas Prielaiszkas. 1851 m. (Tilžėje) N1-7.

Tai buvo lietuviškas dvisavaitinis priedas Herrendoerferio Tilžėje leidžiamo laisvamaniško vokiško laikraščio Die freie Gemeinde. Lietuviškąjį priedą redagavo Pucas. Dėl to laikraščio jam buvo iškeltos kelios bylos, kas privertė jį pagaliau išsikelti į Ameriką.

3) Puco atsisveikinimas, išspausdintas Tilsiter Gemeinnuetzl. Wochenblatt 1851 N85 (vertimą lietuvių kalba išsp. A. Bruožis p.67-68).

4) Puco laiškas tame pat laikraštyje išsp. 1852 N20.

Dokumentai. 1851 VII M. Puco, išvykstančio į Ameriką, atsisveikinimo laiškas.

Išsp. Tilsiter Gemeinnuetzl. Wochenblatt 1851 N85. Ištraukų pateikia *Probočių Anūkas* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.67-68.

Literatūra. Keleiwis 1851 N5, 16. (N5 pateikia Puco laikraščio prakalbą „Mano mieli Lietuwininkai"; pakartojo A. Bruožis-Klaipėdiškis).

Tilsiter Gemeinnuetzl. Wochenblatt 1851 N85, 1852 N20.

(R. Thimm) Aus Tilsiter Vergangenheit 1 1888 p.44, III 1890 p.54-55, 74-76, *109-113*.

A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių laikraščiai 1914 p.3 -5 (atmušta iš Draugijos 1914 N89/90 p.70-71).

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 d. 1921 p.82-83.

Vaclovas Biržiška Iš mūsų laikraščių praeities 1932 p.17-20 (Bibliografijos Žinios 1932 N1 p.10-11, 12-13).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.

P. Klimaitis Mažosios Lietuvos periodinė spauda — Kovos keliais 1938 p.84.

Rudvydis Die Preussischen Litauer in der Revolution von 1848 — Krivulė 1948 p.114.

J. Grigolaitis Prūsų lietuvių rezistencija — Viltis 1949 N1 p.8.

Pucas Mauras (apie 1815-po 1852) — Lietuvių Enciklopedija XIXIV 1961 p.213.

48. Jonas Ugenskis

Biografija. Anupro Ugenskio sūnus ir profesoriaus Andriaus Ugenskio brolis. Gimė apie 1810 m. Taručių k., Kurtuvėnų (vėliau Padubysio) vls. Mokėsi Padubysio mokykloje (1827-1828 m. buvo I klasėje). Paskiau tarnavo Kauno gubernijos valdyboje (taigi po 1840 m., nes tada tik buvo Kauno gubernija įsteigta), kur išsitarnavo gubernijos sekretoriaus laipsnį. Mirė tarp 1852 ir 1858 m.

Raštai. 1) Regułas del skarbawu žmoniu kayp sawi reyk užłaukiti nuog choleros. (Pabaigoje: Pardiejo... ant Ziamaytiszka *Jonas Ugianskis).* Kaune 1848 m. 15p.

Yra tai Ugenskio vertimas instrukcijų kovai su choleros epidemija; jas parašė Kauno „štab lekar' " *Stravinskis*. Šiame leidinyje Ugenskis vadinamas dar kolegijos registratorium, t. y. žemiausiuoju rusų tarnybinės tabelės laipsniu.

2) Parsiargieimas skarbawims žmonims nuog choleros ir pirmiausi spasabay ratunka ligoniams. Perevodil Gub. Sekr. *I. Ugianskij*. (Kaune) 1852 m. 7p.

Yra tai anų „Regulų" antrasis leidimas. Tekstas lygiagrečiai rusiškai ir lietuviškai.

Dokumentai. 1858 IV 14 vysk. Valančiui rašytas Andriaus Ugenskio laiškas, kuriame mini ir savo mirusį brolį.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931.

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Prof. Andriaus Ugianskio laiškai vyskupui Valančiui — Tauta ir Žodis VII 1931 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.80).

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.112, 113.

(") Lietuvių rašytojų kalednorius 1946 p.57.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.62.

49. Karolis Pridrikis Augustas Heinricis

Biografija. Gimė Barčiuose 1812 VIII 18. Į Karaliaučiaus universitetą stojo 1832 IX 29. 1842 m. buvo precentorius Karklėje, 1845 m. Verdainėje, ties Šilute. 1847 VII 6 buvo ordinuotas kunigu į Kintus, nuo 1850 m. Kaukiemio klebonas, nuo 1858 V 4 Gumbinės superintendentas. Mirė 1881 XII 26 Gumbinėje.

Raštai. Kartu su eile kitų kunigų bendradarbiavo L. F. Neisui ruošiant Ewangeliszkas Miszknygas taip Baznycziose, kaip ir Namej' skaitomos, kurosa randasi Miszos ant wisu Nedeldienu, didziuju ir mazuju Szwencziu per czela Baznyczios Meta. 1856 m.

Joms Heinricis pateikė keletą savo parašytų ar ir išverstų pamokslų.

Literatūra.*) *S. Baltramaitis* Spisok litovskich i drevneprusskich knig [2]1904 N528.

Vaclovas Biržiška Lietuvių bibliografija II 1926 N1081.

A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 47, 56, 58, 87.

Heinrici Karolis Fridrikas Augustas — Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.174.

---

*)Brolio Vaclovo nenurodyta. *M. B-ka.*

50. Pranciškus Stanskis

Biografija. Gimė 1812 m., greičiausia, Trakų aps., iš kurios buvo kilęs ir augustijonas Motiejus Stanskis, savo laiku nukentėjęs už dalyvavimą 1861 m. manifestacijose ir 1863 m. sukilimo palaikymą. P. Stanskis mokėsi Varnių seminarijoje, kurią baigęs, 1839 m. buvo įšventintas kunigu. Daug metų buvo įvairių Žemaičių vyskupijos parapijų vikaru, 1851 m. Raudondvario filialistas. 1857 m. konsekravus naują Raudondvario bažnyčią, buvo paskirtas pirmuoju Raudondvario klebonu, bet netrukus buvo iškeltas Lygumų klebonu, kuriuo ir buvo ligi mirties. Mirė Lygumuose 1905 m. sausio 3 (nauj. kalend. 16) d.

Raštai. 1) *F. S.* Giesme Patronej musu duodam Tau garbi (1859).

Giesmė išspausdinta p.83 Szwento Izidoriaus artojo (1859 m.), kurią lietuviškai iš lenkų kalbos išvertė K. M. (dr. K. Mikėnas-Michnevičius); pasirašyta slapyraidėmis F. S., kurios, greičiausia, reiškė lenkiškai transkribuojamos Stanskio pavardės ir vardo pirmąsias raides — Franciszek Stański.

2) *Szaltapleszkis isz Pajures* Birbiuszas, Paszventinimas karczemos, Mojaus menesio rytas Lygumuose, Pamokslas girduoklio laidotuvėms. 1896 m. 24p.

Yra tai rankraščiu išlikęs rinkinėlis Stanskio eilėraščių, kuriuos jis buvo parašęs 1896 m. Liaugmino sumanytam, bet neišleistam legaliam kalendoriui.

Literatūra. *M. Valančius* Margumynai — Tėvynės Sargas 1900 N10-11 p.37-38.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.107.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 3 1936 p.530-536.

Vacl. Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.

51. Adomas Sungaila

Biografija. Gimęs gal apie 1812 m. ir gyvenęs dar apie 1850 m. Burniuose (M. Davainis Silvestraitis rašo — Barniuose), Kražių vls. Jo vardo Davainis Silvestraitis nenurodo. Sungailų (Sangailų) apie XIX a. vidurį Žemaitijoje buvo nemaža. Pvz. apie 1804 m. gimęs Budrikuose Plungės vls. valstietis Antanas Songaila, 1817 m. stojęs į Kalvarijos mokyklą, 1824 m. lankęs ten IV klasę, o 1825 m. V klasę; Juozas Songaila, 1818 m. lankęs Dotnuvos mokyklos I klasę; Stanislovas, Prano sūnus, Songaila, gimęs apie 1798 m. ir 1816-1817 m. lankęs Kražių gimnazijos I klasę. Tačiau, greičiausia, tai bus Adomas Sungaila, 1824 m. lankęs Kražių gimnazijos III klasę. Sąrašuose nurodoma, kad jis buvęs Prano sūnus (tai gal būti ano Stanislovo brolis) ir gimęs Burniuose, Kražių vls. Rodos, kad vėliau Adomas buvo matininku. Gal šio Adomo sūnus ar broliavaikis Konstantinas Sungaila, „Šiaulių apskrities bajoras", 1864 II 20 buvo Šiauliuose pakartas už dalyvavimą sukilime ir dviejų brolių Jakšovų pakorime.

Raštai. (M. Davainis Silvestraitis apie jį Auszroje sako, kad Sungaila „rasze daug lietuwiszku eiliu', bet visi rankraszcziai prapůle").

Literatūra. *(M. Davainis Silvestraitis)* Isz Lietuvos — Auszra 1884 N1/3 p.85-86.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.57.

52. Adomas Underevičius

Biografija. Gimė Žemaičiuose 1813 I 15. Mokėsi Raseinių apskrities mokykloje (1827-1828 m. buvo III klasėje). Matyti, dar iš mokyklos išėjo į 1831 m. sukilimą, o paskiau emigravo į Prancūziją, kur mirė po 1878 m.

Raštai. 1) Gieysmi Žemayczių Telszių Pawieto Wayno Metu 1831 (Dabar Lenkay neprapule Kol Žemaytiay giwi...).

Sukilėlių daina, kurios žemaitišką ir lenkišką tekstą išspausdino *F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników 1835 p.116-119.

Bene apie 1894 m. ši dainelė buvo išspausdinta ir atskiru lapeliu.

2) Poezye *Adama Underowicza* Pieśni, mazurki, romanse, wiersze różne. Paris. 1878 m. 107p.

Dokumentai. Lenkų bibliotekoje Paryžiuje buvo jo laiškai, 1834 m. rašyti J. Al. Jablonskiui, 1841 m. V. Mazurkevičiui, 1846 m. „lenkų demokratų draugijai" Paryžiuje.

Literatūra. *F. Wrotnowski* Zbiór pamiętników o powstaniu Litwy 1835 p.116-119 (šią dalį parašė *Anupras Jacevičius*; [2]1875 p.80-82).

b. p. (M. Davainis Silvestraitis) Isz Telsziu pavieto — Vienybė Lietuvninkų 1895 N3 p.38.

Mykolas Biržiška Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.67-68, 129.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.57.

53. Rudolfas Andrius Cipelis

Biografija. Savo pavardę rašė Zippel. Prosenelis Gotfridas, senelis Jonas Andrius Volfgangas. Tėvai — Karolis Vilhelmas Augustas, gimęs Katniavoje 1783 IX 24 ir miręs Priekulėje 1874 XI 12, 1810-1819 m. buvęs kunigu Kalnininkuose, nuo 1815 m. Priekulėje; motina Kristijona Luizė Šarlotė Prestovijūtė.

Rudolfas Andrius gimė Kalnininkuose 1813 m. vasario mėn. (pagal Bruožį — lapkričio mėn. pabaigoj), kur tuo laiku jo tėvas buvo kunigu. Mokėsi Tilžės gimnazijoje, kurią pabaigė 1833 m. ir tais pačiais metais stojo į Karaliaučiaus universitetą. Jį pabaigęs, nuo 1841 VII 18 buvo Kretingalės diakonu, nuo 1846 m. (ar nuo 1844 m.) ligi 1849 m. buvo antruoju Klaipėdos kunigu. Kadangi tuo laiku jis redagavo „Lietuwininninku Prietelį", kuris virto rimtu Kuršaičio „Keleiwio" konkurentu, tai jo vyresnybė, norėdama tai konkurencijai užkirsti kelią, jį 1849 m. gruodžio mėn. iškėlė kunigu į Darkiemį, kur vėliau jis buvo ir superintendentu. Dėl ligos išėjęs į pensiją, jis kurį laiką (tarp kito ko, ir 1879 m.) buvo Darkiemio skolinamosios draugijos kasininkas. Paskiau jis įsigijo ūkį Drukuose ir, ten išsikėlęs, gyveno Drukuose ligi savo mirties, 1894 m. vasario 19 d.

Matyti, jo brolis Vilhelmas Justus Adolfas Zippel, 1834 m. baigęs Tilžės gimnaziją, buvo vėliau Nybudžių kunigas.

Raštai. 1) Lietuwininku Prietelis arba Klaipedos Ceitunga. Klaipėda, Druck und Verlag von Fr. W. Horch, 1849 N1 (balandžio mėn) — 38 (gruodžio 20 d.).

Laikraštį leido spaustuvininkas Horchas savo paties leidžiamo vokiško Memeler Wochenblatt lietuvišku priedu. 1849 m. jį redagavo Cipelis, tačiau dar ne visai paaiškėjo, ar, Cipelį iškėlus į Darkiemį, laikraštis sustojo ėjęs, ar dar kurį laiką buvo kitos redakcijos leidžiamas.

2) (Klaipėdoje gyvendamas, buvo pateikęs G. H. F. Nesselmannui keletą lankų Klaipėdos tarme surašytos kalbinės medžiagos, kurią Nesselmannas vėliau panaudojo savo 1851 m. išleistam žodynui).

3) (1856 m. K. L. F. Neiso išleistoms Ewangeliszkoms Miszknygoms buvo išvertęs keletą ten paskiau išspausdintų pamokslų).

4) (Nors 1849 m. jo santykiai su Pridrikiu Kuršaičiu buvo įtempti, vėliau, jau Drukuose gyvendamas, jis teikė kalbinę medžiagą ir Kuršaičiui, kuris ją naudojo savo 1870, 1874 ir 1883 m. pasirodžiusiame žodyne).

Literatūra. *G. H. F. Nesselmann* Woerterbuch der Littauischen Sprache 1851 p.VIII (Cipelį vadina savo bičiuliu).

J. Šliūpas Auszra 1884 N1/3 p.86.

J. Basanavičius Auszra 1884 N5/6 p.194-195.

H. Poehlmann Geschichte des Gymnasiums zu Tilsit — Festschrift zu d. 300j. Jubilaeum. Tilsit 1886 p.43.

A. B. Klaipėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių laikraščiai (iš Draugijos 1914 N3/4).

Probočių Anūkas (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p. 60-61.

J. Sembritzki Geschichte des Kreises Memel 1918 p.112.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.72.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.117.

E. Grigoleit Die Pfarrer von Inse und Kalningken — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.59.

Vydūnas Siebenhundert Jahre deutsch-litauischer Beziehungen 1932 p.343.

Vaclovas Biržiška Iš mūsų laikraščių praeities 1932 p.18.

(") Cipelis Rudolfas Adolfas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.591.

(") Cippelis (Cipelis) Rudolfas Andrius — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.36.

V. Kaupas Die Presse Litauens 1934 p.103-104.

54. Liudvikas Adomas Jucevičius

Biografija. Gimė 1813 m. gruodžio 3 d. (pasak. D. D. — 1810 m.) Pakievyje, Vaiguvos vls. Tėvas Dominikas (jis mirė turėdamas 112 metų). Nors Jucevičiaus biografai jį laiko smulkiu bajoru, o jo tėvą kone Gružauskų dvaro prievaizda, tačiau vėliau buvo surasta šiokių tokių duomenų, kad Jucevičius bene bus valstietis kilimo, o jo tėvas — paprastas tijūnas. Bet yra ir kita versija, kad Jucevičius buvęs nevedybinis vaikas to dvarininko (Rodavičiaus ar Gružauskio), kurio dvare gyveno jo motina su savo vyru Jucevičium. Dėl to tie dvarininkai kiek padėjo jam ir mokslus eiti.

1823-1829 m. Jucevičius lankė Kražių gimnaziją. Ją pabaigęs, 1829 m. stojo į Vilniaus Universiteto medicinos fakultetą, bet, dėl sukilimo universitetą uždarius, turėjo čia mokslą nutraukti. Po to porą metų praleido, matyti, tame pačiame Pakievyje mokytojaudamas — mokydamas savo šeimininko dukteris.

1834 m. stojo į Vilniaus dvasinę seminariją, o jau sekančiais metais buvo priimtas į Vilniaus dvasinę akademiją, kurią pabaigė 1838 VI 2 teologijos studento laipsniu ir tuojau buvo įšventintas kunigu.

1838 m. buvo vikaras Švenčionyse, o 1840 m. pavasarį buvo perkeltas vikaru į Svėdasus. Šiuo metu jis ypačiai įsitraukė į lietuvių etnografijos studijavimą, rinkimą lietuviškos tautosakos ir kitos medžiagos ir skelbimą tos medžiagos ne vien lenkų, bet ir rusų, net vokiečių kalba. Jis faktiškai buvo pirmasis lietuvių etnografas.

Tačiau, gyvendamas Svėdasuose, prigyveno tragediją. Pamilo muzikę Malviną Žurauskaitę, Jonavos dvaro (Ukmergės aps.) savininko ir Ukmergės pav. bajorų vado Jono Žurausko seserį, ir kai iš to romano jau teko laukti ir pasėkų, tai, vengdamas skandalo, iš dalies ir Malvinos tėvų spiriamas, jis su ja išvyko į Telšius ir, ten 1843 IV priėmęs pravoslaviją pas vietos pravoslavų dvasininką, Malviną vedė. Nors vėliau kiti rašė apie tai ir tvirtino, kad tuo laiku jame įvykęs dvasios persilaužimas, dėl kurio jis sąmoningai virtęs pravoslavu, bet iš tikrųjų to visai nebuvo. Jis pakeitė tikybą ne iš įsitikinimo, bet dėl to, kad nematė kitos išeities ir

galimumo kitaip atitaisyti jo padarytą Malvinai skriaudą. Likusius trejus savo gyvenimo metus jis vis ruošė savo etnografinius darbus. Tuo laiku ir išleido savo geriausią darbą „Litwa" ir paliko keletą kitų tada parašytų reikšmingų darbų.

1843 VII 5 (D.D. XI 5) jis buvo paskirtas Lepelio bajorų mokyklos istorijos ir geografijos mokytoju su 343 rb ir 10 kp metiniu atlyginimu. Lepelyje jis mirė 1846 m. kovo 12/24 d. ir palaidotas III 14/26 pravoslavų kapinėse.

Raštai. *1) L. A. Jucewicz* Pisma. 1834 m. 154p.

Šis jo pirmas rinkinėlis apėmė jo lenkiškus vertimus iš rusų kalbos: Puškino Pultavos (išversta 1833 m.), Los Maryi (išversta iš rusų kalbos 1832 m., jam esant Kražiuose), Žukovskio Wadim (išversta 1832 m. Pakievyje), be to, dar Obraz Finlandyi ir Myśli i Zdania. Pats Jucevičius suprato, kad skleidimas rusų literatūros vertimų tuo laiku, kai tie patys rusai ką tik žiauriai numalšino sukilimą, visai neatitinka Lietuvos visuomenės nuotaikos, ir paskiau pats stengėsi visą leidimą išpirkti ir sunaikinti. Tiktai leidėjui išspausdinus daugiau egzempliorių, negu buvo sutarta, nemaža tos knygutės egzempliorių ir liko.

2) Historya litewska dla dzieci przez *L. A. J.* Wilno. 1836 m. 59, Ip.

Tą trumputę, vaikams skiriamą Lietuvos istoriją Jucevičius paaukojo savo mokinėms, Pakievio dvaro savininko dukterims Kazimierai ir Anelei Rodovičiūtėms. *M. B-ka:* Kazimiera Rodovičiūtė (1826-1906), tėvui mirus, ūkininkavo Viekšnių par. Santeklių dvare, pasireikšdama ne tik savo geradarybe, bet, gal dar Jucevičiaus įskiepyta, meile Lietuvai, liaudžiai ir pritarimu tautiniam lietuvių atgijimui. Anelė Rodovičiūtė ištekėjo už kuršėniškio Gružauskio.

3) *Ludwik Jucewicz* Kamienie litewskich bogiń — Tygodnik Petersburski 1836 N17.

Rusiškas to straipsnio vertimas — Kamni litovskich bogiń — buvo tais pačiais 1836 m. išspausdintas Petrapilio laikraštyje Syn Otečestva 1836 CLXIXVI p.166-171, o vokiškas vertimas laikraštyje Das Ausland 1839 N279.

4) Przeobraženia mythologii litewskiej — Tygodnik Petersburski 1836 N28-29.

Tas pats, rusiškai išverstus, buvo išspausdinta Syn Otečestva 1836 CLXIXVIII p.90-95.

5) L. A. J. Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich, tłumaczonych na język litewski z przydaniem kilku słów o języku i literaturze litewskiej. Wilno. 1837 m. 73p.

Paaukojimas Adolfui Pšeciševskiui, pasirašytas *L. A.* Nors antraštėje pažymėta, kad išleista paties Jucevičiaus lėšomis, bet vargu ar jis, tuo laiku būdamas dvasinės akademijos studentas, būtų galėjęs savo pinigais išspausdinti. Matyti, kad Pšecišsevskis, kuriam buvo knygutė paaukota, bus davęs lėšų jai išleisti.

P.7-31 eina: Kilka słów o języku i literaturze litewskiej, o p.33-73 vertimai į lietuvių kalbą: (Ad. Mickevičiaus) Trins Budrisaj, Switezine ir Aplunkimas, (Edw. Odynco) Belajswe Lietuwynika, (B. Zaleskio) Kas man darbs arba Ritas senia medziotoja. Matyti, šiuo rinkinėliu, be kito ko, Jucevičius norėjo Lietuvos visuomenėje atitaisyti ir savo tais 1834 m. vertimais iš rusų kalbos kiek pagadintą reputaciją. „Tris Budrius" ir „Svitezę" kartoja *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.395-398, o visų penkių eilėraščių vertimus — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.593-611 (paaiškinimai p.678-679).

6) Góry i groby olbrzymie w Litwie — Tygodnik Petersburski 1837 N37.

Tas pats buvo išspausdinta ir rusišku vertimu Syn Otečestva 1837 CLXXXV p.292 ir tol.; Lietuviškas D. Urbo vertimas — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.565-568 (paaiškinimai p.669-670).

7) Pieśni ludu litewskiego — Tygodnik Petersburski 1837 N32, 1838 N38-39, 1839 N58-59.

8) Z litewskiej mowy. Tłumaczył *L. A. J.* Biruta 1837 p.280.

9) Piosnka z litewskiego — Biruta 1837 p.280.

Wisi bajorai. Ondyna.

10) Niektóre przysłowia ludu Litewskiego (Z rękopismów *Ludwika z Pokiewia*) — T. I Pisma Rozmaite I Wilno 1838 p.52-68.

Įdėta 16 patarlių su lenkišku lietuviško teksto vertimu ir lenkiškais paaiškinimais.

11) Pieśni ludu litewskiego — Bojan I 1838 p.143-148.

Pasirašė: Ludwik z Pokiewia, Sałanty 1837. Čia pateikia lenkiškus vertimus dainų: Kad asz buwau jaunc bernelis (Trzy koniki), Gana brolau, gan miegoti (Dosy spać), Sudiewu sesute mana brangioji (Dumka).

11a) Józef Szemesz — Biruta 1838.

12) Góra Džuga, wyjątek z rękopismu „Badania starożytności litewskich i biało-ruskich" — Tygodnik Petersburski 1839 N37 ir Muzeum Domowe 1839 I p.180-230 (Rysy Žmudzi).

13) Gry i zabawy ludu litewskiego na Žmudzi — Tygodnik Petersburski 1839 N38.

Vėliau pakartota Wspomnienia Žmudzi 1842 p.131-139. Rusiškas vertimas — Obyčai, igry, poslovicy i predanija litovcev. Perevod Romanoviča. Išsp. Syn Otečestva 1839 XI p.115-147.

14) Niektóre przysłowia ludu litewskiego — Tygodnik Petersburski 1839 N52.

Autorius pasirašė: Święciany 17 czerwca 1839. Pateiktos kelios patarlės su paaiškinimais.

15) (1839 IX 20 laiške J. I. Kraševskiui tarp kito ko rašo, kad esąs išvertęs lietuviškai Mickevičiaus Konradą Valenrodą).

16) Zwyczaje w Litwie w pewnych dniach roku zachowywane — Tygodnik Petersburski 1839 N49.

16a) Judel Klaczko Izraelita trzynastoletni poeta — Tygodnik Petersburski 1839 N76.

17) Przysłowia ludu litewskiego. Zebrał i objaśnił *Ks. Adam Ludwik Jucewicz.* Wilno. 1840 m. VII, 125p. Lietuviškai *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.499-544 (paaiškinimai p.651-654).

Paaukojimas Juozui Gorskiui, kuris, greičiausia, davė lėšų šiai knygai išleisti. Autoriaus pasirašyta: Święciany, 1839 Kwietnia 25 d. Iš viso įdėtos 44 lietuviškos patarlės su lenkišku vertimu ir lenkiškais paaiškinimais. Iš ten „Raseinių Magdės" ir „Plep kaip Varnių davatka" vertimus kartoja *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 394-395.

18) Rysy Žmudzi. Warszawa 1840 p.52.

Prakalba pasirašyta: Święciany 1839 r. Stycznia 18 d. Apėmė: Przejazd Niemna, Góra Džuga, Biruta ir p.46-52 Walenowicz. Visi straipsniai buvo jau anksčiau spausdinti, o čia surinkti į vieną knygelę. (Iš dalies spausdinta Bojane, 1838). Straipsnelis apie Silv. Valiūną lietuviškai *D. Urbo* išverstas — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.553-558 (paaiškinimai p.664-665).

19) Instrukcya Jakóba Sobieskiego kasztelana Krakowskiego, ojca Króla Jana III, dana panu Orchowskiemu ze strony synów. Wilno ^{2}1840.

20) *J. Michaud* Obrazy Jeruzalem i świętych okolic. Przełożył *Ludwik Adam Jucewicz.* Wilno. 1840 m. 150p.

21) (1840 m. ruošėsi išleisti Leipzige rinkinį Wajdelota, bet jo neišleido).

22) Linksmine. Prace literackie wydane przez *L. A. Jucewicza.* Wilno 1841 p.228.

Jucevičiaus išleistas jo paties ir kitų bendradarbių darbų rinkinys.

23) Kilka słów do pana Kraszewskiego z powodu jego pieśni o bladej dziewczynie z pod Ostrej Bramy — Piśmiennictwo Krajowe 1841 N128 ir Tygodnik Petersburski 1841 N43.

24) *Ludwik z Pokiewia* Przekład pieśni ludu (z mowy litewskiej) Linksmine 1841 p.225 ir tol.

Vertimai: Stowi karalus kraujuse; Wajkszczo powa po dwara; Ko taj nutilot brolużej; Sudiewu tiewe mano senuti; Asz nujosiu paczej wienas; Ten ant Wislos skaptos laiks; Asz padainuosiu dajnu dajnele.

25) *Ludwik z Pokiewia* Walenowicz — Linksmine 1841 p.186 ir tol. Lietuviškai išversta *D. Urbo* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.553-558 (paaiškinimai p.664-665).

26) *Ludwik z Pokiewia* Pieśni ludu litewskiego przekładania *Ludwika z Pokiewia* — Piśmiennictwo Krajowe 1841 N17 p.257-263.

27) *L. A. Jucewicz* Pisarze w narodowym języku litewskim — Piśmiennictwo Krajowe 1841 I p.124 ir tol. (Drozdowski), II p.172-174 (Paszkiewicz), III p.187-189 (Szyrwid). *D. Urbo* lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.559-565 (paaiškinimai p.665-668).

28) *L. Jucewicz* Rysy Žmudzi. Droga z Szawel ku Pomorzu — Athenaeum 1841 V p.142-155.

29) Wiadomości biograficzne o uczonych žmudzinach, tudzież o tych, którzy będąc rodem z innych prowincyi znacznie się przysłużyli do oświecenia na Žmudzi. Napisał i w porządku alfabetycznym ułożył ks. *Adam Ludwik Jucewicz.* 1841 m. 187p.

Paaukotas vysk. Juozui Arnulpui Giedraičiui rankraštis. 1841 m. kovo mėn. Jucevičius atskiru spausdintu lapeliu paskelbė prenumeratą, bet viso veikalo neišspausdino, tik kai kurios jo dalys buvo išspausdintos — Piśmiennictwo Krajowe (N27) ir Linksminėj (N25). Rankraščiu naudojosi M. Brenšteinas, o juo nuorašu M. ir V. Biržiškos. Išsp. L. A. Jucevičius, Raštai 1959 (paaiškinimai p.675-677).

30) (Obrzędy ślubne ludu litewskiego, 1841).

Šį straipsnį Jucevičius buvo pasiuntęs Kraševskiui į jo Athenaeum, bet jis išspausdintas nebuvo.

31) (Buvo sumanęs 1841 m. išleisti rinkinį Ofiarnik Religijny, kuriam jau buvo gavęs straipsnius iš Valančiaus, Tičinskio, Penkevičiaus, Jezerskio, Chrzczonowicziaus ir kt., turėjęs ir kelis kun. Trinkovskio (Trinkūno) straipsnius, bet to rinkinio neįstengė išleisti).

32) (1841 m. buvo paruošęs ir antrą Linksminės rinkinį, bet taip pat jo neišleido).

33) *Ludwik Adam Jucewicz* Wspomnienia Žmudzi. Wilno. 1842 m. 5, 211, Ip.

Čia tarp kitko buvo p.107-133 įdėtos lietuviškos dainos, p.131 Trijų Karalių giesmė, p.143 lietuviška oracija, p.119-121 Valiūno „Birutės" tekstas su lietuvišku Jucevičiaus vertimu, p.178 Po Tawa nu musu atsitolinima, 71-80 ir 180-211 1691, 1695, 1696, 1701, 1702, 1707, 1730, 1747 m. dekretai prieš raganas, taip pat XVII a. vysk. Parčevskio lietuviškas bendraraštis. Knyga užbaigta Svėdasuose 1841 V 18 (Nevėžio ir Baltijos jūros karalienės vertimus pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 390-393.), o visų Wspomnienia Žmudzi lietuviškąjį vertimą paruošė *D. Urbas* — L. Jucevičius, Raštai 1959 p.357-498 (paaiškinimai p.638-650).

34) (Žadėjo 1842 m. išspausdinti Klechdy litewskie ir Poeta, fantazja wierszem, bet atrodo, jog niekur to nebus išspausdinęs).

35) (Išvertė Kraševskio Witolioraudą 1842 m., bet jo rankraštis neišliko).

36) Pieśni litewskie Przekładania *Ludwika z Pokiewia.* Wilno. 1844 m. 96, 2p.

35 lietuviškų dainų vertimai, daugiausia jau anksčiau periodikoje spausdinti. Lenkiškoji įžanga *D. Urbo* lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.547-553 (paaiškinimai p.654-664).

37) Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów skreślona przez *Ludwika z Pokiewia.* Wilno. 1846 m. V. 381, 7p.

Po prakalba padėta: pisałem w Leplu 1844 r. Grudnia 14 d. 1854 m. ši knyga gavo antrą antraštinį lapą su 1854 m. data; bet tai nebuvo antras leidimas, tik neišparduotiems egzemplioriams buvo pakeista antraštė.

Iš ten ištraukų apie lietuvių kalbą ir literatūrą vertimą pateikia *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c.p. 388-390. Visą Litwos lietuviškąjį vertimą parengė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.53-356 (paaiškinimai p.618-638).

Dokumentai. 1) 1837 IV 1 vysk. Klongevičiui rašytas Vilniaus dvasinės akademijos rektoriaus Aloizo Osinskio raštas, kuriame sako, kad, tikrindamas studento Jucevičiaus korespondenciją, radęs Jucevičiui rašytus Juozapo

Korsako laiškus, kuriuose Korsakas prašė tarpininkauti gauti leidimą jo poezijoms išleisti ir kartu siuntė vieną lietuvišką eilėraštį apie degtinę Jucevičiui ištaisyti.

Nespausdintas.

2) 1839 IV 19 iš Švenčionių Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame siūlosi platinti Witolioraudą ir informuoja, kad pasiuntęs spaudai kelių dešimčių lietuviškų dainų vertimą ir baigiąs Przysłowia ludu litewskiego. Lietuviškai laišką išvertė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p. 569-570 (paaiškinimai p.670-671).

3) 1839 IX 20 iš Švenčionių Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame kviečia jį bendradarbiauti jo ruošiamame rinkinyje Wajdelota. Kartu praneša, kad jau išvertęs Konradą Walenrodą ir siūlosi išversti lietuviškai Witolioraudą. Laišką lietuviškai išvertė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.570-571 (paaiškinimai p.672-673).

4) 1840 III 13 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame mini savo ruošiamą išleisti Leipzige rinkinį Wajdelota ir praneša, kad jau paruošęs Przysłowia ludu litewskiego. Laišką lietuviškai išvertė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.571-573 (paaiškinimai p.672).

5) 1840 V 3 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame vėl primena Wajdelotą, kalba apie savo pasiryžimą išversti visą Witolioraudą ir apie ruošiamą spaudai kelių šimtų lietuviškų dainų rinkinį su lenkiškais tų dainų vertimais. Laišką lietuviškai išvertė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.573-574.

6) 1840 X 3 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame tarp kito ko rašo ir apie savo kelionę į Žemaitiją, kurios aprašymas turėsiąs papildyti Rysy Žmudzi. Mini gautą Kraševskio straipsnį ruošiamam rinkiniui. Dabar ruošiąs Wiadomości biograficzne o uczonych Žmudzinach. Laišką lietuviškai išvertė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai p.574.

6a) *L. A. Jucevičius* Raštai 1959 p.576-577 (paaiškinimai p.672): *D. Urbo* lietuviškai išverstas 1841 I (?) L. A. J. laiškas J. I. Kraševskiui.

7) 1841 II 20 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame praneša apie Linksminės pasirodymą, taip pat informuoja, kad prieš keletą metų pasiųstas Dmochowskiui ir išspausdintas Muzeum Domowe straipsnis Rysy Žmudzi esąs skirtingas nuo dabar spausdinamos knygos. Rašo Kraševskio redaguojamam Athenaeum straipsnį Obrzędy ślubne ludu litewskiego. Lietuviškai išvertė *D. Urbas* — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.577 -580 (paaiškinimai p.673).

8) 1841 IV 18 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame, Kraševskio prašomas, siunčia jam su Mindaugo vardu susijusias vietoves, padavimus ir kt. ir kartu prašo jam atsiųsti kai kuriuos Kraševskio raštus. *D. Urbo* lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p. 580-582 (paaiškinimai p.673-674).

9) 1841 VII 3 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame primena savo pasiųstą į Athenaeum straipsnį, taip pat praneša apie atsiųstus į savo ruošiamą Ofiarnik Religijny straipsnius ir kartu informuoja, kad kitų metų pradžioje turinti pasirodyti Linksminės antroji dalis. *D. Ur-*

bo lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.582-583 (paaiškinimai p.674).

10) 1841 XI 13 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame klausia apie jo pasiųsto straipsnio likimą ir informuoja apie savo atliktus ir spausdinamus darbus. Taip pat praneša, kad, jam beveik visiškai baigus Witolioraudos lietuvišką vertimą, 18 metų Marija Gorskaitė pradėjusi ją vokiškai versti. *D. Urbo* lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.583-585 (paaiškinimai p.674-675).

11) 1842 IV 18 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame praneša, kad pasiuntęs Gluecksbergui savo Pieśni litewskie ir kad neseniai gavęs iš Hankos Prahoje laišką, kuriame tas praneša pasiuntęs Jucevičiui keletą čekiškų knygų. *D. Urbo* lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.585-586 (paaiškinimai p.675).

12) 1842 V 28 iš Svėdasų Kraševskiui rašytas Jucevičiaus laiškas, kuriame skundžiasi, kad jo Athenaeumui pasiųstas straipsnis dingęs. Taip pat rašo, kad jo rankraštis Starożytności litewskie pasiųstas spausdinti. Tikisi, kad tikrai prieš Naujuosius Metus pasirodysiąs jo paruoštas rinkinys Ofiarnik Religijny. Norėtų dar paruošti Linksminės antrąją dalį. *D. Urbo* lietuviškai išversta — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.586-587 (paaiškinimai p.675).

Jucevičiaus laiškai Kraševskiui nebuvo spausdinti, bet lietuviškai *D. Urbo* išversti — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p.569-587.

Literatūra. Magazyn Powszechny 1837 p.226-239.

J. Maly Časopis Českego Museju 1838 p.240-244 (Jucevičiaus dainų vertimas).

Harald V. Brackel Die Riesenberge und Huenengraeber in Litauen — Sendungen d. Kurlaendischen Gesellschaft f. Literatur und Kunst 1840 I p.45-49.

Wł. (W. Wójcicki) (rec. Przysłowia) — Biblioteka Warszawska 1841 I p.412-413.

Rt. (rec. Linksmine) — Biblioteka Warszawska 1841 I p.648-650, 665.

M. B. (M. Baliński) (rec. Wspomnienia Žmudzi) — Biblioteka Warszawska 1842 III p.183-190.

Zieliński — Rocznik Krytyczno Literacki 1842 N53.

Wiadomości i Roztrząsania naukowe 1843 XXIV p.217.

J. Grajnert Studya nad podaniami ludu naszego—Biblioteka Warszawska 1859 p.483, 487, 501, 512, III 17, 70-71, 88.

Przegląd Naukowy 1844 N25 p.251-254.

Przyjaciel Ludu 1846 N34-35.

F. Nowakowski Wycieczka na Litwę — Biblioteka Warszawska 1857 III p.163-164, 180, 181.

F. M. S(obieszczański) Ludwik Adam Jucewicz — Encyklopedja Powszechna Orgelbranda XIII 1863 p.468.

Mścisław Kamiński O poetycznych wyobrażeniach ludu litewskiego, zawartych w jego pieśniach — Tygodnik Illustrowany 1866 N355 p.19-21 (keletas Jucevičiaus verstų dainų).

J. Koncewicz Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft VII Heft 1883 p.19-22.
(") (") — B. II 1887 p.14.
Živaja Starina 1890 N39.
S. Jurjevičius L. A. Jucevičius — Apszvieta 1893 N11/12 p.704-710.
(E. Volter) Jucevič L. A. — Enciklopedičeskij Slovar' Brockhausa i Efrona t.41 1904 p.463.
D. D. (Daugėla Dimitrij) Liudvikas Adomas Jucevičius, Lietuvos etnografas — Lietuvių Tauta I 1907 p.84-88.
Pranas (K. Gerulis) L. A. Jucevičius — Draugija 1909 N30 p.168-177.
A. Janulaitis Kun. Liudvikas Adomas Jucevičius, Lietuvos rašytojas. Vilnius 1910 m. 40p.
(") (") — Lietuvos Žinios 1910 N48-54.
Mykolas Biržiška Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.6, 13, 16-18, 19-20, 21, 115, 116, 117.
(") Lietuvių literatūra Vilniaus universiteto metu 1921 p.53, 54 (iš 1910 m. Visuomenės) ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p. 212, 213.
(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.85-86.
(") Senasis Vilniaus Universitetas 1940 p.40, 44, 90; 1955 p.47, 52, 117.
(") Jucevičius Liudvikas Adomas — 1944 m. straipsnis (Lietuviškajai Enciklopedijai, šiai nutrūkus, spaudoj nebepasirodęs).
J. M. Balčiūnas L. A. Jucevičiaus asmuo ir reikšmė — Tauta ir Žodis VI 1930 p.315-349 ir atskirai 1930 p.36.
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.24.
A. Merkelis Kun. Juozas Tumas 1934 p.11.
J. Balys A Short Review of the Collection of Lithuanian Folk-lore — Tautosakos Darbai 1935 p.12-13.
(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.22-23, 78, 216-218.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.27.
J. Puzinas Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen 1935 p.14, 19-21, 101.
J. Perkowski Resztki dawnych wierzeń i kultów na Žmudzi — Lietuvių Tautosaka X 1935 p.183.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.
(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.19.
A. Brueckner Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.586.
V. Maciūnas Jucevičius Liudvikas Adomas — Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.508-509.
M. Lukšienė Liudvikas Jucevičius — Lietuvių literatūros istorija (feodalizmo epocha) I 1957 p.479-487.
(") Liudvikas Adomas Jucevičius — L. A. Jucevičius, Raštai 1959 p. 5-52.
A. Sprindis Lietuvių literatūrinė kritika 1861-1905, 1957 p.40-46.
L. A. Jucevičius (vertė *D. Urbas*) Raštai 1959, 680p. *(M. Lukšienės* ir *Z. Slaviūno* komentarai).

55. Juozas Tamulevičius

Biografija. Gimė 1814 IV 13 Mantviliškiuose, Šiaulėnų vls., iš tėvų Jurgio Dovydaičio ir Kotrynos Jonkūnaitės Dovydaitienės. Pakrikštytas Dionizo vardu. Turėjo tris tikruosius jaunesnius brolius — Petrą, Juozapą Silvestrą ir Justiną. Vyriausiąjį, Dionizą, paėmė globoti tolimas giminaitis kun. Juozapas Tamulevičius (1811 m. buvęs Kražių vikaru, 1813 m. ten pat altarista). Šis suragino Jurgį Dovydaitį leisti sūnų į mokslus ir, kad neatsirastų dėl to kokių kliūčių, jog jis kilimo buvo valstietis, pats jam parūpino bajoriškus dokumentus Juozapo Tamulevičiaus vardu. Tą vardą ir pavardę prisiėmęs, Dionizas juos jau nešiojo ligi savo mirties, nenutraukdamas tačiau saitų su šeima ir po 1863 m. sukilimo priglaudęs pas save Alūkstoje savo brolius Petrą ir Juozapą Dovydaičius.

Jau Tamulevičiaus vardu mokėsi Dotnuvos bernardinų mokykloje ir Vilniaus misijonorių dvasinėje seminarijoje, kurią baigęs, 1839 m. buvo įšventintas kunigu, bet kartu ligi mirties liko misijonorių ordino nariu.

Buvo filialistas Padunojyje, paskiau ligi 1847 m. Dvietės klebonu, o nuo 1847 m. Alūkstos parapijos administratorium, paskiau ir klebonu ir Žemgalos dekanu. Kadangi Kuršo katalikai tiek iš Varnių, tiek paskiau iš Kauno anuo metu buvo sunkiai pasiekiami, tai, būdamas Žemgalos dekanas, jis faktiškai ir tvarkė visus bažnytinius Kuršo katalikų latgaliečių reikalus.

1863 II 16 jis buvo suimtas, bet netrūkus paleistas. 1871 m. jam buvo iškelta byla už atsisakymą priimti rusiškąją rubricelę.

1884 m. jis atsisakė dekano ir Alūkstos klebono pareigų ir liko gyventi Alūkstoje emeritu, kiek gyvendamas ir Alūkstos filijoje Šlosberge. Mirė Šlosberge 1890 m. sausio 23 (n. s. vasario) 4 d.

Raštai. 1) Pasilecavojimas Bractwon Panneles Szwencziausios Niekalta Prasidieima ...miesti Iłłuksztoje (apie 1860 m., Mintaujoje?) 2p.

Nors šitame raštelyje Tamulevičiaus pavardė ir nėra padėta, bet tai, matyti, yra jo darbas.

2) b. p. (Kun. Juozapo Silvestro Dovydaičio nekrologas) — Przegląd Katolicki 1883 N5 p.75.

Nors ir čia nenurodyta, kas tai parašė, bet kadangi Dovydaitis mirė, gyvendamas Alūkstoje pas brolį, tai, be abejo, jis tą nekrologą ir parašė.

3) b. p. (Kunigo Anupro Jasevičiaus nekrologas) — Przegląd Katolicki 1884 N15 p.253-254.

Kunigas Jasevičius taip pat mirė pas Tamulevičių, tai ir šį nekrologą bus T. parašęs.

4) *Kun. Tam.* (Žinia apie „Arklio ir meškos" autorių) — Auszra 1884 N12 p.412.

Kun. Paškevičiaus informacija atsirėmęs, T. neteisingai aiškino, kad šį eilėraštį parašęs koks Stankevičius iš Telšių apskrities. Čia supainiojo Stanevičių su Stankevičium.

Dokumentai. 1) 1814 m. krikšto metrika.

Išsp. *J. Tumas* Kun. J. S. Dovydaitis 1924 p.3.

2) 1853 X 30 vysk. Valančiui rašytas Tamulevičiaus laiškas, kuriame prašo aprobuoti kun. Gomalevskio parašytą Gegužes Menesi.

Nespausdintas.

3-5) 1869 V 26, IX 3, X 7 Juozo Silvestro Dovydaičio laiškai Tamulevičiui iš Tomsko.

5a) 1871 II 16 Valančiui rašytas svetimų tikybų departamento laiškas, kuriame Tamulevičius skundžiamas už nepriėmimą rusiško trebniko.

Ištraukų duoda *Kubicki* Bojownicy kapłani II 1 1936 p.831.

6) 1871 IX 11 J. S. Dovydaičio laiškas Tamulevičiui iš Kainsko.

7) 1872 VIII 14 J. S. Dovydaičio laiškas Tamulevičiui iš Kremenčugo.

8) 1878 III 8 J. S. Dovydaičio laiškas Tamulevičiui iš Jekaterinoslavo.

3-5 ir 6-7 laiškai nebuvo spausdinti.

Literatūra. *E. Grajewski* J. Tamulewicz — Przegląd Katolicki 1890 N13 p.202-203.

Wełyniak (M. Giżycki) X. X. Missyonarze w Iłłukszcie 1909 p.6, 39.

J. Tumas Kun. J. S. Dovydaitis 1924 p.3-4.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.374, 831.

Vaclovas Biržiška Dovydaičiai — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.1322; Lietuvių Enciklopedija V 1955 p.140.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.38-39, 88.

56. Karolis Leopoldas Pridrikis Neisas

Biografija. Savo pavardę rašė Neiss. Gimė 1814 V 5 Stalupėnuose. Įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitete 1835 IX 29.

1845-1855 m. buvo kunigu Įsėje, 1855-1858 m. Papelkiuose, 1858 -1873 m. Kaukėnuose. 1873 m. išėjo į pensiją ir emeritu gyveno Kaukėnuose, kur mirė 1875 m. sausio 25 d. J. Grigoleitis teigia jį mirus 1873 I 25. Bet ta data klaidinga, atsiradusi iš to, kad Grigoleitis jo mirties datai nustatyti naudojosi bažnytiniais archyvais, o 1873 m., kada Neisas išėjo į pensiją, radęs Kaukėnuose jau kitą kunigą, tarė, kad tais metais Neisas ir miręs.

Neisas buvo vedęs Elizę Lengnickaitę.

Raštai. 1) Pamokinnimas apie Maldą. Isz wokiszkos Kalbos į lietuwiszką perstatytas per *K. Neiss,* Isės Kunigą. (Tilžėje) 1854 m. 80p.

Ligi 1878 m. ši knyga buvo dar keturis kartus pakartota (1868, 1872, a. 1874, a. 1876).

2) Ewangeliszkos Miszknygos, taip Baznycziose kaip ir Namej skaitomos, kurosa randasi Miszios ant wisu Nedeldienu, didziuju ir mazuju Szwencziu per czela-Baznyczios Meta... Isz wokiszku Miszknygû į lietuwišką Kalbą perstatytos per *K. L. Fr. Neiss,* pirma Isės, paskuy Papelkiû kunigą. (Tilžėje) 1856 m. VIII, 732, 4 nž.p.

Šias Mišknygas sudarydamas, Neisas į pagalbą pasikvietė dar vienuolika Mažosios Lietuvos kunigų, kurie jam davė tiek savo originalių, tiek ir verstų iš vokiečių kalbos pamokslų.

Antras leidimas pasirodė 1873 m., trečias, Jurkšaičio padidintas ir perredaguotas, 1881 m.

3-4) Krikszczioniszkos Kalendros ant Meto 1857... Lietuwininkams... suraszytos per *K. L. Fr. Neiss,* Papelkiû Kunigą. (Tilžėje) 1856 m. 80p.

Neisas suredagavo tik Kalendras 1857 ir 1858 metams.

5) Piemenû Knygeles, į lietuwiszką Kalbą iszwerstos per *K. Neiss,* Papelkiû Kunigą. (Tilžėje) 1857 m. 20p.

Antras leidimas pasirodė apie 1872 m.

6) (G. H. F. Nesselmannui, ruošiančiam savo 1851 m. išspausdintą žodyną, Neisas pateikė 6 kalbinės medžiagos lankus, kurie apėmė žvejų ir jūreivių santykius ir darbą).

7) (1869 m., o gal ir vėliau buvo oficialus Nusidawimu apie Ewangelijos Praplatinimą redaktorius).

Literatūra. *G. H. F. Nesselmann* Woerterbuch der Littauischen Sprache 1851 p.VIII.

Ed. Krause Uebersicht der Koenigsberger Journalistik im April 1869 — Neuer Anzeiger f. Bibliographie und Bibliothekswissenschaft 1869 p.173-174.

A. B. Klaipėdiškis (A. Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.47, 56, 58, 67.

Probočių Anūkas (Ansas Bruožis) Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.68.

E. Grigoleit Die Pfarrer von Inse und Kalningken — Altpreussische Geschlechterkunde VI 1932 p.61.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.40, 156.

Neiss Karolis Leopoldas Fridrichas — Lietuvių Enciklopedija XIX 1960 p.142.

57. Stanislovas Mikuckis

Biografija. Gimė 1814 m. Lebkuose, Ščučino par., Lomžos gubernijoje, smulkių bajorų šeimoje (vėliau sakėsi kilęs iš smulkių lietuvių ūkininkų). Tėvo vardas Povilas. Kurį laiką mokėsi katalikų dvasinėje seminarijoje, iš kurios tačiau buvo pašalintas. Paskiau ilgesnį laiką tarnavo kareiviu. Iš kariuomenės pasitraukęs, buvo pradžios mokyklos mokytoju ties Radziminu, Lenkijoje (bene 1838 VI 20-1842 V 26, nes jo tarnybos lape šie metai nurodomi jo tarnybos metais, po kurių ėjo keliolikos metų pertrauka). Tačiau, pagal Akelaičio žinią, Mikuckis anksčiau tarnavęs mokytoju, o paskiau kariuomenėje.

Bene 1842 m. kažkokiu būdu, kad ir neturėdamas tam reikalingo cenzo, pateko į Maskvos universiteto filologijos fakultetą, kuriame studijuodamas, pramoko iš Akelaičio draugo, kokio Vitkauskio, ir lietuviškai. Dar ir Varniuose pusę metų mokėsi lietuviškai, kai ten gyveno (1850-1852) Daukantas. Tai leido jam, tik universitetą baigusiam ir pasinaudojusiam tuo, kad ano laiko rusų mokslininkai visai neturėjo supratimo apie lietuvių kalbą, vaidinti rusų mokslininkų sferose lietuvių kalbos žinovą. Universitete jis studentavo kartu su Alksandru Hilferdingu, kuris jį vėliau ypač protegavo. Universitetą pabaigęs 1851 m. filologijos kandidato laipsniu ir paskelbęs quasi mokslinių rašinių apie lietuvių kalbą, 1873 m. gavo iš to paties universiteto daktaro laipsnį. Tik universitetą baigęs, tuojau iš Petrapilio rusų mokslų akademijos gavo lyginamosios kalbotyros 3 metų stipendiją lietuvių kalbai Lietuvoje studijuoti ir rašyti lyginamajam lietuvių ir slavų kalbų žodynui. Tačiau ilgainiui toji stipendija, už nepaisymą jam iš akademijos duotų instrukcijų, buvusi jam atimta. Tada, pasinaudojęs Hilferdingo rekomendacija Miliutinui, jis nuo 1857 XI 13 gavo Varšuvos aukštosios mokyklos (universiteto) bibliotekos eilinio bibliotekininko vietą. Šią mokyklą perorganizavus rusų universitetu, jis ligi 1863 X 1 tas pačias pareigas ir ten ėjo.

Miliutino rekomenduotas Muravjovui, jis 1864 m. balandžio mėn. atvyko į Vilnių, čia dalyvavo ruošiant pirmuosius lietuviškus spaudinius rusų raidėmis ir sudarė pirmąjį lietuviškai rusiškos abėcėlės projektą, už kurį Muravjovo įsakymu jam buvo sumokėta 300 rublių. Tačiau dides-

nės karjeros čia nesugebėjo padaryti, iš dalies ir dėl savo neapsižiūrėjimo, pavadinus jo paruoštame lietuviškame elementoriuje pravoslavų tikybą „grieku viera" vietoje „graiku", kas buvo suprasta, kad čia pravoslavai esą vadinami nuodėmingais žmonėmis. Po to grįžęs į Varšuvą (dirbo bibliotekoje greta kito universitetinio darbo), jis 1868 II 24 valdžios organams įteikė projektą, kaip įvesti į lenkų raštus rusų raides, prieš tai kartu su Hilferdingu išleidęs ir vieną tokią lenkišką, rusų raidėmis išspausdintą knygą. T. Žilinskis tvirtina, kad Mikuckio iniciatyva buvusios įsteigtos vadinamosios lietuviškos stipendijos Maskvos universitete atitraukti baigusiems Marijampolės ir Suvalkų gimnazijas nuo studijavimo Varšuvos universitete, kuris kad ir buvo jau rusiškas, bet to universiteto studentai gyveno grynai lenkiškoje aplinkoje. O 1865 m. Petrapilio mokslų akademijai išleidus A. Schleicherio parengtą Donelaičio raštų leidimą lotynų raidėmis, sakoma, Mikuckis per Miliutiną įskundęs akademiją už vartojimą pasmerktų lietuviškų rašmenų lietuviškiems leidiniams. 1865 XII 7 jis buvo išrinktas rusų geografinės draugijos nariu korespondentu ir 1866 m. gavo iš jos sidabro medalį.

Nuo 1873 m. rudens jis buvo pakviestas Varšuvos universiteto lyginamosios slavų kalbų gramatikos dėstytoju (prepodavatel'), o nuo 1881 XII 1 tos pačios katedros docentu. 1888 m. spalio mėn. jis iš tos katedros atsistatydino, pasilikdamas ligi mirties universiteto bibliotekos bibliotekininko padėjėju.

Mirė Varšuvoje 1890 m. rugpiūčio 25 d., visuose tuo laiku nekrologuose įvertintas neigiamai ne tik dėl savo vaidmens lietuvių spaudos uždraudime, bet ir dėl savo mokslinių fantazijų ir diletantiško etimologizavimo.

Raštai. 1) *S. Mikuckij* Filologičeskija nabliudenija. (Petrapilis) 1852 m.

Atmušas iš Izvestija II Otdelenija Imperatorskoj Akademii Nauk I sąs. 7. Yra tai pirmoji Mikuckio Zapiska.

2) Slovar' litovskago jazyka G. Nesselmana. 2 zapiska *S. P. Mikuckago.* 1852 m. 5, 16p.

Atmušas iš Izvestija II Otdelenija Imp. Akad. Nauk 3 sąsiuvinio.

2a) (Bendradarbio su A. Hilferdingu, šiam rašant Ob rodstve jazyka slavianskogo s sanskritskim, 1853).

3) *S. P. Mikuckij* Sravnenie slov slavianskich s nemeckimi — Materialy dlia sravnitelnago slovaria i grammatiki I 1854 p.3-14.

4) (") Sravnenie kornej i slow sanskritskich so slavianskimi — Materialy I p.92-103.

5) (") Filologičeskija nabliudenija — Materialy I p.332-334, 492-496.

6) (") Oblastnye slova beloruskich starcev — Materialy I p.400.

7) (") Ochotničji slova — Materialy I p.490-492.

8) Otčet vtoromu Otdeleniju Imperatorskoj Akademii Nauk o filologičeskom putešestvii po zapadnym krajam Rossii kandidata S. P. Mikuckago. Otčet 1-5. (Petrapilis) 1855 p.27, Otčet 6 p.63.

9) Otčet vtoromu Otdeleniju I. Akademii Nauk o filologičeskom putešestvii po zapadnym krajam Rossii kandidata S. P. Mikuckago. Tetrad' tretja 1856 p.42; Tetrad' četvertaja 1856 p.63.

Atmušta iš Izvestija Imp. Akademii Nauk V tomo. Apima 7-9 apyskaitas, kuriose prikimšta fantastinių lietuviškų žodžių etimologijų.

10) Proba litovsko-russkago slovaria — Materialy dlia sravnitelnago i objasnitelnago slovaria i grammatiki II 1856 p.170-176.

11) Belorusskija slova — Materialy 1856 p.176-192.

12) O litewskich imionach własnych — Gazeta Warszawska 1857 N64.

13) Kilka filologicznych uwag nad dziełem Teodora Narbutta „Dzieje narodu litewskiego" — Biblioteka Warszawska 1858 I p.443-449.

14) Kilka filologicznych uwag nad mitologią litewską, stanowiące tom pierwszy Dziejów starożytnych narodu litewskiego — Gazeta Warszawska 1857 N18-19.

15) *S. Mikuckij* Neskolko litovskich familnych nazvanij — Vilenskij Vestnik 1860 N40.

16) Istoriko-filologičeskija zametki — Vilenskij Vestnik 1860 N39 ir 46.

17) Odezwa do miłujących mowę ojczystą — Biblioteka Warszawska 1860 II p.530.

18) Piśma *Stanislava Mikuckago* k redaktoru Russkago Vestnika 1860 t. XXX N1 Nojabr. kn. I. Sovremennaja Letopis' p.16-19.

19) Abecele žemaitiškai-lietuviška Išdota par isakima Jo Milestos Viriausioja Reditoja Šiaures Vakaro Šales M. N. Moravjeva. (Vilniuje) 1864 m. 42p.

Knygutę paruošė komisija, sudaryta iš Mikuckio, Antano Petkevičiaus, L. Ivinskio ir I. Krečinskio. Išspausdinta rusų raidėmis. Išleisti du leidimai; antrame ištaisyta „grieku viera" ir iš antraštinio lapo pašalintas Muravjovas.

20) *S. Mikuckij* Neskolko slov o ličnych i mestnych nazvanijach: Sovremennaja Letopis' 1865 N5.

21) O primenenii russkoj azbuki k Litovskomu jazyku. Čitano na zasedanii Etnografičeskago Otdelenija Imperatorskago Russkago Geografičeskago Obščestva, 1866.

22) *S. Mikuckij* Znič, Vajdeliot. Litovskaja koliadka — Izvestija I Russkago Geografičeskago Obščestva 1867 p.167-169.

Kaip beveik visuose Mikuckio rašiniuose po 1864 m., lietuviški žodžiai čia išspausdinti rusų raidėmis.

23) Nabliudenija i zamečanija o Leto-Slavianskom jazyke, sravnitelno s pročimi arijskimi jazykami — Zapiski Imper. Russkago Geografičeskago Obščestva 1867 I p.543-615 (po Otdeleniju etnografii).

24) *S. Mikuckij* Filologičeskija nabliudenija, zametki i vyvody po sravnitelnomu jazykoznaniju — Filologičeskija Zapiski. Voronež, 1868-1870 m.

25) *S. Mikuckij* Sootvetsvie zvukov jat' (ai), i (in) kak gortannago i nosovogo usilenija korennoj *i* — Žurnal Ministerstva Narodnago Prosveščenija 1870 Oktiabr' p.196-203.

Lietuvių kalbos pavyzdžiai rusų raidėmis.

26) *S. Mikuckij* Vstupitelnaja lekcija — Varšavskija Universitetskija Izvestija 1876 NI.

Apie palei Kauną užrašytą lietuvių liaudies dainą. Ji išspausdinta rusų raidėmis.

27) *S. Mikuckij* Litovskaja chrestomatija. Iz sočinenij *Konstantina Širvida* „Punktaj Sakimu Dievo žodžio" Unt pirmos nedelios advento. (Varšuvoj) 1876 m. 24p.

Atmušta iš Varšavskija Universitetskija Izvestija N3. Išspausdinta rusų raidėmis.

28) *S. Mikuckij* Vstupitelnaja lekcija. Varšava, 1878.

28a) *S. Mikuckij* Neskolko slov po povodu sočinenija Budiloviča „Pervobytnye slaviane" — Varšav. Univ. Izvestija 1879 N1 p.1-15.

29) *S. Mikuckij* Materialy dlia kornevago i objasnitelnago slovaria russkago jazyka i vsech slavianskich narečij. Jazyk i ego proischoždenie. Vypusk I. 1880 m. 68, 2p.; Vypusk II. 1881 m. 101p.; Vypusk III. 1882 m. 59p.; Vypusk IV. 1883 m. 54p.

Čia lietuviški žodžiai išspausdinti lotynų raidėmis. Yra tai atmušas iš Varšavskija Universitetskija Izvestija 1880 N1 p.1-48, N2 p.49-72, N4 p. 33-64, N5 p.65-101.

30) (Apie 1884 m. kartu su Gyliumi patikrino Petro Armino parašytą Lietuvišką Ranknygą — mokykloms skiriamą lietuvišką skaitymo knygą ir pripažino ją netinkamą tiek dėl jos lietuviškos tendencijos, tiek ir dėl to, kad ji buvo parašyta lotynų raidėmis).

31) *S. Mikuckij* Zamečanija na sočinenie Franca Miklosiča. 1887 m. 103p.

Atmušas iš Varšavskija Universitetskija Izvestija 1886 N8 p.1-16, N9 p.17-98; 1887 N1 p.49-80, N2 p.81-103.

32) *S. Mikuckij* Istoriko-lingvističeskija zametki. Varšava, 1885 m. 24p. Atmušas iš Varšavskija Universitetskija Izvestija 1885 N7 p.1-24.

Dokumentai. 1) 1853 IX 12 Petrapilio mokslų akademijos raštas vysk. Valančiui su rekomendacija siunčiamam lietuvių kalbos studijuoti ir lyginamojo lietuvių-slavų kalbų žodyno rašyti Mikuckiui.

Nespausdintas.

2) 1858 XII 19 lenkiškas Mikuckio laiškas Valančiui.

Nespausdintas.

3) 1867 I 1 Valančiui rašytas rusiškas Mikuckio laiškas, kuriame prašo paskolinti Butkevičiaus žodyną ir S. Groso gramatiką.

Nespausdintas.

4) 1867 I 11 rusiškas Valančiaus atsakymas Mikuckiui.

Nespausdintas.

5) 1868 II 24 Mikuckio laiškas Kornilovui.

Ištraukų duoda *J. Bērzinš* Mēginājums ir *K. Korsakas* XXVII Knygų

Mėgėjų Metraštyje I 1933 p.43.
6) 1868 IV 11 Mikuckio laiškas Sprogiui.
Ištraukų duoda *J. Berzinš* l.c. ir *K. Korsakas* l.c.p. 62-63.
7) 1868 VIII 6 Mikuckio laiškas Sprogiui.
Ištraukų duoda *Berzinš* l.c. ir *K. Korsakas* l.c.p. 63.
8) 1869 VII 31 Mikuckio laiškas Sprogiui.
Ištraukų duoda *Berzinš* l.c. ir *K. Korsakas* l.c.p. 63.
9) 1869 VII 31 antras Mikuckio laiškas Sprogiui.
Ištraukų duoda *Berzinš* l.c. ir *K. Korsakas* l.c.p. 63.

Literatūra. *A. Kucharski* (Hilferdingo rec.) — Biblioteka Warszawska 1854 II p.158.

A. Morzycki Kilka zaprzeczeń stosowności kilku uwag filologicznych pana Mikuckiego i ogólna przestroga — Biblioteka Warszawska 1858 III p.476-484.

A. Hilferding Obščeslavianskaja azbuka 1871 p.3.

V. Jagič Bibliographischer Bericht — Archiv f. slav. Philologie V 1881 p.470-472, VI 1882 p.624-625.

M. Akielewicz Słówko o bogach litewskich — Biblioteka Warszawska 1858 III p.194-195 (prierašas).

A. Połujański Wędrówka po gubernii Augustowskiej 1859 p.484.

(V. Lemanskij) S. Mikuckij — Živaja Starina 1890 I p.24.

Biblioteka Warszawska 1861 I p.448.

N. Jančuk S. Mikuckij — Entnografičeskoe Obozrenie 1890 N4 p.166-168 (su Mikuckio raštų bibliografija).

Varšavskija Universitetskija Izvestija 1890 N6 p.2, 4-5.

N. Uljanov i Lavrovskij S. Mikuckij — Varšavskij Dnevnik 1890 N 188, 189.

Jan Karłowicz — Wisła 1890.

Žaltys (M. Davainis Silvestraitis) iš Lietuvos — Vien. Liet. 1892 N51 p.607.

E. Volter Stanislav Mikucki — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1892 (H. 17 1892) p.490-496.

b. p. (Jonas Šliūpas) S. Mikuckis — Apszwieta 1893 N9 p.592 (Lamanskio straipsnio vertimas iš 1890 m. Živaja Starina).

b. p. (Jonas Žilius) Muravjovas — Tėvynė 1898 p.91-92.

N. Kornilov Russkoe delo v Severo-Zapadnom krae 1901 p.174-175 (^{2}1908 p.324-325).

J. Baudouin de Courtenay Kwestya alfabetu litewskiego w Państwie Rossyjskiem i jej rozwiązanie. (Krokuvoje) 1904 p.8-11.

W. Przyborowski Dzieje 1863 r. V 1919 p.311-312 (prierašas).

K. Būga Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.XIII.

J. Totoraitis Lietuvos atgimimas 1922 p.49-50.

J. Tumas Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir Broliai Juškos-Juškevičiai 1924 p.22-32, 38-39, 42-44.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.124.

J. Bėrzinš Mėginajums ievest krievu burtus leišu un latviešu rakstos

1930 (atmušas iš Izglitibas Ministrijas Mėnešraksts 1930 I p.18-19, 44-45).

K. Korsakas Mėginimas įvesti rusų raides į lietuvių ir latvių raštus — XIXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.51-72 (atpasakotas Berzinio straipsnis).

V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.53.

P. Jonikas Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš „Aušrą" — Mūsų Senovė III 1 1940 p.18-19.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.

K. Prapuolenis Šaltinis 1914 N18 (pakartojo Draugija 1914 N89/90 p.85).

A. Jakštas (A. Dambrauskas) Pirmutinės 10-ties metų spaudos atgavimo sukaktuvės 1904-1914 — Draugija 1914 N89/90 p.85.

A. Janulaitis Simanas Daukantas — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.275.

J. Matusas Lietuvių rusinimas per pradžios mokyklas 1937.

Kovos metai dėl savosios spaudos, 1957.

A. Mž. (Mažiulis) Mikucki Stanisław — Lietuvių Enciklopedija XVIII 1959 p.448.

58. Jonas Juška

Biografija. Gimė 1815 m. gegužės 27 (birželio) 8 d. Žarėnų vls. Kilęs iš smulkių bajorų Juškevičių šeimos, bet save vėliau lietuviškai Juška vadino. Turėjo vyresnę seserį Antaniną ir šešis brolius (jų du pusbroliai), kuriems beveik visiems paskiau padėjo mokslus išeiti. Jo brolių trys buvo kunigai (jų tarpe Antanas) ir trys gydytojai, kurių 1887 m. tebuvo gyvas vienas Jokūbas, tarnavęs Astrachanėje.

Pradžios mokslą ėjo Žarėnų vls. Išteikių pradžios mokykloje. Iš čia stojo į Dotnuvos bernardinų mokyklą, o iš ten į IV Kražių gimnazijos klasę. Kražiuose savo mokytojų tarpe turėjo ir Motiejų Valančių. Kražiuose jau pats išsilaikydavo, būdamas žemesnių klasių mokinių prižiūrėtoju. Už tai gaudavo nemokamai butą ir pilną išlaikymą. Bet pradžiai jam jo vyresnioji sesuo Antanina davė 10 rublių, ir tai buvo visa pašalpa, kurią per visus savo mokslo metus jis iš namų gavo. 1839 m., taigi jau turėdamas 24 metus, jis pabaigė gimnaziją aukso medaliu. Tikėjosi gauti stipendiją studijoms Petrapilio universitete, bet, jos negavęs, sąmoningai dar metams liko VII (vyriausioje) klasėje Kražiuose. 1840 m. jam pavyko gauti tokią stipendiją Charkivo universitete, ir jis čia stojo į istorinį filologinį fakultetą, kurį pabaigė 1844 m. filologijos mokslų kandidato laipsniu.

Pabaigęs universitetą, išėjo mokytojauti. 1844-1851 m. jis buvo senovės kalbų mokytojas Mohilevo gimnazijoje, 1851-1858 m. geografijos mokytojas Naugardo gimnazijoje. Nuo 1852 m. jis specialiai pradėjo studijuoti lietuvių kalbą. Šiuo požiūriu jam vėliau turėjo įtakos akademikas Sreznevskis, raginęs imtis teorinių studijų. Nuo 1858 m. perėjo į karo vadybą — į kadetų korpą. Iš pradžių jis buvo Naugardo kadetų korpo inspektorius. 1859 m. perėjo į Petrapilį. 1862 m. trumpą laiką dirbo Kazanėje, bet greitai išsikėlė vėl į Petrapilį. Ten 1863-1864 m. dalyvavo komisijoje, ruošiančioje projektą kadetų mokykloms reorganizuoti. Šiaip visą savo tarnybos laiką praleisdamas atostogas Lietuvoje ir čia studijuodamas lietuvių kalbą, 1862 m. viešėdamas Veliuonoje pas savo brolį kunigą Antaną, vedė Feliciją Liutkutę (Liutkevičiūtę).

Kaip pasakoja Kornilovas, 1864 m. vasario mėn. pas jį apsilankęs Petrapilyje Juška, Petrapilio auditorių klasių inspektorius, ir įteikęs jam rusiškai žemaitiškos gramatikos rankraštį. Kornilovas pareikalavęs, kad jis lietuviškus žodžius parašytų rusų raidėmis. Juška sutikęs, ir po kelių dienų atnešęs rankraštį, jau visą parašytą rusiškomis raidėmis, kartu prašydamas jį priimti mokytoju į kurią Kauno gubernijos mokyklą. Matyti, kaip tik tam vienam tikslui pasiekti jis ir buvo sutikęs tą jam nemalonų darbą atlikti. Čia pat buvo pasižadėjęs tuo metu, jei šis jo prašymas perkelti į Kauno guberniją bus patenkintas, rusų raidėmis spaudai paruošti ne vien rusiškai lietuvišką gramatiką, bet ir atitinkamus skaitymus. Tų pačių metų kovo mėn. atvykęs į Vilnių, Kornilovas Juškos rankraščius ir prašymą perkelti jį į Lietuvą perdavė Muravjovui. Tačiau šis, pagyręs patį darbą, nesutiko į Lietuvą Juškos priimti dėl to, kad čia Kauno gubernijoje dirbąs Jono Juškos brolis kunigas — „lotyniškas fanatikas". Kornilovas po to pasiūlė Juškai atvykti į Vilnių ir čia paruošti spaudai anuos darbus, bet Juška nesutikęs, ir tuo būdu tie rankraščiai nebuvo išspausdinti.

1864 m. Juška perėjo vėl į švietimo ministerijos vadybą, ir buvo paskirtas Žemojo Naugardo gimnazijos inspektorium. Tuo laiku paskelbus taisykles, kad katalikai negali užimti mokyklose jokių administracinių vietų, jis iš tos vietos buvo iškeltas ir nuo 1867 m. sausio mėn. paskirtas Jekaterinoslavo gimnazijos senovės kalbų mokytoju. Ten jis buvo ligi 1875m.

1875 m. išsikėlė senovės kalbų mokytoju į Kazanės gimnaziją. Greitai jis čia išsirašė ir savo brolį kun. Antaną, kuris ant jo rankų čia ir pasimirė. Tais pačiais 1875 m. į Kazanės universitetą atvykus prof. Jonui Baudouin de Courtenay, juodu kartu pradėjo rūpintis leidimu pradžioje kun. Antano lietuviškųjų dainų rinkinio, o paskiau ir lietuvių kalbos žodyno. Pačiam Jonui Juškai apsiėmus savo lėšomis įsigyti trūkstamus lietuviškiems žodžiams spausdinti ženklus ir apmokėti popierių, Kazanės universitetas sutiko spausdinti. Bet, tik spausdinimo darbą pradėjus, įsimaišė čia vietinė cenzūra, ir spausdinimą buvo sustabdžiusi. Tik Baudouinui de Courtenay paruošus tuo reikalu griežtą referatą, 1879 XII 1 Kazanės universiteto taryba, visiškai sutikusi su visais Baudouino de Courtenay motyvais, įsakė spaustuvei spausdinti toliau ir nesiųsti išspausdintų lankų cenzūrai, nes universiteto spaudiniai negalį būti cenzūruojami. Greitai po to Petrapilio mokslų akademija apsiėmė leisti ir kun. Antano Juškos paruoštą žodyną, kurio rusišką tekstą parūpino Jonas Juška. Jonui Juškai buvo pavestas to žodyno redagavimas ir koregavimas. 1886 V

9 akademija pranešė Juškai, kad ji redaktoriùm į jo vietą skirianti prof. Jagičą. Jau ir šiaip 1885 X 18 gavęs pirmą širdies smūgį, Juška taip buvo paveiktas to nepasitikėjimo jo redaktoriavimu, kad jis 1886 V 11 kėdėje mirė. Palaidotas Kazanės kapinėse. Antkapyje užrašyta: Jonas Juškevič Rašytojas Lietuvos 1815-1886.

Jono Juškos našlė mirė Vilniuje 1918 m. Turėjo dukterį Antaniną, ištekėjusią už sulenkėjusio gudo gydytojo Kopeckio ir mirusią džiova Vilniuje 1919 m.

Jono sūnus Vytautas gimė Jekaterinburge 1870 VIII 19 (31). Nuo 1875 m. gyveno su tėvais Kazanėje. Čia nuo 1884 m. lankė III gimnaziją, kurią pabaigęs, studijavo Kazanės universiteto istoriniame filologiniame fakultete. 1890 m. gavo sidabro medalį už konkursinį darbą „Istorija literatury i jazyka kašubov". 1891-1894 m. Dorpato universitete studijavo lyginamąją kalbotyrą pas J. Baudouiną de Courtenay ir L. Meyerį. Nuo 1894 m. pavasario ligi 1895 m. pavasario buvo Petrapilyje priskirtas prie universiteto, iš kurio gavo komandiruotę mokslo reikalais į Lietuvą 4 mėnesiams. 1896 m. habilitavosi Petrapilio uinversitete, skaitė bandomąją paskaitą apie dzūkų tarmes ir ruošėsi nuo rudens privatodcentūrai ir lietuvių kalbos dėstymui Petrapilio universitete, bet mirė Dorpate 1896 IV 9/21. Petrapilio mokslų akademija buvo jį numačiusi nuo 1896 m. rudens A. Juškos žodyno redaktorium.

Raštai. 1) Zapiska o knige A. Šleichera „Handbuch der litauischen Sprache" — Izvestija II Otdelenija Imperatorskoj Akademii Nauk 1856 V (ir atskirai 1857 m. 20p.).

2) O prepodavanii geografii — Russkij Invalid 1859 N212.

3) Ješče neskolko slov po povodu osobych perevodnych ekzamenov — Russkij Invalid 1859 N212.

4) Mysli ob ustrojstve učebnoj časti našich učilišč — Russkij Invalid 1860 N245.

5) Neskolko slov ob učebno-pedagogičeskom samoobrazovanii — Russkij Invalid 1860 N271.

6) Kałbos lëtuviszko leżuv'o ir iëtuviszkas statraszimas arba ortograpija. Peterburge. Spaustuvėje Mokslu Akademijos. 1861 m. 56, Ip.

Parašas: Jon's Juszka 15 Lėpos m. 1861. Medžiaga buvo surinkta jo kelionėse po Lietuvą ir Žemaitiją 1858 ir 1861 m. Kaltinėnų, Pušaloto ir Ariogalos apylinkėse. Tekste yra išspausdintos ir 7 dainos. Atmušta iš Izvestija Vtorogo Otdelenija Imperatorskoj Akademii Nauk t. X.

7) O govorach litovskago jazyka — Izvestija Vtorogo Otdelenija Imperatorskoj Akademii Nauk. 1861 p.361-431.

Yra tai N6 rusiškas tekstas.

8) Grammatika litovskago jazyka. Lietuviszka Kalbrėda, 1862.

Rankraštis, buvęs LMDr. Vilniuje. Bene bus tai ta pati gramatika, kurią Jukša buvo pažadėjęs Kornilovui rusų raidėmis surašyti.

9) *I. A. Juškevič* Litovskija narodnyja pesni s perevodom na russkij jazyk. S. Peterburg, 1867 m. 43p.

Išspausdinta priedu Zapiski Imperatorskoj Akademii Nauk t. XII N. I. Pateiktas 33 lietuviškų dainų tekstas iš Antano Juškos rinkinio, todėl Jonas Juška čia ir pasirašė I. A. Juškevič Ivan Anton. Visos dainos buvo išspausdintos rusų raidėmis. P.1-4 eina nepasirašyta, bet J. Juškos parašyta prakalba — Opyt primenenija russkoj azbuki k litovskomu jazyku. Kadangi šis rinkinėlis buvo išspausdintas rusų raidėmis ir paskiau toks platinamas Lietuvoje, tai jis virto didžiausia retenybe, nes žmonės, jį pagaudami, kaip ir kitas rusų raidėmis spausdinamas knygas, degino.

10-12) (Lietuviškos dajnos užrašytos par Antana Juškeviče, 1880-1882).

Pirmos dalies (1880 m.) pabaigoje yra Jono Juškos parašytas „Ištarimas raštženklu", pasirašytas 10 kova 1879 m. Antroje dalyje 1880 (1881) p.III-VII: Jonas Juškeviče Ištarimas raštženklu, p.IX-XIV: J. J. (Jonas Juszka) Keli žodžej apie Velŭniškes dajnas ir apie ju rašymą (pasirašyta 15 Biržia 1881 m. Kazaniuje). Trečioje dalyje 1882 p.III-X: Jonas Juškeviče Ištarims raštženklu.

13) (Antanas Juškeviče. Svotbinė rėda Velŭnyčiu lietuviu, 1880).

Trumpą prakalbą pasirašė: Jons Juškeviče 8 diena Rugsejo 1880 metŭse Kazaniuje p.111-115: Ištarimas raštženklu — Jons Juškeviče.

14) Lietuviškos svotbinės dajnos, užrašytos par Antaną Juškevičę ir išspausdintos par Joną Juškevičę, 1883.

P. V-VIII rusiška Jono Juškos prakalba. P.XV-XIXIV jo lietuviška prakalba, pasirašyta — 10 dieno Karwela mėnesia 1883 metŭse Kazaniuje. Čia jis pateikia ne tik pilną sąrašą dainininkų ir dainininkių, iš kurių buvo tos dainos jo brolio surašytos, bet taip pat paaiškinimus apie rašybą ir apie "Veluoniškių lietuvių" tarmės ypatybes.

15) (Litovskij slovar' A. Juškeviča, 1897).

Jonas Juška šiam žodynui paruošė rusišką lietuviškų žodžių vertimą, suredagavo ir spaudai paruošė pirmuosius 10 lankų.

16) (Lietuviškas žodynėlis).

Rankraštis, kuris buvo LMD. Jo parašymo data nėra tiksliai žinoma.

Dokumentai. 1) Kazanės universiteto tarybos 1879 XII 1 posėdžio protokolas, kuriame buvo nutarta toliau tęsti Antano Juškos dainų spausdinimą, uždraudus universiteto spaustuvei siųsti tai cenzoriui Špilevskiui.

Išsp. Izvestija i Učenyja Zapiski Imperatorskago Kazanskago Universiteta t. 47[1] 1880 p.158-162.

2) 1881 I 24 Litauische Litterarische Gesellschaft sekretoriui Tilžėje rašytas Jono Juškos laiškas, kuriame praneša apie brolio Antano mirtį.

Išsp. Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.413-414.

3) 1883 m. m. Jono Juškos laiškas J. Basanavičiui, gavus pirmą Auszros numerį.

Ištrauką pateikė *J. Basanavičius* Lietuvių Tautoje V 1936 p.44.

Literatūra. Litovskija narodnyja pesni — Litovskija Eparchialnyja Vedomosti 1877 N33 p.314.

Izvestija i Učenyja Zapiski Imperatorskogo Kazanskago Universiteta t. 4701 1880 p.158-162.

E. Volter Johann Juschkewitsch — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft Heft XII 1885 (II 1887) p.409-413.

(") (") — Žurnal Ministerstva Narodnago Prosveščenija 1886 N8.

(") — Vilenskij Vestnik 1886 N157.

(") — Volžskij Vestnik 1886 N95 (končina I. V. Juškeviča).

(") — Vilenskij Kalendar na 1887 g. (1886 m.) p.276.

Jan Baudouin de Courtenay Jan Juszkiewicz — Prace Filologiczne 1885 I p.765-774.

(") Jan Juszkiewicz badacz litewski — Kraj 1886 N29, 30, 31.

(") Melodje ludowe litewskie 1900 (prakalba).

Ein Brief von Johann Juschkewithsch von 5 Januar 1881 an den Sekretaer der LLG — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft H. 12 1887 p.413-414.

Antanas isz Bugnu (Antanas Kriščiukaitis) Jonas Juszkevyczius — Lietuwiszkasis Balsas 1887 N7 p.84-86, N8 p.98-101, N9/10 p.123-125, N11/12 p.149-151 (laisvas J. Baudouino de Courtenay straipsnio atpasakojimas iš 1886 m. Kraj).

b. p. Jonas Juszkeviczius — Garsas 1887 N3.

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.87-89. (pakartota iš Liet. Balso 1887).

b. p. (") Broliai Juškevičiai — Laisvoji Mintis 1911 N16 p.365-369.

Austrums 1894 N10 p.269.

Antanulis (Antanas Milukas) Laiszkas i redyste — Varpas 1891 N2 p.30.

Bulletin de l'Académie Imp. de Sciences. Série V tome IV 1895 p.LXXXV, tome V N4 1896 p.XLV.

W. Porzeziński K istorii form spriaženija v baltijskich jazykach 1901 p.22, 57, 58, 59.

V. S. Jokubynas — Vienybė Lietuvninkų 1912 N3.

V. Grekov Juškevič — Russkij biografičeskij slovar' (t. 24) 1912 p.359 -360.

F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten) II 1922 p.VIII, IX, 333, 401.

J. Totoraitis Lietuvos atgijimas 1922 p.47-48.

(") — Vilties priedas 1914 N5/6.

K. Būga Lietuvių kalbos žodynas I 1924 p.XI.

Kornilov Russkoe delo v Severo-Zapadnom Krae ^{2}1908 p.448.

J. Tumas Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir Broliai Juškos-Juškevičiai 1924 p.77-121.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.125.

(") Lietuvių dainų literatūros istorija 1919 p.12-13.

(") Lietuvių Tautos kelias II 1953 p.7, 10.

J. Balčikonis Juškos kelias — Naujoji Romuva 1933 p.106.

J. Basanavičius Mano gyvenimo kronika — Lietuvių Tauta V 1936 p.44.

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.69.

P. Jonikas Jonas Juška — Tautos Mokykla 1936 N12/13 p.286-288.
(") Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.48-49, 57.
(") Iš lietuvių kalbos rašybos istorijos — Archivum Philologicum VIII 1939 p.23, 25, 26, 28-30.
(")Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš „Aušrą" — Mūsų Senovė III 1 1940 p.24.
(") Lietuvių kalbos istorija — Naujienos 1951 N221.
(") Lietuvių kalbos istorija 1953 p.178, 198.
(") Juška Jonas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.179-181.
(") Juška Vytautas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.181-182.
Antanas Jaroševičius Prieškarinių laikų lietuviai Kazanėje — Naujoji Romuva 1939 N45 p.803-804 (su Jono Juškos antkapio fotografija).
A. Senn Didieji lietuvių kalbininkai — Studentų Žodis 1942 N9 p.173.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.45.
J. Balys Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.244-247.
A. Jakštas (A. Dambrauskas) Pirmutinės 10-ties metų spaudos atgavimo sukaktuvės — Draugija 1914 N89/90 p.103.

59. Juozapas Rimkevičius

Biografija. Gimė apie 1815 m. Mokėsi Varnių seminarijoje, kurią baigė apie 1845 m. Vikaravo įvairiose parapijose. 1863 m. buvo Pašvitinio klebonu. Mirė 1901 III 4 (n. kalend. 17).

Raštai. 1) Kun. Janikavičiui paruošus savo Mokslo krikszczionisko vertimą, tuometinis klierikas J. Rimkevičius, nominato Gintilos pavedimu, jį taisė kartu su Eligijum Mantvila. Šis Mokslas buvęs išspausdintas 1845 m.

2) 1863 II 24 Rimkevičius iš Pašvitinio pasiuntė L. Ivinskiui savo parašytą eilėraštį Pagirtine Pakruojcziu, kuris tačiau išspausdintas nebuvo.

3) *Rym.* (Korespondencija apie M. Tukalos mirtį, išspausdinta Auszroje 1883 N5).

Dokumentai. 1863 II 24 kun. J. Rimkevičiaus laiškas Ivinskiui, siunčiant jam savo eilėraštį.

Išsp. *K. Grinius* Lietuvių Tautoje I 2 1908 p.274-276.

Literatūra. *M. Valančius* Kronika — Žinyčia 1901 N3 p.96.

K. Grinius Medžiaga L. Ivinskio biografijai — Lietuvių Tauta 12 1908 p.274-276.

J. Tumas L. Ivinskis 1924 p.59.

Vac. Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58.

Rimkevičius Juozas — Lietuvių Enciklopedija XXV 1361 p.298.

60. Erdmonas Šesnakas

Biografija. Erdmono Šesnako sūnus. Tėvas pradžioje buvo Gastų pradžios mokyklos mokytojas, o nuo 1818 X 5 Tilžės pradžios mokyklos mokytojas (juo buvo dar ir 1839 m.). Matyti, jam mirus, į jo vietą buvo paskirtas jo sūnus.

Šesnakas sūnus gimė apie 1815 m. Baigė Karalienės mokytojų seminariją. Nuo 1846 m. ligi 1860 m. pradžios buvo Tilžės pradžios mokyklos mokytojas. Mirė po 1864 m.

Raštai. 1) Gywasties Medis ant Pasitėszijimo ir Pasistiprinimo į Zioną kankinancziomsioms Duszioms. Pagal Wokiszką sustatyta ir perwersta nůg *Erdmono Szesnako*, mokytojo Tilžėje. (Karaliaučiuje) 1846 m. 105, 3 nž. p.

2-20) Prusiszkos Kalendros ant Meto 1847, Lietuwininkams ant Naudos ir Pamokslo isz wokiszku suraszytos nůg *Erdmono Szesnako* Mokytojo Tilžėje. (Klaipėdoie) 1847 m. 48p.

Yra tai pirmutinis Mažojoje Lietuvoje išleistas kalendorius. Šesnakas jį redagavo bent ligi 1864 m., versdamas iš vokiečių kalbos ir jokios savarankiškos literatūrinės medžiagos čia nedėdamas. Nėra ligi šiol paaiškėję, kada tų Kalendrų leidimą po Šesnako perėmė Urbonas.

21) Nauji Istatymû Dawadai musû prusiszkos Tėwiszkes... nůlatay apraszyti nůg *Erdmono Szesnako*. (Klaipėdoje) 1848 m. 20p.

Yra išspausdinta tik Prūsijos karaliaus sosto kalba. Kadangi Šesnakas pabaigoje buvo parašęs „kas toliau nusidawe... apie tai důs Žinią Sekanczeme Laiszke Erdmons Szesnakas", tai A. Bruožis buvo linkęs šį leidinį laikyti periodiniu.

22) Reikmenû Pagalbos Knygeles arba pamokslingi Dziaugsmû ir Smutnybjû Nusidawimai Kieme Mildheim perwerstos nůg *Erdmono Szesnako* Mokitojo Tilzeje. Pirma dalis. (Tilžėje) 1848 m. 68p.

Apie pirmutinę pagalbą nelaimingais atvejais. Rodos, antroji dalis išleista nebuvo.

23) Nusidawimas Szwento Raszto su Pritinkanczeis Giesmju Perskyrimeleis bey Kalbeseis Szwento Raszto suglausti Szuilems bey Namams nůg A. E. Preis... Pirma į lietuwiszką Kalbą iszwersti per *Jurgį Meszkaitį*... antrą kartą lietuwiszkay pagal zodzieis Szwento Raszto suraszyti ir butent: Nusidawimai seno Testamento per *J. F. Veidt*...; Nusidavimai naujo Testamento per Erdmoną Szesnaką, Mokįtojį Tilzeje. (Tilžėje) 1855 m. VIII, 250p.

šį antrąjį Meškaičio vertimą buvo apsiėmęs ištaisyti Veidtas, bet dėl savo darbo sąlygų negalėjo baigti, ir jo darbą pabaigė Šesnakas.

24) Krikszczioniszkas Wadowas arba Kelo-Rodytojis Keleiwjams į Dangu. Perwerstas nůg *Jono Urbono*... Perweizdėtas nůg *Erdmono Szesnako* Mokįtojo Tilžeje. (Tilžėje apie 1864), 98p.

Literatūra. *Lenkeit* Zur Geschichte der Freiheiter-Volksschule zu Tilsit — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft V 2 1901 p.192-196.

A. B. Klapėdiškis (Ansas Bruožis) Prūsų lietuvių raštija 1913 p.42, 55, 75, 81, 86.

Probočių Anūkas (") Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p. 59-60.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.117.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.61.

(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.356,357.

61. Andrius Morkus Ugenskis

Biografija. Gimė 1816 IV 2 Taručių k., Kurtuvėnų par. (dabar Padubysio vls.). Kadangi jis pats savo laiške Ivinskiui rašė, kad jo brolis gyvenąs pagal Šaukėnus, tai kiti jį kildino iš Šaukėnų par., o Volteris pateikė neteisingą informaciją, kad gimęs Kražiuose. Senelis Andrius Ugenskis, tėvas Anupras (nors mokyklos sąrašuose Andrius Anupraitis buvo pavadintas Juozo Ugenskio sūnumi). Apie savo motiną Andrius rašė Valančiui, kad ji buvusi tikra lietuvaitė, namie lietuviškai tekalbėjusi. Turėjo tris brolius, kurių Jonas turėjo šiokį tokį sąlytį su lietuviškais raštais ir buvo miręs apie 1858 m., o kiti du broliai ūkininkavo.

Andrius pradėjo mokytis Kolainių mokykloje, bet, šią mokyklą valdžiai greitai po 1831 m. sukilimo uždarius, nuo 1836 m. pradžios jis išsikėlė į Kražių gimnazijos III klasę, kur savo mokytojų tarpe turėjo ir Valančių. Gimnaziją pabaigė 1840 m., bet dar metus laiko pasiliko Kražiuose, laukdamas galimumo valdžios lėšomis patekti į universitetą. Tai jam, matyti, pavyko, nes jau 1841 m. jis stojo į Kazanės universiteto istorinį filologinį fakultetą. Jį pabaigė 1845 m. literatūros mokslo kandidatu.

1846 I 19 jis buvo paskirtas Simbirsko gimnazijos vyresniuoju graikų kalbos mokytoju. 1849 XII 29 tokiai pat vietai buvo perkeltas į Kazanės gimnaziją. Buvo iškeltas čia savo paties prašymu, nes buvo sumanęs ruoštis mokslo karjerai. Čia 1850 XI 2 (neteisinga Volterio informacija, 1851 XI 2) jis apgynė disertaciją ir gavo graikų literatūros magistro laipsnį. 1860 m. Kazanės universitetui paskelbus konkursą užimti graikų kalbos dėstytojo vietai, Ugenskis 1860 X 29 buvo tai vietai užimti pakviestas, paliekant jį tuo pačiu laiku ir gimnazijos mokytoju. Tačiau sveikatos sumetimais, bet iš tikrųjų norėdamas išsikelti mokytoju į Lietuvą ar į Petrapilį, jis iš pradžių nuo to pakvietimo buvo atsisakęs. Vis dėlto, paaiškėjus, kad keltis tenai jam nepavyks, jis nuo 1861 II 17 pradėjo savo darbą universitete ir nuo to laiko liko tarnybiškai prikomandiruotas prie universiteto graikų kalbos katedros. 1861 VII 19 jis buvo patvirtintas, prieš tai fakulteto išrinktas, einančiu graikų literatūros ekstraordinarinio profesoriaus pareigas. Ruošdamas daktaro disertaciją, jis 1865

IX 29 prašė universitetą suteikti jam užsienio komandiruotę mokslo žinioms pagilinti, bet pažadėtosios daktaro disertacijos nepristatė, ir nėra žinios, ar jis tą komandiruotę bus gavęs. Nuo 1866 I 27, be graikų, jis dėstė dar lotynų kalbą ir kelerius metus buvo istorinio filologinio fakulteto sekretorius.

Po 1856 m. (tais metais jis rašė Valančiui, kad esąs „dar neženotas") jis vedė vietinę rusę, iš kurios turėjo surusėjusį sūnų Joną, vėliau buvusį Valuinės Novgorode veterinarijos gydytoju. Andrius Ugenskis mirė Kazanėje 1870 m. spalio 7 (19) d. J. Koncevičiaus žiniomis, jam mirus, jo knygos ir rankraščiai buvo atitekę apie Tytuvėnus gyvenusiam jo broliui ūkininkui.

Raštai. 1) Surinkimas musu kalbos žodžiu del busenczo kanakumet Lietuwiszko žodinio.

Savo lietuvių kalbos žodyną Ugenskis pradėjo rašyti apie 1856 m. ir rašė jį ligi mirties. Žodynas apėmė daugiau kaip 100.000 žodžių, rinktų daugiausia ne iš gyvosios kalbos, bet iš literatūros. 1861 m. rašydamas L. Ivinskiui, Ugenskis šiam siūlė savo ir Ivinskio žodynus sujungti į vieną ir paruošti jį spaudai abiejų vardu. Ugenskiui mirus, jo žodynas buvo likęs Kazanėje ir, greičiausia, ten bus dingęs.

2) De statu reipublicae Atheniensium sub Pericle, 1850.

Nespausdinta Ugenskio magistro disertacija.

3) O predislovii Fukidida s kritiko-istoričeskoj točki zrenija — Učenyja Zapiski Imperatorskago Kazanskago Universiteta 1868 IV (ir atskirai) p.289-383.

4) O svojstvach litovskago jazyka, 1869.

N. Zagoskin Biografičeskij slovar' p.180 rašo, kad šį straipsnį Ugenskis išspausdinęs Žurnal Ministerstva Narodnago Proveščenija 1869 m. Bet ten to straipsnio nei tų, nei kitų metų numeriuose nėra, tai jei iš tikrųjų kur ir buvo spausdintas, tik ne šiame žurnale.

Dokumentai. 1) 1858 II 28 lietuviškas A. Ugenskio laiškas M. Valančiui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.144-145.

2) 1858 m. kovo-balandžio mėn. Valančiaus laiškas Ugenskiui.

Jį mini Ugenskis savo 1858 IV 14 laiške.

3) 1858 IV 14 lenkiškas Ugenskio laiškas Valančiui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.326-332 ir atskirai Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.78-81.

4) 1859 V 11 lenkiškas Ugenskio laiškas Valančiui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje l.c.p. 329-332 ir Nežinomuose tekstuose p.81-84.

5) 1859 X 1 Ugenskio laiškas Valančiui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 322-336 ir Nežinomuose tekstuose p.84-88.

6) 1860 VII 25 lenkiškas Ugenskio laiškas Valančiui

Išsp. *J. Stakauskas* Tiesos Kelyje 1938 N3 p.136-143.

7) 1861 I 26 lenkiškas Ugenskio laiškas L. Ivinskiui.

Jo lietuviškas vertimas buvo išsp. Vienybėje Lietuvninkų 1892 N27 p. 320-322; iš čia plačias ištraukas pateikė *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 u.453-455. Laiško originalą turėjęs Petras Kriaučiūnas.

Literatūra. *J. K. Sz. (Jonas Koncevičius)* (Apie Andrių Ugenskį) — Auszra 1884 N7/8 p.286.

Žaltys (M. Davainis Silvestraitis) Isz Lietuvos — Vienybė Lietuvninkų 1892 N43 p.510 N44 p.522.

b. p. (Jonas Šliūpas?) Laiszkas Andriejaus Ugianskio pas L. Ivinskį — Vienybė Lietuvninkų 1892 N27 p.320-322.

Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai (iš Lietuwiszkojo Balso 1888 N20 p.155) 1890 p.50.

E. Volter Litauische Schriftsteller des 19. Jahrs. (Ugianski, Želvovicz und S. Stanewicz) — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (H.17 1892) p.452-455.

E. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.546.

N. Zagoskin Biografičeskij slovar' professorov Kazanskago universiteta 1904 p.180.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.124.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 201, 208, 211.

E. Fraenkel Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.60.

E. Hermann Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wiss. Phil. -hist. Klasse 1929 H.1 p.78.

M. K. Korbut Kazanskij Gosudarstvennyj Universitet II 1930 p.58-59.

Vaclovas Biržiška Profesoriaus Andriaus Ugianskio laiškas į vyskupą M. Valančių — Tauta ir žodis VII 1931 p.326-336 ir Nežinomi senieji tekstai 1931 p.81-88.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.111.

(") Dar iš prof. A. Ugianskio korespondencijos — Mūsų Senovė II 1 1937 p.141-145.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.58-59.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.47, 62.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.17.

V. Maciūnas Andrius Ugianskis — Židinys 1936 N5/6 p.517-528.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.56-57.

(") Gimtojo žodžio baruose 1951 p.133-134.

J. Stakauskas Valančiaus laikų lietuviškas darbas — Tiesos Kelias 1938 N3 p.136-143.

62. Viktoras Julijonas Aramavičius

Biografija. Gimė 1816 X 26 (pagal n. k. XI 7) Evangelikų reformatų kun. Adomo ir Konstancijos Stankaraitės Aramavičių sūnus. Aramavičiai buvo kilę bene iš Žiogeliškių k., iš kurio už 1863 m. sukilimo palaikymą 1863 m. buvo ištremta visa ūkininkų Aramavičių šeima: tėvas Dionizas (63 m.), jo žmona Izabelė, sūnus Adomas (22 m.), Stanislovas (18 m.) ir dukterys Anelė (21 m.) ir Paulina (10 m.). Mokėsi Kražių pavietinėje mokykloje (1828-1829 m. buvo I klasėje), paskiau Slucko gimnazijoje, kurią baigęs 1838 m. stojo į Dorpato universitetą, kurį pabaigė 1842 m.

1855-1865 m. tarnavo Vilniaus cenzūros komitete lietuviškųjų knygų cenzorium. 1865 m. generolo gubernatoriaus Muravjovo įsakymu buvo iš komiteto pašalintas. To pašalinimo priežastis buvo praleidimas kelių tikybinių lietuviškų knygučių, prieš ką užprotestavo buvęs katalikų kunigas, o paskiau pravoslavų šventikas ir neoficialus lietuviškų knygų cenzorius Antanas Petkevičius. Išėjęs iš cenzūros komiteto, Aramavičius gavo protokolisto ir buhalterio tarnybą Vilniaus evangelikų reformatų sinodo raštinėje. Buvo ten pat ir sekretorium. 1837-1891 m. laiko tarpe dalyvavo visuose evangelikų sinoduose Lietuvoje. Mirė apie 1888 m.

Matyti, jo brolio sūnus Koronatas (g. 1830 XI 8) 1853-1859 m. studijavo Dorpate mediciną ir paskiau vertėsi gydytojo praktika Petrapilyje, o vienas jo sūnų, Juozas, tarnavo Vilniaus sinodo sekretorium nuo 1888 VIII 25 ligi 1912 m. Galimas daiktas, kad ir tėvas (V. J. Ar.) bus miręs 1888 m.

Raštai. 1) *(A. J. Glinskis)* Pasaku sakytojas del Lietuwniku isz lenkiszka iszgulde *W. Aramawiczius.* 1863 m. 65p.

Spaudai visai paruoštas rankraštis. 1863 V 17 Vilniaus cenzūros leistas spausdinti, bet neišspausdintas. Versta iš Glinskio Bajarz polski pirmo tomo pasakų, užrašytų Naugardėlio apskrityje.

A. Berg. Apnaszinu... 23 Februariaus (6 Morczius) 1864 Warszawy. (Vilniuje) 1864 m. 2p.

Varšuvos vietininko (caro namestiko) Bergo rusiškai ir lietuviškai išspausdintas įsakymas. Muravjovo įsakymu, lietuviškai išvertė Aramavičius su Antanu Petkevičium.

Literatūra. Album Academicum der Universitaet Dorpat 1867 p.173 (N3827), 265 (N6005).

A. Hasselblatt Album Academicum Dorpat 1889 p.279 (N3827), 440 (N6005).

N. Kornilov Russkoe delo v Severo-Zapadnom krae 1901 p.375, 377.

Nikotin Russkaja Starina 1903 III p.500-501.

K. Grinius Medžiaga L. Ivinskio biografijai — Lietuvių Tauta I 1908 p.14 *(J. Basanavičiaus* prierašas).

Sinodas 1912 m. — Pasiuntinys 1912 N7/8 p.200.

Vytautas Steponaitis Medžiaga 1863-1864 m. sukilimo istorijai — Karo Archyvas II 1925 p.108.

Spis synodów Jednoty Litewskiej — Monumenta Reformationis IV 1 1913.

Pamiatnaja knižka Vilenskoj gub. na 1898 g.

Vaclovas Biržiška Aramavičius Viktoras — Lietuviškoji Enciklopedija I 1932 p.910 ir VI 1937 p.1533; Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.324 ir VII 1956 (Glinskis Antanas Juozas) p.327.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59.

Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

63. Eligijus Mantvila

Biografija. Sienų teisėjo Simano Mantvilos (Montvilos) sūnus, gimė 1816 XII 1 (rubricelėse jo amžius rodomas nevienodai ir neteisingai). Mokėsi Telšių apskrities mokykloje (1828-1829 m. buvo I klasėje), 1831-1832 m. Kalvarijos apskrities mokykloje, paskiau ligi 1837 m. Kražių gimnazijoje. 1837 m. stojo į Vilniaus misijonorių dvasinę seminariją, 1842 m. išsikėlė į Varnių dvasinę seminariją, kurią pabaigė tiktai 1845 m., taigi bendrai dviejose seminarijose išbuvęs 8 metus. Galimas daiktas, kad, prieš atsikeldamas į Varnius, jis kurį laiką buvo mokslą nutraukęs.

1845 m. įšventintas kunigu, buvo paskirtas Kaltinėnų vikaru, 1847 m. perkeltas vikaru į Šakyną, 1848 m. į Tverus. 1850 m. gavo Renavo filiją, 1856-1858 m. buvo filialistas Eigirdžiuose, 1859 m. paskirtas administratorium į Nemakščius, 1862 m. administratorium į Batakius, paskiau ten pat buvo klebonu ir dekanu ligi 1874 m.

Batakiuose gyvendamas, pasireiškė visiškai rusų valdžiai atsidavusiu kunigu. J. Tumo apibūdintas „moraliniu monstruumu", „baisiu žmogumi", ligi mirties nepaliovusiu maskoliams tarnauti, kuris galėjęs Batakiuose išsilaikyti tik palaikomas gubernatoriaus, nes jei ne gubernatoriaus pasipriešinimas, vysk. Valančius būtų jį iš ten seniai iškėlęs. Be kito ko, jis įdavinėjo rusų valdžiai kitus kunigus (pvz. Varlaukio filialistą Dimavičių), policijos padedamas buvo užgrobęs Varlaukio filiją ir t. t. O 1870 m., kada rusų administracija vedė tardymą dėl plačiai paplitusių Lietuvoje nelegalių brošiūrų, kurias Valančius buvo išleidęs Mažojoje Lietuvoje, Mantvila davė policijai parodymą, kad tas brošiūras rašęs vysk. Valančius.

Vysk. Valančiui vis nepavykdavo jo iškelti iš Batakių ir atimti jam parapiją, nes keletą metų gubernatorius tam neduodavo savo sutikimo, o 1871-1874 m. mėgino net Mantvilą prakišti į prelatus už jo nuopelnus rusų valdžiai, tačiau čia jau vyskupas nedavė sutikimo. Tik Valančiui mirus, vysk. Bersnevičiui pavyko jį iš klebonų išvyti. 1875-1879 m. jis buvo Svėdasų vikaru, nuo 1880 VII 30 ligi mirties Alsėdžių altarista. Mirė Alsėdžiuose 1896 m. birželio 10 (22) d.

Raštai. Kun. A. Janikavičiui paruošus Mokslo krikszczioniszko (išspausdinto 1845 m.) vertimą, nominatas J. K. Gintila pavedė vertimą peržiūrėti ir ištaisyti kun. I. Kulvinskiui, o tas iš savo pusės pavedė tai Varnių seminarijos klierikams J. Rimkevičiui ir Eligijui Mantvilai. Nors dabar neįmanoma nustatyti, kokią darbo dalį kiekvienas jų atliko, tačiau nėra abejonės, kad visi trys korektoriai redaktoriai (jų tarpe ir Mantvila) atliko daugiau negu pats tos knygos vadinamasis autorius Janikavičius.

Dokumentai. 1) 1865 I 26 Mantvilai rašytas vysk. Valančiaus raštas, kuriame vyskupas jį vadina išdaviku.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje I 1 1921 p.13.

2) 1865 I 28 Mantvilai rašytas Valančiaus raštas, kuriame pasitenkina jo pasiaiškinimais.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 13.

3) 1865 II 14 Mantvilai rašytas griežtas Valančiaus raštas, kuriame jį smerkia už Varlaukio bažnyčios užgrobimą.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 13.

4) 1869 VIII 7 Valančiaus raštas Kauno gubernatoriui apie būtiną reikalą atleisti Mantvilą iš klebono pareigų.

Ištraukų duoda *A. Alekna* Ganytojuje 1921 p.264.

5) 1869 X 16 Kauno gubernatoriaus neigiamas į tą raštą atsakymas.

Ištraukų duoda *A. Alekna* l.c.p. 264.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.126.

Špolkovič Sbornik statej razjasniaujuščich polskoe delo v Zapadnoj Rossii II 1887.

M. Valančius Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.31 (ir Pastabos pačiam sau 1929 p.67).

Mykolas Biržiška Pirmoji byla dėl lietuviškų raštų — Visuomenė 1910 N2 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.171).

A. Alekna Rusijos vyriausybė ir kunigų skyrimas — Ganytojas 1921 N9 p.264, 266.

Vaclovas Biržiška Vyskupo Valančiaus bylos — Mūsų Senovė I 1 1921 p.12-13.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.109.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59.

Montvila 1. Eligijus — Lietuvių Enciklopedija XIX 1959 p.247-248.

64. Karolis Rudolfas Jacoby

Biografija. Gimė 1817 II 14 Tilžėje, kur jo tėvas buvo teismo pirmininkas. Motina mirė 1846 II 8.

Ligi septynerių metų amžiaus mokėsi pas tėvą. Kada tėvas buvo perkeltas į Opstainį, K. R. J. stojo į Gumbinės gimnaziją, kurią jis lankė ligi tercijos, o po to perėjo į Tilžės gimnaziją, kurią pabaigė 1835 m. rudenį. Iš čia stojo į Karaliaučiaus universiteto teologijos fakultetą. 1836 m. rudenį išsikėlė į Hallės universitetą ir ten studijavo 1836-1838 m. 1839 III Karaliaučiuje išlaikė savo pirmą egzaminą, po to kurį laiką gyveno pas tėvus. Tėvų patartas, stojo mokytoju pas von Sandeną Šakiuose, Užnemunėje (jo nekrologe rašoma — „in Czaky in Polen"). Čia jis dirbo ligi 1840. 1841 m. pradžioje Karaliaučiuje išlaikė kunigo egzaminus ir po to kartu su tėvais išvyko į kelionę Silezijoje, kur užtruko tris mėnesius. Grįžęs iš kelionės, jis stojo privatiniu mokytoju pas Kaeswurmą Pauperne prie Gumbinės, kur dirbo ligi 1843 m. pradžios. Ligi 1843 m. rudens jis dar tęsė studijas Karaliaučiuje, bet po to, tėvo patariamas, jis trečią kartą stojo namų mokytoju pas Baumgardą Schneidemuendėje prie Elbingo. Čia jis dirbo pusantrų metų ir po to įsteigė Elbinge medžio prekybą. 1845 IX 30 jis vedė Reino (vakarų Prūsijoje) superintendento dukterį Bertą Pianskaitę. Jam betgi prekyba nepatiko, ir jis pasiryžo grįžti į dvasininko luomą.

1846 m. rudenį jis su visa šeima išvyko iš pradžių pas tėvą į Ragainę ir jau čia mėgino gauti kunigo vietą. Tačiau jam čia teko laukti ištisus metus, ir jis išvyko pas brolį į Norgalius prie Gumbinės. 1848 I jis stojo mokytoju į Gumbinės mergaičių mokyklą ir tuo pačiu laiku vertėsi ir muzikos pamokomis. 1848 m. Velykų metu jis buvo paskirtas Gumbinės pamokslininku ir čia jis liko ligi 1850 XI, kada buvo paskirtas Beržkalnio prie Įsruties kunigu. Čia jis gyveno devynerius metus. 1860 m. jis pagaliau buvo paskirtas pirmuoju kunigu Klaipėdos apylinkės bažnyčioje (Landkirche) ir čia liko ligi mirties. 1876 m. jis gydėsi Karlsbade. Klaipėdoje gyvendamas, jis rūpestingai studijavo lietuvių kalbą ir nuo 1879 m. ligi mirties buvo Klaipėdos gimnazijos lietuvių kalbos mokytojas.

Nuo pat įsisteigimo 1879 X 14 Tilžėje Litauische Litterarische Gesellschaft ligi mirties Jacoby buvo tos draugijos pirmininkas. Mirė Klaipėdoje 1881 m. vasario 24 d. Jam mirus, buvo panaikintas ir lietuvių kalbos dėstymas Klaipėdos gimnazijoje.

Jų duktė gimė 1846 VIII 13 Elbinge, vienas sūnus 1849 m. Gumbinėje, o kitas 1851 m. Beržkalnyje. Vienas jų, Karolis, buvo 1861 m. Dancigo gimnazijos mokytojas.

Raštai. 1) (Buvo vienas Pr. Kuršaičio bendradarbių, šiam renkant medžiagą savo 1870 m. žodynui).

2) (1870 m. Altpr. Monatsschrift VII p.160-164 išsp. Kuršaičio žodyno recenziją).

3) (1870 m. Lietuwiszkoj Ceitungoj išsp. keletą žinelių).

4) *J. Bassanovicz-K. R. Jacoby* Daijnos surinktos per Dr. J. Bassanowicz — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft B I H 3 1880 p.114-118.

Čia Jacoby pridėjo prie 7 Basanavičiaus išspausdintų dainų trumpus vokiškus paaiškinimus.

5) *R. Jacoby* Lesefruechte — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft B. I H. 2 1880 p.48-53.

Čia Jacoby įdėjo: Was heisst Letuwa? ir Schallwoerter (Tierstimmen).

6) *Jacoby* Beitrag zur Kunde des litauischen Memeler Dialekts — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft B. I H. 2 1880 p.61-82.

Čia Jacoby įdėjo „Klaipėdiszkių praneszimą" su vokišku vertimu. Tas pats buvo pakartota ir Altpr. Monatsschrift 1880 XVIII p.229-250. Bezzenbergeris tą originalinį Jacobio parašytą „pranešimą" vadina bendrai „eine Perle der Literatur ueberhaupt", dėl kurio Jacoby buvo prilyginamas Dickensui, tik drauge reiškia apgailėjimą, kad, tai verčiant iš lietuvių kalbos į vokiečių, visas tas lietuviškas sąmojis galįs prapulti.

7) Zur Geschichte der litauischen Uebersetzung des kleinen Lutherschen Katechismus — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft B. I H. 3 1880 p.118-129.

Pagrindinė studija 1719 m. vad. Lysijaus katekizmo lietuviško vertimo istorijai nušviesti.

8) *Jacoby* Bemerkungen zum Vocabularium von Ziegler — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 3 1880 p.129-138.

Jacobio pastabos prie Ciglerio (Zieglerio) Nesselmanno žodyno papildymų.

9) (Jacobio pranešimas visuotiniame Lit. Lit. Gesellschaft susirinkime 1880 X 27 buvo išsp. Mitteilungen d. Lit. Lit. Geselschaft I 1883 p.181-186, t. y. praėjus 5 metams nuo jo mirties).

10) Litauische Chrestomatie zum Schulgebrauch. Mit dem XX Jahresberichte des Gymnasiums in Memel herausgegeben von Rudolf Jacoby, Pfarrer an der Landkirche in Memel. Leipzig. Komissions Verlag von G. B. Teubner (Gedruckt bei Siebert in Memel). 1880 m. VII, 95p. (lotynų raidėmis).

11) Litauische Pflanzennamen — Mitteilungen d. Lit. Lit. Geselschaft II 3 1884 p.133-143.

Jacobiui jau mirus, išspausdinta iš jo literatūrinio palikimo. 233 lietuviški augalų vardai su jų vokiškais ir lotyniškais vardais.

Literatūra. *F. Kurschat* Woerterbuch der littauischen Sprache I 1870 p.VII-XXI.

M. J. A. Voelker Jahresbericht — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.251-255.

H. Poehlmann Geschichte d. Gymnasiums zu Tilsit 1886 (N217).

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.135-136.

A. Bezzenberger Die litauische Literatur — Die Kultur der Gegenwart I 9 1908 p.367.

Probočių Anūkas (Ansas Bruožis) Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.72-73.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 diena 1921 p.81.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925.

E. Hermann Die litauische Gemeinsprache als Problem der allgemeinen Sprachwissenschaft — Nachrichten d. Goetting. Gesellschaft d. Wiss. Phil.-hist. Klasse. 1929 H. 1 p.74-75.

P. Jonikas Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš „Aušrą" — Mūsų Senovė III 1 1940 p.20.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59 (N311).

J. Vanagaitis Kovos keliais 1938 p.41.

Pr. Skardžius Jacoby Karl Rudolf — Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.242.*)

*) Neprieidamas kauninės enciklopedijos, negaliu pateikti duomenų apie jos str. apie J.: str. aut., enciklopedijos tomo ir puslapio. *M. B-ka.*

65. Tamošius Senkus-Senkauskas

Biografija. Gimė 1817 XI 15 Miliškiuose, Zyplių vls., Marijampolės aps. Tėvas Tomas. Mokėsi Seinų gimnazijoje ir ligi 1839 m. Seinų dvasinėje seminarijoje. 1840 m. stojo į Varšuvos dvasinę akademiją, kurią pabaigė teologijos kandidato laipsniu. Nuo 1844 m. buvo Seinų katedros vikaru, paskiau pakustošiu. Nuo 1856 m. Pajevonio klebonas. Čia gyvendamas, tarp kito, buvo sudaręs didelę monetų kolekciją.

Sukilimui prasidėjus, 1863 IV 9 buvo suimtas ir uždarytas Kauno kalėjime. 1863 VIII 17 Lenkijos caro vietininko Bergo įsakymu buvo ištremtas į Vologdos guberniją, įskųstas raginęs parapiečius eiti į sukilimą ir rinkęs sukilėliams ginklus, maistą ir rūbus. Ištrėmime gyveno Solvičegodske, Vologdos gubernijoje. 1871 XII 13 gavo leidimą iš Solvičegodsko išvykti, tik be teisės apsigyventi Lietuvoje ar Lenkijoje. Pasirinko Latviją ir ten įsikūrė Lauzene, Alūkstos aps. 1876 m. jam buvo panaikinta viešoji policijos priežiūra, bet buvo laikomas slaptoje priežiūroje. Pagaliau 1884 X 4 gavo leidimą grąžti į Seinų vyskupiją, kur apsigyveno Pajevonyje. Mirė Pajevonyje 1901 VIII 14.

Raštai. 1) (Dar prieš savo ištrėmimą, o paskiau ir ištremtas rašė lietuviškus eilėraščius, kurių žinomi: ištrėmime parašytas — Tarpe Virbaliaus ir tarpe Vištyčio, Daina apie Pajevonį, Tu lapute, tu rudoji, ir kt.).

Dar jam gyvam esant, „Tarpe Virbaliaus ir tarpe Vištyčio" buvo išspausdinta Amerikoje Paukščio 1889 m. išleistose Dajnose lietuwyszkose.

2) (Kun. J. Totoraitis turėjęs savo rankose Senkaus rankraštį su keliasdešimt jo parašytų sakmių. Šio rankraščio likimas nežinomas).

Dokumentai. 1) 1863 VIII 117 Lenkijos caro vietininko įsakymas ištremtį Senkų į Vologdos guberniją.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani I 3 1933 p.323.

2) 1871 XII 13 Solvičegodsko policijos leidimas jam vykti į Kuršo guberniją.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* II 3 1936 p.156.

3) 1884 X 4 leidimas grįžti į Seinų vyskupiją.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* I 3 p.323.

Literatūra. *(J. Paukštys)* Dajnos lietuwyszkos isz Wysur Surinktos 1887 (1889) p.224.
A. Połujański Wędrówki po gubernii Augustowskiej 1859 p.376 (nuorašas).
P. Kun. Tamošius Senkauskas — Ukininkas 1901 N11.
P. Augustaitis — Vadovas IX p.270-274.
J. Totoraitis Iš mūsų atgijimo istorijos — Ateities Spinduliai 1916 N1 p.43.
(") Sūduvos-Suvalkijos istorija 1938 p.534.
Mykolas Biržiška Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920 p.104-105.
P. Kubicki Bojownicy kapłani I 3 1933 p.323, II 3 1936 p.154-156.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59 (N312).

66. Jokimas Moncevičius

Biografija. Gimė 1817 m. (jo bylos žiniomis — 1808 m.) Kretingos vls. Kilęs iš valstiečių šeimos. Tikroji pavardė Mončius. Pradžios mokslą ėjo Kretingos parapijos mokykloje (joje buvo dar 1836 m.). Paskiau mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje ir 1841 m. buvo įšventintas kunigu.

Nuo 1841 m. Platelių vikaras, 1846-1849 m. Gegrėnų vikaras, 1849 -1850 m. ten pat altarista ir filialistas, 1851 m. buvo perkeltas į Varnius pakustošiu. Nuo 1858 m. Telšių parapijos administratorius, nuo 1859 m. ten pat klebonas. 1861 XI 29 už leidimą rinkti bažnyčioje aukas tautiniams (lenkų) reikalams, Kauno gubernatoriaus reikalavimu, vysk. Valančius iškėlė jį vikaru į Alūkstą, bet, matyti, M. sugebėjo pasiteisinti, nes vėl buvo grąžintas į Telšius klebonu.

1863 m. vasario mėn. buvo suimtas ir išgabentas į Daugpilio tvirtovės kalėjimą. Tačiau, Valančiaus užtartas, jis 1863 III 22 buvo generolo gubernatoriaus Nazimovo įsakymu iš kalėjimo išleistas ir grąžintas į Telšius. Po dvejų metų, generolo gubernatoriaus Kaufmano įsakymu, kaip apskritai nepatikimas kunigas, jis buvo iškeltas į Gardino guberniją ir ten nuo 1865 III 13 apgyvendintas policijos priežiūroje. 1867 m. šeimyniniais reikalais be leidimo atvykęs į Telšius, sumokėjo 25 rub. baudos. 1871 X 15 vėl dėl tos pačios neištikimybės generolo gubernatoriaus įsakymu buvo uždarytas į Raseinių vienuolyną, kur buvo laikomas dar ir 1874 m. Po to keletą metų rusų administracija jo netvirtino jokiai pareigai vyskupijoje ir tik 1882 m. davė leidimą jį paskirti Barstyčių filialistu. 1884 m. gavo oficialinį gubernatoriaus papeikimą už pakvietimą į atlaidus svetimų kunigų, negavus tam specialaus leidimo. Dar ir 1898 m. jam buvo iškelta byla už šventimą šv. Vladislovo dienos. Nors ir nuolat administracijos persekiojamas ir ilgus metus be vietos gyvendamas, sugebėjo surinkti didelius turtus, Telšiuose ir Liepojoje turėjo keletą namų, kurie, jam mirus, atiteko jo broliui Florijonui (1829-1909 m.), buvusiam Maskvos pašto apygardos viršininko padėjėjui, ilgai gyvenusiam Liepojoje, o paskui Viekšniuose, ten ir pasimirusiam. Jokimas Moncevičius mirė Barstyčiuose 1901 m. vasario 13 (26) d.

Raštai. 1) *Tamosziaus isz Kempis* Apej sekima Kristaus... Iszgulditas par... *Motieju Wolonczewski* Iszduotas par Kuniga *Jokimą Moncewicze.* (Vilniuje) 1852 m. 326, 9p.

Moncevičius tiktai davė lėšų knygai išspausdinti. Išleista 3000 egzempliorių ir 200 egzempliorių geresnio popieriaus. Korektūrą žiūrėjo kun. *Vincentas Prialgauskis.* Naujas leidimas pasirodė 1926 m.

2) (Buvo laikomas vertėju V. Veleglauskio Szwento Izydoriaus Artojo, išleisto 1858 m., — viršelyje padėti 1859 m., — kur vertėjas pasirašė raidėmis K. M., kas buvo aiškinama — Kunigas Moncevičius. Tačiau paaiškėjo, kad čia K. M. tai ne Moncevičius, bet *Kazimieras Mikėnas-Michnevičius,* S. Tizenhauso gydytojas.

Dokumentai. 1861 IX 23 Valančiui rašytas Moncevičiaus raštas, kuriame prašo duoti jam nurodymų ir patarimų, kaip jam aiškintis administracijai dėl rinkliavos bažnyčioje.

Ištraukų duoda *A. Alekna* Mūsų Senovėje I 1 1921 p.31.

2) 1861 IX 25 Valančiaus atsakymas, kuriame jis rašo, kad už leidimą bažnyčioje rinkliavos jis galįs būti ištremtas.

Ištraukų duoda *A. Alekna* l.c.p. 31.

3) 1861 XI 29 Valančiui rašytas generolo gubernatoriaus raštas, kuriame jis reikalauja, kad Moncevičius būtų iškeltas į kurią tolimą parapiją.

Ištraukų duoda *A. Alekna* l.c.p. 31.

4) 1871 X 15 generolo gubernatoriaus raštas Gardino gubernatoriui, kad Moncevičius iš Gardino gub. perkeliamas į Raseinių vienuolyną.

Ištr. duoda *P. Kubicki* p.682-683.

Literatūra. *M. Valančius* Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.26 (su *J. Tumo* prierašu).

A. Alekna Vyskupas Valančius ir 1863 metai — Mūsų Senovė I 1 1921 p.31.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.26, 72.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.209, 690, II 2 1936 p.682-684.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.113.

Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

(") Anuo metu 1938 p.90.

A. Mž. (A. Mažiulis) Moncevičius Joakimas — Lietuvių Enciklopedija XIX 1959 p.181.

67. Vincentas Prialgauskis vyresnysis

Biografija. Gimė Žemaitijoje 1817 m. Baigė Varnių seminariją. Apie 1845 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas į Naujamiestį (Panevėžio aps.) vikaru. 1848 m. iškeltas vikaru į Truskavą, 1849 m. į Ramygalą. Nuo 1850 m. buvo Truskavos administratorius, o nuo 1854 XII 21 ten pat klebonas.

Mirė Truskavoje 1884 X 14.

Raštai. (Rinko lietuviškas dainas, kurių dvi, iš jo gautas, Leonas Potockis, — L. P., — išvertęs jas į lenkų kalbą, išspausdino savo Pamiętniki Kamertona. Greičiausia, ir tą vertimą bus atlikęs ne Potockis, bet Prialgauskis. Tas dainas Potockis buvo iš Prialgauskio gavęs dar prieš 1863 m.).

Literatūra. *L. P. (Leon Potocki)* Pamiętniki Kamertona I 1869 p.118-120. *Vaclovas Biržiška* Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59.

68. Stanislovas Vaidila

Biografija. Gimė 1817 m. Bugenių viensėdyje, Tirkšlių (seniau Židikų) vls. Mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje ir Vilniaus dvasinėje akademijoje, kurią 1840 m. pabaigė tikrojo teologijos studento laipsniu.

1841 m. įšventintas kunigu, bvuo paskirtas vikaru į Švėkšną, kur iš karto pasirodė nepagydomu alkoholiku, ir dėl to nuolat kilnojamas iš vienos vietos į kitą, protarpiais uždaromas Varnių kunigų pataisos namuose. 1845-1846 m. buvo Varnių katedros vikaras, 1848 m. Šiluvos altarista, 1850 m. rodomas rubricelėje be vietos (pataisos namuose?), 1853 m. Varnių mansionorius, 1854-1855 m. Baisogalos vikaras, 1857 m. Gardų filialistas, 1858 m. Varnių katedros vikaras, 1861 m. Janapolės vikaras, 1859-1865 m. visą laiką rodomas be vietos (gal daugiausia tuo laiku laikomas pas rokitus). Buvo dar vikaru Pavandenėje, Pašilėje ir kitur.

Nors J. Šaulys iš savo dėdės kun. P. Šaulio-Šaulevičiaus pasakojimų teigia, kad tik 1868 m., kaip nepataisomas girtuoklis, Vaidila buvęs galutinai suspenduotas, bet, kadangi jis jau nuo 1866 m. buvo išbrauktas iš Žemaičių vyskupijos rubricelių, tai ir tenka manyti, kad jis jau 1866 m. buvo suspenduotas.

Po to jis gyveno pas gimines (pas Židikų vls. Rupeiką ir kitus), bet ir ten vienoje vietoje ilgai nepagyvendavo.

Pagal J. Šaulį, jis miręs pas savo brolį Skaudvilėje, turėdamas apie 56 metus, taigi apie 1874-1875 m. Bet jei jis parašė rankraščiu išlikusią „Istorije Szwentos Bažniczios", tai bus miręs po 1877 m. Palaidotas bene Ukrinuose.

Raštai. 1) (Išvertė į lietuvių kalbą du tomus Gaume Zasady wiary chrześcijańskiej. Rankraštis išspausdintas nebuvo, ir laikomas dingusiu).

2) (Išvertė į lietuvių kalbą J. Wilczeko Kazania na niedziele całego roku. Spaudai paruoštą rankraštį pats Vaidila įdavęs vėlesniam kun. Šauliui, pas kurį šis rankraštis vėliau dingo. Kadangi kun. Šaulys gimė 1872 m., tai, matyti, ne vaikui Vaidila buvo rankraštį įdavęs, ir tuomet tektų manyti, kad jis mirė 80-ųjų metų pabaigoje).

3) (Vaidila neblogai improvizavo lietuviškus ir lenkiškus eilėraščius, kurių nemaža iš jo lūpų buvo surašęs kun. P. Šaulys; bet ir tie rankraščiai dingo).

4) Istorije Szwentos Bažniczes Rimo-Katalikiszkos Paraszita par K. S. W. 1877 metusi, 399p.

Rankraštis LMD, galimas daiktas, parašytas Vaidilos, nes visiškai atitinka tos knygos autoriaus inicialai, juo labiau, kad ir suspenduotas jis visada save laikė kunigu.

5) (Rokitų pataisos namuose uždarytas, jis gaudavo nurašinėti Valančiaus rankraščius, nes turėjo labai gražią rašyseną, labai panašią į Ivinskio. Šios rūšies jo nurašytų rankraščių yra LMD).

Literatūra. *Jurgis Šaulys* Kunigas Stanislovas Vaidila — Mūsų Senovė I 1922 N4/5 p.625-626 (su J. Basanavičiaus prierašu).

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59.

Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.58*).

---

*) Ten Vacl. B-kos įtarpas. *M. B-ka.*

69. Otonas Praniauskis

Biografija. Rašėsi Proniewskis. Gimė Padubysyje, Telšių aps. ir vls. (dabar Telšių miesto ribose) apie 1817 m. (rubricelėse nurodoma, kad jis miręs turėdamas 66 metus, t. y. gimęs apie 1812 m.; kitose rubricelėse rašoma, kad gimęs apie 1817 m. „Šaltinis" 1909 m. N45 p.720 rodo jį gimusį 1823 m., kas yra aiški klaida, nes tuomet į mokyklą jis būtų stojęs turėdamas 3 metus, o kunigu būtų įšventintas turėdamas 18 metų). Tėvas Teofilis Praniauskis ilgus metus buvo Telšių apskrities teismo asesorium. Motina Eleonora Dobševičiūtė. Otonas turėjo brolį Vladislovą, tėvui mirus, kurį laiką ūkininkavusį Padubysyje, paskiau išsikėlusį į Petrapilį, kur jis tarnavo vidaus reikalų ministerijoje ir, be kita ko, tarpininkavo išgaunant kitoms lietuviškoms ir lenkiškoms knygoms leidimą spausdinti. Seserys — poetė Karolina ir Teklė Borisevičienė.

1826-1832 m. Otonas mokėsi Telšių apskrities mokykloje (1828-1829 m. buvo I klasėje), iš kurios stojo į Varnių dvasinę seminariją. 1838 m. buvo pasiųstas Žemaičių vyskupijos stipendininku į Vilniaus dvasinę akademiją, kurią pabaigė 1841 m. teologijos kandidato laipsniu ir 1841 VI 13 buvo įšventintas kunigu.

1841 m. pirmon vieton buvo paskirtas vikaru į Vainutą, 1842-1843 m. vikaravo Plungėje. 1843 XII 18 pavyskupis Simanas Giedraitis prašė rusų administracijos leidimo paskirti Praniauskį reformuojamos dvasinės seminarijos dogmatinės teologijos ir rusų bei lotynų kalbų profesorium. Ši patvirtino, ir Praniauskis 1844-1845 m. buvo Varnių seminarijos profesorium, be kitų dalykų, 1845 m. dėstė ir lotynų kalbą. Reformuojant seminariją, 1845 IX 3 rusų administracijos reikalavimu, jis buvo iš seminarijos profesorių atleistas.

1845-1847 m. jis buvo Varnių katedros bažnyčios mansionorius ir pamokslininkas. 1847 m. vikaras Sedoje, paskiau bent ligi 1848 III vikaras Švėkšnoje (1848 II 27 jis palaidojo Švėkšnos kapinėse Simaną Stanevičių). Tais pačiais metais vikaras Lyduvėnuose ir 1849 m. Šiaudininkų filialistas. Nuo 1850 VI 24 tik pradėjęs vyskupauti Valančius pasiėmė jį savo kapelionu ir sekretorium, kuriuo jis buvo ligi 1857 m.

Nuo 1858 I 11 jis gavo Utenos parapiją ir čia tuojau pirma įvedė lietuviškus pamokslus, o nuo 1859 XII 14, ir toliau pasilikdamas Utenos klebonu (jos teatsisakė 1869 m.), buvo paskirtas Mohilevo arkivyskupo Žilinskio dvasiniu sekretorium Petrapilyje. Dar prieš savo iškėlimą į Petrapilį buvo vietos dvarininkų įskųstas generolui gubernatoriui Nazimovui maištininku, kurstančiu žmones, nes vieną kartą iš sakyklos draudė ponus: „Amžiais žmonės tarnavo jums, jūsų tėvams, seneliams, o dabar jūs norite nuskriausti žmones ir paleisti su terbomis".

Jam Petrapilyje gyvenant, Utenos parapiją administravo kun. A. Vyšniauskas. Tuo pačiu laiku jis gavo ir Žemaičių kapitulos kanauninko titulą. Nuo 1862 VI 12 jis buvo Žemaičių vyskupijos atstovu asesorium Petrapilio dvasinėje kolegijoje. Nuo 1864 VI 12 jis yra Žemaičių vyskupijos kanauninkas senjoras, o paskiau ir prelatas. Petrapilio kolegijoje jis atstovavo Žemaičių vyskupijai ligi savo mirties.

Mirė Petrapilyje 1879 m. lapkričio 11 (23) d.

Raštai. 1) (Koenigsdorfer) Iszguldimas Ewangeliju Szwentu ant wisu nedeldienu. Par apalus metus suraszitas ir drukan paduotas. (Vilniuje) 1855 m. 302p.

Čia yra įdėtas 51 Praniauskio pamokslas, iš dalies išverstas, iš dalies sutrumpintas. Savo pavardę Praniauskis padėjo tiktai po paaukojimu Valančiui.

2) Piusa dewintoje isz pariedima Wieszpaties Diewa Popieziaus gromata apasztaliszka, kurioj nekałta Pannos Diewo gimditojos prasidiejimą pripažint usz dala tikieimo. (Vilniuje) 1855 m. 19p.

Pačioje knygoje vertėjas nėra nurodytas, bet, greičiausia, vertė Praniauskis, kuris tuo laiku buvo vysk. Valančiaus sekretorium, o pats darbas buvo išėjęs iš vyskupo raštinės.

3) Iszguldimas szwentu Ewangeliju. Dalis treczia. (Vilniuje) 1870 m. 327p.

Vysk. Valančiaus pavedamas, Praniauskis buvo išvertęs pirmąjį Białobrzeskio pamokslų tomą. Vilniaus generolo gubernatoriaus raštinė savavališkai tai transkribavo maskoliškomis raidėmis ir išspausdino.

4) Pamoksłay ir Medytacyos ant triju dienu Rekollekcyju szwętu. 1873 m. 118p.

Nespausdintas Praniausko rankraštis, jo paaukotas vysk. Valančiui.

Dokumentai. 1) 1847 II 1 Praniauskio raštas vyskupijos raštinės sekretoriui, kad galįs būti aprobuotas Šurevičiaus rankraštis — Didžioji Nediele.

2) 1854 VIII 17 Praniauskio laiškas spaustuvininkui Zavadzkiui Vilniuje su padėka už dovaną.

3) 1856 IV 10 Praniauskio laiškas iš Varnių Zavadzkiui su pasiūlymu išleisti jo sesers Karolinos parašytą Kalwarya na Żmudzi.

4) 1856 IX 18 iš Varnių Zavadzkiui rašytas Praniauskio laiškas, kuriame jį informuoja apie savo ruošiamą pamokslų rinkinį, kurį nurašinėjančios jo pavestos kažkokios Varnių davatkos.

Kartu žada jam pasiųsti ir savo sesers eilėraščių rinkinį.

5) 1858 VIII 19 iš Utenos Zavadzkiui rašytas Praniausko laiškas, kuriame praneša gavęs iš Zavadzkio užsakytuosius medalikėlius.

6) 1858 IX 5 Praniausko laiškas iš Utenos Zavadzkiui su padėka už sesers eilėraščių išspausdinimą.

7) 1859 VIII 2 iš Utenos Zavadzkiui rašytas Praniausko laiškas, prie kurio pridėjo brolio Vlado laišką iš Petrapilio su informacija apie lenkišką kun. Kazlauskio rankraštį.

8) 1859 VIII 11 iš Utenos Zavadzkiui rašytas Praniauskio laiškas, prie kurio prideda antrą brolio Vlado laišką tuo pačiu reikalu.

9) 1859 XII 7 iš Utenos Zavadzkiui rašytas Praniausko laiškas, kuriame praneša, kad esąs paskirtas į Petrapilį, ir mini savo ypač nuoširdų atsisveikinimą su vysk. Valančiumi.

10) 1860 I 12 iš Petrapilio Zavadzkiui rašytas Praniausko laiškas, kuriame prašo padėti Petrapilio viešosios bibliotekos bibliotekininkui Ivanauskiui parduoti jo į komisą gautus Wuyko Biblijos egzempliorius.

11) 1860 m. iš Petrapilio Zavadzkiui rašytas Praniauskio laiškas, prie kurio jis pridėjo kun. Žoltovskio laišką su pataisomis, įdėtomis į Zavadzkio spausdinamą Mohilevo arkivyskupijos rubricelę.

12)1861 VII 26 iš Petrapilio Zavadzkiui rašytas Praniauskio laiškas, siunčiant jam išspausdinti Mohilevo arkivyskupijos rubricelę 1862 metams.

13) 1863 VII 22 vysk. Valančiui rašytas Praniauskio laiškas, kuriame prašo kanauninko vietos po kanauninko Igno Kulvinskio mirties.

14) 1865 IV 10 iš Petrapilio vysk. Valančiui rašytas Praniauskio laiškas, kuriame, atsakydamas į vyskupo laišką, praneša sutinkąs išversti jam vyskupo paskirtą Białobrzeskio pamokslų dalį.

N1-14 laiškai niekur nespausdinti.

15) 1869 V 12 iš Petrapilio Utenos parapijos administratoriui kun. Višniauskui rašytas Praniauskio laiškas, kuriame pranešė apie savo atsisakymą nuo Utenos parapijos.

Išsp. *Aldonas (J. Lideikis)* Tėvynės Sarge 1899 N5 p.47.

16) 1869 V 15 kun. Baranausko laiškas Praniauskiui ryšium su šio atsisakymu nuo Utenos klebonijos.

Išsp. *Aldonas* l.c.p. 47-48.

17) 1869 V 22 iš Petrapilio kun. Vyšniauskui rašytas Praniauskio laiškas, siunčiant jam Barausko laišką.

Išsp. *Aldonas* l.c.p. 48.

18) 1869 VIII 24 Praniauskio rusų kalba parašytas oficialus laiškas vysk. Valančiui, prašant jo nesiūlyti į Šiluvos infulotus, kaip tai buvo sumanęs Valančius.

Nespausdintas.

19) 1873 II 10 Praniauskio laiškas kun. Vyšniauskui apie savo ligą.

Išsp. *Aldonas* Tėv. Sarge 1899 N6 p.57-58.

20) 1874 II 8 Praniauskio laiškas iš Petrapilio kun. Vyšniauskui. Ištrauką pateikia *Aldonas* l.c.p. 58.
21) 1874 VI 4 Praniauskio laiškas iš Petrapilio kun. Vyšniauskui. Ištrauką pateikia *Aldonas* l.c.p. 58.
22) 1876 I 1 Praniauskio laiškas iš Petrapilio kun. Vyšniauskui. Ištrauką pateikia *Aldonas* l.c.p. 58.

Literatūra. *J. Koncevičius* Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1883 (Heft XVII 1883) p.17.
Aldonas (A. Lideikis) A. a. kunigas A. Višniauskas — Tėvynės Sargas 1899 N4 p.33-36, N5 p.44-48, N6 p.57-58.
J. Daubaras (J. Grajauskas) Vysk. A. Baranauskas 1911 p.32-33.
A. Alekna Pamokslų cenzūra Rusijos imperijoje — Ganytojas 1921 N5 p.133-134.
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.45, 75, 111, 141.
Vaclovas Biržiška Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.156-158.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.114.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.59-60.
(") Vyskupo Valančiaus biografijos bruožai — Aidai 1951 N9 p.419; skyr. 1951 p.69.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.133, 188.
Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 203.
M. Valančius Iš kronikos — Tėvynės Sargas 1901 N1 B p.31.
J. V(aišnora) Praniauskis Otonas — Lietuvių Enciklopedija XXIII 1961 p.499.

70. Jonas Lechavičius

Biografija. Savo pavardę rašė Lachavičius. Bene kun. Jono Lechavičiaus (Lachavičiaus), „Prawadniko ing Tiewiszki Dangaus Amžina" autoriaus, broliavaikis (tad Jonas II). Adomo sūnus. Gimė Žemaitijoje apie 1817 m. Greičiausia, kaip ir jo brolis Jurgis, kurį laiką mokėsi Kražių gimnazijoje, paskiau Varnių dvasinėje seminarijoje. Apie 1845 m. įšventintas kunigu. 1846 m. kamendorius Raudonėje, 1848 m. Kriukuose, 1849 m. Alsėdžiuose, 1850 m. Kruopiuose, 1851-1853 m. Pakruojuje, 1854 m. Kuršėnuose, 1855 m. Josvainiuose, 1856-1857 m. Klovainiuose, 1858 m. Salake, 1859-1861 m. Laukesoje. Mirė Laukesoje 1861 m. gruodžio mėn. 8 (naujuoju stiliumi 20) d.

Tuo būdu per nepilnus 20 metų Lechavičius apkeliavo beveik visą vakarinę Žemaičių vyskupijos dalį, niekur ilgai neužkliuvęs ir niekur aukščiau kamendoriaus nepakilęs, negavęs ne tik parapijos, bet ir filijos valdyti. Tai visai galimas daiktas, kad vyskupijos kurijoje gero vardo nebus turėjęs ir gal, kaip ir nemaža kitų ano laiko lietuvių plunksnos darbininkų, per daug pasiduodavo alkoholio pagundoms. Gal būti, jo bandymai literatūros srityje ir buvo pakurstyti noro atitaisyti susidariusią Varniuose apie jį neigiamą nuomonę.

Turėjo brolį Jurgį*), kuris jau 1847 m. vadinosi gubernijos liustracijos valdininku, bet paskiau, dėl tuo tarpu nežinomų priežasčių, dar prieš 1863 m. buvo ištremtas į Tomską.

Raštai. 1) Naujas Moksłas Skajtima Raszta žemajtiszka... par Kuniga *Jona Lechawicze* ...pirma karta palika iszspausta... (Vilniuje) 1848 m. 48p.

Šiek tiek perdirbtas senasis Mokslas skajtima taip, kaip jis buvo J. Lechavičiaus išleistas, daugiau nebuvo kartojamas.

---

*) Brolis Vaclovas rašo čia Andrių, aiškiai apsirikęs, nes ne tik savo Senųjų lietuviškų knygų istorijoje II 1957 p.109, bet ir čia, Aleksandryne, žemiau (Dokumentuose) ir toliau, Jurgio Lechavičiaus biografijoje — visur jis Jurgis, kaip ir savo knygelėje pats pasirašo. Nebent būtų dvivardis — Andrius Jurgis. *M. B-ka.*

2) Senas Aukso Altorius... par J. L. isz nauja Spaustuwien paduotas. (Vilniuje) 1850 m. 22, 532, 6p.

Tai yra tas pats J. Juzumo ir J. Račkauskio 1848 ir 1849 m. pirmais leidimais paruoštas Senas Aukso Altorius, kuris Lechavičiaus buvo papildytas ir išleistas. Palyginti su senuoju leidimu, čia Lechavičius pridėjo — Litania ape S. Petra Apasztola, Karunka persemaynima Jezusa Pona ir Aktus trumpus reykalingus ant apturieima iszganima duszes. Be to, buvo kiek pakeista ir rašyba. Kitų tokių pat leidimų nežinome, nors vėlesnieji Juzumo-Račkauskio Senojo Aukso Altoriaus leidimai iš dalies tuos Lechavičiaus papildymus ir kartojo.

Bene bus jis išleidęs ir vieną gausių savo dėdės Jono „Prawadniko" leidimų (1849 m.?). (*M. B-kos* prierašas, atsirėmus V. B-kos Sen. liet. raštų ist. II 1957 p.130).

Dokumentai. 1862 m. iš Tomsko vysk. Valančiui rašytas Jurgio Lechavičiaus laiškas, kuriame jis teiraujasi apie 1861 m. mirusio jo brolio kun. Jono Lechavičiaus palikimo likimą.

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.109, 125, 129-130.

(") Lekavičius (Lechawicze) Jonas 2 ir 3 — Lietuvių Enciklopedija XIV 1958 p.356.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.112.

(") Lietuvių bibliografija II 1926 p.109, 125, 164, 201, 206-207, 210; III 1926 p. CXLVII, CXLIX; IV 1935 p. CCXLI, CCXLV, CCLXI, CCLXXIII; IV-II 1939 p.DXVI, DXXIV, DXXV.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.60.

71. Mikalojus Gadliauskas

Biografija. Save vadindavo ir Godliauskiu, o šiaip žmonių buvo vadinamas Garliausku (mat, ir iš Godlevskio pavardės sudarytą miestelio vardą Godlewo žmonės praminė Garliava). Jis save kildino iš stambių Užnemunės dvarininkų Godlevskių, kurių vienas — Bonifacas (bene Mikalojaus tėvas ar senelis), buvęs rusų armijos pulkininkas, giminių nuskriaustas, išsikėlė į Skirsnemunę ir čia vedė lietuvaitę kaimietę, tuo būdu ir pats su lietuvių liaudimi susiliedamas.

Mikalojus gimė 1818 m. sausio 16 d. Girvalakiuose, Skirsnemunės vls. Naikinant šešiasdešimtaisiais metais baudžiavas, Mikalojus irgi gavo žemės sklypą Girvalakiuose. Čia jis ne tiek ūkininkavo, kiek vertėsi „šundaktario" amatu, ir žmonių tarpe išgarsėjo nervų ligų „gydytoju", kartu, spaudos draudimo laikais, ir knygų platintoju. Mirė 1890 m.

Raštai. 1) M. G. Łajkas ir darbai wisu metu — Ivinskio Kalendoriuje 1860 metams.

Šis eilėraštis buvo Ivinskio išspausdintas, o paskiau pakartotas Kalendoriuje ant metu 1886.

2) Konradas Wallenrodas Isz darbun Lietuwos ir Prusu Pasaka Chistoryczna. Lenkiszkaj paraszi žinomas musu Adomas Mickiewiczie. (Apie 1861 m.) 98p.

Apie 1861 m. Gadliauskas buvo pasiuntęs Ivinskiui rankraštį savo Konrado Valenrodo vertimo, bet jis ten išspausdintas nebuvo. Kai kurias ištraukas pateikė *F. Kirša* Naujojoje Romuvoje 1935 N8 p.174-175.

3) (1861 III 2 Gadliauskas buvo Ivinskiui pasiuntęs savo išverstus Syrokomlės Kalėdaitį, Krasickio Vyno medelį ir Kochanowskio kai kurias psalmes. Bet ir šių Ivinskis neišspausdino).

4) Eilėraščiai — Žwirblelis, Marszas Žemajcziu, Testamentas 1878 m., Mieliems broliams Lietuwiams ir kt.

Liko rankraščiai, spausdinti nebuvo.

5) (*Gdl.* Žemajcziu Szlowe — Auszra 1884 N5-6).

Gadliauskas pasiuntė kaip savo originalų eilėraštį S. Stanevičiaus Žemaicziu szlowe, ir Auszros redakcija per neapsižiūrėjimą ją išspausdino Gadliausko slapyraidėmis.

6) *M. G.* Gondingos pile — Szwiesa 1888 N3.

7) *Senis Žemaitis Motiejus Gandras* Apie Szatrijos kalną — Vienybė Lietuvninkų 1888 N35.

Šis slapyvardis neteisingai buvo priskiriamas A. Fromui-Gužučiui.

8) *Motiejus Gandras* Keleta žodžių apie garsingą Raseinių Magdę — Vienybė Lietuvninkų 1889 N18.

9) *Odinčius* Nelaisvike Lietuve. Vertė *Morkus Guzdawa.*

Gadliausko vertimas, likęs rankraščiu. Čia kažkokiais sumetimais jis buvo pasirašęs žinomo Lietuvos ir Lenkijos vienuolynų ir ordinų istoriko Gižyckio slapyvardžiu — Marek Gozdawa.

10) Jonas III karalius.

Likęs rankraščiu eilėraštis.

11) Žine isz locno dasiekimo apej nekurias Ligas Žmoniu naminems Liekarstoms pagielbomas: o ipaczej nerwawos. 1880 m. 46p.

Jo „medicininis" rankraštis, kuriame jis aprašė, kaip gydęs nervų ligas.

12) Ačiu tau kumaj ir diekuj.

Tremtinių į Sibirą Cezariui Chadakauskiui paaukotas eilėraštis, likęs rankraščiu.

13) (1883 m. Auszros redakcija per Angrabaitį buvo iš Gadliausko gavusi Trijų Budrių vertimą, taip pat — Isz praeities czeso wergijos Lietuwoje, Medį ir Menkę ir Pawasario linksmumą, bet nei vieno tų eilėraščių neišspausdino).

Dokumentai. 1) 1861 II 2 Gadliausko eiliuotas laiškas Ivinskiui, siunčiant jam kelis eilėraščius.

Išliko prie Gadliausko Konrado Valenrodo vertimo. Ištraukų pateikė *F. Kirša* Naujojoje Romuvoje.

2) 1863 m. eiliuotas laiškas L. Ivinskiui.

Ištraukų ten pat duoda *F. Kirša* Naujojoje Romuvoje 1935 N8 p.174.

Literatūra. *V. (M. Davainis Silvestraitis)* (Apie Konrado Valenrodo vertimą) — Auszra 1885 N2/3 p.61.

F. Kirša Užmiršti žmonės — Naujoji Romuva 1935 N8 p.173-175.

Vaclovas Biržiška Godlevskis Mikalojus — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.229-230; Lietuvių Enciklopedija VIII 1956 p.348.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.80.

72. Vincentas Prialgauskis (jaunesnysis)

Biografija. Vincentas Prialgauskis (Prijalgauskis) jaunesnysis gimė 1818 m., greičiausia, Žemaitijoje. Mokėsi Kražių gimnazijoje, kurią pabaigė 1838 m., taigi keletą metų buvo ir Valančiaus mokinys. 1841 m. stojo į Vilniaus dvasinę seminariją. Ją pabaigęs, 1844 m. buvo įšventintas kunigu. 1844-1848 m. buvo Vilniaus Aušros Vartų parapijos vikaras. 1848-1851 m. Onuškio parapijos administratorius. 1851-1854 m. Vilniaus šv. Jono bažnyčios vikaras, Vilniaus gimnazijos kapelionas ir Vilniaus katedros pamokslininkas. 1854-1857 m. Balstogės mergaičių instituto kapelionas. Nuo 1858 m. buvo kunigu Kronštate, paskiau perkeltas į Maskvą, kur mirė 1878 m. balandžio 15 (27) d.

Raštai. 1) (Koregavo Vilniuje vysk. Valančiaus Tamosziaus isz Kempis Apej sekima Kristaus kningas kieturios. [Vilniuje] 1852 m. 326, 9p.).

Čia, greičiausia, nemaža buvo įnešęs ir kalbos pakeitimų.

2) *Biskup Wołonczewski* Katedra żmudzka. Tłumaczył i uzupełnił *X. Wincenty Przyałgowski.* 1862 m. 295p.

Rankraštis buvo išlikęs Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekoje su vysk. A. Krasinskio aprobata, padėta 1862 m. Matyti, dėl greitai prasidėjusio sukilimo išspausdintas nebuvo, juo labiau, kad ir pats Prialgauskis tuomet Lietuvoje negyveno. Čia jis išvertė tam tikrą Valančiaus Žemaitiu Wiskupistes dalį ir pridėjo kiek savo pataisų ir papildymų.

3) Żywoty biskupów Wileńskich opisał *Ks Wincenty Przyałgowski.* (Petrapilis) 1860 I t. II, 200, IIIp., II t. 164, IIp., III t. 251, III, IIIp.

Rašė 1858 m. Kronštate iš medžiagos, kurią buvo surinkęs jau Vilniuje. Akstiną šiam darbui parašyti jam davė M. Valančiaus Žemaitiu Wiskupiste.

4) (Słównik polsko-żmudzki i żmudzko-polski, 1858).

Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych 1858 N268 korespondencijoje nuo Ukmergės rašo, kad „Przejałgowski wydaje w 1858 Słównik polsko-żmudzki i żmudzko-polski". Nors laikas atitinka, kai Prialgauskis leido savo Vilniaus vyskupų istoriją, tačiau čia, greičiausia, turima galvoje kitas koks Prialgauskis, nes jis čia nevadinamas nei kunigu ir korespondencija nuo Ukmergės galėjo turėti galvoje tik kokį autorių, anoj apylinkėj gyvenusį, o kun. Prialgauskis tuo laiku gyveno Rusijoje.

Literatūra. *Mieczysław Hippocentaurus (Mścisław Kamiński?)* Korespondencja. Kronika z pod Wiłkomierza — Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych 1858 N268.

Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.41.

Pryjałgowski Wincenty — Encyklopedja Kościelna XXII 1898 p.240, 580.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.60.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.30, 38.

L. Finkel Bibliografia historii polskiej I [2]1956 N13168-69.

Prialgauskas J. Vincentas (1818-1878 IV 15/27) — Lietuvių Enciklopedija XXIV 1961 p.12.

73. Vincentas Šurevičius

Biografija. Gimė Žemaitijoje apie 1818 m. Mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje. Apie 1843 m. buvo įšventintas kunigu. 1846-1848 m. buvo Naujamiesčio vikaras, 1849-1850 m. Kuršėnų vikaras, 1850-1851 m. Plungės altarista, paskiau Suvainiškio filialistas, 1852 m. Panemunio vikaras, 1853 m. Lesčių filialistas. 1851 XII 28 Šilutės aps. katalikai kreipėsi į vysk. Valančių, prašydami paskirti jiems į Žibus katalikų bažnyčiai kun. Šurevičių. 1852 III 26 tuo pačiu reikalu Valančiui rašė ir Fraueunburgo (Mažojoje Lietuvoje) vyskupas. Tačiau dėl nepaaiškėjusių aplinkybių (gal rusų valdžiai nedavus leidimo) Šurevičius ten nebuvo paskirtas. 1853 X 27 Šurevičius buvo iš Lesčių perkeltas į Naujamiestį parapijos administratorium, o nuo 1856 m. buvo ten paskirtas klebonu. 1859 -1860 m. buvo klebonu Surviliškyje. Ten pat ir mirė 1860 m. gruodžio 6 (18) d.

Raštai. *(Jokubas Falkowskis)* Didzioji Nediele... isz lenkiszkos ant žemajtiszkos kalbos iszguldita par Kunega *Wincenta Szurewicze.* (Vilniuje) 1847 m. 57, 1p.

Priede išspausdinta versta iš Karpinskio — Giesme ant Diewa Kuna („padirbkiet wieta diel sweczia brangaus...").

Dokumentai. 1) 1846 V 24 nominatui J. K. Gintilai rašytas V. Šurevičiaus raštas, kuriame jis prašo aprobatos savo kartu siunčiamam rankraščiui Didžioji Nediele.

2) 1847 II 1 vyskupijos raštinės sekretoriui rašytas kun. Otono Praniauskio raštas, kuriame praneša, kad Šurevičiaus rankraštis galįs būti aprobuotas. Kartu jis reiškia pasigailėjimą, kad išverstas ne visas Falkowskio rašinys, ir nurodo, kad reikia dar išlyginti rašybą, nes įvairiose vietose tie patys žodžiai nevienodai rašomi.

3) 1847 II 13 Šurevičiui rašytas vyskupijos raštas, kuriame ji jam praneša Praniauskio nuomonę ir reikalauja dar kartą rankraštį perrašyti.

4) 1847 II 15 vyskupijos raštinei rašytas Surevičiaus laiškas, kuriame aiškinasi, kad išvertęs ne visą Falkowskį, nes Kristaus kančios jau esančios žemaitiškai aprašytos Žiwate Pona Jesaus, Auksa Altoriuje, Rožančiuje, galiausiai, ir patys kunigai jas pamoksluose aiškiną. Kartu siunčia rankraštį, ištaisęs jame klaidas.

5) 1847 III vyskupijos raštinės raštas, prie kurio pridedamas Gintilos aprobuotas Šurevičiaus rankraštis ir kartu pranešamas Gintilos pageidavimas, kad tam tikrose, rankraštyje pažymėtose vietose atskiri žodžiai išnašose būtų paaiškinti paprastai vartojamais žodžiais, kad kai kurios neaiškios vietos būtų iš naujo išverstos ir kad būtų kiek pakeista ir rašyba.

6) 1851 XII 28 vysk. Valančiui rašytas Šilutės katalikų raštas, kuriame jie prašo paskirti į Žibų katalikų parapiją kun. Šurevičių.

7) 1852 III 26 tuo pačiu reikalu Frauenburgo vyskupo raštas vysk. Valančiui.

Nei vienas šių dokumentų nebuvo spausdintas.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.106.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.36, 100, 142.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.60.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.111.

(") Falkowski Jakób — Lietuvių Enciklopedija VI 1955 p.166-167 (iš Lietuviškosios Enciklopedijos).

74. Antanas Juška

Biografija. Kilęs iš bajorų Juškevičių, tačiau brolio Jono pavyzdžiu vėliau save vadino Juška. Tėvas Bazilius Juškevičius. Tėvas turėjo ūkį Žarėnų vls., bet veikiai po 1815 metų iš ten išsikėlė į Kauno aps., kur iš pradžių nuomojo ūkį Ariogalos vls., o paskiau išsikėlė į Čekiškės vls., Butkiškės par., kur nuomojo ūkį Goštautų Daujotuose. Ir čia 1819 VI 4/16 gimė Antanas Juška.

Į mokyklą jį ruošė brolis Jonas, ir 1834 m. jis stojo į trečią Kražių gimnazijos klasę. Čia su kitais jis kelerius metus buvo būsimojo vyskupo Valančiaus mokinys. 1839 m. broliui Jonui pabaigus gimnaziją, ir Antanas neliko Kražiuose, bet išstojo, pabaigęs 5 klases, ir nuvyko į Vilnių, kur tais pačiais 1839 m. stojo į Vilniaus dvasinę semniariją. 1843 m. jis buvo įšventintas kunigu ir bene tuojau paskirtas Zarasų vikaru. Čia jis, be kito ko, buvo ir 1848 m., kada dideliu atsidavimu stengėsi pagelbėti žmonėms iškilusios čia choleros epidemijos metu. Iš Zarasų perkeltas į Obelius, iš čia į Antazavę. Apie 1850 m. jis buvo paskirtas Ukmergės penkių klasių bajorų mokyklos kapelionu.

1850 m. Kauno gubernijos rytų dalį prijungus prie Žemaičių vyskupijos, ir Juška tuo būdu grįžo į savo vyskupiją. Bent ligi 1854 m. jis mokytojavo Ukmergėje, o apie 1854 m. (pagal J. Tumą, apie 1860 m.) buvo paskirtas Pušaloto klebonu. Čia jis atnaujino bažnyčią ir ypač įsitraukė į tautosakos ir medžiagos lietuvių kalbos žodynui ir apskritai kalbai rinkimą, kurį buvo pradėjęs jau Ukmergėje bebūdamas. 1862 m. dėl kažkokių nesusipratimų su parapiečiais buvo iškeltas į Lyduvėnus. Po pusės metų pats iš čia atsisakė ir, porą savaičių Dotnuvoje praleidęs, buvo paskirtas kamendorium į Vilkiją, kur buvo nuo 1862 ligi 1864 m. Vilkijoje, be kito ko, sudarė savo lietuvių kalbos žodyno pagrindą. 1863 m. sukilimo metu sukilėliams pasirodžius ir Vilkijoje, jis paskiau rusų valdžios buvo pakaltintas nešaukęs žmonių priešintis sukilėliams. 1863 rugpiūčio 23 d. buvo suimtas ir 9 mėnesius išlaikytas Kauno kalėjime. Išleistas grįžo į Vilkiją, iš kur, bene nuo 1865 m., buvo paskirtas klebonu į Veliuoną, kur išbuvo ligi 1871 m. Čia jis surinko daugiausia savo kalbinės ir tauto-

sakinės medžiagos. Nuo 1871 m. pats pasiprašė į altariją ir buvo paskirtas Alsėdžių altarista, kur išbuvo ligi 1879 m. Čia studijavo ir latvių kalbą, sudarė latviškai lietuvišką žodyną, kurį pasiuntė 1876 m. Rygos latvių literatūros draugijai ir buvo už tą darbą pakeltas moksliniu tos draugijos nariu.

Ligi to laiko jis surinko iš viso apie 70.000 lietuviškų žodžių žodynui, apie 6000 dainų ir apie 2000 dainų melodijų. 1879 m. jis atsisakė nuo altarijos ir išvyko pas brolį į Kazanę, kur pradėjo rūpintis savo surinktosios medžiagos spausdinimu. Tačiau tesulaukė savo dainų ir „Svotbinės rėdos" spausdinimo pradžios. Kazanėje 13 mėnesių praleidęs, čia ir mirė. Paprastai tariama, kad jis miręs 1880 m. lapkričio 13 d., bet iš tikrųjų mirė lapkričio 1 d. Ši „13" d. atsirado tuo būdu, kad lapkričio 1 d. laikyta jo mirimo data senuoju kalendorium ir prie to pridėta 12 dienų. Bet jo antkapyje, kurį savo laiku buvo nurašęs ten vėliau gyvenęs Antanas Jaroševičius, aiškiai pažymėta, kad jis miręs spalio 20 d., taigi senojo stiliaus, nes Kazanėje tik senasis stilius tebuvo vartojamas, o pridėję prie tos datos 12 dienų skirtumo tarp senojo ir naujojo stiliaus, gauname lapkričio 1 d. naujuoju stilium, prie kurio savaime jau netenka dar kartą jokių dienų pridėti. Palaidotas Kazanėje. Antkapyje įrašas: Antonius Juszkiewicz Letuviensis. 1819 Juni 4 natus 1880 octobri 20 mortuus. 1917 m. antkapio paminklas buvo atnaujintas.

Raštai. 1) Abecele arba Lementorius dėl mažų vajkel'u. Surašita par Kunigą *Antaną Juškevičę.* Vilniuj 1863 m. 24p.

Šitame elementoriuje, matyti, dėl savo brolio spausdintų „Kalbų" įtakos, A. Juška pritaikė tą patį raidyną, kurį aname darbe vartojo jo brolis. Taigi ir vietoj lenkiškųjų sz ir cz, kurios tuo laiku buvo vartojamos visuose lietuviškuose raštuose, jis vartoja s ir c su tašku viršuje.

2) (Latviškai lietuviškas žodynėlis, apie 1876 m.).

Būdamas Alsėdžių altarista, jis čia pramoko latviškai, sudarė latviškai lietuvišką žodynėlį ir jį pasiuntė Rygos latvių literatūrinei draugijai; bet jis niekur nebuvo išspausdintas.

3) Lietuviškos dajnos, surašitos par *Antaną Juškevičę...* (Pabaigoje: Kazan', Tipografija Universiteta) 1878 m. 7p.

Pavyzdinis 4 lietuviškų dainų rinkinėlis, išspausdintas prof. Baudouin de Courtenay rūpesčiu lotynų raidėmis Kazanės universiteto organe Učenyja Zapiski Kazansk. Universiteta 1878 N5-6 p.453-455 ir atskirai.

4) Lietuviškos dajnos užrašytos par *Antaną Juškevičę,* apigardoje Pašalačiu ir Velūnos iš žodžiu lietuviu dajninįnku ir dajninįnkiu (greta ir rusiška antraštė) Kazan', 1880 m. 418, V, IX, IIp.

Spausdinta Jonui Juškai apmokėjus popierių ir specialias, tam reikalui pagamintas raides.

Prof. Baudouinui de Courtenay pasiūlius, 1879 IV 13 Kazanės universiteto taryba nutarė tai lietuviškomis raidėmis išspausdinti. Surinkus pusę lanko ir tai Jonui Juškai iškoregavus, spaustuvė pasiuntė jį cenzoriui Špilevskiui, o šis sustabdė spausdinimą dėl pavartotų čia lotyniškų raidžių. Tuomet visa byla vėl atsidūrė Kazanės universiteto 1879 XII 1 posėdyje. Čia prof. Baudouinas de Courtenay įteikė platų raštą, kuriame ne tik įrodė neteisėtumą spaustuvės administracijos elgesio perdavus aną lanką cenzoriui, kai bendru įstatymu visi universiteto leidžiami spaudiniai atleisti nuo cenzūros, bet kartu įrodinėjo, kad šiaip tokia rašyba esanti vartojama visame moksliniame pasaulyje ir, be to, kad kaip tik lotynų raidėmis esą išleista Petrapilio cenzūros leidimu visa eilė lietuviškų knygučių. Universiteto taryba sutiko su Baudouino de Courtenay motyvais, pripažino spaustuvės vedėjo ir cenzoriaus žygio neteisėtumą ir nutarė nurodyti spaustuvės vedėjui, kad jis griežtai vykdytų 1879 IV 28 tarybos nutarimą spausdinti tas dainas ir nurodyti jam, kad jis neprivaląs siųsti korektūrų cenzoriui. Ir nuo to laiko jau nebebuvo daroma jokių trukdymų spausdinti Jukšos dainas.

Šis tomas apėmė dainas 1-461.

5) Lietuviškos dajnos, užrašytos par *Antaną Juškevičę* Velůnos apigardoje iš žodžiu Lietuviu dajninįku ir dajninįkiu. Antra knyga. (Trečia ir ketvirta lajda). Kazan'. 1880 m. XV, 443p.

Apėmė dainas 462-1023. Faktiškai pasirodė tik 1881 m., nes prakalba Jono Juškos pasirašyta 15 Birzia 1881. Išspausdinta priedu Učenyja Zapiski Imperatorskago Kazanskago Universiteta XLVIII.

6) Lietuviškos dajnos, užrašytos par *Antaną Juškevičę* Velůnos apigardoje. Trečia knyga (Iždiveniem izdatelia). Kazan'. 1882 m. X 360, VIII, II, IIp.

Apėmė dainas 1024-1469. Jų N470-1569 užrašytos Alsėdžių parapijoje 1871-1879 m. 15 dainų iš A. Juškos rinkinio anglų kalba išvertė U. Katzenelenbogenas 1935 m. Visuose trijuose tomuose yra ir Jono Juškos prakalba.

7) Svotbinė rėda Velůnyčiu Lietuviu, surašyta par *Antáną Juškévičę* 1870 métůse. Kazan'. 1880 m. 120p.

Išspausdinta priedu Učenyja Zapiski Imperatorskago Kazanskago Universiteta. Vokiškai 1888 m. išvertė Dorpato univ. stud. Arved Petry prof. Baudouino de Courtenay priežiūroje ir išspausdino Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 p.134-178, 201-248, 321-383 (Hochzeitsgebraeuche der Welonischen Litauer). Į lenkų kalbą išvertė Izidorius Kopernickis ir Jonas Karlavičius ir išsp. Wisła VII 1893 p.443-493, 703-719, VIII 1894 p.114-131.

8) Lietuviškos svotbinės dajnos užrašytos par *Antáną Juškévičę ir* išspáusdintos par *Jóną Juškévičę.* Petropyle. Spaustuvė Imperatoriškos Akademijos (greta ir rusiška antraštė). 1883 m. XXIV, 898p.

Iš viso įdėta 1100 dainų. Jono Juškos prakalba pasirašyta: 10 dieno Karvela mėnesia 1883 metůse Kazaniuje. Sudarė Sbornik Otdelenija russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk 35 tomą. S. Peterburg, 1884.

9) Litovskij slovar' *A. Juškeviča* s tolkovaniem slov na russkom i polskom jazykach. Vypusk pervyj. Izdanie Otdelenija russkago jazyka i slo-

vesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk. Sanktpeterburg. 1897 m. XXXVII, 392p. (A-džiuti).

Antanas Juška buvo sudaręs vien lietuviškai lenkišką žodyną, kurį Jonas Juška papildė rusišku vertimu, o vėliau ištaisė jo sūnus Vytautas Juška. Pirmąją žodyno redakciją Jonas Juška buvo pasiuntęs akademijai, ir ji jau 1880 m. perdavė ją Potebniai recenzuoti. Jonas Juška sutiko su visomis Potebnios pastabomis. Akademija pradėjo spausdinti 1884 m. pradžioje, pavedusi redagavimą ir koregavimą Jonui Juškai, bet dar 1886 m., prieš pat Juškos mirtį, tą darbą perdavė Jagičui, kas taip paveikė Joną Jušką, jog jis greitai po to mirė. 1887 m. buvo jau išspausdinta 10 lankų. Jagičui netrukus išvykus į Vieną, redagavimas buvo perduotas prof. F. Fortunatovui, kuris ligi 1895 m. sugebėjo išspausdinti raides B, C, Č ir pradžią D. Nuo antro tomo redakcija buvo pavesta Jono Juškos sūnui Vytautui Juškai (1870 VIII 19/31-1896 IV 9/21). Juškai mirus, tolimesnė redakcija buvo pavesta Jonui Jablonskiui, o daug vėliau IV tomą (raides M, N, O, P) redagavo Jurgis Šlapelis, tik toji dalis nebuvo išspausdinta, nors jis jau buvo pranešęs Lietuvos Žiniose 1909 N41, kad tomas nuo 1909 XI 12 pradėtas spausdinti. Trečias tomas (raidės K ir L) buvo pavestas redaguoti prof. Uljanovui, bet šis to darbo neatliko.*)

10) Melodje ludowe litewskie zebrane przez ś. p. księdza *Antoniego Juszkiewicza*, opracowywane przez ś. p. *Oskara Kolberga* i ś. p. *Izydora Kopernickiego*, a ostatecznie opracowane, zredagowane i wydane przez *Zygmunta Noskowskiego* i *Jana Baudouin de Courtenay*. Cz. I. Kraków. 1900 m. XLIV, 247p.

Iš viso įdėta 1785 gaidos su kiekvienos dainos eilute. Antanui mirus, jo rankraštį Jonas Juška perdavė J. Bauduoinui de Courtenay, o tas 1889 m. Krokuvos mokslų akademjai. Jonui Karlavičiui tarpininkaujant, buvo išgautas akademijos sutikimas šį rinkinį leisti. Jų redakcija buvo pavesta Oskarui Kolbergui ir Juozui Majeriui, šiems mirus — Izidoriui Kopernickiui, kuris prie darbo buvo pritraukęs ir Maurikį Stankevičių. Kopernickiui ir Stankevičiui mirus, darbas sustojo ligi 1894 m. Tais metais, Baudouino de Courtenay paragintas, Vytautas Juška atsiuntė paklausimą, ar akademija mananti tai leisti, o jei ne, tai prašė grąžinti rankraštį, kad jį perduotų Petrapilio geografijos draugijai. Po tokio laiško akademija tuojau redagavimą pavedė Baudouinui de Courtenay. Techniškai jam padėjo Marija Cumftaitė (vėliau Penkauskienė) ir Vytauto Juškos sesuo Antanina Juškytė (vėliau Kopcienė). Muzikinei daliai sutvarkyti buvo pakviestas Z. Noskowskis. 1899 m. Baudouinas ir Noskowskis darbą pabaigė. Antroji dalis, kurioje turėjo būti išspausdinti pilni dainų tekstai su jų lenkiškais ir vokiškais vertimais, išspausdinta nebuvo.

11) Litovskij slovar' A. Juškeviča s tolkovaniem slov na russkom i polskom jazykach. Tom I. Izdanie Otdelenija russkago jazyka i slovenosti Imperatorskoj Akademii Nauk. Sanktpeterburg. 1904 m. XXVII, 721, LXIIp.

---

*) Tai atliko K. Būga. *M. B-ka.*

Šis I tomas apima ir pirmą sąsiuvinį, išspausdintą 1897 m. Faktiškai 1897-1904 m. laiko tarpu teišspausdintas pirmojo tomo antras sąsiuvinis, p.393-721, LXII, kuris apėmė raides E-Jůzganas. Vėliau kiek buvo ir toliau spausdinama, bet dėl 1914 m. karo tai laiku nebuvo atmušta, ir tik 1922 m. ten pat, Petrapilyje, išspausdintas II tomo pirmas sąsiuvinis iš medžiagos, kuri jau daug metų gulėjo akademijos spaustuvėje surinkta.

12) Parinktos lietuviškos dainos. Pagal *Antaną Juškevičių*. Tilžėje. 1901 m. 46p.

Petro Vileišio išleistas rinkinėlis, atrinktas jau iš spausdintų Juškos dainų. Iš viso 50 dainų. Buvo pakartota dar 1905 ir 1909 m.

Dokumentai. 1) Zasedanie Soveta Kazanskago Universiteta 1879 XII I N23.

Kazanės universiteto tarybos posėdžio protokolas, kuriame buvo svarstytas Baudouino de Courtenay skundas prieš universiteto spaustuvės vedėją ir cenzorių Špilevskį, kurie buvo sulaikę Juškos dainų spausdinimą dėl jų lietuviškų raidžių. Išspausdinta — Izvestija i Učenyja Zapiski Imperatorskago Kazanskago Universiteta t. 47 I 1880 p.158-162.

2) 1879 m. Kovo 6 dieną K. Jauniaus traktato pobūdžio laiškas iš Petrapilio Ant. Juškai apie lietuvių kalbos rašybą, tarimą ir kirčiavimą.

Buvo prof. J. Baudouino de Courtenay rankose.

3) 1880 XII 24/1881 I 5 Jono Juškos laiškas Tilžės lietuvių literatūrinei draugijai apie tai, kad 1880 XI 1 miręs jo brolis Antanas Juška.

Išsp. Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.413-414.

Literatūra. *J. Baudouin de Courtenay* Ks. Antoni Juszkiewicz — Nowiny. Warszawa 1880 N239.

(") Do charakterystyki ś. p. K. Jawnisa — Draugija 1908 N16 p.386.

K. Appel Neskolko slov ob Antone Juskeviče po povodu ego smerti — Russkij Filologičeskij Vestnik 1880 IV N4 p.278-279, N3 p.147-150.

— Izvestija i Učenyja Zapiski Imperatorskago Kazanskago Universiteta t. 47[1] 1880 p.158-162.

Juškevič Anton — Revue Linguistique 1881 XIV p.98.

Zeitung f. Stadt und Land. Riga. 1881 p.267, 297.

Ks. E. K. Ks. Antoni Juszkiewicz — Przegląd Katolicki 1881 N5-6 p.87.

Andriejus Latvis (A. Dihrikis) Kun. Antanas Juškevičius — Baltijas Westnesis 1881.

(") (") — Auszra 1883 N8/10 p.248-249.

Nachrichten — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.97.

Bartsch Ch. Ueber das litauische Volkslied oder die Daina — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.190-191.

(") Buecherschau — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1883 p.245-247.

Parplys (J. Mikšas) (Apie Juškos dainas) — Auszra 1883 N6.

A. Brueckner Lituanica — Archiv f. slav. Philologie VI 1882 p.608-611, VIII 1885 p.307-309.

(") Kwartalnik Historyczny XIII 1899 p.311.

Jan Karłowicz — Kraj 1884 N34.
Biblioteka Warszawska 1884 IV p.162, 1889 II p.307.
G. A. (Jonas Jablonskis) Kunigo Juszkewicziaus žodynas — Szwiesa 1887 N5 p.211-213.
(A. Dambrauskas) Isz Juszkevicziaus Žodyno — Szwiesa 1888 N1/2 p.43-48.
E. Wolter Johann Juschkevitch — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft I 1887 p.409-413.
(") (E. Volteris) Litauische Nachrichten — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 4 1897 p.382-383.
Ein Brief von Johann Juschkewitsch — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 p.413-414.
Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.p.85-87.
(") Broliai Juškevičiai — Laisvoji Mintis 1911 N6 p.365-369 (su dviem Antano Juškos atvaizdais ir jo Kazanės kapo fotografija).
Antanulis (Antanas Milukas) Laiszkas į Redyste — Varpas 1891 N2 p.30.
Varpas 1895 N4 p.75.
Bulletin de l'Académie de Sciences, ser. V t. IV 1895 N4 p.LXXV, V N4 1896 p.XLV.
J. Zubaty — Listy Filologické XXV 1898 p. 305-306.
Kraj 1900 N46.
Tydzień 1900 N42.
W. Porzeziński K istorii form spriaženija v baltijskich jazykach 1901 p.22, 24.
Schmalz — Intern. Archiv f. Ethnographie 1901 H II p.76.
J. Czubek Katalog rękopismów 1906 p.246.
K. Jokantas Broliai Juškevičiai — Vilniaus Žinios 1907 N6-7, 62-63, 65.
J. Šlapelis A. Juškevičiaus žodynas — Lietuvos Žinios 1909 N41; Tėvynė 1909 N49 p.499-500.
Antanas Jaroševičius Dėlei kun. A. Juškevičiaus sukaktuvių dienos — Lietuvos Žinios 1910 N20-21.
(") Prieškarinių laikų lietuviai Kazanėje — Naujoji Romuva 1939 N45 p.803-804 (su Antano Juškos antkapio įrašo kopija ir fotografija).
K. Jaunius Apie kunigo Antano Juškos dainų kalbą — Lietuvių Tauta I 4 1910 p.549-562.
K. Būga Kalbos mažmožiai — Vairas 1914 N9 p.18.
F. Tetzner Die Brautwerbung der Balten und Westslawen — Globus XCVIII 1910 p.174.
S. Tijunaitis Lietuvių atgijimas 1911 p.34.
Z. Aleksa Šeimyniškas lietuvių gyvenimas Juškevičiaus dainose — Keleivis 1912 N1-6 (ir atskirai).
V. Grekov Juškevič — Russkij Biografičeskij Slovar' 1912 p.359-360.
J. Tumas Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir broliai Juškos-Juškevičiai 1924 p.87, 107-109.
M. Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.125.

(") Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos 1920.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.127, 142, 143, 145, 146; II 1953 p.10, 167, 172, 187.
A. Leskien Litauisches Lesebuch 1919 p.27-34.
E. Fraenkel Baltoslavica 1921 p.I, 68.
(") Zur Bedeutungsentwicklung litauischer Woerter — Ztschr. f. Phonetik VIII 1954 J. 1/2 p.47, 48, 50, 51, 53, 55.
(") Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.14, 17, 71, 108, 141, 191, 224, 225, 232, 260.
A. Alekna Dvasiškijos važinėjimai ir bilietai vysk. M. Valančiaus laikais — Ganytojas 1922 N1.
F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten II 1922 p.18, 23, 27, 30, 53-54, 72, 102, 171, 186, 199, 204, 215, 256, 349, 363, 372-373, 384, 392, 397-398, 405-407, 412, 457-458, 471, 480).
(") Die Flexion der n-Staemme im Baltisch-Slavischen — Ztschr. f. vergl. Sprachforschung LIX 1932 p.224, 227, 242-243, 246, 253, 266.
(") Zur litauischen Nominalflexion — Indogermanische Forschungen XLII 1924 p.275, 276, 282, 292, 297, 298.
E. Nieminen Der urindogermanische Ausgang - *ai* im Baltischen 1922 p.31, 56, 89, 107, 133, 140, 141, 147, 168.
E. Hermann Litauische Studien 1926 p.95-96.
M. Niedermann Die Benennung der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.65, 85, 90, 94.
E. Hoffmann Ausdrucksverstaerkung im Baltischen 1930 p.14, 32, 41 -42, 43, 44, 67, 84, 136.
P. Skardžius Die slavischen Lehnwoerter im Altlitauischen — Tauta ir Žodis VII 1931 p.38 ir kt.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.60.
J. Balys A Short Review of the Collection of Lithuanian Folk-lore — Tautosakos Darbai I 1935 p.15-18.
(") Lietuvių tautosakos skaitymai II 1948 p.244-247.
V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.69.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.358-359.
U. Katzenelenbogen The Daina 1935 p.43-44, 56-57, 58, 59-60, 69-70, 73-77, 81-84.
V. Jungfer Litauen 1948 p.76-78.
P. Jonikas Lietuvių kalbos istorija 1952 p.129, 186, 209, 216.
(") Juška Antanas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.175-177.
J. Balys Juška Antanas (tautosakiniai darbai) — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.177-178.
B. Pranskus Tautosakos publikavimas. Broliai A. ir J. Juškos — Lietuvių literatūros istorija II (kapitalizmo epocha). 1958 p.37-41.

75. Endrikis Ventas

Biografija. Endrikis Ventas (Wendtas) gimė 1819 kovo 22 d. Šilutės aps. Išėjęs Karalienės mokytojų seminariją, ligi 1887 m. buvo pradžios mokyklos mokytoju Bitėnuose, Ragainės aps. 1887 m. dėl senatvės atsisakęs tarnybos, išsikėlė į Traksėdžius, Šilutės aps., ir ten mirė 1896 m. liepos 5 d.

Raštai. 1) Gromatu Skarbnycze. Sutaisyta nuo Mokytojaus *Wendto.* Tilžėje 1890 m. 112p.

2) Trumpos Miszios ant Nedeldieniu bey Szwencziu wiso isztiso Meto. Tilžėje 1893 m. 300p., 1894 m. 317p., 1895 m. 300p.

Ėjo Naujos Lietuwiszkos Ceitungos priedais.

3) (O. Mauderodės Lietuwiszkoms Kalendroms rašė skaitymėlius).

4) (Rankraščiu liko jo per ilgus metus rašytos Lawnomiszes).

Literatūra. *Probočių Anūkas (Ansas Bruožis)* Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai 1920 p.73.

Jonas Yčas Mažosios Lietuvos praeitis — Kovo 20 d. 1921 p.81.

76. Vincentas Juzumas

Biografija. Kaip ir Antanas ir Tadas Juzumai, savo pavardę rašė Juzumowicze ir sakėsi esąs Juozo Juzumavičiaus sūnus, taigi Antano ir Tado brolis. Tačiau M. Davainis Silvestraitis (Litwa 1911 N14) tvirtino, kad tikriausi broliai buvę Vincentas Juzumas, Polikarpas Girštautas ir Juozas Tamulevičius ir kad jie visi buvę ne Juzumai ar Juzumavičiai, bet Tamulevičiai, svetimais dokumentais išėję mokslą ir paskiau jais ir gyvenę. Kun. Juozo Tamulevičiaus atveju Davainis Silvestraitis, be abejo, suklydo, nes jis, kad ir tikrai gyveno ne savo vardu ir pavarde ir svetimais dokumentais, tačiau buvo ne Tamulevičius, bet Dionizas Dovydaitis, ir buvo ne Vincento Juzumo ir Polikarpo Girštauto, bet Juozo Silvestro Dovydaičio ir kitų Dovydaičių tikras brolis. Polikarpą Girštautą J. Tumas, atrodo, visai teisingai vadina Juozu Juzumu-Juzumavičium ir, rodos, kad jis tikrai buvo Vincento Juzumo brolis. Kadangi dokumentai paprastai būdavo subajorinami stojant į mokyklą, tai, jei Vincentas ir kiti Juzumai iš tikrųjų būtų buvę Tamulevičiai, taigi turėję bajorišką pavardę, jiems nebūtų buvę jokios prasmės ją keisti į valstietišką Juzumų-Juzumavičių pavardę, nes tai kaip tik būtų jiems galėję užkirsti kelią į mokyklas. Atrodo tikra, kad Davainis Silvestraitis, šį bei tą išgirdęs apie Juzumus ir Tamulevičius, paskiau visą tai ir supainiojo. Nesuradus savo laiku jų visų tikrųjų metrikų, šiuo tarpu dar neįmanoma griežtai nustatyti jų visų giminystės santykių. Tačiau čia būdingas yra Juozo Juzumavičiaus tėvo antkapinio kryžiaus užrašas (jį nurašė Ig. Končius, Soter 1937 N2), kuriame šis yra pavadintas trijų kunigų, t. y. Antano, Tado ir Vincento, tėvu. Iš to išeitų, kad jie visi trys buvo tikrieji broliai. Nors galėjo būti ir taip, kad vienas jų, tą antkapinį paminklą statydamas, sąmoningai tokį užrašą bus padėjęs, kad pridengtų tą kadaise padarytą dokumentų suklastojimą. Juo labiau, kad vis dėlto iš J. Tumo 1915 „Vaire" išspausdintų jo pasikalbėjimų su Vincentu Juzumu atrodo, jog šis kai ką, syjinčio su jo kilme, slėpė.

Vincentas gimė 1819 m. Sprendžiant iš jo įšventinimo kunigu datos, atrodo, kad ši data bus teisinga. Jei jis tikrai buvo Juozo Juzumo sūnus, tai tada ir gimė tėvų ūkyje — Rubikuose, Sedos vls. 1831-1832 m.

jis mokėsi Sedos parapinėje mokykloje. Paskiau stojo į Kalvarijos dominikonų mokyklą, iš kur (bene uždarius Kalvarijos mokyklą) išsikėlė į Telšių pavietinę mokyklą, kurioje 1839 m., jau turėdamas 20 metų, pabaigė 5 klases ir po dvejų metų, 1841 m., stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurią pabaigė 1843 m.

1843 VI 8 įšventintas kunigu, tuojau buvo paskirtas Kvėdarnos vikaru. 1845-1846 m. buvo Laukuvos vikaras, nuo 1847 m. sausio 8 d. ligi 1850 m. gegužės 6 d. buvo Varnių pataisos namų prižiūrėtojas (moderatorius). Nuo 1850 V 6 buvo paskirtas į Kalnujus filialistu, kuriuo buvo ligi 1854 m. 1854-1855 m. vėl vikaras Žarėnuose, 1856 m. Sedos altarista, nuo 1857 I 13 Lieplaukės parapijos administratorius, nuo 1861 X 12 Platelių altarista, nuo 1863 XII 11 (pagal neteisingą pažymėjimą rubricelėje — nuo 1866 m.) buvo perkeltas filialistu į Pelonius. 1869 m. rubricelėje pažymėta, kad jis buvęs filialistu ir Palangoje.

1881 m. jis buvo paskirtas Senųjų Varnių parapijos klebonu. 1884 XI 20 gavo Žemaičių vyskupijos garbės kanauninko titulą. 1893 m. administracijos buvo baudžiamas už Senųjų Varnių bažnyčios stogo nudažymą. Nuo 1894 m. išėjo į mansionorius toje pačioje Senųjų Varnių parapijoje. Mirė Varniuose 1901 m. liepos 1 (14) d.

Varniuose gyvendamas, jis važinėjo po visą vakarų Žemaičių vyskupijos dalį, rinkdamas Žemaičių vyskupijos istorijai medžiagą, kurios buvo apsčiai prirankiojęs, tačiau savo rašomos tos istorijos rankraščio nesuspėjęs nei spaudai paruošti, nei užbaigti.

Raštai. 1) *(Valerijonas Vegelauckis)* Szwentas Isidorius Artojas. Kningele diel žinios ir naudos artoju žemajtiszkaj iszrasze *Wincentas Juzumowicze* Kunigas Kałnuju. (Vilniuje) 1854 m. 80p.

Versta iš lenkų kalbos Valerijono Veleglauckio (o gal Karolio Antonevičiaus 1849 m. Święty Izydor oracz) originalo. 1859 m. kitą tos pačios knygutės, jau ne žemaitišką, bet lietuvišką vertimą buvo paruošęs K. M. slapyraidėmis pasirašęs *K. Michnevičius-Mikėnas.*

1854 m. leidimą išleido savo lėšomis pats Vincentas Juzumas, išspausdinęs jos 5.000 egzempliorių.

2) Mappa Dyecezyi Žmudzkiey czyli Telszewskiey. *K. Wincenty Juzumowicz.* (Petrapilyje) 1855 m.

Nors šio žemėlapio sudarytoju nurodytas Vincentas Juzumas, bet faktiškai jis tebuvo leidėjas, davęs tam išleisti lėšų, o patį darbą paruošęs jo brolis Juozas Juzumas — Polikarpas Girštautas. Žemėlapį ruošiant, faktiškai pasinaudota tiktai rusų generalinio štabo paruoštu plačiu Kauno gubernijos žemėlapiu, kurio tiktai rusiškai surašyti vietovardžiai buvo lenkiškai išversti. Galimas daiktas, kad to žemėlapio išleidimas ir davė Juzumui akstiną rašyti Žemaičių vyskupijos istoriją.

3) Paskutini wałanda giwenima žmogaus ant szio szwieta. Diel naudos kajp ligonu tejp ir swejku žemajtiszkaj parasze Kunigas *Wincentas Juzumowicze.* (Vilniuje) 1856 m. 210p.

Šį darbą J. Tumas priskiria ne Vincentui, bet Tadui Juzumui. Tačiau savo 1856 VIII 25 ir IX 30 spaustuvininkui Zavadzkiui rašytuose laiškuose Vincentas vadina tai savo darbu. Tačiau galimas daiktas, kad, savo rankose turėdamas savo mirusio brolio rankraščius, jis tiek šiam, tiek ir kitiems savo rašiniams jais pasinaudojo. Bet tai neįgalina kaltinti kun. Vincento plagiatu.

4) Kiali i dangu par iwajrius szio swieta križelus kanakados lankiszkaj paraszita, dabar žemajtiszkaj iszgulde Kunegas *Wincentas Juzumowicze.* (Vilniuje) 1857 m. 40p.

Ir šį darbą J. Tumas bandė priskirti Tadui Juzumui, bet, greičiausia, tai bus Vincento vertimas, nes ir savo laiške Zavadzkiui 1856 IX 30 jis tai vadina savo darbu. Antrasis leidimas pasirodė 1861 m.

5) Apłankimas parakwijos per jos klebona arba iszguldimas daliku tikiejima S. Rima-Katalikiszka Žiamajtiszkaj paraszytas par Kunega *Wincenta Juzumowicze.* (Vilniuje) 1860 m. 236p.

Nors J. Tumas priskiria Aplankimą Tadui Juzumui, bet Valančius, šią knygą 1860 I 25 bendraraščiu rekomenduodamas kunigams, jos autorium vadina Vincentą Juzumą.

6) Giwenimas žmogaus krikszczionies arba iszguldimas prisakimu Wieszpaties Diewa ir Bažniczios Szwentos Žiamajtiszkaj paraszitas par Kunega *Wincenta Juzumowicze.* (Vilniuje) 1861 m. 191p.

Vienais metais pasirodė du leidimai. Nors J. Tumas priskiria Tadui Juzumui, bet, greičiausia, parašė Vincentas Juzumas, Tado užrašais atsirėmęs.

7) Naujas žiamajtiszkas elementorius su katekizmoms ir ministrantura. Iszduotas par Kunega *Wincenta Juzumowicze.* (Vilniuje) 1864 m. 80p.

Net ir Tumas nekvestijonavo, kad tai tikrai parašė Vincentas Juzumas. Su 1863 m. kontrafakcija buvo pakartotas mažiausia penkis kartus (1872, 1875, 1879, 1882 du kartus) ir su 1864 m. kontrafakcija mažiausia 15 kartų (1868, 1870, 1871, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1879, 1880, 1881, 1883, 1885, 1887, 1889).

8) Apraszymas Žemajcziu Wiskupistes (apie 1875-1879), 292p.

Išlikęs TM Dr-je rankraštis, rašytas tarp 1875 ir 1879 m. Nebuvo pabaigtas. Čia Juzumas aprašė atskiras parapijas abėcėline tvarka, pradedant Alsėdžių parapija ir baigiant Meškuičių parapija. Apima kaip tik tą Žemaičių vyskupijos istorijos sritį, kurios Valančius savo Žemaicziu Wiskupisteje visai nepalietė, tai, greičiausia, Juzumas ir bus buvęs pasiryžęs tuo požiūriu ją papildyti. Šio rankraščio ištrauką apie Kalvarijos mokyklą išsp. *Mykolas Biržiška* Liuosojoje Valandoje 1918 N3(6) ir tai pakartojo Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.179-182.

Dokumentai. 1) 1854 I 26 Vincento Juzumo laiškas spaustuvininkui Zavadzkiui Izidoriaus Artojo spausdinimo reikalu.

2) 1856 VIII 25 V. Juzumo laiškas iš Sedos Zavadzkiui apie Paskutines Walandos spausdinimą.

3) 1856 IX 30 V. Juzumo laiškas Zavadzkiui apie Paskutines Walandos ir Kialio i dangu spausdinimą.

4) 1857 II 16 kun. Andriaus Dobševičiaus laiškas vysk. Valančiui apie Žemaičių vyskupijos žemėlapio spausdinimą.

5) 1860 I 25 vysk. Valančiaus bendraraštis „Aplankimo klebono" platinimo reikalu.

Dokumentai 1-5 nebuvo spausdinti.

6) 1880 m. Vincento Juzumavičiaus tarnybinis lapas.

Išsp. *J. Tumas* Broliai Juzumai 1924 p.8.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.118.

D. Afanasjev Kovenskaja gubernija 1861 p.VII.

K. Kasz (Kaszewski) Encyklopedja Powszechna Orgelbranda XIII 1863 p.569-570.

J. Koncevičius Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (Heft XVII 1883) p.19.

? *(M. Davainis Silvestraitis)* Varniai — Vienybė Lietuvninkų 1894 N35 p.415.

Žaltis (") Varniai — Vienybė Lietuvninkų 1894 N37 p.438.

M. Davainis Silvestraitis Upadek narodowości litewskiej i jej odrodzenie — Litwa 1911 N14.

Kalvis (K. Grinius) Keletas žodžių apie nekuriuos Lietuvos raštininkus — Varpas 1901 N9 p.109.

Bugienis (J. Tumas) Prie mūsų bibliografijos — Varpas 1902 N1 p.22-23.

J. Tumas Mūsų rašytojai-veikėjai: Juzumai — Vairas 1915 N2 p.19-22, N3 p.36-39.

(") Broliai Juzumai ir Kazimieras Skrodzkis 1924 p.7-25 (su atvaizdu).

Mykolas Biržiška Delei Ivinskio „Aitwaro" — Lietuvių Tauta II 1914 p.379 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.343).

(") Kalvarijos „studentų" gegužinės prieš 100 metų — Liuosoji Valanda 1918 N3(6) ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.178-182.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.41, 52, 142.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.579.

Ignas Končius Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika — Soter 1937 N2(25) p.26.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.60-61.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.114, 115.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.125, 126, 188.

(") Juzumas (Juzumavičius) Vincentas — Lietuviškoji Enciklopedija X 1938 p.187-188.

77. Petras Gomalevskis

Biografija. Gimė apie 1819 m. Ligi 1844 m. mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje. 1844 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas vikaru į Vainutą. Nuo 1851 IV 1 buvo kun. Tamulevičiaus (Dovydaičio) vikaras Alūkstoje. 1852 VIII 8 prašė vysk. Valančiaus leidimo išsikelti į Chersonės vyskupiją. Valančius pažadėjo patenkinti prašymą, kai būsią įšventinti nauji kunigai, kurių vieną būsią galima paskirti į Gomalevskio vietą. Vėliau pats Gomalevskis savo prašymą atsiėmė ir tik prašė kokios filijos Žemaičiuose. 1854 m. jis buvo iškeltas į Lauksodį, o 1861 m. į Brunaviškį (Brunavą). Čia jis buvo paskirtas vietoje atšaukto kun. Miežinio. Brunaviškio parapiečiai prašė vysk. Valančių palikti Miežinį vietoje, nes, esą, Gomalevskis nemokąs gerai latviškai, o daugumas Brunaviškio parapiečių buvo latviai katalikai. Bet Valančius nesutiko patenkinti jų prašymo, ir paliko Brunaviškyje Gomalevskį, Miežiniui davęs visai kitą paskyrimą.

1868 V 29 Gomalevskis buvo paskirtas Saločių klebonu, bet tik čia atvykęs, po kelių mėnesių — 1868 m. rugsėjo 3 (15) d. — čia pasimirė.

Raštai. 1) Aplankimas seniuka diel brolu žemajcziu ir lietuwiu par Kunego *Gomalewski* Kamendoriu bažniczes Iłłuksztas Apraszitas. (Vilniuje) 1853 m. 127p.

Kadangi knygutėje prie autoriaus pavardės nebuvo padėtas vardas, o Žemaičių vyskupijoje tuo laiku buvo keli kunigai Gomalevskiai, tai seniau buvo manoma, kad šią knygutę bus parašęs kun. Antanas Gomalevskis. Tačiau iš susirašinėjimo Valančiaus archyve paaiškėjo, kad tai Petro Gomalevskio rašinys. Jis tą knygutę buvo parašęs jau 1851 m. ir dėl jos spausdinimo susirašinėjo ir su spaustuvininku Zavadzkiu Vilniuje, tačiau šiam per brangiai (141 rb 45 kp) pareikalavus už spaudą, Gomalevskis ją išspausdino Vilniuje žydo Neumano spaustuvėje.

2) Giegužie Mienu, 1853.

Gomalevskio klebonas Tamulevičius šį rankraštį buvo pasiuntęs vysk. Valančiaus aprobatai, bet jis išspausdintas nebuvo. Gal tai yra tas pats vertimas iš Holovinskio Mienuo giaguže, kurio rankraštis, 1861 m. nurašytas, buvo LM Draugijoje.

Dokumentai. 1) 1851 X 13 iš Alūkstos spaustuvininkui Zavadzkiui rašytas Gomalevskio laiškas, kuriame klausia, kiek atseitų jo Aplankymo išspausdinimas.

2) 1851 X 30 Zavadzkiui rašytas Gomalevskio laiškas, kuriame jis rašo, kad jo siūlytos už spaudą kainos jis negalįs priimti.

3) 1852 VIII 8 Valančiui rašytas Gomalevskio raštas, kuriame prašo leidimo išsikelti į Chersonės vyskupiją.

4) 1853 X 30 vysk. Valančiui rašytas J. Tamulevičiaus laiškas, su kuriuo jis pasiuntė ir Gomalevskio rankraštį Giegužie Mienu.

Raštai N1-4 niekur nespausdinti.

5) 1861 III 18 Brunavos parapiečiams rašytas vysk. Valančiaus ganytojinis laiškas, kuriame jis jiems rašo, kad jų prašymas iškelti Gomalevskį ir palikti Miežinį negalįs būti patenkintas.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 2 (7) 1938 p.302-303.

6) 1863 III 4 Gomalevskio laiškas iš Brunavos Valančiui.

Ištraukų duoda *Kubicki* Bojownicy kapłani II 2 p.261.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.139.

J. Koncevičius Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H.17 1883) p.16-17.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.104.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.24, 130, 142.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.261.

Vaclovas Biržiška Nespausdintieji vyskupo Valančiaus ganytojiški laiškai — Mūsų Senovė II 2 (7) 1938 p.302-303.

(") Gomalevskis Petras — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1941 p.276, Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.364.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.61.

V. Maciūnas Mūsų senesniosios didaktinės beletristikos šablonas — Židinys XXVII 1938 N5/6 p.710-713.

M. Lukšienė Petras Gomalevskis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.499-500.

78. Peliksas Vereika

Biografija. Igno Vereikos sūnus, gimė apie 1822 m., gal net 1819 m., nes 1866 m. sakėsi turįs 47 metus. 1843-1846 m. mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje. Ją pabaigęs, 1846 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas vikaru į Skirsnemunę. 1850 m. vikaras Šiaulėnuose, 1851 m. Tryškiuose, o nuo 1852 m. ten pat parapijos administratorius. 1853-1854 m. Labūnavos (?; rubricelėje — Lančunavo) kapelionas, 1855-1858 m. Pakalnių filialistas, 1859-1860 m. vikaras Anykščiuose, 1861-1862 m. Upninkų filialistas, 1863-1864 m. administratorius Vepriuose, nuo 1865 m. Pušaloto administratorius, paskiau ten pat klebonas.

1866 m. mėginta ir jam, kaip ir daugeliui kitų kunigų, iškelti bylą dėl tariamojo dalyvavimo 1863-1864 m. sukilime. Jis buvo suimtas ir paskiau Panevėžyje laikomaas policijos priežiūroje. Tačiau dėl kaltinamųjų įrodymų stokos laikinasis karo auditoriatas 1866 III 12 nusprendė jį tiktai palikti Pušalote policijos priežiūroje. Šis sprendimas tą pačią dieną buvo generolo gubernatoriaus patvirtintas.

Mirė Pušalote 1882 m. liepos 18 (n. s. 30) d.

Raštai. Griesznikas priwerstas metawoties arba Kałba užkietejuse griesznika su Wieszpacziu Diewu. Knigele ta atweju atwejejs lenkiszkaj drukawota, Kunegas *Peliksas Werejka,* žemaitiszkaj iszguldze ir iszspaudina. (Vilniuje) 1853 m. 48p.

Yra tai, greičiausia, lenkiško Grzesznik przymuszony Albo sposób do pojednania się z Bogiem (I leid. Počajeve 1756 m.) perdirbinys. Šį pirmąjį lietuvišką leidimą savo lėšomis išleido kun. *Jeronimas Račkauskis.* II leid. pasirodė 1854 m., III 1857 m., IV 1858 m., V 1860 m., VI 1864 m. 1867 m. išleistas Mažojoje Lietuvoje su 1864 m. kontrafakcija, 1891 m. su 1863 m. kontrafakcija. Be to, buvo dar 1905 ir 1907 m. leidimai.

Literatūra. *P. Arumaa* Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.41, 171.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 3 1936 p.388.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.63.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.113.

79. Valerijonas Zagurskis

Biografija. Literatūroje žinomas Ažukalnio vardu. Gimė 1820 m. (sesers žiniomis — 1830 m., tačiau yra išlikęs vienas jo eilėraštis, rašytas 1836 m., tad savaime aišku, kad, 6 metus turėdamas, jis nebūtų eilėraščius rašęs). Gimė Šimonių parapijos Jagodbore. Tokios vietovės dabar Lietuvoje nėra, tai matyti, kad ji dabar vadinama kokiu tikru lietuvišku vardu. Tėvai Ipolitas ir Barbora Maleckaitė Zagurskiai. Valerijonas Zagurskis turėjo dar brolį Konstantiną ir seserį Koscialkovskienę Aukštdvaryje.

Valerijonas mokėsi Turų dvare, kur savo vaikams samdė privatinį mokytoją. Tačiau po to jis jokios mokyklos nelankė ir kiek savimokos keliu prasilavino. Paaugęs tarnavo raštininku. Pamilęs Koscialkovskių kambarinę Kazimierą Dmochovskaitę, jis pradėjo eilėraščius rašyti. Su ja susižiedavęs, išvyko į Vilnių, kur gyveno ligi 1856 m., tarnaudamas Gluecksbergo spaustuvėje ir kartu dirbdamas ir „Kuryer Wileński" korektorium. Sužieduotinei jį metus, Vilniuje vedė Cebrovskaitę. 1856 m. apsigyveno Šimonyse ir čia išbuvo ligi 1858 m., bene tuo laiku tarnaudamas ir pas Teofilį Komarą, kuriam surašydavo „revizskija skazki" — valstiečių sąrašus kaimais ir šeimomis. Paskiau bene ligi 1864 m. gyveno Skapiškyje, kur jam gimė sūnus Juozas ir veikiai pasimiręs Stanislovas. Jau vėliau jam gimusi duktė paskiau ištekėjo už Durasevičiaus.

1863 m. sukilimo metu jis buvo suimtas, bet, matyti, jam pavyko išsiteisinti, jei jau 1864 m. jis gavo tarnybą Kauno bajorų deputacijoje. Gal būti, kad jo arešto metu ir buvo jam dingę jo rankraščiai, vėliau policijoje susiradę. Kaune jis neilgai tetarnavo. Sako, kad už nukreiptą prieš dvarininkus satyrą („Ponai po savimi turi tūkstančius dūšių, o savyje nei vienos"...), kurios nėra jo išlikusiuose rankraščiuose, jis buvęs iš tarnybos atleistas. Jo žmonai gavus darbą pas Čaplinskius, jis gyveno čia pas žmoną, čia Kaune. Kaune ypač buvo susiartinęs su kun. Antanu Baranausku. Mirė Kaune 1874 m. kovo 15 (27) d.

Raštai. 1) Legendy *A. E. Odyńca* Przekład W. Zagórskiego, 1848. Rankraščiu likę Odinčiaus eilėraščių lietuviški vertimai.

2) Poezije Litewskie *W. Zagórskiego*. 1848 m. 32p. Rankraštis, kuris buvo įtrauktas į 1856 m. Zagurskio Rasztus.

3) Tłómaczenia litewskie p. *W. Z.* 1848 m. 12p. Rankraštis, pakartotas 1856 m. Rasztuose.

4) Išguldimas Switezine (Ballada) — Świtezianka *A. Mickiewicza*. Tłómaczył na język litewski *W. Ažukalnis (Zagórski)* 1855 r.w Hanuszyszkach, 23p.

Atskiras rankraštis L.M.D. Tekstas greta lenkiškas ir lietuviškas (Koks gi tej skajstus bernelis tinaj?).

5) Rasztey Lietuwiszki tikras runkas. Iszguldimey ir Sekioimay, parasze *W. Ažukalnis*. Pisma Litewskie oryginalne. Przekłady i Naśladowania napisał *W. Ažukalnis* (1836-1856). 170p.

Šis rankraštis buvo visai spaudai paruoštas ir net Vilniaus cenzoriaus Viktoro Aramavičiaus išcenzūruotas, bet neišspausdintas. Jo turinį sudarė: lenkiška ir lietuviška prakalba Głos Litwina, eilėraščiai: Rytas wasaros, Drougiey su Wewierśielu, Drougiey su Łaksztyngieły, Aprasźimas Nakties, Rita, Dienos ir Wakara, Nakties sujudimas, Atamainos, Medžiotojai, Trijoletai, Jaunikis ir mergele, Susitikimas (sekant S. Witwickiu), Ažu griekus žmoniu daug Diewo koroniu, Apszwitimas; pasakos (sakmės): *Ig. Krasickio* Ant waiku, Mudras durnas, Waikas ir tėwas, Pakelingas ir liūsas, Paukszczei kletkeleje, Szuwa, Skupus, Jauczei paiki, Kurtas ir kate, Waikai ir warles, Twanas ir upe, Awele ir piemů, Musztinis ir raudonasis, Žuwis maža ir dide, Moteryste; *Masalskio:* Artojas ir wowere, Warna, pjowiejas ir kiszkis, Warnas ir lape; *A. Goreckio* Laksztingala, wanagas ir wilkas; *Dziekonskio* Bite ir karwelis; *Ažukalnio* Dujen szunys dwaro, Wilkas ir piemenys; *Syrokomlios-Kondratavičiaus* Apie mano senus namelius; *A. Mickevičiaus:* Switezine, Elmužna, Sugrižimas tewa, Wilija upiu Lietuwos motina, Kas mano darbus suskaito ir girdi, Pradžia Tadeuszo; *Chojeckio* Tiesa starku; *Godebskio* Jauna elgetis; *Adincziaus* Wersme S. Gangolfo; *A. Goreckio* Pakasynos Lozoriaus; *Witwickio:* Gegužе, Alksnyne, Zdankus ir Alyna; *Naruszewicziaus* Poterei senelio; *Witwickio* Klydeja, Giesmes maldingos; *Karpinskio* Giesme ryto, Giesme wakaro, Ant szwencziausio Pono, Prie darbo ant lauko, Praszant giedros, Praszant lietaus, Apie apweizdeima Diewo, Apie sudna diena, Ant Diewo; *Krasinskio* Susidereimas su wale Diewo.

Šio rinkinio buvo keli nuorašai. Iš šio rinkinio eilėraštį Ant szirmo žirgelio pakartojo *J. Spudulis* Auszroje 1884 N1/3 p.20-21. Rytas wasaros ir Drauge su wewerseliu pakartojo *S. Didžiulis* Auszroje 1885 N2 p.55-57 (Iš Aušros Drauge su veverselu pakartojo Vienybė Lietuvninkų 1892 N29 p. 349, o Nuog senybes, tai ne melas, Del arielkos buvo svietas — *A. Burba* Lietuviszkose Dainose 1893 p.263-265, Atamajnos — *A. Dambrauskas* Szviesoje 1890 N6 p.179-180, o 11 eilėraščių išspausdino *J. Tumas* Raštuose XI 1929 p.79-91.

1894 m. vieną to rankraščio nuorašą turėjo *P. Matulionis*. Rinkinio (originalo) fotokopija Vytauto Didžiojo Universiteto bibliotekoje Kaune, pas-

kui Vilniaus Universiteto mokslinės bibliotekos rankraščių skyriuje (Nr. c 108). Iš ten *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 m. p.191-192 pateikia Drauge su vieverséliu, o *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.427 -436 prakalbą, Draugėj su vieverséliu, Draugėj su lakštingėle, Aprašymas nakties ir t.t., porą pasakėčių ir Vilijos vertimą — drauge su rankraščio fotokopijomis.

6) Atmintinie jobileuszo, metos 1851. Paraszyta lynkiszkey per *K. K. Antoniewiczu* Iszgulde letuwiszkey *W. Ažukalnis* Metos 1862 67p.

Ligi 1915 m. rankraštis buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

7) (Pono Tado vertimas).

1858 m. kun. Valentas savo laiške Kašarauskiui mini ir šį Zagurskio vertimą, nors gal turėjo galvoje ne pilną vertimą, bet tiktai tą dalį, kuri buvo įdėta į Rasztus.

8) (Satyra prieš ponus, iš kurios buvęs kartojamas posakis — Ponai turi po sawim tukstanti dusziu, o sawyje ne wienos...).

Dokumentai. 1) 1858 m. kun. Antano Valento A. Kašarauskiui rašytas laiškas apie V. Zagurskį.

Nespausdintas.

2) (1879-1883 m. laikotarpiu) D. Zagórskos laiškas į Latvėnus nežinomam asmeniui.

Vertimas: *J. Lebionka* V. Ažukalnio-Zagurskio sesers laiškas — Literatūra ir Kalba II 1957 p.364-369.

Literatūra. *Gailutis (Jonas Spudulis)* Ažukalnis lietuviu rasztininkas — Auszra 1884 N1/3 p.20-21.

Peliksas Mažutis (Stanislovas Didžiulis) Dar apie Ažukalnį — Auszra 1885 N2/3 p.55-57.

J. Szl. (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai XIX amžiuje — Lietuviszkasis Balsas 1888 N30 p.155.

Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.49.

A-d J-s (A. Dambrauskas) Ažukalnio eilės Atmainos — Szwiesa 1890 N6 p.179-181.

(A. Burba) Lietuviszkos dainos isz visur surinktos 1893 p.263-265.

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 p.104

Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj Publičnoj Biblioteki V 1906 p.23 (N.101).

J. Totoraitis Lietuvos atgimimo paveikslai (III.10 V. Zagurskis - Ažukalnis) — Vadovas 1912 N48 p.365.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.107-108.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.155, 213.

J. Tumas Valerijonas Zagurskis-Ažukalnis — Raštai XII 1929 p.76-93.

E. Radzikauskas (Liūdas Gira) V. Ažukalnis — Vairas 1933 N9, p.29-41, N10 p.182-194 (nebaigtas straipsnis).

(") *Liūdas Gira* Priešaušrio aušrininkui Ažukalniui Zagurskiui atminti — Trimitas 1933 N31.

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.18, 22-23, 31, 35-36.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės rašomosios kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.62.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.61.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.113.

(") Ažukalnis-Zagurskis Valerijonas — Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.521.

V. Maciūnas Mūsų literatūra tautos tarnyboje — Aidai 1948 N12 p.108.

M. Lukšienė Valerijonas Ažukalnis Zagurskis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.524-529.

K. Korsakas XIX a. pirmosios pusės laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

80. Jonas Krečinskis

Biografija. Gimęs gal apie 1820 m. sumaskolėjęs Lietuvos totorius, gerai ir lietuviškai mokėjęs, tai bene bus gimęs Suvalkijoje. Jau 1861 m. būdamas Tauragės parapinės mokyklos mokytoju, buvo pagaminęs rusų kalbos pradžiamokslį, skiriamą lietuviams. Iškilus Vilniuje sumanymui įvesti rusų raides į lietuviškus raštus, Krečinskis, vienintelis lietuviškai gerai mokąs „rusas", buvo tuojau prie to darbo pristatytas ir daugiau kaip dešimtį metų gamino tos rūšies „literatūrą". Be to, 1863-1864 m. sukilimo metu vertėsi dar ir politiniu šnipinėjimu, vos tik išvengęs kartuvių iš sukilėlių rankų.

1866 m. buvo Vilniaus realinės gimnazijos mokinių prižiūrėtojas. Sustabdžius jo sudaromų lietuviškų kalendorių rusų raidėmis leidimą, bene apie 1875 m. gavo raštininko vietą Telšių bajorų vado raštinėje. Apie 1883 m. (rodos, K. Grinius klysta rašydamas, kad apie 1885-1886 m. ar apie 1886-1887 m.) gavo Marijampolės gimnazijoje klasės globėjo padėjėjo vietą (pomočnik klassnogo nastavnika) tos gimnazijos gimnazistams lietuviams sekti. Kai 1883 m. lapkričio mėn. Petras Arminas buvo pašalintas iš Marijampolės gimnazijos mokytojų, Krečinskiui kurį laiką buvo pavesta dėstyti žemesniosiose gimnazijos klasėse lietuvių kalbą (1883-1884 m.).

Toliau žinių apie jį stingame. Galimas daiktas, kad greitai po to jis mirė, nes į Marijampolę atkeltas jis buvo jau senas žmogus.

Raštai. 1) Russkaja azbuka s perevodom slov i fraz na žmudskij jazyk. Slova i frazy perevedeny učitelem *Krečinskim.* (Petrapilyje) 1861 m. 2, 62p.

2) Abecele žemaitiškai-lietuviška. (Vilniuje) 1864 m. 45p.

Yra tai pirmasis bandymas įvesti rusų raides į lietuviškus raštus. Abecelę paruošė komisija, sudaryta iš S. Mikuckio, A. Petkevičiaus ir J. Krečinskio.

3) Bukvars žemaitiškai-rusiškas... išgulditas par *Jona Krečinski.* (Kaune) 1865 m. 88p.

4-15) Kalendorius ukiškas ant metu 1865-1876. (Vilniuje) 71p.

Pirmąjį kalendorių rusų raidėmis 1865 metams sudarė Ivinskis su Krečinskiu. Ivinskiui iš to darbo pasitraukus, toliau ligi 1876 m. juos rašė vie-

nas Krečinskis (Russko Litovskij Mesiaceslov).

16) Kantičkos arba kninga giesmiu. (Vilniuje) 1865 m. 748p. Krečinskis čia transkribavo rusų raidėmis Valančiaus kantičkas.

Dokumentai. 1877 IV 12 iš Telšių lenkiškai rašytas Krečinskio laiškas L. Ivinskiui.

Išsp. *J. Basanavičius* — Lietuvių Tautoje 1923 III 2 p.488.

Literatūra. *Kornilov* Russkoe delo v Severo-Zapadnom Krae I 1908 p. 447-448.

A. Milovidov Russkij Kalendar v Severo-Zapadnom krae 1908 p.8-10.

K. Grinius J. Krečinskis — Lietuvos Žinios 1914 N87.

(") Dr. V. Kudirkos Raštų žodynas — V. Kudirkos Varpas 1924 p.79.

(") Atsiminimai ir mintys I 1947 p.135.

J. Totoraitis Lietuvos atgijimas 1922 p.49-50.

J. Basanavičius Iš L. Ivinskio korespondencijos — Lietuvių Tauta III 2 1923 p.468.

J. Tumas Lietuvių literatūra rusų raidėmis ir broliai Juškos-Juškevičiai 1924 p.22.

V. Burkevičius Iš mūsų pradžios mokyklos praeities — Lietuvos Praeitis I 2 1941 p.640-641.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.61.

Vc. B. (Vaclovas Biržiška) Krečinskis Jonas — Lietuvių Enciklopedija XIII 1958 p.41.

Justinas Staugaitis Zanavykai — Švietimo Darbas 1921 N5/6 p.129.

81. Jurgis Lechavičius

Biografija. Save vadino Lachavičium. Kun. Jono Lechavičiaus II brolis, Adomo sūnus. Gimė apie 1820 m. Mokėsi Kražių gimnazijoje, taigi dar prieš 1844 m. Paskiau tarnavo Kauno gubernijos valdyboje: pats save vadino — „urzędnikas Gubernskos Lustracijos". Kadangi savo išleistai knygai dvasinės cenzūros leidimą jis išėmė ne Varniuose, bet Vilniuje, tai gal tarnavo tuo laiku Vilniuje. Dėl tuo tarpu nepaaiškėjusių priežasčių dar gerokai prieš 1862 metus buvo ištremtas į Sibirą (į Tomską). Gal būti, kad buvo įmaišytas į Konarskio bylą. Buvo dar gyvas 1862 m., kai kreipėsi iš Sibiro į vysk. Valančių dėl 1861 m. mirusio savo brolio Jono palikimo.

Raštai. Nawies Krykszczonyszkas Katalykiszkas Katechizmas... dabar ant czista Zemajtyszka Liezuwy yszgulditas su nekurejs Dwasyszkajs pridieimajs par Urzędnika Gubernskos Lustracijos *Jurgy Adoma sunu Lachawicze*. Wilniuy 1847 m. 114p.

Yra tai Joskaudo XVIII a. katekizmo perdirbinys. Taip pat, kaip ir aname katekizme, jo antrąją dalį sudaro Prastas pamoksłas par kłausimus yr atsakimus (p.91-114) su atskiru antraštiniu lapu.

Dokumentai. 1862 m. iš Tomsko rašytas vysk. Valančiui Jurgio Lechavičiaus laiškas, kuriame teiraujasi dėl 1861 m. mirusio savo brolio Jono Lechavičiaus palikimo.
Nespausdintas.

Literatūra. *E. Volter* Litovskij katichizis N. Daukši 1886 p.170-171.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.24, 41, 43, 83.

Vaclovas Biržiška Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.109-110.
(") Lietuvių bibliografija II 1926 p.196-197; IV-I 1935 p.CCLXXII (N843 ir 844).
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.111.

82. Jonas Abelevičius

Biografija. Gimė 1821 III 17 (29) Anykščių parapijoje iš tėvų Vincento ir Onos Bukšaitės Abelevičių. Nors vėliau ir vadino save bajoru ir kitų buvo tokiu laikomas, bet, matyti, bus kilęs iš valstiečių.

1833-1838 m. mokėsi Troškūnų pavietinėje mokykloje. 1838-1840 m. (kitomis žiniomis, nuo 1840 m.) mokėsi Vilniaus dvasinėje seminarijoje, iš kurios 1840 m. stojo į Vilniaus dvasinę akademiją (jei į seminariją stojo 1840 m., tai į akademiją tiktai 1842 m.). Akademiją 1842 m. iškėlus į Petrapilį, jis kartu ten išsikėlė ir 1846 m. ją pabaigė teologijos magistro laipsniu.

1846 IV 6 Petrapilyje buvo įšventintas kunigu. Būdamas pats Vilniaus vyskupijos kunigas, buvo paskirtas Svisločiaus gimnazijos kapelionu. Bet jau 1847 m. skiriamas Vilniaus dvasinės seminarijos profesorium. Čia jis ligi 1853 m. dėstė dogmatinę teologiją ir kartu buvo seminarijos prokuratorius. 1852 m. buvo paskirtas ir Vilniaus katedros kanauninku koadjutorium.

1853 m. buvo iškeltas į Volkoviską parapijos administratorium ir dekanu, o 1856 m. paskirtas tos pačios Volkovisko parapijos aktualiuoju klebonu.

1867 IX 19 už leidimą be valdžios žinios laikyti mišias kun. Šarskiui Gardino gubernatorius jį nubaudė 100 rublių bauda.

1870 m. vėl buvo perkeltas į Vilnių ir čia paskirtas dvasinės seminarijos inspektorium ir homiletikos profesorium. Nuo 1872 ligi 1878 m. dėstė Šventąjį Raštą.

Rusų administracijai pašalinus kun. Harasimavičių iš Vilniaus dvasinės seminarijos rektoriaus pareigų, 1878 VII 30 į jo vietą buvo paskirtas Abelevičius, kartu apsiėmęs dėstyti bažnytinę teisę.

Mirė Vilniuje 1882 m. liepos 3 (15) d. nuo apopleksijos smūgio.

Raštai. Pirmaisiais Valančiaus vyskupavimo metais, ligi 1853 m. gyvendamas Vilniuje, Abelevičius prižiūrėjo Valančiaus Vilniuje leidžiamų lietuviškų raštų spausdinimą ir juos koregavo (be kitų, ir Žine kaip reijk atlikti spawiedne), įnešdamas ten nemaža ir savo pataisų.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.81.
(Nekrologas) — Przegląd Katolicki 1882 N26 p.408.
J. Kurczewski Biskupstwo Wileńskie 1912 p.439.
Cz. Falkowski Abelewicz Józef — Polski Słownik Biograficzny I 1935 p.4.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.414.
Vaclovas Biržiška Abelevičius Juozas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.1517 (papildymai).
(") Abelevičius Jonas — Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.16.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.62.
(') Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.38.

83. Antanas Martynaitis (Marcinskis)

Biografija. Kaip ir jo dėdė Motiejus Pranas, vadino save Marcinskiu. Jo tėvas buvęs barono Keidelio girios sargas. Motina Sidaravičiūtė, kun. Martyno Sidaravičiaus tėvo sesuo.

Gimė 1821 VI 21 Vaivadiškėje, Gelgaudiškio vls. 1839-1845 m. barono Keidelio lėšomis mokėsi Seinuose, Marijampolėje ir Suvalkuose. 1845 m. stojo į šv. Kryžiaus dvasinę seminariją Varšuvoje, o 1846 m. į Varšuvos dvasinę akademiją, kurią pabaigė teologijos kandidato laipsniu. Varšuvos seminarijoje ir akademijoje studijavo savo dėdės Sidaravičiaus (kun. Martyno Sidaravičiaus tėvo) lėšomis.

1849 m. buvo įšventintas kunigu. Nuo 1850 VII 11 ligi 1852 VIII 1 buvo vikaras Latoviče, Lenkijoje. Nuo 1852 VIII 1 ligi 1856 IX 30 buvo Belsko parapijos administratorius. Tuo laiku prie jo mokėsi jo pusbrolis Martynas Sidaravičius. Nuo 1856 X 1 ligi 1858 III 9 Varšuvos šv. Jono seminarijos viceregensas. Nuo 1858 III 9 Varšuvos dvasinės akademijos dvasios tėvas ir Varšuvos konsistorijos fiskalas. 1861 m. buvo paskirtas dvasinės seminarijos profesorium, o nuo 1862 IX 24 ligi 1867 VIII 10 buvo tos pačios akademijos vicerektorium. 1862 IX 20 buvo išrinktas Varšuvos arkidiecezijos garbės kanauninku, 1863 I 10 Lovičo kolegiato kanauninku.

Dėl plaučių ligos nuo 1868 IV 12 išėjo į emeritūrą. Mirė po 1880 m. (bene buvo dar gyvas 1899 m., kada buvo išleistas ketvirtas, visai perdirbtas jo „Droga" leidimas).

Raštai. 1) Grammatyka litewsko-polska. Grammatika arba spasabas iszsimokinimo lenkiszkos kałbos paraszitas per *Motieju Franciszka Marcinska.* Warszawa. 1861 m. IV, 3-152p.

Šį antrąjį Motiejaus Marcinskio gramatikos leidimą papildė ir išplėtė kun. Antanas Martynaitis, pridėjęs čia ir savo prakalbą.

2) Droga do pozyskania spokojności sumienia i wiekuistego szczęścia w niebie przez *X.A.M. K.S.T.* (Varšuva) 1857 p.179.

Slapyraidės X.A.M.K.S.T. reiškia Xiądz Antoni Marcinowski Kandydat Świętej Teologii.

Antrasis tos knygos leidimas pasirodė Varšuvoje 1860 m., dar vienas 1871 m. Krokuvoje, o sutrumpintas 1873 m. IV leidimas išėjo 1899 m., pavadintas Droga pewna i bezpieczna do prawdziwego spokoju.

3) Popularne przysposobienie dzieci do pierwszej spowiedzi i do komunii św. (Varšuva) 1873 m. VIII, 141, 11p.

Lietuviškai išvertė *M. Sidaravičius* su *J. Antanavičium* (o gal čia tik Sidaravičius išleido savo pusbrolio lietuviškai parašytą originalą), vardu Pritajsimas wajkialu pri spawiednes 1880 (1887) m. ir Iszguldimas apie naudinga atlikima spawiednes 1879 (1889) m.

4) *H. Dubois* Praktyczna gorliwość kapłana. 1876 m. 596p.

Vertė A. Martynaitis. Nuo p.375 eina Martynaičio pridėtas *I. C. Saetlero* Monitu ad parochos.

5) *H. Dubois* Przewodnik dla kleryków 1887 m.

Jau Martynaičiui mirus, šį jo vertimą išleido buvęs Seinų seminarijos regensas kun. *Mykolas Turčinavičius.*

Literatūra. Biblioteka Warszawska 1860 III p.707.

Marciński Antoni — Encyklopedja Powszechna Orgelbranda XVII 1859 p.976.

Marciński Antoni — Encyklopedja Kościelna XIII 1880 p.412-413.

J. Totoraitis Lietuvos atgijimas 1924 p.108-109, 116.

(") Sūduvos Suvalkijos istorija 1938 p.626.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.104-105.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 210.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.62.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.45-46, 125.

J. V. (Vaišnora) Martynaitis (Marcinskis) Antanas — Lietuvių Enciklopedija XVII 1959 p.416.

84. Ambraziejus Pranciškus Kašarauskis

Biografija. Lenkiškai ir rusiškai savo pavardę rašė Kossarzewski. Gimė 1821 m. (Tėv. Sargas 1901 N2/3 B p.35 — 1822 ar 1819 m.) Pavandenės par. Tėvas Mikalojus Kašarauskis. Augo Kolainiuose. Mokėsi Kražių gimnazijoje ir 1840-1844 m. Varnių dvasinėje seminarijoje. 1844 II 22 buvo įšventintas kunigu.

Nuo 1845 m. ligi 1848 m. buvo Baisogalos vikaras, 1849 m. Pajūrio filialistas. 1850-1851 m. Telšių bajorų mokyklos kapelionas. Čia dėl protesto prieš pravoslavų pamaldas mokyklos mokslo metų pradžioje 1851 IX 8, dalyvaujant mokiniams katalikams, rusų administracijos reikalavimu, buvo atleistas iš kapeliono pareigų. Vysk. Valančius jį tuomet paskyrė Varnių kunigų pataisos namų prižiūrėtoju (moderatorium). Šias pareigas jis ėjo ligi 1864 m. Ši nereikalaujanti daug laiko tarnyba leisdavo jam atsidėti mokslo ir literatūros dalykams.

1853 m. Kašarauskis dalyvavo Komarovo suruoštoje geologinėje ekspedicijoje į Papilę. Buvo taip pat Vilniaus archeologinės komisijos narys. 1862 m. Valančius buvo jį numatęs savo palydovu projektuojamoje kelionėje į Romą, tačiau rusų administracija nedavė vyskupui leidimo išvykti. Tais pačiais metais vyskupas buvo jį pasiūlęs nuolatiniu „Pamiętnik Religijno-Moralny" bendradarbiu iš Žemaičių vyskupijos.

1864 V 6 jis buvo areštuotas. Valdžia jį pakaltino, jog jis trukdęs kariuomenei suimti buvusį jo priežiūroje kun. Gargasą. Tačiau vėliau pats Kašarauskis aiškino, kad suėmę įskundus žydams, kurie, jam keršydami už tai, kad jis ruošė krikštui daugelį žydų neofitų, neteisingai jį pakaltinę kažkokios priešvalstybinės prakalbos pasakymu; bet kitą dieną po suėmimo, rašydamas vyskupui, jis tos priežasties visai nesuminėjo. Valdžios kaltinimas faktiškai buvo be pamato, nes Gargasą, dėl jo netinkamo elgesio sukilėlių tarpe, patiems sukilėliams grąžinus į pataisos namus, Kašarauskis apie tai tuojau pranešė valdžios organams, kad ir neminėdamas grąžinimo detalių. Vis dėlto 1865 XI 18 karo lauko teismas nusprendė jį ištremti į Sibirą, į Tomsko guberniją, kur jis turėjo būti apgyvendintas ir laikomas policijos priežiūroje.

Ištrėmimo pradžioje jis buvo apgyvendintas Altajaus krašto Bijske. Čia gamtos tyrimo reikalais jis darė mokslines išvykas į Altajaus kalnus. Paskui buvo perkeltas į Tomską, kur vertėsi laikrodžių taisymu. Tomske gyvendamas, jis gaudavo pašalpą iš tarptautinio ištremtiems kunigams šelpti fondo (vieną tokią pašalpą jis gavo 1876 VII 10). 1875 m. paskelbus kai kurioms tremtinių, nukentėjusių dėl 1863 m. sukilimo, kategorijoms amnestiją, jis galėjo grįžti iš ištrėmimo, bet, greičiausia, dėl nesveikatos liko Tomske ir ten mirė 1880 m. gruodžio 14 (26). A. Dambrauskas vėliau laikė tą datą klaidinga ir tarė jį mirus ne 1880 m., bet 1882 XII 14. Tačiau šis atitaisymas yra klaidingas. Rubricelėje 1883 metams, kuriai visos cenzūros ir aprobatos buvo duotos 1882 IX 15, IX 20 ir IX 27, jis yra jau minimas miręs, taigi negalėjo mirti tų pačių metų gruodžio mėnesį. Kitą vertus, ir „Przegląd Katolicki" N25 (1881 VI 13) ir N36 jau buvo išspausdinęs jo nekrologą, kuriame buvo nurodyta ta pati 1880 XII 26 d. mirimo data. O gyvam žmogui nebūtų rašoma nekrologo faktiname, kad ir neoficialiame, Lenkijos ir Lietuvos kunigų organe.

Kašarauskui mirus, A. Dambrausko ir Jeronimo Račkauskio pastangomis 1883 m. Tomsko klebonas kun. Gromadzkis atsiuntė į Kauną visus Kašarauskio rankraščius, kurie buvo sudėti Žemaičių seminarijos bibliotekoje.

Raštai. 1) Sermon à la fin du huitième jour de la conception de la Sainte Vierge. (Telšiuose) 1850 m.

Rankraštis. Pamokslas buvo pasakytas lenkiškai, ne prancūziškai.

2) Nauka, mówiona w Telszach do uczniów przy rozpoczęciu świętych rekolekcyi. 1852 m.

Išlikęs rankraštis.

3) *K. A. K.* O znaczeniu języka litewskiego we względzie naukowym — Pismo Zbiorowe Wileńskie na rok 1859. (Vilniuje, 1859) p.162-175.

Lietuvišką santrauką išspausdino *J. iš Popšutės (J. Tumas)* Žemaičių ir Lietuvos Apžvalgoje 1891 N6-7.

4) (*K. J. K.* Atsižegnojimas ir barne Mykola su arielka — L. Ivinskio Kalendorius 1860 metams).

Paprastai šis rašinys buvo priskiriamas Kašarauskiui, tačiau jis vartojo slapyraides K.A.K., ne K.J.K. O šias slapyraides vartojo „Jeneralno rokundo sumenes" autorius kun. Jokūbas Kurmavičius, kuris, veikiausia, ir šį Atsižegnojimą bus parašęs).

5) *K. A. K.* Rzecz o litewskich słownikach i ogólny pogląd na kraje litewskie — Pismo Zbiorowe Wileńskie na rok 1862. (Vilnius, 1862) p.133-212.

6) O cvete poporotnika-simvole sčastija i jasnovidenija na Litve — Pamiatnaja knižka Kovenskoj gubernii na 1862 god. (Kąunas, 1862) II skyrius p.9-19.

Kašarauskis savo straipsnį parašė lenkiškai, o į rusų kalbą jį išvertė U. Stecevičius, ar T. Samborskis (prie jo straipsnio šis Kašarauskio rašinys buvo pridėtas), ar pagaliau A. Prekeris, kuris šią Pamiatnaja knižka suredagavo.

7) (1862 m. informacijoms iš Žemaičių vyskupijos Valančius Pamiętnik Religijno-Moralny redakcijai nurodė nuolatinį bendradarbį Kašarauskį, bet jo pasiųstas redakcijai straipsnis nebuvo išspausdintas, nors ir pats to žurnalo redaktorius Szelewskis kvietė jį bendradarbiauti).

8) Walka nowożytnych pogan i ateuszów z Kościołem Chrystusa Powszechnym.

Šis straipsnis buvo rašytas Varniuose 1862 m. Matyti, jis buvo skiriamas žurnalui Pamiętnik Religijno-Morlany, bet jo šis žurnalas neišspausdino.

9) Novye ili menee izvestnye vidy i raznovidnosti rastenij dikorastuščich na Žmudi — Pamiatnaja knižka Kovenskoj gubernii na 1863 god. (Kaunas, 1863) II skyrius p.71-88 ir na 1864 god p.39-53.

10) Wiadomości bieżące. Sprostowanie — Kuryer Wileński 1863 N147.

11) Wornie na Žmudzi — Przegląd Katolicki 1863 N32 p.507-508.

Korespondencija be parašo su pridėta lenkiška A. Baranausko giesme ir ištrauka iš jo laiško iš Miuncheno.

12) Nieprzyjaciele siejący kąkol tam, gdzie zasiana pszenica.

Kašarausko juodraštyje pažymėta, kad tai atmušas iš Przegląd Katolicki; bet, rodos, straipsnis nebuvo išspausdintas, nes 1880 IV 12 redakcija jam straipsnį grąžino.

13) Jeszcze słów kilka o mgle suchej. Gwiazdy przelatujące 12 (24) I 1863 w Worniach na Žmudzi.

Rankraštis.

14) Botanika trumpaj iszraszita arba Pirmutinis moksłas apie żełanczius daiktus, kaip szit: apie medżius, jawus, żoles, kiminus, kerpes, grybus, polejus ir kitus żelmenius. Perdetas isz lenkiszkos kałbos i lietuwiszką *Kun. Ambroszičjaus Kossarzewskio.*

Kašarauskis šį rankraštį buvo paruošęs, vysk. Valančiui pavedus, Valančiaus sumanytai mažajai seminarijai vadovėliu. Neišliko, bet jo dalis buvo išspausdinta Tėvynės Sarge 1901 N2/3 B p.27-34.

15) Propaganda ludzi złej wiary.

1879 m. Kašarauskis buvo šį straipsnį pasiuntęs į Przegląd Katolicki, bet ten jis nebuvo išspausdintas.

16) Walka jezuitów z protestantyzmem.

Rankraštis.

17) Litvanica, czyli wiadomości naukowe zebrane z rozmaitych gałęzi wiedzy przez ś. p. *Ks Ambrożego Kossarzewskiego.*

Dirbtinai sudarytas rinkinys iš dalies gautų iš Tomsko Kašarauskio rankraščių. Surinko ir uždėjo antraštę *kun. A. Dambrauskas.* Čia yra nemaža labai vertingos kalbinės ir tautosakinės medžiagos. Kai kurias būdingas iš-

traukas paskelbė Tautoje ir Žodyje I 1923 p.101-123 *K. Būga* ir Tautosakos Darbuose III 1937 p.109-148 *L. Kalvelis.*

18) Wiadomości naukowe zebrane z rozmaitych gałęzi wiedzy przez ś. p. *Ambrożego Kossarzewskiego* uporządkowane w sposób Encyklopedyczny T.I A-E, T.II F-M, T.III M-Z.

Tokiu pat dirbtiniu būdu sudarytas rankraštis, kaip ir N17.

19) Novaja i vseobščaja Kosmogoničeskaja teorija. Sostavlena po zapiskam ksendza *Ambrozija Kossaževskago.*

Rankraštis apie 100 lankų didumo. Jį Kašarauskis buvo pasiuntęs IX rusų gamtininkų suvažiavimui Kijeve, bet rankraštis iš ten negrįžo ir dingo. Atskiros jo dalys išliko Kašarauskio rankraštiniame palikime.

20) (Tėvynės Sargas 1901 N2 B p.34-35 pateikia žinią, kad Kašarauskis parašęs straipsnį O formacjach ziemi, otaczających łożysko rzeki Dubisy, kurį tariamai išspausdinęs J. Bušinskis savo knygutėje Dubissa 1871 m. Tačiau ten to straipsnio nėra ir vien tiktai p.8 prierašė minima Kašarauskio pavardė ryšium su jo pastaba apie Dubysos vardo kilmę).

21) (Rusiškai lietuviškas žodynas).

J. Žilius Tėvynėje 1898 m. p. 250 rašo, kad toks K. rankraštis dar 1883 m. buvęs pas gimines Pavandenės parapijoj, bet vėliau dingęs.

Dokumentai. 1) 1852 II 29 Telšių dekano kun. Borovskio raštas vysk. Valančiui apie įvykį su Kašarauskiu Telšių bajorų mokykloje.

Nespausdintas.

1a) 1860 I 16 Kašarauskio laiškas iš Varnių kun. Marcijonui Giedraičiui.

Ištrauką duoda *K. Būga* Lietuvių Tauta I 2 1908 p.42.

2) 1862 m. Pamiętnik Religijno-Moralny redaktoriaus kun. Szalcwskio laiškas Kašarauskiui.

Ištrauką duoda *A. Dambrauskas* Kun. A. Kašarauskas p.233.

2a) 1863 III 8 J. Bušinskio laiškas A. Kašarauskiui.

Ištrauką duoda *K. Būga* Lietuvių Tauta I 2 1908 p.42.

3) 1864 V 7 iš Telšių vysk. Valančiui rašytas Kašarauskio laiškas, kuriame aprašo savo suėmimo aplinkybes.

Nespausdintas.

4) 1865 XII 18 karo lauko teismo sprendimas Kašarauskio byloje.

Ištrauką duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 2 1936 p.436.

5) Kašarauskio nedatuotas laiškas iš ištrėmimo Przegląd Katolicki redaktoriui kun. J. Kossowskiui.

Ištraukų duoda *A. Dambrauskas* l.c.p. 232, 237-238.

6) Kašarauskio nedatuotas laiškas Vestnik Jevropy redaktoriui.

Ištraukų duoda *A. Dambrauskas* l.c.p. 238.

Literatūra. *K. Kaszewski* — Biblioteka Warszawska 1860 I p.153-154; Biblioteka Warszawska 1862 I p.222.

J. B. (I. Buszyński) Dubissa, główna rzeka w dawnem Księstwie żmujdzkiem 1871 p.8.

Biblioteka Warszawska 1864 III p.362.

J. Karłowicz O języku litewskim 1874 p.194-208.

(Nekrologas) — Przegląd Katolicki 1881 N25 p.419 ir N38.
J. iš Popšutės (J. Tumas) Lietuviszkos kalbos svarbumas isz moksliszko atžvilgio — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga 1891 N7 (Kašarauskio straipsnio O znaczeniu języka litewskiego santrauka).
b. p. (J. Žilinskas) Kur lietuviszki žodynai? — Tėvynė 1898 p.250.
M. Valančius Margumynai — Žinyčia 1900 NI p.25 (su J. Tumo prierašais).
M. Brensztejn Szkoła O. O. Bernardynów w Telszach — Przewodnik Naukowy i Literacki 1900 p.1029.
Tėvynės Sargas 1901 N2/3 B. p.27-35.
M. (Justinas Dovydaitis) Z listów Sybirskiego missyonarza 1901 p.78-79.
Mykolas Biržiška Kossarzewski Ambroży — Wielka Encyklopedya Powszechna Illustrowana XXXIX 1905 p.138-139.
(") Mūsų raštų istorija I [2]1925 p.122-124.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 129, 152, 197.
K. Būga Keli tautosakos mažmožiai iš kun. A. Kašarauskio rinkinio — Tauta ir Žodis I 1923 p.101-123.
(") Dievaitis „Idolum" — Lietuvių Tauta I 2 1908 p.212, 214.
(") Medžiaga lietuvių kalbos žodynui ir šnektoms tirti — Tauta ir Žodis I 1923 p.344-375.
M. Niedermann Die Benennungen der Kartoffel im Litauischen und im Lettischen — Woerter und Sachen VII 1923 p.40, 51, 56, 57, 59, 67; 77; 78, 81, 85, 89, 93.
A. Dambrauskas Kun. A. Kašarauskas — Tauta ir Žodis III 1925 p. 232-254 (ir Užgesę Žiburiai 1930 p.123-155).
B. Hryniewiecki Tentamen Florae Lithuaniae 1933 p.13, 59, 121-124, 161.
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.435-436.
L. Kalvelis Tautosaka iš Kossarzevskio „Lituanicos" — Tautosakos Darbai III 1937 p.109-148.
P. Jonikas Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš Aušrą — Mūsų Senovė III 1940 p.25.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.62.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46, 47.
V. Jungfer Litauen 1948 p.229.
V. Maciūnas Kašarauskis Ambraziejus Pranciškus — Lietuvių Enciklopedija XI 1957 p.144-145.

85. Pranas Girdvainis

Biografija. Gimė apie 1820-1822 m. (1848 m. buvo, matyti, jau suaugęs, jei parašė girtuoklių gadzinkas) Pažeruose, Tverų par. („Lietuvos apgyventos vietos" žino Pažerus Žarėnų vls., Telšių aps.). Galimas daiktas, kad studijavo Maskvoje mediciną (gal ten draugaudamas su P. Lipštu, Koncevičium ir kitais, o gal ir anksčiau už juos). Daugiau kaip 40 metų turėdamas, išėjo 1863 m. į sukilimą. Buvo suimtas, ištremtas į Sibirą, kur 7 metus, t. y. ligi 1871-1872 m., buvo laikomas kalėjime. Po to buvo iš kalėjimo išleistas ir apgyvendintas Irkucke, Sibire, kur išbuvo 11 metų, taigi ligi 1883-1884 m. Pagaliau kartu su daugeliu kitų buvo amnestuotas. Grįžęs į Lietuvą, apsigyveno Šiauliuose, kur vertėsi žmonių gydymu. Tik iš jo korespondencijos neaišku, ar jis tikrai prieš sukilimą buvo išėjęs medicinos mokslus, ar vertėsi šundaktariavimu. Po kiek laiko dėl Vinco Vaičaičio intrigų ir dėl įskundimo Šiaulių vaistininko Slavito, kuris norėjo nusikratyti konkurentų, kadangi ir pats nelegaliu gydymu vertėsi, Girdvainis buvo priverstas palikti Šiaulius. Jis išsikėlė į Daugpilį, kur vertėsi tuo pačiu amatu. Nėra žinios, kada ir kur pasimirė, gal Daugpilyje, o gal ir Rygoje, apie 1899 m., kur buvo nusikėlęs ir buvo vienas steigėjų 1894 m. įkurtos Rygos lietuvių pašalpos draugijos. „Tėv. Sargas" 1898 N4 p.17 vadina jį šnipuku, išdaviku, dėl kurio ir kitų skundų 1896 m. buvę suimti Šimoliūnas ir kiti.

Raštai. 1) Pažitkay isz Girtybes (Pradiekiem apsakity dziawksmus yr linksmibes Pijoku Diena giwenyma yr girtybes... 1848 m.).

Tokio pavadinimo ilgas eilėraštis išliko Daukanto rankraštiniame palikime, kur prie eilėraščio yra padėtas ne autoriaus, bet nurašinėtojo parašas... Ignacy Paweł Łeonowicz Miedzichowski pisarz prowentowy Semin. Żmudz. własciciel. Tačiau Girdvainis, 1889 IX 25 rašydamas S. Didžiuliui laišką, prie jo pridėjo ir šį eilėraštį, specialiai Didžiuliui nurašytą, kur padėjo tokią antraštę: *Adinas Girtůklu Paraszitas metuose 1848 Pažeroje Tweru parapijos Žemaitijoje per Prancku Girdwajni*... su pastaba, kad tai buvęs jau išspausdintas viename Ivinskio kalendoriuje, tik autorius vėliau jį dar ištaisęs. Bet iš tikrųjų nė viename Ivinskio kalendoriuje šis eilėraštis

nebuvo spausdintas, tai, matyti, autorius jį tik buvo ten pasiuntęs, bet Ivinskis neišspausdino. Galimas daiktas, kad iš Ivinskio gavo savo nuorašą ir Daukantas. Bet jau daug vėliau, gal ir iš žmonių lūpų pagautos, šios Adynos kitų buvo perdirbinėjamos (pvz. Stikliaus Girtuoklių gadzinkos). 1904 m. pakartojo *J. D. (S. Valaskas)* Tikrosiose dainose p.25-30.

Plumpis Szauluose — Lietuwiszkasis Balsas 1887 N11/12.

Vaclovo Biržiškos Lietuvių Bibliografijoje šis straipsnis, kaip ir visi kiti, spaudos draudimo metu pasirašyti Pliumpio ar Klumpio, neteisingai buvo priskiriamas Antanui Abraičiui, nes savo laiškuose, rašytuose Jankui ir pasirašytuose tuo slapyvardžiu, Girdvainis buvo nurodęs Antano Abraičio adresą Dvinske. Sekdamas Liet. Bibliografija, vėliau ir dr. K. Grinius taip pat neteisingai Pliumpį laikė Abraičiu. Ši klaida paaiškėjo, kai susirado Girdvainio korespondencija su S. Didžiuliu.*)

3) *Plumpis* Isz Kražiu — Varpas 1889 N11.

4) *Plumpis* Linksma Vitebsko gub. — Vienybė Lietuvninkų 1891 N7 p.197-198.

5) *Plumpis* Isz Viszkų — Varpas 1892 N1 p.13-14.

6) *J. Klumpius* Isz Szlisselburgo — Valtis 1894 N36.

7) *Klumpis* Kurliandija — Vienybė Lietuvninkų 1894 N11 p.127.

8) *Klumpis* Maskolių szunybes — Vienybė Lietuvninkų 1894 N13 p.157.

9) *Tavo Prietelis X.* Laiszkas isz Vitebsko gubernijos — Vienybė Lietuvninkų 1894 N14 p.164-165.

Šią korespondenciją galėjo parašyti Girdvainis, o gal ir kun. Grašys.

10) *A. Klumpys* Mirtis caro (eilėraštis) — Vienybė Lietuvninkų 1894 N51 p.165.

Prie šio eilėraščio pažymėta spalio 21 d. data ir pabaigoje nurodyta, kad būsiąs tęsinys. Bet N52 p.627 su spalio 22 d. data yra įdėtas eilėraštis Rauda caro, sudaręs kaip ir pirmojo tęsinį, bet pasirašytas A. Kibir., kaip pasirašydavo *Augustinas Baranauskas,* o šio rašinius Girdvainis siuntinėjo kartu su savais (vienas toks išspausdintas jau N51). Tai čia galėjo ar pati redakcija supainioti abudu autorius, ar gal abi dalys buvo vieno ir to paties parašytos — Girdvainio ar Baranausko.

Klumpys Isz Tytavėnų — Lietuvos Darbininkas 1894 N6.

12) *Klumpys* Isz Zarasų pav. — Vienybė Lietuvninkų 1896 N5 p.54-55.

13) *J. Klumpys* Isz Lietuvos — Vienybė Lietuvninkų 1896 N48 p.570-571.

Paduotas vertimas mintaujiečių lietuvių gimnazistų prašymo švietimo ministeriui dėl pamaldų rusų kalba ir dėl nebaudimo Juozo Tūbelio, kuris atsisakė rusiškai melstis.

Dokumentai. 1) 1889 IX 16 Pliumpio (Girdvainio) laiškas iš Daugpilio Stanislovui Didžiuliui su keliomis autobiografinėmis žiniomis ir informacija apie buvusio Aušros bendradarbio V. Vaičaičio negražius darbus.

Nespausdintas.

---

*) Ir Lietuviškosios Bibliografijos II leidimo rankraštyje V. B-ka Pliumpį jau vadina St. Girdvainiu. *M. B-ka.*

2) 1889 IX 25 iš Daugpilio S. Didžiuliui rašytas Pliumpio laiškas, kuriame jis atsiuntė ir savo Adinas Girtůklu ir A. B. Szpoko (Augustino Baranauskio) eilėraščius.

3) Be datos (1889 m.) Martynui Jankui rašytas Pliumpio laiškas, kuriame tarp kito ko jis rašo: „Asz neturėdamas nei vienos lietuviszkos knygos raszau po 22 metų negirdėjęs ir neskaitęs kalbos". Išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoj ir Žody V 1928 p.308, neteisingai priskyręs šį laišką Abraičiui. Laiško laikas nustatomas tuo, kad jis čia sumini vienu laiku einančius Lietuwiszkąjį Balsą ir Varpą, o tai buvo tiktai 1889 m. Mini čia savo, 1889 m. N11 Varpe išspausdintą korespondenciją „Isz Kražiu" ir pasirašytą Mochobrod arba Kiarplepys korespondenciją iš Linksnos, kuri tačiau buvo išspausdinta 1891 m. Vienybėje Lietuvninkų, parašu Plumpis.

4) 1893 V 21 iš Daugpilio M. Jankui rašytas Girdvainio-Klumpio laiškas, kuriame kalba apie savo išsiųstas, bet dar neišspausdintas koresponendcijas.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 308 (taip pat Abraičiui priskyręs).

5) Atvirutė be datos, rašyta M. Jankui ir pasirašyta Abrajtis; bet tai adresas to žmogaus, per kurį jis vedė savo korespondenciją.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 308-309.

6) 1894 XI 25 atvirukas, rašytas iš Daugpilio M. Jankui ir pasirašytas Klumpio. Nurodo savo naują adresą per tą patį Antaną Abraitį.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 309.

7) 1894 XII 10 V. Klumpio rašytas M. Jankui atvirukas.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 309.

Literatūra. *A. D-gis* Isz Ringos — Tėvynės Sargas 1898 N4 p.17.

J. D. (S. Valaskas) Tikrosios dainos 1904 p.25-30.

Vaclovas Biržiška Medžiaga lietuvių spaudos uždraudimo istorijai (M. Jankaus laiškų archyvas) — Tauta ir Žodis V 1928 p.308-309.

(") Girdvainis Pranas — Lietuviškoji Enciklopedija IX 1940 p.45-46; Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.279.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.61.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.56.

A. Vronevskis Latvijos Lietuviai iki didžiojo Karo — Pasaulio Lietuviai 1935 p.202 (prierašas).

86. Rudolfas Korsakas

Biografija. Tuo tarpu dar nėra paaiškėjusi. Greičiausia, bus jis kunigas buvęs. Rašė 1864 m.

Raštai. Pamoksłaj parafijoniszki ant Nedelu Par kuniga *Antana Piramowicziu*... o dabarcziuj par *Rudolfa Korsaka* Ant Letuwiszka ležuwia Iszgulditi pradieta o ne pabaijgta 1864 miatu, 44p.

Rankraštis buvo LMD.

M. B-ka: Nei Lietuvių bibliografijoje, nei spaudai parengtame jos II leidime — Lietuviškoje bibliografijoje — šis veikalas brolio Vaclovo nėra įregistruotas.

87. Juozas Želvys

Biografija. Oficialiai buvo vadinamas Želvavičium. 1854 X 4 mirusio Juozapo Želvio ir Konstancijos Rozgevičiūtės (Ruzgytės?) Želvienės sūnus.

Gimė 1822 III 25 (IV 6) Malkarstuose, Viešvėnų vls., Telšių par., 6 km nuo Telšių (ne pačiuose Telšiuose, kaip rašė J. Tumas). 1831-1832 m. mokėsi Platelių parapinėje mokykloje, kur buvo įrašytas Juozu Želviu, ne Želvovičium, bet mokyklos sąraše žymimas gimęs pačiuose Plateliuose (gal būti, kad tuo laiku ten gyveno jo tėvai). Po to mokėsi Telšių bernardinų mokykloje ir Varnių dvasinėje seminarijoje, kurią baigė 1843 m. subdiakonu (kartu su Vincentu Juzumu) ir tuojau buvo pasiųstas į Petrapilio dvasinę akademiją, kurią pabaigė 1847 m. birželio mėnesį teologijos magistro laipsniu.

Įšventintas kunigu, tur būti, 1846 m., kai pabaigė 24 metus amžiaus. Tik iš akademijos grįžęs į Žemaičių vyskupiją, nominato J. K. Gintilos buvo paskirtas Žvingių vikaru. Vos septynias savaites jam čia išbuvus, Petrapilio dvasinės akademijos rektorius Holovinskis atsiuntė Gintilai 1847 VIII 2 rašytą laišką, kuriame Holovinskis prašė Gintilą atkomandiruoti Želvį iš Žemaičių vyskupijos į Mohilevo arkivyskupiją, nes, rusų valdžiai pašalinus nuo pareigų Maskvos katalikų vikarus kunigą Peliksą Herbačevskį ir Danielių Rimkevičių, kurie už atsisakymą palaiminti mišrias vedybas buvę iškelti į nežymiausias parap., dabar reikią ten paskirti naujus vikarus, mokančius pranc. ar vokiškai. Vienu tokių kandidatų Petrapilyje numatytas Želvys. 1847 VIII 11 ir pakartotinai VIII 18 tokios pat rūšies prašymą Gintilai atsiuntė ir Mohilevo arkivyskupijos generalinis vikaras Laskis. Gintila tuojau pašaukė Želvį į Alsėdžius, ir, sužinojęs, kad jis visai nenori į Maskvą vykti, o ir pats jo atleisti nenorėdamas, paragino Želvį parašyti jam oficialų raštą (1847 VIII 26), kuriame Želvys pareiškė negalįs vykti, nes dar nesuspėjęs po ilgos kelionės iš Petrapilio atsilsėti ir, be to, jis save laikąs tokiai rimtai tarnybai, kaip vikaravimas Maskvoje, netinkamą, juo labiau, kad ir vokiškai jis menkai temokąs. Ta prasme ir Gintila suredagavo savo 1847

VIII 26 rašytą atsakymą Holovinskiui ir Łaskiui, nuo savęs pridėdamas, kad jis manąs Želvį paskirti Raseinių mokyklų kapelionu. Tačiau tam raštui dar Petrapilio nepasiekus, 1847 VIII 26 Petrapilio dvasinių reikalų departamento direktorius pranešė Gintilai, kad Laskis jau esąs paskyręs Želvį į Maskvą ir kad Gintila privaląs tuojau ten Želvį iškomandiruoti. Kadangi Gintilos sutikimo negavęs, Laskis neturėjęs teisės skirti svetimos vyskupijos kunigo, tai 1847 IX 6 Gintila pranešė departamentui, kad jis tuo tarpu Želvio nesiunčiąs, pakartodamas, kad Želvys esąs silpnos sveikatos, menkai temokąs vokiškai ir numatomai vietai netinkąs. Tam raštui pasiekus Petrapilį, 1847 IX 7 jau pats vidaus reikalų ministeris mandagiu laišku prašė Gintilą Laskio prašymą patenkinti, šį kartą neminėdamas fakto, kad Laskis jį jau buvo paskyręs. Tokį raštą gavęs, Gintila jau nebegalėjo ilgiau priešintis, ir 1847 IX 30 davė konsistorijai įsakymą Želvį komandiruoti į Maskvą.

Maskvoje Želvys gyveno nuo 1847 m. pabaigos ligi 1857 m. Be tiesioginių savo vikaro ir 1 ir 2 kadetų korpo kapeliono pareigų, Želvys Maskvoje pradėjo dirbti ir tikybinės literatūros srityje lietuvių, lenkų ir vokiečių kalbomis, savo raštus leisdamas daugiausia savo lėšomis. Šio darbo srityje jis buvo ir pirmasis mūsų tikra to žodžio prasme bibliofilas — knygos mėgėjas, nes, savo knygas leisdamas, jis rūpinosi ne tik jų turiniu, bet ir išore. Palyginti su kitomis tuo laiku leidžiamomis lietuviškomis knygomis, jo išleistosios išsiskiria ypatingu dailumu — tinkamai parinktu formatu, gražiu popierium, dailiomis raidėmis, estetiškai surinktu antraštiniu lapu ir dailiu, dažniausiai kokio menininko suprojektuotu viršeliu, taip pat užsklandomis ir t.t. Savo korespondencijoje su spaustuvininku Zavadzkiu jis kreipė ypatingą dėmesį į visus tuos išorinius reikalus.

Gyvendamas Maskvoje, jis susirašinėdavo su Valančiumi, Daukantu ir su jo knygas spausdinusiu Vilniaus spaustuvininku Zavadzkiu. Bet vietos katalikų kolonijos, kurios daugumą sudarė lenkai, jis nebuvo mėgiamas (tai aiškėja iš B. Limanowskio atsiminimų). Tėvynės pasiilgimo graužiamas ir negalėdamas prie didmiesčio gyvenimo priprasti, jis 1856 m. prašė vysk. Valančių jį grąžinti į Žemaičių vyskupiją, bet, Valančiaus patariamas, pasiliko Maskvoje.

1856 X 24 jis buvo pakeltas Tiraspolio (Saratove) vyskupijos kanauninku penitenciaru ir priėmė Tiraspolio vysk. Kahno pakvietimą užimti naujai įkurtos Saratovo dvasinės seminarijos rektoriaus vietą. Vykdamas į Saratovą, jis tik prašė vysk. Valančių jo neišbraukti iš Žemai-

čių vyskupijos rubricelės, tačiau vyskupas neturėjo teisės jo prašymo patenkinti. Daugumas Saratovo seminarijos profesorių buvo, kaip ir Želvys, žemaičiai, bet savaime jie jam negalėjo tėvynės atstoti, ir dėl to Želvys, gyvendamas Saratove, visą laiką veržėsi iš ten į Žemaitiją. Tas tėvynės ilgesys savotiškai ir jo būdą paveikė: jis pasidarė išdidus, nuo kitų visai atsiskyręs, ir nors palyginti buvo dar jaunas žmogus, — rektorium jis buvo paskirtas teturėdamas 34 metus amžiaus, — iš išorės jis atrodė senis.

Nuolatos gaunančiam jo prašymus grąžinti į Žemaitiją Valančiui, kuris ir pats savo vyskupijoje būtų norėjęs turėti šį gabų buvusį savo akademijos mokinį ir, be to, jau rimtai pasireiškusį lietuvių literatūroje, pagaliau 1865 m. lapkričio mėn. pavyko gauti rusų valdžios sutikimą paskirti Želvį Žemaičių vyskupijos prelatu. Sužinojęs apie tai, Želvys tuojau pradėjo ruoštis į kelionę, bet, naujo paskyrimo raštu ir kelpinigių laukdamas, jis užtruko Saratove dar kelis mėnesius. Kada viskas jau kelionei buvo paruošta, jis staiga susirgo ir čia pat, Saratove, 1866 m. kovo 26 d. (balandžio 7 d.) mirė, nesusilaukęs grįžimo į tėvynę.

Želvys turėjo brolį Peliksą, gimusį taip pat Malkarstuose, kuris 1828-1829 m. mokėsi II Telšių pavietinės mokyklos klasėje. Taip pat turėjo ir seserį, ištekėjusią už Rafalavičiaus, nes viename užraše Valerija Rafalavičiūtė jį vadino dėde (lenkiškai wuj — motinos brolis).

Raštai. 1) Katekizą kataliku lenkiszkaj parasze ir iszspausdino kun. *J. Želwowicze,* o dabar lietuwiszkaj iszguldzie kun. *Juozapas Zenewicze.* (Vilniuje) 1854 m. IV, 120p.

Lenkų kalba Želvio katekizmas pasirodė 1852 m. ir jau tuomet vysk. Valančius pavedė J. Zenevičiui jį išversti ne žemaitiškai, bet lietuviškai, skirdamas rytinei Žemaičių vyskupijos daliai. Savo lėšomis Valančius išspausdino 10.000 egzempliorių.

2) Gesmes arba poezija Kunigo *Jozapo Želvovicz.* Pirma dalis: ape Seną Zokaną. (Vilniuje) 1858 m. 154p.

Savo lėšomis išleido pats Želvys. Kai kurias vietas cenzūrai išbraukus, Želvys visas jas įdėjo knygutės pabaigoje tariamai korektūros klaidų atitaisyme. Iš dalies autobiografinio pobūdžio jo eiliuotą prakalbą pakartojo *E. Volteris* Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (H.17 1892) p.455 -456 ir *J. Tumas* Raštuose X 1929 p.261-262. Kai kurias rinkinio ištraukas pateikia *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p. 193-196.

3) Pasakas. Pardieja *Jozepas Želvovič.* (Vilniue) 1863 p.72.

Išverstos 25 *Krilovo* pasakėčios. Iš čia Vasilką pakartojo *J. Tumas* l.c.p. 260-261. Tarp kito ko, Ž. savo lietuviškose knygutėse pirmas pradėjo

vartoti v vietoje lenkiškos w. Prakalbą, Vasilką, Vardadienį ir smertį pakartojo *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.422-426.

4) Krótki Wykład Katolickiego Katechizmu. (Vilniuje) 1852 m.

Jau 1850 m. katekizmas buvo Želvio parašytas, bet iš pradžių negavo aprobatos. Teko jį Želviui iš pagrindų pertaisyti, ir tik 1851 m. liepos mėnesį, anrtą kartą jį pristačius dvasinei cenzūrai, aprobata buvo gauta. Šį katekizmą ir lietuviškai išvertė J. Zenevičius.

174 p., II t. 174p.

5) Homilie niedzielne księdza *Józefa Żelwowicza*. (Vilniuje) 1854 I t.

6-10) Kalendarzyk parafialny ku wygodzie Moskiewskiego kościoła św. Piotra i Pawła. (Maskva, universiteto spaustuvėje) 1850-1854 m.

Leido ir redagavo pats Želvys dviem leidimais — lenkišku ir vokišku (Kirchen-Kalender).

11-16) Directorium Officii Divini ad usum cleri dioecesanis Tiraspoliensis in annum 1859—1863. (Vilniuje).

Būdamas Saratovo dvasinės seminarijos rektorius, Želvys surašydavo ir visas to laiko Tiraspolio vyskupijos rubriceles.

Dokumentai. 1) 1822 III 26 J. Želvio krikšto metrika.

Išsp. *J. Kenstavičius* Naujojoje Romuvoje 1932 N21 p.488.

2) 1847 VIII 2 J. Holovinskio raštas Gintilai apie Želvio komandiravimą į Maskvą.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* XXVII Knygų Mėgėjų Metraštyje I 1933 p.167.

3-4) 1847 VIII 11 ir VIII 18 oficiolo Laskio du raštai Gintilai tuo pačiu reikalu.

Ištr. duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

5-6) 1847 VIII 26 du Gintilos vienodo turinio laiškai Holovinskiui ir Laskiui.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

7) 1847 VIII 26 Želvio raportas Gintilai su atsisakymu vykti į Maskvą.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

8) 1847 VIII 26 dvasinių reikalų departamento direktoriaus raštas Gintilai tuo pačiu reikalu.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

9) 1847 IX 6 Gintilos atsakymas departamentui.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

10) 1847 IX 17 ministerio Perovskio laiškas Gintilai tuo pačiu reikalu.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

11) 1847 IX 30 Gintilos įsakymas konsistorijai komandiruoti Želvį į Maskvą.

Išrtaukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

12-16) 1850 VIII 7, 1850 IX 29, 1851 V 31, 1851 VII 1, 1851 VIII 1 Želvio laiškai Vilniaus spaustuvininkui Zavadzkiui katekizmo spausdinimo reikalu.

Nespausdinti.

17) 1851 VIII 23 vysk. Valančiui rašytas Želvio laiškas, kuriame aprašo caro Mikalojaus I apsilankymą Maskvoje.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

18-24) 1851 IX 10, 1851 X 2, 1851 X 4, 1851 X 16, 1851 X 30, 1851 XI 16 ir 1851 XII 14 Želvio laiškai spaustuvininkui Zavadzkiui katekizmo spausdinimo reikalu.

Nespausdinti.

25-27) 1853 X 29, 1853 XII 16 ir 1854 I 14 Želvio laiškai Zavadzkiui homilijų spausdinimo reikalu.

Nespausdinti.

28) 1854 II 4 Želvio laiškas Valančiui jo vardinių proga.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

29-39) 1854 IV 7, 1854 IV 26, 1854 V 28, 1854 VI 24, 1854 VII 12, 1854 VII 16, 1854 VII 23, 1854 VIII 13, 1854 X 14, 1854 XI 11, 1854 XII 24 Želvio laiškai Zavadzkiui homilijų spausdinimo reikalu.

Nespausdinti.

40) 1858 II 25 Želvio laiškas Zavadzkiui rubricelės spausdinimo reikalu. Kartu praneša, kad jam išsiuntęs Giesmiu arba Poezijos rankraštį.

Nespausdintas.

41) 1858 II 25 Želvio laiškas Zavadzkiui, siunčiant jam pinigus už gautas knygas.

Nespausdintas.

42) 1858 V 9 Želvio laiškas Zavadzkiui Giesmiu spausdinimo reikalu.

Nespausdintas.

43) 1858 VIII 9 Želvio laiškas Zavadzkiui, siunčiant jam spausdinti rubricelę. Praneša, kad gavęs išspausdintas Giesmes.

Nespausdintas.

44) 1859 II 13 Želvio laiškas Zavadzkiui rubricelės spausdinimo reikalu. Kartu prideda sąrašą Giesmiu korektūros klaidų.

Nespausdintas.

45) 1859 IX 14 Želvio laiškas Zavadzkiui, siunčiant spausdinti rubricelę.

Nespausdintas.

46) 1860 IV 29 Želvio laiškas Zavadzkiui su jų dviejų piniginių sąskaitų sąvadu.

Nespausdintas.

47) 1860 VIII 11 Želviui rašytas Zavadzkio laiškas, kuriame pasiaiškina dėl jųdviejų sąskaitų.

48) 1860 IX 6 Želvio laiškas Zavadzkiui tuo pačiu reikalu.

Nespausdintas.

49) 1860 XI 4 Želvio laiškas Zavadzkiui, siunčiant jam išspausdinti rubricelę.

Nespausdintas.

50) 1866 I 30 Želvio laiškas vysk. Valančiui su pasiaiškinimu, kodėl taip užtrukęs su grįžimu į Žemaitiją.

Išrtaukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

51) 1866 IV 15 dvasinių reikalų departamento pranešimas vysk. Valančiui apie Želvio mirtį.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* l.c.p. 167.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.36.

J. Koncevičius Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Geselschaft II 1887 (H.7 1883 p.19-20).

Lietuvos Mylėtojas (Jonas Šliūpas) Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p84-85 (iš Lietuwiszkojo Balso 1888 N23 p.178).

E. Volter Litauische Schriftsteller und Schriften d. 19. Jahrh. (Ugianski, Želvovicz und S. Stanevicz) — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft III 1893 (H.17 1892) p.455-458.

J. Tumas Kun. J. Želvys — Draugija 1907 N1 p.10-17.

J. Basanavičius Levas lietuvių pasakose ir dainose — Lietuvių Tauta II 4 1919 p.506.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.138.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 208.

J. Kenstavičius Šis bei tas Juozo Želvavičiaus biografijai — Naujoji Romuva 1932 N21 p.488 (su Želvio atvaizdu).

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.42, 50, 131, 135, 142, 171.

Vaclovas Biržiška Medžiaga Juozo Želvavičiaus biografijai — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I. 1933 p.166-167.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.62.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.110, 188.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.39, 40.

B. Limanowski Pamiętniki 1937 p.68.

M. Lukšienė Juozapas Želvavičius — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.536-538.

K. Korsakas (XIX a. pirmosios pusės literatūra) Laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jo kalbinės savybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

88. Dominikas Žukas (Vabalas)

Biografija. Greičiausia, tikroji jo pavardė bus buvusi Vabalas. Nikodemo sūnus. Gimė 1822 (ar 1824) m. Bartašiškiuose, Ukmergės aps. (dabar Biržų ar Imbrado valsčiuj). Mokėsi Panevėžio bajorų mokykloje ir Vilniaus dvasinėje seminarijoje, kurią pabaigęs 1847 m. buvo įšventintas kunigu.

1847 m. buvo paskirtas vikaru į Pampėnus (Pumpėnus), 1849 m. perkeltas į Krinčiną, 1852 m. į Kurklius, 1853 m. kapelionas Rageliuose, 1862 m. Skapiškio parapijos administratorius.

1864 m. Skapiškio vargonininkas Adomas Koniuševskis įskundė jį policijai dalyvavus sukilime. Žukas buvo tuoj suimtas ir kurį laiką išlaikytas kalėjime, bet 1865 XII 28 Daugpilio karo teismas nusprendė jį iš kalėjimo, kaip nekaltai įskųstą, išleisti, tik kurį laiką palikti policijos priežiūroje. Tačiau vietinė administracija, nusistačiusi prieš Žuką už atkaklų gynimą Skapiškio dominikonų bažnyčios, kurią, dominikonų ordiną likvidavus, ji norėjo paversti cerkve, vėl jį įskundė, ir laikinasis karo auditoriatas, kad ir neturėjo prieš Žuką jokių įrodymų, bet vien už neištikimumą 1866 II 20 nutarė Žuką ištremti iš Lietuvos ir apgyvendinti Tomsko gubernijoje. Šį sprendimą 1866 III 3 Vilniaus generolas gubernatorius patvirtino, ir 1866 VI 6 Žukas iš Daugpilio kalėjimo buvo išvežtas į Tomsko guberniją.

Vėlesniaisiais manifestais pasinaudojęs, jis, kad ir negavo leidimo į Lietuvą sugrįžti, bet vis dėlto jau Rusijoje pradėjo eiti kunigo pareigas. 1883 m. jis buvo padavęs prašymą, kad jam būtų leista grįžti į Lietuvą, tačiau pasipriešino Vilniaus generolas gubernatorius, nurodydamas, kad Žukas turėsiąs valstiečiams kenksmingos įtakos. Taigi jis liko Rusijoje. Apie 1888 m. jis buvo paskirtas Zlatousto vikaru, paskiau kuratu (gal būti, kad ir išvežtas jis buvo ne į Sibirą, bet į Zlatoustą). 1897 m. buvo perkeltas į Petrapilį šv. Kotrynos bažnyčios vikaru, o 1898 m. jam pagaliau pavyko gauti leidimą grįžti į Lietuvą. Jis tais pačiais me-

tais buvo paskirtas Kauno katedros bažnyčios penitenciaru, 1900 m. Tirkšlių altarista. Mirė Tirkšliuose 1904 m. gruodžio 4 (n. s. 17) d.

Bene jo dėdė kun. Pranas Žukas 1820-1822 m. buvo Kalvarijos bažnyčios klebonas.

Raštai. Trumpi Pamoksłaj, 1859 m.

Šią knygą Žukas parašė 1859-1860 m. ir per kun. J. S. Dovydaitį rūpinosi jos išleidimu pas Zavadzkį, bet, matyti, jie nesusitarė dėl spausdinimo sąlygų, ir knyga dar rankraščiu žuvo.

Dokumentai. 1) 1859 XII 18 iš Kamajų kun. J. S. Dovydaičiui rašytas lenkiškas D. Žuko laiškas, kuriame prašo susisiekti su spaustuvininku Zavadzkiu dėl Pamokslų spausdinimo sąlygų ir gauti vysk. Valančiaus leidimą paskelbti knygai prenumeratą.

2) 1864 XII 2 vysk. Valančiui rašytas lietuviškas D. Žuko pranešimas, kuriame praneša, kad policija iš jo reikalaujanti dokumentais įrodyti teisę valdyti Skapiškio dominikonų bažnyčią.

Abudu dokumentai nespausdinti.

3) 1865 XII 28 Daugpilio karo lauko teismo sprendimas jį išleisti iš kalėjimo ir palikti policijos priežiūroje.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 3 1936 p.507.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.109.

M. Valančius Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.30 (ir Pastabos pačiam sau 1929 p.89).

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 3 1936 p.506-512, II 2 1936 p.197-199.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.63.

89. Vincentas Kačergis

Biografija. Gimė 1823 VIII 9 Svirnavienčiuose, Sasnavos vls. Mokėsi Marijampolės apskrities mokykloje. Stojo į Marijampolės marijonų vienuolyną. 1847 XII 26 buvo įšventintas kunigu.

Iš pradžių buvo vikaras Varšuvos arkivyskupijos Puščioje ir Bialoje. Į Lietuvą grįžęs, kurį laiką buvo mokytoju Miroslavo marijonų mokykloje. Rusų valdžiai šią mokyklą iš marijonų atėmus, buvo paskirtas Kriokialaukio vikaru. 1857 m. iš čia buvo iškeltas Igliaukos bažnyčios rektorium. 1864 m. (panaikinus vienuolyną ir ištrėmus į Rusiją vienuolius) Igliaukai virtus parapija, jis buvo paskirtas jos klebonu, kuriuo išbuvo ligi mirties.

Apie 1857-1858 m. pradėjo rašinėti lietuviškai, bet visi jo raštai liko rankraščiais. 1882-1884 m. pastatė Igliaukoje naują mūro bažnyčią. Mirė Igliaukoje 1897 m. spalio 5 d.

Raštai. 1) Hystoria Aladyna arba cudawna Lampa, 66p.

Rankraštis buvo LMD. Versta ne anksčiau kaip 1862 m., nes lenkiškas originalas buvo Varšuvoje išleistas 1861 m.

2) Pamokinimas Krykszczioniszkas ant skaitymu Dwasiszku padalitas, 100p.
Rankraštis LMD.

3) Ape tobulinguma, 54p.
Rankraštis LMD.

4) Keli pamoksłay, 60p.
Rankraštis LMD.

5) Ysztłumoczyimas Ceremoniu czesie paszwentinima Bažniczios ir Ałtoriu, 11p.

Rankraštis LMD. Greičiausia, parašytas apie 1884 m., kai buvo šventinama K. pastatytoji bažnyčia.

6) Pamokinimas ape piękes dalis spawiednies, 40p.
Rankraštis LMD.

7) Katechizmas Rymioniszkas. Tomas III 1872 m. 186p.
Rankraštis LMD.

8) (Iš lenkų kalbos verstų lietuviškų eilėraščių rinkinys, apie 1880 m.).

Du diedai ubagai. Prastas esmi isz gimimo. Miełas gaspadoriau namu rundytoji. Eisiu i swieta. Kad giedoti, tad giedoti.

Rankraštis buvo pas kun. Skinkį, paskiau prieš 1915 m. pas kun. A. Martynaitį Saloje, Igliaukos par.

9) Platesnis Katekizmas.

Rankraštis, buvęs marijonų bibliotekoje Marijampolėje. Greičiausia, sudaro ano (7) Katekizmo Rymioniszko dalį.

Literatūra. *J. Totoraitis* Iš mūsų atgimimo istorijos — Ateities Spinduliai 1916 N1 p.38.

(") Sūduvos Suvalkijos istorija I 1938 p.466.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.63.

90. Antanas Juzumas

Biografija. Rašėsi Juzumavičium. Laikomas tikruoju kun. Tado Juzumo broliu ir Juozo Juzumo sūnumi, nors, sprendžiant iš to, kad 1831-1832 m. vienu ir tuo pačiu laiku Sedos parapinėje mokykloje mokėsi Vincentas, Antanas, du Juozai ir Motiejus Juzumai, gal Antanas buvo ne Tado, bet Vincento Juzumo brolis. Kita vertus, Juozo Juzumavičiaus antkapyje Ketūnuose parašyta, kad čia palaidotas trijų kunigų tėvas: tai būtų, kad Tadas, Vincentas ir Antanas buvo tikri broliai. Tardymo metu jis visur žymimas Juozo sūnumi.

Antanas Juzumas gimė 1823 (ar 1824) m., greičiausia, Rubikuose, Sedos vls. Mokėsi Sedos parapinėje mokykloje, o paskiau gal ir Telšiuose, kur ir kiti Juzumai ėjo mokslus. 1843 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurioje du kursus užbaigęs, 1845 m. buvo pasiųstas Žemaičių vyskupijos stipendininku į Petrapilio dvasinę akademiją (ten rašomas bajoru, kai Tadas buvo rašomas valstiečiu). 1849 IV 2 buvo įšventintas kunigu ir 1849 VI gavo akademijoje teologijos magistro laipsnį.

Nuo 1849 VIII 12 buvo Šiaulių vikaras, o nuo 1850 VI 21 Šiaulių mokyklų kapelionas, nuo 1851 VIII 4 perkeltas Kauno gimnazijos kapelionu. 1851 VI 2 mirus Tadui Juzumui, vysk. Valančius kandidatu į Varnių seminarijos moralinės teologijos profesorius buvo pristatęs kun. Rajunčių, bet rusų administracija jo nepatvirtino, ir tuomet buvo tai vietai pristatytas Antanas Juzumas. 1852 II 6 ministerija Juzumą patvirtino, bet Vilniaus mokslo apygarda sutiko jį atleisti iš Kauno gimnazijos kapeliono pareigų tik mokslo metams pasibaigus. 1852 VI 21 jis buvo iš tų pareigų atleistas ir nuo 1852 IX 6 vysk. Valančiaus paskirtas Varnių seminarijos moralinės teologijos ir homiletikos profesorium, seminarijos prokuratorium. Nuo 1855 m. Valančius jį atleido iš profesoriaus pareigų ir paskyrė Vidžių klebonu ir Zarasų dekanu.

Sentikių įskųstas, jis 1863 V 26 buvo Vidžiuose suimtas, išgabentas į Vilniaus kalėjimą ir pakaltintas sukilimo metu raginęs žmones eiti į sukilimą ir sakęs kurstomus pamokslus. Nors, pagal J. Tumą, jis sugebėjęs Muravjovui pasiteisinti, bet vis dėlto jau tais pačiais metais buvo

šešeriems metams ištremtas į Oloneco guberniją, į Kargopolį. J. Tumo pasakojimu, jo broliui Juozui (Polikarpui Girštautui) buvę pavykę gauti jam leidimą grįžti į Lietuvą, tačiau raštas apie amnestiją atėjęs į Kargopolį jam jau mirus. Jis mirė Kargopolyje 1871 m. kovo mėnesį.

Raštai. 1) Didesis Elementorius... paraszitas par kun. *Tadeusza Juzumowicze.* (Vilniuje) 1855 m. 64p.

Kaip matyti iš Antano Juzumo susirašinėjimo su spaustuvininku Zavadzkiu, šį elementorių savo lėšomis išleido Antanas Juzumas, kuris savo laiškuose jį vadina savo darbu „mój rękopism". Galimas daiktas, kad elementorinė dalis buvo parašyta Antano, o katekizmas Tado, o gal ir atvirkščiai.

2) (Dzieje kościoła katolickiego na Żmudzi, 1863).

Pagal *K. Estreicherį* II 1874 p.311, Antanas Juzumas 1863 m. žadėjęs tokio turinio knygą išleisti, tačiau visai galimas daiktas, kad jis turėjo čia galvoje ne Antano, bet Vinco Juzumo žemaitiškai parašytą, tik likusią rankraščiu žemaičių vyskupijos (faktiškai atskirų parapijų) istoriją. Bet ji buvo parašyta daug vėliau, tai gal Vincas Juzumas ir ten bus pasinaudojęs Antano rankraščiu.

3) (Homiletika, apie 1863 m.).

Rankraščiu likęs Antano Juzumo darbas, greičiausia, jo paskaitų seminarijoje užrašai. Mini *K. Estreicheris* l.c.

Dokumentai. 1) 1852 V 2 Antano Juzumo pranešimas vysk. Valančiui apie savo pasikalbėjimą su cenzorium ekskunigiu Antanu Petkevičium Valančiaus Žines kaip reik atlikti spawiedne cenzūravimo reikalu.

2-4) 1854 XII 14, 1855 X 25 ir 1855 XI 10 Antano Juzumo laiškai spaustuvininkui Zavadzkiui jo elementoriaus spausdinimo reikalu.

5) 1861 XII 1 Antano Juzumo iš Vidžių pasiųstas vysk. Valančiui raportas apie blaivybės ir parapijos mokyklos reikalus.

6) 1863 V 26 Švenčionių karo viršininko pranešimas apie Juzumo suėmimą.

Ištr. duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 2 1936 p.362.

7) 1863 VIII 19 Vidžių nuovados viršininko pranešimas apie pardavimą iš varžytynių Juzumo turto už 112 rb 85 kp.

Ištr. duoda *P. Kubicki* II 2 p.363

8) 1863 X 30 A. Juzumo laiškas iš Kargopolio Valančiui su padėka už jo aprūpinimą ištrėmime pajamomis iš Vidžių parapijos, nes iš pradžių Valančius jį, kad ir ištremtą, buvo palikęs Vidžių klebonu.

Visi šie dokumentai nebuvo spausdinti.

Literatūra. *K. Estreicher* Bibliografia polska II 1874 p.311.

K. Kasz (Kaszewski) Encykl. Powsz. Orgelbranda XIII 1863 p.569.

M. Valančius Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.25 (su J. Tumo prierašais); ir Pastabos pačiam sau 1929 p.37, 41.

Kalvis (Kazys Grinius) Keletas žodžių apie nekurius Lietuvos raštininkus — Varpas 1902 N9 p.105.

Bugienis (K. Dransutavičius) Prie mūsų bibliografijos — Varpas 1902 N1 p.23.

J. Tumas Broliai Juzumai ir Kazimieras Skrodzkis 1924 p.37-41.

Mykolas Biržiška Delei Ivinskio „Aitwaro" — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.379 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.343).

(") Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.103.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.362-365, III 1 1939 p.349.

Ign. Končius Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika — Soter 1937 N2 p.25.

Juzumas (Juzumavičius) Antanas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.187.

91. Motiejus Brundza

Biografija. Gimė 1824 I 24 Talkiškių k., Šumsko par. Mokėsi Seinų dvasinėje seminarijoje. 1848 VII 16 buvo įšventintas kunigu. 1849-1854 m. buvo Griškabūdžio vikaras, 1854-1857 m. vikaras Vilkaviškyje, 1861-1862 m. Pilviškiuose. 1863 m. Prienuose. Paskiau buvo Plutiškio par. administratorius. Mirė Plutiškyje 1869 m. kovo 10 d.

Raštai. 1) Lamentorius lietuwiszkas dieł mažu wajku iszduotas per K. M. B. (Suvalkai) 1859 m. 34p.

Tai yra senasis Mokslas skaitimo raszto lietuwiszko, tik Brundzos perredaguotas ir pertaisytas. Spaudos draudimo metu šis elementorius buvo išleistas mažiausia 15 kartų. Vėliau jame buvo žymimos raidės *L. S.*, ir tai buvo laikoma kunigo Luko Staugaičio slapyraidėmis. Tačiau *J. Totoraitis* teigia, kad Staugaitis tik davęs lėšų šiam elementoriui išspausdinti.

2) Rimo mokslas arba graziausia diena giwenime žmogaus... Iszduotas per *K. M. B.* Warszuwa, 1862 m. 65p.

Nevisai aišku, ar buvo ir tikras 1862 m. leidimas, ar tik 1878 m. leidimas su 1862 m. kontrafakcija.

3) (Maldu knyga, 1859).

J. Totoraitis Ateities Spinduliuose 1916 N1 p.38 rašo, kad Brundza 1859 m. išleidęs ir maldų knygą. Tačiau tokios maldaknygės mes visai nežinom.

Literatūra. *R. U. (Kazys Grinius)* Užmirštas lietuvių rašytojas M. Brundza — Varpas 1902 N5 p.117-118.

(") Atsiminimai ir mintys I 1947 p.274.

J. Totoraitis Iš mūsų atgijimo istorijos — Ateities Spinduliai 1916 N1 p.38-39.

(") Lietuvos Atgijimas (1922) p.97.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ²1925 p.105.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.210.

Vaclovas Biržiška Brundza Motiejus — Lietuviškoji Enciklopedija IV 1935 p.830; Lietuvių Enciklopedija III 1954 p.280.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.63.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.125, 126.

P. Kubicki Bojownicy kapłani I 3 1933 p.302.

92. Fortūnatas Ciechanovskis

Biografija. Gimė 1824 m. Horlove (Vilniaus srityje?). Pagal K. Estreicherį ir lenkų biografinį žodyną, gimęs 1832 m. Tačiau ši data yra, be abejo, klaidinga, nes tuomet gauname, kad jis seminariją bus baigęs teturėdamas 16 metų, o 20 metų, jau baigęs akademiją, būtų buvęs paskirtas seminarijos profesorium. Stojo į Vilniaus dvasinę seminariją bene 1844 m. ir ją baigė 1848 m. Po to Vilniaus vyskupijos stipendininku buvo pasiųstas į Petrapilio dvasinę akademiją ir, ją baigęs bene 1852 m. teologijos magistro laipsniu, apie 1853 m. buvo paskirtas Vilniaus dvasinės seminarijos Šv. Rašto ir kalbų profesorium. Būdamas labai gabus kalboms, jis jų bene keliolika, jų tarpe ir lietuvių kalbą, labai gerai mokėjo. 1859-1861 m. buvo dar ir Vilniaus bajorų mokyklos kapelionas, bet jau nuo 1860 XII 18 buvo laikomas policijos priežiūroje.

Po 1863-1864 m. sukilimo, pasipriešinęs rusų pastatytam Vilniaus vyskupijos valdytojui prelatui Žilinskiui, jis turėjo palikti Vilnių ir apskritai Lietuvą, net Rusijos imperijos ribas, ir išvyko į Vakarų Europą, kur iš pradžių apsigyveno Briuselyje, Belgijoje (gyveno ten dar 1877 m.). Bene tais pačiais 1877 metais išvyko į Pietų Ameriką, į Čilę, kur Valparaiso mieste gavo klebono vietą. Apie 1881 m. grįžo į Europą ir apsigyveno Galicijos Krokuvoje. Ten mirė 1882 m. rugsėjo 30 d.

Raštai. 1) (Jau apie 1858 m., Vilniaus vysk. Adomo Krasinskio pavedamas, parašė lietuvių kalbos gramatiką, kuri tačiau nebuvo išspausdinta, ir, galimas daiktas, bus kur dingusi, jam bekeliaujant po užsienį).

2) Officie van der heilige martelaren Hermagoras en Fortunatus uit net lattin overgeret in verschillende talen, door *Ciechanovski.* Erste mitgave. Brussel. 1877 m. 55p.

Ši flamų kalba išleista knyga turėjo tekstą keliolika kalbų, jų tarpe ir lietuviškai. Antrasis ir trečiasis leidimas buvo išspausdinti 1880 ir 1882 m. Valparaiso mieste, taip pat su lietuvišku tekstu, bet pagrindinis tekstas buvo išspausdintas ispanų kalba: Officios de los martires Hermagora y Fortunato, traducidos del latin e diez idiomas occidentales, 42p.

Dokumentai. 1859 VI 30 vysk. M. Valančiui rašytas Vilniaus vysk. Adomo Krasinskio laiškas, kuriame jis rašo, kad buvęs pavedęs kun. Ciechanovs-

kiui parašyti lietuvių kalbos gramatiką.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* Lietuvių Bibliografijoje II (Papildymai, 1935 m.) p.CCLXXVIII.

Literatūra. *Mieczysław Hippocentaurus* Korespondencya z pod Wiłkomierza — Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych 1858 N268 (mini Ciechanovskio parašytą lietuvių kalbos gramatiką).

K. Estreicher Bibliografia polska 1881-1900 I p.252.

Vaclovas Biržiška Lietuvių Bibliografija, II Papildymai 1935 CCLXXXVII-VIII N 1191 a.

(") Ciechanovskis Fortunatas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.529; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.22.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46-47.

Polski Słownik Biograficzny III 1937.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.124.

93. Jeronimas Kiprijonas Račkauskis

Biografija. Gimė 1825 XII 2 (21) Platustaliuose, Kaltinėnų vls. Tėvas Antanas mirė 1875 V 30, o motina Felicija Montvilaitė Račkauskienė mirė 1876 IV 28. Be Jeronimo Kiprijono, jie kitų sūnų neturėjo, bet turėjo šešias dukteris: Anelę Kačanauskienę, Viktoriją Kuneikienę, Marcijoną Vaitkevičienę, Izabelę Korvino Pranckevičienę ir netekėjusias Eleonorą ir Domicelę.

Jeronimas Kiprijonas augo tėvų įsigytame Pubžubių dvarelyje, tuo laiku Tverų, paskiau Žarėnų vls. Mokėsi iš pradžių Kolainių karmelitų mokykloje, bet, maskoliams 1835 XII 20 ją uždarius, nuo 1836 m. pradžios perėjo į Kražių gimnaziją. Čia 1840 m. birželio mėn. kartu su 38 kitais mokiniais buvo įveltas į bylą dėl „neleistinų" parašų. Nors ir buvo per tardymą pripažintas nekaltas, bet, matyti, dėl tos priežasties išsikėlė į Rygos gimnaziją, kurioje pabaigė 7 klases. 1844 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurioje mokėsi ligi 1847 m. Tais metais Juozui Želviui baigus Petrapilio dvasinę akademiją, 1847 VIII 8 vyskupijos valdytojas J. K. Gintila komandiravo Račkauskį į tą akademiją valdiniu stipendininku. Akademijoje studijavo ligi 1850 VI 28.

1849 m. buvo įšventintas kunigu. 1850 m. gavęs teologijos kandidato laipsnį, jis savo prašymu išstojo iš III akademijos kurso ir tuojau grįžo į savo vyskupiją. Grįžo tuo laiku, kai Valančius tik buvo pradėjęs vyskupijos valdymą. Vyskupas 1850 IX 1 tuojau pristatė Račkauskį kandidatu į Varnių seminarijos profesorius. Valdžiai jį patvirtinus, Račkauskis nuo 1850 IX 22 pradėjo seminarijoje dėstyti bažnytinę istoriją ir lotynų kalbą. Be to, kartkartėmis čia vienam, čia kitam dėstytojui pasitraukiant, dėstė seminarijoje ir kitus dalykus. Buvo dar ir seminarijos bibliotekos bibliotekininkas ir, kol jo iniciatyva Vilniaus spaustuvininkas ir knygininkas Zavadzkis įkūrė Varniuose savo knygyno skyrių, Račkauskis per tą patį Zavadzkį aprūpindavo knygomis kunigus ir klierikus. Kun. Tadui Juzumui mirus, Račkauskis nuo 1853 m. buvo paskirtas seminarijos inspektorium; tas pareigas ėjo ligi 1857 m. Jau 1853 X 24

jis prašė jį atleisti iš seminarijos, bet tik 1857 m., susirgęs nervų liga, buvo atleistas ir paskirtas Vabalninko klebonu.

Kai 1864 VIII 28 Juozapas Silvestras Dovydaitis turėjo pasitraukti iš seminarijos rektoriaus pareigų, vysk. Valančius tą pačią dieną pristatė valdžiai patvirtinti Račkauskį seminarijos rektorium. Valdžia patvirtino, ir nuo 1864 XII 1, pasilikdamas ir Vabalninko klebonu, Račkauskis pradėjo eiti seminarijos rektoriaus pareigas. Vėliau buvo pakeltas prelatu ir oficiolu. 1887 m., nesutikdamas kai kuriais klausimais su vysk. Paliulioniu, jis atsisakė iš rektoriaus ir oficiolo pareigų ir išėjo į dimisiją, iš svetimų tikybų departamento gavęs 600 rb metinės pensijos. Mirė Kaune, plaučių uždegimu susirgęs, 1889 m. gruodžio 10 (n. s. 22) d.

Raštai. 1) Senas Auksa Altorius arba surinkimas iwairiu maldu yr giesmiu. (Vilniuje) 1848 m. 22, 526, 6p.

Bestudijuodamas akademijoje, kartu su kun. Tadu Juzumu ištaisė dar iš XVIII a. žinomą ir daug kartų perspausdinamą Aukso Altoriu arba Afieras kwepencias ant Auksa Altoriaus (iš 1845 m. leidimo) ir išspausdino. Sudarytojų pavardė maldaknygėje nebuvo nurodyta. Ji virto viena populiariausiųjų lietuviškų maldaknygių, kuri vėliau buvo pakartota mažiausia 33 kartus.

2) Aktas ir poterej. Kurius kas diena turime kalbieti o łabiausej atejnant ing prota, kiekwiename smerczio priepuole, prijemant Szwętus Sakramentus ir dienomis Szwentomis. (Vilniuje) 1853 m. 19p.

Buvo tariama, kad tuos Aktus ir poterius bus parašęs M. Valančius, bet, kaip matyti iš 1854 XII 4 Račkauskio laiško spaustuvininkui Zavadzkiui, šią knygutę parašė Račkauskis („drukowane są u Dworca, ale do mnie należy, bom posłał własny ręskopism i bynajmniej mu nie ustąpił a zatem mam prawo, komu chcę pozwolić przedrukować" — „išspausdinta pas Dvorčių, bet priklauso man, nes pasiunčiau jam savo rankraštį ir jokiu būdu jam neatidaviau, — taigi turiu teisę leisti perspausdinti kam noriu"). Kiti leidimai pasirodė 1855, 1856, 1859, 1860, 1861, 1862, 1864, 1867, 1892 ir 1896 m. Trys paskutinieji buvo išleisti Prūsuose. Dviejų paskutiniųjų leidimų antraštė buvo pakeista į Poteriaj ir maldos.

3) (Żiwataj Szwentuju, 1853).

1853 VII 1 Račkauskis rašė Zavadzkiui, kad greitu laiku parašysiąs Żywoty S. S. przynajmniej 12, matyti, žemaitiškai. Neliko žinių, ar jie buvo parašyti. Greičiausia, Račkauskis nebus jų užbaigęs, įsitikinęs nesugebėsiąs šioje srityje konkuruoti su Valančiumi.

4) Manuale precum at spiritualium exercitiorum sacerdotibus et alumnis Seminarii utilissimum. (Vilniuje) 1853 m. 344p.

Lotyniška, Račkauskio parašyta, kunigams ir klierikams maldaknygė, kurią su Valančiaus aprobata Račkauskis pasiuntė Zavadzkiui 1853 XII 28, kartu prašydamas, prieš atiduodant spaudai, duoti šią maldaknygę įvertin-

ti tuo laiku Vilniuje gyvenusiam kun. Aleksandrui Beresnevičiui. Antras, kiek sutrumpintas leidimas pasirodė 1869 m.

5) Istorije Bažniczies Kataliku pirmuju amžiu. Aprasze Kunigas *Jeronimas Raczkauskis.* 1854 m. 8, 435p. Wilniuje spaustuwieje Juzupa Zawadzkia.

Valančiaus aprobuotas rankraštis, 1854 XII 4 buvo pasiūlytas Zavadzkiui išleisti. Šis rankraštį įteikė pasaulietinei cenzūrai, kuri, Antano Petkevičiaus pasiūlymu, ne tik nedavė leidimo spausdinti, bet ir patį rankraštį nutarė konfiskuoti. Dar 1861 15 ir nekartą vėliau Račkauskis prašė Zavadzkį išgauti iš cenzūros rankraštį, kad jį būtų galima išspausdinti. Bet tai Zavadzkiui nepavyko, ir rankraštis liko cenzūroje, o vėliau, įsteigus Vilniaus viešąją biblioteką, kartu su visomis cenzūroje buvusiomis knygomis pateko į tos bibliotekos rankraščių skyrių, kur buvo ligi 1915 m., kada kartu su visomis kitomis bibliotekos brangenybėmis buvo išvežtas į Maskoliją.

Račkauskio rankraščio kalbą ir rašybą taisė Juozapas Silvestras Dovydaitis.

6) Munka Wieszpaties Jezaus arba diwobajmingas dumojimas apej munka Jezaus Kristaus... Parasze Kunigas *Jeronimas Raczkauskis* Inspektorius Warniu Seminarijes. (Vilniuje) 1857 m. 200p.

Kiti leidimai 1858 (?), 1861 m. Kontrafakciniai: su 1857 m. kontrafakcija 1872 m., su 1860 m. kontrafakcija 1885 m., su 1862 m. kontrafakcija 1873 m., 1880 m. ir 1885 m., su 1863 m. kontrafakcija (pakeitus antraštę į Kanczia Wieszpaties Jezaus) 1894, 1895 ir 1896 m. Be to, tos pačios Kančios vardu buvo išspausdinta dar ir 1905, 1906, 1907 ir 1909 m. Iš viso leidimų buvo mažiausia 15.

7) Wadowas i dangu ir meditacijes dieł penkiu dienu rekolekciju. Parasze Kunigas *Jeronimas Raczkauskis* Inspektorius Warniu seminarijes. (Vilniuje) 1857 m. 231p.

Antras leidimas pasirodė 1861 m., o 1862 m. leidėjas Zavadzkis neišparduotiems 1857 m. leidimo egzemplioriams pakeitė antraštinį lapą ir padėjo 1862 metus, tuo būdu sudaręs kaip ir trečią leidimą.

8) Bałsą Diewa pri žmogaus arba apdumojimą gieradieisczių Diewa. Parasze Kunigas *Jeronimas Raczkauskis* Inspektorius Warniu Seminarijes. (Vilniuje) 1858 m. 128p.

Knygutė buvo parašyta 1856 m. Jos cenzūrai įteiktas rankraštis buvo Vilniaus viešojoje bibliotekoje.

9) Apłankimas Szwencziause Sakramenta Kuna ir Krauje Jezaus Kristaus. Parasze Kun. *Jeronimas Raczkauskis* Inspektorius Warniu Seminarijes. (Vilniuje) 1859 m. 158p.

Kiti leidimai su 1857 m. kontrafakcija 1889 m., su 1862 m. kontrafakcija 1894 ir 1896 m., su 1863 m. kontrafakcija 1873 m.; be to, dar du leidimai pasirodė 1905 m. ir trys leidimai 1906 m. Iš viso leidimų buvo ne mažiau kaip 10.

10) *Tertuljan* Apologetyka i O dawności (de praescriptionibus) 1860.

1860 VIII Račkauskis to savo vertimo rankraštį pasiuntė vysk. Valančiaus aprobatai, kartu pažymėdamas, kad jis jau pakankamai dirbęs že-

maičių literatūrai ir dabar jis noris pasidarbuoti ir lenkų literatūrai. Valančiaus aprobatą gavęs, jis 1860 XII 2 rankraštį pasiuntė Zavadzkiui, siūlydamas jam jį išleisti. Tačiau knyga nebuvo išspausdinta, o jos rankraštis vėliau buvo patekęs į LMD.

11-32) Directorium horarum canonicarum et missarum pro dioecesi Samogitiensi in annum Domini 1866 — in annum Domini 1887.

Kadangi kasmetinių direktoriumų paruošimas sudarydavo seminarijos rektoriaus pareigų dalį, tai, J. S. Dovydaitį ištrėmus (jis buvo suredagavęs paskutinį direktoriumą 1865 metams) ir Račkauskiui virtus rektorium, jis turėjo suredaguoti ir visus direktoriumus, pradedant 1865 m. paruoštu direktoriumu 1866 m. ir baigiant 1886 m. paruoštu direktoriumu 1887 metams, iš viso 22.

33) Išguldymai Šventu Evangeliju. Dalis pirma. (Vilniuje) 1869 m. VIII, 300p.

Valančiaus pavedamas išvertė Bialobrzeskio pamokslų pirmąjį tomą, kuris Vilniaus generolo gubernatoriaus įsakymu buvo Vilniuje transliteruotas rusų raidėmis ir toks, be Račkauskio žinios, išspausdintas.

34) *X. H. R. (Jeronimas Račkauskis)* Z Kowna — Przegląd Katolicki 1875 N12 p.188-189.

Apie Valančiaus vyskupavimo 25 metų sukaktį.

35) *b. p. (Jeronimas Račkauskis)* Życiorys ś. p. biskupa Żmudzkiego Macieja Wołonczewskiego — Przegląd Katolicki 1875 N35 p.345-349, N36 p. 361-364, N37 p.387.

Lietuviškai išverstas — Aprašymas gyvatos vyskupo Valančiaus — buvo išspausdintas Tėvynės Sarge 1901 N2/3 B p.5-19.

36) *b. p.* Wspomnienie o zmarłych kapłanach Żmudzkiej djecezji — Przegląd Katolicki 1875 N39 p.613-616, N40 p.628-631.

37) *X. H. R.* Z Kowna — Przegląd Katolicki 1883 N34 p.547-550.

Apie vyskupo Paliulionio ingresą.

38) Z Kowna — Przegląd Katolicki 1883 N49 p.785-788.

Apie Giedraičių nuopelnus.

39) Z Kowna — Przegląd Katolicki 1884 N2, p.26-27, N3 p.43-46.

40) Historya Kościoła XI i XII wieku 1887-1889.

Šį savo rankraštį Račkauskis spaudai buvo pasiuntęs į Krokuvą, bet kelyje jis dingo.

41) Trzy żywoty kapłanów — Przegląd Katolicki 1889 N4 p.56-58, N6 87-90, N7 p.104-105.

42) *(Arvisenet)* Pochodnia życia kapłańskiego. Przełożył *Ks. Hieronim Raczkowski.* (Vilniuje) 1890 m. 480 p.

Jau Račkauskiui mirus, išspausdintas jo vertimas Memoriale vitae sacerdotalis, kuriam nuo savęs Račkauskis dar pridėjo 17 skirsnelių.

43) (Buvo vienas Encyklopedja Kościelna bendradarbių).

44) (J. Tumas neteisingai Račkauskiui priskiria ir Życie księdza Józefa Jaime, nors pats Račkauskis viename savo laiške aiškino, kad išvertęs Kalikstas Kasakauskis, o tik savo lėšomis išleidęs Račkauskis).

Dokumentai. 1) 1852 XI 25 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame užsako įvairių lenkiškų knygų.

2) 1852 XII 22 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame prašo Zavadzkio knygų kataloge pažymėti, kad Życie Ks. Jaime parašęs Kasakauskis, o Račkauskis buvęs čia tiktai leidėjas.

3-4) 1852 XII 27 ir 1853 I 10 Zavadzkiui rašyti Račkauskio laiškai, kuriais iš jo užsako lenkiškų knygų.

5) 1853 I 17 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame jam pataria įkurti Varniuose knygyną, kol dar kiti (Wolff iš Petrapilio) už akių neužbėgę. Prašo nurodyti, kokiomis sąlygomis vienas kunigas galėtų išspausdinti savo žemaitišką rankraštį.

6) 1853 I 24 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame klausia, ar šis spausdinsiąs žemaitiškas maldaknyges.

7) 1853 II 4 Račkauskio laiškas, kuriame jis pakartotinai klausia Zavadzkį apie sąlygas žemaitiškam rankraščiui spausdinti.

8-9) 1853 II 17 ir III 7 Račkauskio pasiųsti Zavadzkiui lenkiškų knygų užsakymai.

10) 1853 IV 15 Račkauskio laiškas, kuriame jis klausia Zavadzkį apie Valančiaus Žiwato Jezaus Kristaus spausdinimo eigą.

11) 1853 VI 2 vėl Račkauskio paklausimas Zavadzkiui apie sąlygas, kuriomis jis sutiktų išspausdinti vieno kunigo parašytus žemaitiškus pamokslus.

12) 1853 VI 16 Račkauskio laiškas su lenkiškų knygų užsakymu iš Zavadzkio.

13) 1853 VII 1 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame klausia apie sąlygas jo vienam veikalui spausdinti. Taip pat čia aiškina, kodėl vyskupas negalėjęs Zavadzkiui duoti spausdinti Žiwatu. Informuoja ir apie savo literatūrinius planus.

14) 1853 VII 1 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame džiaugiasi Zavadzkio knygyno filijos įkūrimu Varniuose, tik stebisi, kodėl jame visiškai nėra žemaitiškų knygų.

15) 1853 XI 6 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame jam nurodo visas jo padarytas klaidas, organizuojant Varnių knygyną („mes dirbame jūsų reikalui, o Tamsta paraližuoji mūsų geriausias pastangas").

16) 1853 XII 28 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, siunčiant jam spausdinti savo parašytą lotynišką maldaknygę.

17) 1854 m. Račkauskio laiškas Zavadzkiui su prašymu apmokėti kai kurias jo skolas.

18) 1854 XII 4 Račkauskio laiškas, kuriame jis paveda Zavadzkiui pakartotinai išspausdinti jo Aktus ir poterius. Primena ir savo rankraštį Istorija Bažniczes Szwentos.

19) 1860 VII 16 Račkauskio raportas vysk. Valančiui, siunčiant jo aprobatai savo Tertuliono vertimą.

20) 1860 XII 2 Račkauskio laiškas, su kuriuo jis siunčia Zavadzkiui spausdinti savo Tertulionio vertimą.

21) 1860 XII 11 Račkauskis persiunčia Zavadzkiui vyskupo aprobuotą Tertulionio vertimą.

22) 1861 I 15 Račkauskis vėl prašo Zavadzkį išgauti iš cenzūros jo Istorijos Bažniczes Szwentos rankraštį.

23) 1861 I 30 Račkauskio naujas laiškas Zavadzkiui tuo pačiu reikalu.

24) 1861 IV 2 Zavadzkiui rašytas Račkauskio laiškas, kuriame, be klausimo dėl savo rankraščio, kartu yra ir neigiamas naujosios dienraščio Kuryer Wileński krypties įvertinimas.

Visi tie N1-24 laiškai nebuvo spausdinti.

Literatūra. *J. Koncevičius* Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H.7 1883) p.17.

M. Valančius Užrašai — Tėvynės Sargas 1900 N1 p.32.

Opisanie Rukopisnago Otdelenija Vilenskoj Publičnoj Biblioteki V 1906 p.26 (N.54, 55).

Vaclovas Biržiška Kražių gimnazistų byla 1840-1841 m. — Mūsų Senovė I 2 1921 p.105-106.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.112, 114, 115.

(") Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas į lietuvių kalbą — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.157-158.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.63.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.104, 133, 188.

(") Vysk. M. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.17, 19, 27, 67, 71.

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ²1925 p.119.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 203.

J. Tumas Jeronimas Račkauskis — Tiesos Kelias 1926 N1 p.3-11, N2 p.87-98 (ir Raštai XI 1929 p.287-316).

J. Stakauskas Lietuviškos minties pasireiškimas žemaičių seminarijoje — Tiesos Kelias 1939 N2 p.108-109, N3 p.181.

P. Jonikas Lietuvių kalba ir jos gaivinimas prieš „Aušrą" — Mūsų Senovė III 1 1940 p.50.

S. Mtl. (Matulis) ir *J. V. (Vaišnora)* Račkauskas 3. Jeronimas Kiprijonas (1825 XII 9/21-1889 XII 10/22) — Lietuvių Enciklopedija XXIV 1961 p.323-324.

94. Juozapas Silvestras Dovydaitis

Biografija. Gimė 1825 XII 31 (naujuoju stiliumi — 1826 I 12) Mantviliškiuose, Šiaulėnų vls. Tėvai Jurgis ir Kotryna Jankūnaitė Dovydaičiai. Broliai — virtęs Juozu Tamulevičium Dionizas ir Petras. Tėvui mirus, Juozapas Silvestras ligi 17 savo amžiaus metų ūkininkavo kartu su motina ir tuo pat metu pats ruošėsi į mokyklą, pas vietos kunigus ir lotyniškai pasimokydamas. 1843 m. stojo į Šiaulių bajorų mokyklą (tuo laiku Šiauliuose gimnazijos dar nebuvo), kurioje pats išsilaikydavo, versdamasis mokinių priežiūra ir pamokomis. Šią mokyklą baigęs, 1848 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurioje buvo iš karto įrašytas „Davidaitis onże Davidovič", tuo būdu virtęs ir likęs Davidovičium, nes, matyti, Šiauliuose dar buvo Dovydaičiu. 1850 m. vysk. Valančius pasiuntė jį Žemaičių vyskupijos stipendininku į Petrapilio dvasinę akademiją, kur tuo laiku kaip tik buvo atlikusi viena tos vyskupijos stipendija, kai J. Račkauskis pabaigė akademiją. Akademijoje Dovydaitis studijavo nuo 1850 X 14 ligi 1854 m. liepos mėnesio. Ją pabaigė teologijos magistro laipsniu ir tais pačiais 1854 m. buvo įšventintas kunigu. (A. Kurietis neteisingai rašo, kad D. buvęs įšventintas 1850 m.).

Valančius tuojau jį pasiuntė pas brolį kun. Tamulevičių į Alūkstą, o šis jam pavedė Stelmuižės filiją, kurioje išbuvęs tik vienerius metus, Dovydaitis čia suspėjo įrengti ir parapinę mokyklą, kurioje pats ir mokytojavo. 1855-1857 m. jis buvo Panevėžio penkiaklasės bajorų mokyklos kapelionas ir Panevėžio vikaras. Iš čia 1858 m. (A. Kurietis — 1859 m.) Valančius pašaukė jį savo sekretorium ir kapelionu. Tas pareigas Dovydaitis ėjo ligi 1860 VIII 25. Tuo laiku jis įgijo didelę Valančiui įtaką ir ypač didelį vaidmenį vaidino vyskupo vadovaujamoje blaivybės akcijoje, kurioje jis virto vienu svarbiausiųjų veikėjų, sakydamas blaivybės pamokslus, Valančiaus vardu ir jo nurodomas rašydamas daugelį vyskupo ganytojinių laiškų, taip pat rašydamas ir daugumą raštų, susijusių su blaivybės darbu.

1860 VIII 25 paskirtas Varnių seminarijos rektorium, jis vyskupo sekretoriaus pareigas užleido savo pusbroliui Justinui Dovydaičiui, bet

ir toliau faktiškai vadovavo blaivybės darbui. Tuo pačiu laiku jis savo veiklą išplėtė į daugelį kitų vyskupijos darbo sričių. Tuo būdu kartu su savo broliu, Žiemgalos dekanu Juozu Tamulevičium, kuris faktiškai tvarkė iš Varnių sunkiai pasiekiamus Kuršo katalikų reikalus, ir su suspėjusiu jau įsigyti didesnę vyskupui įtaką pusbroliu Justinu Dovydaičiu jie vaidino vyskupijos gyvenime tokį didelį vaidmenį, kad 1860-1863 m. laiko tarpą anais laikais vyskupijos kunigai vadino „regnum Davidicum" arba „regimen Davidicum" (apie tai rašydamas, Justinas Dovydaitis tai siejo tik su vieno Juozapo Silvestro vardu).

Griežtai nusistatęs prieš visus rusų administracijos tvarkančius ar, tikriau pasakius, ardančius katalikų bažnyčios organizaciją veiksmus, Dovydaitis pagriežtino Valančiaus kovą su administracija. Valančius, įvertindamas jo gabumus ir nuoširdų atsidavimą vyskupijos reikalams, buvo jį numatęs savo būsimuoju pavaduotoju vyskupo poste. Ir kitur, už Žemaičių vyskupijos ribų, J. S. D. pasidarė irgi plačiau žinomas, ir Seinų vyskupijos Lubenskis buvo jį net pristatęs civiliniam Lenkijos vietininkui, margrafui Wielopolskiui ir Varšuvos švietimo direktoriui Krivickiui kandidatu į Seinų vyskupijos sufraganus.

Seminarijai vadovaudamas, Dovydaitis, nors ir pagriežtino joje drausmę, bet dėl savo pedagoginių gabumų įsigijo didelę klierikams įtaką ir pagarbą. Dar seminarijos kapelionu būdamas, jis pirmas atkreipė dėmesį į didelius klierikų Antano Baranausko ir Klemenso Kairio gabumus, ir kadangi tuo laiku abidvi Žemaičių vyskupijos stipendijos Petrapilio akademijoje buvo užimtos, tai jis išsirūpino sutikimą juos į akademiją vis tiek priimti, pats pasiėmęs jų išlaikymą akademijoje ir juos ten išlaikęs ligi 1860 m., kai jie buvo perkelti į valdines vakansijas. J. Tumas neteisingai rašė, kad per visus ketverius jų studijų akademijoje metus D. pats juos išlaikydavęs.

Neigiamai, kaip ir Valančius, žiūrėdamas į 1863 m. sukilimą, jis sugebėjo daugumą klierikų sulaikyti nuo bėgimo į sukilėlių būrius, tačiau, virtusio vėliau pravoslavu klieriko Liutostanskio rusų žandarmerijai įskųstas, jis buvo pakaltintas Dluskio - Jablonovskio būrio (po 1863 VI 14 susišaudymo) sužeistų sukilėlių slėpimu seminarijoje, santykių palaikymu su sukilėlių būrio vadu kun. Vladislovu Dembskiu, taip pat ir palaikymu santykių su Varšuvos revoliucine valdžia. Paskutiniajam kaltinimui iškilus, jis pasiaiškino, kad tik 1863 m. (A. Kurietis — 1864 m.) vasarą savo buvusio akademijos draugo Varšuvos arkivyskupo Fijal-

kowskio buvęs pakviestas į Varšuvos dvasininkų pasitarimą, nieko bendra neturintį su vykstančia revoliucija. Tačiau ir pats jo kandidatūros į Seinų vyskupijos sufraganus iškėlimas žandarmerijai buvo virtęs įrodymu, kad jis santykiavęs su revoliuciniais sluoksniais. O čia dar prisidėjo tai, kad, žandarmerijai pareikalavus duoti jai klierikų rūbus, kad klierikais persirengę jie galėtų lengviau sekti gyventojus, Dovydaitis griežtai tokį reikalavimą atmetęs. Nors visi keliami Dovydaičiui kaltinimai iš esmės rimto pamato neturėjo ir tiesiog buvo pačios žandarmerijos sugalvoti, bet, susirinkus didesniam įvairių įtarimų skaičiui, rusų administracija privertė jį atsisakyti seminarijos rektoriaus pareigų. 1864 VIII 25 jis padavė vyskupui savo atsistatydinimo prašymą. Valančius dar mėgino jį gelbėti, bet tat jam nepavyko, ir tuomet jis 1864 XI 11 jo prašymą patenkino, iš tų pareigų atleido ir sąmoningai, kad nekreiptų žandarmerijos dėmesio, paskyrė jį, buvusį savo sekretorių ir seminarijos rektorių, vien tik Varnių katedros vikaru.

Tuo tarpu tardymas ėjo toliau, ir 1865 m. kovo mėn. Dovydaitis buvo Varniuose suimtas ir išvežtas į Kauną. Čia kurį laiką palaikytas kalėjime, jis buvo išleistas su sąlyga, kad jis niekur iš Kauno nevyktų. Tuo laiku daug kas jį kalbino bėgti į užsienį, bet jis, nors ir laukė ištrėmimo į Sibirą, bėgti atsisakė. Galiausiai 1866 m. pradžioje Vilniaus generolas gubernatorius Kaufmanas nutarė jį ištremti į Sibirą. Justinas Dovydaitis nurodo, kad pačiame ištrėmimo sprendime buvę parašyta, jog Dovydaitis tremiamas „už kenksmingą įtaką vyskupui" ir jog jis buvęs nuteistas, atėmus jam visas teises, visam amžiui ištremti. Bet, greičiausia, rašydamas apie tai, praėjus kelioms dešimtims metų nuo aprašomųjų faktų, čia Justinas Dovydaitis bus suklydęs, nes generolas gubernatorius neturėjo teisės pats tokį sprendimą be teismo padaryti. Kita vertus, buvo pasakojama, kad tardymo komisija, kuri svarstė Dovydaičio bylą, buvo nusprendusi jį visiškai išteisinti, bet tos komisijos narys generolas Neloevas tyčia pakišęs Kaufmanui kitą rezoliuciją, ir šis, jos nepaskaitęs, ją ir pasirašęs. Po to Dovydaitis vėl buvo Kaune suimtas ir 1866 II 4 išgabentas į Vilnių. Čia savo atsidavimu maskoliams pagarsėjęs prelatas Nemeikša, kuris kartu su Dovydaičiu studijavo Petrapilio akademijoje ir savo buvusio draugo nebuvo pamiršęs, jau buvo gavęs leidimą Dovydaičiui pasilikti Vilniuje ligi pavasario, nes, esą, Dovydaitis neturįs žieminių drabužių. Dovydaitis pats nuo to patarnavimo atsisakė. 1866 II 14 jis buvo atgabentas į Petrapilį, 1866 III 4 į Maskvą, 1866 III 7 į Nižnij Novgorodą (Žemutinįjį Naugardą), paskiau per Kazanę, Tiumenį, To-

bolską buvo nugabentas etapais į Kuznecką, kur jam buvo paskirta gyventi.

1867 m. jam buvo leista apsigyventi Tomske, kur jis, pramokęs puodžiaus darbo, vertėsi šiuo amatu ir tuo būdu užsidirbdavo pragyvenimui. Tomske jis įkūrė ir prieglaudą. Bet po kelerių metų (apie 1870 m.) buvo pakaltintas už tikybinį veikimą pravoslavų ir katalikų tarpe (vieną katalikę prikalbėjo netekėti už pravoslavo), ir buvo iškeltas į Kainską, o jo vedama Tomske prieglauda buvo uždaryta.

1872 m. gavo leidimą iš Sibiro išsikelti į europinę Rusiją ir per Birską ir Kremenčugą, didesnę kelio dalį atlikęs pėsčias, jis atvyko į Jekaterinoslavą ir čia gyveno dešimt metų. 1873 m. kurį laiką gyveno Jekaterinoslavo bažnyčios rūsyje ir pats turėjo pragyventi iš valdžios mokamų penkių rublių per mėnesį. 1874 m. prašė leisti jam apsigyventi Kurše, bet leidimo negavo tuo motyvu, kad ten ir šiaip esą per daug kunigų. 1881 VII 5 Kauno gubernatorius prašė generolą gubernatorių leidimo Dovydaičiui grįžti į Lietuvą, bet tik 1882 X 6 Jekaterisnoslavo gubernatorius Durnovo jam išrūpino leidimą apsigyventi Alūkstoje pas brolį kun. Juozą Tamulevičių.

Čia atvykęs, jis tuojau slaptai aplankė savo tėviškę, tačiau, tik iš ten grįžęs, čia pat, Alūkstoje, mirė 1882 m. gruodžio 26 d. (naujuoju stiliumi — 1883 m. sausio 7 d.; pagal 1900 m. „Žinyčios" N1 p.23 — gruodžio 28 d.).

Raštai. *1)* J. D. Nowy pierwiastek społecznego bytu wstrzemięźliwości — Tygodnik Petersburski 1858 N59.

Rusišką vertimą pakartojo Petersburgskaja Gazeta 1858 m.

2) (M. Wołonczewskis) Ar numanot wajkaj mano. 1858 m.

Greičiausia, rašyta Dovydaičio, kaip ir kiti Valančiaus ganytojiniai laiškai, kuriuos Dovydaitis pakartojo savo Sziauleniszkiame Senelyje. Šis laiškas buvo išspausdintas Sziauleniszkio Senelio II d. 1861 p.13-15 ir pakartotas *J. Tumo* Šiaulėniškiame Senelyje 1925 p.61-62, dar ir *K. Gėčio* Bractwa trzeźwości 1935.

3) Girtibe — Ivinskio kalendoriuje 1860 metams.

Straipsnis neturi autoriaus parašo. *K. Gėčys p.142* jį laiko Dovydaičio rašiniu.

4) (M. Wołonczewskis) Jau dwei metai sukako. 1860 VIII 9.

Vadinamoji antroji blaivybės gromata, greičiausia, parašyta Dovydaičio, kuris ją išspausdino Sziauleniszkiame Senelyje II 1861 m. Pakartojo *J. Tumas* l.c.p. 75-76.

5) Sziauleniszkis Senelis. Pirma dalis. (Vilniuje) 1860 m. 57p.

Antras autentiškas leidimas pasirodė 1863 m. Kiti leidimai: 1906 m. Tilžėje pas Schoenkę (visos dalys) ir *J. Tumo* perredaguotas Šiaulėniškis

Senelis 1925 p.3-50. *M.* (Justinas Dovydaitis) Z listów sybirskiego missyonarza p.5. Šiaulėniškį Senelį vadina tūkstančiais egzempliorių platinamu periodiniu leidiniu, nors jis nieko periodiška neturėjo.

6) (M. Wołonczewskis) Paszłowintas Wieszpats Diewas Izraelaus, 1860 X.

Vad. trečioji blaivybės gromata, Dovydaičio išspausdinta Sziauleniszkiame Senelyje II 1861 ir pakartota *J. Tumo* l.c.p. 88-89 ir *K. Gėčio* l.c.p. 142-143.

7) Directorium horarum canonicarum... pro Dioecesi Telsensi... in annum M.D.CCCLXII. (Vilniuje) 1861 m. 140p.

Kadangi, šią rubricelę ruošiant, seminarijos rektorium buvo J. S. Dovydaitis, tai ją, greičiausia, jis ir bus sudaręs.

8) Sziauleniszkis Senelis. Antra dalis. (Vilniuje) 1861 m. 57p.

Pakartojo *J. Tumas* l.c.p. 51-97.

9) (M. Wołonczewskis) Pri apskelbima iszluosawima... 1861 V 29.

Nors tai nėra blaivybės gromata, bet kadangi ir ją Dovydaitis išspausdino savo Sziauleniszkiame Senelyje II d. 1861 m., tai, greičiausia, ir šis raštas bus jo rašytas. Originalas rašytas ne Valančiaus ranka, tik ant gubernatoriaus rašto, dėl kurio buvo šis laiškas paskelbtas, yra lenkiška Valančiaus rezoliucija, kokio turinio turįs būti parašytas žemaitiškas raštas. Pakartojo *J. Tumas* l.c.p. 93-95.

10) (M. Wołonczewskis) Jau ketwirti metaj užstojo... 1861 X 28.

Vad. ketvirtoji blaivybės gromata. Ją Dovydaitis išspausdino Sziauleniszkiame Senelyje III d. 1864 p.18-22. Pakartojo *J. Tumas* l.c.p. 110-111 ir *K. Gėčys* l.c.p. 194-195.

11) Directorium horarum canonicarum... pro Dioecesi Telsensi... in annum MDCCCLXIII. (Vilniuje) 1862 m. 144, 1p.

Greičiausia, sudarė J. S. Dovydaitis, kuris tuo metu buvo seminarijos rektorius.

12) *Sziauleniszkis Senelis.* Kałba ant wiru uliczios — Ivinskio kalendorius 1863 metams (1862) p.28-31.

J. Dovydaičio straipsnis Ivinskio kalendoriuje.

13) *Kunigas Silwestrawicze* Szitaj kas man atsitikima — Ivinskio kalendorius 1863 metams (1862).

K. Gėčys l.c., greičiausia, visai teisingai taria, kad kun. Silwestrawicze tai iš antrojo Dovydaičio vardo Silvestro sudarytas jo slapyvardis. Ir tikrai, tuo laiku nei Žemaičių, nei Vilniaus vyskupijose jokio kun. Silvestravičiaus nebuvo.

14) (M. Wołonczewskis) Atejo manesp žinia... 1862 V 5.

Vad. devintoji blaivybės gromata, J. S. Dovydaičio įrašyta tik 1895 m. išspausdintame Gyvenime Stepo Raudnosio. Pakartojo Tėvynės Sargas 1903 N3/4 p.1-2, *J. Tumas* l.c.p. 172-173 ir *K. Gėčys* l.c.p. 207.

15) (M. Wołonczewskis) Be parstojo rupindamos apej dwasiszka jusu pena... 1862 siekia 12.

Vad. penktoji blaivybės gromata, Dovydaičio išspausdinta Sziauleniszkiame Senelyje III d. p.22-23 ir pakartota *J. Tumo* l.c. p.112-113 ir *K. Gėčio* l.c.p. 197-198.

16) (M. Wołonczewskis) Pernaj jus łankydąmas ...1862 IX 14.

Laiškas Kupiškio parapiečiams, greičiausia, J. Dovydaičio rašytas, nes jis jį įrašė savo Gyvenime Stepo Raudnosio, išspausdintame 1895 m. Pakartojo Tėvynės Sargas 1903 N3/4 p.5-6, *J. Tumas* l.c. p.173-175 ir *K. Gečys* l.c.p. 208-209.

17) (M. Wołonczewskis) Tikraj atmenat dar wajkaj mana... 1862 V 5.

Vad. aštuntoji blaivybės gromata, J. S. Dovydaičio įrašyta Gyvenime Stepo Raudnosio (išsp. 1895 m. p.46). Pakartojo Tėvynės Sargas 1903 N 3/4 B p.3-4, *J. Tumas* l.c. p.171-172 ir *K. Gečys* l.c. p.205-206.

18) Directorium horarum canonicarum... pro Dioecesi Telsensi... in annum MDCCCLXIV. (Vilniuje) 1863 m. 152p.

Greičiausia, Dovydaitis ir šią rubricelę bus paruošęs, tebebūdamas dar seminarijos rektorius.

19) (M. Wołonczewskis) Kas diena girdiem ir rasztuos skajtom... 1863.

Valančiaus prieš sukilimą nukreiptas ganytojinis laiškas, greičiausia, J. S. Dovydaičio parašytas, nes jis jį išspausdino Sziauleniszkiame Senelyje III 1864 p.14-15. Pakartojo *J. Tumas* l.c.p. 107-108.

20) Directorium horarum canonicarum... pro Dioecesi Telsensi... in annum MDCCCLXV. (Vilniuje) 1864 142p.

Tai, matyti, yra paskutinioji Dovydaičio paruošta rubricelė, nes, jau ją spausdinant, jis buvo atleistas iš redaktoriaus pareigų.

21) Sziauleniszkis Senelis. Dalis treczia. (Vilniuje) 1864 m. 63p.

Pakartojo *J. Tumas* l.c. p.99-134.

22) (M. Białobrzeski) Iszguldimaj Szwentu Ewangeliu ant wisu nedeliu ir szwencziu isztisu metu. Dalis treczia (Vilniuje) 1870 m. 327p.

Valančiaus pavestas, vertė, jau būdamas prievarta apgyvendintas Kaune, Dovydaitis. Jį suėmus ir išvežus į ištrėmimą, šio tomo vertimą baigė kunigai *Romualdas Stakėnas* ir *Antanas Beresnevičius*. Vilniaus mokslo apygarda vertimą transkribavo rusų raidėmis ir be Valančiaus ir vertėjo žinios tokia forma ir išspausdino.

23) (Taisė kalbą ir rašybą neišspausdinto J. Račkauskio darbo Istorije Bažniczios kataliku, 1854 m. To darbo dar pats rankraštis rusų cenzūros buvo konfiskuotas).

24) (Smulkūs dvasiški giedojimai), 1878 m.

J. S. Dovydaičio įrašyti jo rubricelės 1878 m. egzemplioriuje. Čia buvo įrašytas vienas lenkiškas, vienas lotyniškas (Cadentes ante scabellum Troni) vertimas *A. Strazdo* Pulkim ant kelių, o kitos lietuviškos giesmės: Kas Diewop wiltį wisiszkaj padeje; Swejka, skajsti žwaigžde mariu (du variantai); Giesme ant pagraba ir duobes kraszta tarp Wokiecziu giedoma (Kožna žmogaus wienoks galas laukia, Dabar szioj duobiej žiamia uždengs mani, Dar aszai mažas tebesu wajkialis, Žmones akli, menki žmones, Dabar szioj duobiej užkastas gulesiu); Mana wala paskutinia; Szwentas Jonas Kancyuszas; Atejk Dwasia Szwencziausia; Koksaj žmogus gal sakiti; Glupi tylko wyrzec može. Išsp. *J. Tumas* Raštai XI 1929 p160-171.

25) Kryžiaus Wajnikelis isz giesmiu, kajp isz kwietkeliu par *kun. Antonewicze* lenkiszkai supintas, dabar žemajtiszkaj sutajkintas del giminaiczių ir pažįstamu. Isz X daliu.

Rankraštis, įrašytas 1878 m. rubricelės egzemplioriuje.

26) Pasakos, 1878 m.

Toje pačioje rubricelėje įrašytas rankraštis apėmė eiliuotas "Pasakas" (sakmes): Skuposzius, Sandora su lewu, Szuwa ir wiłkas, Du awiniej, Warle ir jautis, Ziokialis ir skruzde, Dwi žiurki, Wiłkas ir łape, Wiłkas ir katinas, Warna ir łape, Mužiks ir biarnas, Gierialis ir wiłkas. Išp. *J. Tumas* Raštai XI 1929 p171-179.

27) *M. (Justinas Dovydaitis)* Z listów Sybirskiego missyonarza *X. Józefa Sylwestra Dawidowicza* Przez *M.* W Krakowie, 1801 m. 88p. (atmušta iš Przegląd Powszechny, 1901).

J. S. Dovydaičio laiškai iš ištrėmimo, rašyti kun. Justinui Dovydaičiui, iš dalies ištisai spausdinti, iš dalies pateikta ištraukos, iš dalies Justino Dovydaičio atpasakoti savo žodžiais. Su J. S. Dovydaičio biografija ir atvaizdu.

28) Gywenimas Stepo Raudnosio ir kiti naudingi skaitymai. (Ketvirta dalis Šiaulėniškio Senelio). Su (16) paveikslėlių. (Tilžėje) 1895 m. 52p.

Jau trečiosios Šiaulėniškio Senelio dalies pabaigoje Dovydaitis, pasirašęs *K.J.D.R.S.Ž.* (*K*unigas *J*uozas *D*ovydaitis *R*ektorius *S*eminarijos *Ž*emaičių) 1853 VIII 10 Varniuose, pranešė, kad ketvirtoji dalis, apėmusi Stepo Raudnosio gyvenimą, su 15 paveikslėlių, jau esanti parašyta ir netrukus būsianti spaustuvėje. Dovydaitį suėmus ir ištrėmus, ji nebuvo išspausdinta. Iš išlikusio (bene pas Justiną Dovydaitį) rankraščio ji tebuvo išspausdinta 1895 m., egzempliorių dalyje padėjus 1865 m. kontrafakcinę datą. Išspausdinta 6.500 egzempliorių. Pakartojo *J. Tumas* l.c. p.135-178.

29) Apej sekima pasku Jezusa Kristusa Kniga pirmoji (wisa), antroji (wisa), treczioji (I-XXXVIII), ketwirtoji (wisa).

J. S. Dovydaičio vertimo rankraštis, jam mirus likęs Alūkstoje pas kun. Tamulevičių. Nebuvo spausdintas, nes ir be šio vertimo turėjo keletą kitų.

Dokumentai. 1) 1826 I 1 J. S. Dovydaičio krikšto metrika.

Išp. *J. Tumas* Kun. J. S. Dovydaitis, 1924 m. 4p.

2) 1864 IX 12 J. S. Dovydaičio laiškas vysk. Valančiui apie žandarų reikalavimą duoti jiems klierikų rūbus, kad jais pasinaudotų gyventojų sekimui.

Nespausdintas.

3) 1865 X 12 Dovydaičio vysk. Valančiui rašytas laiškas, kuriame rašo, kad jis neturįs jam pavesto išversti Bialobrzeskio pamokslų ketvirtojo tomo.

Ištrauką duoda *Vaclovas Biržiška* XXVII Knygų Mėgėjų Metraštyje I 1933 p.157.

4) 1866 I 20 Kauno gubernatoriaus raštas vysk. Valančiui apie Dovydaičio nuteisimą.

Nespausdintas.

5) 1866 II 14 J. S. Dovydaičio laiškas iš Petrapilio, rašytas Justinui Dovydaičiui.

Ištraukų duoda *M. (Justinas Dovydaitis) Z listów* p.11-19 ir lietuvišką vertimą duoda *J. Tumas* Šiauléniškiame Senelyje 1925 p.179, *A. Kurietis* Tėv. Sarge 1902 N7/8 B p.7-11.

6) 1866 II 21 J. S. Dovydaičio laiškas tam pačiam iš Petrapilio.
Ištraukų duoda *M.* l.c. p.20-23 ir *J. Tumas* l.c., ištr. *A. Kurietis* l.c. p.11.

7) 1866 III 4 J. S. D. laiškas tam pačiam iš Maskvos.
Ištraukų duoda *M.* l.c. p.26-27 ir *J. Tumas* l.c.

8) 1866 III 7 J.S.D. laiškas tam pačiam iš Žemutinio Naugardo.
Ištraukų duoda *M.* l.c. p.27-32 ir *J. Tumas, A. Kurietis* p.11.

9) 1866 IV 3 J.S.D. laiškas tam pačiam iš Tugalino (ar Tugulino).
Ištraukų duoda *M.* l.c. p.32-35 ir *J. Tumas.*

10) 1866 V 3 ir 8 J.S.D. laiškas tam pačiam iš Tiumenio.
Ištraukų duoda *M.* l.c. p.33-34.

11) 1866 V 17 ir VI 6 J.S.D. laiškas tam pačiam nuo Irtišiaus.
Išsp. *M.* l.c. p.41-95 ir *J. Tumas.*

12) 1866 VI 6 J.S.D. laiškas kažin kokiai Bogumilai iš baržos ant Tunkos.
Nespausdintas. Originalas išliko.

13) 1866 VIII 15 J.S.D. rusiškas laiškas Justinui Dovydaičiui iš Kuznecko.
Originalas išliko neišspausdintas. *M.* jo necitavo. Ištraukų duoda *A. Kurietis* l.c. p.13-17.

14) 1866 m. J.S.D. laiškas tam pačiam iš Kuznecko.
Išsp. *M.* l.c. p.57-67 ir *J. Tumas.*

15) 1867 I 23-25 J.S.D. laiškas tam pačiam iš Tomsko.
Originalas išliko nespausdintas. *M.* jo necitavo.

16) 1867 VI 4 J.S.D. laiškas tam pačiam iš Tomsko.
Originalas išliko nespausdintas ir *M.* necituotas.

17) 1868 VIII 24 J.S.D. laiškas tam pačiam.
Originalas išliko nespausdintas ir *M.* necituotas.

18) 1869 I 11 J.S.D. laiškas tam pačiam iš Tomsko.
Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

19) 1869 I J.S.D. laiškas tam pačiam iš Tomsko.
Ištraukų duoda *M.* l.c. p.68-69 ir *J. Tumas.*

20) 1869 (?) V 26 J.S.D. laiškas kun. Tamulevičiui iš Tomsko.
Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

21) 1869 VII 28 J.S.D. laiškas Justinui Dovydaičiui iš Tomsko.
Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

22) 1869 IX 3 J.S.D. laiškas J. Tamulevičiui iš Tomsko.
Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

23) 1869 X 7 J.S.D. laiškas J. Tamulevičiui iš Tomsko.
Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

24) 1869 X 25 J.S.D. laiškas Justinui Dovydaičiui iš Tomsko.
Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

25) 1871 IX 11 J.S.D. laiškas iš Kainsko J. Tamulevičiui.

Originalas išliko, *M.* nepanaudotas.

26) 1871 XI 24 J.S.D. laiškas iš Kainsko Justinui Dovydaičiui.

Originalas išlikęs. Ištraukų duoda *M.* l.c. p.75-76.

27) 1871 XII 30-1872 I 28 J.S.D. laiškas iš Kainsko tam pačiam.

Originalas išlikęs. Ištraukų duoda *M.* l.c. p.79.

28) 1872 VIII 14 J.S.D. laiškas iš Birsko tam pačiam.

Originalas išlikęs. Ištraukų duoda *M.* l.c. p.80-81.

29) 1872 IX 6 J.S.D. laiškas iš Kremenčugo J. Tamulevičiui.

Originalas išlikęs. *M.* nepanaudotas.

30) 1872 XII 17 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo tam pačiam.

Originalas išlikęs. *M.* nepanaudotas.

31) 1873 VII 17 J.S.D. laiškas nežinomam adresatui.

Originalas išlikęs, *M.* nepanaudotas.

32) 1873 XI 13 iš Varšuvos nenurodytam adresatui (pačiam Dovydaičiui?) kun. H. K. (Kosovskio) rašytas laiškas, kuriame praneša gavęs likusią Dovydaičio rankraščio dalį. Nėra žinios, apie kokį rankraštį čia kalbama, nes pačiame laiške jis neįvardytas.

Ištrauka išliko. Nespausdinta.

33) 1874 I 3 to paties laiškas iš Varšuvos J. S. Dovydaičiui.

Ištrauka išliko. Nespausdinta.

34) 1874 VI 22 iš Jekaterinoslavo vysk. Valančiui rašytas J.S.D. laiškas, kuriame prašo stengtis jį grąžinti iš ištrėmimo.

Originalas išliko. Nespausdintas.

35) 1874 VI 22 J.S.D. prierašas tremtinio Vasiliausko laiške nežinomam adresatui.

Originalas išliko. Nespausdintas.

36) 1876 XII 24 J.S.D. laiškas Justinui Dovydaičiui.

Originalas išliko. *M.* nepanaudojo.

37) (1877?) VI 22 J.S.D. laiškas tam pačiam.

Originalas išliko. *M.* nepanaudojo.

38) 1878 II 8 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo tam pačiam.

Originalas išliko. *M.* nepanaudojo.

39) 1878 III 8 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo J. Tamulevičiui.

Originalas išliko. *M.* nepanaudojo.

40) 1878 III 10 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo Justinui Dovydaičiui.

Originalas išliko. *M.* nepanaudojo.

41) 1879 II 15 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo tam pačiam.

Originalas išliko. *M.* nepanaudojo.

42) 1879 VII 9 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo nežinomam adresatui.

Originalas išliko. Nespausdintas.

43) 1882 (?) VII 6 J.S.D. laiškas iš Jekaterinoslavo nežinomam adresatui.

Ištraukos išliko. Nespausdintas.

44) 1882 X 6 Jekaterinoslavo gubernatoriaus pažymėjimas, kad J. S. Dovydaičiui leidžiama vykti į Kurliandijos guberniją.

Originalas išliko. Nespausdintas.

Literatūra. *b.p. (J. Tamulevičius?)* (J. S. Dovydaičio nekrologas) — Przegląd Katolicki 1883 N5 p.75.

J. Koncevičius Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (Heft 7 1883) p.19.

M. Valančius Margumynai — Žinyčia 1900 N I p.23, 1901 N3 p.88 (ir Pastabos pačiam sau 1929 p.64).

M. (Justinas Dovydaitis) Z listów Sybirskiego missyonarza. Kraków 1901 p.88 (su atvaizdu) atmušta iš Przegląd Powszechny 1895.

A. Kurietis (Antanas Alekna) Kunigas Juozapas Dovydaitis — Tėvynės Sargas 1902 N7/8B p.4-21.

Wołyniak (M. Giżycki) X. Missyonarze w Iłłukszcie 1909 p.39-40.

Rygiškių Jonas (J. Jablonskis) Lietuvjų kalbos sintaksė 1911 p.13, 39, 41.

J. Tumas Kunigas Juozapas Silvestras Dovydaitis — Šiaulėniškis Senelis 1924 m. 43, 1p.

(") Šiaulėniškis Senelis 1925 m. 224p.

(") Šiaulėniškis Senelis — Tiesos Kelias 1925 N4 p.205-228, N5 p.292-304 (pakartota Raštuose XI 1929 p.157-159).

Mykolas Biržiška Mūsų raštų istorija I ²1925 p.118-120.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 147.

M. Janik Dzieje polaków na Syberji 1928 p.343-344.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.20, 82, 136, 142.

Vaclovas Biržiška Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.157.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.115-116.

(") Dovydaitis Juozapas Silvestras — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.1322-1325.

(") Dovydaitis Juozapas Silvestras — Lietuvių Enciklopedija V 1955 p.140-141 (su V. Mykolaičio 1936 m. įtarpu).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.66.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.60, 61, 133, 188.

(") Vysk. Valančiaus biografijos bruožai 1952 p.38, 45-46, 55-56, 59, 70-71, 74, 97.

K. Gečys Bractwa trzeźwości 1935 p.17, 142-143, 185, 194-195, 197-198, 205-209.

(") Katalikiškoji Lietuva 1946 p.243 *(A. Vaičiulaičio* skirsnis).

V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.46.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 3 1936 p.142-143.

V. Maciūnas Mūsų senesniosios didaktinės beletristikos šablonas — Židinys XXVII 1936 N5/6 p.714-717.

Pr. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1948 p.56.

M. Lukšienė Juozapas Silvestras Dovydaitis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.500-502.

95. Antanas Petravičius

Biografija. Gimė, greičiausia, apie 1825-1830 m. Išėjo Varnių seminariją. Jau 1863 m. buvo Dusetų klebonas. Sukilimo metu jau 1863 VIII 23 Kauno gubernatorius Muravjovas rašė Zarasų karo viršininkui turįs žinių, kad kun. Petravičius kurstąs žmones prieš valdžią, ir dėl to iš to paties Dusetų valsčiaus į sukilėlius išėję 11 valstiečių, o iš gretimo valsčiaus dar 6. Greitai po to P. buvo suimtas, laikomas kalėjime ir buvo pradėtas tardymas, kurio tikslas buvo įrodyti, kad Petravičius pats dalyvavęs sukilime. Bet tai įrodyti nepavykus, jis buvo iš kalėjimo išleistas ir paliktas Zarasuose policijos priežiūroje. Bet ir dabar Zarasų karo viršininkui atrodė, kad ir policijos prižiūrimas jis savo kenksmingos įtakos nenustojo, taigi prašė Vitebsko gubernijos karo viršininką uždaryti jį į Daugpilio tvirtovę, kad jis būtų toliau nuo savo įtakos vietos. Tačiau Kauno gubernatorius Muravjovas įsakė jį palikti policijos priežiūroje, kol bus baigta jo byla. Greit po to P. buvo nuteistas ištremti į Naugardo guberniją, į Kirilovą.

Porai metų nuo jo ištrėmimo praėjus, 1866 m. vėl Kauno gubernijos policija pradeda dėl jo susirašinėjimą ryšium su jo iš ištrėmimo rašomais laiškais į Lietuvą, ir dėl to Zarasų karo viršininkas prašė Kauno gubernatorių išsiųsti Petravičių iš Naugardo gubernijos kur toliau. Kauno gubernatorius prašė Naugardo gubernatorių tik sukliudyti Petravičiui siųsti į Lietuvą korespondenciją.

Po 1871-V 13-17 caro įsakymo jam buvo viešosios policijos priežiūros atsisakyta ir leista iš Naugardo gubernijos išvykti be teisės apsigyventi Rusijos sostinėse, Lenkijoje ir Lietuvoje. Jis pasirinko Kuršą, ir buvo paskiau paskirtas, gavęs atitinkamą vidaus reikalų ministerio leidimą, Subato vikaru. Jis juo buvo jau 1873 VIII 6, taip pat ir 1885 m., nors 1884 m. buvo gavęs leidimą grįžti į Lietuvą.

Vėliau jis buvo, matyti, Rietavo dekanato Aleksandravėlės vikaras, nes 1899 m. buvo nubaustas Kauno gubernatoriaus 25 rb bauda už tai,

kad laidojo savo kleboną Juozą Lenkevičių perdaug iškilmingai. Kadangi buvo buvęs tremtinys, jis negalėjo gauti jokios atsakingesnės vietos. Mirė po 1899 m.

Raštai. 1) Patentas Rozancziaus S. Dusiatu bazniczios. Wilno Drukarnia A. Marcinowskiego. 1863 m. 2p.

2) Patentas Broctwos Szwinsziausios Szyrdies Jezusa Dusietu Bazniczios. Wilno Drukiem A. Marcinowskiego, 1863 m. 2p.

Literatūra. *M. Valančius* Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.27.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.717, II 3 1936 p.43-47.

Mž. (Mažiulis) Petravičius 2. Antanas — Lietuvių Enciklopedija XXII 1960 p.399-400.

96. Vilhelmas Merlekeris

Biografija. 1822 X 24 Karaliaučiaus universitete įsimatrikuliavusio Karolio Ferdinando Merlekerio sūnus. Gimė apie 1825-1827 m. 1852 m. buvo Įsruties kalėjimo kapelionas. Vėliau Fišhauzeno kunigas. Mirė po 1878 m. Jo tėvas Karolis Ferdinandas nuo 1825 VI 1 buvo Gumbinės gimnazijos mokytojas, nuo 1830 IX 29 Karaliaučiaus Collegium Fridericianum vyr. mokytojas. Žurnale "Preussische Provinzial Blaetter" 1835 m. K.F.M. išspausdino "Collegium Fridericianum" istoriją, 1837 m. Dancigo gimnazijos istoriją, 1838 m. Torunės gimnazijos ir Karaliaučiaus senamiesčio gimnazijos istoriją.

Raštai. 1) Dieniszkas Prisiwertimo Zerkolas, kalinems žodžei szwento Raszto už Akiu laikomas. (Karaliaučiuje) 1854 m.

Šią knygutę autorius išleido lietuviškai ir vokiškai (Busspiegel).

2) Beschreibung der Kirche zu Fischhausen. 1878 m. 20p.

Literatūra. *F. Kuršaitis* — Keleiwis 1854 N52 p.207.

E. Wermke Bibliographie zur Geschichte von Ost- und Westpreussen 1933 Nº344.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.65.

97. Pranas Vaicekauskis

Biografija. Vinco Vaicekauskio sūnus. Gimė 1826 m. Mokėsi Vilniaus dvasinėje seminarijoje. 1851 m. buvo įšventintas kunigu. 1853 m. Aušros Vartų parapijos Vilniuje vikaras, 1862-1864 m. Valkininko parapijos administratorius. 1863 VI 5, Valkininko žydams įskundus, buvo areštuotas ir uždarytas Valkininko kalėjime. Kaltinamas dalyvavęs sukilime, 1863 VIII 18 buvo perkeltas į Vilniaus kalėjimą. Vilniaus tardymo komisijai nustačius, kad jis vien iš keršto buvęs įskųstas, 1864 I 16 jis buvo iš kalėjimo išleistas ir grąžintas į Valkininką. 1869-1871 m. buvo Geranainių administratorius, po 1871 m. Kabilninko par. klebonas, 1882-1892 m. Eišiškių administratorius. Nuo 1893 m. ligi mirties Ščučino klebonas. Mirė Ščučine 1901 m. gruodžio 18 (n. s. 31) d.

Raštai. 1) Lewentorius Łankiszko - Lietuwiszkas Diel Wejku Olkiniku Parapijos Surinktas par Klebonu tos Parapijos *K.F.W.* (Vilniuje) 1862 m. 76p.

Volteris teigia, kad, atvykęs į Valkininką, Vaicekauskis dar nemokėjęs lietuviškai ir kad to elementoriaus lietuviškąją dalį parašyti jis buvęs pavedęs vienam savo parapiečiui. Tačiau dabar neįmanoma patikrinti, ar Volterio teigimas buvo teisingas.

2) W kwestji jednostajnego odmawiania pacierza — Przegląd Katolicki 1883 N36 p.577.

3) Z Ejszyszek — Przegląd Katolicki 1892 N9 p.141.

Dokumentai. 1864 1 17 Vilniaus gen. gub. įsakymas išleisti V. iš kalėjimo. Ištr. duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 3 1936 p.433.

Literatūra. Spisok rimsko-katoličeskich duchovnych lic i učreždenij 1853 p.42.

E. Volter Litovskij katichizis N. Daukši 1887 p.160-162.

R-čių Jonas (Jonas Reitelaitis) Elementoriai XIX šimtmetyje — Vadovas 1914 N76 p.226-227.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 3 1936 p.431-434.

Vaclovas Biržiška Elementoriai — Lietuviškoji Enciklopedija VII 1939 p.737 (su antraštinio lapo fotokopija).

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.99.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.64.

Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.212.

98. Mykolas Šapalas

Biografija. Gimė 1827 XII 8 Jedvilaičiuose, Lankos aps. Greičiausia, mokėsi Karalienės mokytojų seminarijoje. Jau 1855 m. buvo Lankupių pradžios mokyklos mokytojas. Mirė Lankupiuose 1884 m. gruodžio 3 d.

Raštai. 1) Nusidawimas apie loszaji Priczku. Graudenimas Brangwyno ne gerti. Szis nusidawimas isz wokiszkos į lietuwiszką Kalbą perwerstas nůg *Mikelio Szapalo,* Mokįtojo Lankupej, (Klaipėdoje) 1855 m. 16p.

2) Naujos nobažnos Giesmes Diewo Karalystę mylintiems Lietuwininkams ant pasinaudojimo iszdůtos nů *M. Szapalo* Mokytojo Lankupůs, prie Priekules. (Tiižėje) 1858 m. 16p.

Antras leidimas pasirodė 1900 m. Klaipėdoje.

3) Maza pasiuntinystes Arpele, kurioje naujos nobaznes Giesmes pagal senus ir naujus Balsus Diewui ant Garbes ir Duszioms ant Naudos suraszytos nů *M. Szapaló* Mokįtojo Lankupůs. (Klaipėdoje) 1862 m. 24p.

Antras leidimas (Pasiuntinystes Arpele) jau 1870 m. buvo spaudai paruoštas, bet nėra žinios, kada buvo išspausdintas.

4) *M. Szapals* Iszguldąs Atsiteisinimas — Keleiwis 1862 N26.

5) Deutsch-litauisches Volksliederbuechlein fuer littauische Schulen herausgegeben von *M. Schapals* Lehrer Lankupen. (Priekulėje) 1871 m. 32p.

Antras leidimas pasirodė apie 1874 m., trečias 1877 m.

6) Apie Joną Kriksztytojį (giesmė) — Ewangeliszkos Kalendros ant Meto 1877.

7) Mazos Misziu Knygeles, kuriose wiso Meto Nedeldienu ir Szwenczių Ewangelijos bey Gromatos trumpay iszguldytos, isz wokiszkos į lietuwiszką Kalbą perstatytos ir su wisay naujais Giesmeliu Perkszmeleis iszdabintos nů *M. Szapalo.* (Priekulėje) 1881 m. 64p.

8) Pasiuntinystes Nusidawimai mete 1881 (Priekulėje) sustatyti nů M. S. 1882 m. 90p.

Buvo spausdinami Tiesos Prietelio prieduose.

9) (Politinio turinio eilėraščiai, pasirašyti slapyraidėmis *M.S.* 1881 m. Tiesos Prietelyje).

10) Wienas Pasakojimas ape Kriszna — Tiesos Prietelis 1881 N12.

11) Smutna Lietuwos Giesmele, Lietuwininke ir kt.

M. Šapalo eilėraščiai, spausdinti įvairiuose Mažosios Lietuvos lietuviškuosiuose laikraščiuose.

Literatūra. *A. B. Klapiėdiškis (A. Bruožis)* Prūsų lietuvių literatūra 1913 p.16, 20, 56, 78.
Pročių Anūkas (") Mažosios Lietuvos buvusieji ràšytojai 1920 p.73.
Vaclovas Biržiška Lietuvių knygų istorijos bruožai I 1930 p.56.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.64.
(") Mažosios Lietuvos rašytojai ir raštai — Aidai 1948 N18 p.355, 356.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.125.

99. Norbertas Gedgaudas

Biografija. Gimė 1827 m. 1850 m. baigęs Varnių dvasinę seminariją, buvo įšventintas kunigu. Paskirtas vikaru į Kėdainius, 1852-1853 m. buvo Pušaloto par. administratorius, 1856-1860 m. Obelių vikaras, 1861-1862 m. Kriaunų administratorius, 1862-1863 m. Kaunatavo filalistas, 1864 m. Luokės parapijos administratorius, 1864-1890 m. Žemalės klebonas. Nuo 1891 m. buvo Plungės altarista. Ten ir mirė 1901 m. sausio 3 d. (n. kal. 16 d.).

Raštai. 1) Deszyms uwogu del asabu smutkusi ir sielawartuosi atliekunczių. Piertłumoczyta isz lenkiszka letuwiszkaj par Kleryku *Jonu Jodełajti.* Wilniuje Spaustuwi A. Syrkina. 1865 m. 36p.

Nors toji knygutė buvo išspausdinta jau spaudos draudimą paskelbus, tačiau cenzūros leidimas jai spausdinti buvo gautas dar prieš spaudos uždraudimą, 1864 VIII 8. Jau 1860 m. rašydamas vysk. Valančiui, Gedgaudas pasisako, kad, dar Kėdainiuose begyvendamas, t.y. dar 1850-1852 m., jis tą knygutę išvertęs iš lenkų kalbos ir rankraštį pasiuntęs kun. Jeronimui Račkauskiui. Matyti, rankraštis pas Račkauskį užsigulėjo, ir, jį spausdinant jau spaudos draudimui prasidėjus, sąmoningai nenurodyta Gedgaudo pavardė, bet buvo pramanytas klierikas Jodelaitis, kurio visai nebuvo.

2) Trumpi pamokinimai ir rodos. Iszimta isz knigu Kunigo *Karolaus Antoniewiczios* T. J. Brolams ir seserims del naudos dwasiszkos apierawojo Jusu brolis *Artojas.* Wilniuje (Karaliaučiuje) 1861 (1874) m. 48p.

Atvirkščioje antraštinio lapo pusėje išspausdinta eiliuota prakalba, pasirašyta: Jus brolis artojas Pawargias žemajcziu ir Lietuwos ubagelis. Toliau eina paveikslėlis su parašu: Žemajcziu ir Lietuwos Ubagelis Bega per Kajmus Mokidamas Zmones. Kadangi Artojo slapyvardžiu rašinėjo ir Akelaitis, tai ir ši knygutė buvo bibliografijos jam neteisingai priskiriama. Tuo tarpu tame pačiame 1860 m. Gedgaudo laiške Valančiui jis pats pasisako išvertęs Antonevičiaus Czytania Świąteczne ir tą savo vertimą kartu siuntė Valančiaus aprobatai. Tai, be abejo, yra ta pati aukščiau nurodyta knygutė, kurios antrą leidimą 1894 m. išleido kun. Martynas Sidaravičius.

Dokumentai. 1860 m. vysk. Valančiui rašytas Gedgaudo laiškas, kuriame jis rašo apie savo literatūrinius darbus.

Nespausdintas.

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Nežinomi ir mažai žinomi lietuviški rašytojai — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.166.

(") Gedgaudas Norbertas — Lietuviškoji Enciklopedija VIII 1940 p.1117; Lietuvių Enciklopedija VII 1956 p.62.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.65.

P. Jonikas Lietuvių bendrinės kalbos idėja priešaušrio metu — Archivum Philologicum VI 1937 p.57-58.

100. Antanas Norvaiša

Biografija. Pavardę rašė Narwojsz. Panevėžio aps. valstiečio Jokūbo Norvaišos sūnus. Gimė 1827 m. (ar 1828) m. Kadangi tos pavardės buvo ir bajorų, o gal ir nusipirkęs bajoriškus dokumentus, jis stojo į Panevėžio bajorų mokyklą, o iš jos 1850 m. į Varnių dvasinę seminariją. Ją baigęs, 1853 m. buvo įšventintas kunigu. 1853-1854 m. buvo vikaras Anykščiuose, 1855-1856 m. Smilgiuose, 1857-1859 m. Šiupyliuose, 1860-1861 m. Truskavoje, 1862-1863 m. Panevėžiuko filialistas.

1863 m. išėjo į sukilimą, kuriame, rusų žiniomis, vadovavęs sukilėlių būriui, prisiėmęs Stšickio pravardę. Metams praėjus, pats pasidavė ir prisipažino iš pradžių buvęs Kolyškos būrio, paskiau kun. Mackevičiaus būrio kapelionas, o 1863 m. gegužės mėn. dešimt dienų vadovavęs būriui, kuris paskiau prisijungė prie Sierakauskio kariuomenės. Buvo laikomas Kauno kalėjime, bet 1865 X 10 iš kalėjimo pabėgo, perėjo sieną ir išvyko į Paryžių, iš kur jau 1865 XI 9 rašė laišką į Kauną rusų administracijai. 1865 XI 13 karo lauko teismas už akių nuteisė jį sušaudyti.

Paryžiaus emigrantų tarpe kažin kodėl buvo vadinamas pijorių rektorium. Dar 1867 VI 10 jis Paryžiuje minimas vienu iš "lenkų kunigų draugijos" narių. Vėlesnių žinių tuo tarpu stingame.

Raštai. Małdas ir Medytacijos ant Atpusku keturiu deszimtu adinu. Paraszitas 1855 metusi. Cura sacra *Antonii Narwojsz* Conscripta sunt hac meditationes ad usum sacerdotum residentium apud Ecclesiam Smilgoviensem. A.D. 1855 Maj. Smilgis. 66p.

Rankraštis buvo Žemaičių seminarijos bibliotekoje.

Literatūra. *M. Valančius* (Margumynai) — Žinyčia 1900 N I p.27 (ir Pastabos pačiam sau 1929 p.67).

(Čia Valančius supainiojo Antaną Norvaišą su Žygaičių klebonu Vincentu Norvaišu, kuris dar 1876 m. buvo ištrėmime Naryme, ir iš jų dviejų padarė trečią — Pociūnėlių filialistą Vincentą Norvaišą, nors nei vienas tų dviejų Pociūnėliuose negyveno ir nebuvo nuteistas sušaudyti dar prieš pabėgimą).

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.720-724.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.65.

Norvaiša 1. Antanas — Lietuvių Enciklopedija XX 1960 p.427.

101. Karalina Praniauskaitė

Biografija. Gimė 1828 I 6/18 (ne 1830 I 6, kaip pažymėta jos nekrologe) Padubysyje, 2 km nuo Telšių (dabar Telšių miesto ribose). Tėvai Teofilis ir Eleonora Dobševičiūtė Praniauskiai. Kun. Otono Praniauskio sesuo (ne seserėčia, kaip rašyta jos nekrologe). Anksti tėvo netekusi, pati pramoko skaityti ir rašyti. Jos vyriausiam broliui Vladislovui tėvų ūkyje apsigyvenus, toliau ji buvo brolienės mokoma. Ši, pastebėjusi jos palinkimą rašyti eilėraščius, stengėsi tai sukliudyti, tatai laikydama tuščiu laiko gaišinimu; tačiau Karalina ir toliau eilėraščius rašė. Broliui palikus ūkį ir išsikėlus į Petrapilį, Karalina kartu su motina apsigyveno Telšiuose. Čia buvo nelaimingai pamilusi (Antaną Baranauską?) ir po to greitai apsirgo džiova. 1856 m. A. Baranauskui tarnaujant Sedoje raštininko padėjėju, P. turėjo jam didelės įtakos ir prikalbino jį stoti į seminariją.

Jos broliui kun. Otonui nuo 1858 I 11 gavus Utenos parapiją, Karalina kartu su motina pas jį apsigyveno. Čia klebonijoje Karalina gyveno ligi mirties, 1859 m. gegužės 14 (26) d. Mirė plaučių džiova. Palaidota Utenos kapinėse. Ant kryžiaus padėtas buvo lenkiškas parašas: „Śpiewała piosenki małe, Bogu Wiecznemu na chwałę, Jego Świętym i Aniołom, Na pamiątkę przyjaciołom".

Raštai. 1) Žalczio-mote (Z Witoloraudy Kraszewskiego) *Karolina Proniewska* — Ivinskio kalendorius 1859 metams.

Vienintelis žinomas lietuviškas Praniauskaitės eilėraštis. Pakartojo *Mykolas Biržiška* Iš Barono poezijos 1924 p.53-54; *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.500-505.

2) Festyna Wielkiej Kalwaryi na Żmudzi. Opowiadanie *Karoliny Proniewskiej*. (Vilniuje) 1856 m. 39p.

Lenkiški eilėraščiai. Išleido savo lėšomis brolis Otonas.

3) Wiersz do Deotymy — Dziennik Warszawski 1856 N85.

4a) Trzy promienie ducha — Teka Wileńska 1857 N1.

4) Wiersz — Kronika Warszawska 1856 N144.

Atsakymas į V. Tomkevičiaus korespondenciją laikraštyje Gazeta Warszawska 1856 N282-283.

5) Odpowiedź młodemu poecie przez *K. Proniewską* — Teka Wileńska 1857 N2 p.63-65.

Atsakymas Antanui Baranauskui, kuris jai buvo paaukojęs savo lenkišką eilėraštį: Wiersz młodego pcety do Karoliny P. (Śpiewaczko Žmudzi).

6) Wilno i Ostra Brama — Teka Wileńska 1857 N2 p.142-143.

7) Piosneczki *Karoliny Proniewskiej*. (Vilniuje) 1858 m. 263p.

109 eilėraščiai, rašyti 1848 I 30 - 1858 laiko tarpe. Savo lėšomis išleido kun. Otonas Praniauskis.

8) Cel pieśni — Teka Wileńska 1858 N3 p.36-37.

1856 XII 20 parašytas eilėraštis, paaukotas Margerio autoriui (L. Kondratavičiui).

9) Bambus. Improwizacya na zadanie, 1856.

Išsp. *T. Tripplin* Dziennik podróży II 1858 p.189-193.

10) Do księdza Stefanowicza, 1856.

Eilėraštis, kurį išsp. *T. Tripplin* l.c. p.194-196.

11) Do Leona Mikszew. (Mikszewicza), 1856.

Eilėraštis, išsp. *T. Tripplin* l.c. p.196.

12) Trzy promienie ducha — Teka Wileńska 1857 N1 p.16-21.

Konstantinui Gorskiui paaukotas eilėraštis.

13) Žniwiarze — Wieniec. Pismo zbiorowe ofiarowane S. Jachowiczowi. Tom II Warszawa 1858 p.121-123.

Eilėraštis.

14) Pamiątki życia, wzięte z uczuć serca, myśli i wražeń, które od lat dziecinnych, až do ostatniej chwili zajmowały duszę moją.

Rankraštinis Praniauskaitės dienoraštis, buvęs jos sesers Borisevičienės rankose. Ištraukų pateikė *F. Rymkiewicz* Po Ziarnie 1861 p.273-276.

15) (J. Tumas rašė, kad Praniauskaitė, be Žalčio motės, buvo ir daugiau lietuviškų eilėraščių parašiusi, tik tie jos eilėraščiai meno požiūriu buvę menki. Tačiau neatrodo, kad Tumas pats būtų tuos eilėraščius matęs, ir, greičiausia, čia jis tik vienais gandais tesirėmė).

16) (A. Baranausko rankraštiniame rinkinyje yra įrašyti P. eilėraščiai: 1855 Bracie w Chrystusie chociaž mi nieznany, cudny krajobraz duszę zachwyca).

Dokumentai. 1) 1856 IV 10 Zavadzkiui rašytas kun. Otono Praniausko laiškas, kuriame siūlo išleisti Festyna Kalwaryi na Žmudzi.

Nespausdintas.

2) 1858 IX 5 O. Praniauskio laiškas spaustuvininkui Zavadzkiui su padėka už sesers eilėraščių išspausdinimą.

Nespausdintas.

3) 1859 VI 30 Kraševskiui rašytas Akelaičio laiškas, kuriame praneša ir apie Praniauskaitės mirtį.

Ištr. duoda *Selimas* Isz raszliavos — Tėvynė 1898 p.312.

Literatūra. *T. Tripplin* Dziennik podróży po Litwie i Żmudzi, odbytej w 1856 r. II Żmudź 1858 p.132-133, 188-196.
K. W. Wójcicki Biblioteka Warszawska 1858 I p.670.
Biblioteka Warszawska 1858 III p.785-786, IV p.258, 473, 1859 IV p.264.
Felicyan Rymkiewicz Karolina Proniewska — Po Ziarnie. Zbiórek, wydany przez J. Prusinowskiego i M. Krupowicza. Wilno 1861 p.269-280.
A.K. Mogiła Karoliny Proniewskiej — Tygodnik Illustrowany 1872 N238 p.25 (su Praniauskaitės antkapio atvaizdu).
Aldonas (J. Lideikis) AA kun. Wyszniauskas — Tėv. Sargas 1899 N4 p.33.
J. Szl. (Jonas Šliūpas) Lietuwiu Raštai ir rasztininkai XIX szimtmetyje — Lietuwiszkasis Balsas 1888 N20 p.155.
Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.49.
J. Daubaras (J. Grajauskas) Vysk. A. Baranauskas 1911 p.21-22.
Selimas (A. Kaupas) M. Akelaitis szviesoj laiszkų pas Kraszevskį — Tėvynė 1898 p.312.
Mykolas Biržiška Iš pirmųjų Antano Baranausko poezijų bandymų — Gairės 1923 N2 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.156-157).
(") Iš Barono poezijos 1924 p.53-54.
(") Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.134.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.197.
(") Baranauskas Antanas — Lietuviškoji Enciklopedija II 1934 p.1160, 1163-1165; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.186, 187.
J. Tumas Antanas Baranauskas 1924 p.23-25.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.57.
Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.65.
(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.114.
M. Lukšienė Karolina Praniauskaitė — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.540-541.
J. Mikšytė Karolina Praniauskaitė — Pergalė 1959 N5.
A. Vienuolis (A. Žukauskas) Iš mano atsiminimų 1957.
V. M. (Maciūnas) Praniauskaitė Karolina — Lietuvių Enciklopedija XXIII 1961 p.498-499.

102. Mikalojus Akelaitis

Biografija. Pavardę sulenkinta forma rašė Akielewiczius, bet metrikoje Akelaitis. Gimė 1829 XII 5 (neteisingai pagal Brenšteiną — 6) Čiuoderiškiuose, Marijampolės vls. Tuo laiku Čiuoderiškiai buvo vadinami ir Kazimierpoliu. Tėvas Adomas Akelaitis dalyvavo 1831 m. sukilime, buvo ištremtas į Sibirą ir nežinia kada (bet prieš 1835 m.) Sibire mirė (kiti neteisingai pasakojo, kad jis buvęs mirtinai 1831 m. sukilimo metu nuplaktas). Motina Kotryna Akelaitienė (g. 1808 m.), Antano ir Kristinos Halaburdaitės Liutkevičių iš Igliškėlių vls. Grabavo k. duktė, mirė Čiuoderiškiuose 1852 VII 25 (VIII 6). Motinos patėvis dalyvavo Kosciuškos sukilime ir kautynėse ties Maciejovicais. Kriaunuose vėliau gyvenęs senelio Akelaičio brolis dalyvavo Dombrovskio legionuose Italijoje ir kautynėse ties Somo Sierra Ispanijoje. Pasakojimai apie artimiausiųjų giminių dalyvavimą kovose su maskoliais jau iš mažens veikė jauną Mikalojų ir jo pasaulėžiūrą.

Tėvui mirus, Mikalojus pasiliko prie senelių Akelaičių Čiuoderiškiuose, o motina apsigyveno pas savo tėvus Grabove. Vėliau ji gavo Marijampolės marijonų palivarke šeimininkės vietą, ir tuomet pas jį apsigyvenęs Mikalojus pradėjo mokytis pas kun. Pietarį. Paskiau kurį laiką mokėsi pas Sasnavos vargonininką ir po to stojo į dviejų skyrių Marijampolės pradžios mokyklą, kurioje tuo laiku jo mokytojai buvo lenkas Grabowskis ir vokietis von Droese. 1845 m. Akelaitis stojo į Marijampolės progimnaziją. Nors visą laiką jis čia buvo pirmasis mokinys, įrašytas į mokyklos aukso knygą, bet iš ketvirtosios klasės jis išstojo. Jo kiti biografai teigia, kad jis mokyklą metęs tada, kai mirė jo motina, t.y. 1852 m.; bet tuomet turėtume sutikti, kad jis, pirmasis mokyklos mokinys, per septynerius metus tebuvo išėjęs nepilnas keturias klases, kas yra nepatikėtina... Greičiausia, jis bus išėjęs mokytojauti dar prieš motinos mirtį, t.y. apie 1850 m., norėdamas savo uždarbiu padėti motinai. Mokyklą metęs, jis toliau mokėsi pats savimokos keliu ir kartu tarnavo namų mokytoju Lenkijoje ir Lietuvoje. Viename jo 1887 m. išspausdintame nekrologe neteisingai tvirtinama, kad jis tariamai lankęs ir Maskvos universitetą (matyti,

jis supainiotas čia su Mikuckiu). Kurį laiką jis mokytojavo pas Šiukštą Mikališkėje ties Marijampole, paskiau ligi 1856 m. pusės Liublino gubernijos Dubicoje prie Bialos. 1856 m. vasarą ir rudens pradžioje jis atvyko į Varšuvą, pasiryžęs išsilaikyti literatūriniu uždarbiu, ir iš Varšuvos pradėjo ieškoti saitų ir su lietuviais rašytojais Lietuvoje, vis labiau susidomėdamas lietuvių kalbos, literatūros ir istorijos tyrinėjimu. Varšuvoje jis už 5 val. dienos darbą gaudavo metams 375 rb, o, be to, vertėsi ir privatinėmis pamokomis, gaudamas 1 rb už valandą. 1857 m. pabaigoje jis buvo Cygowe. 1858 m. paliko Varšuvą ir vasario mėn. apsigyveno kartu su Simanu Daukantu Svirlaukyje pas Petrą Smuglevičių, kur galėjo ramiai imtis realizuoti savo literatūrinius planus, negalvodamas apie duonos kąsnį, nes čia gaudavo draugišką visą išlaikymą. Čia gyvendamas, jis pradėjo bendradarbiauti ir Vilniaus lenkų spaudoje, čia pradėjo ir lietuviškai rašyti, kur aiškiai matoma S. Daukanto įtaka. 1858 m. liepos mėn. iš Svirlaukio buvo nuvykęs į Palangą.

Per A. H. Kirkorą jis užmezgė ryšius su J. I. Kraševskiu ir su šio iniciatyva sudaryta stambių dvarininkų grupe lenkiškoms knygoms leisti. Prie šios grupės prisidėjus ir keliems Lietuvos dvarininkams, buvo jo nusistatyta dalį pinigų apversti ir lietuviškoms knygutėms leisti. Šią mintį pirmieji parėmė Valuinės dvarininkas Vilhelmas Radvila iš Povoločės, atsiuntęs 2000 auksinų, Aleksandras Volinskis iš Lipovo, atsiuntęs 300 auks., paskiau Ireniejus Oginskis 2000 auks. Tų knygučių leidimo redaktorium ir beveik vieninteliu rašytoju virto Akelaitis. Kirkoro kviečiamas į Vilnių dirbti "Kurjer Wileński" redakcijoje, jis vis dėlto nesutiko, nes pasiūlytas atlyginimas jam atrodė per menkas. 1859 m. kurį laiką gyveno Rietave pas Oginskį, kur mokė Oginskio vaikus vokiečių kalbos. Čia mėgino sudaryti lietuviškų spaudinių leidimo centrą ir net įtaisyti spaustuvę lietuviškam laikraščiui spausdinti. Lietuviško laikraščio ("Pakeleivingo") leidimo sumanymu jam pavyko sudominti ir vysk. Valančių, kuris norėjo tuo laikraščiu sustiprinti savo blaivybės akciją, bet rusų administracija nedavė sutikimo jam leisti. Po to Akelaitis išsirengė keliauti po Lietuvą, aplankė Vilnių, kur 1860 XII 11 buvo išrinktas Vilniaus archeologinės komisijos nariu, ir vėl ilgesnį laiką (nuo 1861 m. vasario ligi rugsėjo mėn.) įsikūrė Rietave pas Oginskį. Bene pas jį gyvendamas, Akelaitis sudarė ir pirmojo lietuviško literatūrinio konkurso projektą, numatydamas, greičiausia, save tų visų premijų laimėtoju.

Gavęs Oginskio rekomendaciją, 1861 m. rugsėjo mėn. jis atvyko į Vilnių, tikėdamasis čia gauti pradžios mokyklos mokytojo vietą; bet rusų

administracija jam tokios vietos nedavė. Vilniuje jis kurį laiką dirbo prie vietos lenkiškų leidinių. Paskiau išsikėlė pas Kudrevičių į Surviliškį, kur ėjo jo sekretoriaus pareigas. 1861 metams baigiantis, jis įsitraukė į ruošiantį sukilimą slaptą sąjūdį ir pats ta kryptimi pradėjo varyti plačią agitaciją. Parašė keletą lietuviškų atsišaukimų prieš rusų valdžią ir juos per B. Bucevičių ir Grajauskį pasiuntė slaptai spausdinti Klaipėdoje. Bet spaustuvininkas Horchas abudu Akelaičio pasiuntinius išdavė rusų policijai. Čia ir buvo pradėta pirmoji mums žinoma byla dėl lietuviškų raštų. Betardant paaiškėjo ir Akelaičio vaidmuo tuos atsišaukimus rašant ir jų spausdinimą organizuojant. Sužinojęs, kad jau esąs policijos atskleistas, Akelaitis iš pradžių mėgino slapstytis ir nuolatos keitė savo gyvenamąją vietą, jau nuo 1861 m. lapkričio mėn. policijos ieškomas. Iš Kudrevičiaus jis nuvyko pas Daugirdą į Paliepius, iš ten pas Statkauską į Koronavą, pas Medekšą ties Kaunu, pas Gauronskį į Veleškus ir kitur. Policijos vis vejamas, ryžosi palikti Lietuvą, dar prieš išsikeldamas iš Vilniaus savo biblioteką ir rankraščius pavedęs savo bičiulio, Vilniaus lietuvių dailininko Jono Zenkevičiaus globai. Bet tuo pat laiku valdinis "Kuryer Wileński" jį skelbia savo bendradarbių tarpe 1862 metams.

Slaptai perėjęs Prūsijos sieną, jis išvyko į Paryžių. Čia stojo į lenkų demokratų partiją ir gavo lenkų bibliotekoje vietą. 1863 m. sukilimui prasidėjus, Akelaitis slaptai grįžo į Užnemunę, kur laikinoji sukilimo vyriausybė jį pastatė Augustavo vaivadijos civilinio komisaro padėjėju. Šias pareigas eidamas, jis rašė atsišaukimus, tiekė sukilėliams ginklus, organizavo sukilėlių būrius ir t.t. 1864 m. dar sukilimui nenurimus, bet jau einant prie pabaigos, vėl bėgo į Prūsus. Bet, čia pradėjęs veikti vietos lietuvių tarpe, atkreipė į save vokiečių policijos akis, buvo suimtas, pašauktas atsakyti ir Karaliaučiaus teismo nuteistas dvejus metus kalėti. Tačiau, tik išklausęs sprendimą, čia pat iš teismo salės pabėgo ir laimingai pasiekė Paryžių. Po kiek laiko Prancūzijoje įsipilietino ir gyveno, tarnaudamas įvairiose prancūzų įstaigose.

Vedė prancūzę ir sukūrė prancūzišką šeimą, nes jo abudu sūnūs ir duktė užaugo prancūzai. Bet pats, ir Prancūzijoje gyvendamas, toliau dirbo lietuvišką darbą, lietuvių reikalais rašinėdamas ne vien lenkų (be kitų, Gazeta Warszawska, Kuryer Warszawski, Wiek), bet ir naujai atsiradusioj lietuvių (New Yorko Gazietoje Lietuwiszkoje, Auszroje) periodinėje spaudoje. 1869 m. Paryžiaus lenkų visuomenei minint 300 metų Liublino unijos sukaktį, jis šiose iškilmėse dalyvavo kaip ir Lietuvos atstovu ir pasakė lenkams patikusią, tad jau ne priešunijinę, prakalbą. Pa-

ryžiuje buvo vienu Želmens draugijos steigėjų (greičiausia, ir pats draugijos vardas buvo jo sugalvotas) ir jos pirmininku ligi savo gyvos galvos. Mirė Paryžiuje 1887 m. rugsėjo mėn. 26 d. ir rugsėjo 29 d. palaidotas Pantino kapinėse. Didoką savo autografų rinkinį užrašė Krokuvos universitetui.

Raštai. 1) (Apie 1852 m. pradėjo bendradarbiauti Varšuvos žurnale Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych).

2) *Chłop z p-tu Maryampolskiego* List z pod Warszawy d. 3 grudnia 1857 r. — Teka Wileńska 1858 N3 p.379-381.

Pasirašyta 1857 XII 3. Su Auszlawiso-Balinskio prierašais. Čia Akelaitis buvo iškėlęs sumanymą leisti lietuvišką laikraštį.

3) Jo Milestaj Szwiesiausiam Ciesoriuj Alexandruj II, Wieszpacziuj wissos Rosijes. 1858 (Vilniuje) 11p.

Buvo parašyta rinkiniui V pamiat prebyvanija Aleksandra II v Vilne 1858, kuriame atitinkamus rašinius paruošė lenkiškai A. H. Kirkoras ir Jonas Chodzka, o gudiškai Vincas Korotynskis. S. Daukantui pritarus, ir Akelaitis pasiuntė aną savo rašinį, bet, kiek pavėluotas, jis pačiame rinkinyje nebuvo išspausdintas, tik atmuštas atskira brošiūra. 1858 VIII 17/19 Akelaitis pasiuntė Kirkorui ir lenkišką to eilėraščio vertimą. Eilėraštį pakartojo Tygodnik Petersburski 1858 N94-95, 98, 99 ir A. Janulaitis Tautoje ir Žodyje III 1925 p.310.

4) *Chłop z p-tu Maryampolskiego* Myśli z L. Szefera (Kto głos natury słyszał w całości...) — Teka Wileńska 1858 N5 p.30-32.

Lenkiškas eilėraštis.

5) (Lenkiškas Iliados vertimas, 1858).

Jį 1858 m. Akelaitis siuntė Kraševskiui, bet nebuvo išspausdintas.

6) *Gužutis* Piosnka litewska, 1858.

1858 m. šį eilėraštį Akelaitis pasiuntė Kirkorui, bet jis nebuvo išspausdintas.

7) Słówko o bogach litewskich — Biblioteka Warszawska 1858 III p.192-195.

Iš Akelaičio šį straipsnį pakartojo *J. Lelewel* Pisma rozmaite 1863 p.455-484 (Spis bogów żmudzkich), o iš ten tai buvo ir atskirai atmušta. Po straipsniu padėjo datą: Cygów d. 8 paźdz. 1857.

Yra ten komentaras ir pataisos T. Narbuto Mitologja litewska, 1835.

8) Cierpliwość (tłómaczenie) — Wieniec. Pismo zbiorowe poświęcone Jachowiczowi. (Varšuva) 1848 II p.45-46.

9) *Chłop z powiatu Maryampolskiego* Wspomnienie Litwina — Wieniec T. III 1858 p.121-124.

Eilėraštis.

10) *Bartosz z Cziodoryszek* Notatki z wycieczek Litwina, 1858.

Kirkorui pasiųstas Akelaičio rankraštis. Nebuvo spausdintas.

11) Wschód słońca, 1858.

Franto-Šumarskio mirties proga parašytas eilėraštis, Akelaičio pasiųstas Kirkorui, bet šio nespausdintas. Rašytas Palangoje.

12) Moja chata, 1858.

Taip pat pasiųstas Kirkorui eilėraštis, šio nespausdintas. Parašytas bene rugsėjo 16/18 d.

13) Bogu chwała, 1858.

Taip pat Kirkorui pasiųstas eilėraštis, kurį iš išlikusio rankraščio išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.311-312.

14) Malda pri Szwęcźiauses Maryos Panos Ponios musos. (Vilniuje) 1859 m. 4p.

Šios maldelės buvo vienas ir senesnis leidimas ir vienas pasirodęs 1860 m. Nėra visai tikra, ar tai Akelaičio darbas, nors ji buvo išleista anos dvarininkų draugijos lėšomis.

15) Pakelejwingas leidžiamas žemajtiszkaj arba lietuwiszkaj wieną kartą per sawaitę po wiena lakszta. Warniai, 1859.

Sumanytas, bet nepasirodęs laikraštis. Dar 1857 XII 3 Akelaitis buvo iškėlęs mintį jį leisti. 1858 m., Akelaičio suragintas, Valančius buvo padavęs administracijai prašymą duoti tam laikraščiui leidimą. Kai tas Valančiui nepavyko, Akelaitis dar mėgino leidimą išrūpinti per Oginskį. Akelaitis buvo numatytas ir to laikraščio redaktorium.

16) Žona od Boga przeznaczona, 1859.

Komedija, Akelaičio vienam konkursui pristatyta. Nespausdinta.

17) Sonety do Maryi, 1859.

1859 m. Akelaitis šiuos eilėraščius buvo pasiuntęs Petrapilio laikraščiui Słowo, bet jie nebuvo išspausdinti.

18) Rejskiun Tiras, 1859.

1859 m. Akelaitis pasiuntė žurnalui Biblioteka Warszawska. Nebuvo spausdintas.

19) Kochankowie ziemi, 1859.

Akelaičio Kirkorui pasiųstas, bet nespausdintas eilėraštis, kurį iš išlikusio rankraščio išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.314-317.

20) Lamentorius arba pradžia moksło sudeta mažiems wajkelams. (Vilniuje) 1860 m. 59p.

Tais pačiais metais pasirodė to elementoriaus sutrumpinti leidimai, 22 ir 31p. Kiti leidimai: 1867 m., 1869 (su 1860 m. kontrafakcija) ir 1872 m.

21) Małda pri Szwencziausiu Pannu Mariju prasząnt Pana Diewa cnotas nie apsiryjima ir nie apsigierima. (Vilniuje) 1860 m. 4p.

Pačiam leidinyje nenurodyta, kad tai Akelaičio darbas.

22) (Liaudies pasakų rinkinys. Apie 1860 m.).

Rankraštis buvo pas J. Jablonskį. Ištraukų pateikia *J. Basanavičius* Levas lietuvių pasakose — Lietuvių Tauta I 1 1907 p.27-28, 45, 46-47.

23) Swejka Marija ir giwenimas Iszganytojaus. (Vilniuje) 1860 m. 31p.

24) Tewe musu małda Wieszpaties Iszganytojaus. (Vilniuje) 1860 m. 22p.

Tais pačiais metais pasirodė ir kitas pakeistas leidimas, 16p.

25) *(I. Chodzko)* Kwestorius po Lietuwa wążinedamas žmonis bemokinąsįs. (Vilniuje) 1860 m. 62p.

Nors šiame Chodzkos Pamiętniki Kwestarza perdirbinyje ir nėra padėta Akelaičio pavardė, tačiau, kad tai jo perdirbinys, sužinome iš jo dedikacinio egzemplioriaus, pasiųsto J. I. Kraševskiui.

26) [Jonas Chodzko-Jonas Iszmisłoczius krominінkas. Pirmu kartu isz Lenkiszka in Lietuwiszka kalbą perstatitas per Juozupą Rupeiką... o dabar isz naujo perwejzdetas ir spaustuwien paduotas per *Jurą Warneli.* (Vilniuje) 1860 m. 173p.].

Paprastai buvo tariama, kad tai buvęs Akelaičio atliktas Rupeikos (ar Stanevičiaus?) vertimo perdirbinys. Tačiau tai yra *Rainoldo Tizenhauzo* savarankiškai, tik anuo sekant, lenkiškai parašytas darbas, kurį į lietuvių kalbą išvertė ne Akelaitis, bet gydytojas *K. Michnevičius-Mikėnas.*

27) (Apie I. Oginskį) — Kuryer Wileński 1860 N8.

28) (Rusų pradžia) — Kuryer Wileński 1860 N28.

29) (Polemika su Letgaliu) — Kuryer Wileński 1860 p.79.

30) (Apie Suvalkus) — Kuryer Wileński 1860 N35, 36, 52, 53.

31) Gromata Wylniaus Senelio 1861 III 4. (Klaipėda) 4p.

Akelaičio parašytas atsišaukimas, sukėlęs aną bylą, dėl kurios jam teko bėgti į užsienius.

32) Pasaka Senelio. Surasze *Wargdienis isz Lietuwos.* (Klaipėda) 1861 m. 2p.

Iš rankraščio, buvusio Muravjovo muziejuje, išsp. *A. Janulaitis* — Karo Archyve I 1925 p.214-216. Janulaitis mano, kad šis atsišaukimas nebuvęs spausdintas.

33) (Giesmes nabožnos. Klaipėda, 1861) 2, IV, 2p.

Dviejų lenkiškų patriotinių giesmių vertimas, kuris anksčiau buvo priskiriamas Akelaičiui. Tačiau paaiškėjo, kad tai *A. Baranausko* atliktas vertimas, o Akelaitis tiktai jį išleido.

34) (K. Donelaičio Metų lenkiškas vertimas, 1861).

1861 m. Akelaitis šį vertimą siuntė kartu su anais atsišaukimais į Prūsus spausdinti, bet šis kartu su jais pateko į rusų policijos rankas. M. Brenšteinas tvirtina, kad šis vertimas buvęs išspausdintas 1861 m. laikraštyje Gazeta Codzienna. M. Biržiška taria, kad vertimas buvęs atliktas proza.

35) (Apie Valančių) — Kuryer Wileński 1861 N14.

36) *Chłop z p-tu Maryampolskiego* Z Aleksoty — Kuryer Wileński 1861 N14.

37) (J. Gieysztor Pamiętniki tvirtina, kad jau 1861 m. Akelaitis buvęs išvertęs lietuviškai lenkų tautinį himną Boże coś Polskę. Bet tai, matyti, ta pati Giesme už Tewini, — Diewas kurs Lankus par omžiu daugibi... — kurią išvertė — faktiškai, ištaisė A. Baranauskas).

38) Opisanie W. X. Litewskiego. 1862 m. 387p.

Brenšteinas šį rankraštį vadina Opisanie dawnej Litwy. Už šį rankraštį, patekusį į Paryžiaus lenkų biblioteką, Akelaitis per Valerijoną Kalinką gavo 1.600 frankų premiją.

Bene tas pats rankraštis, kurį Biblioteka Warszawska 1887 IV p.320 vadina Geografja dawnej Litwy ir nurodo, kad šis rankraštis atitekęs Birutės draugijai.

39) Nuog tikros Lenku aukszcziausios Wiresnibes wisas karalistes musu. Tikra Aukszcziausi Wiresnibe Lenku pastanawija... 1863 22 diena menasia sikia, 2p.

Oficialaus sukilimo laikinosios vyriausybės 1863 I 22 dekreto apie valstiečius spausdintas lietuviškas vertimas su labai būdingais teksto pakeitimais. Galimas daiktas, kad vertė ir papildė M. Akelaitis. Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje I 1 1921 p.172-176 (ir Praeities pabirose 1960 p.158-162: Nežinomas lietuviškas atsišaukimas iš 1863 sausio 22 d.) ir iš ten *A. Janulaitis* Karo Archyve I 1925 p.232.

40) Žine apej Lenku wajna su Maskolejs. 1864 I diena Kowa.

Viso to sukiliminio laikraštėlio numerį sudarė vieno *Cziuderiszkiu Mikalojaus (Akelaičio)* atsišaukimas Mieli mano Kumaj, Prietelej, Susiedaj ir Pažistami. Iš fotokopijos pakartojo *A. Janulaitis* l.c. p.232.

41) Słówko z Marjampolszczyzny. Wspomnienia z lat młodocianych — J. Jaworskiego Kalendarz ilustrowany na r. 1867 p.109-115.

Autobiografiniai Akelaičio atsiminimai. Nors autorius ir nėra padėtas, bet tai nustatoma iš straipsnio turinio.

42) Stracona owieczka — J. Jaworskiego Kalendarz Ilustrowany na r. 1867 p.160-161.

43) (Zmowa — Kůpos susitarimas — Hromadzki Zhowor... Zuerich, 1870).

Vienų teigimu, tikrai ėjęs, kitų — tik sumanytas trikalbis lenkų - lietuvių-ukrainiečių žurnalas, kurio vienas sumanytojų buvo ir Akelaitis.

44) O ludzie litewskiem (rzecz miana w Paryżu 1870 r.) — Gazeta Narodowa 1870 N156-158.

45) Stowarzyszenie międzynarodowe — Gazeta Toruńska 1872 N198.

46) (1872 m. A. projektavo ir ragino tuo laiku Krokuvoje gyvenusį A. H. Kirkorą leisti panslavistinį laikraštį Rzesza Słowiańska).

47) Wycieczka na polu językoznawstwa — Kronika Rodzinna 1873 p.263 ir tol., 327 ir tol.

48) [Trumpi pamokinimaj ir rodos Iszimti isz knigu Kunigo Karolaus Antonewiczios... apierawojo Jusu brolis *Artojas*, 1861 (Karaliaučiuje, 1874)] 48p.

Šios knygutės vertėju buvo laikomas Akelaitis, nors, greičiausia, tai ne jo, bet kun. N. Gedgaudo darbas. Antras kontrafakcinis leidimas pasirodė 1894 m. Akelaičio vertimas, jei toks buvo, galėjo rankraščiu likti.

49) *Cziuderiszkiu Mikalojus* Laiszkai isz Paryžiaus — New Yorko Gazieta Lietuwiszka 1879 N11.

50) *N. Ak.* Gromata brolio Ak. isz Paryžiaus — Auszra 1884 N5/6 p.197-201.

51) *Vytautas* Rzut oka na starożytność narodu litewskiego. Napisał *Vytautas.* (Petrapilis) 1885 m. 49p.

Savo laiške M. Jankui Akelaitis pasisako šią knygutę parašęs lietuviškai ir tik paskiau išvertęs į lenkų kalbą. Ištrauką duoda *Lietuvos Mylėtojas (Šliūpas)* Liet. rasztai 1890 p.93-95.

52) *N. Akelaitis* Lietuviszkuju kunigajkszcziu vardai — Auszra 1885 N7/8 p.207-211.

Pasirašyta: Isz Parižiaus priesz Jonines 1885.

53) *A. Vytautas* Słówko o Fryderyku Kurszacie jako badaczu języka litewskiego — Kraj 1885 N5.

54) List otwarty do pana Leonarda Niedzwieckiego. Paryž, 1887.

Ištrauką duoda *Lietuvos Mylėtojas (Šliūpas)* l.c. p.95-96.

55) Słownik litewsko-polski.

Dar prieš sukilimą Akelaičio pradėtas ruošti rankraštis, apėmęs 300 lankų. Buvo Zenkevičiaus rankose Vilniuje. 1859 m. jis net tikėjosi, kad Petras Smuglevičius tą žodyną išleisiąs. Jį esantį jau paruoštą mini 1860 II p.274 Biblioteka Warszawska.

56) Słownik litewski porównawczy z językami: słowiańskim, greckim, gockim, łacińskim i sanskryckim.

Buvo likęs rankraščiu. Taip pat jau 1860 II p.274 Biblioteka Warszawska jį mini esant jau paruoštą.

57) Gramatyka języka litewskiego. Głosownia. Napisał *Mikołaj Akielewicz.* (Poznanėj) 1890 m. XII, 204p.

Pirmą lietuvių kalbos gramatiką jis buvo parašęs, bet neišleidęs, jau 1859 m.

58) (Lietuvos Budvietis).

Akelaitis savo laiške M. Jankui rašo: "Turiu rankraszti Lietuvos Budvietis, isz kurio sudejau lenkiszką knigutę. Sudavadisju tą mano lietuviszką sudejimą ir nusiusiu jums, kad galetumete atspausdinti".

59) [*Lietuvos Mylėtojas (J. Šliūpas)* l.c. p.93 rašo, kad Akelaitis "paraszė ir daug gražiu dainelu, kurias Lietuvoje ir sziądien žmonės dainuoja". Tačiau iš kitų šaltinių neteko nieko apie Akelaičio lietuviškas "daineles" susekti. Galimas daiktas, kad čia Šliūpas bus supainiojęs kokį kitą anų laikų rašytoją su Akelaičiu].

Dokumentai. 1) 1829 XII 5-6 Akelaičio krikšto metrika.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* Švietimo Darbe 1921 N7/8 p.122.

1a) 1848-1868 m. laiko tarpo M. Akelaičio laiškai Biblioteka Domowa redaktoriui. Buvo Rappersvylio bibliotekoje.

2) 1852 VII 25 (VIII 6) Akelaičio motinos mirties metrika.

Ištraukų duoda *A. Janulaitis* l.c. p.122-123.

3)1856 III 27 (IV 8) Akelaičio laiškas iš Dubicos Zavadzkiui.

Nespausdintas. Prašo atsiųsti jam lietuviškų knygų.

4) 1856 VI 27 (VII 9) iš Dubicos Zavadzkiui rašytas Akelaičio laičkas, kuriame prašo atsiųsti jam knygų ir rašo apie savo literatūrinius planus.

Nespausdintas.

5) 1856 IX 25 iš Varšuvos rašytas Akelaičio lietuviškas laiškas vysk. Valančiui.

Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.292-294, lenkišką vertimą *M. Brensztejn* Kwartalnik Litewski 1911 p.132-134. Prelato Borovskio pavogtas iš Valančiaus archyvo.

6-7) 1856 X 1 ir 1856 X 15/27 du Akelaičio laiškai Zavadzkiui dėl knygų. Nespausdinti.

8) 1856 X 15/27 lenkiškas Akelaičio laiškas iš Varšuvos Valančiui.

Išsp. *M. Brensztejn* l.c. p.134-136 ir *A. Janulaitis* l.c. p.295-297. Prelato Borovskio pavogtas iš Valančiaus archyvo ir atiduotas Towarzystwo Przyjaciół Nauk Vilniuje.

9) 1858 III 4/16 Akelaičio lenkiškas laiškas iš Mintaujos Valančiui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.297-299. (iš Metropolijos archyvo).

10) 1858 V 3 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio A. H. Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.299-301.

11) 1858 V 14/26 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.301-303.

12) 1858 VI 21 (VII 3) Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.303-304.

13) 1858 VII 24 (VIII 5) Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.304-307.

14) 1858 VIII 17/29 iš Svirlaukio Kirkorui rašytas Akelaičio laiškas, kuriame siuntė ir savo eilėraščio Aleksandrui II lenkišką vertimą.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.308-309.

15) 1858 IX 16/28 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.311.

16) 1858 XI 4/16 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Kirkorui. Be kitko, praneša pradėjęs versti Herodotą, o vėliau manąs ir Homerą versti.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.311-313 ir 317.

17) 1858 m. pabaigos Akelaičio laiškas J. I. Kraševskiui.

Išsp. *K. Bartoszewicz* Przegląd Literacki 1897. Ištraukų duoda *Selimas (A. Kaupas)* Tėvynėje 1898 p.248 ir *A. Janulaitis* Švietimo Darbe 1920 N11 p.54.

18) 1859 II 17 Akelaičio laiškas Kraševskiui.

Išsp. *K. Bartoszewicz* l.c. Ištraukų duoda *Selimas* l.c. p.249, 281-282 ir *A. Janulaitis* l.c. p.54-55.

19) 1859 II 26 Akelaičio laiškas iš Varnių Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.318.

20) 1859 III 12/24 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.313-317.

21) 1859 III 19 Akelaičio laiškas Kraševskiui.

Išsp. *K. Bartoszewicz* l.c. Ištraukų duoda *Selimas* l.c. p.282-283, 311 ir *A. Janulaitis* Švietimo Darbe 1920 N11 p.55.

22) Be datos Akelaičio laiškas Kirkorui.

Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.318.

23) 1859 III 9 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Oginskiui.

Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje IV 1926 p.437-438.

23a) 1859 III 26 Akelaičio laiškas iš Varnių Kirkorui.
Buvo Lenkų M. Dr. Vilniuje.

24) 1859 IV 27 (V 9) Oginskio atsakymas Akelaičiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.438-439.

25) 1859 V 7 Akelaičio laiškas iš Svirlaukio Oginskiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.439.

26) 1859 VI 7/19 Akelaičio laiškas iš Mintaujos Oginskiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.440-441.

26a) 1859 VI 30 Akelaičio laiškas iš Rietavo Kraševskiui.
Ištraukų duoda *K. Bartoszewicz* l.c. ir *Selimas* l.c. p.311-312.

27) 1859 (X) 15 Akelaičio laiškas iš Rietavo Kirkorui.
Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.435.

28) 1860 II 10 Akelaičio laiškas iš Rietavo Tiškevičiui.
Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje IV 1926 p.443.

29) 1860 V 31 Akelaičio laiškas iš Vilniaus Oginskiui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.441-442.

29a) 1860 VII 2 Akelaičio laiškas Kraševskiui.
Išsp. *Bartoszewicz* l.c.; ištr. duoda *Selimas* l.c. p.312.

30) Be metų (1860?) XI 4/16 Akelaičio laiškas iš Siriškių ties Kėdainiais nežinomam asmeniui. Rašytas, greičiausia, 1861 m. pabaigoje.
Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.319.

31) 1860 XII 23 Akelaičio laiškas iš Marijampolės Oginskiui.
Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje IV 1926 p.442.

31a) 1859-1861 m. laikotarpio Akelaičio laiškai Karoliui Kaczkowskiui. Buvo Rappersvylio muziejuje.

32) 1861 VII 24 Vilniaus generolo gubernatoriaus įsakymas Vilniaus tardymo komisijai dėl Akelaičio spaudinių Klaipėdoje.
Išsp. *A. Beleckij* Sbornik dokumentov muzeja Muravjova I 1906 p.81-82.

33) 1861 IX 1 Vilniaus generolo gubernatoriaus įsakymas žandarų pulkininkui Skvorcovui tuo pačiu reikalu.
Išsp. *A. Beleckij* l.c. p.143-144.

34) 1861 IX 24 žandarų pulkininko Skvorcovo pranešimas generolui gubernatoriui tuo pačiu reikalu.
Išsp. *A. Beleckij* l.c. p.161-163.

35) 1861 XI 11 Vilniaus tardymo komisijos pranešimas generolui gubernatoriui tuo pačiu reikalu.
Išsp. *A. Beleckij* l.c. p.202.

36) 1861 XI 14 tos pačios komisijos kitas tuo pačiu reikalu pranešimas.
Išsp. *A. Beleckij* l.c. p.203.

37) 1861 XII 8 Skvorcovo pranešimas generolui gubernatoriui apie Akelaičio pabėgimą.
Išsp. *A. Beleckij* l.c. p.221-222.

38) 1861 XII 22 Vilniaus generolo gubernatoriaus pranešimas Akelaičio spaudinių byloje.
Išsp. *A. Beleckij* l.c. p.226-227.

39) 1862 I 22 generolo gubernatoriaus pranešimas apie apdovanojimą Prūsijos policininko Albrechto už Akelaičio raštų įdavimą žandarmerijai.
Išsp. *A. Milovidov* Archivnye materialy I 1913 N5 p.4.
40) 1862 I 26 generolo gubernatoriaus Nazimovo pranešimas vidaus reikalų ministrui apie Akelaitį ir jo spaudinių bylą.
Išsp. *A. Milovidov* l.c. p.6-9 N8.
41) Tuo pačiu reikalu Nazimovo įsakymas Kauno gubernatoriui.
Išsp. *A. Milovidov* l.c. N10 p.10.
42) Nazimovo pranešimas Kijevo universiteto rektoriui apie studentą Bucevičių.
Išsp. *A. Milovidov* l.c. N11 p.11.
43) Tuo pačiu reikalu Nazimovo įsakymas Vilniaus komendantui.
Išsp. *A. Milovidov* l.c. N9 p.9-10.
44) 1862 II 6 Vilniaus generolo gubernatoriaus raštas apie Albrechto apdovanojimą.
Išsp. *A. Milovidov* l.c. N19 p.18.
45) 1862 IV 2 žandarų šefo pranešimas apie Paryžiaus lenkų demokratinio komiteto veikėjus (pirmoje vietoje įrašytas Akelaitis).
Išsp. *A. Milovidov* l.c. N41 p.43-45.
45a) Apie 1862 m. M. Akelaičio prašymas "prancūzų-lenkų komitetui" Paryžiuje pašalpos reikalu.
Buvo Rappersvylio muziejuje.
46) 1862 VIII 9 iš Paryžiaus Kirkorui rašytas Akelaičio laiškas, kur, kaip lenkų bibliotekos Paryžiuje bibliotekininkas, prašo kai kurių knygų.
Išsp. *A. Janulaitis* Tautoje ir Žodyje III 1925 p.318.
47) 1862 VIII 17 Nazimovo pranešimas apie Akelaičio paieškojimą.
Išsp. *A. Milovidov* l.c. N99 p.129.
47a) 1862 m. Akelaičio laiškas Kraševskiui.
Išsp. *Bartoszewicz* l.c., išversta *Selimo* l.c. p.312.
48) 1869 m. Akelaičio laiškas giminaičiui.
Išsp. *W. Gasztowt* Życiorys Akielewicza 1890 p.IX.
48a) 1869 III 17 Akelaičio laiškas Kraševskiui.
Išsp. *Bartoszewicz* l.c., iš ten *Selimas* l.c. p.312-313.
49) 1871 m. Akelaičio laiškas nežinomam adresatui Lietuvoje.
Ištraukų duoda *W. Gasztowt* l.c. p.10.
50) 1872 V 11 Akelaičio laiškas iš Paryžiaus Kirkorui.
Išsp. *A. Janulaitis* Tauotje ir Žodyje IV 1926 p.435-436.
51) 1872 IX 8 Akelaičio laiškas iš Paryžiaus Kirkorui.
Išsp. *A. Janulaitis* l.c. p.436-437.
51a) Prieš 1878 m. rašyti Akelaičio laiškai Mieroslawskiui.
Buvo Rappersvylio muziejuje.
52) 1883 VII 1 Akelaičio lietuviškas laiškas iš Paryžiaus "Auszros rėditojui Ragainėje".
Išsp. Auszroje 1884 N5/6 p.197-201.
53) 1886 VII 9 Akelaičio laiškas iš Paryžiaus Martynui Jankui.
Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II 2 1938 p.325.

54) 1886 m. Akelaičio laiškas J. N. Janovskiui.
Yra Krokuvos universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje N4281.

Literatūra. *Auszlawis (M. Balinskis)* Odezwa do Redakcji Teki Wileńskiej starego ziemianina litewskiego — Teka Wileńska 1858 N3 p.384.

A. Połujański Wędrówki po gub. Augustowskiej 1859 p.402.

(Gal Kirkoro rašyta korespondencija iš Vilniaus 1860 VII 20) — Gazeta Warszawska 1860 N201.

Biblioteka Warszawska 1860 II p.271.

W. Korotyński — Przegląd literacki. Książki dla ludu — Kuryer Wileński 1860 N52.

(") Mikołaj Akielewicz — Tygodnik Illustrowany 1887 N292, 295 ir Athenaeum 1887 IV p.379.

X. Przegląd miejscowy — Kuryer Wileński 1860 N24.

J. Lelewel Pisma rozmaite 1863 p.455-484.

b.p. (M. Akelaitis) Słowo z Marjampolszczyzny — J. Jaworskiego Kalendarz Ilustrowany na r. 1887 p.109-115 (autografiniai duomenys).

J. Šliūpas Gromatos isz Amerikos — Auszra 1885 N10/11 p.337-338.

(") *Lietuvos Mylėtojas* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.91-96.

J. Koncewicz Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1887 (H. 17 1883) p.17.

J. Kalnėnas (J. Andziulaitis) M. Akelaitis — Lietuwiszkasis Balsas 1887 N20.

(Nekrologas) — Biblioteka Warszawska 1887 IV p.319-320.

Pawlik Katalog księgozbioru po Kraszewskim 1888 N1677, 6281, 7311, 8325, 10208.

(J. Gieysztor) b.p. Litwa przed rokiem 1863. Lwów 1888 p.31.

(") Pamiętniki I 1913 p.108-109 (su atvaizdu), 335 *(M. Brensztejno* prierašas).

W. Gasztowt Życiorys M. Akielewicza (prie Akelaičio Gramatyka języka litewskiego 1890 p.VII-XI).

A. Brueckner Lituanica — Archiv f.slav.Philologie XIII 1891 p.313-314 (apie Akelaičio gramatiką).

(") Dzieje kultury polskiej IV 1946 p.486, 587, 588.

Lietuwisław (L. Uziębło) Z Wilna — Kraj 1893 N13.

Žaltys (M. Davainis Silvestraitis) Iš Lietuvos — Vien. Lietuvn. 1892 N51 p.106, N52 p.620.

K. Ob. (Jonas Jablonskis) Kritika — Varpas 1893 N12 p.181-183 (ir Raštai IV 1935 p.36/40) (Akelaičio gramatikos recenzija).

S. Baltramaitis Svedenija o litovskich rukopisiach — Živaja Starina IV 1894 s. 3/4 p.546.

K.B. (A. Burba) Ką lenkai apie lietuvius rašo — Vienybė Lietuvninkų 1895 N35 p.416-417.

K. Bartoszewicz Prowincyonalista litewski z przed pół wieku — Przegląd Literacki 1897 ir Kuryer Warszawski 1912 N9-12.

Selimas (A. Kaupas) M. Akelaitis šviesoj laiškų į Kraševskį — Tėvynė 1898 N7/9 p.247-249, 281-283, 311-313.

L. Uz. (L. Uzięblo) M. Akielewicz — Rzymsko-Katolicki Kalendarz na rok 1899.

(") Moje wspomnienia o Janie Karłowiczu — Życie i prace Jana Karłowicza — Książka Zbiorowa 1904 p.88-93.

Varnas (K. Grinius) Žodelis apie M. Akelaitį — Varpas 1900 N9 p.106.

(") Apie spaudos uždraudimo veikėjus — Lietuvos Žinios 1914 N87.

Beržaitis (Jonas Vileišis) Lietuvių darbininkų judėjimas — Varpas 1904 N2.

A. Beleckij Sbornik dokumentov muzeja Muravjova I 1906 p.33-35,81-82, 143-144, 161-163, 202-203, 221-222, 226-227.

J. Basanavičius Levas lietuvių pasakose — Lietuvių Tauta I 1 1907 p.27-28, 45, 46-47, II 4 1919 p.505.

M. Brensztejn Dwa listy M. Akielewicza — Kwartalnik Litewski 1911 p.129-139.

(") Adam Honory Kirkor 1930 p.28, 32.

(") Akielewicz Mikołaj — Polski Słownik Biograficzny 1935 p.36-37.

J. Kucharzewski Czasopiśmiennictwo polskie w XIX wieku — Przegląd Narodowy 1911 p.585.

A. J. Milovidov Archivnye Materialy Muravjevskago Muzeja — Vilenskij Vremennik VI 1913 p.6-11, 129.

R-čių Jonas (J. Reitelaitis) Elementoriai XIX šimtmetyje — Vadovas 1914 N76 p.224-226, 377, 378, 380-381.

Mykolas Biržiška Delei Ivinskio "Ajtwaro" — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.377, 378, 380-381 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.333, 338-342, 345).

(") Mūsų raštų istorija I ^{2}1925 p.120-122.

(") Senasis Vilniaus universitetas 1940 p.86; ^{2}1955 p.111.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 89, 207, 211, 216.

A. Alekna Valančius kaipo rašytojas ir lietuviškos raštijos palaikytojas —Draugija 1920 N5/6 p.205-206.

A. Janulaitis Simanas Daukantas 1913 p.9, 25 (prierašas) 36-38.

(") M. Akelaitis — Švietimo Darbas 1920 N11 p.46-59, N12 p.33-39, 1921 N7/8 p.122-123.

(") M. Akelaičio laiškai — Tauta ir Žodis III 1925 p.292-321, IV 1926 p.433-443.

(") Spausdintieji ir nespausdintieji 1863-1864 m. sukilimo raštai — Karo Archyvas I 1925 p.208-222, 232.

Vaclovas Biržiška Lietuvių Golgota — Mūsų Žinynas 1921 N2 p.106.

(") Lietuvos mokyklų reformos bandymai — Švietimo Darbas 1921 N5/6 p.85.

(") Nežinomas lietuvių kalba atsišaukimas 1863 m. — Mūsų Senovė I 1 1921 p.172-176 (ir Praeities pabiros 1960 m. 158-162).

(") Seniausias lietuvių literatūros konkurso projektas — Bibliografijos Žinios 1930 N1 p.31-32.

(") Antano Baranausko nespausdintos eilės. — Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.97-102 (iš Tautos ir Žodžio VII knygos).
(") Iš mūsų laikraščių praeities 1932 p.10-11.
(") Iš vyskupo Valančiaus veiklos — Mūsų Senovė II 3 1938 p.269-271.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.65.
(") Vysk. M. Valančiaus biografijos bruožai 1951 p.68.
(") Senųjų lietuviškų knygų istorija I 1953 p.23, 44, II 1957 p.47, 63, 64, 65, 125, 126, 189, 190.
(") Akelaitis Mikalojus — Lietuvių Enciklopedija 1953 p.64-66.
P. Galaunė Žiupsnelis archivalijos — Lietuva 1924 N183.
A. Lewak Zbiory Biblioteki Rappersvylskiej 1929 p.86 (N272), 87 (N273), 127 (N419), 225 (N850).
J. Tumas Akelaitis Mikalojus — Lietuviškoji Enciklopedija I 1932 p.136-139 ir Raštai XIX 1933 p.284-287.
P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.38, 46, 52, 70, 74, 101, 131, 146, 173.
J. Puzinas Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen 1935 p.68-69.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.46.
V. Mc (V. Maciūnas) M. Akelaičio laiškas M. Jankui — Mūsų Senovė II 2 1938 p.324-325.
(") Mūsų senesniosios didaktinės beletristikos šablonas — Židinys XXVII 1938 N5/6 p.713-714.
J. Stakauskas Valančiaus laikų lietuviškas darbas — Tiesos Kelias 1938.
V. Abramavičius Antanas Strazdas naujų faktų šviesoje — Pergalė 1941 N3 p.89-90.
K. Grinius Atsiminimai ir mintys I 1947 p.25.
W. Mannhardt Letto-Preussische Goetterlehre 1936 p.365.
M. Lukšienė Mikalojus Akelaitis — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.502-505.

103. Juozas Tijūnaitis - Laurinavičius

Biografija. Kadangi rusų valdžia, norėdama natūraliu būdu sulikviduoti dar neuždarytus vienuolynus, uždraudė priiminėti į vienuolynus naujokus, laukdama, kol visi senesnieji vienuoliai išmirs, tai ir vienuolynai stengėsi šį draudimą apeiti. Kai Voroneco pranciškonų vienuolyne 1857 XI 9 (pagal vėlesnį generolo gubernatoriaus raštą — 1857 XI 7) mirė pranciškonas Odorikas Laurinavičius, tai vienuolyno vadovybė, slapta jį palaidojusi, jo mirties neparodė, apie jį slapta pranešė Kretingos vienuolynui, ir čia prioras Rimkevičius jo vardu priėmė buvusį klieriką (bene iš Varnių dvasinės seminarijos) iš valstiečių Juozą Tijūnaitį, įregistravęs jį kaip atsikėlusį iš Voroneco. Kai rusų administracija dar labiau pagriežtino savo taisykles dėl naujokų priėmimo, tai 1862 m. Kretingos vienuolyno vadovybė pristatė neteisingus Tijūnaičio-Laurinavičiaus dokumentus, o gubernatorius juos pasiuntė Petrapilio dvasinei kolegijai. Iš gubernatoriaus tuo reikalu susirašinėjimo matyti, kad tuo laiku Tijūnaitis buvo vadinamas Romanu Laurinavičium. Kolegija jo dokumentus patvirtino, o 1863 V 25 vysk. Valančius, kuris tuo reikalu buvo labai gerai painformuotas, jį įšventino kunigu taip pat Odoriko Laurinavičiaus vardu. Savo pranešime gubernatoriui Valančius tvirtino, kad Laurinavičius prieš įšventinimą gyvenęs Vilniuje, nors šis iš tikrųjų gyveno Kretingoje.

1865 X 7 Kauno gubernatorius patvirtino Laurinavičių Vėžaičių filialistu. Ten jis, nieko netrukdomas, dirbo ligi 1873 m. gegužės 11 d. Bet tuo laiku, matyti, kažin kas jį buvo įskundęs, nes Vilniaus generolas gubernatorius 1873 m. gegužės 11 d. rašytu raštu Valančiui įsakė jam atleisti kun. Rimkevičių iš Kretingos vienuolyno prioro pareigų, be kito ko, ir už tai, kad šis 1861—1863 m. laikotarpiu priėmęs naujoku nežinomą asmenį, kuris pasisavinęs mirusio vienuolio Laurinavičiaus vardą ir pavardę. Policijos tardomas, kun. "Laurinavičius" prisipažino, kad tikrai jis esąs Raseinių apskrities valstietis Juozas Tijūnaitis, ir 1873 m. kovo 20 d. policija jį uždarė Kretingos vienuolyne. Žemaičių vyskupijos rubricelėse 1867, 1869 ir 1870 metams bendrame kunigų sąraše Laurinavičiaus

pavardės visai nėra, bet parapijų sąraše jis vis rodomas Vėžaičių filialistu. Taigi, matyti, rubricelės sudarytojai gerai žinojo Laurinavičiaus puslegalę padėtį, ir dėl to jo neįrašė į bendrą kunigų sąrašą, nes policija kaip tik iš to sąrašo ir ieškodavo kunigų, kuriems norėdavo iškelti kokią bylą.

Vis dėlto 1874 m. jis buvo iš vienuolyno išleistas ir grąžintas į Vėžaičius, vis tuo pačiu Laurinavičiaus vardu, ir Vėžaičių filialistu jis buvo ir 1875-1877 m. Bet nuo 1878 m. Vėžaičiuose jau yra kitas kunigas, o bendrame 1878 ir 1879 m. kunigų sąraše Laurinavičius rodomas be vietos. Nuo 1881 m. jo jau visai rubricelėse nėra, bet jo nėra ir mirusių kunigų sąraše, taigi, galimas daiktas, kad jam pavyko išsikelti į kitą vyskupiją.

Raštai. 1) Ta Knigiele Medytaciju, Skaitoma ira cziese Atpusku kłupojima, keturu deszimtu Adinu... Prigul pri klosztoraus Kretingos K.K. Bernardinu. Raszyta Metusy 1858 M. Lapkrydi 12 par Klr. *Odoryka Lawrynowicza.* 60p.

Rankraštis, buvęs Kretingos vienuolyno bibliotekoje, 1940 m. pateko į VDU biblioteką.

2) I. Meditacya. I. Apie gała ant kurio žmogus ira sutwertas. Meditacya Pakuto. 36p.

Rankraštis buvo Kretingos vienuolyno bibliotekoje. Rašytas ta pačia ranka, kaip N1, taigi Tijūnaičio-Laurinavičiaus.

Literatūra. *A. Salys* Kretingos vienuolyno lietuviškieji rankraščiai — Švietimo Darbas 1927 N1 p.24.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.65.

Laurinavičius 1. (Lawrynawicze) Oderikas — Lietuvių Enciklopedija XIV 1958 p.286.

104. Julius Anusavičius

Biografija. Oficialiai buvo vadinamas Hanusovičium. Gimė 1832 m. Biržų aps., Pabiržės vls. Daniūnuose. Nemezijaus Anusavičiaus sūnus. Tėvo brolis Cezaris Anusavičius. Kilę iš Vilniaus krašto Šudiškių Anusavičiai dar XVIII a. buvo iš ten išsikėlę į Daniūnus. Julius turėjo brolius: Nemeziją, kuris perėmė Daniūnų ūkį (du jo sūnūs buvo gydytojai; vienas jų, Justinas, g. 1858 m., mirė 1934.IV.30), ir Igną, apsigyvenusį Šarkiuose, netoli Kantaučių. Julius augo Daniūnuose, mokėsi pas dėdę Cezarį ir jokios mokyklos nelankė, tik paaugęs vertėsi privatinio matininko darbu.

Nors J. Tumas iš giminių pasakojimų ir yra užrašęs, kad 1863 m. sukilimo metu Anusavičius buvęs vien iš keršto įskųstas ir įduotas policijai, tačiau iš jo eilėraščių aiškiai matyti, kad jis aktyviai sukilime dalyvavo ir gal buvo išduotas tik iš sukilimo grįžęs į tėviškę. Eilėraščiuose jis mini savo kautynių draugus — Andrių Dincmoną (žuvusį 1863 IX 14), Barisą ir kitus, taigi atrodo, kad jis dalyvavo vienų valstiečių sudarytuose būriuose. Anusavičius buvo suimtas ir ištremtas į Sibirą, kur kurį laiką dirbo sunkiuos darbuos prie Angaros upės, vėliau buvo perkeltas į vadinamųjų apgyvendintųjų tremtinių kategoriją. Sprendžiant iš kai kurių jo eilėraščių, jis tą bausmę bus atlikęs ne Sibire, bet Kaukaze, nes yra išlikęs vienas 1878 IX 19 Nikolsko k., Kutaiso gubernijoje datuotas jam pakvitavimas, taigi jis tuo laiku buvo Gruzijoje, Užkaukazyje.

Pasinaudojęs manifestais, jis aštuoniasdešimtaisiais metais gavo leidimą grįžti į vakarus, bet ne į Lietuvą, tik iš pradžių į Rygą, kur jis gyveno ir 1889 m. Bet po poros metų jis gavo leidimą grįžti į Daniūnus. Čia jis keliolika metų gyveno atsiskyrėlio gyvenimą ir mirė Daniūnuose 1907 m. vasario 13 (26) d., palaidotas Daumėnuose vasario 15 (28) d.

Raštai. 1) Savo eilėraščių gausumu jis yra vienas produktingiausių lietuvių poetų. Eilėraščius jis pradėjo rašyti apie 1850 m., taigi teturėdamas 18 metų, juos rašė sukilimo metu, ištrėmime, rašė ir sugrįžęs į Lietuvą. Apskritai, išliko apie 20.000 eilučių jo parašytų lietuviškų eilėraščių ir keli

trumpi lenkiški. Apie 1899 m., dar jam esant gyvam, dalį jo rankraščių buvo iš jo giminių gavęs *J. Tumas* (kartu su jais ir daug jo, J. Tumo, rankose dingusių laiškų). Gautosios medžiagos dalį J. Tumas išspausdino Tėvynės Sarge 1900 m.: Viena pavasario diena, Idilija — N4/5 p.45-53, N6/7 p.39-47, N8 p.33-40 ir N9 p.24-30 (ir Vaižganto Raštuose XI p.184-207); Atlaidai Lietuvoje N10/11 p.14-20 (ir Raštuose XI p.207-208); Už vierą N12 p.14-19 (ir Raštuose XI p.212-216). Be to, J. Tumas Tėvynės Sargo 1900 N4/5 p.53 rašė turėjęs rankose Anusavičiaus verstą ištrauką iš Senkevičiaus Potopo-Čenstakavo apgynimo. Kita, pas J. Tumą buvusi, medžiaga dingo.

2) 1934 m. iš Mažosios Lietuvos LUB gavo didelį Anusavičiaus eilėraščių pluoštą, nežinomais keliais į Mažąją Lietuvą patekusį ir ten buvusį Varpo redakcijoje (tik ne per Tumą), iš viso apie 70 eilėraščių, apie 9200 eilučių. Dalis tų eilėraščių turi dar priešsukiliminio ir sukiliminio laiko datas (1850, 1863, 1864), daugelis rašyta ištrėmime (yra eilėraščių su 1866, 1867, 1868, 1870 m. datomis). Kiti eilėraščiai visai datų neturi. Tuos eilėraščius buvo pradėjęs Mūsų Senovėje spausdinti *Vaclovas Biržiška.* Suspėta išspausdinti šie eilėraščiai: Upe tiewines Tatula miela (M.S. II 1 p.123). Kas gi iszgidis szirdi sudraskita (II p.124-130), Artojas (Saulala auksztaj paszoka szwiesi, t. p.131-133), Oj broliai mieli, kas gi taj nutika (M.S. II 3 p.307-308), Nebeskuskit brolej usu, Ejsma tojos muszti rusu (t. p.309), Rieszutinaj (M.S. II 3 p.471-477), Senis Kiambala (M.S. II 4 p.632-647), Wysy szumet wiena balsa saka (1863) (M.S. III 1 p.119-133). Penkiose Mūsų Senovės knygose iš viso suspėta iš 9200 eilučių išspausdinti apie 2200 eilučių. Kiek ištraukų pateikia *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.197-202.

3) 1936 m. iš profesoriaus Jono Jablonskio palikimo buvo gautas kitas Anusavičiaus eilėraščių pluoštas (dalis to paties pluošto jau seniai buvo LMD, bet nežinota, kad tai Anusavičiaus eilėraščiai), rašytas jam jau iš ištrėmimo grįžus į Lietuvą. Čia buvo apie 30 eilėraščių, sudarančių apie 8300 eilučių. Jų tarpe yra ir eiliuotas atpasakojimas nuotrupos iš Senkevičiaus Potopo apie kautynes ties Klovainiais ir vertimas Syrokomlės (Žaliakelmio) Ulaso ir Vilniaus. Iš to pluošto dar nieko neišspausdinta.

4) (Senkevičiaus Apgynimas Czenstakavos, verstas proza).

Tėv. Sarge 1900 N4/5 *J. Tumas* rašo turįs rankose tą vertimą.

Dokumentai. 1) 1878 IX 9 tremtinio Nečaevo Anusavičiui duotas pakvitavimas.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.119-120.

2) 1907 II 13-15 J. Anusavičiaus mirimo metrika.

Išsp. *J. Tumas* Raštuose XI 1926 p.181.

Literatūra. *(J. Tumas)* b.p. J. Anusavičiaus eilėraščiai — Tėvynės Sargas 1900 N4/5 p.45-54, N6/7 p.39-47, N8 p.33-44, N9 p.24-30, N10/11 p.14-20, N12 p.14-19.

(") J. Anusavičius — Raštai XI 1926 p.186-216.

(") Anusavičius Julius — Lietuviškoji Enciklopedija I 1932 p.799 (ir

Raštai XIX 1933 p.302-303); Anusavičius (Hanusavičius) Julius — Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.213 (V. B-kos papildyta).
Vytautas Steponaitis Medžiaga 1863-1864 m. sukilimo istorijai — Karo Archyvas II 1925 p.72.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra I 1936 p.38-39.
Vaclovas Biržiška J. Anusavičiaus nežinomi eilėraščiai — Mūsų Senovė II 1 1937 p.119-133, II 2 1938 p.307-309, II 3 1938 p.471-477, II 4 1939 p.632-647, III 1 1940 p.119-133.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.66.
Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.21.
J. Aistis— A. Vaičiulaitis Lietuvių poezijos antologija 1951 p.197-202, 76 [2].
B. Pranskus—B. Žalionis Julius Anusavičius — Pergalė 1958 N11 p.151-161.
(") J. Anusavičius — Lietuvių literatūros istorija II (kapitalizmo epocha) 1958 p.60-66.

105. Antanas Robertas Beresnevičius

Biografija. Sūnus vysk. Valančiaus sesers Petronelės (g. 1805 XII 18 ir mirusios 1867 I 3), ištekėjusios 2 voto už Simano Barškiečio, pasivadinusio vėliau Beresnevičium. Antanas Robertas gimė 1832 m. Papilės vls. Mokėsi Varnių seminarijoje ir Petrapilio dvasinėje akademijoje, kurią pabaigė 1855 m. teologijos magistro laipsniu. Baigęs buvo tuojau paskirtas — vietoje atleisto iš seminarijos ir paskirto Vidžių klebonu Antano Juzumo — Varnių seminarijos moralinės teologijos ir homiletikos profesorium ir seminarijos prokuratorium. Paskiau pakeltas kanauninku, o perkėlus 1864 m. seminariją į Kauną, buvo paskirtas seminarijos inspektorium. Po to ilgus metus buvo Žemaičių vyskupijos atstovu Petrapilio dvasinėje kolegijoje. 1864 X 22 Valančius prašė gubernatoriaus leidimo paskirti B. pralotu, kapitulos klebonu ir oficiolu, bet tas leidimo nedavė. 1875 m. jau buvo pralotu oficiolu. Mirė 1904 V 10 (nauj. kal. 23 d.).

Raštai. 1) Parašė naują Valiūno Byrutei melodiją, pasiuntė ją Laurynui Ivinskiui, kuris dar 1853 m. buvo jį persiuntęs Zavadzkiui, kad tas pridėtų tą gaidą prie išspausdintos Kalendoriuje 1852 metams pačios Byrutės, bet Zavadzkis tos gaidos neišspausdino.

2) Ant Nedielu apskritu metu Pamoksłaj K. Andriejaus Filipecki pagał kiaturu dalu metu i kiatures dales padaliti. Dalis I Užrakin sawiep pamoksłus nu Adwenta ligi didzioses gawienes. 1866 m. 758p.

Vysk. Valančiui pavedus, A.B. kartu su broliu kun. Povilu išvertė Filipeckio pamokslų I dalį, bet, rusų administracijai Bialobrzeskio pamokslus išspausdinus rusų raidėmis, Filipeckio pamokslai nebuvo duoti spausdinti, ir išliko vien rankraščiu.

3) (Kartu su J. S. Dovydaičiu ir R. Stakėnu išvertė lietuviškai ir IV dalį Bialobrzeskio Išguldimu šventu Evangeliju, kurie 1870 m. rusų administracijos buvo išspausdinti Vilniuje rusų raidėmis, 278p.)

Literatūra. *M. Valančius* Trumpa Kauno bažnyčių istorija — Žinyčia 1900 N2 p.38.

(") Užrašai — Tėvynės Sargas 1900 N1 p.31, N2/3 p.197.

Vaclovas Biržiška Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas į lietuvių kalbą — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.166-168.

(") Beresnevičius Antanas Robertas — Lietuviškoji Enciklopedija III p.559; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.407-408.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.426.

106. Pranas Viksva

Biografija. Prano Viksvos sūnus. Gimė 1832 m. bene Papilio par. 1847-1850 m. mokėsi Panevėžio apskrities mokykloje, 1853-1857 m. Varnių dvasinėje seminarijoje, kur jo artimiausi draugai buvo Klemensas Kairys ir Antanas Baranauskas (triumviratas).

1857 m. buvo įšventintas kunigu ir paskirtas Truskavos vikaru, 1858 m. buvo perkeltas į Pampėnus, paskiau į Klovainius. 1859-1862 m. buvo vikaras Šatėse, 1863-1866 m. Kėdainiuose filialistas.

1863 m. Kėdainiuose buvo suimtas ir 1863 VII 10 ligi IX 27 laikomas Vilniaus kalėjime. Tačiau jam pavyko pasiteisinti, ir Vilniaus tardymo komisija 1863 VIII 21 nutarė, kad nesa duomenų jam nuteisti. Po to grįžo atgal į Kėdainius.

Nuo 1866 VIII 27 buvo Žiobiškio administratorius, nuo 1872 m. ten pat klebonas. 1875-1881 m. Pušaloto klebonas, nuo 1882 m. vėl perkeltas klebonu į Žiobiškį. Nuo 1897 m. ligi mirties buvo klebonu Pandėlyje. Čia ir mirė 1907 m. gruodžio 28 d. (naujuoju stiliumi — 1908 m. sausio 10 d.).

Raštai. Szwentadienis darbas arba skajtimaj szwentosi dienosi... iszguldity isz lenkiszka lietuwiszkaj per K.P.W. (Vilniuje) 1862 m. 279p.

Yra tai kun. *Karolio Antonevičiaus* Czytania świąteczne vertimas. Greičiausia, K. Kairio paveiktas, Viksva šį vertimą buvo atlikęs dar seminarijoje tebebūdamas. *J. Totoraitis* Ateities Spinduliuose 1916 N1 ir *A. Grinevičius* Lietuvos Mokykloje 1921 N7/8 p.353 šį vertimą neteisingai buvo priskyrę kun. Valinčiui, gyvenusiam Varšuvoje Krosnos klebono Valinčiaus broliui. *Vaclovas Biržiška* Lietuvių bibliografijoje II 1926 p.302 neteisingai šį vertimą buvo priskyręs kun. Peliksui Vereikai, bet tai atitaisė 1929 m. Liet. bibliografijos III d. papildymuose p.CLXXIV. Antrąjį leidimą, pasirodžiusį 1907 m., pats P. Viksva paruošė spaudai ir, dar jam esant gyvam, šis buvo išspausdintas; ten jis aiškiai pasisako šį darbą išvertęs ir prieš keliasdešimt metų pirmą kartą išleidęs.

Dokumentai. 1) 1856 X 4 A. Baranausko lenkiškas eiliuotas laiškas — Do X.F.W. (Drogi mei duszy Litwinie).

2) 1857 I 29 A. Baranausko lenkiškas eiliuotas laiškas — Do X.F.W.

3) 1857 V 18 A. Baranausko — Do J.X. Franciszka Wikswy, dopisek do kilku bezgranin w jego imioniku (Z litewskich lasów prosty sielanin, śpiewem po prostu...).

Visi šie trys laiškai nebuvo spausdinti.

4) 1857 IX 24 Viksvos lenkiškas laiškas A. Baranauskui.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.146-147.

5) 1858 I 8 Viksvos lietuviškas laiškas A. Baranauskui (Mielas Broli Lietuwi).

Išsp. *V. Maciūnas* l.c. p.147-148.

6) 1858 m. lietuviškas P. Viksvos laiškas K. Kairiui.

Mini *V. Maciūnas* l.c. p.146.

7) 1858 m. K. Kairio lietuviškas eiliuotas laiškas Viksvai (Mielas Brolou Lietuwi, Kunige Pranciszkaj, Ar giwas do-gi, ar swejkus esi...).

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.322-325 ir Nežinomuose senuose lietuvių tekstuose 1931 p.74-77.

Literatūra. *J. Totoraitis* Ateities Spinduliai 1916 N I p.39.

A. Grinevičius Lietuvos Mokykla 1921 N7/8 p.353.

F. Specht Grammatische Einleitung (A. Baranowskis Litauische Mundarten) 1922 p.15 42-43, 53, 89, 99, 165, 191, 373, 414.

Vaclovas Biržiška Lietuvių bibliografija II 1926 p.302 (N1369) ir III 1929 p.CLXXIV.

(") 1858 ir 1859 m. K. Kairio eilės — Tauta ir Žodis VII 1931 p.322-325 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.74-77).

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.66.

E. Fraenkel Syntax der litauischen Postpositionen 1929 p.212.

P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte d. litauischen Personalpronomina 1933 p.13, 14, 28, 60, 61, 67, 68, 102.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.208, II 3 1936 p.407-408.

V. Maciūnas Pr. Viksvos laiškas A. Baranauskui — Mūsų Senovė II 1 1937 p.145-148.

Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 212.

107. Romualdas Stakėnas

Biografija. Gimė apie 1834 m. (1866 m. turėjo 32 metus), greičiausia, Zarasų aps., bene Sipeliuose. Baigė Varnių seminariją. Įšventintas kunigu apie 1858 m. Buvo Varnių katedros pakustošis. Pagal Valančių, "per piktumą gubernatoriaus Kaznačeevo be jokios kaltės būtų buvęs ištremtas į Olonecko gub., bet išbėgo į Prūsus". Tačiau iš oficialaus gubernatoriaus susirašinėjimo matyti, kad jis jau 1866 m. buvo Kaune policijos priežiūroje, katedros viceprepozito atsakomybėje ir kad turėjo būti ištremtas ne į Olonecko, bet į Orenburgo guberniją, pabėgo iš Kauno 1868 III 29 ir jo niekur policija negalėjo surasti. Turint galvoje, kad Sipeliečio slapyvardžiu rašęs korespondencijas į "Vilniaus Žinias" 1905 m. ir į "Lietuvos Ūkininką" 1907 m. iš Ventspilės (Vindavos) ir iš Neretos buvo Romualdas Stakėnas, galimas daiktas, kad jis iš Kauno pabėgo ne į Prūsus, bet į Latviją ir ten ilgus metus slapstėsi. Taigi ir mirė ne anksčiau kaip 1907 m.

Raštai. 1) *M. Białobrzeski* Iszguldimaj szwentu Ewangeliju ant wisu Nedeliu ir szwencziu isztisu Metu. Dalis ketwirta. Wilniuje 1870 m. 278p.

Vilniaus generolo gubernatoriaus kanceliarijai reikalaujant išversti lietuviškai Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslus, vysk. Valančius ketvirto tomo Bialobrzeskio vertimą buvo pavedęs kun. J. S. Dovydaičiui, bet šį, darbo dar nebaigusį, ištrėmus į Sibirą, Valančius pavedė darbą baigti kun. Romualdui Stakėnui ir Antanui Beresnevičiui. Šis tomas buvo baigtas versti tik 1867 m., o paskiau rusų administracija jį be Valančiaus žinios išspausdino rusų raidėmis 1870 m.

2) *Sipelietis (R. Stakėnas)* Vindava — Vilniaus Žinios 1905 N108, 123. (223? *M.B.).*

3) *Sipelietis (R. Stakėnas)* Neretos — Lietuvos Ūkininkas 1907 N44.

Dokumentai. 1868 IV 1 Kauno gubernatoriaus pranešimas Zarasų ispravnikui apie kun. Stakėno pabėgimą.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani 3 1936 p.219-220.

Literatūra. *M. Valančius* Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.29.

Vaclovas Biržiška Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas į lietuvių kalbą — XXVII Knygų Mėgėjų Draugijos Metraštis I 1933 p.156-158.

P. Kubicki Bojownicy kapłani I 3 1936 p.219-220, II 1 1936 p.796-797, II 3 1936 p.219-220.

108. Antanas Baranauskas*

Biografija. Antanas Baranauskas (pats dažniau rašėsi Baranovskas, kaimynai vadino jį ir Baranaucku, paprastai betgi Baronu, spaudoje ir Baranauskiu vadinamas) gimė 1835 m.**) sausio 5/17 d. Anykščių Jurzdike. Baranauskai sakėsi kilę iš bajorų, net nuo Valuinės į Lietuvą atkilusių, kurie betgi, caro vyriausybei ėmus bajorus varyti nuo karališkos žemės, įsirašę karališkaisiais ir likę prie žemės. A.B. senolis į Anykščius atėjęs nuo Vabalninko. A.B. tėvas Jonas (1804-1868 m.), motina Teklė Povilonytė. B-ai turėjo — be kelių mažų mirusių — penketą užaugusių vaikų: 1829 m. gimusį Joną, 1832 m. gim. Rozaliją, 1835 m. gim. Antaną, 1838 m. gim. Juozą, 1842 m. gim. Anuprą. 1839 m. A.B. drauge su tėvais išsikėlė į Užupiečius, tų pat Anykščių sodžių, tik dešiniame Šventosios krante.

1841-1845 m. tėvas ir brolis Jonas mokė jį lenkiškai skaityti ir rašyti. 1845-1848 m. per žiemas ėjo rusišką Anykščių pradžios mokyklą (selskoe učilišče), vasarą gyvulius ganydamas, 1848-1849 m. buvo Gelvonų klebono Danevičiaus tarnelis (lekajukas). 1849-1850 m. išbuvęs pas tėvus, 1851-1853 m. išėjo Rumšiškių valsčiaus raštininkų mokyklą. 1853

---

*) Brolio Vaclovo paliktame Aleksandryno III t. mašinraštyje neatsiradus Antano Baranausko biografijos, teko man ją sulopyti — visas 4 jos dalis, teatsirėmus vien savo straipsniais Lietuviškojoje ir Lietuvių Enciklopedijose apie A.B. ir Anykščių šilelį ir brolio Vaclovo Lietuvių bibliografija, bemaž jokios daugiau pagalbinės medžiagos neturint.—1957 m. liepos-rugpiūčio mėn. Los Angeles, Calif. *M. Biržiška.*

**) Lietuvių Enciklopedijoje kažin kodėl "1831 m.", nors ne tik Lietuviškojoje Enciklopedijoje, bet ir V. B-kos Lietuvių rašytojų kalendoriuje 1946 m. ir jo II leidimo rankraštyje yra "1835 m.". Tačiau "sausio 5/17" atrodo įtartina, nors taip pateikiama abiejose enciklopedijose ir Rašytojų kalendoriaus II leidimo rankraštyje, tuo tarpu 1946 m. kalendoriuje rodoma "I 17/29". Juk I 17 Šv. Antano diena, ir 1835 m. Anykščiuose tebeveikiant senajam kalendoriui, natūralu būtų tą dieną gimusį Antanu pavadinti. Antra vertus, yra žinoma, kad A.B. šventė Antaną birželio 13 d. (Kl. Kairio pasveikinimas). *M. B-ka.*

m. mėnesį padirbėjęs Kauno palatos raštinėje, 1853-1854 m. Vainuto valsčiaus raštininko padėjėjas, 1854-1855 m. tas pat Raseinių vls., 1855 m. Sedos vls., 1855-1856 m. Skuode jau vls. raštininkas.

Telšių poetės Karalinos Praniauskaitės, su kuria B. užmezgė poetinę korespondenciją, raginamas ir jos brolio kun. Otono Praniauskio drąsinamas, nusipirkęs už paskolintus 10 rublių Telšių progimnazijos 4 klasių liudijimą, 1856 m. rudenį jis stojo į Varnių kunigų seminariją, kurią baigė 1858 m. Seminarijoje pasireiškęs savo uolumu ir poetiniais gabumais (1856-1857 m. klierikų B., Klemenso Kairio ir Pranciškaus Vikšvos "triumviratas"), seminarijos vadovybės rekomenduotas ir seminarijos profesorių lėšomis (kol atsirado laisva stipendija), vysk. Valančiaus buvo nusiųstas į Petrapilio dvasinę akademiją. Akademijos mokslą išėjęs 1858-1862 m., rektoriaus Aleks. Beresnevičiaus buvo pasiųstas į užsienį valdžios stipendininku tęsti mokslo, 1863-1864 m. studijavo Miunchene, Romoje, Innsbrucke, Louvaine. Dėl 1863 m. įvykių jo broliai Jonas ir Juozas buvo ištremti į Sibirą, bet A.B. "Kelionės Peterburkan" autorius dar 1861 m. pritaręs sukiliminiam sąjūdžiui, išvertęs "Boże coś Polskę" lietuviškai (M. Akelaičio išleista) ir dar 1864 m. Miunchene nerimęs, caro vyriausybei neišryškėjo ir liko nepaliestas.

1865 m. B. profesoriavo Petrapilio dvasinėje akademijoje, bet jau 1865 XII vysk. Valančiaus buvo atšauktas į savo vyskupiją. Iš pradžių buvo Kauno katedros vikaras, 1867-1884 m. Kauno kunigų seminarijos homiletikos, tad ir lietuvių kalbos ir dogmatinės teologijos profesorius, 1874 (kartais klaidingai nurodoma 1869) m. seminarijos inspektorius; 1879 m. kanauninkas, 1883 m. pralotas. 1884-1897 m. Žemaičių pavyskupis, 1897-1902 m. Seinų vyskupas. Mirė Seinuose 1902 m. lapkričio 26 dieną.

Raštai. 1) *Dienoraščiai,* 1853-1856 m.

LMDr. rankraščiai. Pradėta dar Rumšiškėse ir nutrūko Varniuose. Rašoma daugiausiai lenkų kalba. Nespausdinti.

Pirmieji lietuviškieji kūriniai.

Piemens posmai apie diržą raudoną (plieks mus per šonus), apie smalaūsį (Oi, tu smala, smalaūsi), pasak brolio Anupro — apie 1851, Vaina vilko ir piemenų (Pusę awełes suėdęs), pasak to paties, apie 1851, bet pasak paties Antano B. 1853 (V. 3), Mažų dienų atminimai (didi buvo prispaudimai), 1853 X 19 Szwętoja arba Szwętupis (neišliko), — 1854 I 8 wiersz żmudzki o pożyteczności bajek (neišlikęs eilėraštis). Po to jau eina Saułatekis.

2) *Ułamki moich uczuć* czyli okruszyny żywiołów karmiących się w mojej duszy w pobycie w Rossiejniach. Tam i w Kownie z łona wydobyte, w gruby rym spowite i rodzicom ofiarowane.

Rankraštis LM Dr-je. Iš pradžių lenkiški eilėraščiai, po kuriais pažymėta: Onikszty 31 Marca 1855 roku. Toliau eina dar keli eilėraščiai lenkų kalba, po kuriais žymima įvairūs 1854 m. rudens ir žiemos mėnesiai (nuo rugsėjo 22 d. ligi gruodžio 16 d.), po vienais 1855 m. kovo 1 d., po dviem laiko nenurodoma. Paskutinis, devintas eilėraštis Saułatekis. (Jau szwiesi saułe apiszwietie žiemi), po kuriuo tėra tik parašas AB ir kuris tenka priskirti taip pat 1854-1855 metams, tad bus vienas pirmųjų A.B. eilėraščių lietuvių kalba. Lenkiški eilėraščiai niekur nespausdinti, o Saulėtekį paskelbė *M. Biržiška* 1918 m. Liuososiose Valandose vasario 26 d. N2/5 (pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.158-160: Nežinomieji A. Baranausko eilėraščiai). Sąsiuvinis surašytas 1855 Kovo 30-31 Anykščiuose (dar Sedon neišsikėlus). Saulėtekį iš rankraščio kartoja dar *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.450-451 su fotokopija.

3) *Wiersze* układane przez A.J.T. Baranowskiego (su 1861 V 4 Panevėžio cenzoriaus Vinco Urbonavičiaus leidimu spausdinti).

Rankraštis LM Dr-je. Per 70 eilėraščių. 1851-1857 m. lenkiška poezija, su dviem lietuviškais eilėraščiais Kl. Kairiui, 1857 m. (bene pas tėvus apsilankius) surašyta, tikriau keliais atvejais rašyta, ir pas tėvus papildyta, dar 1855 K. Praniauskaitės peržiūrėta (82-84 psl. yra ir jos pačios įrašytas eilėraštis).

Lenkiški eilėraščiai: 1851 Wylew Niemna w Rumszyszkach; 1852 Wiosna, Lato, Jesień, Burza, Smutna rozwaga przyszłości; 1853 Zima, Pożegnanie Rumszyszek, Noc poprzedzająca rozłąkę z rodziną, Wojnuta czyli 14 Maja Požar Wojnutski, Moc ciekawości Tylżyckich czyli Pieniądz w Tylžy; 1854 Hołd wdzięczności dla Zwierzchności; 1855· Obraz początku wiosny, Pożegnanie Onikszt i rodziny, Wieczór wiosenny na brzegu Wardawy. Toliau nuo 1855 m. gegužės mėn. ligi 1858 m. poetiškoji A.B. ir K. Praniauskaitės korespondencija: Pran-tė Bracie w Chrystusie chociaž mi nieznany (1855), Bar. Piewczyni Žmudzi, rozkosznej krainy (1855 V 20), Pran. Za cóż tak chlubnem darzysz mię imieniem ir Cudny krajobraz duszę zachwyca, Bar. Płody twych uczuć zachwycające (1855 XII 28), Bar. Cudny piosnki kwiat, serce me i świat (1856), Bar. Do Pieśniarki Žmudzkiej krainy (1857 III 5), Bar. Siostrze w Bogu (1857 VII 19), Bar. Błogosławiony, kto z Božej ręki (1857 III 16), Bar. Dopisek do Równienki (1857 VI 18), Bar. Odpowiedź na bratnią życzliwość i pieśń wytrwania (1858 I 8). Šis B. rinkinys savo turiniu — kiek tai liečia čia suminėtą Bar. ir Pran. korespondenciją eilėraščiais — yra susijęs su Bar. atskirame sąsiuvinyje 1855-1857 m. surašytais (LMDr. rankraštis) Pran. eilėraščiais, kurių daugelis pateko į 1858 m. Vilniuje išspausdintą jos rinkinį Piosneczki, o du eilėraščiu — Bar. Śpiewaczko Žmudzi, urodzej krainy (Wiersz młodego poety do Karoliny Pr.) ir Pran. Za cóż tak chlubnem darzysz mie iminiem (Odpowiedź młodemu poecie) — tur būt, Pr-tės pasiųsta — pateko į Teka Wileńska 1857 N2. Visa kita iš šio B. rinkinio nespausdinta.

Be to, šis B. rinkinys savo turiniu yra susijęs su K. Kairio poezija, kurios kai kas surašyta ir atskirame K. rinkinėlyje Zbiorek Rymów i Poezyj,

sporządzony przez Klemensa Kayro w roku 1857 17 kwietnia w Worniach (LMDr. rankraštis), kuriame betgi jis teįrašė 3 eilėraščius, ligi to laiko parašytus, o 10 vėliau (1857-1859) parašytų, jų tarpe ir dvejetą lietuviškų. Čia syji ir eilėti B. santykiai su kun. Pr. Viksva. Tad tuose rinkiniuose: B. Drogi mej duszy Litwinie (Viksvai, 1856 X 4), K. Lubo nie umiem tego języka (Baranauskui, 1856 X), B. Do X. Klemensa Kayro (Czemuž tak smutno nucisz Twe pieśni, 1856 X 19), K. Amice me suavis (Baranauskui, 1856 XI), B. Ad eundem (Drogi w Chrystusie bracie Klemensie, 1856 XI 4), B. Wpis do zbioru poezyj X. Klemensa Kajro (Z duszy poety uczuć ogniska, 1856 XII 2), B. Do X.K.K. (Posłancze niebios, duszo artysty — Kairiui, 1857 II 8), B. Wiosno — do Słowika (Czemuž nie piejesz, słowiku Litwy — Kairiui, 1857 IV 28), K. Echo piosnki "Wiosna" (Baranauskui, 1857 V 2), B. Na pochlebne Echo (próžno człowieka w rajskie stroić pióra — Kairiui, 1857 V 10), B. Do K. Franciszka Wikswy (litewskich lasów prosty sielanin — 1857 V 18), B. Wspomnienie (I było nam dobrze — Kairiui, 1857 VI 11), K. Požegnanie do A.B. (išvažiuojant į Petrapilį — Baranauskui, 1857 VIII 24).

Be šių lenkiškų eilėraščių, Wierze rinkinyje yra B. du lietuviški ir vienas K. ten pat: B. Paswiejkinimas dienoj Warduwiu Brolo Wieszpatij Klemenso (Broli Mielausias tiarp wisu Lietuwiu, 1856 VI 23) ir B. Ad eundem (Tawiej žodžiej łabej moń pamiego, 1856 X 30), o K. Geražodis A.B. dienoj Warduwiu 1858 Peterburge (Dienieła briekszta), K. lotyniškas Baranauskui (Exoptatissima gratulatio Antonio Baranovio, 1858, Dei stupenda coepta sunt dari) ir to pat K. Mielas Brolau Lietuvi Kunige Pranciszkej, 1858 (Viksvai). Skyrium dar yra K. Antanui Baranauskui (Tawo szindiena gražiausia diena, 1859 VI 13). Lietuviški B. Paswiejkinimas ir Ad eundem išspausdinti *M. Biržiškos str.* Dar iš nespausdintų A. Baranausko eilėraščių 1918 m. Liuosoje Valandoje balandžio 27 d. N4/7 (pakartota Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.162-163 ir 164).

1912 m. Seinuose išleistuose Vyskupo Baranausko raštuose p.82-84 yra Alleliuja (kun. K. Kairiui).

4) *Artoju giesmes szwintos.* Tai 5 B. giesmės: 1857 Anykščiuose rašyta 1) Linksmybė mano Tu Jezau esi, 2) Tėwe wargdieniu, Rėdytojau wiso, ir 3) Wieszpatie, Tawęs szaukiames giłuman parsmegę, 1858 Varniuose, 4) Tėwe geriausis, Iszganytojau, ir 5) Dėkui gi, dėkui, Jezau małoningas. Tas giesmes vysk. M. Valančius 1859 VI 2/14 pacenzūravęs (1858 vasario 24 d. B. sveikino jį vardinių: Sweiks Tėwe, sweiks Piemuo Žemaicziu szalies) pridėjo p.695-718 tuo pat bendru vardu prie savo 1860 m. Kantyczku arba kningos giesmiu, aiškiai pažymėdamas, jog Art. giesm. szwintos "parasze klerikas Antonas Baranauskis". Kantičkos su Art. giesm. szwintomis daug kartų buvo kartojamos visu spaudos draudimo metu. Ar 1858 m. pirmoje valančinių kantičkų laidoje buvo jau B. giesmės, nežinia, nes tos laidos mūsų bibliografams (S. Baltramaičiui, Vacl. Biržiškai ir kitiems) neteko užeiti ir ji tėra jiems žinoma iš *Kornilovo* knygos Russkoe delo v Severo-Zapadnom Krae 1901 p.360.

5) *(O mowie ludu žmudzkiego i litewskiego).* Lenkiškas B. rašinys, parengtas dar jam tebesant Kauno seminarijos klieriku, tad 1857 ar 1858 m.,

ir M. Davainio Silvestraičio išspausdintas 1913 m. laikraštyje Litwa N11/12 p.109-112. To rašinio svarbesniąsias mintis Mūsų Senovėje II t. N4/9 1939 p.679-680 pateikė *V. Mc. (Maciūnas)* str. A. Baranausko rašinys apie lietuvių kalbą.

6) *Anykszsziu Szilelis*, B. rašytas Anykščiuose 1858 (176 eilutės) ir (nuo: Oi būdavo, būdavo iš mūsų šilelio) 1859 m. (166 eilutės) vasaros atostogomis.

Išspausdinta vysk. Valančiaus 1859 VI 5/17 (tuoj po Artojų giesmių) ir 1860 V 14/26 aprobuotuose, 1860 ir 1861 m. L. Ivinskio kalendoriuose. 1860 m. kalendoriuje pateikta autoriaus nenurodant, o 1861 m. pažymint slapyvardžiu Jurksztas Smałausis Anikszcziuos, 1859 m.

Ivinskiui svetimos buvo rytiečių tarmės, ir jis savaip išlygino A.Š. kalbą, be to, šį tą iš ten praleido (gal maskolių cenzūros priverstas), bet A.Š. ne tik su kalendoriais Žemaičiuose ir kitur paplito, bet ir iš paties B. rankraščio nuorašais pasiekė rytiečius, iš kurių 1860 m. B. papildė savo rankraštį. 1873 m. Lietuvoje lankęsis Prahos univ. docentas dr. *Leopoldas Geitleris* iš Ivinskio kalendoriaus susipažino su A.Š. ir išprašė iš B. kūrinio originalą, kurį sakėsi išspausdinsiąs B. rašyba, bet jo išspausdinimu veikale Litauische Studien 1875 p.40-48 B. liko nepatenkintas. Petrapilio mokslų akademijos narys akademikas *Ant. Schiefneris* susipažino su B. dar dvasinės akademijos studentu ir, gavęs iš jo A.Š. nuorašą ("perraszą"), 1861 ar 1862 m. pasiuntė jį įžymiausiam to meto kalbininkui, Jenos univ. prof. *Aug. Schleicheriui*, su kuriuo B., užsienyje būdamas, ne tik ėmė korespondoti, bet ir 1865 m. pradžioje buvo pas jį Jenoje apsilankęs, o šis dar tais pat metais kalbinėmis B. pastabomis pasinaudojo Donelaičio Litauische Dichtungen prierašuose. Schl. turimas A.Š. originalas — 1868 m. šiam mirus — per Schl. mokinį prof. *Aug. Leskieną* pateko į kito Schl. mokinio dr. *Hugo Weberio* rankas. Šis sugebėjo užmegzti su B. ilgametę korespondenciją ir, niekados su juo nesusitikęs, virsti tikru jo bičiuliu, o kas svarbiausia — su B. nuodugniai išsiaiškinus — 1882 m. rugpiūčio mėn. Weimare, kur gimnazijos direktorium W. buvo, išleisti gimnazijos metinės apyskaitos priedu Ostlitauische Texte, Helf 1, su A.Š. dviem tekstais, tarminiu ir bendriniu, XXXV ir 23p. Antroji dalis (Heft 2) su kitais tarmių tekstais, A.Š. priedais ir kitkuo, W. buvo rengiama, tik nepasirodė. Toji medžiaga — iš B. gautieji tarminiai tekstai — tik 1920 m. *Spechto* buvo išleisti (Litauische Mundarten, 476p.).

Ostlitauische Texte iš pradžių nebuvo į Rusiją, tad ir Lietuvą, įleidžiami, bet dar tais pat 1882 metais, akademikui *J. Grotui* pasirūpinus, XI 17 cenzūros komitetas juos leido. Amerikinė, tilžinė, pagaliau ir vilninė, kauninė, seininė spauda A.Š. plačiai po Lietuvą paskleidė, o Nepriklausomojoje Lietuvoje (ir net anksčiau) jis ir į mokyklas pateko. Tarybinėje Lietuvoje taip pat leidžiamas (1949, 1951, 1954 ir kt. m.). Dar pateikia *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.209-218, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.451-460. Spaudos draudimo metais *E. Volterio* Lietuviškoje Chrestomatijoje I 1901 ir II 1904 A.Š. tvarkingai pateiktas. *Stefanija Jablonskienė* išvertė jį lenkiškai: Borek Oniksztyński — Litwa 1909 N12-14,

1911 m. pakartota *St. J.* Poezje odradzającej się Litwy ir 1912 m. A. Baranowski, Poezje litewskie z przed r. 1863. 1934 m. *N. Rastenis* išvertė jį angliškai ir išspausdino 1956 m. Lietuvių Dienose ir skyrium, antrašte The Forest of Anykščiai by Antanas Baranauskas. Į rusų kalbą išvertė *N. Tichonov* Anykščiaiskij bor, išl. 1950 m. ir ten pat — su J. M. Kuzminskio graviūromis — 1952 m.; abiejuose leidimuose A. Venclovos str. Baranauskas i ego poema.

7) *Giedu dainelę.* Parašyta 1857 (pasak kitų — 1862) m. Pirmą kartą išspausdinta 1883 m. Auszroje N1, antrašte Lietuvos senovės paminėjimas, A. Baranauską pridengus slapyraidėmis A.B. Paskelbimas Auszroje autoriaus neatsiklausus sukėlė didelį jo nepasitenkinimą. Žmonėse ji ėjo dar Dainų dainelės, Senovės dainos vardais. 1892 m. kartota *K. Žalvario* parengtame laidinyje Tėvyniszkos giesmes. Dar *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* l.c. p.203-206, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c. p.460-462.

8) *Kelionė Petarburkan.* Parašyta 1858 m. rudenį Petrapilio akademijoj, bet kiti spėja po lenkmečio buvus sukurtą (*J. Tumas:* "Šita daina visados ir visiems darė įspūdį parašytos po 1863-1864 nepavykusios revoliucijos ir prasidėjusios tikrai baisios reakcijos"). Nuorašais paplito per 30 metų niekur nespausdinta. Nuorašuose ir žmonėse visaip vadinta: Gromata iš Petarburko, Gromata iš Petrapilio, Gromata Antano, Kelionė, Gromata. Sudaryta iš 14 skyrių (kai kuriuose nuorašuose 15 ir net bene 16 skyrių, bet taip skirstomas tas pats tekstas, nieko nauja nepridedant), kaip ir atskirų, iš Anykščių apylinkės nuorašais plačiau pasklidusių ir sunkiausiu priespaudos metu lietuvius stiprinusių giesmių, kurių populiariausios — Sveiki, tėveliai, sveiki, broleliai; Sudiev, Lietuva, man linksma buvo; Nu Lietuva, nu Dauguva (su garsiuoju Kad tu, gude, nesulauktum!); Oi, su maldu dūšiai saldu; Kitados Lietuva labai daug galėjo, ir kitos.

Pirmą kartą išspausdinta 1887 m. tilžinėje Szwiesoje N1 Sudiev Lietuva, o 1889 m. visa Gromata iš Petrapilės amerikinėje Vienybėje Lietuvninkų N48-52. Spaudą atgavus, 1908 m. *M. Biržiška* paskelbė Vilniaus Žinių N130 ir 131 Kelionės ištraukas (su Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda, Kad tu, gude, nesulauktum ir kt.) savo str. A. Baranausko "Kelionė Peterburgan", bet dar 1912 m., leidžiant Vyskupo Baranausko raštus ir ten pateikiant ištisą Kelionę, cenzūra nepraleido anų Vilniaus Žiniose jau išspausdintų, prieš rusų valdžią nukreiptų ir visuotinai žinomų giesmių. Iš Kelionės *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* tepateikia Sudiev, Lietuva l.c. p.203, o *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* nei to nekartoja.

9) *Diewo rikszte ir małone.*

Jau seminariją išėjęs, 1859 m. vasarą Anykščiuose B. Parašė prieš girtavimą nukreiptą ir 1861 m. Ivinskio kalendoriuje išspausdinta eilėraštį. B. ten pažymėtas Jurksztu Smałausiu. Paskui išspausdintą Kaune 1910 m., taip pat drauge su Sueiga girtuoklių, 36p. 12 eilučių ištraukėlę pateikia *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* l.c. p.208.

10) *Suweiga girtoklių.*

1859 m. Anykščiuose B. išversta iš lenkų kalbos ir drauge su Diewo rikszte ir małone Ivinskio išspausdinta 1861 m. kalendoriuje. B. ten pasirašo

Jurksztu Smałausiu Ažupieczios. Paskui išspausdinta Kaune 1910 m. drauge su Diewo rykšte, 36p.

11) *Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva.*

1859 m. rudenį Petrapilyje B. parašyta ir pirmą kartą išspausdinta tiktai 1895 m. Žemaiczių ir Lietuvos Apžvałgoje N12. Spaudą atgavus, išspausdinta 1907 m. Nedėldienio Skaityme ir skyrium. Ištraukų kiek pateikia (iš Apžvalgos) *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c. p.462-463.

12) *Marija po kryžium stowėjo.*

Tai Stabat Mater 1860 (1861?) m. B. vertimas Petrapilyje. Paskelbta 1909 m. leidinyje Vyskupo A. Baranausko dvasiškos giesmės.

13) *Padėkawone szwencziausiai Marijai už błaiwibe* (Sweika Marija, be grieko pradėta).

Išspausdinta 1862 m. Ivinskio kalendoriuje, vysk. Valančiaus 1862 m. gegužės 2 d. cenzūruotame, tad 1862 (1861?) prieš tai B. parašyta. Pakartota 1909 m. leidinyje Vyskupo A. Baranausko dvasiškos giesmės. Lenkiškas tos giesmės vertimas, paties B. atliktas, išspausdintas 1863 m. Przegląd Katolicki.

14) *Sweika Marija, danguj iszauksztinta.*

Kaip ir Padėkavonė, išspausdinta 1862 m. Ivinskio kalendoriuje, vysk. Valančiaus 1862 V 2 cenzūruotame. B. parašyta prieš tai 1862 (1861) m. Pakartota 1909 m. leidinyje Vyskupo A. Baranausko dvasiškos giesmės.

15) *Giesme už Tewini* (Diewas, kurs Lenkus per amžiu daugibi) ir *Giesme pas Mariju Motinu Diewo* (Szwinta Marija priesz Ałtorius Tawo).

1861 m. pabaigoje B. išversta iš Bože coś Polskę ir iš Matko Chrystusa, najświętsza Marya (Modlitwa do Królowej Polskiej), o *Mikalojaus Akelaičio* Prūsuose 1862 (1861?) m. slaptai išspausdinta Giesmių nabožnų leidinėliu. Tas giesmes spausdindamas, Akelaitis tebuvo B. kalbą kiek pakeitęs. Tuos tekstus Akelaičiui priskirdamas, *A. Janulaitis* išspausdino Karo Archyve 1925 I t. p.210-211, o *Vacl. Biržiška* iš išlikusių Baranausko rankraščių (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo Universiteto bibliotekoje) — Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.345-352 ir Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.96-103.

16) (Po lenkmečio B. draugai, pvz. kun. Just. Dovydaitis 1878 m. Alūkstoje, kai ką kartodavo iš jo "dingusios poemos", — poemat zatracony a nieodżałowany, — pasak Cecilijos Plioteraitės 1878 VI 10 laiške B-kui, bet, greičiausia, tai bus Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva, per 35 metus niekur nespausdintas ir nuorašais nelabai težinomas) (ž. N11).

17) *Neramumas* (Ko gi skaudža mońi szirdełi).

1863 m. Miunchene B. sukurta ir Szirdies jausmų antrašte (vadinama dar Svetimoje šalelėje) 1892 m. išspausdinta Žemaiczių ir Lietuvos Apžvałgoje N20*).

---

*) Brolio Vaclovo B. Lietuvių bibliografijoje III 1929 m. Žemaiczių ir Lietuvos Apžvałgoje 1892 m. N12 radome dar B. Tikri szirdies bałsai. Jei tai Ant. Baranausko kūrinys, tegalima jis nustatyti, suprantama, tik į Apžvalgą žvilgterėjus, kurios čia neturiu. Gal tai kuri giesmė iš Kelionės? *M. B-ka.*

Pakartota 1912 m. leidinyje Vyskupo Baranausko raštai. Apie 1878 m. *Kast. Przezdziecki* ją išvertė į lenkų kalbą Czemu w sercu takie žale i dusza omdlewa. Ją kartoja *J. Aistis* ir *A. Vaičiulaitis* l.c. p.206-208, *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* l.c. p.464.

18) (Muenchene 1863 m. B. rašęs lietuvišką atsišaukimą, bet, vokiečių jėzuitų atkalbintas, tepasitenkinęs bene Tygodnik Poznański laikraštyje įdėtu [1863 m.], tur būt, lenkišku eilėraščiu).

19) *(Letuwiszkas kalbomokslis).*

1870 m. B. išversta lietuvių kalba Aug. Schleicherio 1856 m. Litauische Grammatik, kurią jis tikrino iš Kauno seminarijos klierikų tarmių, gilino ir ėmė savąją rašyti:

20) *Mokslas letuwiszkos kalbos.*

To rašinio sutrumpintas nuorašas kun. Pel. Sereikos, autoriaus neatsiklausus, 1896-1899 m. nevykusiai buvo išspausdintas, antrašte: Kalbomokslis letuviszkos kalbos iszdûtas per LL Tilžėje, 1896 (1899), 84p.

21) *Giesme in Panele Szwencziausia* (Sweika Marija, Dangaus lelija, miłaszirdinga ir małoninga).

Bene gavęs akstino iš Kl. Kairio 1864 m. ištrėmime parašytos lenkiškos giesmės Witaj Dziewico Bogarodzico, B. savąją parašė, kartą rodydamas 1868, o kitą 1871 parašymo metus.

22) (Lietuviški sveikinimai vysk. Valančiaus vardo dieną).

1871-1875 m. B. eilėraščiai.

23) (Miežinio liet.-lat.-lenk.-rus. žodyno įvertinimas).

1875 m. vysk. Valančius pavedė B-ui peržiūrėti kun. M. Miežinio 1868 m. žodyną (išsp. 1894 m.), kurio įvertinimą B. pranešė vyskupui.

24) *Mokslas szwentosios yszkalbos.*

1876 m. B. rankraštis, kurį jis buvo paskolinęs prof. J. Baudouinui de Courtenay ir leidęs juo naudotis ligi 1876 m. rugpiūčio mėn.

25) *Szwentas Kataliku Bažnyczios mokslas trumpai surinktas.*

Apie 1875-1876 m. B. klierikams parengtas, nebuvo spausdintas, tik žinomas iš klierikų nuorašų.

26) *Otzyv o litovskom slovare Giliusa.*

1876 m. Petrapilio mokslų akademijos pavedamas, 1876-1878 m. B. tikrino (Jurgio? *M. B-ka)* Gyliaus lietuviškai rusišką žodyną ir 1878 V 9/21 pasiuntė neigiamą atsiliepimą dėl žodyno ir dėl rusų raidžių lietuvių raštui. Šis atsiliepimas ilgainiui virto išplėstomis Zametki o litovskom jazyke i slovare, išsp. 1898 m.

27) (Sveikinimas naujo vysk. Meč. Paliulionio).

1883 VII 12/24 Lietuviškas B. eilėraštis vyskupui, išspausdintas Draugijoje 1912 m. N1 ir 2.

28) *Czy kościół katolicki wynaradawiał litwinów* ? Odpowiedź Žmujdzina niektóre zarzuty gazety "Nowoje Wremia".

1883 VIII 20 Przegląd Katolicki N38 B. atsakymas į J. Basanavičiaus str. Po povodu polskich radostej — Novoe Vremia 1883 II 14 ir kt. N.2502, 2529, 2557 ir to pat Bas. str. Poliaki v Litve — Novoje Vremia 1883 N2634.

Taučius (kun. J. Tumas) 1903 m. Dirvoj-Žinyne balandžio mėn. išvertė Baranauską — Ar Katalikų bažnyčia ištautino lietuvius.

29) *Paskutinis pamokslas wiena Žemajcziu kuniga presz smerti!*

1889 m. B. parašyta ir pasiųsta į Ameriką. 1889-1890 m. išspausdinta Vienybėj Lietuvninkų ir skyrium (autorius nenurodomas). B. supykus, kam leidėjas neišspausdino dalies, kur buvo išdėstyti lietuvių santykiai su lenkais, ir daug kur tekstą perdirbo, savo lėšomis 1895 m. išspausdino II tos knygelės leidimą, 85p., kurio dar pasirodė 1899 m. III ir 1905 m. IV leid.

30) *Zametki o litovskom jazyke i slovare.*

Iš Otzyv o litovskom slovare Giliusa išaugo B. Zametki, jau gatavos 1889 m. (lietuviškai jo atreferuotos 1889 XI 1 laiške Weberiui) ir jo pasirašytos 1897 I 25 Kaune, išspausdintos Petrapilio mokslų akademijos 1898 m., 80 t. IIIp. ir pakartota 1899 m. tos pat akademijos Sbornik Otdelenija russkago jazyka i slovenosti. P.78-80 apie rusiškų raidžių netinkamumą lietuvių raštui.

31) *Bemerkung ueber eine zahlentheoretische Formel.*

Šį rašinį B. išspausdino 1890 m. žurnale Zeitschrift f. Mathematik.

32) *O wzorach służących do oblichania liczby liczb pierwszych, nie przekraczających danej granicy.*

1895 m. B-ui išspausdino Krokuvos mokslų aakdemija.

33) *O progresji transcedentalnej oraz o skali i siłach umysłu ludzkiego.*

Šį rašinį Krokuvos akademija grąžino B-ui ir jis gavo jį išleisti 1897 m. savo lėšomis.

34) *Po szitů stogu weszėt patogu.*

1897 VI 19 proginis B. eilėraštis, parašytas Rietave Oginskiams.

35) *Piemeniszkas laiszkas Seinų Vyskupo.*

Išsp. Tėvynės Sarge 1899 m. N6.

36) *Graudus werksmai* (ir 10 giesmių).

1898 m. B. parašyta graudžių verksmų giesmės (Oi man szirdį spaudža, sopa ir kitos) ir 10 kitų giesmių: III 4 Diewas žmogų sutvėrė, dusZią kunan įnėrė, III 6 Warwinkit rasą dangus isz auksztybės, III 16 Skaisczausioja, gražiausioja dangaus lelija, III 31 Linksma dena mums praszwito, IV 1 O Motyna sopulinga, V 4 Presz akis tau, Wieszpatie, ir kt. Werksmas ir giesmes — Tėvynės Sargas 1899 m. išspausdino priedu: Graudųs verksmai ir kitos naujosios giesmės, 40p.

37) *Katekyzmas* isz dekreto susirinkimo Bažnyczios *Tridentiszkis.*

Išvertęs 1899 m. B. pasiuntė per kunigus, įsakydamas jį nurašinėti. Nespausdintas.

38) *Szwentas Mokslas Rymo Kataliku Bažnyčios.*

Išvertė B. iš lenkų kalbos. 1905 II 8 vysk. Paliulionio ir 1905 I 17 Edvardo Volterio cenzūruotas, kun. J. Skvirecko spaudai parengtas, išsp. 1908 m., antrašte: Platesnis Katekizmas arba Švento Rymo-katalikų bažnyčios mokslo išguldymas, 361p.

39) (7 giesmės).

1899 m. B. parašyta: I 3 Pëmenėlams, Wargdënelams tarė Diewo siuntinys, XII 11 Diewas musu prėbėga ir stiprybė tobuła, ir kitos.

Išspausdinta 1909 m. vyskupo A. Baranausko dvasiškos giesmėse. Rankr. VDU (35 giesmių albumas Poesie).

40) (8 lietuviškos ir 6 lenkiškos giesmės).

1900 m. B. parašyta I 4 Pëmenys, pëmenys, Betlejun bėgo, II 20 Isz gilybiu szaukdamas, ir kitos.

Rankraštis VDU (35 giesmių albumas Poesie). Išspausdinta 1909 m. Vyskupo A. Baranausko dvasiškose giesmėse.

41) (2 ar 3 lietuviškos ir 3 lenkiškos giesmės).

1901 m. B. parašyta, jų tarpe I 31 apie šv. Mykolą (Te splendor et virtus Patris — Tėwo esybės yszreiszka) ir kt., įtrauktos į VDU 35 giesmių albumą Poesie.

42) *Leonardo Goffine Kniga dusziai krikszcioniszkai-katalikiszkai apszwėsti ir pataisyti*... isz wokiszkos 54 atspaudos... ir potam isz lenkiszkos kałbcs lėtuwiszkai perguldyta 436, VIII p.

1901 m. B. išversta ir nespausdinta. Rankraštis VDU.

43) *Szwencziausio Wieszpatės musu Leono isz diewiszkos apweizdos Popiežiaus XIII Gromata apskrita* Szłowingėms Brolams Patrijarkams, Primatams, Arciwyskupams, Wyskupams ir kitiems vyskupijų waldytojams Pakajų ir bendrybę su Apasztaliszku sostu turintėms.

1901 m. B. išversta ir Petrapilyje išleista litografiniu būdu. 1903 m. išsp. Dirvoj-Žinyne balandžio mėn. p.123-135, antrašte: Apskrita popiežiaus Leono XIII Gromata.

44) *Pamokslas pirmai sekminių dienai.*

Iš B. palikimo pateikta 1909 m. Vadove N9.

45) *Kaip plačiai vartojamas casus instrumentalis.*

Iš B. palikimo kun. *J. Laukaitis* pateikė 1909 m. Vadovo N10.

46) *Giesmė Leonui XIII.*

1902 m. B. parašyta. Išspausdinta jam mirus 1903 m. Kryžiuje kovo mėn. N3.

47) *Biblija* Rasztas Szwentas Seno ir Naujo Testamento. Isz łotiniszkos wulgatos Lietuwiszkai perguldytas su trumpais pareiszkimais isz kunigo Menokijaus ir kitu mokytu, 1528p.

Rankraštis, drauge su skyrium aptaisyta Kniga Psalmu, VDU bibliotekos rankraščių skyriuje. Nuo 1901 m. rudens (rugpiūčio mėn. ar rugsėjo 4 d.) ligi 1902 XI 26 B. išvertė apie 9/10 Senojo Testamento (t.kt. Psalmių knygą 1902 IV 16—1902 V 26, Giesmių giesmę 1902 VI 30-1902 VII 11). Berašydamas Jeremijos raudų žodžius: "Padarė, jog man niekas nebesiseka", gavo paskutinį priepuolį ir vakare mirė.

Dokumentai. 1) Ant. Baranausko laiškas tėvams.

Buvo laikoma LM Dr-jos rankraštyne. Ten pat ir kai kurie laiškai atskiriems asmenims arba jų A. B-ui.

2) 1857 IX 24 (lenkiškas) ir 1858 I 8 (lietuviškas) Viksvos laiškai A. Baranauskui.

LM Dr-je. Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II t. 1 kn. 1937 p.146-148.

3) 1857 X 3 K. Kairio laiškas A. Baranauskui.

Ištr. duoda *Vacl. Biržiška* Lietuviškojoje Enciklopedijoje III 1934 p.36.

4) 1862 m. A. Baranausko laiškas K. Kairiui apie arkivyskupą Fijalkovskį.

Ištr. duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 2 1936 p.32.

5) 1865 m. 4 vysk. M. Valančiaus laiškai A. Baranauskui.

V. Maciūno išsp. Mūsų Senovėje II t. 2 kn. 1938 p.314-315.

6) 1865-1879 Ant. Baranausko laiškai Ant. Schiefneriui.

Korespondencija, likusi po Schiefnerio Imper. Akad. Nauk Petrapilyje.

7) 1874-1875 F. Kuršaičio laiškai A. Baranauskui.

LM Dr-je laikomi 4 laiškai: 1874 IX 16/28, 1874 X 17/5, 1875 VIII 29/17 ir 1876 IX 22/10.

Išsp. *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje III t. N1/10 1940 p.149-153.

8) 1875-1898 m. Ant. Baranausko laiškai Hugo Weberiui.

Išsp. *K. Alminauskis* — Archivum Philologicum I 1930 p.69-103, II 1931 p.68-117, III 1932 p.55-85, V 1935, VI 1936, VII 1938, IX 1939. Neišspausdinti dar matematiniai laiškai. Visų laiškų — kalbiniais ir matematiniais reikalais — apie 100, rašytų 1875-1898 m.; paskutiniai tarminiai tekstai B-o siunčiami 1892 m. Laiškai ir šiaip B-o siųstoji kalbinė medžiaga buvo laikoma Leipzige H. Weberio palikime, bet, dr. *K. Alminauskio* pareiškimu — II Pasaulinio karo metu ten ir sudegė. 1876 I 14/26 ir 1876 VIII 25/IX 6 laiškai *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* nepilnai kartojami l.c. p.465-466.

9) 1875-1898 m. Hugo Weberio laiškai Ant. Baranauskui.

Laikyti LMDr. rankraštyne.

10) 1875-1895 m. Ant. Baranausko laiškai J. Baudouinui de Courtenay.

Korespondencija, *J. Baudouino de Courtenay* paskelbta Lietuvių Tautoje I 3 1909 ir skyrium. Iš 1875 IX 24/X 6 laiško kartojama *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* l.c. p.466.

11) 1878 VI 10 Cecilijos Plioteraitės laiškas A. Baranauskui.

Rankraštis Vytauto Didžiojo Universiteto bibliotekoje.

12) Ant. Baranausko laiškai Aušros redakcijai.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Mūsų Senovėje II t. 1 kn. 1937 p.148-150.

13) 1884 XII 25 kun. Dominiko Pėžos-Palionio laiškas kun. K. Kairio seserims.

Buvo pas Kairytes Anykščiuose. Ištr. duoda *M. Biržiška* Lietuviškojoje Enciklopedijoje II 1934 (1933) p.1167.

Literatūra. *K.A.K. (kun. A. Kašarauskas)* Znaczenie języka litewskiego we względzie naukowym — Pismo Zbiorowe Wileńskie, 1859.

(") Rzecz o litewskich słownikach i ogólny pogląd na kraje litewskie — Pismo Zbiorowe Wileńskie, 1862.

(") Wornie na Žmudzi — Przegląd Katolicki 1863 N32 p.507-508.

A. Schleicher Ch. Donaleitis Litauische Dichtungen, 1865 (prierašai).

L. Geitler Litva a Litvaně, 1874 (u Osvěta).

(") Litauische Studien 1875 p.40-48.

H. Weber — Jenaer Literatur Zeitung 1875 II N236 (apie L. Geitlerio Litauische Studien).

Zapiski Imperatorskoj Akademii Nauk 1876 XXVII p.176-177.

A. Baranowski u. H. Weber Ostlitauische Texte 1882 XXV, 23p.
(Apie Ostlitauische Texte) — Eisenacher Tagespost 1882 N187 (rugpiūčio 11 d.).
Adalb. Bezzenberger — Goettinger Gelehrte Anzeiger 1883 N6.
F. K. Brugmann — Literarische Zentralblatt 1883 IV 7.
Al. Brueckner — Archiv f. slav. Philologie 1883 VI p.601-602.
J. Basanovič Po povodu polskich radostej — Novoe Vremia 1883 N2502, 2529, 2557.
(") Poliaki v Litve — Novoe Vremia 1883 N2634.
Žmujdzin (A. Baranauskas) Czy kościół katolicki wynaradawiał litwinów. Odpowiedź Žmujdzina na niektóre zarzuty gazety "Nowoje Wremia"— Przegląd Katolicki 1883 VIII 20 N38.
Przegląd Katolicki 1897 p.737.
Vienybė Lietuvninkų 1902 p.634.
Tygodnik Illustrowany 1902 N49.
Petraitis (J. Vileišis) A.a. Antanas Baranauskis — Varpas 1903 N1 p.2.
E. Volter Žurnal Ministerstva Narodnago Prosveščenija 1903 I p.94.
S-tis (D. Tumėnas) Vyskupas Baranauskas — Tėvynės Sargas 1903 N11 B. 1-9.
A. Staniulis Pamięci ks. Biskupa Baranowskiego. Mowa wygłoszona na pogrzebie (z Kroniki Rodzinnej) 1903 m. 16p.
(Petras Tumasonis) Ant kapelio vysk. A. Baranauskio (eilėraštis) — Žvaigždė 1903 N7.
(Pr. Augustaitis) Baranowski Antoni — Podręczna Encyklopedya Kościelna I-II 1904.
Vilkaitis (V. Kapsukas-Mickevičius) Jaunos A. Barono dienos — Vilniaus Žinios 1905 N4.
Vyskupas A. Baranauskas 1905.
Dr. Balsys Ant vysk. Baranausko kapo — Vilniaus Žinios 1906 N271.
Anupras Baranauskas Jaunos vyskupo Baranausko dienos — Draugija 1907 N2.
Al. Dambrauskas Vysk. A. Baranauskas kaipo matematikas — Draugija 1907 N4 ir skyr. 12p.
(") *(Ad. Jakštas)* Kas įkvėpė vysk. A. Baranauskui "Anykščių Šilelį" — Gabija (A. Baranausko atminimui) 1907 p.24-25.
V. Dembskis Kas įkvėpė A. Baranauskui "Anykščių Šilelį" (atsakymas A. Jakštui) — Lietuva 1908 N49.
Mykolas Biržiška A. Baranauskio Kelionė Peterburgan — Vilniaus Žinios 1908 N130, 131.
(") Nežinomos A. Baranauskio eilės — Liuosoji Valanda 1918 N2/5. (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.158-160: Nežinomieji A. Baranausko eilėraščiai).
(") Dar iš nespausdintų A. Baranauskio eilių — Liuosoji Valanda 1918 N4-7 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.160-165).
(") Iš pirmųjų Antano Baranausko poezijos bandymų — Gairės 1923 N2 p.94-96 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.154-158).

((") Mūsų raštų istorija 1920 I [2]1925 p.133-138.
(") Barono gyvenimas ir raštai 1924, Iš Barono poezijos 1924.
(") Baranauskas Antanas — Lietuviškoji Enciklopedija II 1934 p.1158-1183 (ir skyr. Vyskupas Antanas Baranauskas 1934 p.1-11); Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.190-191 (Redakcijos sutrumpinta).
(") Anykščių Šilelis — Lietuviškoji Enciklopedija I 1932 p.695-709 (ir skyr. 1932 m. 6p.); Lietuvių Enciklopedija I 1953 p.190-192 (Redakcijos labai sutraukta).
Vyskupo Baranausko dvasiškos giesmės, 1909.
J. Baudouin de Courtenay A.a. kunigo vyskupo Antano Baranauskio laiškai — Lietuvių Tauta I 3 1909, ir skyr. 1909 m. 28p.
N.N. Sokolov Litovskija rukopisi jepiskopa Baranovskago — Izvestija Otdelenija Imperatorskoj Akademii Nauk 1910 t. XV 2 p.180-188.
J. Totoraitis Vysk. A. Baranausko rankraščiai Leipcige — Draugija 1910 N48.
J. Daubaras (J. Grajauskas))* Vyskupas Antanas Baranauskas 1911 m., 51p.
Vyskupo Baranausko raštai, 1912.
Vysk. F. A. Symon Keletas faktų iš A. Baranausko gyvenimo užsieniuose — Draugija 1912 N61 p.3-6.
S. Čiurlionienė Iš mūsų literatūros 1913 p.84-93.
K. Puida Mūsų dainiai 1913 p.35-77.
M. Dowojna-Sylwestrowicz Antoni Baranowski o mowie ludu žmudzkiego i litewskiego — Litwa 1913 N11/12 p.109-112.
A. Baranowski Litauische Mundarten, herausgegeben von Dr. Fr. Specht I 1920 XV, 467p.
J. Tumas Antanas Baranauskas, 1924.
Vaclovas Biržiška Lietuvių bibliografija II 1926, III 1929, IV d. 1 t. 1935, IV d. 2 t. 1939.
(") Antano Baranausko nespausdintos eilės — Tauta ir Žodis VII 1931 p.345-352, ir skyr. Nežinomi senieji lietuviški tekstai, 1931.
(") Antano Baranausko laiškai "Aušros" Redakcijai — Mūsų Senovė II t. 1 kn., 1937 p.148-150.
K. Alminauskis Vyskupo Antano Baranausko laiškai Hugo Weberiui — Archivum Philologicum I-III 1930-1932, V-IX 1935-1939.
A. Salys Baranauskas kalbininkas — Lietuviškoji Enciklopedija II 1934 p.1179-1183 ir skyr. Vyskupas Antanas Baranauskas 1934 p.11-13; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.189-190.
Vikt. Biržiška Baranauskas matematikas — Lietuviškoji Enciklopedija II 1934 p.1183-1185 ir skyr. Vyskupas Antanas Baranauskas 1934 p.13-15; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.190-191.

---

*) Seniau J. Daubaro slapyvardis buvo siejamas su kun. J. Vailokaičiu, bet dabar ir Lietuvių Enciklopedijoje ir Lietuviškosios bibliografijos II leidimo rankraštyje V. Biržiška sieja jį su kun. J. Grajausku (1882-1930). *M. B-ka.*

Naujoji Romuva 1935 N9 p.199 (Viksvos, Kairio ir Baranausko fotografinė grupė).
J. Ambrazevičius Vyskupo A. Baranausko religinės giesmės — Tiesos Kelias 1935 N3 p.157-161.
J. Laukaitis Vyskupas A. Baranauskas ir rusų valdžia — Tiesos Kelias 1935 N3 p.163-168.
V. Mykolaitis-Putinas Naujoji lietuvių literatūra I 1936.
V. Maciūnas Pr. Viksvos laiškas A. Baranauskui — Mūsų Senovė II t. 1 kn. 1937 p.145-148.
(") Vysk. M. Valančiaus laiškai A. Baranauskui (1865) — Mūsų Senovė II t. 2 kn. 1938 p.314-315.
(") A. Baranausko rašinys apie lietuvių kalbą — Mūsų Senovė II t. 4 kn. 1939.
(") F. Kuršaičio laiškai A. Baranauskui — Mūsų Senovė III t. N1/10 p.679-680.
(") Kairys Klemensas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.251-252.
K. Gečys Katalikiškoji Lietuva 1946 p.114-116, 121, 143-144, 188, 243-245, 257.
Pr. Naujokaitis Lietuvių literatūra 1946 p.63-71.
V. Padolskis Vysk. Antanas Baranauskas ir Šv. Rašto vertimas į lietuvių kalbą, 1940.
R. Mikšytė Antanas Baranauskas — Pergalė 1952 N11 p.121-124.
A. Venclova Didelio poeto tragedija — Pergalė 1947 N1 p.82-86.
(") A. Baranausko "Anykščių šilelis" — Lietuvių literatūra I p.94-99.
(") A. Baranauskas ir jo "Anykščių šilelis" — An. Šil. 1949 m. leidiny p.5-16.
H. A. Baranauskas ir jo „Anykščių šilelis" — An. Šil. 1951 m. leid. p.3-15.
(") A. Baranauskas ir jo „Anykščių šilelis" — An. Šil. 1954 m. leid. p.29-42 su J. Kuzminskio iliustracijomis.
(") Baranauskas i ego poema — N. Tichonovo vert. 1950 m. leidiny p.5-10.
V. Mykolaitis Antanas Baranauskas — Lietuvių literatūra I 1954 p.88-93.
L. Gineitis Antanas Baranauskas — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.542-570.
K. Korsakas XIX a. pirmosios pusės (...) laikotarpio literatūros būdingesnieji bruožai ir *(J. Kruopas)* jos kalbinės ypatybės — Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.221-233.

109. Klemensas Kairys

Biografija. Adomo Kairio sūnus. Gimė 1835 m. Liudiškiuose, Anykščių vls. Nors šiuo tarpu dar stingame žinių apie jo jaunystę ir mokslo eigą prieš jam stojant į seminariją, tačiau, greičiausia, mokėsi Panevėžio mokykloje. 1854 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją, kurioje mokėsi ligi 1857 m. Seminarijoje ypač susiartino su klierikais Antanu Baranausku ir Pranu Viksva ir apskritai kitiems klierikams turėjo didelės įtakos, ypač savo lietuvišku nusistatymu. 1857 m. buvo komandiruotas studijuoti į Petrapilio dvasinę akademiją. Kadangi tuo laiku abidvi valdinės Žemaičių vyskupijos stipendijos buvo kitų akademijos auklėtinių užimtos, tai jis buvo įrašytas tenai privatiniu Žemaičių vyskupijos raštinės stipendininku, nors iš tikrųjų jo išlaikymo ir mokymosi išlaidas apmokėjo tuo laiku buvęs seminarijos ir vysk. Valančiaus kapelionas, vėlesnysis seminarijos rektorius kun. Juozapas Silvestras Dovydaitis. Ir tikrai, 1860 m. pasidariusi laisva, valdinė stipendija buvo jam paskirta. 1861 VI 12 pabaigęs akademiją, buvo įšventintas kunigu, o 1861 IX 21 gavo ir teologijos magistro laipsnį.

Savo vyskupijon grįžęs, pradžioje K. buvo paskirtas Rokiškio vikaru. Tuo tarpu rusų administracija dėl politinių priežasčių buvo areštavusi Kauno gimnazijos kapelioną kun. Gabševičių ir jį ištrėmė į Petrozavodską. Vysk. Valančius į jo vietą paskyrė K. Kairį. Jis buvo paskirtas 1861 XI 20, o 1861 XII 5 tai vietai jį patvirtino ir Vilniaus mokslo apygardos globėjas, ir todėl jau nuo 1862 m. pradžios jis tas pareigas pradėjo eiti.

Nesitenkindamas vien gimnazijos kapeliono pareigų atlikimu, jis tuojau pradėjo rūpintis buvusios dominikonų vienuolyno bažnytėlės (vėlesniosios Vytauto Didžiojo Universiteto studentų bažnyčios) atgavimu ir pavertimu gimnazijos bažnyčia. Ši bažnyčia, 1845 V 1 rusų valdžiai panaikinus dominikonų vienuolyną, beveik 20 metų stovėjo nenaudojama ir palengvėle griuvo ir iro, nors jau 1860 m. administracija buvo nusistačiusi ją katalikams grąžinti. Tuo reikalu Kairys buvo parašęs eilę raštų vysk. Valančiui, metropolitui ir rusų švietimo ministerijai, tačiau, kad ir stipriai Valančiaus palaikomas (gal Valančiaus iniciatyva visas tas reika-

las ir buvo pradėtas), nieko nepešė, ir jau po 1863-1864 m. sukilimo, 1868 m., ši bažnyčia buvo paversta pravoslavų cerkve.

Čia vėl įvyko naujas jo susidūrimas su administracija. 1863 m. sausio 11 d., naujam mokslo pusmečiui prasidedant, gimnazijos vadovybės pavestas, jis gimnazijoje atlaikė katalikams gimnazistams pamaldas, bet kartu pasinaudojo ta proga pašventinti naujai pastatytus tos gimnazijos rūmus, nors dieną prieš tai buvo įvykdytas oficialinis tų rūmų atidarymas ir pravoslavų popo atliktas jų pašventinimas. Dalyvavęs tose pamaldose Vilniaus mokslo apygardos inspektorius Trupfeteris buvo to pašventinimo liudininkas, ir čia pat jau pagrasino Kairiui už tai represijomis. Kairys jau buvo nustatęs prieš save vietinės rusų valdininkijos visuomenę ir tuo, kad jau 1862 m. rudenį viešai draudė mokiniams katalikams lankyti Kauno Markevičiaus šokių mokyklą, kaip tvirkinimo įstaigą, nors tą Markevičių ypatingai palaikė gimnazijos vadovybė. Tuo tarpu iškilo dar nauja byla, kuri nulėmė K. likimą.

1863 m. pradžioje Mintaujoje pas kun. Šatinskį rusų policija padarė kratą ir per kratą, be kito ko, rado dar iš akademijos K. Kairio rašytą Šatinskiui laišką, kuriame Kairys smulkiai rašė apie tuo laiku akademijos studentų tarpe gyvavusią studentų organizaciją, jo pavadintą "Baublio respublika", kurioje ir Kairys vaidino žymų vaidmenį, būdamas tos "respublikos" laikraštėlio redaktorius. Nors iš tos organizacijos aprašymo buvo aišku, kad ji buvo suorganizuota kadaise, prieš keletą šimtmečių Lenkijoje veikusios "Babino respublikos" pavyzdžiu ir buvo vien literatūrinė visuomeninė organizacija, bet kadangi jau tuo laiku buvo prasidėjęs sukilimas prieš rusus, tai ir šioje "Baublio respublikoje" administracija įžiūrėjo priešvalstybinę organizaciją. Apie kratos pasėkas tuojau buvo pranešta Vilniaus generolui gubernatoriui, ir šis 1863 III 3 pasiuntė Kauno gubernatoriui įsakymą Kairį suimti, o 1863 III 16 Kauno gubernatorius pranešė tai Valančiui. Kairys buvo areštuotas ir kovo 19 d. išvežtas į Mintaują. Nors visos tos istorijos kaltininkas kun. Šatinskis tik aštuonias dienas buvo išlaikytas arešte ir po to paleistas, bet Kairio neišleido. Visas tos kratos pas Šatinskį smulkmenas sužinojęs, vysk. Valančius, jau praėjus kelioms dienoms nuo Kairio arešto, ne tik stengėsi per vietinę administraciją Kairį išvaduoti, bet kovo 21 ir 22 d. nurašė metropolitui Žilinskiui du smulkius pranešimus, kur visą tą "Baublio respubliką" teisingai bagatelizavo ir prašė metropolitą Kairį užtarti. Tačiau, kadangi administracija jau ir anksčiau jam neturėjo geros akies, visos tos pastangos pasiliko bergždžios. Kairys pustrečio mėnesio buvo išlaiky-

tas kalėjime Mintaujoje ir 1863 m. birželio 8 d. buvo perkeltas į Vilniaus kalėjimą. Čia generolas gubernatorius nusprendė jį ištremti į rytų Rusiją.

Kairys buvo tuojau išvežtas į Verchoturję Pauralyje. Ir šiaip būdamas netvirtos sveikatos, sunkiose kalėjimo sąlygose jis apsirgo plaučių džiova. Ištrėmime ji tuojau galutinai pakirto jo jėgas, ir, vos metams nuo ištrėmimo praėjus, jis pasimirė ten pat, Verchoturjoje, 1864 m. gegužės mėnesio 16 (n.s. 28) d. Net ir mirusiam ramumo neduota, ir 1869 m. jis buvo įveltas į bylą dėl slaptai Anykščių valsčiuje skleidžiamų raštų; atsakyti buvo pašauktos ir jo seserys Cecilija ir Ona Kairytės.

Raštai. 1) Zbiorek Rymów i Poezyj sporządzony przez *Klemensa Kayro* w roku 1857 17 kwietnia w Worniach (1859), 46p.

LMD esąs rankraštis, kuriame, be kelių A. Baranausko eilėraščių, yra įdėti šie Kairio parašyti eilėraščiai: W imionniku M.J.S., 1857 IV 12; Do N.M., 1857 IV 26; Echo Piosnki "Wiosna" (do słowika) przez X. A. Baranowskiego, 1857 V 2; Do oczu, 1857; Ogniwo niebieskie, 1857; Miły bracie (List do J.B.), 1857; *Gerażodis A.B. dienoj warduwiu 1858 m. Peterburge (Dieniela briekszta); Exoptatissima gratulatio* A.B-vio ab ejus Fratre in X-to Necessario *Clemente Kayro* in memoriam susceptorum ab illo IV M.O. Scriptis consignata 1858; *Mielas Brolau Lietuwi Kunige Pranciszkej, 1858;* Pożegnanie do A.B., 1857 VIII 24; Pieśń o Ś-tym Izydorze, 1959 XII 13.

iš šio rinkinio Geražodį pakartojo *Mateušas (Gustavas Brazauskas)**) Vilniaus Žiniose 1906 N70 ir *Mykolas Biržiška* Iš Barono poezijos, 1924. Mielas Broli Lietuwi išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.322-325 ir Nežinomuose senuose lietuviškuose tekstuose 1931 p.74-77. Dienelė brėkšta kartojama *J. Aisčio ir A. Vaičiulaičio* Lietuvių poezijos antologijoje 1951 p.225-226, *K. Korsako* ir *J. Lebedžio* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.499.

2) Antanui Baranauskui (Tawo szindiena gražiausia diena...), 1859 VI 13.

Antanui Baranauskui pavestas Klemenso Kairio eilėraštis, pirmą kartą išsp. *Vaclovo Biržiškos* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.320-322 ir Nežinomuose senuosiuose lietuvių tekstuose 1931 p.62-74.

3) Paswejkinimas dienoj warduwiu Tiewo ir Užgimimo Wieszpaties Jezuso del Brung. Gimditoju 1856 m. 24 d. Gruodžio menesie (Szindien diena diel musu kudidziausia...) ir Ing skajtitoja (Niarasi czia isztarmies žejbingos ir saldžios...).

Pradžia ilgesnio, dingusio eilėraščio rinkinio (1856 m.), kurio tik šios dvi nuotrupos teišliko. Pirmą kartą išsp. *Vaclovas Biržiška* Varpuose II 1944 p.66-67.

4) Witaj Dziewico-Bogarodzico.

---

*) Onos Brazauskaitės-Jonienės Mašiotienės tėvas, 1863 m. sukilėlis. *M. B-ka.*

Kairio rankraštis, išlikęs LMD kartu su lietuvišku A. Baranausko vertimu. Bene šiai Giesmei in Panele Szwencziausia Kairys parašė ir gaidą.

Dokumentai. 1) 1857 X 3 K. Kairio laiškas A. Baranauskui apie Petrapilio akademijos studentų slaptą organizaciją (matyti, apie tą pačią Baublio respubliką).

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* Lietuviškojoje Enciklopedijoje III 1934 p.36.

2) 1858 m. lietuviškas P. Viksvos laiškas K. Kairiui.

Ištraukų duoda *V. Maciūnas* Mūsų Senovėje II 1 1937 p.146.

3) 1862 m. A. Baranausko laiškas K. Kairiui apie arkivyskupą Fijalkovskį.

Ištraukų duoda *P. Kubicki* Bojownicy kapłani II 2 1936 p.32.

4) 1862 IX 15 K. Kairio pranešimas vysk. Valančiui apie mokinių katalikų tvirkinimą Markevičiaus šokių mokykloje.

Nespausdintas.

5) 1862 IX 20 Kairio pranešimas Valančiui apie reikalą rūpintis dominikonų bažnytėlės atgaivinimu.

Nespausdintas.

6) 1863 I 12 Kairio pranešimas Valančiui apie konfliktą su gimnazijos vadovybe dėl gimnazijos rūmų pašventinimo.

Nespausdintas. Ištraukas iš laiškų N4, 5 ir 6 duoda *Vaclovas Biržiška* Varpuose II 1944 p.45-66.

7) 1863 III 21 vysk. Valančiaus raštas metropolitui Žilinskiui apie Kairio suėmimo priežastis ir aplinkybes.

8) 1863 III 22 papildomas Valančiaus raštas metropolitui apie Kairio bylą ir Baublio respubliką.

Ištraukų duoda *Vaclovas Biržiška* Lietuviškojoje Enciklopedijoje III 1934 p.35-36.

9) 1863 VI 7 Vilniaus mokslo apygardos globėjo raštas Valančiui apie Kairio pašalinimą iš gimnazijos kapelionų.

Ištr. duoda *P. Kubicki* II 2 l.c. p.368.

10) 1881 I 1 A. Hugo Weberiui rašytas Baranausko laiškas, kuriame minima ir Kairio parašyta gaida Baranausko Giesmei in Panele Szwencziausia.

Išsp. *K. Alminauskis* Archivum Philologicum III 1932 p.56.

11) 1884 XII 25 kun. Dominiko Pėžos-Palionio laiškas K. Kairio seserims apie K. Kairį.

Ištrauką duoda *Mykolas Biržiška* Lietuviškojoje Enciklopedijoje II 1934 (1933) p.1167.

Literatūra. *M. Valančius* Margumynai — Žinyčia 1900 N1 p.25 (ir Pastabos pačiam sau 1929 p.65, 124-125).

M. (Justinas Dovydaitis) Z listów Sybirskiego missyonarza Ks. Józefa Dawidowicza 1901 p.6.

Mateušas (Gustavas Brazauskas) Kunigas vyskupas A. Baranauskas ir kunigas K. Kairis — Vilniaus Žinios 1906 N70.

Mykolas Biržiška Barono gyvenimas 1924 p.32-33.
(") Dar iš nespausdintų A. Baranausko eilėraščių — Liuosoji Valanda 1918 N4 (7) (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.157-158).
(") Iš pirmųjų Antano Baranausko poezijos bandymų — Gairės 1923 N2 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.157).
(") Iš Barono poezijos 1924 p.52.
(") Mūsų raštų istorija I ²1925 p.135-136.
(") Anykščių Šilelis — Lietuviškoji Enciklopedija I 1933 (1932) p.696-697; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.186-187.
(") Baranauskas Antanas — Lietuviškoji Enciklopedija II 1934 (1933) p.1163-1167.
(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62, 212.
Vaclovas Biržiška 1858 ir 1859 m. Klemenso Kairio eilėraščiai — Tauta ir Žodis VII 1931 p.320-325 (ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.72-77).
(") Baublio respublika — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.35-36.
(") Du nežinomi K. Kairio eilėraščiai — Varpai II 1944 p.62-67.
(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.67.
(") Vyskupo Valančiaus bylos — Mūsų Senovė 1921 I 1 p.19.
(") Vysk. M. Valančiaus biografiniai bruožai 1951 p.86, 91.
K. Alminauskis Vyskupo A. Baranausko laiškai Hugo Weberiui — Archivum Philologicum III 1932 p.56.
Naujoji Romuva 1935 N9 p.199 (Viksvos, Kairio ir Baranausko fotografinė grupė).
P. Kubicki Bojownicy kapłani II 2 1936 p.32, 368-369.
V. Mykolaitis Naujoji lietuvių literatūra 1936 p.56.
V. Maciūnas Pr. Viksvos laiškas A. Baranauskui — Mūsų Senovė II 1 1937 p.146.
(") Kairys Klemensas — Lietuvių Enciklopedija X 1957 p.251-252.
M. Lukšienė Klemensas Kairys — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.539-540.

110. Jonas Koncevičius

Biografija. Gimė 1835 m. Šeduvoje. Pradžios mokslą išėjęs namie, stojo į Šiaulių gimnaziją, kurią pabaigė 1857 m., kartu su Enriku Bukauskiu. Po 1857-1858 m. privatiškai mokytojavo Kiaukliuose pas savo gimnazijos draugo tėvą Adomą Bukauskį, apie 3 km nuo Pušaloto. Pušalote tuomet gyvenant kun. Antanui Juškevičiui, šio įtakoje Koncevičius pradėjo rinkti lietuviškas dainas ir kitą tautosaką ir studijuoti lietuvių kalbą, tam reikalui gavęs iš Juškevičiaus ir Schleicherio gramatiką. Po to priimtas į Maskvos universiteto istorinį filologinį fakultetą, 1858 m. jūra iš Rygos nuplaukė į Petrapilį, kelionėje susipažinęs ir su Jonu Juška, kuriam atidavė savo užrašytas dainas. Iš Petrapilio išvyko į Maskvą ir čia studijavo ligi 1862 m. Maskvoje įkūrė pirmąją lietuvių studentų kuopelę, jai vadovavo ir ragino jos narius imtis plunksnos ir lietuviškai rašyti. Dėl ėjusio Lietuvoje 1863-1864 m. sukilimo, prie kurio prisidėjo kiti Koncevičiaus kuopelės nariai, Koncevičius dar keletą metų dirbo Maskvoje ir tik bene 1865 m. išsikėlė į Latviją mokytoju, kur ir mokytojavo ligi savo mirties, iš pradžių Kuldingoje (bent 1880, 1881 m. ir kitais metais), paskiau Rygoje (1884 m. ir vėliau), po to Talsene, kur dirbo ir 1905 m. revoliucijos metu, dar ir 1910 m. Po to žinios apie jį nutrūksta. Mirė, greičiausia, Latvijoje I Pasaulinio karo metu, apie 1915 metus.

"Aušrą" kuriant, A. Višteliauskas pirmas rekomendavo Koncevičių jos bendradarbiu ir platintoju.

Raštai. 1) (Kol saulė užtekės, rasa akis išės, 1862).

1862 m., dar Maskvoje gyvendamas, Koncevičius su Lipštu, Bukauskiu, J. Savickiu, L. Daraškevičium ir kai kuriais kitais leido Maskvoje rankraštinį laikraštėlį, kuris niekur neišliko ir jo tikrasis vardas nėra žinomas, nes pats J. Koncevičius, tik po 50 su viršum metų apie tai rašydamas, teprisiminė, kad tame laikraštėlyje buvęs padėtas motto „Kol saulė užtekės, rasa akis išės".

2) (Tuo pačiu laiku su tais pačiais lietuviais studentais Koncevičius ruošė tam tikrą lietuvišką chrestomatiją su populiariais pasiskaitymais. Dalį tai chrestomatijai skirtų Lipšto, Savickio ir Daraškevičių straipsnių Koncevičius vėliau išspausdino Aušroje 1883 m. (Lipšto straipsnį) ir Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft).

3) Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d.Lit.Lit. Geselschaft I 3 1880 p.160-161.

Tas pats pakartota Altpr. Monatsschrift XVII 1880 p.572-573.

4) Zwei Lieder aus Russisch-Litauen — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft I 2 1880 p.25-26.

Išsp. čia "Ak Tu Diewe wisagalis" ir "Kas czi du czesai". Prie jų pažymėta: "suraszyta 18 birželio 1861 ir 14 liepos 1861 Sziaduwoj". Pakartojo Altpr. Monatsschrift 1880 XVII p.193-194.

5) *J. Koncevičе* Gromata isz Kurszu žemes — Naujasis Keleiwis 1881 N30, 44, 45.

Nors pats laikraštis buvo leidžiamas gotinėmis raidėmis, bet Koncevičiaus straipsnis čia buvo išspausdintas lotynų raidėmis.

6) *J. Koncewicz* Woerter und Redensarten in Schadowscher Mundart — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft I 4 1881 p.222-223.

Žodynėlis apie 350 žodžių, K. surašytų apie 1864 m.

7) *J. Koncevičė* Korespondencija iš Kuldingos — Naujasis Keleiwis 1882 N16 (lotynų raidėmis).

8) *J.K.Sz.* Apgulmi rasztu skiriai. Duonelaitis — Auszra 1883 N7.

9) *J.K.Sz.* Varna ir lapė (eil.) — Auszra 1883 N8/10.

10) *J. Koncewicz* Zur litauischen Bibliographie — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft II 1882 p.12-22.

11) Iš latviu laikraščiu — Auszra 1884 N4.

12) *J.K.Sz.* Apie lietuviu skaicziu — Auszra 1884 N5/6.

13) *J.K.Sz.* Isz Rumsziszkiu — Auszra 1884 N7/8.

14) *J. Koncewicz* Dungus griuv, žemė lužt — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft II 3 1884 p.164-166 (su vokišku vertimu, pasir. Riga I 1 1884), p.255-258 Bemerkungen.

15) *J. Koncewicz* Czerila — l.c. II 4 1885 p.249-258 (su vokišku vertimu).

16) *J. Koncewicz* Kaip szwintas Piatras nuplika — l.c. II 4 1885 p.258-259, su vokišku vertimu (pasir. Riga im November 1884).

17) *J.K.Sz.* Giltinė ir avikirpės žirklės — Auszra 1885 N1.

18) *J.K.Sz.* Marininkiszkos iszkalos ir latviszka "Austra" — Auszra 1885 N9.

19) *J. Koncewicz* Die Natter (Russische Maerchen) — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft II 10 1885 p.260-265.

20) *J.K.Sz.* Kristijonas Kalninš — Auszra 1886 N4 p.117-118.

21) *J.K.Sz.* Mokinimas be iszkalu — Auszra 1886 N4 p.118-120 (Riga vasaryje 1886).

22) *J.K.Sz.* Isz Pakurszes. Isz Mintaujos — Auszra 1886 N5.

23) *J. Koncewicz* Buecherschau — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft II 12 1887 p.287-293.

24) *J. Koncewicz* Kaip žmónis pradėje gerti arielka — l.c. II 6 1887 p.417-420.

Vokiškas vertimas išsp. ten pat III 2 1893 p.118-121.

25) *J. Koncewicz* Lituanica im Senatsarchiv zu St. Petersburg — l.c. II 8 1887 p.446-447.

26) *J. Koncewicz* Kódel driáb apuses láps ir be vèja ? — l.c. III 2 1889 p.117-118 (su vokišku vertimu).

27) *J.K.Š.* Apie vyną iš uogų — Ūkininkas 1891 N8.

28) *J.K.Š.* Iš Latvijos — Varpas 1891 N3 p.44-45, N4 61-62, N7 p.108-109, N8 p.126-127.

29) *J. Koncewicz* Ludwig Adam Jucewicz — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft IV 1 1892 p.37-39.

30) *J. Koncewicz* Ursprung des Namens der Stadt "Libau" — l.c. III 18 1893 p.533-534.

30a) *J. Koncewicz* Der Tod und die Schafschere — l.c. III 2 1893 p.116-117.

31) *J. Koncewicz* Zwei litauische Erzaehlungen — l.c. III 6 1893 p.527-533 (su vokišku vertimu).

Sukietėju širdis. Ne reiki skatika niekur.

32) *J.K.Sz.* Nuo Kurszės ir Lietuvos parubežiu — Žem. ir Liet. Apžvałga 1894 N24.

33) *J. Koncewicz* Tris šuniuke-sidábra, áuksa ir diėminta — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft IV 1 1894 p.39-47 (su vokišku vertimu IV 5 p.463-470).

34) *J. Koncewicz* Titnàgis — l.c. IV 3 1896 p.326-331 (su vokišku vertimu).

35) *J. Koncewicz* Kajetan Niezabitowski — l.c. IV 4 1897 p.395-404.

36) *J. Koncewicz* Bemerkungen zu dem lettischen Worte - akka — l.c. IV 4 1899 p.404.

37) *J. Koncewicz* Šikštóklio atsivertimas — l.c. IV 6 1899 p.528-530.

J. Savickio užrašytas tekstas su Koncevičiaus vokišku vertimu.

38) *J. Koncewicz* Dorniaus nusidawimai, kaip mona tetušiu tetušiai pasakoje — l.c. V. 1 1902 p.87-90.

L. Daraškevičiaus užrašytas tekstas su J. Koncevičiaus vokišku vertimu — l.c. V 2 1902 p.204-208.

39) *J.K.Š.* Apie kuniga Antano Drazdausko giesmes — Lietuvių Laikraštis 1905 N33.

40) *J.K.Š.* Iš latvių kalbos (eilės) — Vilniaus Žinios 1908 N158.

41) *J.K.Šeštokas* Latvių kalba — Vilniaus Žinios 1908 N158, 164.

42) *S. Leišis* Reikia kalbamokslio — Vilniaus Žinios 1908 N32.

43) *J. Koncevičės* atsiminimai apie studentavimą Maskvoje 60-tais metais — Aušrinė 1910 N2 p.3-7.

Pateikė *M.B. (M. Biržiška)* Iš gyvenimo lietuvių studentų Maskvoje 60-tais metais — Aušrinė 1910 N2 p.2-8 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.184-190).

Dokumentai. 1908 IX 12 J. Koncevičiaus laiškas Mykolui Biržiškai.

Cituoja *M. Biržiška* — Aušrinė 1910 N2 p.3.

Literatūra. *Lietuvos Mylėtojas (J. Šliūpas)* Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.47.

K. Špakovskij Istoričeskaja zapiska o Šavelskoj gimnazii 1903 p.154.

T. Korzon Studenci polacy w Moskwie. Ze wspomnień z lat 1855-1859 — Kalendarz "Znicz" na rok 1905 p.50.

Mykolas Biržiška Iš gyvenimo lietuvių studentų Maskvoje 60-aisiais metais — Aušrinė 1910 N2 p.2-8 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.184-190).

(") Dėlei L. Ivinskio "Aitvaro" — Lietuvių Tauta II 3 1914 p.380-381. (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos I 1931 p.346-347).

(") Anuo metu 1938 p.161.

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.216; II 1953 p.22, 167.

Martynas Jankus Atsiminimai iš "Aušros" laikų — Vasario 16-oji 1933 p.122.

Vaclovas Biržiška Iš mūsų laikraščių praeities 1933 p.13.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.67.

Koncevičius Jonas — Lietuvių Enciklopedija XII 1957 p.311.

111. Gabrielius Beržanskis

Biografija. Gimė Žemaitijoje (bene Pluoguose, Viekšnių vls.) apie 1835 m. Stojo į Vilniaus bernardinų vienuolyną (1860 m. čia buvo klierikas). Ligi 1864 m. buvo Smalvų vienuolyne, paskiau Slanimo vienuolyne, 1864 m. Vilniaus vyskupijos administratorius norėjo jį iš Smalvų iškelti Valpos parapijai administruoti, bet Gardino gubernatorius 1864 IX 2 raštu pranešė, kad Beržanskio iškėlimui jis neduosiąs leidimo, nes, jo žiniomis, Beržanskis kartu su kitais vienuoliais bernardinais dalyvavęs sukilime. Slanimo vienuolyne Beržanskis gyveno ligi 1873 m., nors jau 1871 m. buvo gavęs leidimą išsikelti į Žemaičių vyskupiją. Tuomet jis pats dar nenorėjęs keltis, nors viename savo laiškų, 1871 XII 27 iš Palangos rašytame, jis tvirtino, kad niekados nesakęs nenorįs į Žemaitiją keltis. 1873 m. jis buvo Agluonos vienuolyne. 1874 m. jis vėl mėgino keltis į Žemaičių vyskupiją, bet šį kartą leidimo negavo. Mirė bene Agluonoje 1888 m. balandžio 23 d. (gegužės 5 d.).

Raštai. 1) Apginimas Dwasiszkas Nuog maru, pawietres yr kitu uzsirozijęciu ligu ... Własność *P.M.* i *X. Beržańskiego.* (Vilniuje) 1860 m. 2p.

Nors šiame plakate Beržanskis pasivadino tiktai leidėju savininku, bet savo laiške vysk. Valančiui jis nurodo, kad jis esąs autorius ir ne vien lietuviško Apginimo, bet ir jo lenkiško originalo Obrona duchowna. 1860 m. buvo išspausdinti du leidimai ir dar vienas leidimas 1862 m.

2) (N. Krzyž domowy lietuviškas vertimas).

LMD esąs Beržanskio rankraštis, kuris nebuvo išspausdintas, kadangi jau 1859 m. kun. Dominikas Budrikas buvo išleidęs kitą tos pačios knygutės vertimą.

Dokumentai. 1860 IV 10 Beržanskio laiškas vysk. Valančiui, siunčiant jo aprobatai Apginimą.

Nespausdintas.

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Beržanskis Gabrielius — Lietuviškoji Enciklopedija III 1934 p.693 ir V 1937 p.1532; Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.441-442.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.69.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 3 1936 p.539.

112. Danielius Jankūnas

Biografija. Gimė apie 1835 m. Dirželiškiuose, Radviliškio vls. 1855 m. pabaigė Tytuvėnų pradžios mokyklą ir apsigyveno pas tėvą ūkyje. Vėliau gyveno Šaukote. Paskutinės apie J. žinios yra 1891 I 18 datos, taigi, greičiausia, mirė apie 1892 m.

Raštai. 1) Wisotines Jeografijes Mokslinga Kniga parasze A. Obodowskis, isz ruska ležuwia iszgulde wisokej rejkmenej prigulenti mokslinguse uzwedimuse del praszwietima Žemayczių jaunumenes *D. Lietuwniks.* Dyrželiszkej 1861 m. 95p.*).

Rankraštis, kurio pabaigoje, nuo p.97 eina Jankūno išversti eilėraščiai: *A. Puškino* Pasirodymas pawasario, *St. Witwickio* Pawasaris, *A. Kropivnickio* Szczestis milejime. Visas tas rankraštis nebuvo spausdintas, bet daug vėliau pateko į VDU biblioteką. D. Lietuwniks, kaip ir kitur D. Samogytis, tai Danieliaus Jankūno slapyvardžiai, kuriuos jis pats viename savo laiškų išaiškino.

2) *D. Samogytis* Keli žodzej prie susilenkavusiu ir norincziu susilenkoti lietuviu — Szviesa 1888 N1/2.

3) Teorija Mikalojaus Kostomarovo apie paejimo Kunigaikszcziu Ruryka, Syneusa yr Trubera isz Žemayczių.

Verstas iš Przegląd Powszechny t. VI N18 (1885 m. birželio mėn. p.455-461) rankraštis, kurį Jankūnas 1888 m. vasario mėn. buvo pasiuntęs Szviesai, o 1891 m. Ūkininkui, bet jis nebuvo išspausdintas.

4) Lietuviszka Abecele maziems ir augusiems vaikams, del gero iszsilavinimo skaityti venkart ir raszyti su pridejimu lietuviszkai-lenkiszkai-rusiszka žodyna, 1891.

Rankraštis, kurį Jankūnas mini savo 1891 I 18 laiške.

Dokumentai. 1) 1888 m. vasario mėn. D. Samogyčio rašytas laiškas Szviesos redakcijai.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje V 1928 p.323.

2) 1888 II 18 D. Samogyčio laiškas Szviesos redakcijai.

---

*) Čia nurodomi veikalo 95 ir nuo jo 97 puslapio skaitmenys savo tarpe nesuderinti, bet, neturėdamas parankėj nei minimojo rankraščio, nei brolio Vaclovo straipsnio Tautoje ir Žodyje, negaliu to neaiškumo sutvarkyti.

M. B-ka.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c. p.323.

3) 1888 VII 17 D. Samogyčio laiškas Szviesos redakcijai.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c. p.323-324.

4) 1890 II 25 (pasirašytas: D. Lietuvniks) laiškas iš Šaukoto Martynui Jankui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c. p.324.

5) 1890 V 1 (pasirašytas: Danielius Letuvniks) laiškas iš Šaukoto M. Jankui.

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c. p.324.

6) 1891 I 18 laiškas Ūkininko redakcijai (pasirašytas: D. Lietuvniks).

Išsp. *Vaclovas Biržiška* l.c. 324-325.

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Medžiaga lietuvių spaudos uždraudimo istorijai — Tauta ir Žodis V 1928 p.323-325.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.115.

Jankūnas Danielius — Lietuvių Enciklopedija IX 1956 p.282-283 (pasekta V. Biržiškos str.).

113. Edvardas Jokūbas Daukša

Biografija. Gimė 1836 V 1 (13) Naciūnų k., Pabiržės vls. Tėvas Kazimieras Kristupas Daukša. Ligi 1852 m. mokėsi Kėdainių evangelikų reformatų mokykloje, 1852-1854 m. Slucko gimnazijoje. 1854-1856 m. gyveno Maskvoje, tačiau to laiko Maskvos universiteto studentų tarpe jo pavardės nėra, taigi universitete ten nestudijavo. Tačiau jau tuomet pasireiškė karštu lietuviu patriotu. 1856-1857 m. Dorpato universitete studijavo mediciną ir protestantų teologiją. 1858-1860 m. studijavo Karaliaučiaus universitete ir bene dar Berlyne, nes 1860 XII 24 L. Podbereskis jį vadina "Berlyno akademiku". P. Jakubėnas nurodo, jog D. studijavęs ir Frankfurto prie Oderio universitete, tačiau tam trūksta įrodymų.

Jau 1860 m. rudenį apsigyveno Vilniuje, kur vertėsi privatinėmis pamokomis ir, matyti, daugiau nebestudijavo, juo labiau, kad ir šiaip, šešerius metus įvairiuose universitetuose studijavęs, jokios specialybės neįsigijo. 1862 VII dalyvavo evangelikų sinode Vilniuje. 1862 IX 18 per L. Kondratavičiaus (Syrokomlės) laidotuves Vilniuje pasakė reikšmingą prakalbą, dėl kurios paskiau buvo Vilniuje daug įvairių kalbų. O su Kondratavičium buvo taip gerai pažįstamas, kad šis dėl jo lietuviško nusistatymo buvo net prieš Daukšą parašęs humoristinį eilėraštį.

1863-1864 m. sukilimo metu, nors ir priklausė Liutkevičiaus būriui, bet tiesiogiai ginkluotoje kovoje lyg ir nedalyvavo, tik viešai kurstė žmones dėtis prie sukilimo (pvz. 1863 V 20 Daujėnų bažnyčioje ir kitur). Už tai buvo suimtas ir ištremtas į Sibirą. 1865 V 14 Kauno gubernatoriaus įsakymu, visas jo turtas turėjęs būti konfiskuotas, tačiau vargu ar kokį turtą bus jis turėjęs. Sibire jis nebuvo laikomas kalėjime, bet tarnavo raštininku. Sako, vėliau, po amnestijų, tarnavęs Pavolgyje geležinkelio valdininku.

Apie 1884 m. grįžo į Lietuvą pas brolį Vladą (apie Papilę, Šiaulių aps.), bet, šiam 1885 m. mirus, niekur ilgai neįsikurdavo ir nuolatos keliaudavo pėsčias iš vienos vietos į kitą, žmonėms sakydamas spiritualistines prakalbas. Boikotuodamas viską, kas buvo susiję su rusų valdžia, jis nepripažino nei rusų kalbos, nei rusiškų dokumentų, nei pinigų ir kt.

Pakaltintas valkatavimu, buvo uždarytas į Šiąulių kalėjimą, bet paskiau iš ten buvo išleistas ir atiduotas giminių (brolio Vlado vaikų) globai. Čia vėl ilgai vietoje nepagyvendavo, paliko namus ir apie 1890 m., žiemos metu, eidamas pas gimines, mirė kelyje sušalęs.

Raštai. 1) (Apie 1854-1858 m. surašytas lietuviškų ir lenkiškų Daukšos eilėraščių ir kitų užrašų rinkinys; ligi p. 283 surašytas Daukšos ranka, toliau Antano Volickio 1858-1865 m. ir net dar 1903 m. užrašai).

Rankraštis buvo LMD. Yra čia lietuviškų ir lenkiškų, tiek kitų autorių, tiek ir paties Daukšos originalinių ir verstų eilėraščių. Lietuviškai pateikė Konrado Valenrodo dalies vertimą, eilėraščius: Didumas, Tin kur tarp giru musu Nemons tęka, Unt upes krašto blindeale avga, Giedok tu mielas paukšti mano, Mejles, Meas Lietuwnikaj brolej. Savo lietuviškuose rašiniuose vartojo paties susigalvotą ir kitų nevartotą rašybą. Visus jo lietuviškus eilėraščius išsp. *Mykolas Biržiška* Tautoje ir Žodyje IV 1926 ir pakartojo Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.132-137. Ant upės krašto (su rankraščio foto nuotrauka), Ten kur tarp girių ir Konrado Valenrodo vertimo pradžią kartoja *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje (feodalizmo epochoje) 1957 p.447-448.

2) Mowa miana w Wilnie na cmentarzu Rossa 1862 września 6/18 przez *Daukszę* z Birž. nad grobem ś.p. Ludwika Kondratowicza (Syrokomli), 10p.

Iš buvusiojo Vilniaus viešojoje bibliotekoje rankraščio išsp. Przegląd Wileński 1922 N35-36.*)

3) (Daukša pats tvirtino, kad jo kažin kokią parašytą Karaliaučiuje lietuvišką knygutę kitas asmuo pasisavinęs ir savo vardu ar slapyvardžiu išleidęs).

Dokumentai. 1860 XII 24 vysk. Valančiui rašytas Liudviko Podbereskio laiškas, kuriame minimas ir gyvenąs Vilniuje "Berlyno akademikas" Daukša.

Nespausdintas; buvo Valančiaus archyve.

2) 1863 V 21 gubernatoriui rašytas Panevėžio ispravniko raportas, kuriame mini ir Daukšos prakalbą Daujėnuose.

Išsp. *V. Steponaitis* — Karo Archyvas II 1925 p.78.

3) 1865 V 14 Kauno gubernatoriaus paskelbtas įsakymas su sąrašu asmenų, kuriems už dalyvavimą sukilime konfiskuotas jų turtas. Jų tarpe ir Daukša.

Nespausdintas. Buvo Kauno gubernatoriaus archyve.

Literatūra. Przegląd miejscowy — Kurjer Wileński 1860 N24.

Album Academicum d. Universitaet Dorpat. 1867 p.286 (N6625).

Opisanie rukopisnago otdelenija Vilenskoj publičnoj biblioteki V 1906 p.34 (N244).

---

*) Vilniuje dar mano metu (prieš I Pasaulinį karą) tebepasakota, kad Kondratavičiaus laidotuvėse Daukša kalbėjęs lietuviškai, Korotinskis gudiškai ir Snarskis lenkiškai, tad Daukšos Mowa būtų vertimas. *M. B-ka.*

L. Uziębło Z humorystyki Syrokomlowej — Litwa i Ruś III p.137-138 (Daukšai skirtas Syrokomlės humoristinis eilėraštis).

A. Hasselblatt Album Academicum Dorpatense 1889 p.484 (N.6625).

Spis Synodów Jednoty Litewskiej — Monumenta Reformationis IV 1 1913 p.35.

J. Gieysztor Pamiętniki I 1913 p.70, 356.

Mowa Jakuba Daukszy — Przegląd Wileński 1922 N35-36.

Vytautas Steponaitis Medžiaga 1863-1864 sukilimo istorijai — Karo Archyvas II 1925 p.78.

Mykolas Biržiška Jokūbas Daukša — Tauta ir Žodis IV 1926 p.283-300 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.112-141).

(") Daukša Edvardas Jokūbas — Lietuviškoji Enciklopedija VI 1937 p.116-167 (su atvaizdu).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.22, 58, 216.

P. Jakūbėnas Biržų gimnazija 1931 p.17-18.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.67.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.46.

(") Daukša (Daukšys) Eduardas Jokūbas — Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.368.

M. Lukšienė Edvardas Jokūbas Daukša — Lietuvių literatūros istorija I (feodalizmo epocha) 1957 p.538-539.

(J. Kruopas) XIX a. pirmosios pusės literatūros... kalbinės ypatybės — *K. Korsakas* ir *J. Lebedys* Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija (feodalizmo epocha) 1957 p.231.

114. Juozapas Pikturna

Biografija. Gimė 1836 m. bene Švenčionių aps. 1856 m. stojo į Vilniaus dvasinę seminariją, kurią pabaigė 1860 m. (kartu su 1863 m. už dalyvavimą sukilime sušaudytu kun. Išora) ir tais pačiais metais buvo įšventintas kunigu.

1861-1862 m. buvo Švenčionių dekanato Kuktiškių vikaras. Kai Labanoro klebonas buvo 1863 m. suimtas, tai nuo 1863 VI 3, praloto Bovkevičiaus įsakymu, jis buvo paskirtas Labanoro vicekuratu, 1864-1867 m. Kuktiškių administratorium. 1866 m. gubernatoriaus buvo nubaustas 100 rb bauda už leidimą klierikui Vincui Kušeliauskui pasakyti "kenksmingą" prakalbą. 1868 m. vėl bausmei buvo uždarytas į Vilniaus vienuolyną. 1869 m. buvo Vilniaus šv. Kryžiaus bažnyčios kapelionas, 1870 m. gyveno prie Vilniaus karmelitų vienuolyno. 1871-1872 m. Semeliškių vikaras, 1873-1879 m. Anturkės (Inturkės) administratorius, nuo 1880 m. Giedraičių parapijos administratorius, paskiau ten pat klebonas, o nuo 1893 m. ir dekanas. 1893 m. buvo tardomas už bažnytinių paslaugų teikimą pravoslavams (tikriau, prievarta supravoslavintiems unijotams).

Būdamas lietuvis, jis tačiau pamokslus Giedraičiuose vieną sekmadienį sakė lenkiškai, kitą lietuviškai, o visas pridėtines pamaldas atlikdavo lenkiškai. Gerokai rusų administracijos terorizuotas ir besistengdamas jos akyse reabilituotis, jis, kokiam pravoslavų popui atvykstant į Giedraičius, jo garbei įsakydavo varpais skambinti. Kartu tai buvo ir savotiškas jo parapiečiams įspėjimas saugotis.

Mirė Giedraičiuose 1895 m. birželio mėn. 10 (22) d.

Raštai. 1) Prawadnikas apwajkszciojenczięm paminkla Iszganytojaus musu Jezusa Pona kielu Jeruzolimsku. Diel diewobajmingu Lietuwninku Parafios Kukutiszkiu, ir kitu wiernuju Kataliku isz Žiemajtiszka ant Lietuwiszka isztłumoczitas Storoniu *Kun.J.P.* Su pridiejimu Litanias apej giwenima ir muka Pana Jezusa 1864. (Vilniuje) 75p.

Kaip tik Kuktiškių administratorius 1864 m. buvo Juozas Pikturna, kuris knygoje savo slapyraides ir padėjo. Ta knygutė, kurią jis čia iš "Žiemajtiszka ant Lietuwiszka isztłumoczijo", tai 1857 m. Enriko Balevičiaus iš lenkų kalbos išverstas Bartnikauskio Kielawedis.

2) (Przyjaciel ludu wiejskiego).

3) (Przewodnik do zbawienia).

Tas dvi jo parašytas knygutes mini Przegląd Katolicki 1882 m., bet nėra žinios, ar jos buvo išspausdintos.

Literatūra. Przegląd Katolicki 1882 N50 p.801-802.

b.p. (M. Davainis Silvestraitis) Giedraicziai — Vienybė Lietuvninkų 1894 N34 p.403-404.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.67.

(") Žemaitiškoji knyga — Gubos 1927 p.99.

P. Kubicki Bojownicy kapłani II 1 1936 p.716, II 3 1936 p.448.

Pikturna 2. Juozas — Lietuvių Enciklopedija XXII 1960 p.493.

115. Aleksandras Vytartas

Biografija. Gimė apie 1837 m. Naujamiestyje, Panevėžio aps. Gal jo tėvas buvo taip pat Aleksandras Vytartas, gimęs 1814 m. ir 1828-1829 m. mokęsis Panevėžio pavietinės mokyklos III klasėje. Aleksandras sūnus mokėsi Panevėžio bajorų mokykloje, iš kurios apie 1856 m. išstojęs, toliau mokėsi namie ir 1858 m. stojo į Varnių dvasinę seminariją. Ją pabaigė 1861 m. ir tais pačiais metais buvo įšventintas kunigu.

1862-1863 m. buvo Čekiškės vikaras. Iš čia 1863 m. išėjo į sukilimą, matyti, į Žarskio - Kolyškos būrį. Valančius neteisingai pažymėjo, kad Vytartas buvęs rusų nužudytas tik už paskaitymą Čekiškės bažnyčioje sukilėlių laikinosios vyriausybės manifesto. Iš tikrųjų, jis žuvo kautynėse ties Čekiške 1863 m. kovo 17/29 d. (kiti tas kautynes vadina kautynėmis ties Lenčiais). Viena versija — Vytartas buvęs kartu su kitais, tose kautynėse žuvusiais, palaidotas Bialozoriškės miške Laučinės kalvoje ir paskiau slaptai atkastas ir palaidotas Čekiškės kapinėse. Kita versija remiasi tuo, kad savaitę prieš kautynes jo sakytas pamokslas sukilėliams išliko ir paskiau buvo Paryžiuje išspausdintas, taigi tariama, kad jis kautynėse ne žuvęs, bet svetima pavarde pabėgęs į užsienius (į Paryžių), panašiai kaip ir Pėža-Palionis, kuris oficialiai irgi buvo laikomas žuvusiu. Tą versiją remia ir tas faktas, kad ano laiko kautynių aprašyme, sudarytame pačių tų kautynių dalyvių, Vytartas žuvusiųjų tarpe visai neminimas, bet nurodomas kitas ten žuvęs kunigas. Tačiau galimas daiktas, kad jis sukilime dalyvavo ne savo pavarde, bet ano kunigo vardu.

Raštai. 1) Pamoksłas kunega Witarta kamandoriaus Czekiszkio bazniczes. (Paryžiuje, 1864 ? m.) 6p.

Paryžiuje spausdintas lietuviškas pamokslas, kurio pabaigoje pažymėta: Rasziau abazie Lenku po Czekiszkejs 1863 m. Morcziaus menesie 10 d. Pakartojo *Vaclovas Biržiška* Tautoje ir Žodyje VII 1931 p.338-340 ir Nežinomuose senuose lietuvių tekstuose p.88-92.

Literatūra. *M. Valančius* Margumynai — Žinyčia 1900 N I p.29 (ir Pastabos pačiam sau 1929 p.69).

Vaclovas Biržiška Kun. Aleksandro Vytarto 1863 m. pamokslas — Tauta

ir Žodis VII 1931 p.336-340 ir Nežinomi senieji lietuviški tekstai 1931 p.88-92.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.68.

(") Senųjų lietuviškų knygų istorija II 1957 p.65, 131.

Jonas Kerševičius (dr. A. Garmaus užrašyti rankraštiniai atsiminimai apie Vytarto mirtį).

Mykolas Biržiška Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.62.

116. Povilas Beresnevičius

Biografija. Simano Barškiečio-Beresnevičiaus ir Petronelės Valančiūtės sūnus. Antano Roberto brolis. Gimė 1838 m. Papilės vls. Mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje ir Petrapilio dvasinėje akademijoje, kurią pabaigė 1860 XI 26 ir tuojau buvo paskirtas Varnių seminarijos profesorium vietoj ištremto kun. Gabševičiaus. Paskiau buvo Rietavo vikaras, 1868-1871 Gegrėnų filialistas, o nuo 1871 ligi mirties buvo Plungės klebonas. Mirė Plungėje 1888 II 8.

Raštai. (Kartu su broliu Antanu Robertu, vysk. Valančiaus pavestas, išvertė iš lenkų kalbos A. Filipeckio Ant Nedielu apskritu metu Pamokslus. Dalį pirmą. 1866 m. 758p. Tačiau tas vertimas nebuvo išspausdintas, bet išliko rankraščiu).

Literatūra. *Vaclovas Biržiška* Bialobrzeskio ir Filipeckio pamokslų vertimas į lietuvių kalbą — XXVII Knygų Mėgėjų Metraštis I 1933 p.166-168.
(") Beresnevičius Povilas — Lietuvių Enciklopedija II 1954 p.408.

117. Leonas Daraškevičius

Biografija. Gimė apie 1840 m. Nemaniūnuose, Šeduvos vls. Apie 1862 m. buvo Maskvos universiteto studentas, 1863 m. išėjo į sukilimą, kur kovėsi Dluskio-Jablonovskio būryje ir žuvo kautynėse ties Stempliais (12 km nuo Švėkšnos) 1863 m. gegužės 11 d.

Turėjo 1835 VI 22 gimusį brolį Liudviką, kuris 1855-1857 m. studijavo Dorpato universitete mediciną ir, 1858 m. apgynęs disertaciją, buvo gydytojas Subačiuje, nuo 1886 m. Zarasuose, kur mirė 1886 VI 10. Gal jo brolis buvo ir Povilas Daraškevičius, 1855-1856 m. studijavęs Dorpate mediciną ir miręs 1858 m. Bene Liudviko sūnus Leonas, gimęs 1866 IV 10, nuo 1884 m. studijavo Dorpate mediciną. Dar Leono brolis buvęs Jonas (g.a. prieš 1810), dalyvavęs 1863 m. sukilime, emigravęs į Paryžių, kur mirė 1877 XII 30.

Raštai. (Maskvos lietuvių studentų draugijėlei apie 1862 m. sumanius paruošti lietuvišką skaitymo knygą, Daraškevičius jai parašė straipsnius Geografija, Apie gaspadorystę ir Ką tėvas mano tėvui pasakojo. Rankraščiai buvo likę pas tos draugijos organizatorių ir pirmininką Joną Koncevičių. Iš jų 1900 m. Tilžės Mitteilungen K. išspausdino "Dorniaus nusidavimai, kaip mona tetušiu tetušiai pasakoje", kur Koncevičius pridėjo pastabą, kad gavęs iš brolių J. ir L. Daraškevičių, kilusių nuo Nemaniūnų).

Literatūra. Album Academicum d. Universitaet Dorpat 1867 p.279 (N6411), 281 (N6469).

A. Hasselblatt Album Academicum Dorpatense 1889 p.469, 827.

J. Koncewicz Dorniaus nusidavimai — Mitteilungen d. Lit.Lit. Gesellschaft V 1911 (H. 25 1900) p.87-90 ir 204-208 (J. Koncevičiaus vokiškas vertimas).

Mykolas Biržiška Iš lietuvių studentų gyvenimo Maskvoje XIX a. 60-s metais — Aušrinė 1912 N2 (Iš J. Koncevičiaus atsiminimų) p.5 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.187).

Vaclovas Biržiška Daraškevičius Leonas — Lietuviškoji Enciklopedija V 1937 p.1506-1507; Lietuvių Enciklopedija IV 1954 p.305.

(") Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.69.

118. Juozas Savickis II

Biografija. Gimė apie 1840 m. Telšių aps. 1860 m. pabaigė Kauno gimnaziją ir tais pačiais metais stojo į Maskvos universiteto istorinį filologinį fakultetą. Studentaudamas buvo prisidėjęs prie J. Koncevičiaus sukurtos lietuviškos studentų kuopelės. Universitete studijavo bent ligi 1863 m. ir atrodo, kad, sukilimui prasidėjus, kaip ir kai kurie kiti tos kuopelės nariai (Lipštas, Daraškevičius ir kt.), išėjo į sukilimą. Tolimesnis jo likimas dar mums nepaaiškėjo.

Raštai. (*J. Koncevičius* teigia, kad apie 1862 m. Savickis maskviškės lietuvių studentų kuopelės ruošiamai lietuviškai skaitymo knygai parašęs straipsnį — Kada šventieji po žemę vaikščiojo, arba Duonos kepalelis. 1899 m. Tilžės Mitteilungen Koncevičius išspausdino Šikštuoklio atsivertimą, prie kurio pridėjo pastabą, kad šią pasaką gavęs iš savo universitetinio draugo J. Savickio. Kartu Koncevičius išspausdino ir savo vokišką tos pasakos vertimą — Die Bekehrung eines Geizhalses).

Literatūra. *J. Koncewicz* Šikštuoklio atsivertimas — Mitteilungen d. Lit. Lit. Gesellschaft IV 1899 (H.24) p.528-530.

Mykolas Biržiška Iš gyvenimo lietuvių studentų Maskvoje 60-s metais — Aušrinė 1910 N2 p.5 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.187).

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.46.

119. Pranas Antanas Lipštas

Biografija. Oficialiai buvo vadinamas Lipštovičium, J. Šliūpas jį vadino Lipštavičium. Gimė Šakynoje 1841 III 19. Mokėsi Telšių bajorų mokykloje, paskiau Šiaulių gimnazijoje, kurią pabaigė 1861 m. ir tais pačiais metais stojo į Maskvos universiteto fizikos-matematikos fakultetą. Maskvoje priklausė J. Koncevičiaus organizuotai ir jo vadovaujamai lietuvių studentų kuopelei.

1863 m. pavasarį grįžo į Lietuvą ir tuojau stojo į sukilėlių eiles, dalyvaudamas Adomo Bičio būrio veiksmuose. Per vienas kautynes pateko į rusų nagus ir buvo nuteistas 12 metų sunkiųjų darbų kalėjimui Sibire. Tą bausmę atlikęs, dar keliolika metų gyveno Irkucke ištrėmime ir tik 1891 m. gavo leidimą grįžti į Lietuvą. Apsigyveno Šakynoje ir ten mirė 1900 m. Susirašinėjo su M. Jankum, A. Buivydu ir kt.

Raštai. Apraszymas žemes ir jos turtu, 1863 sausio mėn.

Tai yra straipsnis Mineralogija, kuris Lipšto buvo parašytas maskviečių lietuvių studentų 1862 m. sumanytai lietuviškai skaitymo knygai. Lipštui išvažiavus ir stojus į sukilimą, straipsnis liko J. Koncevičiaus rankose. Vėliau iš Koncevičiaus jį gavo Jonas Šliūpas, kuris straipsnį kiek sutrumpino ir išspausdino Auszroje 1883 N2 p.47-49 (parašas *P.L-as)*, N6 p.172-176, N7 p.208-210 ir N8/10 p.256-264 (Apraszymas žemės turtu).

Literatūra. *J. Szl. (Jonas Šliūpas)* — Auszra 1883 N8/10 p.264-265 (Šliūpo prierašas prie Lipšto straipsnio).

(") Lietuviu rasztai ir rasztininkai XIX szimtmetyje — Lietuviszkasis Balsas 1888 N20 p.154.

Lietuvos Mylėtojas (") Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai 1890 p.47-48.

Mykolas Biržiška Iš lietuvių studentų gyvenimo Maskvoje XIX a. 60-s metais — Aušrinė 1910 N2 p.5 (ir Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos II 1938 p.187).

(") Anuo metu 1938 p.161 (su Lipšto atvaizdu).

(") Lietuvių Tautos kelias I 1952 p.216.

Vaclovas Biržiška Lietuvių rašytojų kalendorius 1946 p.69.

Lipštas (Lipštavičius) Pranciškus — Lietuvių Enciklopedija XVI 1958 p.261.

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

Čia duodamas sąrašas asmenų, minimų šios veikalo dalies biografijų skyriuose, neįtraukiant "Raštų", "Dokumentų" ir "Literatūros" skyriuose rodomų asmenų ir atitinkamų puslapių. Paaiškintintinos šios rodyklių santrumpos: * — gimęs, gimusi; † miręs, mirusi; adv. — advokatas; evang. — evangelikas; gen. — generolas; gyd. — gydytojas; jėz. — jėzuitas; jr. — junior, jaunesnysis; kleb. — klebonas; kun. — kunigas; mokyt. — mokytojas; plk. — pulkininkas; prel. — prelatas (pralotas); prof. — profesorius; red. — redaktorius; sen. — senior, senesnysis; slap. — slapyvardis, slapyraidės; vysk. — vyskupas; ž. — žiūrėk.

A

B

C, Cz, Č

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

R

S, Sch, Sz

Š

T

U

V, W

Ž

mbž.

SVARBESNIŲJŲ PASTEBĖTŲ SPAUDOS RIKTŲ ATITAISYMAS

Išspausdinta	*Turi būti*
8 psl. 16 eil. iš virš. Jonas Ježovskis	Juozas Ježovskis
10 psl. 2-4 eil. iš apač. Bocianskį Pavirvytėje, Viekšnių vls., 1857, ir 1860 m. vyskupą Valančių, 1858 m su Akelaičiu keliavo po Žemaitiją; Lauryną Vambutą ir savo seserį Kauneckienę.	Bocianskį Pavirvytėje, Viekšnių vls., Lauryną Vambutą ir savo seserį Kauneckienę; 1857 ir 1860 m. vyskupą Valančių, 1858 m. su Akelaičiu keliavo po Žemaitiją.
42 psl. 13 eil. iš apač. Jonas Jokūbas Angensburg Boruss.)	Jonas Jokūbas (Angenburg. Boruss.)
58 psl. 4-5 eil. iš apač. Swislczes	Swisłoczes
96 psl. 3 eil. iš virš. J. K. Kraševskiui	J. I. Kraševskiui
135 psl. 14 eil. iš apač. sasario	vasario
222 psl. 11-12 eil. iš virš. Lietuwininninku	Lietuwininku
270 psl. 8 eil. iš apač. Barausko	Baranausko

II T. PASTEBĖTŲ SPAUDOS RIKTŲ ATITAISYMAS

Išspausdinta	*Turi būti*
459 psl. 23-24 ir 27-28 eil. iš virš. Raudzevičiūtė	Rodzevičiūtė
476 psl. 18 eil. iš apač. tėvas, 1759-1818	tėvas, 1759-1821

I T. PASKELBTŲ LOTYNIŠKŲJŲ TEKSTŲ KLAIDŲ ATITAISYMAS

I t. 228-229, 282-283 ir 324-327 psl. įdėtus lotyniškuosius tekstus palyginęs su jėzuitų archyve Romoje esamais originalais, T. prof. Paulius Rabikauskas, S.J., rado juose eilę klaidų.

Čia pateikiamas tų klaidų atitaisymas, P. Rabikauskui išspausdintus tekstus palyginus su originalais ir jam pačiam rastas klaidas ištaisius.

Tekstas apie Joną Komparskį (228-229 psl.) P. Rabikausko iš naujo iš originalo nurašytas, čia pateikiamas ištisai, kitų gi tekstų pateikiami klaidų atitaisymai (ž. tuo reikalu taip pat: Paulius Rabikauskas, Konstantino Sirvydo biografinės datos — Aidai, 1962 m. nr. 4 ir Mykolo Biržiškos paaiškinimą "Mea Culpa" — Aidai, 1962 m. nr. 8).

Prie Aleksandrino I tomo 228-229 psl.

Anno 1622 11a Septembris P(ater) Joannes Komparski, lithuanus, quatuor votorum professus, aetatis suae anno quinquagesimo secundo, initae Societatis septimo supra vigesimum, professionis vero duodecimo, Deo illum ad meliorem vitam vocante, Polociae obiit. Vir fuit non minus eruditione quam virtute conspicuus; maximam aetatis suae in Societate actae partem in variis muneribus scholasticis consumpsit, non enim humaniores solum pertractando litteras, sed altiores etiam, philosophiam scilicet (cuius laurea ante ingressum donatus fuerat), causas ad consientiam pertinentes et sacras litteras. Ingenio mansueto, serio tamen et sollicito, in Societatis et proximorum salutis negotiis, sui contemptor, suique animi motuum compressor egregius, mirae patientiae, humilitatis, obedientiae et in Superiores observantiae perstudiosus. In eorum, quos gravi aliqua animi perturbatione laborare aut tentatione pulsari animadverteret, familiaritatem sese insinuare solitus, ut captata sermonis occasione turbidas mentes componere et fluctuantes in arrepto divini servitii proposito confirmare posset. Rudium instructione admodum laetabatur, magnumque semper iuvandorum animorum prae se tulit zelum. Factus residentiae Smolenscensis Superior, res eius ita promovit, ut amplis a Serenissimo Rege assignatis possessionibus, tandem in collegii formam verteretur. Novissime ex congregatione provinciali rediens, longi et difficilis itineris franctus incommodis, lethali morbo medio in itinere corripitur. Aeger ad virum nobilem delatus, eius uxorem cum sorore ab haeretica pravitate ad catholicae fidei reduxit veritatem, expiavit ac sacra Communione refecit. Inde morbo ingravescente ad collegium Polocense translatus, multis egregiae suae virtutis relictis documentis, huius aerumnosae vitae cursum paucis diebus absolvit.

(Jėzuitų archyvas Romoje, Lith. 61 fol. 23 r.)

Psl. 282-283 teksto pataisymai iš originalo

Išspausdinta	*Turi būti*
282 psl.	
3 eil. iš apač. 1mo	imo
5 eil. iš apač. Jonas Pater) ...suis	bonus Pater) ..iis
10 eil. iš apač. exteros	caeteros
13 eil. iš apač. biennis	biennio
14 eil. iš apač. Mater	Matre
15 eil. iš apač. suscitatus, virum	sciscitatus, utrum
21 eil. iš apač. fane	fano
22 eil. iš apač. gloria cessit Causam	gloriae cessit. Causam
283 psl.:	
5 eil. iš virš. intectam	iniectam
14 eil. iš virš. duxit	eluxit
15 eil. iš virš. intensere	intendere
16 eil. iš virš. Domesticus	Domesticis
18 eil. iš virš. diernarum	aeternarum
19 eil. iš virš. Quaequantum	Quae quantum
20 eil. iš virš. ficto	fido
24 eil. iš virš. ingrauiescentis	ingrauescentis
30 eil. iš virš. partum	Patrum
32 eil. iš virš. spiritua	spiritus
33 eil. iš virš. votum	verum
36 eil. iš virš. nouem	novem

Psl. 324-327 teksto pataisymai iš originalo

324 psl.:	
1 eil. iš apač. natas...fuit	natos... erat
4 eil. iš apač. oficinas	officinas
6 eil. iš apač. ut pote	utpote
7 eil. iš apač. Catholicis Lituani a	Catholicis: Lituania
11 eil. iš apač. 1mo	imo
12 eil. iš apač. quis	quos
14 eil. iš apač. consilis, ope fatigebat	consilio, ope satagebat
17 eil. iš apač. praeferebat...ipsas	prae se ferebant... ipsos
19 eil. iš apač. fera et in anima	seria et in animo
21 eil. iš apač. dexternitate	dexteritate

22 eil. iš apač. quid	quod
24 eil. iš apač. rare	rarae
26 eil. iš paač. quattor ... illi	quattuor ... ille

325 psl.:

1 eil. iš virš. ra boni	rationi
2 eil. iš virš. commerendatione	commendatione
5 eil. iš virš. dubie	dubio
9 eil. iš virš. annum	annuum
12 eil. iš virš. catechismi ... idciro	catechesim ... idcirco
16 eil. iš virš. compediosis	compendiosis
17 eil. iš virš. rostro ... infime	rostris ... in fine
20 eil. iš virš. inproborum	improborum
21 eil. iš virš. constantibus	confitentibus
4-5 eil. iš apač. absti-nebat	absol-uebat
6 eil. iš apač. quattuorumque ... dabar	quattuorue ... dabat.
16 eil. iš apač. conscitientiae	conscientiae
19 eil. iš apač. continuebat ... supreesse	continuabat ... superesse
24 eil. iš apač. sermonem	se uno

326 psl.:

2 eil. iš virš. constantissime	constantissimo
3 eil. iš virš. diuinas	diutius
12 eil. iš virš. decem dium	decemdium
13 eil. iš virš. successus	successu
14 eil. iš virš. fructuosi	fructuose
17 eil. iš virš. duadecim ... illi	duodecim ... ille
2 eil. iš apač. exutabat	excitabat
3 eil. iš apač. aliquem	aliquoties
4 eil. iš apač. Sancti morales	sanctimoniales
4 eil. iš apač. promissimum	pronissimum
5 eil. iš apač. alteras	caeteras
9 eil. iš apač. florictior	floridior
13 eil. iš apač. Samogitia	Samogitiae
16 eil. iš apač. amanter ac	amanter et
18 eil. iš apač. consuergationi	conuersationi
22 eil. iš apač. despiciantia	despicientia

327 psl.:

1 eil. iš virš. turbatim	turmatim

P. Rabikausko kai kurių kitų I tome pastebėtų klaidų atitaisymas

Išspausdinta	*Turi būti*
244 psl. 24 eil. iš virš. annorum 19 senus	annorum 19, sanus
245 psl. 14 eil. iš apač. Societate ... anno solutis ... et voto quattuor ...	Societati ... anno salutis ... et vota quattuor ..
246 psl. 22 eil. iš virš. prefectus	praefectus
249 psl. 26 eil. iš virš. Dictionarium Polono - Latinus	Dictionarium Polono-Latinum
262 psl. 18 eil. iš virš conciunculas	canciunculas
320 psl. 9 eil. iš apač. 1696.X.1	1656.X.1

"ALEKSANDRYNO" SPAUSDINIMO DARBĄ BAIGIANT

"Aleksandryno" šūkis: visa tai Tau, Lietuva tėvyne mūsų!

"Aleksandryno" visų 3-jų dalių redaktorius ir jo teksto papildytojas pasiekusiųjų po brolio Vaclovo mirties išleistų leidinių nurodymu — vyriausias brolis Mykolas mirė savo gimimo diena 1962 m. Los Angeles miesto ligoninėje, nesulaukęs II-sios "Aleksandryno" dalies, išejusios iš spaudos tik 1963 m., pasirodymo. Jam mirus, ryžausi, įgyvendindamas jo paskutinę valią, perimti nebaigtos spausdinti II-osios "Aleksandryno" dalies ir nepradėtos spausdinti jo III-sios dalies leidimo tvarkymą ir bendrąjį globojimą; šių abiejų dalių išspausdinimas įvyko jau mano priežiūroje.

Pagaliau ir paskutinioji — III-oji "Aleksandryno" dalis išvysta dienos šviesą ir įrišta knyga apipavidalinta, pasipuošusi išeiginiu drabužiu — kietu drobiniu viršeliu, netrukus bus įduota į rankas gausaus, tikiuosi, būrio prenumeratorių ir skaitytojų, besidominčių lietuvių tautos senovinės kultūros istorija.

"Aleksandrynas", daugelio metų brolio Vaclovo įtempto darbo vaisius, vaizdžiai įrodo, kad lietuvių tautos kultūra XVI-am, XVII-am, XVIII-am ir XIX-am amžiuje ligi 1865-ųjų metų, t. y. iki lietuvių spaudos lotynų kalbos raidyno raidėmis uždraudimo periodo pradžios, buvo pasiekusi labai aukštąjį lygį, ir griauna anuometinių mūsų kaimynų — lenkų ir rusų — pasirodžiusius jų spaudoje tauškalus, kad senovinė Lietuva buvusi "ir tamsi ir juoda".

Viso "Aleksandryno" išspausdinimo proga, laikau savo, kaip paskutiniojo dar gyvo *) Biržiškos, pareiga visos Biržiškų šeimos ir savo vardu pakartotinai tarti nuoširdų lietuviškąjį ačiū visoms įstaigoms ir asmenims, kurie vienokiu ar kitokiu būdu prisidėjo prie "Aleksandryno" iš-

---

*) Prof. Viktoras Biržiška mirė Čikagoje 1964 m. sausio 27 d., nesulaukęs pasirodymo "Aleksandryno" III dalies, kuriai betgi, jau sirgdamas, 1963 m. spalio 18 d. parašė šią pratarmę. *P. J.*

spausdinimo ir parėmė jo išleidimą: visų pirma Lituanistiniam Institutui, paskelbusiam "Aleksandryną" pirmuoju savo leidiniu, ir šio Instituto prezidentui prof. dr. Petrui Jonikui, kuris ne tik rūpestingai išlygino "Aleksandryno" kalbą, atsižvelgdamas, kaip kalbininkas-žemaitis į brolio Vaclovo (taip pat žemaičio) kalbinius polinkius, bet ir kitu nuoširdžiu savo talkininkavimu padėjo įveikti neatsitiktines kliūtis, ne kartą pastojusias "Aleksandrynui" jo leidimo kelią; JAV L. B. Kultūros Fondui už "Aleksandryno" išleidimą Fondo lėšomis, papildytomis atskirų asmenų ir draugijų finansiniais įnašais - aukomis "Aleksandrynui" išleisti; M. Morkūno spaustuvės darbininkams už įdėtas darbo pastangas ir uoliam rinkėjui V. Būtėnui už tikrai pavyzdingą "Aleksandryno" teksto rinkimą.

O pačiam "Aleksandrynui" iš visos širdies linkiu dar daugelį metų išlikti lietuvių tautos senovinės praeities kultūros švyturiu, iškeltu ant atsparios skrendančio į nežinomąjį tolį laiko ardomajai ir griaunamai jėgai uolos lietuviškose mariose. Šio švyturio skleidžiamoji šviesa apsaugos dažnai klaidžiojančius tamsoje lietuvių tautos kultūrinės praeities tyrinėtojų laivus nuo nukrypimo į klystkelius, kuriuose juos laukia tykojančios jų gyvybės povandeninės uolos, ir nurodys jiems po žvaigždėtu dangaus skliautu saugų kelią į istorinės tiesos pažinimo lietuviškąjį uostą.

Per aspera ad astra!

Viktoras Biržiška

[Čikaga, 1963 m. spalio 18 d.]

TURINYS

(a. prieš datą reiškia „apie“)

Rašytojų biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos